Iskander

De roman van Alexander den Groote

Louis Couperus

editie H.T.M. van Vliet, J.B. Robert en Oege Dijkstra

bron

Louis Couperus, *Iskander. De roman van Alexander den Groote* (eds. H.T.M. van Vliet, J.B. Robert en Oege Dijkstra). Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen 1995

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002iska02_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / H.T.M. van Vliet / J.B. Robert / Oege Dijkstra

Et quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt QUINTUS CURTIUS

Eerste boek

I

De nazomerzon brandde neêr over het Kamp van Kyros, de wijde vlakte in Cilicië, waar, volgens de overlevering, een eeuw her de jonge Kyros had gekampeerd. De stralende hemel scheen onverzoenbaar van gloed, dadelijk al, in de eerste ure des dags. De achterhoede van het Macedonische leger bewoog over de zanden heen als een slang, fabelmonster, met dof glanzende schubben van ijzer en brons, die waren de schilden, met de kam der oppiekende lansen, die schenen de steile rugharen van den voort schuivenden draak, terwijl de vooraf gaande ruiterij er de duizendvoudige kop van scheen.

De soldaten, ijzeren helmkap achter op de ongeschoren, gegroefde, gebruinde aangezichten, marcheerden reeds twee uren lang, van voor de zon was achter de Cilicische bergen gerezen in een wijd luchtmeer van ròze dauw, dien, neêr droppende, de dorre weg met het drooge zand dadelijk dronken. De stoere soldaten - velen hunner hadden onder Filippos gestreden - rumoerden luidruchtig: luid stemmengedruisch drong de zwijgende, wijde vlakte door, geleidelijk langs den telkens draaienden weg, die telkens verloren in, zich ook telkens weêr hief ùit het zand. Nu blies er geen wind en in rust lagen de wijde zanden geeffend. Geen boom wees de rotsen uit.

De soldaten wisten, dat Alexandros Tarsos bereikt had. Daar wachtte hij hen. Zij kwamen van Cappadocië, waar Abistamenes, die er hen had gehouden ter overheersching van het gewest, hen niet meer van noode had. Nu gingen zij den Koning en het groot avontuur te gemoet: de verovering van het geheimzinnige Oos-

ten, sedert, den Granikos overgestoken, Klein-Azië veroverd was. En zij waren vroolijk, zorgelooze gelukzoekers gelijk. Zij dachten niet aan wat zij verlaten hadden, Macedonië, de Grieksche gronden, hunne vrije kinderen, vrouwen en luttele bezittingen. Gewend aan den krijg, dragend hunne litteekenen als ordeteekenen, wachtte hen ginds de oorlog en de Fortuin: zij, die nooit week van de zijde van Alexandros.

De lage rotsen werden als de versteende golven eener onstuimige zee, die hier eeuwen geleden het land overspoeld zoû hebben. Hunne steenmassa's kabbelden rond en blank, of de telkens waaiende zanden hen hadden blank geschuurd. Zij stapelden hooger op naar het, ginds in het zomerlicht verwazende, gebergte en piekten met wonderlijke punten op.

Daar waren de Pulai, de nauwe ‘poorten’, de krochten en kloven en er is een nauwe gang tusschen de rotsen, die geleidt naar Cilicië. De als gepolijste, witte bergnaalden spitsen in den lazuren hemel omhoog. Het gelijkt minder een gebergte, dat schiep de natuur dan een titanische forteres, wier getande transen, hooger of lager, zich richtten en rijden op goddelijk bevel van bouwmeesters der mythe. Het is van een bouworde nog onbekend en die een latere eeuw weêr zal vinden. De enkele Perzische schildwachten, hier achter gelaten bij krocht en kloof, hadden zich verraden ge-acht van hunne officieren en waren van louter angst voor deze eenzaambeden en hare vreemd weêrhallende echo's gevlucht. De Macedoniërs ondervonden geen weêrstand. Zij zochten hun weg door de kloven en krochten der ‘poorten’. Het was eene in de zomerzon, in den zomerdag spokende betoovering. Gieren kringelden hoog in de lucht. Van af de rotsen zagen de soldaten in het Zuiden de zee. Zij riepen en juichten, zoo als steeds wanneer zij de zee van verre zagen. En de officieren duldden, dat zij, afgestegen, zich zetten en aten, hun brood en drooge boonen en reepen vleesch gedroogd. En zij dronken den Frygischen wijn, nog in hunne wijnzakken over: duizenden mannen donkerden, liggende neêr over het blanke steen.

Nu stak hier en daar een pijn de rotsen uit of wrong zich een

steeneik tegen de blauwe, trillende lucht van den wordenden middag en sloeg in het verkort zijn fijn paarsche schaduw af. Het ging tegen de zesde ure. Sommige soldaten ontgespten zich de doorzweete lederen tunieken en uitgestrekt tusschen de witte steenen, als tusschen harde kussens, wentelden zij zich behagelijk, lieten zich braden in de blakende zon. Zij deden elkander verhalen: wat de een wist, vertelde hij gaarne den ander; zij hielden als kinderen er van elkander liefst vreeslijke verhalen te doen. Van de reeds eeuwen geleden verwoeste steden Thebe en Lymessos, wier fabelachtig doorspookte ruïnes hier ergens in den omtrek moesten liggen; van den reuzegrot, waar Tyfon schuilt, Zeus' honderd-drakekoppige vijand, die reikt met zijn koppen tot tusschen de sterren en met de uitgestrekte handen van het Oosten tot aan het Westen. Van het wonderwoud van Korykos, waar de kostbare saffraanboom bloeit en waar het goudgele stuifsel, goudstof gelijk, alles bestuivelt tot alles er geurt en proeft naar de voorname saffraan.

En de soldaten, die luisterden naar wat de wetende makkers vertelden, mistrouwden niet maar betreurden alleen, dat de marsch niet was gegaan door het saffraan woud; voor de spooksels der fabelachtige stede-ruïnen en voor den grot van Tyfon waren velen - zij bekenden het eerlijk - bang. Luidruchtig roezemoesden de ruwe soldaten in den zonnestralenden middag tusschen de blakende rotsen, waarover de half naakte mannelijven bronsden; lui gestrekt als over weldadige ovens, de handen geklampt onder de verweerde koppen, genoten zij hunne halte en rust, braadden zij zich hunne torsen met de wellust van wie weten te genieten het schaarsche uur van verpoozing. Al pratende en verhalende gingen hunne de zon weêrstralende oogen over de, ginds tusschen de lager weg glooiende rotsen zichtbare, zuiver kalm uitgestrekene zee. Tot er plots een ontroering voer in de dichte massa's der rustenden, duizenden, wijd-uit gelegerd over het witte steen. Vingers wezen naar boven, uitroepen daverden vloekzwaar blij van verwondering. Allen keken en staarden half verrast, half wezenloos. Op de kartelende kam van den hoogsten rotsenrand

- de rotsen daalden als met een amfitheater toe naar de zee - waren eenige zwarte, Libysche vrouwen verschenen. Zij doken van achter de pieken en punten op, onwaarschijnlijk, onverwacht, ongedacht; het eene zwarte vrouwenhoofd dook na het andere. Dat de steenvlakte beneden haar overzwermd was met duizenden mannen, scheen haar niet te verrassen, noch te deeren. Er was in haar gang iets van langzaam, rustig schrijdende, zwart marmeren karyatiden, die heur last hadden achter gelaten want alleen de fel blauwe lucht omringde etherlicht hare rustige rij van donkere koppen en naakte borsten. Het verwonderde joelen en juichen der allen opgerezen soldaten verschrikte haar niet en toen zij dichter naderden, zagen de Macedoniërs duidelijk, dat zij glimlachten met witte tanden en jong waren. Toen verdwenen zij, òm de rotspunten gaande, verduidelijkten weêr, waar de kartellijn zonk, verdwenen op nieuw en verschenen op nieuw langs de kronkelingen van het nauwe geitenpad, dat zij met rustige, voorzichtige voeten daalden, naar de soldaten toe.

Daar omringden haar de officieren, tegen houdende den drang der duizenden mannen met opgeheven handen en staven. Maar de Libysche vrouwen glimlachten en bleven rustig. Zij waren een dertigtal. En zij vertelden, dat zij de slavinnen waren der Cilicische roovers, die hier woonden en haar op hunne strooptochten aan de Afrikaansche kusten hadden buit gemaakt. Er woonden hier kolonies van roovers. De Macedoniërs hadden er tijdens hunne marschen niet gezien: de roovers hielden zich schuil, niet er op tuk hunne voorraden te moeten afstaan en te moeten vechten tegen de soldaten van Alexandros: voordeel bracht dat niet aan. De piraten hadden ook hunne schepen weg geborgen in de vele kloven en grotten aan zee: de officieren, weidende hunne oogen over de zee, zagen niet een enkel schip. En de woordvoerster der vrouwen - een groote, zwaar gebouwde, kroeskruivige negerin, die Nazam heette - zeide kalm, wijzende op de anderen, achter elkander stil staand op de daling van het nauwe pad:

- Ik heb haar over gehaald deze nacht de roovers te ontvluchten. Die ons bewaakten hadden zich zat gedronken en lagen als lijken

over elkander. Wij hebben er met onze dolken vermoord. Die roovers hebben ons gekocht en gestolen en zouden ons weêr verkoopen, waar en aan wie weten de heilige goden, die ons bewaren. Ik heb haar over gehaald te gaan naar het leger van den vorst Alexandros en wij hadden gehoord, dat zijn soldaten den weg tusschen de kloven van Cilicië namen.

De officieren, de steeds dringende soldaten, juichten de Libysche vrouwen toe. En de officieren riepen, dat zoo dappere en den vorst Alexandros wèl gezinde vrouwen zekerlijk allen vrij zouden zijn en geen slavinnen meer.

- Wij hebben ouders noch verwanten, die wij kunnen bereiken, zei de zwaar gebouwde, Nazam. Of die van ons weten willen.

- En wij willen gaarne het leger volgen, zeide er eene heel jeugdige, mooie, lachende, terwijl zij achter de woordvoerster haar ebben kopje met uitstaande korte kruifhaar toonde: zij heette Leptis.

- En zien hoe de vorst Alexandros er uit ziet! bekenden zij allen, door elkaâr.

En nu de officieren, lachende, haar alle dertig - waren zij niet dertig? - overhaalden mede aan te zitten op het heerlijk zonne-doorgloeide steen om mede te eten de boonen en de reepen vleesch gedroogd, bekenden zij blij openhartig, dat zij allen nieuwsgierig waren naar den vorst Alexandros, van wien zij reeds zoo veel hadden gehoord. O, duizendmaal liever zijn leger te volgen en de kans te hebben ééns in zijn aangezicht te zien, dan de slavinnen van Cilicische roovers te blijven, die hen sloegen, ruw werk van haar eischten of haar verkoopen zouden op de slavenmarkten.

En rondom de haar gul noodende officieren - de stampende paarden tusschen de kloven gestald, de soldaten dringende nieuwsgierig omrond - lieten zij zich, bont hare lange lendendoek, als naakt de gepolijste borsten, neêr op het warm doorstoofde rotssteen en deelden wel gaarne het maal.

- Is het waar, vroeg er Augila; dat Alexandros van nature zoo heerlijk riekt?

De officieren bulderden van het lachen.

- Ze zeggen het, verdedigde zich de negerin, die niets doms had willen beweren.

- En het is waar! zeide Aristoxenes, de hoofdhopman, heel jong en bevelhebber reeds. Onze vorst Alexandros stoomt van nature, want hij gebruikt geen Arabiesch geurwerk, een frisschen geur als van balsem uit en die zijn kleêren doordringt.

- Vertel ons, vertel ons van hem! riepen de nieuwsgierige vrouwen en drongen dichter, om de lachende officieren saâm.

Aristoxenes, die, met rhetorische neiging, zich gaarne hoorde praten, vervolgde, loovend zijn vorst:

- Hij is niet groot, eerder klein...

Dat wisten zij wel, de negerinnen.

- Maar regelmatig van bouw. Hij is breed en heel sterk, ging Aristoxenes voort. Van spieren en van gestel. Zijn hoofd nijgt een beetje links, naar zijn schouder toe. Zijn voorhoofd is smal onder het even kruivend bruine haar en zijn oogen zijn groot en frank: zijn oogen zijn knapejeugdig van blik.

- Grauw? Blauw? vroegen de negerinnen.

- Blauwgrauw, verzekerde Aristoxenes. De wenkbrauwen, zuiver geteekend, verlengen zich natuurlijk-weg langs die oogen. De mond is heel klein, vol en rood.

- Om te zoenen? vroeg de zware Nazam.

- Alexandros is heel kuisch, verzekerde Aristoxenes. Hij zoent niet zoo gauw en laat zich zoo gauw niet zoenen.

Het was wel een groote teleurstelling onder de Libysche vrouwen, die zich uitte in uitroep en kreet maar de officieren beaâmden het, lachende, eensgezind: de vorst Alexandros was kuisch.

- Hij is blank, ging Aristoxenes voort. De zon bruint hem nauwelijks; hij blijft blank trots de zon en het incarnaat gloeit op zijn wang en geeft hem een blos bijna van kinderlijkheid.

- Hoe lief! dweepte de mooie Leptis.

- En ook gloeit die blos op zijn maag! ging Aristoxenes voort, nu zeker van zijn succes.

- Op zijn maag!? riepen verwonderd en blijde alle de negerinnen.

En het riep rondom:

- Dát zouden we wel willen zien!

- Lysippos, de beeldhouwer, ging de hopman voort; heeft Alexandros in marmer vereeuwigd en Apelles schilderde hem als Zeus, bliksems ter hand. Zie hier de kopie van dat portret.

En hij toonde, op de borst, ge-incrusteerd in zijn lederen kuras, het portret van den vorst Alexandros.

De negerinnen rezen allen op en omdrongen nieuwsgierig den hopman.

- Ik ben als een korf vol honig, waarom de biekens zwermen! riep hij over de, langs zijn bombeerende borst, nijgende, donkere vrouwenkoppen heen.

Maar plotseling riepen soldaten:

- Kijk, kijk! Daar, over de zee!

En zij wezen naar de zee, die zich kalm tot den einder strekte maar waarover nieuwe verrassing zich openbaarde aan hun duizenden oogen. Het waren schepen, die, zeil gestreken, rustig koers zetten naar het Zuid-Westen. En de zwaar gebouwde riep uit:

- Het zijn rooverschepen, die vluchten zeker naar Cyprus!

Het waren, in der daad, rooverschepen. Ver in zee verijlden de sierlijke silhouetten van ronde, buigende kielen met zwanehals-achtigen voorboeg, het zeil, bijna vierkant gewapperd, oker en groen als een spat van kleur in het waas van lazuur... De soldaten riepen en schimpten en scholden maar de schepen, onbereikbaar meer zelfs voor geluid, verdwenen in het verdere, wijdere lichtwaas...

II

Na de halte trok de achterhoede op. De middag blakerde over de landen. Maar de verrassende koelten waren blijven hangen tusschen

de nauwe spleten, waarin de gidsen de Macedoniërs geleidden, de licht gewapende Thraciërs voor-op. De paarden konden soms nauwelijks stappen tusschen de hoog rijzende tafelen van rotssteen. De Libysche vrouwen schertsten, hier en daar bij tweeën gezeten, schrijlings op een bagage-paard of op een kar in den trein. Maar de officieren keken bezorgd naar boven, waar de rotsranden kartelden als met nijdige tanden tegen het verblindend azuur. Als de gidsen niet waren vertrouwd, als plotseling op deze hoogten de Perzen verschenen, zouden zij de Macedoniërs kunnen afmaken met hunne pijlen zonder dat er een van hen zoû ontkomen.

Het was een moeilijke, langdurige rit en marsch, vol zorg voor de jeugdige hoplieden. Na uren was de legerafdeeling de rotsgangen uitgevloeid en lag de vlakte weêr golvende uit naar het avond-schemerende Oosten. De dalende zon in het Westen broeide den soldaten op hunne lederen ruggen, gloeide op hunne ijzeren helmkappen maar hunne verlangende oogen zagen in de koelere schemering uit of Tarsos niet met trans of toren zoû doemen tegen de nachtende heuvelen. Plots daverde meervoudige hoefstap de legerafdeeling te moet. Het waren een zestal ruiters. Zij schreeuwden reeds van verre:

- Macedonië! Alexandros!!

Aristoxenes herkende zijn wapenbroeder Gorgias, hopman lager in rang dan hij.

- Welkom en heil! bulderde hij, terwijl Gorgias en zijn vijf ruiters snel naderden, den laatsten gloor van de zon in hunne oogen. Breng je boodschap?

- En slechte! riep Gorgias.

- In naam van Zeus! riep Aristoxenes en maakte afwerende beweging met de vingers tegen het onheil, dat zich kondigde uit de dalende nacht. En wie achter hem gehoord had, dat Gorgias slechte tijding bracht, herhaalde Aristoxenes' gebaar.

Gorgias wendde zijn paard en reed naast zijn vriend. En hij zeide, opgewonden, het dadelijk: dat Alexandros stervende was...! Het bericht, het ongelooflijke wanhoopsbericht flitste langs alle officieren, langs de cavalerie, langs de geheele legeraf-

deeling en jammerkreten stegen op, waar tusschen de schellere der enkele negerinnen duidelijker krijschten. Wat! Alexandros was stervende! En hoe, zonder te zijn gewond, terwijl Tarsos, door de Perzen ontruimd maar in brand achter gelaten, door Parmenion was ingenomen en gebluscht, als Gorgias nu aan de, met hunne paarden op dringende, hoplieden mede deelde.

Toen vertelde Gorgias het, terwijl achter den drom der, over hunne paarden nieuwsgierig buigende, officieren, het nieuws zich verspreidde als langs een lont, langs alle ruiters en voetlui. In zweet, op dien heetsten zomerdag, drie dagen her, had Alexandros aan den boord van den Kydnos, die klaar als kristal vloeit door de stad, zich laten verlokken in het water te springen. Met den eenvoud, hem eigen, had hij rusting en wapenrok af gelegd en, naakt, zich willen baden. Maar nauwlijks tot zwemslag zijn armen geslagen, was rillende koorts hem over de leden gevallen: een kramp had hem verstijfd: zijne oogleden, knippende, waren over zijne oogen verwelkt; de soldaten hadden ter nauwer nood hem kunnen redden. Sedert was hij ziek en stervende hoe zijn sterke wil ook vocht met hemzelven.

- Is er geen hoop meer? vroeg Aristoxenes.

- Niet de minste, hoewel Filippos, de Akarnaniër, hem verpleegt, zeide Gorgias.

Allen, tot achter in tros en trein, wisten nu de ongelukstijding. Het was een brullende wanhoop, terwijl den Macedonischen veteranen, die nog gestreden hadden onder Alexandros' vader, hoe zij de vuisten ook balden tegen het Noodlot, de tranen vloeiden over hun verweerde, gegroefde gezichten. Want zij weenden schielijk, die barre mannen. Zij weenden zeer zeker nu, dat hun vorst Alexandros stervende was, dat zij in Tarsos hem dood zouden vinden. Moest hun jonge Koning, wien alle gloriën schenen beloofd, zoo toevallig en als van de goden verlaten, aan het eind zijner dagen komen! Niet op het slagveld, maar door een bad in een te koelen stroom! Terwijl Dareios, de Pers, naderde met zijne legers, zegevierende vóór hij zijn vijand gezien had! Hoe zouden zij de streken, die zij in zege waren door getrokken, de, door het

Noodlot geslagen, Macedoniërs, wederom door trekken in aftocht! Al die landen lagen verwoest, door hunne eigen handen of die der Perzen! Zoo zij niet achtervolgd werden, zouden zij omkomen van honger en van ellende! Wie zoû hen voeren, wie zoû Alexandros opvolgen? En zelfs als zij de kust bereikten, wie zoû hun schepen verschaffen? Een immense wanhoop zwol uit der soldaten rijen: de weeklachten bulkten luide, mateloos, radeloos op.

- Ooh! riep Aristoxenes. Alexandros, onze Alexandros stervende! Wij komen slechts in Tarsos om hem op den brandstapel te leggen! Ooh! Een bloem van jeugd was hij, een kracht van geest, nimmer gezien!

- Ooh! riepen de jeugdige hoplieden omrond. Een kameraad was hij, onze Koning zoo jong!

Als weensters kermden de Libysche vrouwen, schrijlings twee aan twee op hare bagage-paarden, luid-op, of op de karren strekten zij radeloos de zwarte armen en wrongen die. In het Westen bloedde de zon weg. De roode vervloeiïngen, de fel scharlaken, lage luchtmeren, de striemen en smeren, plotseling, over den violet-doovenden hemel, voorspelden betwijfelloos het einde, den dood van Alexandros. Het stond in bloed aan den hemel geschreven: Alexandros was stervende!

In moedeloosheid toog het verder. Plotseling, onverwacht tegen de overwinnende nacht, lag de stad met enkele rechte lijnen, donkerder dan de nacht zelve, voor hunne duizenden tranen-bemiste oogen. Muren, vaag dakverschiet, twee, drie vestingtorens duidden den soldaten aan, dat zij Tarsos naderden. Buiten de stad, voor de muren, lag het leger van Alexandros: dichte rijen karren bogen zich rondom den grauwenden wemel der tenten: hier en daar vlammelde een toorts, gloeide een licht: een paard hinnikte op en andere paarden hinnikten na. Toen die in het kamp de achterhoede, wie Gorgias het onheil gemeld had, hoorden naderen, brak uit de eerst zoo grauwe en zwart doffe stilte een jammeren van kreten los. Duizenden soldaten liepen het kamp uit, de handen hoog, in jammering de achterhoede te moet.

Vrouwen, zoetelaars, kleinwaarverkoopers, schreeuwende kinderen stuwden achter hen meê. Allen klaagden luid-op, allen jammerden; die der naderende achterhoede jammerden weêr; als echo sloeg het op echo in de, van nawarmte wazige, duisternis, die de sterren niet verlichtten. Een immense jammer bulderde op naar den hemel. Het was als het loeien van een eindelooze kudde raadloze stieren.

- Alexandros! Alexandros! bulkte het.

Toen smolt het alles samen, in een warrelenden drang van bijna schimmen, terwijl wie waren uit geloopen de achterhoede begeleidden naar hunne kwartieren, gereed haar te ontvangen. En het klagende rouwbedrijf verminderde, slonk in hevigheid, legde zich eindelijk: de doffe, zwarte en grauwe stilte weefde dichter als tot verstikkens toe. Het dauwde overvloedig, of het regende. In de verte, ten Zuiden, schemelde een lichtere grijsheid: de zee; de sterren, achter het dauwwaas, verblonken. In slaap zonk het kamp weg, in zwijgen en roerloosheid: de laatste klattergeluiden der ontgespte wapenstukken, het laatste hoevengebonk der gestalde paarden verstilde en alles daarna verdofde, onder den nauwlijks starlichtenden hemel, in zicht der nauwlijks overzienbare nachtzee, de stille silhouetten der schildwachten alleen zich los makende van de dichte massa's schaduw des kamps, zwartende voor de zwarte stad.

III

Die nacht, in zijn tent, lag de jonge Alexandros en sliep op zijn laag, hard bed: beestevel over dunne matras. De tent, gericht op het marktplein van Tarsos, tusschen de tenten der hoofdofficieren, was, zonder eenige weelde, een ruimte van verschillende, vierkante vertrekken, snel neêr te zetten en op te vouwen, van geitehuid en ge-olied linnen. Alle die tenten rijden zich over het marktplein tot een dicht aan-een gesloten geheel, tot een somber, okerbruin tentendorp, tusschen de roet-rookerige, van brand ge-

brokkelde muren der omringende gebouwen, die op rezen tegen de, van overvloedigen dauw overmiste, nacht. De schildwachten stonden gesteld bij de zijstraten; de bevolking, Perziesch gezind, was gevlucht of uitgemoord.

Bij den slapenden Alexandros zat de geneesheer, Filippos, de Akarnaniër en beschouwde in het flauwe licht van de hangende olie-nap het jeugdige, bijna kinderlijke gelaat van den vorst. Wat was hij jong, deze Koning van Macedonië en opperbevelhebber aller Hellenen; twee-en-twintig jaar! Nauwlijks had hij meer dan een baardelooze jongeling geschenen zoo niet in zijn krachtigen bouw, in het beenige zijner ernstige trekken, het volwassene zich ge-openbaard had, dat was van een man, niet meer van een knaap. Maar het bleef vreemd te bedenken, dat hij zoo jong was, dat hij, zestien jaren, reeds het land had geregeerd tijdens zijns vaders afwezigheid, toen Filippos het beleg voor Byzantium geslagen had, dat hij tijdens den oorlog met de Tribaliërs zijn vader het leven gered had, dat hij bij Chaironeia door de Macedonische troepen de zege had doen behalen en de Thebaansche Heilige Heirschaar vernietigd. Twintig jaren had hij geteld toen hij den troon besteeg, meester van Hellas, dat hij gedwongen had onder zijn juk en wil. Sedert was de opstand onder de Hellenen uitgebroken maar Thebe had Alexandros getuchtigd, verpletterd, vernietigd en dadelijk daarna Perzië, in naam van Hellas, den oorlog verklaard. Met het vertrouwen en de bewondering aller Helleensche staten was hij gegaan, den Hellespont over. Na den slag aan den Granikos, waar de Pers had moeten wijken, was Klein-Azië - wat Memnon de Rhodiër ook had willen weêrhouden - geknecht onder zijn jeugdigen vuist. Wonderbaarlijk, ongelooflijk, onbestaanbaar, dacht de Akarnaniër, de geneesheer Filippos, zittende aan Alexandros' ziekbed en starende op het nu toch, in rustige slaap, ontspannen jongelingsgelaat en bespiedende hoe het kinderlijke ronde der wangen zich vermannelijkte naar het beenige voorhoofd toe. Iets van de goden, een waas van goddelijkheid was om hem heen, die vreemde halo, die de gewone mensch van dagelijksche deugden en onbelangrijke noodlot-

tigheid mist maar die om zeer enkele stervelingen, geboren onder god-bewogen samenloop van starren en noodwendigheden, als een weefsel van stralen uit schiet en wel eens zichtbaar is voor den wijze, voor hem, die de dingen van aarde en hemel, van natuur en bovennatuur, van lichaam en ziel poogt te doordringen. Zoo meende ook de Akarnaniër, wijze, geleerde, arts, kundige in der menschen ziel, te zien weven de stralen, te zien uitstralen den geheimvollen halo om en uit het slapende lichaam en den slapenden kop met de geloken oogen. Want kon het geel van het kussen, konden de lichtflitsen van de altijd bewogene lampevlam, kon een vonk van het schild aan de paal van de tent of de flikkering van een deel wapenrusting, gestapeld in een hoek, te samen weven dat vreemde schijnsel, dat de Akarnaniër in zijne beschouwing meende te zien om het wezen des slapers of was dit werkelijk niet iets ànders en dat hij, de wijze, alleen zag, dat geen ander zoû zien, die hier binnen zoû treden? En hij besloot van ja en verwonderde zich en bewonderde en bewonderde ook zichzelven, zijne wijsheid en kunde, die Alexandros genezen zoû, trots de intrigues, broeiende misschien onder de Macedonische kapiteinen, bewogen door Perzische gelden. Hijzelve, arts des Konings van af diens kinderjaren en die hem bemind steeds had als een vader zijn zoon, had Alexandros, rillende van koorts, na de koude dompeling in de rivier, een middel bereid, dat niet hij geprezen had als te zijn van onmiddellijke hulp. En ook niet dadelijk in te nemen, zoo dat twee dagen waren verloopen zonder dat den Koning, zeer ziek, artsenij was toe gediend. Hij werd slechts warm op zijn bed gehouden en zijne omgeving zag met scheele oogen toe op den Akarnaniër, van wien men reeds fluisterde, dat hij door den Koning der Perzen was om gekocht... Alexandros, die dagen, in zijne koortsen, zag voor zich, in verwarde vizioenen, wapenen en strijd, wilde op staan, aan het hoofd van zijn leger Dareios trekken te moet maar de Akarnaniër had hem altijd weêrhouden, hem voor gehouden, dat de dood het gevolg zoû zijn van zoo roekelooze onvoorzichtigheid.

Toen de dag was aangebroken, dat Alexandros eindelijk den

drank, door den Akarnaniër bereid, zoû nemen en Filippos met den beker ter hand in de tent was getreden, had de Koning zich gericht op den elleboog. En den beker grijpende met de eene hand, had hij met de andere zijn geneesheer een brief voor gehouden - een brief van Parmenion, den opperbevelhebber - waarin deze waarschuwde geen vertrouwen te stellen in den Akarnaniër. Die met tienduizend talenten zoû zijn omgekocht, door Dareios beloofd aan wie Alexandros zoû dooden. Maar de Koning, vol vertrouwen, had den beker uit gedronken en toen eerst, den Akarnaniër strak aanziende, hem bevolen den brief te lezen. Hij had gelezen, onder den onverbiddelijk strakken blik des Konings, zich toen neêr gesmeten in verootmoediging, verontwaardiging. En verzekerd, dat Alexandros' genezing weldra bewijzen zoû hoe zulke beschuldiging van vadermoord schandelijk en ongegrond zoû blijken: van vádermoord en niet van minder: was de Koning, hoe jeugdig ook, niet aller zijner onderdanen vader! Dus Alexandros, in vol vertrouwen, had gedronken nog vóór de Akarnaniër gelezen had en zich kunnen rechtvaardigen.

De Akarnaniër bedacht het zich, starende op Alexandros' slapend, oog-geloken gelaat. Meer verontwaardigd was hij geweest dan verschrikt en voor den Koning geknield, had hij geroepen, de handen hoog:

- ‘Koning, mijn leven hing steeds van u af maar thans adem ik alleen meê met het woord, dat ontgaat aan uw verheven mond. Ik smeek u: laat deze drank hare heilzaamheid verspreiden door uwe aderen. Laat tot rust komen uw geest, dien uwe vrienden - getrouw, wil ik gelooven maar overijld in hun ijver - hebben ontroerd door zoo stormachtige verschrikkingen. Heb geduld en vertrouwen, o Koning!’

Zoo had de Akarnaniër hier ter zelfder plaatse geroepen en de echo dier woorden scheen nog te trillen voor zijne bedenking in de doorgoud bruine tentenachtschemering. En de Koning Alexandros had geantwoord:

- ‘Zoo de goden, Filippos, u hadden doen kiezen het middel, dat u het beste scheen om mijne gevoelens te toetsen, zoudt gij zeker-

lijk een ander hebben gekozen maar een beter nooit en nooit zelfs kunnen bedenken. Want ontving ik niet Parmenions brief en dronk ik toch niet Filippos' drank? Zoo ik nu vrees nog koester, voed ik die even veel om uw eer als om mijn eigen leven...'

Alexandros had den Akarnaniër de handen gereikt.

Toch was Alexandros werkelijk ziek geworden in hevige crizis van ijlende koorts, waarin hij riep om zijne moeder Olympias, om zijne zusters en tevens in een vlucht van Nikè's zag de zege, die Zeus hem bereidde. Niet had de Akarnaniër af gelaten den Koning te verzorgen, zijn eetlust te wekken, wijn en spijs voor hem te doen geuren, als ware hij een zieke god, wien ge-offerd werd.

Dit was reeds meer dan drie dagen geleden.

Nu sliep de Koning kalm, met dien vreemden glans, die halo van goddelijkheid om zijn knapegelaat.

Plotseling schrikte de Akarnaniër op.

Wat was dat?

Buiten scheen het eerste gloren van nieuwen dag de smalle, linnen tentvensters te doorschemeren. Maar meer dan het eerste roezemoezen van ontwakend kamp - toch in bedwang nog gehouden om den zieken Koning - scheen aan te geluiden van ver. Op het stadsplein, om de koninklijke tent, scheen het zwellende geluid terug te spetteren als schuimend zeegedruisch tegen weêrhoudend rif. Wat was het?

De Akarnaniër, op gestaan, hief een weinig den voorhang van een der vensters. Schildwachten liepen daar heen en weêr, zagen uit, luisterden uit.

- Wat is er? vroeg hun de geneesheer.

Zij wisten het niet: mare was nog niet tot hen gekomen. Maar zij omklemden stijver hunne gepunte speren.

Toen, tusschen de andere tenten door, de Akarnaniër Hefaistion, in lichte wapenrusting, baan zag maken dwars door een warreling van zich wapenende manschappen. Rijzig, beminnelijk van uitzicht, in zijn zuiver gebeitelden kop de oogen, donker blauw en buitengewoon groot, lichtend, was hij Alexandros' dierbaarste vriend, om zijn evenwichtige binnenborst, om zijn

rustig blij, enkelvoudig gemoed, zoo verschillend van 's Konings eigen, den vriend vaak ongrijpbare, onbegrijpbare ziel. Hij haastte zich aan: Leonnatos volgde hem: een der ‘gepurperden’, hovelingen met den purperstreep over de borst. Zij hadden vrij binnenkomst, in 's Konings tent. De Akarnaniër wendde zich af van het raam en trad den jongen veldheer en den kamerling te gemoet in het vestibulum van de tent.

- Hoe is de Koning? vroeg Hefaistion.

- Hij slaapt nog, na een rustige nacht. Onraad, heer?

- Neen, geen onraad maar wel ongeduld van de gisteren voor de poort der stad aangekomene achterhoede.

- Die Macedonische veteranen gelooven, dat Alexandros dood is, riep Leonnatos.

- Zij willen Alexandros zien, om zeker te zijn, dat hij leeft! riep Hefaistion.

Andere kapiteinen traden het vestibulum binnen: het waren Filotas en Nikanor, Parmenions beide zonen, met hunne luitenants; het waren Ptolomaïos, Perdikkas, Krateros, Meleagros, Koinos. Het waren allen zeer jonge mannen, jongelingen bijna; zij hadden allen als een heroïsche jeugd, een heldenfrischheid van sterke, groote knapen, met stralende oogen en een blos op hunne gebruinde of blonde wangen.

De Akarnaniër lichtte den voorhang van het slaapvertrek en spiedde naar binnen. Alexandros, ontwaakt, had zich half gericht van het lage bed en zijner vrienden stemmen herkennende, riep hij:

- Hefaistion! Filotas!

Zijn stem was niet die van een zieke. Er klonk in die zelfde klare klaroenklank, dien zij kenden, getemperd alleen tusschen deze vele tentegordijnen. De jonge kapiteinen waren langs den Akarnaniër gestort, blijde, binnen de tent. Alexandros stond voor hen, in het korte nachthemd, onder de stervende vlam der hangende lampenap.

- Wat is er? vroeg hij glimlachend, want in dit oogenblik zijner genezing niet kunnende aan onraad gelooven, in het zelfvertrouwen, dat hem nog nooit verlaten had.

- Alexandros! riep Hefaistion. Zoo de Akarnaniër u genas, vertoon u dan dadelijk aan de achterhoede, die gisteren voor Tarsos aan kwam!

- O, Alexandros! riep Filotas. De veteranen dringen de stad binnen omdat zij u zien willen, levend of dood. Dood zouden zij u willen bejammeren!

- Maar levend zullen zij u toejuichen! viel Hefaistion in.

Alexandros had een snik van geluk. Hij breidde de armen en in een ruwe jongensvreugd drukte hij de beide kapiteinen tegen zich aan, zoo dat hij zijn naakte borst schramde aan Filotas' schoudergesp. Toen riep hij, met de speeksel-bevochte hand weg vegend het bloed:

- Mijn wapenrok!

Dienaren, schildknapen stortten toe. De lamp doofde, de gordijnen werden open getrokken; door de ge-opende, smalle tentevensters verschoten de gouden reten dag: zonnestof poeierde eensklaps binnen. De schildknapen brachten Alexandros de eenvoudige, bruin lederen soldatentuniek; zij schoeiden hem, omsnoerden hem haastig de kuiten en boden hem den ijzeren helm met den koraalrooden pluim. En hij stond, niet groot maar forsch, breed, krijgshaftig, met zijn blijde, schitterende oogen, klaarblijkelijk Koning en veldheer, gelukkig omdat hij gezond was, omdat hij zich, als ware het een dag van beslissenden veldslag, zijn Macedoniërs zoû vertoonen.

Toen stormde hij de tent uit, riep nog, tusschen de gordijnen der doorgang een jong klinkend ‘dank!’ den Akarnaniër toe. Hem volgden Hefaistion, Filotas, de anderen. Buiten volgden hem zijne wachten. En door de straten van het kamp, die de Koning, gedwongen wel zijn vaart in te houden, om de massa der toe schietende soldaten, om zijne eigene koninklijke waardigheid ook, thans met bedwongener stap doorschreed, maakte hij zich weg - aanzwellende achter hem de drom zijner soldaten met hunne luitenants - naar de Westelijke muren der stad.

Reeds waren door de poort aldaar velen der achterhoede binnen gedrongen, in een ongeduld Alexandros dood te weten of

levend en het scheen als een gevecht tusschen de troepen, die de poort bewaakten en de oproerige, binnen dringende massa's. Tot een kapitein - zwaarder gestalte, rijpere trekken - stortte naar Alexandros toe, met een buldergejuich van geluk en zonder eerbied voor koninklijkheid hem omvatte in beide armen en hem kuste op beide wangen: het was Kleitos, die Alexandros bij den Granikos het leven gered had, Kleitos, de jongere broeder van Hellanike, Alexandros' voedster en hij riep:

- Koning en Vriend! Ik zal hun zeggen, dat gij leeft niet alleen want zoo zeide ik hun reeds van af de muren maar gelooven wilden zij niet: ik zal hun nu zeggen, dat gij vertoonen u zult! Laat mij u voor gaan en volg mij slechts langs deze straten!

Hij stiet een triomfkreet uit van Alexandros en Macedonië en keerde zich om, tusschen zijne luitenants en de soldaten, die hem volgden. En door de nauwe straten en sloppen, die hij door ging, was het als een blijde wapenloop, van zwaar gewapenden bij Olympische of Nemeïsche spelen. Want de vlakke, lage daken der huizen - als groezelig witte en grauwe en roze-achtige terrassen, tegen elkander woekerende, hooger en lager, met hier en daar de meer ronde, eischaalachtige rondten der kleine koepelen, die er boven uit staken zonder te torenen maar toch met hoogere verheffing - geheel dat rommelige, zich beurende stadsgewar van mindere wijken, zéer zacht van tint in den nog dauwwazig overtogenen, gouden schijn van dien nieuwen, gezegenden dag, woelde en wemelde, onder een niet meer dan parelblauwen hemel, van volk, van de terrassen òp klimmend, schreeuwend en toe schouwend volk. Het was het volk van Tarsos, het mindere volk, dat zich eerst had verscholen voor den overwinnaar, dat in alle geval niet was uitgemoord, omdat het niet Perziesch was maar geboortig van daar, omdat het ook telde de slagers, bakkers, warmoeziers, water- en wijnverkoopers, die het leger van noode had. Nu, tegen den hemel, woelde het groezelige volk en schreeuwde en schouwde op één gedrongen maar juichte en verwonderde zich omdat Alexandros zoo jong was en zijne kapiteinen, achter hem, zoo jeugdig met hem. Tot Kleitos bereikt had, in

den dubbelen muur van de stad, de poort, van waar tusschen de muren beiden een trap geleidde naar boven in een getinde wachttoren, zoo als er velen uit staken, op gelijken afstand, ruig ros en bruin, tegen het teedere, lichte blauw. En Kleitos liep de trap op, terwijl binnen de wijde, dubbele poort als een gevecht van vijanden woedde tusschen de bewakeren en de binnen dringen willende veteranen der achterhoede, dien vorigen avond daar aan gekomen. Of hij leefde, wilden zij weten, Alexandros, de zoon van Filippos, voor wien zij gestreden reeds hadden, en àls hij dan leefde, of zij hem zien zouden want alleen hunne oogen zouden nu zij gelooven en niet meer de kletspraat van oude wijven, die wellicht belang hadden te verzwijgen, dat hij was omgekomen door verraad en vergif op drang van Dareios, den Pers. En tusschen hunne niet te bedwingen massa's van voort stuwenden drang en kracht gebaarden woedend Aristoxenes en Gorgias, hielden tegen de veteranen, wisten nu wel, dat Alexandros leefde, riepen van krijgstucht, die niet ge-eerbiedigd werd: al hadden de veteranen ook gestreden onder 's Konings vader, zouden zij bevel durven overtreden? Tot plotseling Kleitos boven op het torenplat was verschenen en zwaaiende met de hand kondigde:

- De Koning komt! Hij komt!

Toen was het een bijna niet aan eigen verwachting geloovend paroxysme, onder aan den muur van Tarsos. De soldaten schreeuwden als honger hebbende, bandelooze kerelen, hunne handen krampten betuigend de lucht in: er waren er, die nòg niet wilden gelooven, die nog schreeuwden, dat hen Kleitos bedroog.

Maar Kleitos, op het torenplat, met een blik naar de diepte der trap, had zich gedrukt tegen de tinnen aan, als om plaats te maken. En vlug, plotseling, onverwachts, trots alles, verscheen de roode veêrenbos van Alexandros' helm, verscheen hij zelve in eenen, zagen zij hem, kònden zij niet meer ontkennen, dat zij hem zagen. Wijdbeens nog, na de laatste trede, den eenen arm uit gezwaaid, zijn jong blond knapegezicht overrood van stijgende bloed en van blos, zijn bruin gelok ontkruivende den helmrand, zijn kleine mond reeds open om de roerige soldaten toe te spreken, een glans

van lach en geluk over geheel zijn wezen, krijgshaftig zijn wat plomp maar hen allen zoo indrukwekkend, soldatesk postuur... zágen zij hem, de veteranen, de niet meer twijfelen kunnende soldaten der gisteren-avond aan gekomene achterhoede, zagen zij hèm allen, zag hem zijn leger, het volk van Tarsos en schreeuwjuichte het hem in éenen bulkenden, bulderenden kreet, die geen einde nam, toe. Wat hij zeggen wilde, ging verloren in zijn eigen blijdschap om zijn groot geluk: trouwens, zijn woord ware niet te verstaan geweest. En hij poogde ook niets meer te zeggen: hij lachte nu, blij, jong, blozend jong; hij lachte en steeds in zijn zelfde houding van overwinnenden knaap, den arm steeds uit gezwaaid in tot zegevierend gebaar verstrakte wijdte en wijd nog even de beenen, omdat hij vergat de voeten samen te trekken terwijl achter zijn kuiten uit gluurden de koppen, blijde ook, van Hefaistion, Filotas, Krateros, van de met hem mede maar niet hooger meer stijgen kunnende kapiteinen, achter elkander de nauwe, steenen wenteltrap op gestommeld.

IV

Zoo als geen stad dier dagen zich breidde onder stralend Aziatische lucht, lag wijd, vierkant, immens en massief Babylon en wemelde en woelde van zijne menigte honderdduizenden. Winterrezidentie der Perzische Despoten, was zij de oude stad, wier faam reeds weêrechode eeuwen lang met den namenklank harer fabelachtige, bijna mythische vorstinnen en vorsten: Belos, Ninos, Semiramis, Nitokris...

Geene stad ter wereld was vergelijkbaar met haar, de trotsche en aloude, de grauwrosse en okerbruine en violet gouden stad, wie dwars door haar graniet, bazalt, marmer en porfier, dwars door vee-beplekte weilanden en mosgroen, gelig bouwland, binnen hare muren besloten, de heilige Eufrates, zijne wateren, een stadium breed, stuwde tusschen steenen wallen, langs terrassen en torens, gewrocht als door handen van reuzen, zonen van Tubal-

Kaïn. De eenige metropool dier dagen, was zij, hoe ook eenmaal getuchtigd door Xerxes, nog steeds het wonder voor wie haar bezocht, de glorie, waarop hare bewoneren bralden. Eenig, scheen zij eeuwig, reeds eeuwen bestaande en, trots de Perzische overwinnaars, onverwoestbaar als de wereld zelve en het onwrikbare bolwerk geworden van wie beheerschten die wereld: de Koningen aller andere Koningen, de groote Despoten van Perzië, de heilige Achaimeniden.

Dezen vroegen morgen rozigde zij, in dauw en dageraad en in doorrozigden mist, als het vizioen eener droomstad, die de breede, nog overnevelde Eufrates met een zacht bruischenden stroom gewaterd zilver door vloeide. Hare rechte, breede, elkander regelmatig snijdende straten wriemelden van naar de trappen der muren gaande en alreê opkleurend warrelende menigten, ruischende van stemgedruisch: mannen, vrouwen en schel schreeuwende kinderen, ruiters te paard en te muil, draagstoelen in lange rijen, de brons- en kopergetinte Babyloniërs groot en rijzig in het fraai feestelijk lange, enge, franje-omzoomde, bonte of blanke mantelgewaad, met de recht gekrulde zwarte baarden het kolige haar, gekruifd onder de vilten, veelkleurige hooge mutsen en mijters uit, vallende neêr om de nekken naakt, allen den langen wandelstok met lelieknop, griffioen- of sperwerkop in de hand; de vrouwen eveneens in eng omsluitend gegespte slooptunieken, die trokken om heup, dij en boezem, de hoofden omdoekt of sluier-omwonden en allen gesierd met de breede halskarkanten, de breede arm-, pols- en enkelringen; zware geur van rozenolie en vette cosmetieken van Damascus dreef uit de menigte op en lokte de zwermen vliegen, nu de zon de nevelen beurde. Plotseling, op een terras der Hangende Tuinen, laag nog boven de Belische Poort stapelend de boeket van hun groen op immensen pijlerbouw, stak een massa van palmboomen als verwarde zonneschermen en waaiers de veêrige bladeren aan schuine stammen tegen de rozige lucht, die blauwde; beneden, tusschen de pijlers, verslond de kille schaduw met donkere muilen de menigte... Verder-op, waar de heilige Toren van Belos zijne eerst breede verdiepingen

met dobbelsteen op -steen regelmatig versmalde ten hemel toe, stapelden zich hoogere terrassen, bloeiden er van immense, roode, kelkachtige aloë-bloemen, waartusschen, over de balustraden, de menigte reeds verlangensvol hing te kijken of de Koning, Dareios Kodomannos, niet aan zoû rijden ten legerschouw. Nu de morgenbries op stak, woei het aan van roos- en tuberoosgeuren, zoel zoet de eerste, zwaar zwoel de andere, en de zilverasters ontbladerden hare sterretjes boven het water: de albasten gardenia's, tusschen het gelakte, stijve groen, overvol van bloeikracht, wrongen tusschen de bazalten stijlen door. Over den Eufrates drongen de barken, smal, slank, lang, allen geroeid naar het Westen der stad, en vol van feesters, die zongen en riepen, blijde om dra de onoverwinlijke legers te zien. Alle de bronzen poorten, die met trappen geleidden naar de rivier, waren, in de wallen, die den Eufrates omzoomden, ontsloten, zoo dat de menigte vrijelijk tot het water toegang had: daar riepen de gondeliers en prezen schreeuwende hunne gondelen aan en de schuitjes schommelden tot kantelens toe onder der instappenden drang.

Ronde bootjes, Armenische - holle, uitgeronde wilgestammen, met huiden bekleed - en geboomd door de slank staande schippers, wiegelden vol ooft geladen als volle vruchteschalen over het water, drongen tusschen de barken door: paars roode watermeloenen, open gesneden en druipend van sap om de purperen pitten, boden de kooplui in dorst lavende reepen aan of gespleten granate-appelen of reuzegroote, blonde vijgen: uit de barken grepen begeerige handen het fruit en betaalden met groote, bronzen munten: het was over het òp blauwend water een geweld van door éen warrelende kleur in de hooger stijgende zon of, plotseling, in de schaduw der immense pijlers van den Brug van Nitokris, een gedempt en in duister gehuld verschemeren van blauwe tulbanden, schitterende oogen, roode en gele vruchten, blanke mantels: de Semitische gezichten donkerden in groene hoofddoeken en tusschen lokken gekruld, die hingen als druiventrossen: de eerst flonkere eêlsteenen doofden... En in het verschiet, door de brugpijleren heen te schouwen, gloeide weêr op, maar

verijld in lesten, doorzonden mist nog, al het schettere kleurgebral.

Een zorgeloosheid om den oorlog mengelde met de verontwaardiging, dat Alexandros tot in Cilicië was door gedrongen, als verkenners hadden gemeld. Het was te dwaas om aan gevaar te denken en vooral hier, in Babylon, dacht niemand aan gevaar maar toch, het was verwaten en ongelooflijk driest van dien jongen knaap met zijn jonge vrienden en zijn oude soldaten nog niet tevreden te zijn met het goddelooze nadeel, dat hij den Koning der Koningen bezorgd had in Klein-Azië, van den Granikos tot Tarsos toe, om nu wellicht nog verder te wagen op te trekken. Er zoû nu paal en perk worden gesteld aan Alexandros' verwaande vermetelheid en de Koning zelve zoû nu den indringer, dien zij een broekje scholden, te gemoet gaan om hem voor altijd te fnuiken. En de verzamelde legers zouden de Babyloniërs zien voor de muren.

Op de kolossaal monumentale muren, die wijd-om de stad omcirkelden, geraakte dichter en dichter de menigte der duizenden, bestijgend de breede trappen, in de muren zelve gebouwd. Het was als een van omtrek mijlen lang kasteel, dat in de rondte de stad in een titanischen gordel omgaf. Zij wekten, de muren, zoo hoog en breed en massief, een indruk van immensiteit, of de bewoneren van Babylon zich versterkt hadden tegen de goden en de òp stekende, vierkante torens, hooger dan muren en tuinen, herinnerden aan den Babelbouw, die tot in de wolken zoû zijn gestegen, tot de eerste paradijzen toe. De sierlijke karren der vrouwen en der Chaldaiers draagstoelen, op gereden, gedragen langs de glooiende lanen, die de zwaar looverende sycomoren zoomden - of het nauwlijks moeite ware geweest te doen wassen geboomte, koningselleboooglengten hooger dan der aarde grond - verdrongen zich nu op de muren zelve, over de straten, die er aan gelegd voor voertuig en voetganger, gingen van muurtoren tot -toren; rijk gedoste ruiters, ten legerschouw genoode Aanzienlijken, Magiërs, satrapen met hunne gevolgen, mengden zich in den menschenstroom, die vloeide naar waar een estrade

den Koning was op gericht. Het met kristallen kwasten omgeven verhemelte vlamgoudde als een vuur in de zon; de zware, bont tressige vliegenetten en geknoopte, doorzichtige hangselen rondom den troon hingen van de ellenlange franje zwaar: boven het pavillioen stak een stralende zon, heilig symbool, omhoog, gevat in een immens rond blok van kristal, dat flonkerde en regenbooggloeiïngen ontspatte.

De nazomerzon was, alles overstelpend met het zware, zwoele goudlicht, gerezen tot bijna noenhoogte, toen de, over de Westelijke vlakte en de daar zich zamelende troepen, op de muren heen en weêr kijkende menschenduizenden zich om gejuich en bazuingedaver wendden: duizenden plots wendende lijven, duizenden plots wendende oogen, die inblikten de lagere stad. Want het klatere daveren, het joelende juichen kondigden Dareios aan en de stoet steeg reeds de hier en daar kronkelende allee omhoog, die naar de muren, naar de koningsestrade geleidde. O, welk een schouwspel! Waar toch, waar ter wereld en in welke stad, juichten de opgetogene Babyloniërs, daar ter plaats den breeden muur overzwermende, was ooit een schouwspel mogelijk als hunne trotsche oogen nu zagen oprollen de laan omhoog, hier en daar slechts even veronduidelijkt door de koepel-schaduwen der sycomoren, om dadelijk weêr, stijgende, duidelijker uit te flitsen in iederen vreemdeling stom slaande verblinding. Babylon, Babylon! Waar rees er een stad, vergelijkbaar met deze, de breed ommuurde, de hoog getuinde, de vierkant getorende, de Eufrates-doorsnedene! Waar heerschte er een Koning, vergelijkbaar Dareios Kodomannos, die daar aan reed, die daar aàn reed op zijn stadig rollenden wagen, zittend de vorst, op den langen schepter gesteund als op den godenstaf van Bel zelven. Heilig! Heilig! Op zilveren altaren droegen de atharvans het heilige Vuur vooruit, de staâg kronkele Vlammen, de goddelijke symbolen van Ahura-Mazda, de levende tongen van het oer-element, de op aarde door de goden der menschelijkheid gedulde en gegunde goddelijkheid: het Vuur, het heilige Vuur! Heilig, heilig! Eeuwig en onbluschbaar! De dichte drom der Magiërs, zwaar van plechtmantels als

bejuweelde klokken tegen elkander en massief schijnende, met de ombaarde, bleeke, ge-extazieerde gezichten onder de fonkelmijters, open de monden, die zongen de gewijde hymne, ging voor en om het Vuur. Achter hen, dadelijk, schreden de driehonderd- vijf-en-zestig Jongelingen des Jaars. Wat waren zij schoon, wat waren wij allen schoon in Medische, lange, enge tunieken van karmijn en karmozijn, de gouden leliën aan hunne slapen, de levende symbolen der goden-gezegende Dagen, de vrome Jongelingen, de gewijde dienknapen van de Zon en als zwegen de Magiërs, zongen zij hunne hymne, éentonig van steeds zelfden klank, eene litanie van na der bassen diepsten zang aan vogelengekweel gelijke, zilverzachte zuiverheid, meer gemurmeld dan uitgezongen, schoon toch telkens vleug van den valleiwind uit de staddiepte de fijne tonen omhoog droeg naar de, van de muurhoogte neêr starende, menigte, zich samen plettende tegen de pijleren der balustrade. Zoo zagen zij, achter de Jongelingen, naderen de Zonnekar, de Kar van Ahura-Mazda, door twaalf blanke rossen van Niza, in flonkerend tuig, getrokken en het Zonneros volgde den wagen, grooter het edele dier met den trotsch krommenden, krachtvol gedrongenen nek en de bovenmatig breede borst dan welke hengst ook uit Niza's stoeterijen. Met gulden staven ter hand, in de wit lederen livereien, geleidden de paarden edelboortige palfrenieren, gekozen om hoogste gunst... O, de cavalerie der twaalf leenplichtige volkeren, die dan volgden, verschillend van gelaatskleur en haardracht en wapendos: Egyptenaren, Ethiopiërs, Arabieren, Parthen, Chorasmiërs; die van Gedrosia, Carmania, Arachosia, Margiana, Baktrië; Dahen en Massageten: hunne uitgezochtste cavalerie, als een exotische lijfwacht om Perzië's Koning, opzien barend hunne als sfinxen omhuifde koppen of hunne vermillioen en krijtwit besmeurde spierlijven, blauw glanzend steenkool gelijk of hunne woest uit ziende rooverkoppen en telkens verschillend hunne schilden, speren, zwaarden, helmen tot het scheen of allen, die strijdbaar waren ter wereld, uit welken barbaarschen windstreek geboortig, vazal waren en wapenknecht van den Alvorst, Despoot van Perzië, Dareios Kodomannos.

Uit de Onsterfelijken gekozen - de tienduizend keursoldaten zijner garde - reed 's Konings van gouden kolders en helmen schitterende, nationale lijfwacht hem voor. Welk een schouwspel, de gouden Perzische ruiters, op de ijzerschimmelen of zwarte rossen, de reuzen, de prachtige mannen, op wie alle de neêr kijkende vrouwen dadelijk verliefden omdat zij waren zóó mooi en groot en breed en goud, zoo immens, schitterend op hun groote paarden, zoo onbewegelijk ook in den parade-rit, zoo star onbewogen en onaandoenlijk de strakke gelaten van trotsche keurkrijgeren, uitverkoren onder de al uitverkorenen, niemand mooier, sterker, onoverwinlijker dan zij, die helden, zestig, tachtig, honderd misschien! O goden van het Blauw Paradijs, wat waren zij prachtig, wat waren zij heerlijk, de Onsterflijken van den Perzischen Koning, zij; wat waren zij de verlangde minnaars voor deze dringende, toe kijkende, verlangende Babylonische vrouwen, die tot hen riepen en tot hen lokten en bloemen hun wierpen naar beneden toe, die zich reeds gaven geheel aan hunne aanverschijning van schittersoldaten, geliefd, bemind, aanbeden door allen, o die keur van Perzië's mannelijkheid, terwijl steeds onbewogen, breeder nog in de maliën hunner gouden kolders, met onontroerbare, strakke gelaten, vermooid in hunne, den kop omsluitende, punthelmen en metalen helmsluieren, zij de geweldige, zware rossen deden aanstappen, zonder op te kijken, zonder te hooren, als het wel scheen, naar die hun toe gegooide wulpsche streelwoorden en liefkoozingen, schaamteloos. Wat waren zij heerlijk, wat waren zij prachtig, deze Onsterflijken, te paard zij vóor de andere Onsterflijken, te voet, die nu volgden, na hen bemind ook en toe gejuicht, tot verschenen de vijftien Neven des Konings, gekozen uit vijftienduizend krijgeren van hoogste geboorte en zóo genaamd, in een uniform van Medischen snit, zoo weelderig en om lange tuniek ondoelmatig-voor-oorlog, dat zij deden denken, vooral na de mannelijke, glad geschoren Onsterflijken, aan gebaarde vrouwen, de armen gesierd met de breede banden, ordeteekenen van hoogste onderscheiding.

Maar de wapendrageren - zij, die, kwam het te pas, 's Konings

kleed en wapenen hem reikten - omringden onmiddellijk, dragende slagzwaard en boog en pijlenkoker, de koninklijke kar. Het joelend gejuich vereerbiedigde, om de hiëratische figuur van den vorst, die zat op een verhoogden zetel; de eerst overstelpende stortgolf van blijde gebrul, met het vrouwelijke schrillen er in, om de Onsterflijken, vereffende zich: uit onoplettendheid vielen slechts nog enkele bloemen uit de handen der vrouwen neêr. Het blanke zesspan in gouden tuig trok-aan de gouden kar, wier wanden waren met de beelden der goden gedreven. Het juk schitterde van gesteent en twee gouden beelden, voorstellende Ninos en Belos, rezen er uit op ter zijden van een gouden arend, de wieken ontplooid. In het zacht beminnelijke, nauwelijks barnsteen-bleeke gelaat van den vorst, dat de korte baard, blauw overglansd, koolzwart omgaf, keken, als de hofzede het wilde, de zachte oogen onaangedaan voor zich uit. Zijn tuniek van koningspurper, stijf bestikt op de borst met heilig symbool in gesteent, omviel, op de schouderen, geklampt, een wijde mantel van vlamkleur, zwaar uitstaand van goud en op den rug doorwerkt met twee groote, gouden sperwers, elkander aanvallende met de snebben. In zijn zeer vrouwelijken gordel hing het even gekromde koningszwaard. De *cidaris*, gediadeemde tulband, omgaf breed zijne lange, koolzwarte krullen. Onbewegelijk hield zijn hand den langen schepterstaf, dien de Mithra-stier bekroonde.

Hij was heel droef te moede. Te midden van den toeschouwenden, juichenden drom zijns volks, bij het glorievolle, zegerijke opgaan langs dien slingerweg, die boven op de muren geleidde, zittende onbewegelijk, starende onaandoenlijk, in de, den zonnegloed terug kaatsende, goudpracht zijner statie, was hij heel droef te moede. Het was of hij voor gevoelde, ook al hadden de Magiërs hunne voorspellingen hem gezegd in zoo duistere woorden, dat zij nauwelijks de ongunstige dingen hem spelden. Door zijn droefheid voelde hij den gekrenkten trots. Omdat Alexandros tot in Cilicië had kunnen door dringen. Nu was de brutale knaap stervende in Tarsos maar een leger van deugdvolle veteranen was òm hem, aan gevoerd door tal van andere drieste jongens

en wie weet welke moeite hij, de Vorst der Vorsten, nog hebben zoû met dat zijn wereldrijk binnen gedrongen, Helleensche gespuis. En hij gevoelde zijn trots gekrenkt maar zich tevens zwak, zwaarmoedig en hij gevoelde zich droef te moede. Vooral ook omdat hem gemeld was de dood van Memnon, zijn veldheer, die Alexandros eerst toch had tegen gehouden bij den Granikos, die Miletos verdedigd had, die Chios en Lesbos op die ellendige Ioniërs had veroverd maar nu, o goden, aan booze ziekte of verwaarloosde wond gestòrven was voor Mitylene!!

In zijn droeven moed, onweêrhoudbaar, keek Dareios om naar de vorstelijke Vrouwen, die volgden: Sisygambis, zijne hooge moeder, met Stateira, zijne vrouw en zuster, met de jongere Stateira en Drypetis, zijn beide jonge dochterkens en met den kleinen troonprins, Ochos. Zij volgden, de Vrouwen in hare, met kristallen kwasten en parelen franjes omhangen, gala-draagstoelen, ten legerschouw met hem gaande: om haar reden hare vele dien vrouwen schrijlings te paard en de lange-speerdragers omsloten den stoet. Het ging alles òp, naar de muren van Babylon, heel hun allerglorierijke, door de goden gezegende, vorstelijkheid ging òp om van die hoogten de onoverwinlijke legers te zien, die op zouden trekken. Tegen den driesten knaap, Alexandros, dien hij, Dareios, niet ernstig zich een Koning kon denken... Maar hij bleef zwaarmoedig, en hij voelde zich zóo droef, zoo droef te moede... Ach, wien te kiezen, wien te zenden, die Memnon zoû kunnen vervangen, onvervangbaar hij, de Rhodiër, de edele! Ja, met een opruk zijner zwakmoedige wil in zich, had hij bedacht zèlve te zullen gaan, Babylon uit, Mezopotamië's vlakte door, naar Tarsos, om met zijne toch onoverwinlijke legers aller volkeren, onderdanig zijn schepter, die Macedoniërs te verslaan, misschien wel op het oogenblik, dat zij zouden weeklagen rondom Alexandros' brandstapel... Dat Alexandros stervende was, dat zijn dood Memnons dood zoude wreken, het schraagde hem nauwlijks zijne wankele ziel, die in hem lag met een stille wanhoop, als een zwakke vrouw, als eene weifelmoedigheid om wat komen zoû, schoon nauwlijks voorspeld door de zieners... het

schraagde hem nauwlijks, ook al bleef al die innerlijke droefheid verborgen. Dit was Babylon, zijne immense, brallende, pralende, pronkende stad; dit waren zijne slaven, alle deze juichende, drommende duizenden; dit was alles hèm, met geheel het ontzaglijke wereldrijk, dat zijne vaderen, van Kyros af, hadden gewonnen als hun rechtmatig bezit, dat hèm nu behoorde, dat hij zoû laten als rechtmatige erfenis zijn kleinen Ochos, zijn dierbaren kind-zoon, geboren na de twee dochterkens, die hem Stateira geschonken had, zijn steeds zoo beminde zuster-vrouw, zij zoo schoon nog steeds als geene vrouw ooit ter wereld geweest was. Maar schoon ook die zoete dochterkens, schoon ook de kind-zoon, die hij allen beminde, met zijne moeder mede, als zijn vorstelijk, hem door Ahura-Mazda gegund en gezegend gezin, om wie zijne tallooze bijvrouwen en bijzitten slechts waren als bijbehoorende dingen van koningspraal en nauwlijks wezens voor hem: hij steeds echtgenoot, vader, zoon en vorst, verteederd als hij geworden was door zijn stralend, innig, machtig geluk... En toch, en toch, o die zwakte in zich, die vreemde, die vage vrees in zijn despotenziel - maar die niet was de ziel van een despoot en meer die van een droomer en man, die waardeerde de lieve dingen, die de goden hem gunden, méer dan zij de grootsche dingen omvatten konde... en toch, o toch, deze laatste tijden, deze droeve moed in zich, onzichtbaar, onweetbaar, verborgen voor wie ook zijne oppermachtigheid omringde!

De Babyloniërs wisten, zagen Dareios' droeven moed niet. Zij zagen alleen den stoet en hun star starenden vorst, die hooger en hooger het breede muurvlak genaderd was, waar de verhevenheid was gericht tusschen twee der wachttorens, donker immens vierkant tegen de blauwe, middagende lucht. En toen Dareios af stapte, wendden zich de enthoeziaste duizenden lijven, wendden zich de duizenden oogen van de stad, blokkende massief beneden, doorsneden door de nu bijna van bark en boot ontbloote Eufrates en eerst hunne blikken verzadend aan den praal van het koninklijke bestijgen der estrade door den vorst en de vorstinnen, het troonprinsje in haar midden, stortten zij daarna in massa's ter

andere balustrade en drongen op elkander om over de Mezopotamische vlakte te zien.

Zij dreef in het waas van nazomerwarmte. Van deze Noord-Westelijke muurhoogte van Babylon was zij te overzien als een wijde, wazige woestijn met verre, verre, in bijkans blauwen lichtschemer vervaagde kimmen. Zij verdreef als een oneindigheid maar die hier, bij deze stad, bij deze blokmassa van Babylon, haar aanvang nam om verder-op nooit meer te einden. Wende het oog aan het blauwe lichtgetril, nu de heilige zon bijna recht in het zenith stond, dan onderscheidde het hier, daar, ginds, de palmboomen, schuin langs elkander strevende, met hunne neêr gezegene bladeren maar geheel verdoezeld in den lichtschemer van azuur en etherglans. Ten Oosten verblauwden de bergen, heel laag en heel ver, waar achter Medië lag. Ten Westen dreef Arabië in een grenzenlooze geheimzinnigheid van niet meer te raden kimmen. Daar vloeide de Tigris aan, hier de Eufrates: de beide stroomen kronkelden door de verwaasde oazen in even òp glanzende verzilveringen en omvatten een deel der vlakte: de Medische Muur, door wiens poort de legers zouden trekken, kanteelde wel als een verhinderende lijn van, nauwlijks, grauwig blauw tusschen beide rivieren maar over hare tinnen zagen wijd de blikken der Babyloniërs uit. Dan, in een bosch van palmboomen, lag daar - zeer vlakbij, naar het scheen - Cunaxa, de voorstad. Nog dichter glinsterden in staalblauwe strepen de kanalen, door de koningin Nitokris reeds aan gelegd en die den Eufrates verkronkelen deden, zoo dat zijne wateren drie-, vier-, vijfmalen langs zichzelve vervloeiden. Daar lag, een wijde plas van azuur spiegelend zilver, het meer, dat in het lenteseizoen de te overvloedige wateren des strooms ontving, zoo dat hij nooit overstroomde en de stad verdronk. En tusschen het meer en de stad lagen gekampeerd de legers, de onoverwinnelijke legers van den Perzischen Wereldvorst, van den almachtigen Achaimenide, Ahura-Mazda's zoon, Dareios Kodomannos.

Die vlakte, deze stad, deze duizenden op de muren, die duizenden daar beneden voor hare poorten, zij schenen een onverander-

bare almacht en onwrikbaarheid, zij schenen een eeuwigheid, zij schenen niet menschelijk meer en onsterfelijk en onvergankelijk. Hoe broos ook het waas weefde zijne lichtmazen, hoe hoog ook reeds was gestegen de steeds opgaande zon, hoe ook het eene uur wachtens voor de Babyloniërs was gevolgd op het andere, nu zij hun Koning, te midden van wie hem het nauwst behoorden, daar zagen uit schouwen over de vlakte, onder het gouden verhemelte, dat niet te aanschouwen was om den gloed, die het kaatste, dachten zij dit alles niet anders dan eeuwig en onvergankelijk. Deze minuut, deze seconde waren de eeuwigheid zelve en deze Babyloniërs en Perzen, zij waren goden allen om hun god heen, Dareios, die was Ahura-Mazda en Mithra zelve, neêr gedaald uit de immense zenithzon, op deze wereld, die met het paradijs één was. Het was een grenzenlooze illuzie.

V

Beneden de muren, vlak onder het oog van den vorst, waren reeds, dien vroegen morgen, de palen ingeheid, met koorden in het rond vereenigd, in welke ruimte juist tienduizend man, vlak tegen elkander gedrild, konden staan. Het was nog de oude wijze, uit Xerxes' tijd, om de soldaten te tellen: tienduizend man plaatsten zich naast elkander en vulden een cirkelruimte, de palen werden in het rond geplant om hen heen, de koorden omgaven den cirkel en de mannen gingen in en uit, terwijl geteld werden hunne tienduizendtallen.

Op de verhevenheid zat Dareios ten legerschouw.

Rondom hem zaten de Vrouwen, met eere en statie.

Want hij achtte hoog zijne moeder, de vorstelijke Sisygambis. Bejaard was zij niet - hijzelve was nog een jonge man - maar geheel haar wezen drukte reeds niet meer dan moederlijkheid uit en koninginnetrots, om dien vroegen ouderdom, eigen der Oriëntalische vrouw. Haar nauw sluitend kleed van koningspurper en vlamkleur, als dat van den Koning, met de gouden, elkan-

der aanvallende sperwers ten mantelrug, kleedde haar in een kostbare huls, die stijf van het benaaisel met symboliesch gesteente stond; de kroonsluier omgaf haar bleek geel, om hofzede geblanket, gelaat, met de donkere, trotsche, omschilderde oogen, den reeds ouden, minachtenden mond, het kool-zwarte haar, in een nis van, met robijnen regelmatig bezet, stijf scharlaken gaas; om de slapen heen sloot de diadeem van robijn en reuzige diamanten; hare reeds oude vingeren lagen stijf van de zware, breede ringen op hare knieën verstard te schitteren. Zij troonde naast haar zoon en hij sprak haar telkens eerbiedig toe: er was in hem een groote liefde voor zijne moeder, hoewel zij hem steeds zeer overheerscht had en eigenlijk hare andere zonen meer beminde.

Te zijner andere zijde troonde Stateira, Sisygambis' dochter, zijne zuster-vrouw. Zij was zoo schoon, meenden Perzen en Babyloniërs, als geene vrouw was. Zij droeg in haar schoot een nieuwe vrucht maar trots dit aanstaand moederschap, trots hare beide dochterkens en den kleinen Ochos, die naast haar zat - een knaapje van zes, als een kleinoodprinsje van juweel - scheen Stateira een maagdjeugdige koningin. De jonge prinsessen, - Stateira, de oudste als de moeder genaamd en Drypetis, de jongere - teeder amberbleek - schenen twee fijne sprokewezens, geschilderd de zoete maagdegezichtjes tot iets van bloem en vrucht, abrikoos en roos, de kleine, slanke maagdelijven in de enge, goud doorweven hulzen harer tunieken, met juweelen haken omspangd. Zoo zaten daar, met het prinsje, de vorstelijke vrouwen en meiskens om den vorst Dareios heen: wezens zoo sierlijk en fijn en teêr of voornaam, ingeboren trotsch als slechts het zich uit levende koningsras ze kon kweeken en die zich anders wisten en voelden dan de anderen, dan hare slavinnen, dan zelfs satrape-dochters, dan alle die nu nog aanrijdende, schrijlings te paard gezetene, van hare zadels nu af glijdende bijzitten en bijvrouwen, die in een dicht gevolg in een drom van eunuchen achter en ter zijde van het getroonte zich zetten of schaarden.

De altaren, waarom de atharvans en de Magiërs, waren op verhevenheden, links en rechts gezet, omstuwd door de jongelin-

gen des Jaars. En Dareios overwon zijn droeven moed. Hij was wèl verheugd in zijn hart, dat zij daar zaten, zijne zeer beminde vrouw en dochterkens en de hoog vereerde moeder en hij had nu in zijn zachte oogen als een glimlach, die uit blonk eén oogenblik door zijns wezens weemoed heen.

Beneden, over de vlakte, schaterden de krijgsbazuinen. Dat verscheurde in breede scheuren met schetterend koperen kreten het licht-trillende luchtwaas. Goden van het Blauw Paradijs, wat was het schoon dat te aanschouwen! meenden Perzen en Babyloniërs. Dertigduizend in verguld en zilver ommaliede Perzische ruiters evolueerden voor de oogen des neêr blikkenden Konings. Dertigduizend, maar zij schenen wel honderdduizend, om het staâge geschitter hunner rustingen, om de tallooze, tallooze punten hunner helmen en de regelmatige vonken hunner schilden, die telkens, telkens terug kwamen en in elkander weêr kaatsten tot zij honderdduizenden schenen. Geheel de vlakte, in het waas, tusschen de zilveren strepen der kanalen, wemelde plotseling vol van hun machtige, pralende pracht. Wat een schoonheid, wat een onoverwinlijkheid, die de toeschouwers van de muren af zagen! Toen lediger de ruiters hadden de vlakte gelaten en verdwenen, verschitterden, verglinsterden in de richting van Cunaxa, tusschen de bijna blauw verschemerde dadelpalmbosschages, kwamen tien malen achter elkander tienduizend man voetvolk, zoo alert en vlug en dapperlijk blij, met de lange bogen en den pijlenkoker ter zijde, de palissadeering binnen, stelden zich op, vulden de ruimte geheel en gingen op commando weêr uit. Tien malen tienduizend? Maar zij schenen wel duizend maal honderdduizend, meenden de reeds van neêr blikken en toeschouwen en meê tellen moede Babyloniërs en Perzen, verrukt om het leger, het onoverwinlijke, dat Alexandros zoû fnuiken gaan. Zie, de Barkanische cavalerie daverde aan - tweeduizend slechts? Zij schenen wel vijf-, wel zes-, wel zevenduizend! - met hunne dubbel snijdende bijlen en hunne zeer lange, langwerpige schilden: tienduizend - of meer? - man voetvolk volgde hen. De Armeniërs, veertigduizend man voetvolk, zevenduizend man paardevolk:

het was zulk een dichte drom, dat te schatten niet mogelijk meer was, vooral omdat dadelijk volgden de Hyrkaniërs, duizenden, duizenden allen te paard en dan de Derbiken, allen te voet, barre Noordelijke barbare-typen, reusachtig in hunne berevellen, die getuigden van de steppen om de Kaspische zee, waar deze volkeren woonden: een woud hunne ijzer-gepunte pieken, een woud hunne in vuur geharde, lange lansen, grillig fantastiesch gedragen als zonder tucht en zij schreeuwden, bij hunne woeste, de vlakte overweldigende fantazia en oorlogsdans naar den Koning op en zijne glinsterende, hun van omlaag godwezens, peri's toe schijnende weeldevrouwen, die hem omringden met het troon prinsje, het kleine godeknaapje, het kleinood-kind van juweel, tot hun woest heroïesch gebulder òp donderde naar de muren en de torens van Babylon. De Babyloniërs vooral waren in vervoering om hen: hunne eigene overbeschaafdheid aanbad deze primitieve woestheid als van barbaarsche oerwezens, die hen schokte met wellust in hunne emotie-moede zielen. Na de Onsterflijken te hebben aanbeden, aanbaden de toeschouwende Babylonische vrouwen de ruwe Derbiken, de ruige Hyrkaniërs. En zeer verrassend na deze overweldiging waren de dertigduizend Grieksche huurlingen, plots verschijnende als blanke, in brons en leder uitgeruste athleten, allen zeer jong en mannelijk, stappende-aan gedrild, maar willende, na de in berebont ruige Barbaren, ook hun deel van toejuiching dier vrouwen en wandelstok dragende mannen en daarom bij den snellen marsch naar hen òp kijkende en tot hen toe lachende met een lach van vele roode monden en jeugdige oogen, die hun de harten deed winnen...

Nog niet gekomen - want overhaast was deze legerschouw uitgeschreven - waren de verre Baktriërs, de nog verdere Sogdiërs, Xatriërs, Indiërs... Maar zij waren toch onder weg? Welk een volkeren, schatplichtig den schepter des vorsten, welk een legers, evolueerende in die wijd breidende vlakte en dan zich geleidelijk-aan verliezende in de verschieten der Mezopotamische woestijn, langs de kanalen, tusschen des Eufrates' tallooze kronkels, tusschen de in te veel licht gedrenkte en in te veel waas

verazuurde oaze's van palmen en sycomoren en vijgeboomen! Wat een ongeziene macht: was zij wel noodig om den kwâjongen Alexandros - zoo hij nog leefde, maar stervende was hij! - om zijn legertje uit Cilicië weg te jagen? Zoo bralden tegen elkander op de wandelstok dragende Babyloniërs, de eng lang tuniekige Perzen, terwijl op zijn troon tusschen de Vrouwen, Dareios, nu in vervoering, was op gestaan. Omringd van zijne veldheeren, verwanten, satrapen en gunstelingen, na de aanschouwing der onmetelijke legeren, die de zijne waren en bij welke zelfs de legendarische zijns voorvaders Xerxes niet halen konden omdat de zijne waren gedrild met nieuwere tucht, waarbij de zweep niet telkens te pas kwam, zoodat de soldaten zich man voelden en mensch en niet enkel meer slaaf en voort gezwiepte mizerabelen, gevoelde zich Dareios Kodomannos in een extaze van blijden moed verheerlijkt, of geheel zijne droeve stemming was op geklaard als een grauwe mist in zonnestraling. ‘O, Ahura-Mazda!’ stamelde hij bijna hoorbaar maar toch in zich; ‘dank, dank voor deze glorie, deze wereldmacht, deze onoverwinlijkheid, deze goddelijkheid op aarde, waarmeê ik tegen alle vleeschwordingen van slechte Daêva's en booze Drukhs in mijn rijk ten strijde zal tijgen!'

En in een onweêrhoudbare ingeving beval hij Charidemos voor zich te voeren.

Charidemos, de Atheensche veldheer, door Alexandros verbannen, werd voor den Koning gevoerd. Wat hij ook verraad tegen Alexandros had willen plegen, hij was thans de, wel te Babylon ge-eerde, banneling maar wiens ziel in die ballingschap verbitterd was en verkwijnde. En Dareios vroeg hem, trotsch lachende:

- Zeg mij thans met een eerlijk hart en een eerlijke tong, o Charidemos: meent ge werkelijk niet, dat ik de macht zal hebben uw vijand, den knaap Alexandros of, zoo hij niet meer leeft, zijn legers te tuchtigen en te verjagen?

De Athener keek somber ter zijde.

- Spreek! drong de vorst.

- O, Koning der Koningen, mompelde de Athener. Laat mij liever niet spreken.

- Waarom niet?

- Vraag liever wie u omringen: uw schitterende neven, uw satrapen: zij zullen u beter antwoorden.

- Gij zult mij zoo goed antwoorden als zij zouden doen! Maar ik vraag hen niet: ik vraag u.

- Vraag mij niet, o Koning en duld, dat ik zwijg!

- Spreek, zeg ik u!

- Mijn mond is bitter van het alsem mijns harten en ik ben geen vleier geboren.

- Zoo spreek uw bitter woord en laat het niet dat eens vleiers zijn: ge kunt toch niet twijfelen aan mijn macht?

Charidemos' grijns was droef en smartelijk. Hij zeide:

- Het is juist, dat ik wèl twijfel. Welaan, ik wil u de waarheid zeggen, want later zoû dit noodeloos zijn. Deze legers, - hij wees - die wij daar zien trekken in deze stralende zon, over deze meer en meer van licht en waas gouden en blauwe vlakte, naar de kimmen van Mezopotamië toe: deze legers, die gij, o Koning, morgen zult volgen, met alle de uwen, met uw zoon en uw moeder, met uw zuster-vrouw en met uwe dochteren, in zekerheid van triomf, deze legers van alle de volkeren, die uw schepter onder zijn zwaai verzamelde, zij zijn onoverwinlijk voor wie dadelijk de minderwaardige buren aan uwe grenzen zijn en reeds hen te aanzien alleen wekt dier schrik. Zij zijn schitterend van pracht en van goud en wie ze niet zag, zoû ze niet zich kunnen verbeelden. Hunne werkelijkheid overtreft allen droom. Maar záagt gij het leger der Macedoniërs?

Dareios, verbleekende, zweeg en staarde in Charidemos' oogen.

- Zaagt gij het leger der Macedoniërs? Welnu, Koning, gij zult het zien. Gij trekt het te gemoet. Prachtloos en zonder een glimp van goud aan rusting en wapenen, schijnt het een horde van slordige, smerige soudenieren bij den eersten blik. Niet jong zijn de veteranen, die dienden reeds onder Filippos maar gehard zijn zij als niemand. Jeugdig is Alexandros en jeugdig zijn zijne veldheeren maar Parmenion is een geducht generaal. En die ijzer-

gehelmde, geharde soldaten, met hunne plompe pieken en gedeukte schilden en doorzweete lederen kolders om mannelijven, wie nooit verfrischte één geurdrop van Arabië of Syrië, zijn onverwrikbaar van kracht en massa. Záagt gij, Koning, ooit Alexandros' falanx? Welnu, gij zult hem zien. Man tegen man, piek bij piek, vlak tegen elkander gedrukt als uwe soldaten in gindsche omheinde ruimte stonden, ten einde geteld te worden, zoo naderen zij, zoo blijven zij, zoo strijden zij, als één ontzaglijk wapen in de hand van hun veldheer. Zoo volgen zij hunne standaards, zoo behouden zij, naderende, strijdende, hunne slagorde. Wie tusschen hen ook valt, dichter sluiten wie niet vielen, aan. Zij blijven als één levend blok, eendrachtig gehoorzaam aan ieder bevel: zij maken front, zij zwenken links, zij zwenken rechts, zij keeren om en weder om en o Koning, zij blijven één blok, één onwrikbare massa. En denk niet, dat zij om goud of zilver zoo strenge tucht gehoorzamen. Zij zijn geschoold in een school van ontbering. Zij slapen op den rauwen grond. Het minste voedsel is hun eetbaar nog. Zij rusten de nacht niet uit. Gehard zijn zij tot ijzer en rotssteen. Gelooft gij dan werkelijk, o Koning, dat die Thessalische ruiters, die als Kentauren zijn, dat dat luchtsnelle Aitolische voetvolk, die onfeilbaar spies werpende Agrianen, die argyraspiden, armelijk van zilverbeslag op hun schilden maar onverjaagbaar rondom Alexandros, àl die ijzeren en rotsharde kerels, verslagen kunnen worden door de slingersteenen en pijlen uwer zwierige infanterieën of door de in vuur geblaakte lansen van uw woest uitziende maar ongedisciplineerde Barbaren-volkeren? O Pers, o groote Pers, zijt ge dan nog niet wijs geworden sedert Xerxes?! Overwinnen kunt ge alleen met mannen gelijk aan die zij zijn: neem àl het goud en zilver, dat ginds over de vlakte schittert aan rusting en wapenen uwer praallegers en huur er meê wie u werkelijk de zege kunnen behalen!

De Koning ziedde in drift en woede op en zijne neven, satrapen en gunstelingen hem aan hitsende, keek hij hen in de gelaten als wilde hij lezen in dier uitdrukkingen wat hij zoû doen met den beleedigenden aterling Charidemos. Toen hij plots den blik zijner

moeder ontmoette. Op gestaan, was zij genaderd, waren de Perzische grooten voor haar geweken, had zij geluisterd achter den mantel-sleependen rug van haar zoon. Hij zag haar, de handen, trots hare vele ringen, geklampt van woede, hare omschilderde oogen, van woede ook flitsende en hare beleedigde majesteit lijnde hare wraak willende silhouet uit met de suggestieve kracht, die Dareios altijd had overheerscht en die hem den oorlog eigenlijk had doen uit lokken. Hij zag Sisygambis diep aan en hij vereerde haar, achtte zijne moeder heel hoog en hoewel haar oude mond in het van woede-oogen flitsende gelaat, omgeven van het scharlaken, robijn-bezette sluiergaas, hem geen ènkel woord zeide, sprak hij uit haar eigen stilzwijgend bevel:

- Worgt dien man en smijt hem neêr van de muren!

Zijn uitgestrekte arm beval; zijn lange dunne schepter trilde als een riet in zijne fijne, zenuwige vingers. Officieren bevalen. Twee beulen - mede gaande in iederen stoet, opdat steeds zij tegenwoordig waren - naderden en omvatten Charidemos' keel in den klink hunner vierkante vuisten. Onder de ginds toeschouwende Perzen en Babyloniërs stegen luide kreten uit van belang en afgrijzen: alle de lijven, alle de oogen wendden naar het getroonte, waarvoor die plotse terechtstelling plaats greep. Om zoo plotsen drift van Dareios, anders zoo zacht van gemoed, dat geen noodlooze wreedheid duldde, verbleekten zijne neven, zijne satrapen, gevoelende, dat ieder van hen zoo om des Despoten gril èn wil eindigen kon op zijn beurt.

Maar de beulen hadden den reeds in hun breeden vingerklamp gestikten Athener los gelaten en grepen het lichaam aan en wierpen het met een huiverwekkenden zwaaiboog in den afgrond, beneden de muren: de laatste, na den legerschouw, zich verwijderende ruiters, keerden zich op hunne paarden in hevige ontzetting om. Toen, dadelijk, doorkliefde Dareios een smartelijk berouw. Waarom, o goden, waarom had hij dit zoo snel bevolen, waarom hadden zijne officieren zoo snel de beulen ontboden, waarom hadden zijne beulen zoo snel zijn driftig bevel uitgevoerd!? Bleek, vergrauwd van ontzetting hij ook nu, om wat hij had kunnen

bevelen en om wat zijn bevel had uit gewrocht, in ènkele seconden van niet door milde menschelijkheid bedwongen noodlottigheid, naderde hij, langzaam, bijna met aarzelende stappen, de balustrade. Hij tastte als met den schepter den grond, zijn zware mantel ruischte hinderlijk knisterend achter hem aan en eindelijk genaderd, keek hij, voorzichtig, als bang om te zien, in de diepte. Daar lag het lijk en wie daar waren onder aan de muren - veel mindere volk, de poort uitgedrongen; de laatste nog niet weg gemarcheerde afdeeling der Grieksche huurlingen - keken verrast en ontzet allen op en in de oogen bijna van hun neêr turenden vorst.

Toen trok Dareios zich achter-uit. Zijne eunuchen regelden reeds den terugtocht van den ingewikkelden hofstoet achter de Magiërs, de atharvans met de altaren, waarop het heilige Vuur, achter de reeds zingende Jongelingen desjaars... En zóo grauw en zoo bleek was Dareios' gelaatskleur getaand, zoo bijna angstvol vragend dwaalden zijne verwezen oogen naar de Vrouwen, die hij zoo lief had - koningin en beide dochterkens en die, ontzet ook, hem als niet begrijpende aan staarden, terwijl het prinsje, een nieuwsgierig kind, naar de balustrade liep om te zien maar nog tijdig door 's vaders bevende hand weêrhouden, - dat Sisygambis, zich hoog richtende, duidelijk hoorbaar zeide:

- Recht geschiedde volgens 's Konings wil!

Toen herwon zich de Koning en langzaam volgde hij de ceremoniemeesteren, terwijl de stoet zich regelde en de drommen der menigte met luide woorden de breede muurtrappen neder zwermden...

VI

Dien avond, in het koninklijke paleis, zegelde Dareios, na raadpleging met zijn grooten, twee benoemingen: die van Thymodes, den energieken, jongen Helleen, tot bevelhebber der Grieksche huurtroepen en wie de Grieksche troepen tot nu toe had aan-

gevoerd, Farnabazos, tot bevelhebber van de troepen van Memnon. In rouw was diens weduwe, Barsina, dochter van Artabazos en uit het geslacht der Achaimeniden, dien dag in het paleis gebleven en hare weeklachten en die harer vrouwen, hadden de steenen zalen en galerijen vervuld en schril had zij uit geschreeuwd, dat zij minstens eischte het lijk des gemaals, om het de eere der dooden te geven. Toen Dareios en de Vrouwen ten paleize na den legerschouw waren thuis gekomen, was zij hen toe getreden en had zij, tragiesch, de haren verward en in verscheurde kleederen, gewaarschuwd in schrille woorden, dat deze dag een noodlottige was, onheil spellende, omdat de dood haars gemaals bekend was geworden dezen dag van den schouw der legeren, die Alexandros moesten vernietigen. Maar Sisygambis had haar pogen te doen berusten en haar over gehaald morgen met den Koning en met de koninklijke Vrouwen ten oorlog mede te tijgen, in wraak over Memnons dood: niet meer dan een snelle schermutseling zoû de oorlog blijken te zijn: Alexandros' leger, in de vlakte van Mezopotamië, zoû door de Perzische heirmacht worden verpletterd; hijzelve, de drieste knaap, vermoedelijk, was reeds gestorven, als de laatste verkenners waren komen melden: zoo had hij geboet met vroegtijdig einde voor den dood van Memnon, den edelen Rhodiër, dien zij allen zóo bemind hadden en ge-eerd. Toen brachten hare vrouwen de ontroostbare Barsina te bed en over het immense, zwaar blokkige, vierkant getorende winterpaleis zeeg de rust van de nacht, donkerende over Babylon...

Dareios werd, badende in zweet, wakker. Hij richtte zich op met een schok en zag verschrikt om zich rond. Het vorstelijke slaapvertrek, wijd wijkende met de blauw glazurige tichelwanden en de zwart verdonkerde, eeuw-oude, cederen zoldering, was door-spookt met allervaagsten schijn van maan, die uit het steenen, zich naar boven versmallend raam door den blauwen, wind-bewogen voorhang heen, schemerzeefde. Dareios was op gestaan en rillende sloeg hij den witten kaschmiren mantel om, die sleepte van een zetel. Zijn bevende hand tastte uit en greep een albasten lampe-

nap, aan wier tuit nauw meer vlamde de stervende, gele tong: hij spilde daarbij de olie voor zijne voeten. Toen opende hij met bronzen sleutel een kleine, bronzen deur en liep een lange galerij af. Door drie ramen van steen, zich naar boven versmallende, zag hij in de diepte den Eufrates en de maanovertogen blokkenmassa's en de verijlende lijnen der stadsgezichten. De maan, door het dauwige nachtwaas, vergleed achter den toren van Bel. Hij, rillende, den mantel van zijn schouderen sleepende, de lamp voor zich uit gestrekt in het slechts vaag mane-doorlichte duister, liep met angstige oogen, gebogen, langs de gebaarde, gemijterde, gevleugelde, manhoofdige stieren, die als versteende, goddelijke wachters uit stonden, gehouwen in hoog reliëf uit den wand, de antieke, heilige spreuken in Assyriesch spijkerschrift op steenen tafelen gevat tusschen hunne mythische vormen in. Toen opende hij een deur, gelijk aan de eerste en riep:

- Stateira!

De stem eener vrouw, gewekt, antwoordde in verrassing:

- Mijn broeder-gemaal? Dareios!

- Vergeef mij, dat ik u wekte, mijn zoete vrouw!

Zij was op gestaan en tusschen den mist der blauwe voorhangen van het bed, die vielen gevlochten, geknoopt, met de lange, zilveren franjes haar ter zijde, daalde zij de trede af. Zij zag zijn onrust. Zij dacht aan moordenaren, door Alexandros gezonden. Zij slaakte een kreet maar hij sloot angstig haar in zijn armen. De lamp viel uit zijn hand, spilde de laatste droppen, lag gebroken over het kleur-doorwemelde, Babylonische tapijt, in een reuk van rookerigheid en zwaren oliegeur.

- Roep niet! riep hij. Er is niets om de wachten te roepen! Ik heb alleen gedroomd maar zóo verwarrend, dat ik niet weet wat te gelooven!

Stateira klemde hem vast in haar armen. En zij zeide:

- De droomen omzwèrmen ons dezer dagen! Wát willen zij ons konden? Geen der Magiërs, wiens duiding mij voldoet! Het is of zij ons verzwijgen... En toch, in de heiligheid der atmosfeeren, die de droomen weven en soms na zich laten, zwevende om ons heen

en in ons, klaren voor mij op de gunstige teekenen!

Zij trok hem naar het bed, deed hem zitten en zag hem vragend aan. Hij begreep: hij vertelde haar zijn droom.

- Ik zag het Macedonische kamp; het was als verheerlijkt in een stralenden gloed!

- O Goden des Lichts! In een stràlenden gloed? En het onze niet?

- Neen, en ik zag Alexandros: hij naderde en hij droeg mijne kleederen, mijn koningspurper en mijn vlamkleurigen mantel met de gouden, snebbevinnige sperwers... En te paard reed hij over de muren van Babylon en toen...

- En toen, o mijn broeder-gemaal??

- Toen verdween hij... met het paard... in een wolk en een glorie!

- De Magiërs zullen verschillende duidenis geven! Het kamp in gloed kan het Macedonische kamp zijn in brand... Het Perzische gewaad kunt ge verkeerd hebben gezien: droeg Alexandros niet in plaats van vlamkleur en koningspurper het kleed van een Perzischen slaaf?

- O, Stateira, hoe zoû ik zóo mij kunnen vergissen in mijne waarneming van den droom! De stralende gloed kan de hèm gunstige uitslag zijn van zijn vermetele pogingen en dat hij droeg mijn koninklijk kleed kan beduiden, dat hij koning zal worden... van Perzië!!

Zij omklemde hem vaster met een angstigen kreet: zij voelde hem nat van zweet, zij zag hem doode-angstig staren in hare oogen met zijn verwilderde oogen. Teeder, met een slip van hare lange mouwen, met hare lange haren, wischte zij hem het voorhoofd, zeide hem nu teedere woorden, berustigde hem in hare armen met: neen, neen, en dat hij niet denken mocht zulke ongunstige dingen en niet gelooven zulke booze droomen, door een zwarte Drukhs uit onderaardsche duisternissen gezonden.

Maar, haar klemmende, stotterde hij, bijna onmachtig van angst:

- Ik herinner mij mijne slechte ingevingen... uit de eerste dagen mijns heerschens. Ik heb de scheede van het Perzische zwaard toen doen smeden naar het voorbeeld van het Grieksche, ook al was gebogen het onze, recht het hunne: steviger, forscher scheen mij

hun scheede, zelfs al boog ik het naar onze rondere kling. En de booze Chaldaiers voorspelden er om booze dingen...

- Ik weet, ik weet! suste Stateira, hem streelende aan de slapen.

- Zij dorsten voorspellen, dat Perzië ten deel zoû vallen aan wie ons gaven de nieuwe scheede!

- Mijn broeder en mijn gemaal! Mijn heer en mijn vorst! suste Stateira. Ik weet! Overdenk niet altijd hunne booze voorspellingen en duidingen! Zijn zij niet menschen als wij, onvolmaakt, al meenen zij zich steeds door de goden bezield! Bezitten zij niet de hartstochten, als wij, die verdwazen en dwalen doen? Gunstig zal wie de Waarheid kan weten, uwe droomen duiden, mijn vorst, al weet ik ook niet wien u aan te wijzen onder onze wijze mannen, o mijn Dareios!

Zij rees op, zij dwong hem te rijzen. In hare omhelzing, of de schemering der kamer, trots haar hoopvol zeggen, haar benauwde, voerde zij hem naar het raam. Rukte den blauwen voorhang ter zijde.

- Adem de frischheid der nacht! zeide zij en glimlachte zoet.

Zij hielden elkander omarmd. Zij zagen uit. Links wendde de Eufrates, in vervloeiïngen van zilver en vervierkantte tusschen steenen wallen met een zilverwaterige, breede gracht om het paleis. De stad blokte in den maneschijn, immens vizioen, verschemerend naar wazige verschieten toe. En dadelijk, rechts, rezen de Tuinen: de breede treden geleidden van boomzwaar terras tot boomzwaar terras; de balustraden stapelden hare massieve pijlerrijen met trapsgewijze verhoogingen; een geuren-zwoelte van rozen en tuberozen woei aan en om het weg-trekken van den voorhang, verschrikten de sluimerende duiven, de steeds hier welig tierende vogels van Semiramis en vlogen om in een blanken, dwarrelenden nevel van even aangezilverde vleugelslagen. Zij zetten zich weêr, lieten de wijde lucht vrij en alles was kalm in een onmetelijk zwijgen en een onmetelijke rust, verheven boven de onmetelijke stad. De eerste herfstkoelte woei.

Stateira, in Dareios' armen, glimlachte hem toe. En zij zeide, wijzende naar Babylon:

- Zie, hoe kalm de stad is en de nacht! Ik voel het eerst na de warme dagen deze frischheid mij tegen waaien! Koelt zij u ook niet de slapen, mijn lief? Zie de maan: zij is wassende en als onze legers de drieste Macedoniërs zullen treffen, zal zij rond zijn, de heilige, gehéel en vol, als een granaatvrucht en het gunstige teeken ons spellen. Het is niet mogelijk, dat het onheil geschieden kan, het is niet mogelijk, dat onze goden ons niet zouden bijstaan. De booze droomen trekken voorbij en zorgeloos zullen de dagen elkander weêr volgen eer ik mijn dochter gebaard heb...

- Geen zoon, Stateira...

- Neen, geen zoon. Ik wil naast Ochos geen zoon. Ik wil geen nijd om den troon tusschen broederprinsen. Ik wil een kleine speelgenoote voor mijn dochterkens, Stateira en Drypetis. Ik wil een zoet geluk tusschen wie mij lief zijn... Het wás er, nog dezen zomer, deze lente, in Persepolis. O, onze prachtige zomerstad, o onze schoone zomerpaleizen, wij hebben ze dit jaar zoo vroeg moeten verlaten niet omdat de Noordewinden zoo vroeg reeds bliezen van af de Hyrkanische zee over de Medische vlakte. Om den dreigenden oorlog verlieten wij Persepolis, o mijn zoete, beminde zomerstad! Wanneer zie ik haar weêr? Droomen, droomen?! Heb ik ook niet gedroomd, dat ik Persepolis zag in een stralenden gloed, zoo als gij zaagt Alexandros' kamp? Wát beteekenen droomen, wát beteekent de stralende gloed? Vuurramp of glorie? Mijn heer, mijn zoete broeder en mijn gemaal, ik wil niet aan die dingen meer denken: mijn lief, morgen trek ik mede met u, vol hoop, vol onoverwinlijke hoop...! Maar nu, rust, mijn lief en dat van u wijken de sombere gedachten...

Zij voelde in hare handen of zijn eerst zoo brandende hoofd gekoeld was door den wind en door haar troost. Langzaam, trok zij den voorhang toe. De duiven fladderden op en teekenden over het gordijn hare vluchtige schaduwen. Hij voerde haar naar het bed.

- Liefste, eerbiedigen wil ik uw dragende lijf, zeide hij, toen zij zich strekte, in den verblauwden kamerscherner, achter de blauwe voorhangen, gevlochten, geknoopt, waaraan de glinsterzilverige franjes sleepten.

Zij omhelsde hem inniglijk. Toen, vergeten, zocht hij de lamp, werd zich bewust, dat zij gebroken lag over het vloerkleed. Het was als zoo veel, een boos teeken maar hij wilde er haar niet opmerkzaam op maken. Hij zag de omlijn der kleine, bronzen deur wel schemeren. Hij duwde haar open en sloot haar, zacht. Door de lange galerij, waar verschuind was de manegloor, langs de manhoofdige, gewiekte stieren, ging hij terug, in zijn sleependen, witten mantel, loom, onwillig, niet wetende meer wat te hopen, te vreezen...

Toen, op zijn bed, sliep hij dadelijk den zwaren slaap, dien de zorgen als booze geesten doorspookten.

VII

Alexandros, geheel hersteld, vertrok met zijn blijde leger uit Tarsos, vol hoop, vol verwachtingen allen in de toekomst, in dat te overwinnen, te overweldigen, ontzaglijke Azië, in de gouden kimmen van het Oosten, tot welke Dionysos eenmaal in zegetocht was getogen, tot welke ook Alexandros tijgen zoû. Als met een vreugdevolle rit en wandeling van gelukzoekers marcheerden en reden de troepen tot Anchialos, aan zee, de eenmaal machtige, Assyrische stad, immens en verlaten, half ruïne, uit de antieke tijden van Sardanapalus, die haar gebouwd had. De kolossale fondamenten lagen bloot, de in een brokkelende muren waren nòg massieve stapelingen en tusschen de magere palmboomen, tegen de wind-doorblazene herfstlucht aan, die nòg zomer-blauw was, maakte de, slechts door wilde, vluchtende vagebonden en zich verbergende roovers, bewoonde ruïne-stad een onontkoombaren indruk van vergankelijkheid der door den mensch geschapene dingen. De Macedoniërs liepen met ontzag geslagen door de ruïnes rond, stonden dan stil voor het vervormeloosde grafmonument van Sardanapalus, dat hij zich gesticht had, waar hij niet was begraven. Een tolk vertaalde Alexandros en zijn veldheeren de Assyrische verzen in spijkerschrift:

Sardanapalus, zoon van Anacyndarax,
Bouwde Tarsos en Anchialos,
In één dag.
Voorbijganger, ga uws weegs, eet, drink en...:
Al het andere is dìt waard!

Het beeld van Sardanapalus, verminkt, maakte nòg een zorgeloos gebaar van geringschatting met gebrokene vingers en zijn raad eindigde met het obscene woord uit den volksmond en omdat de wind de zanden op joeg, over de half weg gezonkene steenmassa's, scheen het bijna, dat de Assyrische vorst gelijk had gehad...

Toen trok Alexandros naar Soli, aan zee eveneens, nam de stad, der bevolking opleggend milde schatting van tweehonderd talenten.

En hij onderwierp zich alle verdere bergstreken van Cilicië in zeven dagen met niet meer dan drie zijner falanxen, boogschutters en lichte-spieswerpers. Terug in Soli, waren het de feesten ter eere van Aiskulapios, die Alexandros genezen had. Er was de fakkelloop, die Alexandros zelve geleidde. En het scheen of enkel buitensporig geluk en onvergankelijke gunst der goden niet alleen zijn eigene daden maar ook die zijner achter gebleven kapiteinen toe viel. Boodschappers kwamen hem melden, dat Halikarnassos, de sterke vesting, die Orontobates hardnekkig den Perzischen Koning had willen behouden, gevallen was voor den drang van Asandres en Ptolomaïos, dat ook het eiland Kos in hun macht was, dat de geheele, nog weêrstrevende Zuid-Westelijke kust en archipel van Klein-Azië in Macedonische handen viel... Getwijfeld had Alexandros bij zijn ongeduldigen voortdrang, Groot-Azië binnen, wel nooit, maar nu toch verwezenlijkten zich die verwachtingen! Hooger vlamden de brandende vizioenen van aanstaande wereldmacht voor hem op: de ongelooflijkheid zoû waarheid worden. Hij zoû Azië hebben, geheel Azië, dat de verre, wijde wereld was, waard te overwinnen: hij zoû de overwinnaar der wereld zijn als Dionysos geweest was!

Andere boodschappers, naar het Oosten deze in verkenning

gezonden, kwamen in vervoering melden, dat zij Dareios en zijne legers hadden gezien. Op trekkende, in ontzag wekkende drommen, van uit Mezopotamië, waar deze Alexandros - dien zij eerst dood hadden gewaand! - te vergeefs hadden gewacht. Zij lagen nu, de Perzische strijdmachten, onoverzienbaar, gekampeerd in de Syrische vlakte. De teleurstelling, dat Alexandros leefde, was groot geweest. Maar dat nu toch zijn leger draalde verder op te trekken, sterkte de Perzen in de meening, dat de Macedoniërs bibberden van angsten om hun overmoed, die hen zoo ver reeds gedreven had, en dat zij de vlucht terugwaarts beraamden. En de verkenners deden de fabelachtige verhalen. In een nooit geziene weelde, waarbij zelfs wat de annalen van anderhalve eeuw her over Xerxes' praalzucht verhaalden, nietigheid was en verbleekte tot armoê, waren de Perzische legers uit Babylon getogen, vergezeld van tallooze Magiërs en het heilige Vuur - op zilveren altaren door tal van atharvans gedragen - vergezeld van de drie-honderd-vijf-en-zestig Jongelingen des Jaars, - onstrijdbare, den Perzischen god gewijde knapen, - vergezeld van heilige karren der goden en paarden der goden, alles en allen blinkende en blakende van goud en kostbaar gesteente, vergezeld van de vorstelijke Vrouwen, des Konings moeder en zuster-vrouw en beide dochteren en kind-zoon en andere prinsessen en bijzitten, dien-vrouwen, in wagens, in draagstoelen of zelfs, als Amazonen, maar onstrijdbaar toch, te paard, vormende een hofstoet, zoo omslachtig, zoo belemmerend, zoo bezwarend den gang der infanterieën en cavalerieën, dat de verkenners, die zich als overloopers hadden voor gedaan, eerst de hun gedane verhalen niet hadden willen gelooven, tot zij met eigene oogen hadden gezien: de groote, vorstelijke tentenstad van zijde en stof van Damascus, van Babylonische tapijtwerken en voorhang, terwijl Dareios Kodomannos zelve was aan gereden, gezeten in meer gouden praalwagen dan strijdkar, en hun van verre was toe geschitterd als een god in een gewaad van goud, den gouden glans af stralend van alles: van de wapenen, het breede tuig der paarden, de wielen der wagens, elke helmpunt of beukelaarnavel! Wel ontzagwekkend was de forsche

cavalerie, waren de Onsterflijken; wel ontzagwekkend waren de Barbaarsche legermassa's en de kans, zeker, was altijd onzeker: de Macedoniërs waren gering in aantal: enkele tienduizenden voetvolk, enkele duizenden paardevolk: overmoed, ongetwijfeld, was het de Perzische wereldmacht te willen overwinnen. En toch... en toch Alexandros zoû onoverwinlijk zijn, omdat hij niet was een in goudglans en verweekende weelde op gebrachte, Perzische prins, omdat hij een gehard, eenvoudig soldaat was en veldheer en vorst te gelijker tijd, die leefde en zich rustte en at en sliep als alle de zijnen, als alle zijne eenvoudige, jonge, geharde avontuurgenooten al waren zij veldheeren, hoplui of niet meer dan simpele krijgsknechten en rauwe soudenieren.

Maar hoe hevig de indruk ook was, dien de verkenners ontvangen hadden van den aanblik der Perzische legermachten, alle Alexandros' veldheeren, toen zij de verhalen hoorden, riepen uit, dat zij voort wilden zonder dralen! Van de zege waren zij zeker. Want hoe zoû zelfs die ontzaglijke Perzische almacht, maar verweekt en verwijfd in al hun goud, kunnen weêrstaan de Macedonische stoerheid, zoo sterk in hun zuiver geschuurde ijzer! Azië, Azië was aan deze onversaagde, drieste, jong enthoeziaste gelukzoekers en avonturiers. En nooit zoû Azië hen overwinnen, nooit hun avonturierlust en geluksdrang, nooit hun enthoeziasme en driestheid en onversaagdheid: hoe zoû Azië hen ooit overwinnen?!

Zoo riepen om Alexandros Hefaistion, Filotas, Nikanor; Kleitos en Ptolomaïos en Perdikkas; Krateros, Meleagros en Koinos. Den volgenden dag trok het Macedonische leger op, tusschen de Cilicische rotsengten door, tot het kampeerde bij de stad Myriandros: de hevige herfstwind weêrhield verderen opmarsch: de hoozen woeien en wirrelden van de Syrische vlakte af en vulden de berg-passen met hun regen van verblindend stuivelende zand en de kleine stad zelve dook er onder als onder een spreidende, vale lijkwâ...

Ook over de vlakte zelve, waar Dareios gekampeerd lag, woedde de dol makende wind. Dareios, zenuwachtig en te gelijker tijd ongeduldig, raadpleegde den Griekschen overlooper Amyntas. Alexandros leefde maar... waar toefde hij zoo lang?

Was hij bang, dat hij op zich liet wachten? Wilde hij nu vluchten, terug, Klein-Azië door, naar het overmoedig verlaten vaderland? Amyntas ried Dareios geduld aan, geen overhaasting en met zijne legers te blijven waar hij was.

- O Koning der Koningen, zie om u rond! ried Amyntas, staande hij met den vorst, diens broeder Oxathres en zijne neven en veldheeren op een hoogte terwijl de zandregen om hen en rond den enkelen palmboom wirrelde en de plooien hunner Medische mantels klakkerden op den nijdigen windaâm. Deze vlakte, onoverzienbaar nu om de zandhoos, is wijd en open naar alle kanten. Wacht hier den vijand af, hier, waar gij geheel uw macht kunt ontplooien met uwe zeiswagens en cavalerie en kemeltroepen, met alles wat onze kracht maakt...

Maar de neven en prinsen, om hun door den Macedoniër gekrenkten trots, die zich wreken wilde, duldden dien raad niet. Zij riepen, dat slechts eenig paarden volk genoeg zoû zijn om Alexandros' overmoed eindelijk in deze bergpassen te verpletteren en over het lijf te gaan.

- Ik vrees, dat Alexandros zal vluchten! riep Dareios. Zoo wij ons niet dadelijk van hem meester maken...

- Vluchten? Alexandros? O, Heer, wees verzekerd, hij tijgt u reeds te gemoet! Eenig paardevolk...?!

Het klonk Amyntas in de ooren toe als een orakel ten gunste zijner verraden landgenooten. Hij poogde nog te betuigen: de geweldige wind woei zijn woorden weg.

Hij stortte den heuvel af, de armen hoog in radeloosheid over zoo veel verblindheid, over zulke krankzinnigheid.

Den volgenden dag trok Dareios door de Amanische pas naar Issos, tot bij een kleinen stroom, den Pyramos...

VIII

Verkenners kwamen het Alexandros melden. Het scheen hem ongelooflijk. Het scheen hem verraad van de verkenners. Zoo het

de waarheid ware, was het een waanzin, waarmede de goden de Perzen sloegen. Het wás niet waar, het wás niet waar...

Een galei, ter verkenning gezonden, roeide langs de rotsige kust. De woede des winds was gaan liggen: niet meer dan een koude bries staalkleurde de zee, die schuimde aan hare nog bewogene koppen.

De riffen en klippen kartelden langs den diepen inham als met, telkens het vergezicht verbergende en openbarende, theaterschermen. De lucht was zuiver ijl gewaaid. Daar lag Issos, het stadje, rozig wit gespat tegen den donker paarsen bergenmuur in een oaze van wat schenen olijven, waaruit de palmen hunne stammen schuinden met de kronen der nauw meer bewogene bladeren. En ginds, waar de kust vervlakte met nauw éene golvende heuveling, lag zichtbaar het kamp van Dareios. Het was ongelooflijk maar het lag er, als een nest tusschen de verdere rotsen, die verijlden in wijkende kimmen, als een nest, te nemen door een groote, open gespreide hand...

De galei roeide terug. De verkenners boodschapten het Alexandros den volgenden dag. Alexandros' jonge-godoogen schitterden toen hij de Vrienden, als hij zijne veldheeren noemde, toe sprak met die gemakkelijke, aangeboren, nauw door zijn leermeester Aristoteles hem gekweekte welsprekendheid. Hij herinnerde aan de triomfen, die zij sedert het vorige jaar, sedert zij den Granikos zegevierend waren over getrokken, hadden behaald op de zoo immense Perzische machten. Hij zeide hun, dat de goden, die Dareios gelokt hadden op zoo hachelijke terreinen, zekerlijk de Macedoniërs begunstigden en met hèn strijden zouden. In deze bergpassen, rotsengten en met gesteente bezaaide hellingen en dellingen zouden de aan-eengesloten Macedonische falanxen wèl zich kunnen op stellen en handhaven maar de aan opene vlakte gewende, wijd evolueerende Perzische regimenten nooit. Hij zeide hun, dat zij, de in oorlogsgevaar geharde Macedoniërs, de meerderen waren in kracht en volharding van die te overweldigen Perzen en Meden, verweekt door te lange vrede en duizende Aziatische zaligheden, die hèn nooit zouden verweeken.

Was het geen strijd van vrije mannen, allen Alexandros' vrienden, de minste soldaat nog zijn dappere bondgenoot, tegen slaven, ja, millioenen slaven, gedrild, ten gunste des Perzischen Konings? Zelfs de Grieken, die waren over geloopen en die Thymodes nu aan voerde, zouden zij te vergelijken zijn met wie alleen strijden zouden om hun vaderland te wreken op zoo veel Perzische tyrannie en overweldigingszucht de eeuwen door, van Dareios, zoon van Hystaspes en Xerxes? Thymodes streed voor den Pers om geld; zij streden voor hun landseer alleen. De dapperste Barbaren waren aan hunne zijde: Thraciërs, Paioniërs, Illyriërs; ter andere zijde minachtte hij de vele Aziatische wilde volkeren, die het Perzische leger met hunne krijgskreten doorbrulden maar die vluchten zouden bij het minste gevaar. En jongensachtig vreugdevol eindigde hij zijn toespraak met dat glimlachend blij brallende woord:

- En wat vermag Dareios tegen mij, Alexandros?!

Hij zwaaide zijn arm uit, wijdbeens staande op een stuk rotssteen; hij lachte als een knaap; zijn oogen lachten; de Vrienden en de soldaten juichten hem gek toe, in een dolle verheerlijking en aanbidding.

- Het zijn niet meer enkele satrapen van het Perzische rijk, noch de twintigduizend Grieken, die ons den overtocht door den Granikos bestreden: o Vrienden, het is de Koning der Koningen zelve met geheel zijn heirmacht, dien wij overwinnen moeten om dan meester van Azië te zijn: wij, Macedoniërs, meester van Azië!

Toen, met taktvolle wending, wekte hij een historische herinnering op en sprak over Xenofon en de Tienduizend. En het was wonderlijk hoe juist hij zijne nooit te rhetorische woorden koos, tot snelle overreding en dadelijke wekking van enthoeziasme: er ging van zijne blijde, godheldere jeugd een magnetische kracht uit, die zelfs de oudsten der veteranen van zijn vaders leger, die zelfs zijn opperbevelhebber Parmenion, den vader van Filotas en Nikanor, niet ontduiken konden. Parmenion, die hem had durven waarschuwen voor zijn geneesheer, den Akarnaniër en die

daarbij verkeerd had gedacht en gedaan. Parmenion, dien hij vooruit had gezonden ter verkenning van het ijle palmenbosch, dat de stad Issos omringde en dien hij nu bij den stroom Pyramos weder ontmoet had. De oudere veldheer, wèlke bezwaren zijne rijpere bezadigdheid ook had, onderging toch steeds weêr die macht van overreding en wekking tot enthoeziasme. Hij had zich verontschuldigd om zijn te grooten, vaderlijken angst voor 's Konings welzijn en leven. Zonder tegenspraak had hij Alexandros' bevel nu gevolgd, het bosch bezet en was Issos binnen gedrongen, waaruit de bevreesde Perzische bevolking gevlucht was naar het kamp des Konings der Koningen.

Toen, tegen den avond, trok het leger van Alexandros op marsch. Het werd een zuiver koele najaarsnacht, waarin de palm-boomen, omhoog in de nu windlooze lucht, roerloos lijnden tusschen de hel glinsterende starren. De rotsen kartelden zwart en massief tegen de diep blauwe onstoffelijkheid der atmosfeer. In de verte vluchtte er plots een tijger weg: zijne zwarte, soepele katsilhouet golfde één oogenblik aan de lage bergkam als een vizioen: de soldaten wezen en jouwden hem na en hun geroep, met het ijzeren gedreun hunner zwaar beslagen zolen, ontwijdde wreed en onheilig de schoonheid van stilte en schemer.

Zij bezetten de bergpassen en rotsengten, die zij, na zoo vele verkenningen, nu kenden. Van omhoog dreigde geen Perziesch gevaar. Te middernacht kampeerden de troepen. Met het vroegste ochtendkrieken hervatten zij hun opmarsch, nu stiller en ernstiger, rhythmiesch op de teenpunten der zware soldatelaarzen. Van alle zijden nu in den grijs ròze morgenschemer daalden de kompagnieën de smalle wegels der bergen af, tusschen gesteente en verwarrelde aloë. Hunne kuiten werden tot bloedens gescheurd door de stekels der cactus en zij stieten verwenschingen uit maar schertsten dadelijk na. Dan gebood een hopman stilte. De cavalerie reed stapvoets het palmenbosch door: er hing als een mysterie, dat vervluchtte bij der paarden naderenden tred: vóor, nog ver, glinsterde de rivier en ten Zuid-Oosten trok zich de bleeke einder der zee.

Een opener vlakte breidde zich. Te aller zijde rezen de rotsen. Het was als een verbrokkeld titanenkasteel, dat zijn ruïne-muren en -torens in het rond nog verhief op de ongelijke hellingen.

Hier stelden zich de Macedoniërs op één frontlijn in slagorde.

De eerste daggloor goudde tusschen rif en klip. Ten rechtervleugel bij zee schaarden zich de gelederen der ‘agema’: keurkorps, paard- en voetvolk beiden: het waren de ‘argyraspiden’, de zilver-geschilden maar karig glom het zilver hun schilden langs en het was geen weelde maar wilde het wel wezen, ter onderscheiding. Het waren allen licht gewapende voetknechten, spieswerpers, boogschutters, slingeraars, nauwlijks vierduizend, de garde zelve van Alexandros, dien zij nooit verlieten. Nikanor kommandeerde hen.

Tot den linkervleugel toe, schaarden zich daarna de falanxen. Meer en meer, op de bevelen der jeugdige veldheeren, teekenden zij zich van de zee naar de Noordelijke bergen toe, af in het verkort, in het verschiet hunner versmallende, gedrongene vierkanten. Zij schenen menschelijk levende maar toch verroerloosde oorlogsmachines. Hunne kolonnen, verruimd de gelederen tijdens den marsch, trokken zich - nu zij op marcheerden naar de steeds langere frontlinie - nauw samen zoodra zij stil stonden en veronbewegelijkten. Zwaar geharnast, gehelmkapt in ijzer, hielden alle vuistklompen roerloos de speren ter hoogte der oogen gericht. Er sidderde dan niet één punt. Der vijf eerste gelederen ongelijke speren staken langs elkander, over schouder naar schouder der vier voormannen, uit tot een gelijke lijn van ijzeren punten, onverwrikbaar, onafweerbaar, onscheidbaar. Elke speerknecht was niet meer dan een ijzeren onderdeel in het massieve geheel van dit krijgswerktuig: de falanx. Het scheen of zij allen te samen, de ijzeren spereknechten, waren samen gesmeed tot een vierkant, ijzeren blok, dat geen andere wil zoû hebben dan het bevel van hopman en veldheer. Dat zwenken en keeren zoû en blijven man naast, voor, achter man, speer langs speer, zwenkende links, zwenkende rechts, keerende om en weêr om, zich dringende dadelijk te samen volgens meetkunstige wet zoo een in de

rijen viel en dan niet achtende wie er vertrapt werd en voort stormende in magnetiesch vernauwden samenhang. De falanxen! Zoo stonden zij nu, die van Hefaistion en Filotas, Kleitos en Ptolomaïos, Perdikkas, Krateros, Meleagros en Koinos en de aaneenschakeling dier zoo luttel plaatsruimte innemende, vierkante, ijzeren manneblokken, op één lange lijn, van af de morgenblauw opklarende zee tot de dagehel uitklarende Cilicische rotsen, was niet anders dan een geweldige wal van metaal, een muur van metaal, die meer dan weêrhouden zoû, die, o wonder, voort zoû dringen, wal en muur en, voort dringende, verpletteren wat ook zich weren wilde tegen hunne onafweerbaarheid.

Dareios, op gouden strijdkar staande, had van verre de opstelling aanschouwd. Hij zag die voor het eerst en verwonderde zich in een bijna onbewuste troebeling van vrees voor dat vierkante, massieve, ijzeren front, dat zich strekte van de zee tot de bergen. En hem niet alleen scheen af te sluiten den weg naar Klein-Azië en zijn verloren domeinen maar ook nog te dreigen scheen met zoo vele tienduizenden ijzeren punten op de borst zijner eigene legers. Toen stelde hij zich gerust. Hij meende, dat Alexandros, zoo diep reeds in Azië door gedrongen, thans verloren was tusschen deze rotsen. Zijn broeder Oxathres, al zijn neven en satrapen hadden het hem gezegd. En tusschen zijn van goud glanzenden staf en wacht van Onsterflijken zag hij zijne troepen zich op stellen. Het was een ontzagwekkende aanblik, zelfs in zicht van Alexandros' falanxen. Dareios zag zijne twintigduizend boogschutters den Pyramos over trekken gevolgd door dertigduizend man zwaar paardevolk en in het duidelijkere morgenlicht teekenden en tinkelden zij zoo mooi en sierlijk af tusschen de heuvels, het zand, de zee, het rotssteen, de enkele palmboomen, dat zij zijn hart verheugden. Hoe zouden Alexandros' armzalige argyraspiden ooit zulke prachtige troepen weêrstaan, één met hun paard en onfeilbaar van pijlschot. Hij glimlachte verteederd en trotsch te gelijk naar hunne richting toe. Daar marcheerden de dertigduizend Grieksche huurlingen aan, onder bevel van den jongen Thymodes te paard. Zij hadden, wel is waar, terug naar de Mezopotami-

sche vlakte willen gaan, meenende, dat gunstiger de opene terreinen er lagen en daarom had Oxathres, hadden de neven en satrapen, achterdochtig geworden, er op aan gedrongen hen allen, tot den laatsten man te vermoorden maar Dareios had geweigerd en gezegd, dat hij de Grieken vertrouwde. En zie, zijn vertrouwen werd gerechtvaardigd: daar marcheerden zij aan tusschen het lage gerotste. Plotseling, hier en daar, op verscheidene hoogten en heuvelen, verschenen de Karduchen, ruig en reuzig gewapend, de reuzen der Armenische hoogvlakten, bere-achtig met hun bonten helmmutsen en zij bevolkten telkens een nieuw punt of nog niet bezetten heuveltop, zoo dat zij Dareios' hart verheugden. Zijne officieren verzekerden hem, dat zestigduizend zij telden maar zij schenen wel dubbel, driedubbel zooveel: zij vulden overal de golvingen tusschen de bergglooiïngen; zij stonden harig zwart en berebruin uit tegen de transparante morgenluchten. Zij doemden voor, ter zijde en zelfs achter Alexandros' falanxenlinie op: zij sloten de horizonnen telkens en overal af... Tot Dareios zag, dat, achter hunne, om het terrein telkens onderbrokene, groepen en kompagnieën, het overige deel zijner legers - die der den Perzen krijgsplichtige natie's; zij waren zeshonderdduizend! - geheel den achtergrond vulden en overvulden, tot, zoo ver de blik reiken kon tusschen rotsen door en over golvingen der gronden, de Perzische heirmachten gegroeid schenen als uit de aarde zelve om Dareios' hart te verheugen!

In die dagen voltrokken zich de noodlottigheden der vorsten en volkeren in één dag, in enkele uren. En allen wisten dit maar steeds bleef de hoop iederen vorst, elk volk bij, dat de goden gunstig hùn en hèm zouden zijn, ten ongunste van den tegenstander. De krijgskans was een onzekerheid, die in één dag zekerheid werd...

IX

Ten rechtervleugel zijns legers streed Alexandros zelve. Te paard op Bukefalos - het massieve ros met de breede borst, den korten,

gedrongen nek en den breeden kop, waarop de stier-gelijkende vlak, terwijl des diers oogen als menschelijk blikten of het begreep van oorlog en strijd en van bewegen en wenden, snel wijken en onverwachts vooruit stormdraven - gezeten in het breede zadel, scheen Alexandros nog jeugdiger. De helm, met het rechte neusijzer en de wangkleppen en ronde kinnebak, omvatten zijn blozend jongensgelaat beschermend in den ronden kring van ijzer, waarin het zoeter nog scheen dan het onomhelmd al was en de halskraag, zoo breed en zwaar, gaf hem een ijzeren titansnek. Onder de wappering der koraalroode pluimenbos gloeide nog rooder zijn blos. Zijne oogen bliksemden blijde: terwijl - toch stil onrustig om den uitslag - hij overdacht en berekende, déed hij en, zijn arm gestrekt, wees het korte zwaard Hefaistion, wiens escorte van argyraspiden, met Nikanor en de ‘agema’, hem omdrongen, den weg vooruit, in den midden der hem te moet trekkende Perzische slagorde. Hij lachte luid omdat de, staande beren schijnende Barbaren, in bergspleten en kloven en op verdere hellingen, roerloos bleven staren als stommelingen, of bevel hun niet was gegeven. In zijn ijzeren kuras, dat hem plomp maakte om het gestikte lijnwaden onderkuras, zat Alexandros met zijn jeugdig gezicht, jonge oogen en blijden lach, verbijsterend jeugdig, een dolle knaap, maar wien telkens die oogen verernstigden zoodra de lach verstarde en het bevel weêrklonk met hanekreetklare klaroenstem. Zoo zat hij, wijdbeens, massief in het breede zaâl en dat zijn naakte dij tusschen de lederen reepen van zijn tuniekrok bloedde om een spies, die ruw hij had uit getrokken en weg gesmeten, scheen hem geenszins te deeren. Draafde Nikanor en diens bescherming in wijderen kring hem omrond, Hefaistion bleef als een schaduw hem even achter ter zij. Parmenion verjeugdigde onder Alexandros' bevelen, die hij volvoerde als in extaze, zonder te denken, dat meerdere oorlogsjaren hem bezadigder hadden doen handelen, zoo hij alleen zich zelve ware geweest. Toen de jongere Ptolomaïos, zoon van Seleukos, neêr stortte, doodelijk getroffen door een der Grieksche huurlingen van Thymodes, brulde Alexandros een woedenden kreet van smart om

den vriend. Het jonge masker in den ijzeren kring verfelde en werd als zwart van woede en, den arm geheven, stiet zijn zwaard blindelings in die hem en zijn lijfwacht omzwermende verraders van Grieken. Het was een razernij van speersteken en zwaardhouwen, waartusschen de mannen vielen of, vreemd, bebloed, weder uit groeiden onverwachts, vrij, bevrijd, verlost om op nieuw weder samen te warrelen tot de mengeling, waarin het ondoenlijk was vriend te hulp te komen of vijand ter dood te brengen.

De falanxen rukten voorwaarts, de wal van metaal, de ijzeren muur, o, wonder! naderden met de stramme beenen, die hare menschelijkheid bleven, vooruit met angstwekkenden opdrang: de speerpunten spietsten voorwaarts. Op de heuvelende, bekrompene ruimtes scheidden zich hunne openende en weder toe sluitende, vierkante massablokken machinaal; zij vereenigden zich weder, verlieten weder elkander; zij bleven als ijzeren dobbelsteenen, die een onzichtbare reuzenspeler, een godshand noodlotsvol hier wierp, daar wierp: de speren zwenkten rechts en staken, de speren zwenkten links en staken in dichte Perzendrommen: door die aan-een gesloten, radeloos makende vierhoeken, wigvormige driehoeken en parallelogrammen, die zich beschreven in zuiver wiskunstige oplossingen van verbijsterende problemen, werd de Perzische cavalerie dol, vooral als zij op de Thessalische ruiters wilde los chargeeren. De rhythmische taktiek der falanxen verhinderde telkens de zwierig dapper begonnen charge's der beroemde Perzische ruiters, oogen- en hartenlust aller Babylonische vrouwen. Zij werden als gèk van woede; de bevelen hunner officieren verwarden zich; zij wisten niet meer te doen; den smallen, nauwen vloed van den Pyramos over stekende, drongen zij te veel op elkander zoodat zij om hun eigen aantal, vloekend, elkander vertrappend, verdronken. Het werd aan rivierboord en verder, aan kustzoom, een slachting regelmatig bijna, in een verdwaasde verwarring: nu lagen de hellingen en dellingen vòl bestapeld met de kreunend stervende paarden, met de kermend stervende mannen in bloedplas: de rivier vloeide bloed; uit de vizieren bleekten de doodsgezichten der verslagen

jonge mannen met hunne gebrokene oogen en uitgeademde opene monden: zij lagen over elkander, meestal geslacht aan de keel of doorpriemd in het onderlijf, met honderden te hoop, het scheen met duizenden. Toen de Perzen zich bewust werden, dat zij niet vermochten tegen de falanxen op te stormen, niet omdat zij niet dapper waren of in aantal de meerderen maar omdat zij niet wisten hoè, brak, als in eene seconde, los de onbreidelbare paniek. De Perzische troepen wierpen zich om en vluchtten. De falanxen, Alexandros, Parmenion, de Vrienden aan hun hoofd, rukten versneld voorwaarts, nu in éene rij, dan scheidende hunne vierkanten, dan wederom zich hereenigend tot éen immens blok, dan wederom zich verdeelende in de vierkanten hier en parallelogrammen daar, benuttend iedere terreinverheffing. Tusschen de rotsgesteenten nu lagen de ijzeren dobbelsteenen met heftiger noodlotshand wijder uit een geworpen: de Perzen, in paniek brullende, weg smijtende de zware wapenen, vluchtten...

Alexandros, van verre, had Dareios steeds in het oog gehouden, de Perzische Koning hoog uitstaande op gouden kar, overal zichtbaar voor eigen legers en vijand. En hij wenschte Dareios te dooden of, liever, gevangen te nemen! Maar Dareios' broeder, Oxathres, wiens cavalerie woedend Alexandros verhinderde dichter den Koning te naderen en wiens paard door een pijl, den berijder toe bedacht, was neêr gestort, wierp zich te voet voor Dareios' kar. Wat was hij schoon, dacht Dareios, zijn geliefde broeder, nauwlijks jonger dan hijzelve, reuzig groot en breed in het blikkeren zijner gouden rusting, punthelm en helmsluier hem omvattende het amberbruin gelaat met den blauw-zwarten baard, dat geleek op dat van den broeder-vorst. En wat beminde hij hem, méer nog na den schrik, toen Oxathres, gestort met zijn paard, zich had op gericht, zich ontwarrende uit het verwarrelde geriemte, den voet bij tijds uit den breeden beugel bevrijd.

- Oxathres, zijt gij gewond?!

- Neen, mijn broeder-vorst, maar hóor mij: de slag is verloren: vlucht, vlucht, spoedig!

En toen Dareios, besluiteloos, zich niet gewonnen kunnende

geven, steeds stond en radeloos staarde, gebood Oxathres zelve den wagenmenner:

- Wend des Konings kar en vooruit!!

De Nizaïsche breed borstige hengsten, schuim-blank, steigerden onder den zweepstriem van den knie-gebogenen menner en de wagen wendde op zijn hooge wielen, terwijl Oxathres een der paarden besteeg, den Koning, achter, door zijne stalknechts bewaard. En tusschen den drom zijner lijfsoffieren en wachten was Dareios genoodzaakt te vluchten.

- Het kamp?! riep hij radeloos Oxathres toe, denkende aan Sisygambis, Stateira, de kinderen...

- Wij gaan er heen!! riep Oxathres en verzamelde zijne ruiters: bazuinen klaterden tot verzamelen.

Dareios had een laatsten blik naar het slagveld. Daar lagen, tusschen de stapels der krijgsknechten en hoplieden zijne dappere satrapen en veldheeren, wist hij, Arsakes, Bubakes, Atizyes, Rheomithres, Sabakes en hij had ze zien vallen, van vóren allen getroffen, geen enkele in den rug! Maar hij, hij vluchtte, zij dwongen hem te vluchten; hem, het kostbaar symbool zijner eigene, godgelijke macht, moesten de zijnen in veiligheid weten!

In de korte uren eens halven dags was deze noodlottigheid reeds voltrokken, o goden! Dareios, in dien laatsten blik, had ook gezien hoe dapper nog zijne laatste, op het veld geblevene cavalerie de Thessalische ruiters weêrhield, dekkende des Konings aftocht! Vooruit, vooruit, vloden de hengsten nu over de bobbelende, brokkelige, steenige vlakte naar den doolhof der Oostelijke bergpassen... Dàar was het de wanhoop der verwarring: vooruit, vooruit, vlood wat restte van de Perzische troepen. De dringende ruiters schuurden elkander met de flanken der paarden, zwaar in ijzeren en vergulde plakkaten ompantserd: zij wrongen te velen voort...

Toen, omdat zijne lijfsofficieren hem drongen, steeg Dareios den wagen af, rukte zijn langen mantel los, die hem hinderde, wierp zijn schild en zijn boog van zich en besteeg zijn hem zenuwig voor gehouden paard. Vooruit, vooruit, ging het vluchtende en achter zich hoorden de vluchtelingen de vreemde stemmen, de

vreemde taal en paardengetrappel: de Macedonische troepen van Parmenion, die hen achtervolgden en zochten hun weg.

Maar het duisterde. De Perzen kenden deze passen; de overwinnaars kenden haar niet. Het waren de kronkelige straten tusschen titanische rotskasteelen, waar het Alexandros toe scheen, in de vallende duisternis en hier snellere nacht, roekeloosheid verder voort te jagen den vluchtenden Dareios, in het verdere labyrinth der kloven en nauwe warrelgangen.

- Naar het Perzische kamp! beval Alexandros, onrustig, want de plotse nacht weêrhield hem huiveringwekkend. In de violette luchten tintelden hoog de eerste sterren. De argyraspiden, de ‘agema’, wendden rondom hun Koning de paarden en zij zagen plots over de zee, die hier en daar tusschen de klippen en riffen hare kalme einderlijn trok, den rooden gloor van een dag, die voorbij ging en hun had de zege gelaten. Maar zij juichten niet: de rit dier ruiters, de marsch der infanterie vorderde te langzaam terug. Plots sloot de bergflank het verre zeegezicht af; de gloor schemerde rossig aan de hooge kartelkam en Alexandros en de zijnen reden over de lijken van mannen en paarden, van Perzen en Thessaliërs. Van verre klonk de Macedonische tuba.

- Hierheen! riepen stemmen.

Het was of de nacht zich haastte. Over het vreeslijke lijkenpad, tusschen de rotstafelen, vorderden paarden en mannen strompelend, ter nauwer nood. Alexandros huiverde, koud. Toen hoorde hij een stem, als buiten een poort:

- Alexandros!

Hij herkende: het juichte in hem op.

- Hefaistion! riep hij heel luid: het was Hefaistion, dien hij verloren had en om wien reeds bezorgd was zijn ziel.

- Hierheen! Hierheen! riepen stemmen, buiten de kloof.

Er waren aan het einde der kloof toortsen ontstoken. Uit komende zag Alexandros wederom de vlakte, overdonkerd met de stapels verslagenen: mannen en paarden, vormeloos reeds in de nacht.

- Hefaistion! riep hij.

- Alexandros!

Toen gaf hij een kreet van vreugde. Hij zag zijn vriend weêr, te paard hem op wachtende.

- Dareios is ons ontvlucht! riep Alexandros en om zijne blijdschap over Hefaistion, klonk vreemd blijde ook zijn woord, dat vermeldde Dareios' vlucht. Naar het Perzische kamp! Naar het Perzische kamp!

Hij juichte voor het eerst.

X

Sedert het schemerde reeds verkeerden de Vrouwen in het kamp in grootste ongerustheid. Haar vast vertrouwen, hare zekerheid van de overwinning en den wraak op Alexandros, den overweldiger van haar land, waren in hare zielen zóo groot, dat zij ten oorlog waren mede getogen zonder een zweem van aarzeling. De talrijke kampementen der Perzen en der Barbaren, op geslagen in kleurbonte wemeling van af de zee tot de Oostelijke bergen, omringden het eigene koningskamp en het vrouwenkamp in een wijden kring van straten en pleinen, met voorraadschuren en stalgebouwen en arsenalen, stedegroot en omslachtig, en tusschen de rotsen onneembaar schijnend om de gebleven tienduizenden soldaten, die de veldheeren het noodeloos hadden ge-oordeeld dien dag van Issos in het slagveld te voeren. Dat het haar, de Vrouwen, hier niet veilig zoû worden, zij zouden het nooit hebben willen gelooven. En zij wachtten in de weelde harer tenten op Dareios' zegevierenden wederkeer, meê voerende met zich, dood of levend, Alexandros, dien zij zouden, gekruizigd, door leeuwen zien verslinden of gesleept, over rots en door zand, bij de voeten gesnoerd aan 's Konings strijdkar. Maar de uren gingen voorbij en nieuws van het slagveld werd haar slechts aarzelend gemeld en luidde, zoo vreemd, bijna be-angstigend, vol fabelachtig verhaal over wat Alexandros' falanx eigenlijk was, eene legerorde, die zij niet zich voor konden stellen en daarom, uit haar kamp getreden,

poogden in de verte te ontdekken, zij allen, staande op de, van cactus woekerende, rotsheuvelen. Hand voor oogen, de zon ter zijde zich, poogden Sisygambis, de moeder, Stateira, de koningin, Barsina, Memnons weduwe en de beide jonge prinsesjes uit te zien naar waar de strijd woedde, hare vrouwen en eunuchen honderden om haar heen en den kleinen Ochos in heur midden, nu weder angstloos en twijfelloos, niet anders meenende, dan dat dezen dag de Noodlottigheid, die zich dra zoû beslissen, te haren gunste zoû zijn. Gewonden werden op baren in het kamp getorst, stervende officieren, die zij herkenden en om wie zij hare kreten slaakten en gebaren hieven. En omdat zij zoo velen werden gebracht, begon het wederom haar te angstigen en liepen zij in onrust terug over het plein voor hare tenten; die waren groot, pavillioenen van beschilderd lijndoek, met zware stoffen van Damascus, hangende voor deuren en ramen, en bedakt met Babyloniesch tapijtwerk, dat, doorweven met loopende leeuwen, in het rond om de kristallen standaardpunten af glooide, met de franjes van groote kralen. Omdat hare meesteressen buiten toefden, hadden de slavinnen de voorhangen gebeurd en weg getrokken en in den reeds dalenden zonnegloed waren der tenten ingezichten als een met goudstof doorpoeïerde rijkdom van wemelkleur en glans, om kussens, rood en blauw gelakte en vergulde meubelen, gouden vaatgerei en de lange, van zetels slepende mantels en glinsterende waden.

Toen viel de duisternis en de onrust der vrouwen steeg tot wanhoop want Dareios keerde niet weêr. Het geheele kamp was in beroering en stijgende onrust, en de mare voer rond, dat niet de Perzen de overwinning hadden behaald. Over de zee daalde de zon in rossen gloed, die bloedig zich mengde met de violette asschen der zevende nacht. Toen een wanhoopsgeschreeuw naderde langs de straten en arsenaalpieinen der tentestad en tusschen de snel weg getorste baren, in een geklaag, dat tragiesch weêrechode, een naam weêrklonk:

- Oxathres! Oxathres!!

Het was de broeder des Konings, die werd aan gedragen. Sisy-

gambis stortte met een kreet op haar zoon toe: zoo groot en schoon en forsch lag hij op de baar, die de dragers haastten haar langs maar zoo bleek en oog-geloken of reeds het leven ontvloeide aan zijn wond: het bloed leekte de stijlen der baar langs.

- Oxathres! gilde Sisygambis. O bloed van mijn bloed, dat vloeit! O leven uit mijn leven, dat weg vloeit! Zijt ge gewond! Zijt ge stervende! Waar, Oxathres, blijft Dareios?!

Hare smartelijke stem gilde om rekenschap tot den broeder. Hij opende de oogleden groot: ter zij gewond, stamelde hij, haar herkennende bij den flakker der walmende toortsen:

- Hij is ontvlucht, langs de rotsige passen... Hij is veilig, moeder. Maar gij allen...

Zijn verzamelde kracht zonk in een. Als een in goud omsmeede reus lag hij op de baar der toevende dragers en het bloed droop de stijlen langs. Rondom hem schreeuwden de vrouwen van smart en wierpen de armen zij op.

Toen opende hij nogmaals de oogleden zwaar. En stamelde:

- Alexandros bestormt het kamp. Doorsteekt u állen zoo de Macedoniër u overweldigt want zijn ongenade zal schánde en vreeslijk zijn...

Toen kreunde hij klagelijk hoog op om den nederlaag en zonk stil. De dragers haastten hem weg.

Maar de Vrouwen, handen wringende rondom Sisygambis, ijlden her en der over het plein. De nacht was volkomen. De toortsen, geplant, wrongen hare wanhopige vlammen en smeten een gloed van brand over den kleurwemel der pavillioenen. Waarheen? Waarheen? riepen de vorstelijke Vrouwen en de slavinnen om haar. Zij zochten zich dolken en omdat geheel het kamp nu, zoo ver zij het overzagen en -hoorden, in oproer scheen, vol vreemde stem en taalklank onbekend, met een paardengetrappel, aanstormend wild, haastten zij zich in hare tenten, niet hopende meer en besloten samen te sterven. En vielen de zware voorhangen voor deuren en ramen.

In de voorzaal, die tapijten, tusschen pijlers op vergulde leeuwen gestut, af schoten, wachtten zij, samen geklompt. Heure

haren hingen verward, hare sluiers slierden verscheurd, in hare angsten hielden zij elkander omarmd, hare oogen blikten groot en angstig, vóor zich uit, allen voor zich uit. De bleeke drom der eunuchen, onstrijdbaar maar trouw, scheen haar de deuren, slechts met tapijt gesloten, met hunne massa te willen bewaken. De geurige lampen, hangende, schemerden om haar heen den ironischen weeldeglans. Roerloos hingen de vrouwen, lagen over en tegen elkander. In stille vertwijfeling klemden hare dolken zij zich tegen den boezem, wisten zij, dat het kamp was genomen. Nu was het Perzische kamp, wisten zij, overweldigd door de drieste Macedoniërs, door den snoodaard Alexandros. En zij wachtten af.

De vreemde stemmen klonken nu over het plein. Het waren lachende, jonge, heldere mannestemmen, vol geluk, die bevelen gaven. Perzische stemmen antwoordden, in verpletterde nederigheid. Een oude eunuch, langs het deurtapijt, gluurde, nieuwsgierig, als een oude vrouw, trots zijn vrees.

Toen zeide hij:

- Het is Alexandros, daar ben ik zeker van... met tal van veldheeren... O, o zij gaan in de tent onzes Konings!!

De vrouwen luisterden uit. Toen slopen Sisygambis, Stateira, Barsina nader aan den wand, die haar scheidde van 's Konings tent. Tegen het tapijt drukten zij de ooren en luisterden in angst en nieuwsgierigheid beiden. Zij hoorden, de jong blijde stemmen, in de vreemde taal, die zij, zoo dicht bij, bijna geheel verstonden.

Zij hoorden Alexandros' stem en begrepen, dat die was des Macedonischen Konings. Hij zeide:

- Kom, baden wij het zweet van den veldslag af in dit kostelijk bad, Dareios bereid. Baden wij ons in Dareios' bad.

En zij hoorden de jonge, hooge stem van den oppereunuch Bagoas, zeggen, kruiperig onderdanig maar trillend van ironischen haat tot onherkenbaarheid toe:

- Spreek niet van Dareios' bad, Heer! Spreek eer van Alexandros' bad...

- Het is Bagoas! riep smartelijk Stateira.

Maar Barsina, verschrikt om zijn stem, hoorde er den haat in en zij glimlachte wreed...

Weêr klonk, duidelijk, Alexandros' stem:

- Bij Zeus! Waar dienen deze kostbaar gedreven gouden urnen en kannen toe? Wat bevatten deze fiolen? Oliën en balsem? Alle Arabië's geur! Waarvoor dit groote, onyxen bekken en deze weêr gouden bekkens? Hefaistion, zie: is dat niet eerst een vorstelijk badvertrek?

- Alexandros! antwoordde Hefaistions stem. Zie, het maal stond Dareios bereid!

Dan hernam Alexandros:

- Hoe ruim is deze tent en hoe smaakvol weelderig de bedden, tafels, zetels! Filotas, wat dunkt u van deze dampende spijzen? Baden wij ons en liggen wij aan. Dit is eerst koning-zijn!

Maar onder de eunuchen aan de deur der vrouwetent ging een weegeklaag op. En zij stortten zich aan de voeten van Sisygambis, Stateira, Barsina, de jonge prinsessen.

- Meesteressen! O, meesteressen!

De Vrouwen vroegen verklaring. Toen wezen zij, heffend het deurtapijt, buiten, een Macedoniër, die op het plein, in den toortsengloed, toonde aan zijn mede-argyraspiden den mantel des Konings, vlamkleurig, met de snebbe-vinnige sperwers gestikt op den rug. De argyraspiden, bewonderend den wijd uit gehoudehen mantel, drongen nieuwsgierig omrond.

Maar zoodra de vorstelijke Vrouwen den mantel hadden gezien in de handen des krijgsknechts, die hem buit had gemaakt, klaagden zij met de eunuchen luid hare smart uit. Dareios was dood! Dareios was verslagen en dood!! Zij gilden-uit haar rouw. Zij rukten hare haren en sluiers. Zij betoomden niet hare ontroeringen meer om hare angsten, die zij vergeten waren. Zij galmden als zij het gewend waren in geval van zwaarsten rouw: zij wrongen hare handen en armen.

In de tent van Dareios hoorde haar Alexandros...

Hij zond Leonnatos, den ‘gepurperde’, die met zich enkele wachten nam. Maar toen hij zich melden deed, huilden de eunuchen in de voortent en de Vrouwen, verschrikt, ontzet, waren te saâm gedrongen, omdat zij allen meenden, dat zij vermoord zouden worden.

En zij wachtten af, harte-kloppend, verstomd op eenmaal en hare dolken tegen hare boezems geprest. Zij wachtten...

Toen, omdat de eunuchen, bibberend, hem niet kondigden trad Leonnatos nader, beurend den dubbelen voorhang zich en zijne wachten. De Vrouwen schreeuwden op toen zij de mannen zagen en Sisygambis stortte vooruit, viel ter aarde en smeekte:

- Duld, dat wij eerst Dareios' lijk de eere bewijzen: doodt ons daarna!

Leonnatos toefde een pooze: toen zeide hij tot de Vrouwen:

- Verstaat gij onze taal?

- Ik versta haar geheel! riep Barsina.

- Zoo hoor mij, zeide Leonnatos. Want Alexandros meende u eerst Mithrenes te zenden, die een Pers is en uw taalgenoot maar hij zond hem u niet omdat gij Mithrenes een verrader zoudt schelden: hij was het, die Sardes ons over gaf. Vorstelijke Vrouwen, Dareios is niet dood. Hij is ontvlucht. Maar al is hij Alexandros' vijand, gij allen, o Vrouwen, zult niet alleen het leven worden gelaten maar ook de rang en de eer, die de uwe zijn. Eunuchen, heft uwe meesteresse van de aarde op: het is niet voegzaam, dat de koningin voor mij knielt.

Eerbiedvol hieven de eunuchen Sisygambis op.

- Gaat ter ruste, zei Leonnatos. Morgen zal Alexandros zelve u bezoeken.

Hij trok zich terug. In den weeldeglans der geurige lampen bleven de Vrouwen alleen. Zij zwegen van verbazing en blijde hoop om Dareios; zij legden zich met stille gebaren te ruste, uit luisterend naar de blijde, heldere overwinnaarsstemmen in 's Konings tent. Toen zonk de stilte en geheel de nacht.

Zij sliepen niet. De moeder dacht aan hare zonen; waar was Dareios gevlucht en was Oxathres stervende...?

Bij het eerste krieken rees Sisygambis. En zij wenkte de her en der hurkende slavinnen. Zij beval:

- Ruimt de vertrekken, dat orde zij overal. En brengt ons onze feestkleedij want de overwinnaar komt ons bezoeken.

De koningin Stateira, Barsina, de beide jonge prinsessen en het

prinsje zamelden om haar rond. Alle verwarring ruimden de ijverige slavinnen. Zij baadden en dosten hare meesteressen. Door de opene tenteramen blauwde verre de heldere zee in den nieuwen dag.

Zij wachtten af, gezeten allen in stille statie en bijna woordenloos van nadenken en ernst. Toen liet Alexandros zich kondigen.

De eunuchen hieven de tapijtvoorhangen.

Een groote, jonge man trad binnen. Donkerblond, breed, was hij zeer schoon en geleek een der marmeren athletenbeelden ter feestplaatsen te Olympia of Nemea gericht. Het was Hefaistion. Eenigszins be-indrukt door de zwoel geurige tente-atmosfeer om den groep der Perzische, vorstelijke Vrouwen, die te mid harer slavinnen en eunuchen zaten in statie, toefde hij tusschen de deurtapijten en glimlachte bekoord en verwonderd. Sisygambis was met de andere Vrouwen in plechtigheid op gerezen. Maar zij trad alleen vooruit en boog diep in reverentie, de armen gekruist.

Toen fluisterden tot haar de eunuchen:

- Moeder van onzen Vorst, zie: hièr nadert de Koning Alexandros!

Alexandros was binnen getreden. Hij was kleiner dan Hefaistion, wel gevormd en zoo blozend jeugdig, dat hij een knaap geleek. Zijn kruivend, kort gesneden haar rondde bruin om zijn schedel. Zijn voorhoofd smal, blikten zijne oogen, om deze Vrouwen gerust te stellen, opzettelijk vertrouwen wekkend, vol belofte. Breed en sterk, in zijn eenvoudigen, wit lederen tuniek, die zijn hals en armen bloot liet, terwijl de rok in reepen over de dijen viel, de kuiten gesnoerd met de riemen van het lichte schoeisel, ongewapend, sieraadloos, geen ring zelfs aan zijn vinger, trof hij dadelijk om zijn ongewone beminnelijkheid. En in een glimlach klonk zijn klare stem, welluidend gedempt en verteederd in vriendschap, terwijl hij zijn arm om Hefaistion sloeg:

- Gij vergistet u niet, o Moeder! Want ook hij hier is Alexandros!

Het was zijn boezemvriendschap uit zeggen en tevens de vorstin vergeven, dat zij den vriend, in zorg hem voor getreden, voor hemzelven had kunnen aanzien. Zij bleef een oogenblik ver-

stomd roerloos staan. Dit was Alexandros, de snoodaard, de drieste knaap?! Deze godgelijke, nauwlijks gebruind blanke en rozig blozende jongeling, Mithra, den zonnezoon gelijk; deze edele, zoo jeugdige Koning met de teeder klinkende stem en die haar om zijne jaren een kleinzoon had kunnen zijn, hij was het, die Perzië's overweldiger was! Nu, zich bezinnend, neeg zij allerdiepst in reverentie, zoo als zij nimmer gebogen nog had, zoo als voor hàar slechts was gebogen geworden; om haar negen de vorstelijke Vrouwen; de slavinnen hadden zich ter aarde gelegd. En steeds Hefaistion halfin zijn arm houdend omhelsd, zweeg Alexandros ontroerd. Het schouwspel was hem van een tot tranen bewegende schoonheid. Hij zag een gezicht van vorstelijk vrouwelijke deemoedigheid als hij nimmer had gezien of zich had kunnen denken. En zij, de vorstelijke Vrouwen, zagen een vorst en overwinnaar als zij nimmer hadden gezien of zich denken kunnen.

Sisygambis stamelde de eerbiedvolle woorden van hulde. Maar hij verstond haar niet geheel en al. Daarom strekte hij de jonge, breede, sterke handen uit, waaraan het haar trof, dat geen ring blonk. En zeide hij:

- Moeder en Koningin, duld, dat ik u hef.

Zij liet zich heffen, in plechtig hofgebaar. De andere Vrouwen rezen mede met haar.

- Zeg mij, zeide hij en zijn stem klonk haar als in een droom van liefde; is deze Stateira, de koningin?

- Zij is het, o Koning! zeide hem Sisygambis. Dareios' zuster en vrouw...

En zij voerde hem Stateira voor. De tranen ontsprongen Dareios' vrouw in de smeekende oogen: zij greep de handen harer beide dochterkens en knielde met de jonge prinsessen.

- O Koning! riep zij. O, Alexandros, genade voor...

Maar zij sprak Dareios' naam niet uit. Het was niet voegzaam dezen beminnelijken knaap genade af te smeeken voor den Koning der Koningen.

Alexandros hief haar drieën op. Zijn gebaar was van een teederheid, hemzelven onbekend en nieuw. Nooit had hij deze ont-

roering gevoeld, voor vrouwen, vrouwen, die voor hem knielden. Zij waren hem in hare oriëntalische schoonheid en prachtkleedij, juweel-overflonkerd, tot hoogere schoonheid de abrikooskleurige gelaten beblosd en beschilderd, van eene bekoring, die slechts te vergelijken ware geweest met de bekoring, die van hemzelven op haàr allen uit ging. Hij glimlachte slechts en zijne haar heffende gebaren waren van een schoonheid, die hij niet wist. Nooit waren hare mannen, zonen, broeders haar ooit zoo te moet getreden. En toen hij haar gebeurd had en gerust gesteld, onderscheidde hij achter haar eene, die het scheen, dat hem niet naderde. Hij meende, dat zij schuw was en daarom vroeg hij:

- Wie zijt gij, o vorstelijke Vrouw?

- Ik ben Memnons weduwe, zeide Barsina met haat.

Hij gevoelde die. Maar zeide slechts:

- Memnon was een dappere Pers. Uw heugenis aan hem zal eervol zijn.

Zij verwijderde zich woordloos ter zijde. Tusschen de plooien haars kleeds borg zij den dolk, waarmeê zij hem had willen treffen vóor zij zichzelve trof. Dit was het gunstige oogenblik niet.

Toen zeide Alexandros:

- Vorstelijke Vrouwen, voedt geen vrees. Ik beloof het u: eer zal geschieden aan uwe waardigheden. De weelde, die ik hier om mij zie, deze kostelijke dingen, stoffen, sieraden, zij blijven de uwe. Uwe eunuchen en slavinnen blijven u dienen. De Perzische wacht om uwe pavillioenen blijft u bewaken. Hoor mij, o Moeder: geen oneerzaam woord zult gij uit Macedonischen mond hooren voor uwe ramen en deuren; geen oneerbiedige hand zal reiken naar wat u behoort. Koninginnen zult gij en prinsessen blijven. Ik verzeker u bij Zeus: niets zal u ontbreken.

- Behalve het vertrouwen in dat woord, mompelde Barsina.

Hij verstond haar niet. Hij glimlachte haar toe. Hij was van een teederheid, die zij nooit in een vijand hadden gezien of vermoed.

Toen zeide Sisygambis:

- Koning, gij verdient, dat wij voor u ten hemel op zenden de zelfde gebeden, die onze harten en monden voor onzen Dareios

zonden. Ik zie: waardig zijt gij zoo groot een Koning te evenaren in ziele-grootheid en te overtreffen in geluk. Gij noemt mij Moeder en Koningin: ik erken niet meer dan uw slavin te zijn. Wie zoo hoog eenmaal stond als Dareios' moeder, zal de kracht niet missen het juk te dragen, haar op gelegd: aan u zij de beslissing of gij uw macht ons bewijzen wilt met gestrengheid of goedertierenheid.

- Zoû Dareios, zoo mijne moeder en zusters hem in handen vielen, niet handelen als ik? vroeg Alexandros.

- Hij zoû het niet! mompelde Barsina.

Wederom verstond hij haar niet. Ook geleidde Stateira haar zoon hem toe, het prinsje, zes jaren, Ochos. Hij was zoo fijn en teêr, in zijn met flonkersteenen en strooiparelen bestikt gewaadje, dat hij een pop van juweel geleek, met zijn geschilderde brauwtjes. Alexandros, gezeten op den zetel, dien hem de eunuchen hadden toe getorst, breidde de armen uit, toen Stateira zeide:

- Dit is de zoon, o Koning, van Dareios en uwe slavin...

Het kind lachte vertrouwend. Niet wetende van zijn ongeluk, had hij alleen weenend om zijn vader gevraagd. Dat verdriet was hij nu vergeten. Deze vreemde man, die daar zat, scheen hem een groote broêr, die hem tegen lachte en de sterke armen breidde. Hij droeg geen baard en zijn gewaad was niet dat van een prins maar hij was tòch een Koning als de slavinnen hem hadden in gefluisterd. En dat was ook zichtbaar. Hij was blanker dan zij allen, dat was vreemd ook. Toen, omdat hij den vreemden man wel beminnelijk vond, hoe anders ook dan zijns vaders broeder, Oxathres, zoo die hem de armen breidde, naderde hij onbevreesd. Alexandros nam hem op zijn knie en vroeg hem:

- Hoe heet ge, mijn kleine prins?

- Ochos, zoon van Dareios, zeide het kind en sloeg de armen om den nek van den vreemden man.

- Hefaistion, zeide Alexandros, tof zijn vriend, die achter hem stond. Hoe zoû ik wenschen, dat ook Dareios zulke inborst mij hadde getoond!

Hij was zeer geroerd. Teeder, met een liefkoozing, zette het kind hij neêr en rees op. Het zag, lachende nog, naar hem op.

Alexandros, tot Sisygambis, zeide:

- Moeder, wij zullen onze officieren en soldaten, die zijn gevallen de laatste eere bewijzen. Doet gij zoo den Perzen, die vielen. Zoekt onder de dooden uwe verwanten en richt hun den brandstapel op. Neemt wat stoffen en bedden gij noodig hebt; neemt wat aromaten gij noodig hebt, neemt al wat gij noodig hebt volgens de zede uws lands...

De Vrouwen snikten omrond, haar rouw bedrijvende.

- Koning, zeide Sisygambis. Wij zijn overwonnen. Slechts in voegzamen een voud zullen wij de genade van uw bevel op volgen. Zonder gouden wapens en kostbare waden, zonder myrrhe en nardos en amomum. Wij danken en looven u voor de vergunning...

- De Macedonische brandstapels, dien dag, rookten langs den Pyramos tusschen altaren, door Alexandros gewijd aan Zeus, Athena en Herakles. Om den stapel van Ptolomaïos, Seleukos' zoon, was groote rouw: er gingen de weensters om: het waren Libysche vrouwen, die Aristoxenes en Gorgias met de achterhoede hadden buit gemaakt, zeiden de soldaten, bij Tarsos. Weeklagende gingen de zwarte vrouwen om de stapels heen, wier zwaar vette rook den blauwen hemel besmeurde: omheen stonden de legers geschaard. Maar aan den zoom van de zee hadden de Perzen hunne stapels gebouwd, al was hun strenge, oeroude rite het vleesch der lijken, eerst door roofvogelen en wilde dieren in opene lijktorens en op hoogvlakten te doen verslinden, voor zij de beenderen verbrandden. Op oorlogsmantels hadden zij over de stapels hoog de lijken gelegd van Arsakes, Bubakes, Atizyes, Rheomithres, Sabakes. Zij waren satrapen en prinsen: nu tijgers en gieren hun niet het rottende vleesch van de beenderen vraten, plengden de gevangene Magiërs hun den gewijden haôma-drank over het stoffelijk hulsel en genoegde deze wijding. En de vorstelijke Vrouwen togen uit haar kamp met hare slavinnen, eunuchen en wachten om hare rouw rondom de vlammende gevaarten te drijven...

Op een afstand zag Alexandros toe...

Hij stond met den opperbevelhebber, Parmenion, diens zoon Filotas en Hefaistion, de beide jeugdige veldheeren zijn boezemvrienden. Omdat Alexandros zeer geroerd was, had hij zijn armen geslagen om beider Vrienden nek.

De Vrouwen gingen gesluierd voorbij. In maatvolle elegie kreunden zij meer dan zij zongen hare hymne den dooden. Telkens onderbrak haar hoog op gesnerpte snik den treurzang. Vòor ging Sisygambis en hare slavinnen omringden haar; volgde Stateira met de jonge Stateira en Drypetis, hare dochterkens, te harer zijde en hare slavinnen omringden haar; volgde Barsina en hare slavinnen omringden haar. Hare feestkleederen af gelegd, vielen de verscheurde sluieren haar allen om haren en schouderen en slierden langs cactus en rotssteen. En Alexandros doorvoelde hare schoonheid. Zij was anders, die schoonheid dan die der Macedonische en Helleensche vrouwen en meisjes, vaak in de palestra ge-oefend tot krachtig de armen en rap waren de voeten. Zij was, deze Perzische schoonheid, verwarrender, ontroerender, vreemder, kunstvaardiger, kunstvoller. Zij gaf hem verlangens, die zijne kuischheid tot nu toe nimmer doorgloeid hadden; zij gaf hem waardeeringen als zag hij vrouwen voor het eerst. Koningin der Koninginnen vond hij Sisygambis en het had hem ontroerd haar ‘Moeder’ te groeten: in zich had hij zich driest gevoeld zoo te doen; hare waardigheid vervulde hem met ontzag. Stateira scheen hem schooner toe dan welke vrouw hij gezien had en hij dacht met ergernis aan Dareios, die, volgens de zede des lands, deze zuster zich tot vrouw had genomen. En hare beide dochterkens - zoo hij haar met zijne zusters vergeleek: toch schoone Macedonische vrouwen, blond en blank - deden hem denken aan exotische bloemen-en-vruchten, gekweekt met bizondersten zorg. Twee wondere wezens schenen hem die zeer jeugdige Oostersche maagden, peri's uit de Perzische paradijzen, waarvan hij reeds gehoord had, wel reeds bewonderend de schoonheid dezer godsdienst en verhevene mythe. En dan, zij waren allen zoo vorstelijk: hij had haar niet kunnen tot slavinnen vernederen. Zoo als zij nu in smart langs hem traden, hem niet ziende of doende of

niet zij hem zagen, met hare bevallige gebaren van bijna overdrevene rouwbetuiging in de scheurende, slierende sluiers, die toch steeds vielen in lijnen van, der draagsters en de dingen zelve onbewuste, schoonheid, ontroerden zij hem hevig, tot tranen toe, die hij weêrhield. De drom harer slavinnen was om haar heen eene omlijsting harer vorstinne- en prinsessesmart, gekozen, naar het scheen, om gelaatskleur zwart, koperbruin of amberbleek, om saâm smeltende bontheid: het scheen hem toe, dat niet toevallig die slavinnen zoo samen dromden. Het was alles van buitengewone verleiding en wat hij zich heugde van de eigen Macedonische vrouwen - zoo hij uitzonderde zijn moeder Olympias - was bijna boersch bij deze verzorgde en gekweekte voornaamheid.

Achter, met slechts enkele vrouwen, volgde Barsina, Memnons weeûw. Zij was de dochter van Artabazos, den grooten Pers en Achaimenide. Ook zij bedreef hare gebaren van rouw met het wringen der armen en het melodiesch klagen. De zwarte sluiers sleepten met de gouden zoomen lang neêr en scheurden aan stekels in flarden. Zij scheen te wankelen van smart om hare verwanten, wier asschen ginds op de brandende stapels zij had beweeklaagd.

Plotseling riep zij uit:

- Memnon! Memnon! Zoo slechts uw lijk mij ware gegeven om het te eeren met plenging van heiligen drank en ál mijn tranen!!

Zij trad langs Alexandros en scheen hem niet te zien. Hare zwarte oogen staarden voor zich uit krankzinnig. Zij wrong hare schoone liefde-armen met een hartstochtelijk gebaar. Deed zij dit om voorgeschrevene rite en zede of opzettelijk om schoon te zijn van gebaar en lijn? Zij ontroerde Alexandros zeer. En hij zeide tot zijn vrienden:

- De schoonheid der Perzische vrouwen zoû, zoo wij lang staarden, pijn onzen oogen doen.

Toen, omdat Kleitos naderde, voegde hij er aan toe - de Perzische wachten, achter de Vrouwen, gingen voorbij:

- Wat ons de Perzische vrouwen ook zullen aan doen, laat ons nooit onze vriendschap vergeten!

Hij omarmde Filotas en Hefaistion in grootste ontroering. En tot Kleitos herhaalde hij nu:

- Wat ons Perzië, o mijn Vriend, ook moge aandoen, laat ons nooit onze vriendschap vergeten! En nooit deze dagen van geluk en triomf, dit jaar van triomf en geluk, dat ons de goden gunden van den Granikos af tot Issos!

Toen prangde hij Kleitos vast aan zijn borst.

Maar geen der Vrienden gevoelde dit oogenblik, dat de jaren noodlottig wentelen door der mannen vriendschap, der vrouwen liefde...

Geheel de blauwe middaghemel laaide in rood grauwen gloed van de Macedonische en Perzische brandstapelen.

XI

De smook verijlde en liet den hemel in herfstblauw bloot. Er volgden de dagen van rust. Van Dareios hoorden de Macedoniërs niets: niemand wist waarheen hij gevloden was. Uitgezondene verkenners keerden terug onverrichter zake. Was hij gevlucht de richting uit van Armenië, naar Syrië, naar Mezopotamië? Het was of de berichten, aan het landvolk ontwrongen, opzettelijk tegenstrijdig luidden.

Geen enkel vertrouwbaar bericht kwam tot Alexandros noch tot de Vrienden, als zijne veldheeren heetten. Hij zat met hen in Dareios' tent: dezer dagen had hij de vorstelijke Vrouwen niet gezien: zij bleven in hare dicht gegordijnde pavillioenen.

Alexandros zat met Nikanor en Filotas, beiden zonen van Parmenion. Er waren Hefaistion, Perdikkas en Meleagros; er waren Kleitos, Krateros en Koinos. Zij waren allen jeugdig, al had Kleitos reeds gediend in de legers van Filippos, Alexandros' vader. Zij beraadslaagden nauwlijks want Parmenion was niet met hen en hunne gesprekken waren meer over wat geweest was dan over wat komen zoû: over den veldslag, die was gewonnen; over de vorstelijke Vrouwen; over de weelde, waarmede een Perzische

Koning zich omringde, wanneer hij ten strijde toog. Zorgeloos toefden zij hier. Tusschen de met leeuwen en sperwers doorstikte stoffen van de koninklijke tentezaal zaten in de vergulde zetels de jeugdige Macedoniërs, in hunne eenvoudige, blanke of bruine of grauwe lederen wapenrokken, die niet waren die der zware kurassen des strijds. Hunne armen en nekken bloot, de kuiten omsnoerd door de riemen des lichten schoeisels, het haar kort geknipt tot op den schedel, beeldden hunne houdingen die onbewust heroïsche schoonheid, vooral om hun aller soldateske, gespierde jeugd, waarvan het jongelingachtige zich al vermannelijkt had op zeer jeugdigen leeftijd. Het jaar, verloopen van den Granikos tot Issos toe, had hen gerijpt tot, hunne kracht en waarde wèl bewuste mannen en zij schenen wel allen te tellen de jaren van Kleitos, die de dertig bereikt had.

Hun glimlach was trotsch, hun gebaar was zeker, hun woord klonk welwetend rondom glimlach, gebaar en woord van Alexandros. Hij toonde hun een kostbaar gedreven, gouden kistje, met ronde, gele eêlgesteente ingevat, dat zij geen van allen wisten met naam te noemen en waarover Filotas kinderlijk streelend den vinger gleed.

Alexandros zeide:

- Ik zal in dit mooie kistje, dat Dareios ik weet niet waarvoor gebruikte, de Ilias van Homeros bewaren, het handschrift, dat Aristoteles voor mij na zag en verbeterde en met mijn zwaard zal ik het iedere nacht bergen onder mijn kussen.

En blijde met dit kleinood, een deel van de buit, die hem toe kwam, was hij vooral om hun aller vriendschap gelukkig in dien kring zijner wapenbroeders. Vooral beminde hij Hefaistion om zijn schoonheid, kalmte, rust en toewijding, maar ook beminde hij Filotas om zijn levensblijheid, lichtzinnigheid bijna, dartelheid en klaterenden lach, beminde hij Krateros om zijn wat somberen ernst en doorzettende dapperheid, beminde hij Kleitos, die hem bij den Granikos het leven gered had. In deze gelukkige dagen hield het Noodlot geheim hoe deze vriendschappen, inniglijk als slechts Helleensche mannenvriendschap kon zijn, onder de Azia-

tische luchten zouden verbloeien in vlam van drift en toorn, tot haat, tragedie, rampzaligheid... Voorgevoelden deze jonge mannen, veldheeren, vrienden en overwinnaars-van-Azië, die zich reeds om Alexandros wereldveroveraars dachten, in de energieën hunner gespierde lichamen en zielen, dat zij ooit overwonnen zouden worden, zoo niet door wapenen, toch door de, hen vijandelijk blijvende, atmosferen? Geen zweem van zulken achterdocht scheerde hun nog zoo onverdorven geesten aan. Zij gevoelden zich jong, krachtig en zegevierend: zouden zij ooit anders zich denken kunnen?

Plotseling, op den drempel, tusschen den openen voorhang der tentedeur, verscheen, tegen de diep blauwe lucht en het wemelend kampverschiet - de zee in de verte zichtbaar - langs een enkelen nabij-en palmboom, een onverwachte figuur. Het was de verfijnde, Perzische silhouet van een knapejongen eunuch. Het was Bagoas, de opperkamerheer van Dareios. De Vrienden verbaasden, Kleitos greep zelfs naar zijn dolk maar Alexandros weerhield hem, glimlachend, ontkennend alle gevaar...

Over de vele hofbeambten en dienaren van het Perzische oorlogshof en van de koninklijke tenten had Alexandros Bagoas gelaten. Zoo waren opgelost alle ingewikkelde, huiselijke vraagstukken, die zich den overwinnaar zouden voordoen.

Alexandros, aan grootsten eenvoud gewend, behoefde zijn eigen trawanten niet te overstelpen met de last eener overdadige weeldehofhouding, waarin hij zich plotseling genesteld had.

De jonge veldheeren staarden allen naar den eunuch. Hunne blikken waren verrast, verwonderd, glimlachend spottend. Reeds hadden zij bij de satrapen der genomen Klein-Aziatische provincies de dienstdoende eunuchen gezien maar nooit dergelijk zelfbewust optredenden, hoogen hoveling. Zijn jeugd verwonderde hen en om zijne vrouwelijkheid spotten hunne ironische monden. Na dien eersten spot en verrassing, fronsten zij echter de brauwen en verernstigden als gevoelden zij in hem zijn kracht.

Onbewegelijk bleef hij waar hij verschenen was. In het even slepend, blauw-paars, Mediesch kleed stond hij als een rechtheb-

bende. Verminkt reeds sedert zijn kindsheid, was hij gebleven in een onnatuurlijk jongelingschap, scheen hij jeugdiger dan hij was. Baardeloos zijn barnsteen-bleek, fijn regelmatig gelaat, het koolzwarte haar hem in regelmatige lokken vallende om den nek, was karmijnrood zijn vrouwemond, waren donker geschilderd zijn brauwen en wimpers. Blauw-paarsche chalcedonen glansden iri zijn oorhangers, gesp en vingerring. Zijn wreedroode lippen vaaren dun gesloten, zijne oogen behielden een kouden, raadsel-achtigen blik. Woordenloos, volgens hofzede recht hebbende voor den Koning te verschijnen, wachtte hij af.

De Vrienden, breed gezeteld hunne krachtige, jonge soldateleden in de vergulde en brons-beslagen armstoelen, staarden, staarden hem toe, half ernstig, half spottend en fluisterden dan onder elkander, halfluid lachende om den onman.

- Wat wenscht ge? vroeg, in het Perziesch, Alexandros en de vraag klonk niet als zij naar behooren uit Dareios' mond hadde gedaan.

Het scheen Filotas, Kleitos en Hefaistion toe, dat nu spotlachte de wreede mond van den eunuch zelven.

Bagoas zeide:

- Parmenion vraagt tot den Koning toegang.

Zangerig zeker klonk zijn stem en vreemd melodieus suisden zijne Perzische klanken: zóó waren zij niet na te zeggen...

- Parmenion heeft geen toegang te vragen, zeide Alexandros verwonderd. Hij trede binnen!

De eunuch hernam:

- Parmenion vraagt den Koning onderhoud zonder getuigen.

Hoog zangerig klonk de stem nu bijna onbeschaamd. Maar het was wellicht als het behoorde: hofklank, ceremonieel. Alexandros, een pooze besluiteloos, zeide, lachende:

- Vrienden, de opperbevelhebber wenscht den Koning zonder getuigen te spreken. Volgens Perzische zede is hij gekondigd. Laat mij, bid ik u, dus alleen: zelfs gij, Filotas, Nikanor, laat mij met uw vader alleen en gij allen, laat mij alleen, mijn Vrienden.

De jonge veldheeren stonden op. Kameraadschappelijk groetten zij den Koning: een voor een traden zij langs Bagoas en maten

hem spottende met den blik: dan, uit gaande, fronsten zij weêr en fluisterden.

De eunuch, met een stap den drempel vrij hen latende, bleef roerloos den Koning aanblikken, wachtende diens bevel.

- Laat Parmenion binnen, beval Alexandros.

Vormelijk schetsten de handen van den eunuch een eerbieds-betoon. Hij verdween: slechts na lange pooze hief hij voor Parmenion, die binnen trad, den voorhang hooger en zag Alexandros, zonder te willen geboeid, hem eén oogenblik staan, sierlijk, slank, in de bocht van het gebeurde tapijt, terwijl in het pleinver-schiet tusschen de verder zichtbare tenten een palmboom trof. In zijn indruk voegden zich palmboom en eunuch onafscheidbaar samen.

- Liet ge u kondigen, Parmenion? vroeg Alexandros verbaasd.

- Ik niet, antwoordde eenvoudig de opperbevelhebber. Het was de eunuch, die mij kondigen wilde toen ik vroeg of gij alleen waart. Ik wist niet welk bevel gij gegeven hadt, toen gij samen waart met de jonge Vrienden. En wachtte.

- Wellicht voor het eerst in uw leven? zeide Alexandros lachende en bood beide handen. Zet u. Komt gij beraadslagen?

- Eerder u raden, Alexandros.

Alexandros' smalle voorhoofd betrok onder het korte, bruine haar.

- Zoo ik eerst u vragen mag, ging Parmenion voort.

- Zoo vraag.

- Wat meent gij te doen. Dareios te achtervolgen?

- Twijfelloos.

- Wij weten niet waar hij schuilt.

- Wij zullen het weten.

- Zeker. Maar niet spoedig. De Pers is getrouw zijn Koning als een hond zijn meester. Geen Pers, tot nog toe, heeft van het geheim gerept. Ik zoû u raden... Dareios niet te vervolgen.

Alexandros' brauwen fronsten. De reeds oude, nog stramme man, met zijne stille, steeds versmade wijsheid en hooger weten in een ziel, die was eens denkers, wist het: zoo hij waarschuwde en

ried, was Alexandros ontstemd. Parmenion had mis getast, in achterdocht tegen den Akarnaniër en vrees, dat de heelmeester Alexandros vergiftigen zoû maar toch bleef in hem de zekerheid, dat hij niet altijd mistastte, misvoelde... De goden hadden wijsheid gegeven wie een soldaat was geworden, maar de wijsgeer aarzelde soms als de soldaat beslissen moest; de soldaat aarzelde soms, als de wijsgeer niet snel genoeg en juist dacht: het was Parmenions menschelijke onvolmaaktheid. En Alexandros' hevige, impulsieve ziel stond bijna vijandig tegen die van den be-dachtzamen grijsaard, in wien hij toch waardeerde den ondervindingrijken veldheer.

Parmenion hernam:

- Tot hoe ver wilt ge Azië binnen trekken? Tot Babylon stel ik mij voor?

- Verder.

- Verder? Zoo Babyion ons toe valt, zijn wij meester van Azië's metropool en Dareios' grootste winterverblijf.

- Ik wensch tevens zijn zomerverblijven: Suza, Persepolis, Pasar-gadai. Ik wensch alles.

- Wij trokken ten oorlog om Hellas te wreken op Perzië. Om ons te wreken op Dareios, den zoon van Hystaspes, op Xerxes, op alle Perzische overweldigers.

- Ik geef het toe.

- Zoo wij Babylon bezitten...

- Dareios blijft ons ver. Ik wil hèm in knechtschap aan mij over geleverd. Ik wil fnuiken in hem de Achaimenide, die eeuwen ons fnuiken dorst.

- Wij zijn reeds eenjaar in Azië: wanneer zult gij uw vaderland en koninkrijk weêr zien?

- Als ik Dareios geknecht heb.

- Het zij zoo. Maar reeds vinden de falangieten, dat eén jaar onafgebroken oorlogswerk zwaar is. Zij zijn vrije mannen al zijn zij niet edelboortig, geen gedwongen slaven of huurlingen zelfs.

- Edelboortig of niet en vrij of niet, zij zijn wankelmoedig en gauw vermoeid, als wijven.

- Zij wonnen u enkele dagen her den slag bij Issos. Zij namen u dit weelderige kamp. Gij zijt onrechtvaardig.

- Zend om nieuwe strijders en laat deze huiswaarts keeren om hunne vrouwen te bezoeken en Macedoniërs te verwekken.

- Het zij zoo. Zoo zullen zij vermoedelijk tevreden blijven. Een veldtocht, die eén jaar duurt, is lang.

- Maar korter dan een, die tien jaren duurt.

- Ge schertst. Zeg mij, ge wilt, dat ik Syrië en Foinikië neem?

- Ja. Zoo is de zee ons. En in Damascus en Gaza borg Dareios groote schatten.

- Ik zoû u raden...

Alexandros' voorhoofd betrok.

- Ge raadt mij veel, Parmenion. En niet altijd goed. Gij riedt mij, niet bij den Granikos te strijden tegen een Perzische overmacht. Ik volgde uw raad niet en overwon.

- Het is waar...

- Ge riedt mij niet Filippos, den Akarnaniër, te vertrouwen. Ik vertrouwde hem en hij genas mij.

- Het is waar.

- Ge waart weifelmoedig omtrent den slag, dien ik bij Issos den Perzen leveren wilde, terwijl Dareios mij dwaas en trotsch toe liep tot zijn verderf.

- Ik had ongelijk: een goddelijke fortuin dient u en dwingt mij ontzag voor u af. Ik ben maar een grijsaard, die somtijds meent een grein wijsheid te hebben gegaard.

- Ge zijt mijn opperbevelhebber, dien ik hoogelijk waardeer. Neem Syrië en Foinikië. Neem Arabië tot den Nijl toe.

- Ik zal het doen. Als ik Arabië u heb veroverd, zult gij Egypte willen.

- Ik zal het niet willen: het Westen is mij niet noodig.

- Zoo zegt gij nu. Maar uw eerzucht wordt mij be-angstigend, mij, die geen vijand ooit vreesde.

- Wat vreest gij nu?

- De lucht, die hier boven ons welft.

Alexandros, onwillekeurig, volgde met den blik Parmenions

hand, die door den openen voorhang ten hemel wees. Hij zag den palmboom en bij den palmboom stond Bagoas.

- De lucht? vroeg Alexandros.

- Deze zwoelheid, zelfs in den herfst. Het is of hier steeds de geur van een onbekende aroma rond waart.

- Men zegt, dat de winters koud zijn in Azië... Een geur...? Het is mogelijk: de vorstelijke Vrouwen branden er in hare tenten. Wat meent ge?

- Gij zult veel overwinnen. En toch niet alles.

- Wat niet dan?

- Gij zijt geweldig en toch niet geweldig genoeg, hoewel ik u daarom lief heb.

- Verklaar u.

- Gij waart Dareios' moeder, vrouw en dochters genadig als nooit een overwinnaar was.

- Zij troffen mijn medelijden.

- Ik zoû u niet zoo lief hebben gehad, hadt gij ze verkracht en geworgd... en toch, het ware beter geweest!!

- Parmenion! Waarom?!

- Omdat zij nu u overwinnen zullen!

- Mij??

- Hoor mij, Alexandros. Zoo als gij beveelt, ga ik dra naar Damascus, om het te nemen. Dat de goden mij gunnen de goede kans! Barsina verzocht u met mij te gaan, om hare moeder en jongen zoon daar te vinden, voor wie zij bezorgd is.

- Ik stond het haar toe.

- Ik wil u raden: sta toè, dat ik u raad. Eerbiedig Dareios' vrouw en dochteren. Eerbiedig niet Barsina, Memnons weeûw. Zoek haar op in Damascus of waar zij toeve. Overweldig in de treurende gade... dat wat u anders in Azië overweldigen zoû.

Alexandros lachte jeugdig en luid.

- Gij wijze, oude man! zeide hij. Ge voelt dit...?

- Als wie uw vader zoû kunnen zijn. Nooit, nimmer omhelsdet gij een vrouw. Omhels die Perzische vrouw en overweldig in haar de geheime macht, wier zwoele geuren ontzenuwend drijven over deze landen.

- Gij raadt misschien goed! lachte Alexandros. Eens wijzen vaders raad gaaft gij mij nu! Wie weet, zal ik nu doen, als gij riedt, hoe vaak ik ook niet zoo deed.

- Ik ga nu, Alexandros. Mijn troepen bereiden zich voor. Morgen trek ik met hen naar Damascus.

- Heil vergezelle u, Parmenion!

De Koning omhelsde den opperbevelhebber en bleef nadenkend alleen. Bij den palmboom zag hij, in het blauwe middaglicht, Bagoas staan, roerloos en sierlijk.

Hij riep, in de handen klappend. Een soldaat verscheen in de deur.

- Roep mij den eunuch! beval hij.

Bagoas trad dra op den drempel.

- Waarom staat gij daar bij dien boom? vroeg Alexandros.

- Ik wacht uw bevelen, Heer.

- Zeg mij, zeide Alexandros. Kom nader, gebood hij ruw.

De eunuch kwam en knielde in grootsten eerbied, legde zich toen, slang-gelijk, lang over den grond, het hoofd gericht. Het was de eerste maal, dat Alexandros zoo werd hulde gedaan en het deed hem weldadig aan.

- Weet gij, vroeg Alexandros, hem diep in de vreemde oogen ziend; waarheen is Dareios gevloden?

- Neen, Heer, zeide de eunuch, den blik vast in Alexandros' blik geschroefd.

- Zult gij het ook niet weten onder den schroei van fakkels en het genijp van de tangen der beulen aan uw zachte leden?

- Neen, Heer, glimlachte de eunuch en die vreemde zekerheid, trots die vreemde vrouwelijkheid, trof Alexandros.

Zij zagen elkander lang aan.

- Sta op! beval Alexandros. Ga. Maar niet bij den palmboom. Ge verhindert mij den uitblik naar zee.

- Ik ben u dankbaar, Heer, voor uwe genade. Ik meende goed te doen met bij den palmboom te staan. Ik deed slecht. Dareios had mij, zoo ik slecht hadde gedaan, neus en ooren doen afkappen en lippen uitsnijden.

Hij rees en trok zich langzaam terug, in hoofsch, achter-uit gaand rhythmiesch beweeg. Alexandros, alleen, liep de ruime tent door: hij zag om zich heen en balde de vuisten, of hij iets vreesde en bedacht op zijn hoede te zijn.

XII

De koude stormwind woei door de Syrische woestijnen, terwijl Parmenion met zijne troepen Zuidwaarts trok. De Macedoniërs waren niet tevreden: waar gingen zij heen op nieuw avontuur, terwijl het verborgen bleef waar Dareios was... Op verovering van de gaza, de schatten des Perzischen Konings, die zouden in Damascus zijn? Maar als zij den Perzischen Koning zèlven hadden, zouden zij ook zijne schatten hebben en ware deze Zuidelijke tocht te vergeefs. Wat, zoo Dareios Babylon reeds bereikt had? Maar verkenners hadden gezegd, dat onwaarschijnlijk het was, dat Dareios Babylon had kunnen bereiken. Onzekerheid dreef in de zielen der soldaten, onwillig verder te trekken. Aristoxenes, en diens wapenbroeder Gorgias, had Parmenion gekozen met de falanx der achterhoede. Bij Issos hadden hunne falangieten wel glorierijk mede gestreden maar minder geleden dan vele andere troepen, die, om Alexandros en Hefaistion gebleven, op nieuw moesten worden aangevuld eer zij ten Oosten konden op trekken, Mezopotamië-waarts, zoo het bleek, dat Dareios daarheen was ontvloden. Nu gaf de overwinning, hoe schitterend ook, den soldaten slechts matig voldoening. Omdat te ongeduldig zij waren, in hun verlangen Dareios geheel te verpletteren en dàn, o dan na dit volle jaar van strijd hunne haardsteden weder te zien. Hunne vrouwen en kinderen en bezittingen. Zij waren toch vrije mannen en geen slaven en geen huurlingen ook. Buit was hun beloofd maar moesten zij daarom Zuidwaarts, verder, steeds verder weg van Macedonië? Nu zette een tweede winter in... De koude wind woei en zie, de sneeuwvlokken begonnen te warrelen! Sneeuwde het dan niet alleen op de Thracische hooggeberg-

ten? Sneeuwde het ook in deze steeds brandend gedachte Syrische woestenijen? Grommend reed Aristoxenes ter zijde van zijne grommende troepen, grommend kwam Gorgias na met de zijnen. In den tros, op de bagage-wagens, hadden de Libysche vrouwen plaats mogen vinden. Zij bleven bij de mannen van Aristoxenes, die haar onder zich hadden opgenomen en de mannen van Gorgias deelden haar met die van Aristoxenes. Bij Herakles, zij waren goede en dan jonge en sterke vrouwen, gewend bij de Cilicische roovers aan velerlei ontberingen. Op de wagens zaten zij, gehurkt tusschen pakken en balen, omhuld in hare kleurige, wollen doeken, bibberend en toch vol scherts. Wel, zij waren dezen mannen onwaardeerbaar omdat zij hun alles waren: kokkin, zoetelaarster, verpleegster en minnares: aan weinig gewend, waren zij tevreden, gelukkig met haar nieuwe leven, dat nu samen hing met de krijgskansen van Alexandros' achterhoede. Verlangden de Macedoniërs wel naar Macedonië, niet verlangden de Libysche vrouwen naar Libyë. In deze twee maanden hadden zij zich gehecht aan haar nieuwe mannen, onder wie er reeds enkelen bij Issos waren gevallen en vervangen: de nieuwe namen de plaats in der oude en de dagen wentelden voort, zorgeloos en vroom overgegeven aan alle door de goden gezonden noodlottigheid.

Gromden de soldaten, de Libysche vrouwen gromden niet al was ook haar de sneeuw onverwachte bezoeking. Met groote vlokken fladderde schuin zij neêr, geblazen door een Noordenadem en bleef zij liggen over rotssteenen, over paarden en mannen, op helmen, aan schilden, op de bagage-wagens en overhuifde hoofden der vrouwen. Ook over de na komende Perzische harmamax, den reiswagen, die, geheel gesloten met de huiden van langharige geiten, getrokken door muilen, Barsina borg, een Perzische, vorstelijke vrouw, die Parmenion naar Damascus voerde. Waarom, wisten niet de Libysche vrouwen. De opperbevelhebber, geheel achter, te midden zijner officieren en lijfwachten, reed den wagen ter zijde. Hij scheen wel oud en gebogen, zoo als hij daar zat op het zwarte ros, in zijn ruimen, militairen mantel

gehuld maar de Libysche vrouwen meenden, onder àlle die jeugdige, schitterende veldheeren, was hij, deze vader van blij lachenden Filotas en stil somberen Nikanor, de wijsgeer, die overdacht.

Dit was de vierde dag. Drie dagen hadden de troepen reeds gemarcheerd en gereden, en gekampeerd, soms tusschen de rotsen en aloë's, soms in zicht van de klippige zee. Parmenion had weinig gesproken, rijdende. Telkens gleed zijn scherpe oog de gelederen langs en bedacht hij, hoe weinige mannen zij waren. Hij vreesde Perzischen overval, sedert een Mardiesch soldaat, opzettelijk zich latende gevangen nemen, hem een brief had overhandigd van den Perzischen bevelhebber van Damascus. Deze schreef, dat hij bereid was de koninklijke schat, zoowel in gemunt goud en zilver, als in kostbaar huisraad en gerei, hem in handen te spelen en dat weinig Macedonische troepen dus genoegzaam waren. De Mard was ontvlucht en Parmenion was vol zorg. Zoo hij dezen tocht niet ten goeden uitslag leidde, zoû hem Alexandros, wien reeds zijn oudere bedachtzaamheid ergerde, ongenadig zijn. Hij vreesde minder het leven dan de gunst, zoo niet liefde, des Konings te verliezen. Hij aanbad stil in zich Alexandros, hoe hem ook diens voortvarende overmoed verdroot. Die overmoed, die ten slotte steeds hem, Parmenion en zijn bedenkende wijsheid, stelde in het ongelijk. Maar hij aanbad dezen knaap, die reeds op zijn zestiende jaar alle hoedanigheden van mannelijkheid, met grootste kuischheid vereenigd, borg in zich. Die op zoo prillen leeftijd geweest was regent des koninkrijks, terwijl zijn vader, Filippos, het beleg voor Byzantium geslagen hield. Die in den slag van Chaironeia de Thebanen verpletterd had. Die op zijn twintigste jaar, ten troon gestegen, Thracië en Illyrië en toen geheel opstandig Hellas onder zijn gezag had gedwongen. Was het mogelijkheid geweest, was het waarheid? Een knaap toonde zich zulk een man, veldheer en vorst op een leeftijd, dat andere prinsen ter nauw aan hun paedagogen ontgroeid zijn! Wat glorievolle levensbaan hadden hem de heilige sterren beschikt!

Parmenion, steeds vol zorg, speurde naar alle zijden. Maar geen

onraad doemde. De sneeuwvlokken vielen steeds dichter neêr en het vroor: de zanden verstijfden. Vier uren duurde reeds de vermoeiende opmarsch. Nu, met het midden des dags, bliezen de bazuinen halt. Vuren werden ontstoken maar brandstof ontbrak in deze barre woestenijen. Nauwlijks wies het stekelstruweel den steenen uit. Troost was, dat de gidsen, reeds bij Issos genomen, verzekerden, dat Damascus dien avond zoude bereikt zijn.

In den namiddag naderde Parmenions troep de steilere streken, waarachter Damascus lag. Na de wijd zich spreidende heuvelketenen maar bijna onzichtbaar in dichten sneeuwval gehouden, verhief zich het hoogere gebergte, grauwwit de toppen in den grauwwitten dag. En daàr, zeiden de gidsen, waren de befaamde holen, spelonken en grotten, waar anders de, steeds het land om Damascus af loopende, rooverbenden hunne arsenalen en schuilplaatsen hadden: zij waren nu voor Alexandros' naderende strijdmacht gevlucht.

Onverwachts draafde een ruiter de steeds opmarcheerende Macedoniërs te moet. Aristoxenes, rijdende voor-aan, ter zijde van de eerste falanx, zag de nu aangaloppeerende, ruige Barbaarsilhouet verduidelijken tusschen de vlokken. De ruiter wuifde dol vroolijk met de hand en omdat hij alleen kwam, was hij klaarblijkelijk een boodschapper.

- Wie daar? riep Aristoxenes.

- De Mard, die u reeds kwam melden! juichte de ruiter naderende en grinnikte met al zijn tanden.

Aristoxenes herkende hem en fronste de brauwen.

- De bevelhebber van Damascus zendt mij ten tweeden male tot Parmenion! schaterlachte de Mard, steigerende in een noodelooze fantazia tusschen de dichte sneeuwvlokken.

Aristoxenes beval vier ruiters van de cavalerie, die de falanx omlijstte, dien gek met omzichtigheid te voeren naar den opperbevelhebber, die achter reed.

- Gij weêr?! riep Parmenion, achterdochtig om den wildeman en steeds vreezende voor overrompeling van wellicht omvangrijke Perzische troepen.

Maar de Mard, schaterlachende, liet zijn paard dansen op de achterbeenen, ketsen wild achter-uit, en de soldaten en de Libysche vrouwen lachten om hem, terwijl, op hunne hoede, dichter officieren en speer dragende wachten Parmenion omringden.

- Gij dacht mij een verrader! riep jolig de Mard, met zijn ruwen tongval. Gij dacht Damascus' bevelhebber een verrader eveneens! Ik ben een trouwe Mard en de bevelhebber verraadt alleen den Koning der Koningen! Nadert nog slechts een poos tusschen de bergen en gij zult zien niet alleen de gaza van den Koning der Koningen u in handen gespeeld. Gij zult zien alle de vrouwen en kinderen der Perzische grooten, al het satrapengebroedsel, dat wordt u over geleverd door dien, Alexandros zoo trouwen, verrader van een Pers!!

De vier cavaleristen bleven, zwaard getrokken, om den te paard dansenden en juichenden Mard. Parmenion en zijne officieren twijfelden, terwijl zij sneller naar het hoofd der colonne reden. Wat zoû waar zijn van des Mards verhalen?

- Opperbevelhebber, zie! riep Gorgias, terwijl Parmenion en zijn staf hem voorbij draafde.

- Opperbevelhebber, zie! riep vooraan Aristoxenes, toen Parmenion hem bereikt had en hij wees met zijn getrokken zwaard.

Zij zagen uit in het dichte sneeuwgevlok, in de gestolde, ijzige atmosfeer der steen-overzaaide vlakte. Zij zagen een dichte menigte maar waren het Perzische troepen, die hen overweldigen kwamen?

Zoó velen toch schenen zij niet. In die menigte, met tal van wagens en karren, scheen een oproer te heerschen. Vele gepurperden liepen er rond in rijke mantels van bont en de Macedoniërs begrepen niet wie zij waren, die te voet gaande, aanzienlijk schijnende Perzen. Vele vrouwen liepen ook in verwarring her en der en nu zij, die van Damascus daar ginds, de Macedoniërs bespeurden, zoo als de Macedoniërs hen hadden bespeurd, werd het een paniek dier vreemde gepurperden, dier vrouwen en hunne wachten. Zij vluchtten her en der. Maar in de sneeuwjacht verdeelde zich wijd-uit de falanx van Aristoxenes en Gorgias en

omsingelde, verzamelend, in een nauwen cirkel, wiskunstig beschreven, met een ronden haag van duizende, gerichte sperepunten de vreemd verwarde massa der Damasceners.

De Perzische vrouwen schreeuwden luid om genade tot Aristoxenes en Gorgias.

- Ochos' weduwe ben ik, de dochter van Oxathres, Dareios' broeder! riep eene jonge vrouw, met smeekende armen, voor tredende. Deze zijn mijn drie dochterkens!

- Ik ben de vrouw van Artabazos: deze is mijn kleinzoon! riep een andere.

Mede sleepende hare weenende kinderen riepen zij hare vorstelijke namen uit. Het waren er van de prinsessen en satrapen-vrouwen en -dochteren, die zich op hunne landgoederen in hare satrapieën niet veilig meer wanende, de Arabische woestijn waren doorgevlucht om toevlucht te zoeken in Sidon, Tyros, Damascus en Gaza. Dezen, in Damascus gevlucht, hadden op aandrang van den Perzischen bevelhebber dien morgen de stad verlaten, met de weg gevoerde gaza des Konings.

- Wie zijn die gepurperde lafaards? wenschte Gorgias, barsch, te weten.

Want de troep rijk gemantelden smeekte in de sneeuw geknield om genade en hunne smoelen en knuisten waren geen satrapen-gelaten en -handen.

De weduwe van den eenmaal onttroonden Ochos smaalde luid op hare verontwaardiging en richtte zich hoog.

- Het zijn oproerlingen, slaven, dieven! huilde zij uit, ballende de vuisten.

Parmenion, tusschen zijn staf, reed nader.

- Herhaal wie gij zijt! beval hij.

- Heer! riep zij. Eenmaal was ik Koningin van Perzië! Mijn gemaal was Ochos, die vóor Dareios heerschte! Ik ben de dochter van Oxathres, Dareios' broeder! Deze zijn mijn drie dochterkens! Deze is Artabazos' vrouw, Barsina's moeder en dit is dier zoon! Deze zijn allen Perzische vrouwen van hoogsten rang! De bevelhebber van Damascus ried, om onze veiligheid, mede weg

te trekken met de gaza des Konings, die hij zeide in veiligheid te zullen brengen! Die daar, de lafaards!, zijn oproerige voerlieden, lastdragers, die de koninklijke schatwagens plunderden! Zij zeiden het koud te hebben en braken de kofferen open en rukten er uit des Konings gewaden en die zijner broeders, neven, satrapen! Heer, de wereld nijgt ten ondergang, dat dit gebeuren konde! Heer, ontferm u onzer! Wij hoorden van Alexandros' grootzieligheid!

Barsina, gewaarschuwd, had haar harmamax verlaten. Ontzet naderde zij door de sneeuw: een ruime mantel van wit bont omhulde haar geheel.

- Moeder! kreet zij. Mijn kind!!

De sneeuw viel dichter in den vallenden avond. Er klonken commando's, bevelen, smartkreten. Ginds omsingelden de Macedoniërs de Perzische troepen, die vluchten wilden: zij vloekten hun verrader van een bevelhebber, die de gaza des Konings den vijand had in handen gespeeld. De kofferen lagen open gebroken, den lastkarren afgewenteld. De paarden hinnikten verstijfd in de koude. Het was een verwarring van elementen, menschen en dieren, in een chaos van noodlottige tegenstrijdigheden. Deze sneeuw in de Koile-Syrische woestenijen, enkele parasangen slechts verwijderd van Damascus, de stad der palmen; deze koninklijke schatten, gouden gerei, wapenen en paardentuigen, geborduurde tentezeilen, tapijten, stoffen, siergewaden, geldkisten open gebroken door de oproerige slaven en waarvan de inhoud half weg vloeide in de sneeuw en over den bevroren grond: al deze weelde, in eeuwen verzameld, buit gemaakt, afgeperst aan schatplichtige volkeren en die te nemen lag tusschen bevroren modder, rotsgesteent en struweel.

Maar Aristoxenes en Gorgias bevalen hun falangieten om de karren en kofferen rond te trekken en de lichter gewapenden zamelden de kostbare dingen.

- Waar is uw bevelhebber zelve? vroeg Parmenion aan een der Perzische officieren.

- Heer, zeide de Pers. Hier is zijn hoofd... En ginds is zijn romp.

Hij wees. Een Perziesch soldaat torste een uit-bloedende kop aan het zwarte krulhaar aan en toonde dien Parmenion. De koplooze romp lag in de sneeuw, in een plas bloed.

- Ge hebt goed gedaan! zeide Parmenion fronsend. Ik zal u niet richten omdat gij een verrader richttet.

De nacht was gevallen. De ontstokene toortsen walmden hun rooden gloed door de steeds vallende sneeuw en over de te gaâr verzamelde kostbaarheden der koninklijke gaza. De Perzische vrouwen, in de macht der Macedoniërs, uitgeput, lagen dicht bij elkander of stonden trotsch wachtende.

- Het is te laat en onvoorzichtig, zeide Parmenion tot de Macedonische officieren; om naar Damascus op te trekken. Wij kampeeren hier, als verzameld zijn de schatten der gaza...

- Heer, zeide de Perzische officier. Vlak bij, in gindsche bergstapeling, is een groote grot, waaruit de roovers gevlucht zijn. Er is plaats voor vierduizend man. Ik ben te goeder trouw, Heer. Laat de grot, zoo gij wilt, eerst verkennen en onderzoeken...

- Het zij zoo, zeide Parmenion. Als de grot geen hinderlaag bergt, zullen er overnachten deze vrouwen en zal er de gaza geborgen worden. Gorgias, roep de Libysche vrouwen hier...

De Libysche vrouwen kwamen, gehuld in hare wollen doeken.

- Beveel haar, zeide Parmenion tot Gorgias; deze Perzische vrouwen, die uitgeput zijn, te geleiden zoo de grot veilig is en haar te verzorgen bij vuren, in dekens...

Toen naderden de Libysche rooverslavinnen de Perzische, aanzienlijke vrouwen, terwijl een groep verkenners, te paard en te voet, naar de grot werd gezonden.

XIII

Alexandros, met het overige leger, vermoedende, dat Dareios naar Mezopotamië was gevlucht, ging Oostwaarts tot Thapsakos maar geen spoor was van den Perzischen Koning te vinden. Er was een oogenblik van besluiteloosheid in Alexandros en de

Vrienden; er was verdeeldheid van gevoelen. Zoû het leger nu tot Babylon gaan? Er waren er voor, er waren er tegen. Zoû Alexandros zich met Parmenion in Damascus vereenigen...? Hiertoe werd eindelijk besloten ook omdat de opperbevelhebber zelve dit voor zijn vertrek reeds geraden had.

Oostwaarts, toen Zuidwaarts, trok Alexandros en zoû kampeeren voor Marathos, door Parmenion reeds moeiteloos genomen. Macedoniesch garnizoen overvulde het stadje: het koninklijke kamp werd buiten de poort opgeslagen. Alexandros zoû steeds bewonen Dareios' tent en het pavillioen der vorstelijke Vrouwen werd er naast in staâge weelde gericht.

Met ijver, door de gewende bouwslaven, werden de staken en palen in den grond geheid, geheschen. Duurde dit ook slechts enkele uren, er was nu bij aankomst de onvermijdelijke verwarring in den omslachtigen hofstoet der vorstelijke Vrouwen. Uit hare harmamaxen getreden, toefden de vorstinnen en het prinsje met den drom van eunuchen, slavinnen bij hare afgeladene koffers en kisten. Overal in het rond, in den guur blazenden wind, verrezen de tenten en houten barakken, arsenalen, stallen en magazijnen. Hoe bijna toovervlug om de vaardigheid van wie dit werk was opgedragen, toch duurde het wie vermoeid was, lang.

Alexandros, tredende uit den kring zijner Vrienden, naderde de Vrouwen.

Hij zeide tot Sisygambis:

- Moeder, de koninklijke tent is bijna gericht; het eerste werd aan haar begonnen. Laat mij u binnen nooden. De wind is koud en zelfs vlokken van sneeuw dwarrelen om.

Het was de tent van Dareios, waar hij haar binnen noodde maar zijn woord was zoo teeder, dat het haar niet kwetste. En zij volgde het gebaar van zijn noodende hand. Zij boog toestemmende, dankbaar, en hij liet haar voor gaan. Haar volgde Stateira, de koningin, met de beide zoete prinsesjes en den kleinen Ochos. De Vrienden volgden: Hefaistion, Kleitos, Filotas; Ptolomaïos, Perdikkas, Krateros, Meleagros en Koinos.

Binnen haastten onder Bagoas' bevel de dien-eunuchen zetels,

kussens, tafels te plaatsen. Toen zij zich hadden terug getrokken, na twee vergulde lampen, in den vorm van palmboomen, te hebben ontstoken, sprak Alexandros tot Sisygambis:

- Rust hier, Moeder, met de uwen en met de mijnen tot uw pavillioen gereed is en het maal bereid. Mijne Vrienden zijn slechts ruwe soldaten maar eerbied dragen zij u niet minder toe dan ik. Zet u neêr.

Zij liet zich door hem wijzen den voornaamsten zetel, of hij hare zoon geweest ware. Te beider zijde zetten zich Stateira, de jonge prinsesjes en het prinsje greep onbevreesd naar Krateros' zwaard, dat zeer kort was.

- Het is korter dan een Perziesch zwaard, zeide het kind, even misprijzend.

- Maar breeder, antwoordde Krateros, glimlachend.

De knaap was echter beleedigd. Hij zag Krateros hoog aan en wendde zich tot Alexandros.

- Is het scherper? vroeg hij, Alexandros' hand vertrouwelijk grijpend en opziend.

Alexandros antwoordde:

- Aan beide zijden is het vlijmend.

- Als het onze, zeide het kind. Maar het onze is buigzaam. Is het uwe buigzaam? vroeg hij, met een zijlinkschen blik naar Krateros.

- Niet als het uwe, mijn kleine prins, zeide Alexandros. Maar ik geloof wel, dat het sterker is.

- Al is het stomper aan de punt dan uw kromme kling, glimlachte Krateros.

De knaap keek hem zeer boos aan.

- Spitser is dan toch het onze, verdedigde hij het Perzische zwaard, maar hij was half voldaan en zijn mondje trilde.

Alexandros nam hem tusschen de knieën en troostte hem en het kind liet de handjes in zijn handen.

- Hoe het ook zij, het is dàpper, zeide Alexandros. Maar het is nu, in deze pooze van rust na reize en marsch, geen oogenblik te spreken over ons verschil van wapenen.

- Heer, zeide Stateira. Vergeef mijn kleinen zoon...

- Hij heeft mij meer te vergeven dan ik hem, zeide Alexandros teeder.

Hij zag haar aan en vond haar zeer schoon en bekorend als hij niet éene vrouw zich heugde. Tusschen hare dochterkens zat zij als een even oudere zuster. Om de moêheid van reize en zwangerschap, zich niet teekenend nog, hing zij in de haar gestapelde kussens even kwijnend, het oneigenlijk teêr brooze bloemegezichtje zoo bleekgeel roze als amber, aangetint met het fijne zwart en rood. Toen werd Alexandros, de maagdelijke overwinnaar van Azië, tot Issos toe en verder, zich bewust, dat hij Stateira, Dareios' zuster en vrouw, stil liefhad.

Maar Sisygambis zeide:

- Koning, gij zijt onze overwinnaar, gij, dien ik mijn zoon wil noemen daar gij mij uw moeder heet. Maar te vergeven hebben wij, uwe slavinnen en slaven, u niets al zijn onze harten vol rouw. Ver van ons weten is de uitslag van dezen oorlog. Laat ons niet spreken noch over deze dingen, noch over onze wapenen, als mijn argelooze kleinzoon deed...

- Ik heb u wel lief, fluisterde de knaap tot den steeds levensblijden Filotas, bij wien hij was komen vleien. Maar hèm niet.

Hij wees naar Krateros.

- Ik misschien ook niet, lachte Filotas terug.

- Neem u dàn in acht voor hem, zeide de knaap, zoo als een kind zegt de dingen, die wijs zijn, of het zag in de toekomst.

- Hij is tòch mijn wapenbroeder, verdedigde Filotas zijn makker en hij glimlachte steeds, bekoord door den knaap, die nu tot Hefaistion zeide:

- Ik heb u ook lief maar ge zijt niet Iskander zoo als Iskander zei, toen hij voor het eerst de tent binnen kwam. Is uw zwaard langer dan dat van Krateros?...

- ...Laat ons, was Sisygambis door gegaan; liever spreken over andere dingen. Spreek ons, mijn Koning en Zoon, over wat u aanbelangt. Mij, die gij Moeder noemt, spreek mij van wie u werkelijk baarde. Spreek mij van Olympias, Macedonië's Koningin.

Alexandros ontroerde zeer, hoe zeer hij zijn eigen moeder wantrouwde en niet lief had.

- Hoe anders zijn zij dan onze vrouwen, dacht hij. Deze Perzische, raadselachtige vrouwen, deze haremwezens van bloembroze lichamen en teedere zielen, deze betooveraarsters, wier bewegingen zingen en wier woorden tot tranen ontroeren!

Hij was opgestaan: hij stond in de houding zijner ontroerde manhaftigheid, doorsidderd zijn jonge soldatenfiguur in aandoening, vochtig bijna zijn oogen.

- Moeder van Dareios., zeide hij met bewogen stem. Gij wilt weten van Alexandros' moeder en ik zal u van haar verhalen.

Maar de gelaten der Vrienden betrokken allen. Zij zwegen echter, ontstemd. Het prinsje, tegen Hefaistions knie, was op den grond in slaap gevallen, plots overmeesterd door moêheid.

- Laat hem, Koningin, zeide Hefaistion tot Stateira, wier gebaar verontschuldiging smeekte voor het bedorven kind.

Van buiten kwam het eentonige deunen en steunen der bouwslaven, die de palen van het vrouwen-pavillioen in heiden en het klinkende gehamer der behangers, die reeds de opgerichte gedeelten behingen. Binnen de tent van Dareios wachtten de vorstelijke Vrouwen op de eerste woorden van Alexandros.

Toen zeide hij, vol ontroering, omdat hij gaarne zijne moeder beminnen wilde maar haar niet beminnen kon:

- Mijne moeder, Olympias, stamt af van Achilleus zelven, zoo als mijn vader van Herakles. Stammen uwe Achaimeniden, o Vrouwen, af van Ahura-Mazda, de lichtende Zon, ook mijn geslacht stamt af van onze half-goden en goden.

Toen richtte hij zich in zijn trots en ging voort:

- Nog slechts een onrijpe jongeling, ontmoette mijn vader Filippos mijne moeder Olympias toen te Samothrake de mysteriën werden gevierd en zij beiden zouden worden ingewijd reeds op prillen leeftijd, als de gewoonte in Hellas is. Mijn vader beminde toen mijne moeder dadelijk, al waren zij kinderen beiden. Hij ontving haar ten huwelijk van haar broeder Arymbas, want zij was een weeze.

Een lichte vervoering maakte zich van hem meester als steeds wanneer hij dacht aan zijn moeder, die hij beminnen wilde maar niet kon. Daarom sprak hij over haar steeds met bizondere eere, als ware zij een gewijd en geheiligd wezen.

- De nacht voor de huwelijksnacht, zeide Alexandros; droomde Olympias. Zij droomde, dat het hevig donderde en Zeus' bliksem viel haar in den schoot: zij ontschoot een vlam en de vlam verspreidde zich.

Omdat hij haar aanzag, zeide Sisygambis:

- Koning, het was van haar zoon, die geboren zoû worden, dat Olympias droomde.

Om den twijfel aan goddelijken oorsprong, die steeds zijn trots doorkankerde, zag Alexandros haar dankbaar aan. O, zijne moeder... zoo zij slechts ware als dèze, Dareios' moeder, was! Maar zoo heimlijke gedachte zoû hij nooit uiten.

Hij zeide:

- Kort na hun huwelijk droomde Filippos, dat hij den schoot mijner moeder zegelde en het zegel was het beeld van een leeuw.

Omdat hij Stateira aanzag, zeide de koningin:

- En het was alleen een leeuw, die het zegel verbrak...

Hij bloosde bijna als een knaap. Hij voelde, dat hij haar zeer lief had, met kloppende slapen en een kloppend hart. Hij vertelde niet dat de waarzeggers dezen droom anders hadden geduid, ten ongunste van zijne moeder.

- Laat mij u verzekeren, o Perzische vorstinnen, zeide Alexandros; dat mijne moeder Olympias eene verkorene door de goden was. Hare vrouwen hadden eens een groote slang gezien in haar bedde en mijn vader eerbiedigde haar sedert.

Sisygambis rees op. Zij naderde vol eerbied Alexandros en vroeg:

- Koning, zijt gij de zoon van den god, die zich in den vorm van een python momde?

- Ik weet het niet, zeide Alexandros, zalig van hoogmoed en hij geleidde haar terug tot hare plaats. Maar zekerlijk is het, dat de geest van Orfeus soms mijne moeder bezielt: de goddelijke ra-

zernij der Bacchanten overmeestert haar dan: met de Mimallonen, de vervoerde Dionysos-priesteressen, met de Thracische heilige bezetenen, dwaalt zij dan op het heilige rhythme, den thyrs zwaaiend en bekroond met veil en omhuld met het lynxevel langs de bergklingen des Hemos'. Mijne moeder beveelt dan hare dienaressen mede te voeren groote slangen in gewijde korven en in hare vervoering omkronkelen haar de heilige dieren en zij danst in hunne kronkels ter eere des gods.

De Perzische vrouwen zwegen, zeer stil. Hare groote, donkere, kunstvol omschilderde oogen zagen Alexandros slaap-betooverd aan. Wat hij haar vertelde, klonk haar als de zinvolle legenden, die om Mithra zweven maar die niet de gewone waarheden des dagelijkschen levens waren voor deze haremschepselen. Roerloos en bekoord schouwden zij toe den Veroveraar, die scheen haar uit den hemel te treden.

- Mijne moeder baarde mij den zelfden dag, dat de tempel van Artemis te Efezos op ging in vlammen. Dien zelfden dag kwamen drie boodschappers Filippos melden van groote dingen: dat Parmenion de Illyriërs had geslagen, dat in de Olympische spelen zijn renpaarden de zege hadden behaald en dat hem een zoon was geboren.

Door het ijlere gehamer van buiten klonken zijne woorden met een zwellenden, stillen trots of hij niet zichzelven meer was, of een innerlijke damp zijn geest bedwelmde. Hij stond in vervoering en zijne oogen zoo groot open of hij wakend droomde.

Toen kwam hij tot zichzelven, wist van eigen zelfverblinding en zeide niet hoe zijne moeder was de, op zijn vader en hèm verbitterde, na-ijverige, wraakzuchtige, sombere, steeds broedende, door Hekate vervoerde, slechte ziel.

- Dit is wat ik u van Olympias zeggen kan, o Perzische vorstinnen.

Hij streek zich over het voorhoofd of hem het hoofd zwaar woog op de breede schouders en liep langzaam naar de deur. Buiten was het geheel nacht geworden nu hij zelve den voorhang beurde. In de koude nacht tintelden de starren fel.

- Het pavillioen is u bereid, zeide hij, uitziende.

De Perzische wacht, die hij duldde, omringde de vrouwenwoning. De eunuchen stonden bij de deuren, met Bagoas en Alexandros schrikte van diens raadselachtige, spottende oogen en begreep, dat hij geluisterd had, achter den voorhang. De Vrouwen schreden uit, de Vrienden volgden en Hefaistion beurde in zijn armen het steeds slapende prinsje.

- Iskander! stamelde het kind.

De vrouwen lachten zacht en verlegen en Stateira zeide:

- Zoo noemt hij u, o Koning, omdat zijn jonge mondje u geen ‘Alexandros’ noemen kan. Hij droomt van u...

- Ik hoop, zeide Alexandros, zijne oogen vol liefde in de hare; dat hij van Iskander gunstig moge droomen en goed.

- Zoo lang erbarmingsvol Iskander hem de hand houdt over zijn kinderhoofd, kan geen droom zijn jeugd gunstiger dan de werkelijkheid zijn en beter... sprak Stateira.

Hefaistion gaf het kind aan de eunuchen over.

Sisygambis zeide:

- Koning, gij verteldet mij van uwe moeder, die een god, Zeus zelve zeker, verkoor. Maar zoo de moeder van wie gij overwont, u liefde betuigen mag, zal Olympias niet naijverig behoeven van Sisygambis te zijn want deze is niet méer dan moeder...

De vorstinnen verdwenen in hare tent. De Vrienden verspreidden zich, ontevreden, dat Alexandros over de Slang had gesproken.

- Hij matigde nog zijn snoeven, zeide Krateros, minachtend spottend tot Perdikkas.

Hefaistion alleen bleef bij Alexandros. Hefaistion beminde hem zekerlijk het meest en vergaf hem daarom meer dan de anderen. Samen liepen zij langzaam terug naar des Konings tent tot den drempel. De wachten stonden, speer bij voet, omrond.

- Hefaistion, vroeg Alexandros. Hebt gij mij lief?

- Als uw wapenmakker, broeder en vriend, zeide Hefaistion. Geheel mijn hart vullend is dat gevoel, o Alexandros. Zoû ik er wel naast een ander gevoel kunnen koesteren...?

- Moet ik naijverig zijn? Welk gevoel?

- Dat van een man voor een vrouw?

- Welke vrouw? vroeg snel Alexandros, denkende aan Stateira.

- Zaagt gij die beide bloemlieflijke prinsesjes, op vangen uwe woorden met geheel haar aandacht? Ik zoû beiden, meen ik, lief kunnen hebben, het zij de eene, het zij de andere. Ik geloof, o Alexandros, dat zoo wij streden met Perzische vrouwen in steê van met Perzische mannen, wij niet bij den Granikos en bij Issos hadden gezegevierd.

- Ja, zeide Alexandros, vol mijmering. Maar die prinsesjes... zijn het vrouwen? Kinderen schijnen zij nog, hoe bevallig ook, hoe tooverbevallig... O, de Perzische vrouwen... Zeg mij, Hefaistion, keurdet gij af, als de anderen, dat ik van Olympias haar vertelde?

- Ik keur af, dat gij u dwingt meer dan menschelijk u te voelen.

- Mogelijk dwaal ik, als ik denk... goddelijk te zijn... en zoon van Zeus.

Zij zagen elkander in de oogen, hand vast in hand.

- Ik ben, zeide Hefaistion; wat gij ook zijt, uw vriend, broeder en wapenmakker.

- Zelfs al blijk ik goddelijk?

- Zelfs dan! glimlachte Hefaistion en hij zag zijn Koning bijna smartelijk aan.

Alexandros begreep hem.

- Omdat gij mij uit grootste vriendschap vergeven zoudt, zeide Alexandros nederig.

Hij opende de armen en omhelsde hem vast.

- Goede nacht, zeide hij en weemoedig klonk zijn stem.

- Goede nacht, zeide Hefaistion.

Alexandros trad binnen de tent. Hij bespeurde dadelijk Bagoas, die neder knielde met Perziesch betoon.

- Wat wilt ge? vroeg Alexandros ruw.

- Groote Koning, zeide de eunuch. Ik wacht uwe bevelen.

- Doof die lampen, zeide Alexandros. Schuif die raamvoorhangen weg. Laat de koude lucht binnen. En roep mijn knaap, dat hij mij ontgespe.

Er hing zwoele geur tusschen de tenttapijten.

XIV

Den volgenden morgen zeer vroeg, vroeg Leonnatos toegang tot Alexandros en het hoofd der tentewacht, langs Bagoas heen, liet hem dadelijk binnen.

- Heer, zeide Leonnatos. Die eunuch met zijn lange krullen en oorbellen treedt telkens, zelfs tegen het hoofd der wacht en wie ook toegang tot u vraagt, met een gezag op, dat gefnuikt moet worden. Wij, uw gepurperden, kunnen niet eerst staan buigen voor een eunuch, die in uw voorhal de deur bewaakt als ten tijde, dat Dareios deze tent bewoonde.

- Gij hebt gelijk, Leonnatos, antwoordde Alexandros en richtte zich half van zijn bed. Ik zal daarin voorzien. Wat komt ge doen?

- U overhandigen een brief van Dareios.

- Van Dareios?

Alexandros richtte zich in eenen op, zeer verrast.

- Waár is Dareios? vroeg hij.

- Dat weten wij niet, zei Leonnatos. Een boodschapper te paard naderde tot op honderd passen de wacht buiten het kamp. Hij schreeuwde hem toe, dat hij een brief had van zijn Koning voor Alexandros. En schoot aan een pijl den brief hem toe. Vermoedelijk wenschte hij niet in onze handen te vallen.

- Zij hadden zich van hem moeten meester maken... Wij zouden hem onder foltering hebben doen bekennen waar Dareios is.

- Zij dachten zoo ook te doen en zetten hem na en hij ontsnapte maar niet na geroepen te hebben, dat hij terug zoû komen van avond om het antwoord te halen.

- Geef mij den brief...

Alexandros las, voor zich:

‘De Koning der Koningen, de Achaimenide, zoon van Ahura-Mazda, den God des Lichts, Dareios Kodomannos, aan Alexandros, den Macedoniër...’

Alexandros fronste de brauwen. Hij las verder: op hoogen toon sloeg Dareios voor hem zijne moeder, vrouw en kinderen toe te zenden tegen een somme gouds, zoo groot als Macedonië rijk

was. De wereldheerschappij zouden zij elkander met de wapenen verder betwisten, tenzij Alexandros zich wijselijk tevreden stelde met het erfgoed zijner vaderen en zich met de zijnen terug trok: op deze voorwaarde zoû hij in den vervolge de bondgenoot kunnen zijn van den Koning der Koningen...

- Er zijn tevens de boodschappers van Parmenion, zei Leonnatos.

- Laat binnen, zeide Alexandros, bleek van toorn om Dareios' brief.

Het waren twee officieren van Aristoxenes. Zij traden binnen met de vrijmoedigheid, even kameraadschappelijk als eerbiedvol, die de Macedonische zede was in het leger, zelfs tegen den Koning. Dat Alexandros hen dadelijk, nog in nachtgewaad, ontving, was gewoon. Hij wees hun de vergulde zetels en zij zetten zich. Zij zeiden hem, dat de koning Straton van Sidon, die op het eiland Arados gevlucht was, zich reeds dadelijk bij Parmenions voorbijtrekken langs de kust, vazal van Alexandros verklaard had.

- Ik had hem vergeten, lachte Alexandros; hoewel ik wist, dat hij op Arados was: wij zagen het eiland liggen toen wij voorbij trokken.

- Parmenion had vergeten... het u eerder te melden, lachten de beide officieren.

Zij lachten vroolijk te samen om den koning Straton, die daar op een eiland zat, ten Noorden van Marathos.

- De gaza van Damascus is in onze handen, vervolgden de officieren. In de grotten buiten de stad...

En zij vertelden de bizonderheden.

- Laat Parmenion goed de gaza bewaken, zeide Alexandros. Ook de aanzienlijke gevangenen. Zeg hem, dat ik hem het beheer over geheel Syrië op draag.

- Hij zal het waardeeren, Heer, beaâmden de beide officieren. Naar Byblos zijn troepen gezonden, zeer weinige, om de stad te nemen.

- Ik zal Hefaistion zelven zenden naar Sidon om er het gezag te bevestigen.

- Tyros zal ons meer moeite geven, de groote, sterke stad op haar

eiland, tusschen zoo krachtige versterkingen. Het is daarom, dat Parmenion u verzoekt zelve zonder dralen te komen.

- Ik trek heden op met geheel het leger.

Hij ontsloeg de officieren uit zijn aanwezigheid. Langs de gordijnen zag hij Bagoas gluren. Hij wenkte hem binnen. De eunuch wierp zich over den grond en het deed Alexandros wèl aan, dat zoo sierlijke slaaf daar gekrompen voor zijn voet lag in een lijn van bevalligheid, die hem steeds verwonderde en trof.

- Wat, zeide Alexandros; zoo ik u weg joeg? Desnoods naar Dareios toe?
- Heer, antwoordde Bagoas. Ik had kunnen vluchten. Ik deed het niet.
- Waarom niet?
- Ik had gedroomd van de opgaande zon en van de ondergaande. In het licht der eerste koesterde ik mij warm; de laatste droop uit in een zee van bloed...
- Ben ik de opgaande zon?
- Zoon van Zeus, ja!
- Bereid mij het bad van Dareios.
- Het uwe, Heer...

Door een zijdeur verdween de eunuch en Alexandros, in het badvertrek, hoorde hem de dienslaven drillen.

Hij nam toen schrijfstift en tabletten en schreef:

‘De Koning Alexandros, zoon van Filippos van Macedonië, de Heraklide, aan Dareios.

‘Die Dareios, wiens naam gij naamt, de zoon van Hystaspes, pletterde onder zijn wreede juk alle de Hellenen, die bewoonden de Hellespontische kusten en de Ionische koloniën. Hij stak de zee over en viel met een onmetelijk leger midden in Hellas, midden in Macedonië. Na hem kwam Xerxes met zijn millioenen Barbaren; toen zijn vloot vernietigd werd bij Salamis, liet hij Mardonios achter om ons land te knechten, naar hij meende voor eeuwig. Wie weet niet, dat mijn vader Filippos vermoord werd door uw moordenaren, die gij omkocht voor schatten? Gij ondernaamt steeds, o Pers, den oorlog der onrechtvaardigheid en geweldenarij

en hoe groot ook uw strijdmacht was, steldet gij een prijs op het hoofd van uw vijand. Nog onlangs, optrekkende met een machtig leger, loofdet gij duizend talenten uit aan wie mij zoû dooden. Ik strijd slechts voor rechtvaardige wrake en de goden gunden mij reeds een groot deel van Azië te overweldigen. U, o Dareios, overwon ik in een geregelden slag. Zelfs volgens de wetten des krijgs, zoudt gij niets van mij kunnen hopen; toch, zoo ge als een smeekeling tot mij komt, zal ik u geven uwe Moeder, uwe Vrouw, uwe kinderen en zonder losprijs: ik weet te overwinnen en de overwonnenen te sparen. Zoo gij vreest te komen, verpand ik u mijn eer en trouw, dat gij gevaarloos ons naderen kunt. Vergeet echter niet, zoo gij mij schrijft, dat gij schrijft aan een Koning en wat meer is aan ùw Koning.'

Hij zegelde den brief en ontbood Leonnatos, en gaf hem den brief.

Enkele uren later trok Alexandros op naar Damascus; de Vrouwen volgden met den tros van het leger.

XV

In een dal, tusschen de kringelende bergen, die rots-kartelend af glooiden naar zee, lag Sidon, de groote Foinikische stad, reeds sedert eeuwen de mededingster van Tyros. Vrouwelijker dan het krachtige Tyros, dat op zijn eiland onneembaar scheen in zijn krans van muren, forten en torens, was Sidon zeker, trots hare weeke ligging tusschen de palmen, sycomoren en altijd bloeiende rozen harer heuvelklingen, de ijverige en na-ijverige: in haar dubbelen haven lag de dichte vloot harer beroemde handelschepen, de goed gebouwde, de snel geroeide, de zwaar geladene en toch zoo vlug de wateren klievende. Het dichte woud der masten met der gereefde zeilen kleurige bundels, streepte zich trillende dicht af tegen de koude, ijlblauwe Zuiderwinterlucht omdat de wind blies en de sierlijke kielen luchtig naast elkander zelfs in de veiligheid van de havens dansten op het eindeloos bewogene rhythme:

achter de havenmuren schuimelde heftig en wijd de zee en blauwde donker den horizon toe.

Van de terrassen van het koninklijke paleis was de stad in een warrelige mierenbedrijvigheid te overzien: de wijken der purper-fabrieken, der ververijen, der weverijen, der glasblazerijen warrelden met spatten van kleur, om de, te droogen, uitgehangene stoffen; met vonken van rood-geel vuur, om de blakende ovens der werkplaatsen, weg naar de, van hamerklank ópklinkende, werven en druk woelende dokken. De Foinikische bedrijvigheid heerschte hier door, trots den oorlog: de Sidoniër bleef werken, varen en geld-verdienen wat ook Alexandros streed met Dareios. Dat de Koning Straton gevlucht was, deerde hen niet en dat zij nu stonden onder de heerschappij van Alexandros, wiens legers eerst met Parmenion, toen met den Macedonischen Koning zelve waren binnen getrokken, was een kwestie van politiek, die niet te doen zoû hebben met hun handel en industrie en waarmede zij zich weinig bemoeiden, verwonderd zelfs, dat die van Tyros, de naburige stad, zich sterk verdedigden om Alexandros te weder-staan.

Over de koninklijke terrassen dwaalde dien laten middag eene Perzische vrouw. Voor den wind had zij zich gehuld in een donkeren, arabesk-rijken, violetten en roodblauwen mantel, die haar omhulde als in een huls en wier franjes af dropen tot de voeten; de korte, regelmatig gekruifde krullen vielen haar tot in den hals uit den breeden cidaris of hoofdwrong, als een puntige tulband gekronkeld om hare slapen; in haar licht gouden tint mengde zich de theeroosteederheid van een blos, die kunstvol scheen aan gebracht: zekerlijk was de schaduw van zwart en blauw om haar kooldonkere oogen niet de natuurlijke kwijning om den gloedblik onder den dubbelboog der wimpers. Zij was Barsina, de weduwe van Memnon, de dochter van Artabazos, den Achaimenide. Uitstarende over de wijde stad, de wijdere zee, die zij beiden hier zag, dwaalde zij en zorgvol, eindeloos, wrong zij de handen.

Met Parmenion en de bij Damascus buit gemaakte, koninklijke gaza was zij mede naar Sidon gekomen, met hare moeder, met haar

kleinen zoon, met de andere, uit Damascus gevluchte, aanzienlijke, gevangen genomen vrouwen. Zij huisden hier allen in het antieke paleis, deze antieke blokken-, terrassen- en torenmassa eeuwig onveranderlijk in het midden der bedrijvige stad omrond. En eergisteren was Hefaistion met zijn falanx Sidon binnen getrokken en Alexandros, dien morgen, was gevolgd met geheel zijn leger.

Het was of zij zichzelve ontvluchten wilde, en hem misschien ook, hier, in dezen ijlen winterwind, op deze verlaten terrassen, van waar zee en stad in bergenkrans zoo wijd lagen om wie hier stond. Reeds had zij zoo vluchten willen, smeekende Parmenion te vergezellen mogen om haar moeder en kind te vinden. Alexandros, meende zij, zoû Dareios achtervolgen, het verre Oosten in, waarheen hij toch vermoedelijk gevlucht was. Was haar staâge gedachte van rouw, zoo als de Perzische weeûw die bedrijft om haar gestorven gemaal en wiens assche zij zelfs niet zaâmde, verstoord door den aanblik van dien veroveraar, die een knaap was...? Zij zelve wist het niet maar dwalende hier, als gevlucht, was zij bang voor hem en zichzelve. Hij was een knaap maar tevens meer dan dat en zijne edelmoedigheid jegens haar en de andere vorstelijke Vrouwen, had haar ingegeven een machtig overheerschend gevoel, dat zij nooit gekend had, al had zij volgens den eisch der koninklijke huiswet haar gemaal lief gehad en ver-eerd, trouw hem zijnde als gade en moeder van zijn zoon. Jaren lang had zij het eentonige leven in de vrouwevertrekken mede gemaakt: om haar waren de jonge prinsessen, als zij, gehuwd met de vorstelijke, verwante veldheeren, satrapen en hooge hofbeambten en nooit had zij gedacht, dat verandering mogelijk ware geweest in de geurzwoele atmosfeer der paleizen van Suza, Persepolis, Pasargadai en Babylon. Nooit had zij naar verandering verlangd. Dit was leven zoo als allen leefden, die gelijk waren aan haar, in pracht, waaraan zij gewoon was van kind af aan; in eentonigheid, die goed en gelukkig was. In die eentonigheid en pracht had de zoete, kalme liefde van Dareios en Stateira - want om hen fluisterde het in het hof, dat de Koning zelden eene zijner andere vrouwen bezocht - haar wel eens glimlachend verteederd

maar nooit had het haar verlokt mede te dringen in de geheime genietingen der harem vrouwen, die zich verveelden en de eunuchen te bewegen wisten haar te bereiden schuldig vermaak of onder elkander de bevrediging zochten in hartstochten, waarin de zinnen verwarden. Lief waren haar steeds geweest de verbeeldingen van de dichters en vooral de dichters van het, den Perzen steeds vijandige, Hellas. Aischylos eerbiedigde zij omdat hij de historie haars eigen lands met Xerxes en zijne moeder Atossa gezegd had in verhevenste schoonheid; Sofokles had zij lief om Elektra en Antigone en Euripides om Medeia maar vooral hèm, wiens tijd en leven terug week in het fabelachtig verschiet der eeuwen, Homeros, den grootste aller, beminde zij omdat hij Helena had kunnen zeggen en den strijd, die om haar jaren lang gevoerd was. Aan die groote, wondere vrouwen der dichters die met zoo schoone woorden zeiden hare liefde en smarten uit en die geheel verschilden van de Perzische prinsessen en haremvrouwen, gevoelde zij zich in een zwijgen harer ziel en mond verwant. Toen de oorlog was uit gebroken, meende zij nog niet, dat deze zoude zijn een oorlog van Homerische helden en toen Memnon gestorven was, aan ziekte of een verwaarloosde wond, scheen het haar toe, dat Dareios op trok, alleen om haar gemaal te wreken op den onverlaat, den snoodaard, den knaap Alexandros, den overweldiger van Perzië's heiligen grond.

Toen zij hem gezien had, den afstammeling van Achilleus, had zij gemeend Achilleus zelven te zien. Nooit zoû haar geheugen vergeten hoe hij binnen gekomen was, zoo jeugdig, sterk, glimlachende zachtmoedig, in zijn eenvoudigen, blank lederen wapenrok, waaraan het niet zweemde naar vorstelijk goud of rood, en toen den arm om Hefaistion had geslagen, zeggende, dat deze vriend gelijk aan hemzelven was. Eindelijk was haar het oogenblik geschonken, dat het leven gelijk was geweest aan de poëzie en schoonheid der dichters: de onverwachte grootheid van dezen overwinnaar, die een knaap was maar een held en een halfgod, Mithra gelijk, had haar overstelpt en den dolk in haar hand, gericht tegen zichzelve of hem, bedwongen.

Beneden, in de breede straten, waar woelend een dichte menigte aan kwam, klaterde nader de Macedonische tuba-schal. Hèm ontvluchten, zichzelve ontvluchten, de woelende menigte ontvluchten in of buiten het paleis, het scheen haar in hare verwarring bijna niet mogelijk. Binnenshuis omringden haar de Vrouwen, slavinnen, eunuchen; buitenshuis, zelfs hier op dit hoogste terras, omringde haar de geheele stad. Was zij in oproer? Neen, daarvoor klaterde te hel en zeker, in zijn hooge, koperen tonen, de Macedonische tuba aan, aan het hoofd van Hefaistions falanx, die, nauw aan-een gesloten, zelve besloten tusschen de afdeelingen cavalerie, Barsina door de wel breede maar geheel overvulde hoofdstraat zag naderen. Nu begonnen de daken overal te wriemelen van toeschouwers. Zij daalde, nieuwsgierig, trots de ontroeringen, die haar beheerschten, de trap af tusschen de antieke, grimmig monsterlijke leeuwen van porfier naar een lager terras, om beter te zien. Zij herkende Hefaistion, te paard, jong, breed en fier, met iets in zijn glimlach, dat aan Alexandros deed denken: wat waren zij, behalve Kleitos, allen jeugdig, Alexandros' veld-heeren en Vrienden! Maar naast Hefaistion reed een, dien zij niet kende en het verbaasde haar, dat die ruiter, toe gejuicht door de menigte, de koninklijke insigniën droeg: den breeden, ronden hoofdband, den purperen mantel... Wie was hij, daar Straton toch was gevlucht? Was er een nieuwe Koning van Sidon? Nu, in hare nieuwsgierigheid, wenschte zij terug naar de zalen van het paleis, om te weten. Maar over de terrassen beneden dit wemelde reeds, om uit te kijken, de menigte der paleisofficieren, opper-eunuchen, hofbe-ambten en zij ontvingen daar boven, maar onder Barsina's sluiks neêrkijkenden blik, de Macedonische veld-heeren, Parmenion, Kleitos, Filotas, Nikanor, Koinos, Perdikkas, Ptolomaïos, Meleagros... Behalve den ouden opperbevelhebber, Parmenion, en Kleitos, wiens even bruske stoerheid hem ouder teekende dan hij was, wat waren zij jong, deze overmoedige overwinnaars van Azië! Ontvangen door de Sidonische officieren, eunuchen, be-ambten, schaarden zich de Macedoniërs, tot, langs de leeuwentrap, die geleidde tot daar, Alexandros zelve

verscheen. In volle wapenrusting, breed, even wat plomp en kort, maar zoo frisch en stralend zijn jong gezicht in de helmstukken, zoo jeugdig, zoo allerjeugdigst! Zij blikte op hem neêr, half verborgen achter de massieve pijlerblokken der balustrade, in een bewondering, in een verwondering, dat deze knaap het was, die Azië overweldigde! Toen begreep zij, dat zij hem lief had, niet lief met de onderdanige, slaafsche liefde, waarmede lief hebben de Perzische prinsessen en vrouwen hare echtgenooten maar lief met het nooit gekende, alles overheerschende gevoel, dat de dichters haar bezongen hadden en dat Helena had gevoeld voor Paris, dat Medeia had gevoeld voor Jason... En zij vergat al het andere in eenen: dat zij was de dochter van den Achaimenide Artabazos, dat hare moeder en kleine zoon, gevangen bij Damascus gemaakt, toefden beneden in het paleis, op beschikkingen door den overwinnaar te maken; zij vergat, dat zij Memnons dood had willen wreken met den dolksteek, die haar zelve voor schande had moeten behoeden: zij vergat geheel Perzië, haar bedreigde vaderland: er was niets in haar dan de nieuwe hartstocht, niet meer te ontkennen, het bijna goddelijke verlangen, dat scheen haar als vuur in het hart gegoten door die beminnelijkste aller godinnen des vijands, de goudene Afrodite, zij de zachte en de geweldige, van wie de Helleensche dichters haar hadden gezongen en die zij gemist had in hun Perzische paradijs van azuur en op de tempellooze hoogvlakten harer eigene eeredienst waar, beeldeloos, de Vlam en het Vuur op het outer werden aanbeden...

Het scheen, dat Alexandros hier op dit wijde benedenterras met de zijnen was gekomen om de genomene stad te overzien. Tusschen zijne Macedoniërs en de Sidoniërs, die hem wezen en inlichtten, beschouwde hij langzaam in het rond de stad, dat als van mieren wriemelende Sidon. Terwijl het tuba-klateren en falanx-gedreun óm het paleis verklonk, zag hij de beide havens vol van de dansing der sierlijke kielen op de bewogene wateren, zag hij de fabrieken, de ververijen, de glasblazerijen, het warrelig verschiet der dokken en werven. En weidden zijne oogen over den bergenkrans omrond, de doorwuifde palmboomgroepen, de dichte sy-

comorenbosschen, terwijl de aroom der winterrozen bij tusschenpoozen aan woei en zich mengde met iets van bitter geurende kleurstof, met reuk van teer, van zilte zee en wier. Tot aller oogen om Alexandros zich wendden naar de trap en zij den Koning opmerkzaam maakten, wie er kwamen. En Barsina, van uit haar hoogeren schuilhoek, zag Hefaistion en hij geleidde met zijn officieren den nieuwen Koning van Sidon vóor Alexandros. Zij boog zich dichter tegen het steen, om te verstaan wat Hefaistion zeide:

- Koning, zeide Hefaistion. Gij zondt mij vooruit naar deze stad om er een Koning te kiezen, in de plaats van Straton, vazal van Perzië en die vluchtte, ofschoon hij zich over gaf aan uw gezag. Mijn gastheeren waren de jeugdige Sidoniërs, die gij hier ziet.

En hij wees op twee jonge mannen aan zijne zijde: zij bewezen Alexandros eer met knie- en handgebaar.

- En ik bood hun, omdat zij mij vol deugden schenen, de koningskroon van Sidon. Zij weigerden vol bescheidenheid omdat zij niet van koninklijk bloed zijn en omdat, volgens de wet dezer stad, slechts haar regeeren kan wie ontsproot aan haar koningshuis. Toen vond ik, naar hunne aanwijzingen, den rechtmatigen vorst...

En hij wees den nieuwen Koning van Sidon: bijna verlegen boog Abdalonyrnos voor Alexandros: een oudere, verweerde man, wiens ruwe handen getuigden van handenarbeid.

- Tusschen de eerzuchten van wie zich waardig keurden, minder bescheiden dan mijne gastheeren, ging Hefaistion voort; vond ik, door hen geleid, Abdalonymos. Hij stamt af van Sidons antieke heerschers maar buiten de stad, ginds op den heuvelkling, bearbeidde hij voor luttel gelds den tuin van een Sidonischen reeder. Hij wiedde het onkruid en bond er de ranken der wingerds. Wij naderden hem, mijn gastheeren spraken hem toe en de een toonde hem den mantel van purper, de andere den diadeem, dien zij mede hadden gebracht. En uit uw naam, o Alexandros, begroette ik hem Koning van Sidon.

- Gij hebt wel gedaan, Hefaistion, zeide Alexandros. O Abdalo-

nymos, Koning van Sidon, oud en verweerd toont uw gelaat en ook uw gestalte het bewijs van uw afkomst aan, al zijn uw handen ook ruw. Zeg mij alleen: verdroegt gij geduldig de ellende, terwijl gij u wist een koningszoon?

Abdalonymos antwoordde:

- Behage het den goden, dat ik zoo goed als de armoede mijn nieuwen voorspoed verdrage. Mijn werk won mij wat ik behoefde: ik bezat niets maar niets ontbrak mij.

- Ik schenk u, zeide Alexandros; al wat dit paleis bevat, deel van Dareios' gaza en ál dit land rondom Sidon.

Hij had een jong, omzwierend gebaar, dat wijd omvatte en aanwees. Hij glimlachte als een god. Toen liet hij den Koningtuinier gaan en de anderen. En bleef alleen met Hefaistion, dien hij omarmde.

Hij zeide:

- Er is in mij een vreemd geluk. De zege's fladderen mij toe van mijn vader Zeus' hand: het is of ik hare woelende waden hoor in dezen wind. Het is als éene keten van gedroomde ongelooflijkheden en die toch de Waarheid zijn. Wij namen Azië reeds van Frygië tot Syrië en Koile-Syrië! Wij namen Sidon, morgen nemen wij Tyros! Wij weten niet waar Dareios is maar eenmaal nemen wij hem, geheel Perzië, geheel Azië, de geheele wereld! Alles zal aan ons zijn, alles aan mij! Wij doen de dingen, die nooit werden gedaan. Een tuinier, o mijn Vriend, koost gij tot Koning. Waarom niet? Ik wil, dat het ongelooflijke gebeure zooals het Bacchos gebeurde, die veroverde, in vreugde, de wereld tot de poorten toe van de Dageraad. O, ik wil, als Dionysos, verder en verder steeds en de mythe tot daagsche werkelijkheid maken! En in de jubelende vreugde van mijn geluk de geheele wereld omhelzen!

Hartstochtelijk omprangde hij aan zich Hefaistion.

Zijne oogen, die op blikten, ontmoetten hare gloeiende oogen.

XVI

Zij waren alleen in de schemering.

- Vergeef mij, Heer, zeide zij nederig, voor hem gebogen, de armen tot smeekgebaar buigende uit de mantelmouwen. Ik was ginds op het hoogste terras, toen zij kwamen... toen gij kwaamt. Ik aarzelde... ik was als gevangen; ik was dubbel uwe gevangene.

- Hoe schoon spreekt gij onze taal, zeide hij, bekoord. Zetten wij ons hier. Waar de pijlers u voor den wind beschutten. Hoe schoon spreekt gij onze taal! De taal uwer vijanden...

Hij zette zich.

- Zij klonk mij steeds toe, Heer, als een vreemde muziek, die mij boeide. Uwe dichters, Heer, las ik reeds zoodra ik lezen konde... Uwe goden, Heer, bewonderde ik om hunne schoonheid en menschelijkheid - de onze vergeven mij - bóven de onze. Neen, niet boven de onze...: omdat zij mij nader stonden dan wie in onzen hemel blijven zweven in het loutere licht, had ik hen lief, Afrodite, Dionysos en Zeus...

- Zeus... glimlachte zacht-trotsch Alexandros; die mijn vader is...

- Zoon van Zeus... groette zij hem en boog diep, in hoofsch eerbetoon.

- Zet u, zeide hij en wees naast zich de bank van graniet. Gij waart, toen ik de vorstelijke Vrouwen bezocht voor de eerste maal, zoo schuw en somber. Vergeeflijk was dat; gij ontweekt Alexandros, dien gij haten moest en dien gij vreesdet als een geweldenaar. Maar, weet ge, ik zoû u geen van allen geweld kunnen aan doen, u, Perzische Vrouwen. Dareios' verhevene moeder, Sisygambis, o ik had haar niet anders dan Moeder en Koningin kunnen noemen. En Stateira... vertel mij van haar, gij, die haar kent sedert uw kinderjaren...

Zij begreep hem om hare gevoeligheid en schrikte in haar hart. Gezeten eerbiedig naast hem, bijna gebogen, in den huls van haar paars-rooden mantel, waarvan de franjes sleepten, zeide zij:

- Zij bemint zeer haar gemaal, Dareios. Haar broeder...

- Dareios, zeide hij peinzend en bedacht hoe niemand wist waar hij toefde...

- Zij beminden elkander als kinderen reeds zoo zeer. Gij weet, bij ons huwt onze Koning zijner zuster als Koningin en eerste vrouw...

- Ik vind, zeide Alexandros; in Azië het ongebeurlijke, dat elders niet is. De Koning bemint zijne zuster en vrouw en Koningin, die de goddelijke wet en de overlevering hem aan wezen te huwen...

- Zij beminnen elkander, Heer. Stateira lijdt zeer onder haar noodlot, dat Dareios deed vluchten.

Zijn blik somberde, zijn voorhoofd fronste.

- Zij is zwanger, zeide zij zacht.

- Is zij zwanger? vroeg hij. Zij is zoo teêr en broos, als een bloem, als een in de bries wiegende vrucht: zij is zoo zoet, de oudste zuster lijkt zij harer dochterkens...

Hare handen wrongen zich in de wijde mouwen.

- Neen, herhaalde hij. Ik zoû u geen van allen geweld kunnen doen. Gij zijt zoo vreemd mij bekorend om de amberen bleekte uwer bloemegezichten, om uwe donkere raadseloogen, om de muziek uwer lenige lichamen. Danst gij altijd in stille stilte? Wiegt gij u steeds op die fijne sandalen? En waarom, als gij uw rouw bedrijft in heviger wringen van armen en slaken van kreten, doet gij dat in zoo vreemde schoonheid, dat ik meen te zien een treurspel in 's Levens werkelijkheid? Ik vrees, ge vindt ons ruwe soldaten, mij en mijn jonge Vrienden. Ik ben een ruw soldaat al ben ik een vorst en... wellicht... de zoon van een god. Maar als gij voor mij verschijnt of ge zit of staat of loopt, wordt er iets in mij bewogen tot ik mijzelven niet meer ken, o Perzische Vrouwen!

- Wie meent ge, Heer? Stateira...? Of doelt ge...

- Op u...

- Mij...

- Op u ook. Ik heb u zien, vol achterdocht, weg sluipen achter in de tent. Hoe deedt ge dat zoo somber en schoon? Was het om mij te ontwijken of toch te treffen? Ik weet het niet; ik denk, beiden...

Ik heb u mij voorbij zien gaan, bedrijvende uw grooten rouw, terwijl de brandstapelen vlammelden en smookten. Hoe wrongt ge zoo in uw zwarte sluiers toch zoo vreemd bekoorlijk weêr uw smartende lichamen? Ik had zoo nimmer nog dien rouw zien bedrijven: ik meende weêr, gij danstet, te midden der anderen, gij danstet uw rouw. Hoe golft het toch altijd zoo om en aan u: gij zijt geheel anders dan onze vrouwen. Mijne zusters zijn schoone maagden - zij hard-loopen en werpen den diskos - maar zij gelijken meer de beelden, die de beeldhouwers bootsen en beitelen; gij zijt meer als de palmbladeren, die wuiven zèlfs als zij stil hangen: zij wuiven in allerstilste stilte. Zoo gij ook nu; gij zit stil naast mij gebogen in eerbied omdat Alexandros tot u, eene gevangene, Perzische vrouw spreekt en zie... uwe lijnen golven in die amethyst-kleurige plooien; het is of ik geheel uw ziel golven zie op een rhythme, dat gestolde bewegelijkheid is... Zeg mij, zijt gij tooveressen?

- Wie, Heer? Stateira...?

- Gij!

Het avondde over de bergen, om het paleis, over de stad. Aan de zeekimmen was de daggloed weg gezonken in zware banken purperende wolken.

- Neen, Heer, zeide zij. Ik ben geen tooveres. Ik ben de weeûw van Memnon, die dat vergat. Ik ben een Perzische vrouw, die vergat dat te zijn. Een Perzische moeder, die ook dát vergat. Ik vergat ook mij te treffen, omdat geen schande mij werd aan gedaan door den zachten overweldiger, zoo geweldig in zijn kracht, al is hij een knaap, zoo vreemd teeder in zijn ontferming al is hij een man. O heb medelijden met mij! Want gij maakt, dat ik u tè lief krijg!!

Zij was op gestaan, in een wanhopigen snik. Nu had zij alles herdacht maar wist zij, dat het te laat was. Zij stond voor hem en hij zag hare golvend smartelijke schoonheid, die hem hevig door schokte en gloeien deed als in den hartstocht van den strijd zelven.

- Barsina, zeide hij rijzend. De machtige overweldiger is een knaap. Perzische vrouw, maak hem man.

Zij snikte hevig en gaf toen een kreet of het vuur, in haar hart gegoten, haar brandde. En zij zeide alleen:

- Kom...

En reikte vaag hare hand.

Hij greep die niet. Maar hij volgde hare, zich als in wanhoop, als in hartstocht wringende, golvende, dánsende gestalte ter zijde van het terras, waar de steilere trap dadelijk daalde, terwijl steeds hare hand reikte...

XVII

In die maand, dat zich Tyros versterkte, dat steeds niet ge-openbaard werd, waarheen Dareios gevlucht was, terwijl bijna besluiteloos Alexandros wachtte te Sidon, maakten zich van hem meester de ontzenuwende onzekerheden. In anderhalf jaar had hij Macedonië, waar Antipatros regent was, niet weêr gezien en begreep hij, dat lang deze Aziatische veldtocht zoû duren, ook al zegevierde hij steeds. Lang duurde de veldtocht den Vrienden, lang duurde zij het leger. Er was een ongeduld en een moêheid; er was een ontevredenheid, dat Dareios niet in het Oosten gezocht werd en dat hier, in Foinikië, getalmd moest worden om het zich versterkende, onwillige Tyros.

Dezer dagen werden verkenners voor Alexandros geleid, om kond te doen van hunne bevindingen. Een Frygiër, bekend om zijn sluwheid en ondoorzienbare vermommingen, kwam melden, dat Amyntas, de verrader, ook Dareios nu had verraden en over Cyprus naar Egypte had weten te komen met vierduizend man Issos ontvluchte Grieksche huurlingen, om Egypte voor zichzelven te winnen. Maar de luttele Perzische garnizoenen hadden, onder Mazakes, Amyntas, na zijne eerste fortuinlijkheden, verslagen en hem met al zijne mannen gedood.

Alexandros haalde de schouders op en versomberde toch om het bericht. Hij moest naar Egypte, vond hij, en zeide dit Parmenion. En de hoogmoed woelende in hem, meende hij, dat het

goed zoude zijn zich door het allerheiligste Orakel van Ammon in de Libysche woestijn te doen uit roepen als Zoon van Zeus. Want hij wás het en het Orakel zoû niet anders kunnen zeggen.

Egypte, het Orakel van Ammon, het was hem of hij onweêrstaanbaar er heen gelokt werd...

Andere boodschappers kwamen melden van Lydië, waar Alexandros Antigonos had achter gelaten als bestuurder. Verschillende Perzische bevelhebbers, bij Issos gevlucht, waren met een schaar jeugdige Cappadociërs, Paflagoniërs Lydië binnen gevallen. Antigonos, met weinige troepen - het meerendeel had hij Alexandros toe gezonden - had de Perzen weten te fnuiken.

De zege kwam, wederom, Alexandros toe vliegen van overal. Maar somber bleef hij, in een donkeren trots, die alleen bij Hefaistion zich verlichtte, zich verluchtigde. Nu werd van de Macedonische vloot gemeld; zij had de Perzische schepen, die Dareios scheen gezonden te hebben om de Hellespontische kusten te heroveren, schip na schip in den grond geboord of veroverd. Agis, koning van Sparta, Macedonië steeds vijandig gezind, met achtduizend van Dareios gevluchte Grieksche huurlingen, had een inval in Macedonië beraamd, maar was verslagen...

Het scheen alles gunstvol door de goden beschikt. Tyros wenschte te wederstaan en Dareios bleef onvindbaar maar het scheen alles gunstvol door de goden beschikt... Want al wentelden de dagen, de maanden te langzaam voor Alexandros' jeugdig ongeduld, er wás geen reden te verwachten, dat het gunstige Noodlot zoû wenden.

- Zoodra Tyros aan ons is, gaan wij naar Egypte! zeide Alexandros tot Hefaistion.

Nu was het, om de fluistergesprekken der hovelingen en der vrouwen onderling, bekend in het paleis van Sidon, dat Barsina de geliefde was van Alexandros. Zij werd er hoog om geacht. Voor haar, als zij nader trad, met hare eunuchen, slavinnen, weken de hofbeambten van Koning Abdalonymos, weken die van Sisygambis ter zijde. Het paleis was overvuld, sedert ook Sisygambis, Stateira, hare kinderen en geheel de Perzische hof-

sleep gekomen was. De weeûw van Memnon werd ge-eerd omdat Alexandros verkozen haar had. Zij ging met trots tusschen de wijkende hovelingen en voor Sisygambis alleen boog zij in diepsten eerbied, om dier opperste Moederlijkheid. Sisygambis dan omhelsde haar teeder.

Haar dan voerende op de terrassen ten Zuiden, waar de winter reeds scheen ge-eindigd en de weelderige rozen immer weligden en woekerden, sprak Sisygambis:

- Onontwarbaar voor ons menschen zijn de raadsbesluiten van Ahura-Mazda en der godheden, die afwikkelen onze noodlottigheden. Dareios is mijn zoon en Koning maar het werd steeds voorzien door de Magiërs, dat het geluk hem zelven niet bij zoû blijven, toen hij den ongelukkigen Ochos onttroonde. Oxathres meende ik al met moederlijke tranen bitterlijk te betreuren maar zie, hij sneefde niet en Alexandros duldt hem aan mijn zijde. En in Alexandros werd mij een derde zoon gegeven, die de eerste te worden schijnt. Ik ben gelukkig om hem, die ons overwon en nooit overweldigde. Met kracht en zachtheid overwon ons, vrouwen, de Overwinnaar: ik kan niet anders dan hem lief hebben, Barsina.

- Hevig betreurde ik Memnons lot, antwoordde Barsina; en vloekte ik, goddeloos, de beschikkende godheden, die om Ahura-Mazda onze noodlottigheden afwikkelen. Ik faalde in mijn voornemen Alexandros te dooden omdat ik mijzelve niet hoefde te dooden. Ik gaf wat mij niet werd ontweldigd...

- Het is u, Barsina, gróote eer. Gij schonkt als een vorstin wat u door een Koning gevraagd werd; gij bezweekt niet als een slavin voor een meester, die u dwong hem te dienen. Dit is u gróote eer, Barsina. Gij waart steeds Memnon trouw: nu Alexandros u verkoos, zult gij trouw hem blijven. Wij eeren u en hebben u lief om wat gij deedt.

Barsina, in Perziesch hofbeweeg, boog ontroerd voor Sisygambis en deze zegende haar met handgebaar en Barsina, hoog in hare waardigheid, keerde naast haar terug door den drom der wijkende hovelingen. Nu verlangde Sisygambis naar Alexandros

want zij had hem die dagen niet gezien. Zij vertrouwde Barsina toe, gezeten, te zamen, op vierkanten divan - terwijl op zachte violen muzikanten veêlden en danseressen, tot tijdverdrijf der vorstelijke Vrouwen, loom eene overbekende legende mimeerden, dat zij niet wist wat met haar allen geschieden zoû maar dat zij geen vreeze koesterde.

- Ik lijd om mijn zoon Dareios, klaagde Sisygambis, plots ontroerd. Het liefst ware mij... fluisterde zij.

- Wat, Moeder?

- Hij verzoende zich met Alexandros en heerschte met hem. En gij, Barsina, waart Koningin, met Stateira naast Dareios.

- Het is een droom, zeide Barsina. Het is reeds een droom. Vreemd geluk, voor ons, gevangene, Perzische vrouwen. Trots allen rouw, vreemd geluk. Nauw kan ik denken, dat het zal duren.

- In plaats van te Babylon, toeven wij te Sidon, zeide Sisygambis. Het zijn beiden oude, aloude paleizen, dit in Sidon, dat andere te Babylon. Hier woonden de antieke Sidonische koningen, dat andere stichtte Nebukadnezar. Ik weet niet waar wij toeven zullen dezen zomer, die zich zoo vroeg reeds kondigt, om de rozen, die zoo geuren. Wie weet, zal het niet zijn te Suza, of te Persepolis...

- Of te Pasargadai, droomde Barsina.

- Ik weet het niet, zei Sisygambis. Maar ik geef de toekomst vroom in handen der goden. Mijn leeftijd vorderde, ik ben reeds oud. Nimmer vermoedde ik, dat ik een Vreemdeling, die kwam in ons land, lief als een zoon zoû krijgen. Nu zoû ik hem wenschen te zien: ik zag hem niet sedert dagen.

- Hij toeft ver van ons, in dit zelfde paleis en volgt de Perzische zede.

- Ik acht hem, dat hij niet barbaarsch zich gedraagt en zóo hoofsch als een Perzische prins van zuiversten bloede.

- O Moeder, nooit betoonde een Perzische prins zich teederder dan hij in zijn kracht!

- Stil, Barsina... Dit ware te veel lof zoo men het hoorde!

- Maar hij is somber als ik hem zie en donker fronst zijn aanbiddelijk voorhoofd.

- Het is om de dingen des oorlogs. O, zoo ik hem nu zág en hij kwam mij melden, dat hij met Dareios zich verzoenen wilde!!

- Moeder, zoo ik het zeggen mag, ware dit niet tot verzoening te groote gezindheid, zoo men het hoorde?

Nu zaten zij stil en staarden woordenloos naar het overbekende dansspel. Stateira werd binnen geleid met hare beide dochterkens: Stateira en Drypetis. Zij zetten zich, na plichtpleging, ter andere zij Sisygambis'; zij was bleek en lijdende en hare vrouwen schikten kussens, waarin zij leunde. Zij was naijverig, om de groote liefde, die hare moeder, Sisygambis, dezer dagen toe droeg niet alleen Barsina maar ook - hoewel zij het wel begreep - meer en meer Alexandros. Het scheen haar toe, dat hare moeder Dareios vergat en zij leed zeer om Dareios en kwijnde zichtbaar: nu zat zij met de bloemzoete prinsesjes, en staarde woordenloos naar het overbekende spel.

En zij smachtte naar haar broeder, vorst en gemaal - hem, die deze drie was in eenen - en zij heugde zich de duiven van Babylon en brak bijna tot snikkens toe en zij poogde Alexandros te haten omdat hij zoo teeder was en vol edelste ontferming. Want dit was lijden zoo durend en hevig, dat al het andere verbeeldbare minder marteling ware geweest want met één dolksteek te eindigen vóor het voltrokken ware terwijl dit duurde en sleepte en niet eindigde, dagen, weken, maanden reeds duurde en sleepte en niet eindigde...

Toen brak zacht haar onderdrukte snik los, één slechts en de zoete prinsesjes - Stateira en Drypetis - beijverden zich om haar, denkende, dat zij leed, terwijl Sisygambis wederom met Barsina fluisterde en de slavinnen zachtkens de kussens schudden.

Maar toen staarden wederom alle de Vrouwen woordenloos naar het overbekende mime-spel en de vele violen krijschten zacht kwijnend van Perzische vrouwenliefde en de enkele gouden gong klaterde dan het heldenmotief van den Vreemdeling...

Dat was een legende, over-, overoud...

XVIII

Uit hoofsche, vooral Perzische zede, zag, Barsina uitgezonderd, Alexandros de Vrouwen weinig, hoewel zij over en weêr naar elkander verlangden, in de ongedachte bekoring, die weefde tusschen hem en haar allen. Der Vrouwen had getroffen tot ontroering toe in velerlei schakeering - anders bij Sisygambis, anders bij Stateira, anders bij de jonge prinsesjes - de jeugdige, frissche, forsche en dan buitenlandsch vreemde mannelijkheid des Overwinnaars, die zoo groote edelmoedigheid had tevens betracht; hèm had getroffen, tot een staâge overdenking en bijna betoovering, hare ook hèm buitenlandsch vreemde, eigene schoonheid van Oriëntalische prinsessen. Hare loom gewiegde gang en hare vurige oogen onder de zoo fijn geschilderde brauwen, haar bleek amberen tint met dat waas, dat liet aan abrikozen denken, met dien kunstmatigen blos als van perzikdons en dan geheel dat broze voorname, dat ieder gebaar bootste in een fijne en verfijnde sierlijkheid, in een golvende gratie zoo anders dan de streng gehoudene schoonheid van Grieksche vrouwen, die niet hare kleine handen en fijne voeten hadden - dat alles omspon Alexandros in ragfijn betooveringspinsel. Hij vroeg zich af of zij zoo waren geworden omdat nauw besloten haar vorstelijke ras zich voort plantte eeuwen lang in door hofwet en -zede gewilde huwelijken van broeders en zusters en neven en nichten. Maar wist niet voor zich op te lossen zoo vreemde zelfvraag. Hij glimlachte dan, boos te gelijker tijd ballende zijn ronde vuist, om de Tyriërs.

Barsina was hij dankbaar en beminde hij wel maar hij beminde meér, stil in zich, en nauwelijks alleen Hefaistion het openbarende, Stateira. Hij beminde in Barsina, stil in zich, Stateira maar hij beminde haar toch anders. Hare lijdendheid gaf haar nog meer dan den anderen dat broze, dat golvende, dat verfijnde. Hij had eens gezien hoe hare slavinnen haar geleidden en steunden, wandelende in de rozentuinen van het paleis, die bloeiden onder aan een heuvelkling van zwart groene cypressen tegen de winterlazuren lucht en toen had hij gezien hoe de beide jonge prinsesjes haar

te gemoet kwamen en haar verwelkomden, in een wijden kring van eunuchen en vrouwen. En hij had dit gezicht van gratie en bekorende schoonheid altijd, altijd voor oogen. Hij beminde ook die jonge prinsesjes: jongere zusters harer moeder gelijk, waren zij misschien twaalf, dertien jaar ongeveer maar, hoe teêr ook, reeds jeugdige vrouwen, huwbaar. Hij zag haar niet als hij de jonge, Grieksche meisjes zag, die hard-liepen en diskos wierpen: deze Perzische maagden hadden voor hem een voornamere gekunsteldheid - háre natuur - die hem glimlachend nieuwsgierig volgen deed iedere gratie-rijke arabesk harer ranke armen en bloemehandjes met de zeer rozerood geschilderde nageltjes en de kinderlijk trippelende voetjes, eng van pas, in strooiparel-bestikte kindermuiltjes en waarop zij niet schenen te loopen maar voort te wiegen, als geblazen door een licht briesje. Dan, hoe zij allen hare gloedrijke kleederen droegen, die sloten als schitterende slopen om haar heen en waarin het gouddraad steeds glinsterde en waarop de onbekende gesteenten, zoo groot, steeds onverwachte flitsen uit schoten, terwijl de tulband-achtige wrongen hare fijne kopjes in een slingering van goudgaas en purperen of gele zij, soms met vogelspriet of opstaand juweelen kwastje, omwonden: als hij die vrouwkens zag, had hij ze willen nemen in zijn sterke, voorzichtige handen en ze beuren voor zijne oogen zoo als een, die kunstzin heeft, beurt voor zijn verliefde oogen een klein brons of beeldje zijns beeldhouwers, om glimlachend het goèd te zien en te bewonderen, te bewònderen.

Stateira en hare dochterkens, hij beminde ze meer dan Barsina, die toch hem had de onbekende poorten ontsloten; hij beminde ze meer misschien omdat zij waren de vrouw en dochterkens van Dareios en omdat hij dadelijk besloten had haar te eerbiedigen en te doen eerbiedigen; omdat hij zelfs ze bijna nooit zag dan bij toeval, ter sluiks, omdat volgens voegzame zede hij de vrouwevertrekken vermeed, terwijl toch hij naar de Vrouwen verlangde...

Als de Vrouwen naar hem.

Want haten kon Stateira niet Alexandros en de beide prinsesjes,

heel stil, zonder dat eunuchen of vrouwen het beluisteren konden, bekenden elkander, de eene Stateira, als de moeder genaamd, dat zij Alexandros, de andere, Drypetis, dat zij Alexandros maar ook Hefaistion, zijn boezemvriend, beminnelijk vonden en zij vergeleken hen, in maagdelijke, spitsvondige fluistergesprekken, met hare afwezige Perzische neven.

Besloten was nog in Sidon te blijven tot de moeilijkheden met Tyros waren afgewikkeld: de Tyriërs zouden gezanten zenden naar Alexandros; de Macedoniërs meenden, dat zij spoedig eindigen zouden zich te onderwerpen aan het nieuwe gezag.

Alexandros, dien avond, den damp van den wijn nog in het hoofd, na gastmaal met de Vrienden zich terug trekkend in zijn vertrekken - wijde, koninklijke zalen van het antieke paleis - vond Bagoas bij zijn drempel. Hij was nu gewend, dat de jonge eunuch, naar Perzische zede, zoo als hij voor Dareios hadde gedaan, daar toefde, steeds afwachtend 's Konings bevel. Ook Alexandros' lijfwacht was er gewend aan. Bagoas ging den Koning voor en hielp hem zich ontdoen van zijn feestkleedij. Toen, terwijl Alexandros in de poort, die toegang gaf tot het terras en waar het maanlicht schuinde, ademde de nachtelijke winterlucht, legde de eunuch zich neêr aan zijn voet, het bovenlijf half gericht, gesteund op de handen. Het was het teeken, dat hij den Koning nader wenschte te spreken. Hij lag er nu, terwijl Alexandros schuin op hem neder keek, als een vreemd, sierlijk fabeldier, als een bazilisk. roerloos opkijkend. Het fijn vrouwelijk, raadselachtig gelaat in de zwarte krullen, die kruifden onder den tulband uit, was als dat van de Sfinx van Oidipus, meende Alexandros en het scheen hem toe, dat Bagoas hem raadsels geven zoû op te lossen. Maar de roode mond opende niet, de oogen slechts fonkelden op, de lange oorhangers bengelden regelmatig en de lenige figuur, liggende, was als een lila slang der verleiding.

Toen zeide Alexandros:

- Zeg wat ge wenscht.
- Ik wilde u vragen, Heer, als een trouwe slaaf: waarom hebt ge Stateira lief?

Nauwelijks was Alexandros verbaasd. Hij wist, dat dit wezen hem door zag met zijn vreemde, vreemde oogen. Rustig liet hij zich neêr op den breeden zetel en zette toen forsch, met éene beweging, zijn voet op den nek van den eunuch. Om hem te toonen, dat hij, de Macedoniër, toch overwinnaar bleef. De eunuch bewoog zich niet: onder Alexandros' voetdruk richtte zich zijn sfinxekop slechts langzaam hooger en de oogen bleven fonkelend staren op in de oogen van Alexandros, met een blik van vreemdste wellust.

Toen ging Bagoas voort:

- Want deze liefde is te vergeefs, nu gij reeds u erbarmingsvol hebt betoond, o Koning.

- Spreek mij van haar, zeide Alexandros en zijn blik hief zich hooger: hij zag de maan groot, winterfel rijzen achter de palmsilhouetten der verdere heuvelkling, de hangende bladeren gerafeld tegen de starrenlucht.

De eunuch sprak met een stem, die was blank als het geheimvolle maanlicht zelve.

- Onze vorsten groeiden eerst als kinderen met elkander op; zij zijn broeder en zuster en zij zouden dus, volgens onze heilige zede, huwen met elkander. Toen Dareios een knaap werd en Stateira op bloeide, werden zij gescheiden: onze prins ontving zijn ridderlijke opvoeding in het knapenkamp, onze prinses werd groot gebracht in het vrouwenvertrek. Maar zij hadden elkander altijd lief gehad en misten elkander en kwijnden en bloeiden eerst samen op toen zij huwden. Ik groeide mede met hen, o Heer, en was hun dienaar.

Alexandros luisterde, zijn voet zwaar op den nek van Bagoas.

- Spreek mij van haar, beval hij.

De eunuch ging door:

- Toen ik een knaap was, werd ik ontmand om eerst te dienen tot speeltuig der prinsen, volgens onze zede, en dan te zijn een der haremwachters. Omdat ik schoon was en bevallig, werd ik reeds vroeg ontmand en groeide ik met de vorstelijke kinderen op...

- Spreek mij van haar, drong Alexandros en zijn voet, op Bagoas' nek, trapte.

- Wat zal ik u spreken van haar, Heer! Zij heeft Dareios lief en uw liefde is te vergeefs, nu gij reeds u erbarmingsvol toondet... En waarom zoudt gij lief haar hebben? Zijn er niet...

Hij fluisterde op.

- ...Zijn er niet àndere genietingen en betooveringen in den harem dier honderde wezens van wellust, die ze uitspinnen in haar leêge verveelde hersenen, Heer en ze dan prangen in hare te leêge armen? Weet ik u niet voor te voeren andere schepselen dan Stateira en hare kuische dochterkens en die u zullen leeren andere genietingen dan de weeûw van Memnon, die onwetende, u leerde? Schuilen er niet in de schaduwen onzer antieke paleizen de zwoele geheimen van Semiramis... Nebukadnezar en... Sardanapalus? Glijden de schimmen der antieke orgieën niet nog steeds langs deze wanden, over deze terrassen, in dien maanstraal? Onze prinsessen weten dat niet en zien die niet. Maar de anderen weten het en zien ze en bezielen de kille spoken tot nieuw gloeiend leven in hare brandende armen. Ik weet het, Heer, en zie ze. Als ge het mij beveelt, roep ik voor u op àl wat geweest is van zinneverrukking en van bezwijmeling in vroegere eeuwen, die over deze landen en steden streken. Van dit Verleden lagen nooit in uw kille vaderland de gloeiende asschen, Heer. Zeg mij u en uwen Vrienden te bereiden het ongedachte festijn en gij zult het voor uw oogen en zinnen en ziel zich zien ontrollen... in droom na droom...

- Morgen, zeide Alexandros.

- Het zij als gij beveelt, Heer.

- Dans nu voor mij, tot ik slaap...

Hij nam zijn voet weg van den nek van den eunuch en stond op, loom en in zich voelende den damp van den wijn. Hij legde zich op zijn breede bed, diep in de zaal, in een hooge nis, tusschen twee immense, gewiekte, manhoofdige, steenen stieren. Op het terras, in den bleeken glans, en tegen het nachteblauw van de lucht, waar de palmboomen ijl zwart zich tegen gebaarden, stond Bagoas. Alexandros had dezer dagen, in Sidon, waar hij gehoord had van Bagoas' kunst, den eunuch bevolen voor hem te dansen. Zoo zien dansen had hij nooit. Hij zag hoe de eunuch zijn nauw

gewaad van zich liet vallen, een huls gelijk en naakt stond in den maneschijn, blank en teêr gebouwd als een knaap. En de armen hief. En verzweefde op der teenen punt. En danste.

Van zijn bed zag Alexandros er heen. Zijne gedachten waren verward. Hij dacht aan Issos en de zege er behaald. Hij dacht aan Tyros en hoe lastig een beleg zoude zijn, zoo de gezanten, die morgen komen zouden, niet gewillige onderwerping boden. Hij dacht aan Stateira en hoe onbereikbaar zij was... Hij dacht aan Dareios, gevlucht en wiens verblijfplaats verborgen bleef want geen Pers, zelfs onder folteringen, had willen zeggen waar de Koning der Koningen toefde. Hij bedacht of Dareios in het geheim zijn verspreide legermachten verzaâmde. En hij bedacht voor vele dingen op zijn hoede te moeten zijn.

Dan dacht hij aan zijn moeder, Olympias en aan de Slang en in de na-bezwijmeling van den opwolkenden wijn dacht zijn trots zich wèl te zijn de Zoon van Zeus... Het Orakel van Ammon in de Libysche woestijn, waarheen hij gaan zoû, zoû het weldra bevestigen... En tusschen zijn warrende gedachten weefden zich de blanke arabesken van het gindsche beweeg des dansenden eunuchs. Het was hem bedwelmend sierlijk en zalig omspinnend als met een doorzongen spinsel van vreemde, witte tooverdraden. Want hij meende, neuriënd bewogen des eunuchs lippen.

Alexandros' oogleden werden heel zwaar: zij vielen neêr; de slaap scheen over zijn brauwen te glijden; hij strekte zich uit en zijn vuisten balden zich... Tevens glimlachte hij... En hij fluisterde in zich:

- Stateira...

Onbereikbaar, onbereikbaar, was zij... zelfs hèm...

Toen fluisterde hij:

- Azië...! Azië...!

Vaster balden zijn vuisten. Die Vrouw zoû hem nooit zijn, hem, Zoon van Zeus! Maar Azië wel! Azië zoû hem zijn!

Het zoû een troost zijn: de geheele wereld... voor die onbereikbare Vrouw...!

Hij sliep in.

Bagoas had het, dansend, bespied. Nu hij Alexandros slapende wist, naderde hij op de teenen het bed: zijn eerst blankende, ranke knapefiguur verschemerde in de diepe schaduw. Hij stond voor den slaper en zag op hem neêr. Hem dóoden...? Neen, dat zoû te haastige wraak zijn... Te haastige wraak op den overweldiger van Perzië... Liever zoû hij Alexandros zien ondergaan, langzaam en jaren lang. Gehaat had hij Dareios, Stateira, alle zijne vorsten, alles, iedereen, Perzië, het leven... Het scheen hem, dat hij nu Perzië en zijne vorsten en het leven zelve lief had. Eunuch, speeltuig, haremdienaar had hij gehaat álles, dat hem dit gemaakt had: nu scheen hij, verteederd, dat zelfde alles lief te hebben met een nieuw, hem vroeger nooit bewust gevoel, dat hem vaderlandsliefde scheen... Bewust werd hij het zich nu: hij had Perzië lief: zijn rijke land van palmbosschen, wijde woestijnen en antieke steden; hij had lief Babylon, Suza, de fabelschoone zomerpaleizen van Persepolis, Pasargadai... en hij vreesde, dat hij hier, Alexandros, de drieste overweldiger, het álles winnen zoû! Hij had lief Dareios, zijn Koning: nooit zoû hij zeggen waar Dareios toefde; hij had Stateira lief, zijne koningin, die Ahura-Mazda gespaard had zelfs in het haar dreigend geweld van den verfoeiden Macedoniër en hij zoû zijn vorsten en zijn land verdedigen tegen die overweldiging, hij zoû hen wreken op Alexandros... Neen, niet met een haastigen dolksteek, omdat het nu toch te laat was, omdat het Noodlot toch wilde Perzië's ondergang, het wilde omdat het te schoon was, te bloeiend, te overbloeiend, te overrijp misschien als een vrucht gezwollen van zon en zware zwoelte... Niet met een dolksteek zoû hij zijn land en zijn vorsten wreken: dat was ook niet voor zijn broeienden aard. Hij zoû land en vorsten wreken in de allerlangzaamste wraak, die te bedenken zoû zijn: hij zoû willen en bezweren en bidden, dat deze overweldiger, die daar, half dronken, sliep, nooit meer zijn land terug zoû zien, sterven zoû, niet in den strijd op het slagveld maar ziek, op een bed, overweldigd door alles wat hij dacht zelve overweldigd te hebben, jong nog, uitgeleefd, uitgedroomd zijn wereldmachtdroom, zonder nakomelingschap aan wie na te laten zijne overweldiging...

Zoo zoû hij, Bagoas, het willen; zoo zoû hij, Bagoas, het bezweren, het bidden, het af bidden van Mithra, van Ahura-Mazda, de groote goden.

Langzaam wendde hij zich van den slaper. Trad weêr uit op het terras, greep bukkend snel zijn kleed van den grond... Als de laatdunkende hofbeambte, de verwijfde, weelderige, tevens reeds zoo machtige oppereunuch schreed hij nu, zich gegespt hebbende in het nauwe, vrouwelijke sloopgewaad, den hoek van den paleisvleugel om, de twee schildwachten langs, die, geleund op hun speren, hem wachtten, en slechts verbijsterd zijn schaduw hadden zien dansen, over de maanblanke vloersteenplaten van het terras.

- De Koning slaapt, voegde hij den schildwachten onverschillig, laatdunkend toe en gleed henen, weg wiegende op zijn vrouwetred.

De beide argyraspiden zagen elkander bleek aan. Zij hadden de zelfde gedachte. Het was alles als betooverd stil, over de slapende, schaduw-donkere stad beneden, over de maan-belichte heuvelen hier, over de maan-belichte zee daar ginds... Toen fluisterden de beide mannen een snel woord tusschen elkanders monden. De een begaf zich, den hoek om van waar de eunuch was gekomen, naar de poort van Alexandros' slaapvertrek: de andere wachtte, zijn hart klopte, onrustig fronsten zijn brauwen...

De eene argyraspide was aarzelend binnen getreden. Hij naderde, spiedde uit naar zijn Koning: hij naderde nu geheel...

Toen zag hij, dat Alexandros sliep, den mond half ge-opend; toen hoorde hij den rustig zwaren adem komen en gaan...

Op de teenen wendde hij zich, sloop weg, trad weêr uit in het licht.

En kwam terug bij zijn makker: glimlachend knikte hij geruststellend zijn helmkop heen en weêr, van neen. Niet dat, wat zij hadden gevreesd.

Toen glimlachten zij beiden verlucht en fluisterden na, steunende op hunne speren.

XIX

Alexandros, woedend, de vuisten gebald, liep als een razende op en neêr, in de groote, steenen-stierenzaal, terwijl Parmenion hem te vergeefs te bedaren trachtte en de Vrienden onderling, luidruchtig de diepe, jonge stemmen, opgewonden hunne meeningen wisselden. De gezanten van Tyros, onder wie de zoon des konings Azelmichos - de koning zelve was een der bevelhebbers der Perzische vloot - waren juist vertrokken, met in hun gebogen ruggen Alexandros' woedende woorden en ballende vuistgedreig, met de gebaren van verontwaardiging en booze bliksemblikken zijner dicht om hem staande jeugdige Vrienden en veldheeren.

Eerst hadden de gezanten Alexandros een gouden kroon geboden en levensmiddelen beloofd voor zijn leger, dat buiten Sidon lag gekampeerd en dat de stad moeite had alleen te voeden. Het onderhoud was begonnen in wederzijdsch verzoenings-gezinde stemming. Alexandros had de kroon vriendelijk aan genomen, bewonderd en naast zich op tafel geplaatst: naar waarde was geschat geworden de toezegging van graan en vee. Toen had Alexandros den wensch ge-uit aan Herakles-Melkârth, den god, dien de Tyriërs vereerden boven alle andere goden, te offeren in diens beroemden tempel binnen de stad, zoo als het Orakel hem had bevolen. En de gezanten, aarzelend, hadden ge-antwoord, dat er nog een Herakles-tempel was te Palaityros, aan het strand, maar dat geen vreemdeling ooit den god een offer gewijd had in den tempel binnen de stad. Woedend had Alexandros uit geroepen:

- Omdat uw stad een eiland is en versterkt, minacht ge mijn voetvolk en ruiterij! Ik zal u weldra doen inzien, dat het geen onderscheid maakt of gij vaste-land bewoont of niet: weet, dat ik uw stad zal binnen trekken of haar bestormen zal!

Het was de eerste, groote teleurstelling, die hij ondervond gedurende zijn reeds anderhalfjarigen veldtocht. In zijn woede stiet hij de gebodene kroon van de tafel en vertrapte haar razend. Hij

was wit, zijn oogen puilden. Zijne Vrienden hadden nog nimmer hem zoo gezien. Hij stiet Parmenion, die hem bedaren wilde van zich en omdat, stikkende van dit oogenblik machtelooze woede, hem de zaal benauwde, stortte hij naar buiten, op het terras.

Hij schrikte eensklaps terug en zijn dolle woede viel als een zwaar pak van hem af. Verbijsterd zag hij naar het lagere terras, dat geheel zich lijnde aan de Zuidzijde tegen een woekering van gele rozen, bloeiende trots den winter en zich wringende tusschen de eeuw-oude, brokkelende balustrade, wier pilaren en antiek beeldhouwwerk nog dagteekenden, als men beweerde, uit de tijden van Nebukadnezar. Tegen de bloeiende rozeranken, die zich slingerden langs de steenen trap, geleidende naar de vrouwevertrekken, zag hij Stateira met hare beide dochterkens en den kleinen Ochos. Eenige eunuchen en slavinnen teekenden hunne sierlijke silhouetten van Perzische dienvrouwen en hovelingen af met een gratie, die Alexandros telkens weêr trof. Maar zijn hart klopte hevig op omdat hij onverwachts Stateira ontmoette. Hij scheen haar eerst te willen ontwijken, de zaal weêr binnen te gaan met dien onwillekeurigen schok achterwaarts; toen won hij zich geheel terug en naderde haar... De Vrouwen groetten in hoofsch beweeg volgens hare Oostersche zede: het was zoo golvend en sierlijk, dat het niet anders was dan als de bries, die woelde in de rozeranken en de bloembladeren dwarrelen deed. Toen Alexandros Stateira groette, verontschuldigde zij zich en beschuldigde de eunuchen, die haar niet weêrhouden hadden te dwalen tot hier: zij had niet geweten, dat de raadzaal hier hare poorten opende...

- Dit oude paleis is verbijsterend groot, zeide Alexandros, dadelijk de Koningin verontschuldigend.

Toen ging hij voort:

- Bemint gij het, als winterwoonplaats?

En omdat hij zag, dat zij bleek was en beefde, beval hij zelve den eunuchen hunne mantels te spreiden over de steenen bank, dat zij zitten kon.

En bleef voor haar staan, schoon dit geen hofzede was.

Zij zeide, schuchter, gezeten:

- Ik bemin het zeer, Koning en zelfs meer dan het oude paleis te Babylon al is dit ook nog ouder en grootscher... Maar het liefst is mij ons zomerpaleis te Persepolis. Er dolen niet de schimmen der doode vorsten als te Babylon en hier: er zweven daar in de zalen, die wij bewonen, alléen nog slechts de herinneringen aan onze eigen gelukkige dagen...

Er was zulk een weemoed in hare even snikbrekende stem, dat hij verteederde en haar in zijn handen had heen willen dragen naar Persepolis en het paleis, dat zij zoo betreurde. Hij dorst haar niet zeggen den naam van Dareios en bijna onhandig stond hij nu daar, de handen hulpeloos, in een vaag gebaar.

- Ik vroeg dit, zeide hij; omdat ik vertrek om voor Tyros het beleg te slaan, mijn Koningin, en dat ik meende u en de andere Vrouwen voor te stellen den winter hier, in Sidon, te blijven, waar gij veilig en gerieflijk zijt.

En zijn oogen dwaalden bekoord af naar de achter gebleven jonge prinsesjes, die weêrhielden het broêrtje op Alexandros toe te loopen. Maar zich bevrijdend liep het kind op den Koning toe en keek liefkoozend op om hem te omhelzen.

- Wat zijn zij allen bevallig, sierlijk en zoo teeder fijn, zoo teeder fijn! dacht Alexandros terwijl hij zich bukte en den arm sloeg om het kind.

- Weet ge waar mijn vader is, Iskander? vroeg de knaap.

- Vergeef hem, Heer! schrikte Stateira.

Alexandros lachte.

- Hij vraagt het mij! zeide hij. Maar zeggen zal het geen Pers! Neen, mijn kleine prins, ik weet niet waar uw vader is. Maar ik hoop, dat uw moeder hier blijven wil, te Sidon.

- Zoo als gij beveelt, Heer... zeide Stateira.

- Zoo als het u goed zal zijn... Is Tyros aan ons, dan ga ik verder... Naar Egypte...

- Zoo ver, Heer?! Wat zal van ons, ongelukkige Vrouwen, dan worden!

- Gij zult ge-eerd worden en gediend, naar uwe waardigheden, verzekerde Alexandros.

Maar Stateira klaagde:

- Wij zullen heel eenzaam zijn, wij, gevangene Vrouwen, Heer! Droevigste gedachten, helaas, zullen mijne moeder, mij, mijne dochterkens bestormen omdat gij Dareios overwont, zoo als het den goden behaagde en tevens zullen wij den troost ontberen, dien ons de Overwinnaar bracht!

Zij zat voor hem, wrong de teêre handjes en weende. Toen zeide hij en zijne stem dempte zich in teedersten klank:

- Stateira, hoop op de Toekomst. Wie weet... als ik terug uit Egypte kom, waar het heilige Orakel mij zekerheid zal hebben gegeven of ik Zeus' zoon ben of... Filippos' zoon, zullen wellicht de dagen in vreugde en schoonheid den nieuwen zomer toe bloeien, dien gij zult vieren in uw bemind paleis te Persepolis.

- Alleen, alleen!? klaagde zij, vroeg zij, overwonnen door hare durende smart.

- Wie weet, wie weet, suste hij, troostend. Zoû Dareios zich niet met mij verzoenen...?

Hij meende: zich hem gewonnen geven. Maar dit zeide hij niet en evenmin, dat hij zelve dan terug zoû zijn en haar weder zien... En hij wist zelve niet wat hij hoopte. Maar om alle deze dingen bleef zij voor hem onbereikbaar en wist hij alleen, dat hij haar, geheel stil in zich en heimelijk, beminde als hij niet geweten had, dat mogelijk kon zijn in menschenhart, dat zich trotsch wel eens godenhart waande: hij had haar zelve godin willen doen zijn op een gouden troon tusschen de sterren.

Maar zijn woord had haar zeer ontroerd. De Toekomst, die hij vóor haar tooverde... de zomer, Dareios, Persepolis...! Het doorschokte haar hevig en bijna met blijdschap, zoodat zij een kreet slaakte, half snik, half juiching en de armen beurde... naar hèm, naar het Vizioen?... en toen, half rijzende, de handen klampte, om vóor hem op de knieën te vallen. En zoo vallende, voor hij het verhinderen kon en haar beuren, bezwijmde zij, in hare lijdendheid, met haar Oriëntaliesch ambertintig gezichtje, oogen luikende, tegen zijn knieën en bleef zoo, terwijl hij, zich bukkende, de handen onder hare armen gleed om haar te steunen. En zoo lág zij

eén oogenblik tegen hem en in zijne handen. De aanvoeling van hare zachte wang tegen zijn koude knie, van hare slepende hand over zijn bevenden voet, van zijn ontroerde handen bijna tegen haar boezem, doorgolfde hem met smeltende, nooit gedroomde gelukzaligheid, terwijl hij de eunuchen en vrouwen wenkte en de jonge prinsesjes toe liepen. Zij hieven haar voor hem op en de droom was uit.

- Brengt uwe moeder binnen, beval hij zacht. En draalt niet de artsenij-meesters te roepen.

Maar hare bezwijming duurde slechts even. In de armen harer dochterkens kwam zij geheel tot zich en staande, gesteund, wendde zij het hoofd naar achteren, als om hem te groeten, dankbaar en toegenegen. Juist omhelsde hij den kleinen Ochos tot afscheid want hij zeide den knaap, dat hij Iskander wellicht in lange tijden niet zien zoû... Hij ving haar groet en blik op en geheel zijn ziel bloeide vol van de zaligheid dier schoon zoete groep, die zich nu van hem verwijderde en wier beweging en golving hem altijd, altijd weêr trof met een bizonder geluk en met wijding.

En eensklaps gevoelde hij - even zeker als hij soms gevoelde, dat hij den veldslag zoû winnen - dat hij haar nimmer meer zien zoû... in haar beminde oogen...

En bleef hij staan en staren, hulpeloos, bijna onhandig, terwijl de Vrienden uit traden om hem te zoeken, Hefaistion, Kleitos, Filotas, Krateros, om met Parmenion te beraadslagen over de lastige dingen van Tyros.

XX

De nacht was donker en koud. Aan het strand en tusschen de steenblokkige ruïne's van het eeuw-oude Palai-Tyros - het vroegere Tyr - lag lang-uit het Macedonische leger gekampeerd, met, onder de donkere lucht, onduidelijk golvende lijnen van tenten achter de regelmatig, zwart getorende versterkingen der dreigend rijzende oorlogsgevaarten. Het waren beweegbare hou-

ten torens op wielen of vaste torens gebouwd op fondamenten van steen, gewend naar de zee en het Westen en hunne donkere, vierkant torenende massa's staken nauw af tegen de grauw-zwarte wolken, die de Noordewind aan blies in deze nog felle wintermaand: regelmatige tentenrijen verdwenen links en rechts de Foinikische kust langs met hier en daar het rosse licht van een verdere en verdere toorts...

Over het kamp, op haar eiland, in de zwarte zee, lag de belegerde stad. Ook haar verlichtte in dit oogenblik van nachtelijke rust, slechts hier en daar, een bevende, bleeke toorts. Hare steile, getinde muren rezen op uit de beukende golven met hier en daar de sterke titanetorens, die Tyros onneembaar maakten. In de nacht was dijk-en-brug, die deze maanden, dat duurde het beleg, Alexandros, met steeds vernieuwde en steeds gefnuikte pogingen, liet bouwen van het vasteland toe naar Tyros en die de Tyriërs toch met angsten, meer en meer dreigend, op hunne stad toe zagen loopen, niet meer dan een ononderscheidbaar, plots in de woede der golven geknot, zeehoofd, waarvan de boomstammen, die het steunden over de verzonken rotsklompen en steenmassa's heen, steunden en kermden in het donkere stormgeweld.

Angstig, in hunne wachthuizen, hoorden er naar de wachters, vol heimwee naar Macedonië en na-ijverig van vele makkers, die voor enkele wintermaanden naar huis hadden mogen gaan, om hunne jonge vrouwen te bezoeken.

Want zij waren allen moede, de Macedoniërs; moede den veldtocht, moede den winter, aan deze vreemde kusten, moede dit beleg, dat reeds maanden duurde.

Onder zes der vaste maar houten torens, tusschen de steenklompen der bazementen, die vormden als ruwe, overwelfde zalen, waarboven de gevaarten rezen, hadden de Libysche vrouwen zich op geschoten, vijf aan vijf; de torens bedreigden de eiland-stad aan de kust met ballisten en katapulten. Met staketsels, waartusschen geitenvellen gevlochten, hadden de vrouwen zich voegzame verblijven weten te maken, tusschen de tenten en de zee wel is waar, maar voor pijlschot van de stad onbereikbaar:

vuurpijl en brandende falarica, geschoten van Tyros' schepen, waren immer in de golven gevallen. Daar hadden zij haar domein; zij kookten er voor hare soldaten; zij verzorgden er wel eens een enkelen gewonde, dien zij te lief hadden om hem te zien sterven en dan, o grootste vreugde, waren hare torens in gezicht van Alexandros' eigene groote tent, zoo dat zij den Koning zagen in en uit gaan. Daarbij konden zij hare nieuwsgierigheid naar den voortgang der krijgsverrichtingen voldoen door te turen tusschen de spleten der staketsels: gevaar liepen zij slechts zoo de Tyriërs een landing beproefden maar dan was er nog tijd over om te vluchten naar de achterliniën.

Vijf van haar, onder een der torens, verzorgden den hopman Gorgias. Hij was gewond door een pijlschot in de zij, terwijl hij kommandeerde zijne soldaten, die werkten aan den brug: een moeizaam, nutteloos werk, vonden zij allen, dat vorderde niet. De vrouwen, zich wagende soms op het strand, hoorden de Tyriërs, die kwamen in kleine, vlugge sloepjes, plagen de werk-soldaten: zij spotten en schimpten, dat zoo dappere, beroemde krijgers als lastdieren uit de ruïne's der oude stad zware steen-klompen aan zeulen kwamen of boomstammen heelemaal van den Libanon! En al werden zeilen en dierehuiden gespannen, rondom de, op de vlotten arbeidende, soldaten, velen hunner beschermers waren gewond en Gorgias lag al dagen, wellicht stervende, onder den toren.

Zijne vijf Libysche vrouwen schenen gezworen te hebben hem te redden. Zij heetten Leptis, Nazam, Augila, Giligam en Nasbyta en wisselden elkander zoo trouw af met koken, waken, verbinden, dat Gorgias, ijlende soms, ze niet van elkaâr onderscheidde. Zij waren alle vijf jong, sterk, handig en grijnsden met schitterwitte tanden hoewel Leptis de mooiste was. Gorgias' vriend en bevelhebber van den toren, Aristoxenes, die hem wel eens bezoeken kwam, had hem verzekerd, dat hij lag als een Perzische prins en een satraap, al dreunde de drie verdiepingen hooge toren soms van de, op en neêr de trappen klimmende en dalende, boogschutters, die, elkander afwisselend, met pijlschot bedreigden de, het

brugwerk omzwermende, Tyrische bootjes.

Nu, in de nacht - de wind bij vlagen razende rondom den toren - zaten de vijf Libysche vrouwen gehurkt in een kring, terwijl Gorgias sliep. Voor de opening, die diende als deur, buiten, gloeide en verwoei het vuur, waarop hare pot had staan dampen.

- Hij wordt beter, zeide Nasbyta: zij zoû die nacht met Giligam bij hem waken.
- Hij heeft voor het eerst goed gegeten; dat geitevleesch smaakte ons Griekje wèl, zeide Giligam.
- Maar het had gaarder kunnen zijn, verweet Augila met verwijtenden blik naar Nazam.
- Mijn vuur woei telkens uit, verontschuldigde zich Nazam.

Leptis zweeg: als zij kon, liet zij de anderen koken, waken, water halen en bleef zij werkeloos. Zij wakkerde wel eens neuriënde met een palmbladwaaier sierlijkjes het vuur aan; zij gaf Gorgias wel eens te drinken; verder vond zij zich te mooi om te zwoegen. Omdat zij ook werkelijk de mooiste was, vonden de anderen dat goed: Leptis was de favorite van Gorgias en de anderen hadden zijne soldaten: dat was druk werk genoeg.

Leptis wikkelde zich in haar zwart-blauw streepigen doek en legde zich op een matje te rusten. Nazam en Augila volgden haar voorbeeld, terwijl Giligam en Nasbyta zich hurkende zetten, Giligam bij Gorgias, Nasbyta bij de deur. Als zij moê van het zwijgen waren, wisselden zij, dof van stem, enkele woorden.

- Het waait...
- Hard.
- Het is de Africus...
- Wind van onze landen.
- Zwoel maar stormig.
- De winter is voorbij.

Zij zwegen.

- Maanden duurt het beleg, hernam Giligam.
- Hoor de golven beuken.
- Ze zullen den brug ondermijnen.

Dan zwegen zij weêr. En hernamen:

- Die brug zal nooit klaar komen...
- Nooit.
- De stad zal nooit langs den brug worden genomen.
- Nooit.
- Een brug vier stadiën lang...

Zij kenden den wind en de zee. Zij schudden van ‘nooit’ tegen elkaâr met de donkere koppen, die alleen nog bescheen de laatste gloed van het vuur buiten. En zij luisterden naar de nacht. Na het dagrumoer - het vreeslijk dreunend rollen der oorlogsmachine's de stranden langs, het dreunen van haar eigen telkens door de boogschutters op- en afgestompelden toren; de dichtbije commando's der Macedoniërs, het verder-affe geschimp der Tyriërs - gaf het nachtgeweld van wind en wateren alleen een vreemde rust aan de wakende vrouwen.

- Weet je, vroeg Nasbyta; wat ze vertellen?

Giligam hief vragend de brauwen.

- Toen de smeden in Tyros de harpoenen en ijzeren-handen smeedden en toen de blaasbalgen bliezen in de vlam... vloeide bloed onder hun vuur.
- Bloed van ònze jongens?
- Bloed van de Tyriërs? Nasbyta weet niet...
- Maar toen Giligam verleden voor onze soldaten de brooden verdeelde en brak, vloeide daar ook bloed uit, Nasbyta, weet dat zeker.
- Ach wat, Giligam. Nasbyta weet dat al.
- Aristandros, de groote waarzegger, zal verklaren of het teeken gunstig is of ongunstig.
- Zwijg toch, Giligam. Het is beter niet te spreken van bloed in de nacht.
- Beter niet te spreken van bloed over dag, als de mannen vechten. Daarom zegt Giligam het nu.
- Zwijg toch, Giligam. Nasbyta sprak van Tyriesch bloed...
- Giligam is bang voor wat Aristandros zal melden.

Zij zwegen. Omdat Gorgias sliep, soezelden zij beiden in, hare

sluimering gewiegd op den wind. Dan wekten zij plots beiden op, te gelijker tijd. Giligam zeide: - Weet je...?

Nasbyta, bij de deur, hief vragend de brauwen.

- Alexandros is van avond terug uit Arabië gekeerd.

- Ze zeggen het, zeide Nasbyta. Wat deed hij er, deze dagen?

- De Arabische roovers tuchtigen! zeide Giligam verontwaardigd. Die noemen zich landlui maar roovers zijn het. Giligam valt liever in handen der Tyriërs dan in die van Arabische roovers.

Nasbyta haalde de schouders op.

- Wij zijn veilig hier, onder den toren en eenmaal zal Tyros vallen.

- Maar langs den dijkbrug...

- Nooit genomen worden.

Zij knikkebolden en dommelden in. De wind woei nu rhythmischer of zijne vlagen zich regelden naar wetten van harmonie; ook regelmatiger stortten zich over het strand de golven en zongen melodischer op. Nasbyta, in het Oosten, over de tenten, die zich duidelijker teekenden, zag den eersten parelen lichtschijn verklaren onder een nog grauwe wolkenbank. Toen rees zij op, rekte zich en begon voor de deur, knielende, op een gladde steen, met vlakke, lenige palmen het brooddeeg glad uit te strijken.

De nieuwe dag verrees. De Vrouwen en Gorgias waren ontwaakt en zij verzorgden hem en ruimden de woonst. Augila nam uit den voorraad drooge cedertakjes en sloeg de vonk uit den steen voor nieuw vuur; Nazam, leêge kruik, dubbel ge-oord, op den schouder, wiegde zwaarheupig weg om water te halen, heel ver, ginds bij de waterleiding, die, aan het bruggewerk evenwijdig, het water ook geleidde naar Tyros, met wijde aquaductboogen van de heuvelen over de zeestraat naar de eilandstad: de waterleiding was van noode belegeraars en belegerden en als een heilig werk voor beiden bleef zij ongerept. Giligam verzaâmde het droog gewaaide waschgoed van bonte doeken, dat hing over de lijnen, het bazement van den toren langs. Terwijl de vrouwen bezig waren, klonk signaal van boven den toren; het waren de torenwachters: zij werden afgewisseld; zij hadden gezien de

nieuwe, versterkte dagwacht, die aan kwam: een dertigtal boogschutters, geleid door hun hopman; naar beneden dreunde de nachtwacht af, naar boven dreunden de boogschutters op: de geheele toren weêrdaverde en weêrtrilde van het geweld der zware, ijzer-beslagen zolen.

Leptis, juist, verscheen op den drempel. Zij glimlachte omdat de boogschutters en hun hopman, de houten trap op gaande, die buiten geleidde naar het eerste vlak, haar toe riepen hun soldateske hulde. Zij zag naar Nasbyta, die wreef fijner de deeglaag; zij zag naar Giligam, die het waschgoed vouwde; zij zag naar Augila, die woei het vuur aan.

- Geef mij den waaier, zeide zij.

En zij nam den palmbladwaaier en wakkerde sierlijkjes aan de vlam.

Maar toen Nazam terug met het water kwam en Augila ging op haar beurt, een leêge kruik op het hoofd, knielde Leptis neêr en bezag zich aandachtig in een stukje vierkant spiegelsteen, dat hing aan een koordje als iets heel kostbaars om haar licht koperkleurigen hals. Zij schudde de haren los, kort en kruif en kroes, als een uitstaande franje en had een kam, om zich te kammen. Straks zoû zij een bad nemen in de zee, ginds, tusschen twee gerieflijke riffen. Nu veranderde zij slechts van streepige sloop en deed het zoo kuisch, dat niemand het zag: zij liet glijden haar lendendoek en gleed zich een andere glad om de nauwe heupen, wrong dien vast onder haar borsten, die waren als gepolijste kleine gongs van koperbrons en zij dekte zich niet meer toe omdat zij den winter gedaan vond. En bekeek zich in het spiegelsteen.

Plotseling riep Nasbyta, stakend het knedend gebaar harer handen:

- Leptis, zie, daar komt de Koning!!

In der daad was Alexandros uit zijn tent getreden. Hem omringden Hefaistion, Perdikkas en Krateros; ook Aristoxenes en enkele mindere officieren. Augila, met de volle kruik op den schouder, wiegde juist langzaam terug. De Koning, pratende met de Vrienden, begaf zich regelrecht naar den toren.

- O Nasbyta! riep Leptis verschrikt.

- Kom, wàt! zeide Nasbyta, kalm doende.

Maar alle de vijf vrouwen waren ontroerd. Zoo dicht bij hadden zij Alexandros nooit gezien. Nu naderde hij geheel en de twee schildwachten, schrijdende bij den toren, op en neêr, zetten zich in militair postuur en groetten den zwaai met hun lange speer, beschrijvende rondelende arabesk. De Koning en de zijnen naderden den trap: klaarblijkelijk zoû hij den toren op gaan om zelve van zoo hoog stad te verkennen en kust en zee. Maar zijn blik viel op de vrouwen en hij vroeg:

- Wie zijn dat?

Aristoxenes trad militair vooruit en zeide:

- Het zijn de Libysche vrouwen, Koning. Slavinnen van de Cilicische roovers en zij zijn over geloopen naar ons toen wij op trokken naar Tarsos.

- Brave vrouwen! prees Alexandros.

- Er zijn er dertig, verdeeld vijf aan vijf onder de vaste torens. Deze, hier, verzorgen mijn wapenbroeder, Heer, den hopman Gorgias, die gewond is.

- Waarom ligt hij niet in zijn tent?

- Hij deelt de tent met zes anderen. De vrouwen meenen hem beter hier te kunnen verzorgen. Zij hebben zich een gerieflijke woning gemaakt tusschen de bazementen van den toren.

- Zij hebben gelijk gehad, glimlachte Alexandros, inkijkende. Laat mij Gorgias zien.

Aristoxenes haastte zich binnen maar Alexandros volgde hem op den voet. Gorgias lag frisch en helder op zijn mat en dierevel, een bont gestreept kussen onder zijn hoofd.

- Hoe gaat het? vroeg Alexandros.

- Beter, Heer, zeide Gorgias, ontroerd door het bezoek.

- Zijt ge gewond?

- Den dag, dat ge vertrokt naar Arabië, Heer. Op een vlot, bij den brugdijk. Een pijnlijk pijlschot, hier, in de zij.

- Is de heelmeester u komen zien?

- Zeker, Heer: mijn vriend Aristoxenes heeft daarvoor gezorgd.

- Een soldaat behoort, als hij gewond is, in zijn tent te liggen, zoo het mogelijk is. Wat doet ge hier, aan de kust en onder den toren?

- Heer, die vrouwen verzorgen mij en in de tent...

- Het is goed. Het schijnt, dat zij u goèd verzorgen. Vijf verpleegsters voor één hopman.

- Heer, zij doen ook den anderen goed.

- Gewonden?

- En niet-gewonden.

Alexandros glimlachte. Hij legde de hand op Gorgias' hoofd.

- Dat Herakles en Asklepios u hoeden, zeide hij.

- Ik dank u, Koning en Vader, zeide Gorgias, ontroerd.

- Word spoedig beter.

- Ik dank u, Heer.

Alexandros trad buiten, waar de officieren hem wachtten.

- Zijt ge van Libyë? vroeg hij de vrouwen.

Zij zeiden, waar zij hurkten en stonden, te samen:

- Ja, Heer...

Alexandros nam het aan als een gunstig teeken. Dat, den eersten dag na uit Arabië te zijn gekeerd en met het denkbeeld te gaan naar het Orakel van Ammon, in Libyë, de eersten, die hij ontmoette, Libysche vrouwen waren. Hij vroeg:

- Wie van u weet van het Orakel van Ammon?

Zij zwegen, ontroerd, omdat het de Koning was, die het vroeg.

- Niemand? vroeg Alexandros, te leur gesteld.

Toen lispte Leptis verlegen:

- Ik, Heer.

- Gij? vroeg Alexandros blij en hij naderde Leptis.

In hare verrassing, dat de Koning daar plots was aan gekomen, was zij gebleven, geknield in het zand, zoo als zij zich had bekeken in haar vierkant stukje spiegelsteen.

- Hoe heet ge? vroeg Alexandros.

- De soldaten noemen mij Leptis, Heer, omdat zij mijn naam niet zeggen kunnen. Ik ben van Leptis, aan de golf van Syrtis, lispte Gorgias' favorite en geknield, hield zij gebogen haar sierlijk uit-

gekamde kruifkopje, de handen eerbiedvol gekruist over de kopergekleurde, kleine, gong-ronde borsten.

- En ge weet van het Orakel van Ammon?

- Ja, Heer. Ik ging er heen met vele anderen, op een allerheiligsten dag, dat er velen, velen heen gaan.

- Vertel mij... Hoe zijn de wegen?

- De wegen er heen, Heer, zijn moeilijk en verzonken soms in het zand tusschen de mijlpalen. Water ontwelt in de woestijn niet uit den grond en valt er niet uit den hemel. Als de zon het zand blaakt, branden de voeten. De eerste dag is te dulden maar de tweede is reeds marteling. Niets dan zand en de blakende lucht. Alles wijd, wijd...

Leptis maakte een gebaar met de handen en kruiste ze toen weêr over den boezem. Zij ging voort:

- Alles wijd zand en wijd lucht. Geen boom is te zien, geen struik. Den vierden dag denkt ge krankzinnig te worden. Te sterven.

- Den vierden dag...?

- Van de kust af. Dan plotseling...

- Plotseling...?

- Ziet ge de oaze. Dat is een dicht, groen woud van palmboomen. Dat is mooi, mooi... Er bloeien ook vreemde, groote bloemen - zóo groot! - purperrood, aan boomen, die Leptis niet kent. Er zitten groote, roode en blauwe vogels in de takken der boomen en vogels met rond gebogen gele staarten en kuiven als prinsekronen. En er ontwelt een bron: dat is het Zonnewater. Dat is des morgens lauw, des middags koud.

- En des avonds?

- En tegen den avond wordt het warmer en warmer: ziedende kookt het des nachts.

- En de tempel?

- Ligt in het bosch, in driedubbele ommuring. Heer.

- En de god?

Leptis boog het kruifkopje tot over de voeten van Alexandros.

- Het is een allerheiligste, zeer groote smaragdsteen, Heer, waar-

in de god zich herschiep, zichtbaar voor wie hem bezoeken. De priesters dragen hem in een gouden boot, terwijl zij de hymnen zingen.

- De god Ammon?

- Ik geloof zoo, Heer...

- Ammon-Râ-Zeus-Jupiter?

Leptis verwarde zich.

- Ik weet niet, Heer: vergeef uw slavin. Zij weet niet de heilige namen... De priesters weten de namen...

- Zoo zij geweten had, dacht Alexandros; zoû het een gunstig teeken geweest zijn en was ik de zoon van Zeus...

- Ik ga er heen, zeide Alexandros.

En hij gevoelde om zich de ontevredenheid zijner luisterende Vrienden: van Perdikkas, Krateros vooral.

Toen vouwde Leptis de handen samen en zij zeide, als aanbiddend:

- Dat u de god dan behoede, Heer en u water doe wellen de zanden uit of vallen uit den hemel.

- Ik neem uw wensch aan, zeide Alexandros, glimlachend.

Hij wendde zich af om met de Vrienden en de officieren de trap op te gaan. Om Leptis schoolden de vrouwen, vol belang, te samen en vroegen of Alexandros geurde, van natuur, zooals Aristoxenes haar had verteld.

Alexandros, de trap, die wentelde, op, was, voorbij het eerste en tweede vlak, waar, voor de breede ramen, de boogschutters waakten - of wellicht vijandige schepen kust en brugwerk kwamen bestoken - op het platte, vierkante dak gekomen. Ook daar waakten de boogschutters. En hij zag uit en fronste. De ontevredenheid verbitterde hem de ziel, omdat het zóo lang duurde met Tyros. Ook daarom was hij, ter afleiding, zelve naar Arabië gegaan, om die roovers ginds te tuchtigen. En nu hij terug was, scheen het, dat niets was gevorderd.

Onneembaar scheen de stad steeds te liggen. Hare cyklopische muren en torens, verwaasd op een afstand van vier stadiën, oeroud en sterk en versterkt steeds, rezen als tafels en cylinders uit de

golven, daar ginds, hunne grauwheid rozig beschenen in den weêrschijn der, achter het Macedonische kamp hooger gerezene, zon. Van die torens waren Alexandros' herauten, die verzoenende boodschap waren komen brengen, in zee gestort! Sedert was hij onverzoenlijk geweest, had niets hem meer kunnen weêrhouden het beleg te slaan, al zoude het jaren duren... Zijn blik wendde zich nu, langzaam speurend, naar den dijk, en den onvoltooiden brug, waarheen hij nog slechts even, ontevreden, gezien had.

- Wat is er gebeurd? vroeg hij, zijn gelaat strak van woede.

Krateros zeide het hem met Perdikkas samen en telkens, in hunne verklaringen, flitste hun onderlinge haat en na-ijver uit en wierpen zij, heftig, den schuld op elkander, zocht ook ieder Hefaistions meening voor zich te winnen, terwijl Aristoxenes, mede opgestegen als bevelhebber over den toren, zich, eerbiedig, niet mengde in hun tegenwerpingen vol verbittering. De Tyriërs hadden een groot schip, den achtersteven reeds zwaar belast met zand en steenen - zoodat de voorsteven zich hief van den waterspiegel - met pek, harst en zwavel vol geladen en, den wind in de volle zeilen, heftig geroeid tegen het dijkwerk op: toen de vlam in de brandbare stoffen gestoken en zich gered in vele, het schip volgende, sloepen. De brand, zich om den fellen wind dadelijk verspreidend, had de torens en andere versterkingen op het zee-hoofd dadelijk aan getast en de Tyrische matrozen, uit hunne sloepen, hadden daarbij nog brandende fakkels geslingerd in den gloeihaard. De bezettingen der torens hadden zich moeten werpen in zee, waar de Tyriërs hun bij den zwemslag de handen hadden gekorven met haken en harpoenen: zoo waren zij gevangen genomen en ook velen waren verbrand. Dien zelfden dag barstte een storm los en de beukende vlagen hadden dijk-en-brug in het midden bezwijken doen.

Alexandros, volgende de wijzingen en woordingen van Perdikkas en Krateros, zag woedend naar de ruïne van het werk ginds. Hij zag de golven spelen tusschen begin en afgeknot einde; hij zag de verkoolde geraamten der torens duidelijker in den

morgen verklaren. Geheel dit moeizame werk was voor niets geweest en dit was zijne eerste onderneming, die scheen te zullen falen. Ballende de vuisten, de lippen geklemd, bedacht hij, dat hij het er niet bij laten zoû, dat hij de stad zoû nemen wat het ook kostte, hoe lang het ook duren zoû... Op het zelfde oogenblik heugde hij zich Stateira en hoe teeder schoon zij hem had toegeschenen in hare lijdendheid, dat laatste oogenblik omkijkende, na het afscheid te Sidon, met dien blik vol dankbaarheid en wel toegenegenheid, terwijl hare dochterkens haar weg leidden. En vol smartelijkheid wist hij vreemd zeker, zonder het zich te bekennen, dat hij haar nooit, o nooit meer zoo zien zoû, voor hem zittende in hare broze schoonheid, bezwijmende met hare warme wang tegen zijn koude knie maar tevens wist hij, woedend en de vuisten gebald, dat hij Tyros zoû dwingen zich over te geven.

Hij bedwong zijn aandoeningen en zeide toen Krateros en Perdikkas, steeds heftig elkander verwijtende, te zwijgen.

- Gij zult beiden schuld hebben, zeide Alexandros hard. Hoe het zij, de geheele dijk moet op nieuw worden aan gelegd. Laat dadelijk nieuwe boomen van den Libanon komen. Doet de ruïne's van geheel oud-Tyros desnoods zinken in die onverzadelijke zee. En zegt den soldaten, dat ik gedroomd heb van Herakles: den god der Tyriërs maar dien zij Melkârth noemen en mijn god, die mijn voorvader is. Hij geleidde mij in den droom bij de hand en opende mij de poorten der stad. En zoo zal het zijn. Nooit zal ik een stad, die mijn herauten niet eerbiedigde, sparen. Vertràppen zal ik haar eerder.

Hij stampte met zijn zware soldatenzool, wit van woede, de brauwen gefronst, de vuisten gebald.

- Wat was zij teeder schoon! dacht hij stil in het innigste zijner woelende gedachten, O, haar te zetten hoog op een troon, op een troon tusschen de starren!

- De nieuwe dijk, zeide Alexandros, snijdend hoog en hard; moet niet schuin op de stad worden gericht.

- Wij richtten den dijk vlak op het Paleis van Agenor, waarvan de torens ginds uit steken, zei Perdikkas.

Het was het antieke koningspaleis van Tyros, zichtbaar doemende boven de hooge muren en genoemd nog immer naar den mythe-vorst Agenor, vader der Karthaagsche Dido: het bloosde op dit oogenblik roze-wazig in het vuur van de dageraad...

- Dat is schuin, hield Alexandros snijdend vol. De nieuwe dijk moet loodrecht gericht worden.

- Op den tempel van Herakles-Melkârth, stemde Krateros toe, verrast en wien plotseling de inval des Konings trof als van onfeilbaar kunstvaardig inzicht.

Het was de antieke, allerheiligste tempel van Tyros: de nu opgoudende gevelen verduidelijkten tegen de meer en meer blauwende lucht, waarover het waas verstreek -; de tempel, waar Alexandros had willen offeren, dat de Tyriërs niet hadden geduld.

- Juist, zeide Alexandros hard, met een nijdigen blik naar zijn Vriend en veldheer. De dijk moet ook hooger en breeder worden. In zijn schaduw zullen de lagere versterkingen dan veiliger liggen.

- De Tyrische duikers, zeide Perdikkas; zwemmen onder zee met zeizen en harpoenen. Onder zee hakken zij de takken der gezonken boomen weg zoo dat al het grondmateriaal verzakt.

- Ik wacht de vloot, die uit Cyprus komt, zeide Alexandros. Honderd-negentig schepen. Krateros, gij zult met den Koning van Cyprus, Pnytagoras, het bevel voeren over den linkervleugel.

- En wie over den rechter-? vroeg Perdikkas, ontevreden.

- Ikzelve, zeide Alexandros, steeds de donkere wolk over zijn lage voorhoofd en zonder Perdikkas te sparen.

Maar langs het uitstekende, Zuidelijke bolwerk van de stad, waarachter de Egyptische haven lag - kleiner en veiliger dan haar Sidonische haven ten Noorden - waren als ter sluiks ettelijke kleine scheepjes verschenen, dansende op de nog bewogene golven. Het waren de Tyriërs, die kwamen zien wat er te stoken viel en te plagen, wat te vernielen en te verhinderen; de sloepjes zwermden nu als, op de zeekammen deinende, meeuwen aan. Het was het icderen-daagsche getreiter, dat de belegerden aandeden den belegeraars.

Aristoxenes zag het.

- Blazer, commandeerde hij den torentuba-blazer. Steek de trompet!

Dadelijk weêrklaterde het schelle signaal en verscheurde de lucht rondom. Van de andere torens weêrklaterden de gelijke signalen. Er was in den toren gestommel, dat de planken vloeren dreunden: op de drie verdiepingen schaarden de boogschutters zich, stelden de bogen, richtten de pijlen...

- Laat ons nog een oogenblik blijven, zeide Alexandros, nieuwsgierig naar wat de Tyriërs kwamen doen onder bereik van de schichten zijner torenwachten. En te gelijker tijd dacht hij:

- O, haar te aanzien en te aanbidden, waar zij zoû zetelen op een troon, op een gouden troon tusschen de starren!

XXI

Sisygambis, die nacht, in het vrouwenvertrek, gezeten op den vierkanten divan - naast zich, op een schabel, de groote, gebaarde Oxathres, haar zoon, gewond bij Issos in handen van Alexandros gevallen, genezen nu en gevangen met vele andere, voorname Perzen - wachtte af Bagoas, dien zij ontboden had. Vrouwen, eunuchen waren niet om hen heen.

De atmosfeer in de groote, kille, steenen zaal, waar het scheen, dat vooral in de nachten de antieke schimmen nog dwaalden de wanden langs, was als een grauwe mist om het walmlicht der twee hooge toortselampen, geplaatst ter weêrzijde des divans. Tusschen de flakkeringen zat Sisygambis, raadselachtig, idolegelijk: strak was haar gelaat en ontroeringloos schijnbaar.

Bagaos, binnen geleid, wierp zich in eerbied over den vloer en kroop op een woord der vorstin, nader, tot voor den divan.

- Spreek, zeide zij.

Hij richtte zich half, op de palmen, met die slange-gratie van zijn soepel, slank lichaam, die hem in deze houding van hoofsch eerbiedbetoon deed gelijken een bazilisk in het nauwe, lila hem omsloopend gewaad.

Hij zeide:

- Moeder van onzen Vorst, ik kom van den Koning der Koningen en breng u zijn koninklijken en kinderlijken groet.

- Waar toeft Dareios Kodomannos?

- Aan den voet der Armenische bergen, tachtig parasangen van Issos af, hield de Koning stand met zijn getrouwen. Bij Unchos. Hij is er met de prinsen, vele hem gevolgde troepen, met de Grieksche huurlingen en zond bevel aan Bessos, den satraap van Baktriana, zich bij zijn legermacht te voegen met zoo groote heirmacht als waarover de satraap beschikt. Nieuwe hoop vervult aller harten maar de grootste omzichtigheid is geraden.

Er was een zwijgen. Bagoas vervolgde:

- In vermomming heb ik kunnen gaan en keeren. Als een geitenhoeder heb ik Damascus bereikt met de terug keerende veehoeders, die vee van Damascus naar het leger brachten. De Arabische nomaden-stammen, die eerder trouw bleven aan onzen Vorst dan Alexandros toe vielen, lieten mij voor geld door. Langs Thapsakos, waar ik mij aansloot bij een karavaan, bereikte ik de Mezopotamische vlakte en de Syrische velden. Ik reisde acht dagen, te paard, te voet, op kameel of op ezel, vóor ik Unchos bereikt had en zij mij geleidden voor onzen Koning. Ik bracht hem de liefde over van Sisygambis, Stateira, Oxathres, van den troonprins en de prinsessen...

Sisygambis, neêrblikkende op de week vrouwelijke sierlijkheid van den, zich in eerbied vernietigenden, eunuch, verwonderde zeer. Niet kon zij na laten te vragen:

- Leedt gij ontberingen?

- Velen. Maar zij bleken overkomelijk. En het verlangen naar mijn Vorst en terug naar zijn Moeder en de zijnen heeft mij staande gehouden.

- Gij zult beloond worden, zeide Oxathres.

- Het is niet dat, Broeder van mijn Koning, zeide Bagoas. Er is dit...

- Wat? vroegen moeder en zoon.

De lenige figuur richtte zich hooger, den rug als geknakt, op de handpalmen. Hij fluisterde:

- Gij kunt vluchten.

Zij blikten verbaasd. Oxathres vroeg:

- Hoe?

- Vermomd. Vergeef uw slaaf, dat hij dit raadt: Moeder en Broeder van mijn Vorst, uzelve, de Koningin, de vorstelijke kinderen te vermommen als landlieden. Tusschen de vele veehoeders, die iederen dag vee komen brengen en weder keeren, is Sidon te verlaten. Uw eigen Perzische wacht, die Alexandros u liet, is vertrouwd. Den Macedonischen schildwachten is slaapdrank in te geven. Eenmaal op weg, is draagstoel of rijdier zeker te krijgen: reeds zorgde ik daar voor, niet zeggende voor wie zij gereed moesten staan. Door de Arabische landen zullen wij heen kunnen gaan zonder overlast: de bewoners zijn roovers en reeds voorbereidde ik hunne opperhoofden, dat aanzienlijke vluchtelingen zich naar het Noorden begaven. De roovers eischen een losgeld van honderd gouden talenten. Ik beloofde hen die tien parasangen af van Thapsakos, waar een geweldige macht van Karduchen gereed zal staan, mijn vorstin en mijn vorst. Te Thapsakos zal vervoermiddel te vinden zijn, harmamax en rijdier, waardig uw vorstelijkheid. Ik zorgde daar reeds voor. De Karduchen, de geweldige reuzen in beerenhuiden, zullen u begeleiden door de Mezopotamische vlakte. Door Syrië. Tot den voet der Armenische bergen. Tot Unchos. Tot den Koning der Koningen.

Hij boog, ontroerd, het hoofd en kuste den vloer. Sisygambis en Oxathres, beiden bleek in de flauwe flakkering der lampen, walmende door de kille, steenen spokenzaal, raadpleegden elkander met snellen verrasten blik. De eunuch vervolgde:

- Mijn hooge vorsten, dit is de eenige gelegenheid, die u geboden zal worden. Niets ligt nu tusschen u en Dareios dan woestijn, vlakte, afstand, omkoopbare Arabische rooverbenden. Alexandros, zoo hij Tyros genomen heeft - en hij zal de stad nemen - verwijdert zich nog meer naar het Zuid-Westen, naar Egypte, waar hij door het Orakel van Ammon zich Zoon van Zeus zal laten kondigen. Keert hij en zijn leger terug, dan is er geen hoop meer. Aarzelt niet. De Macedonische bezetting hier bewaakt ter

nauwernood uwe gevangenschap in dit paleis. Zij wenden aan de vrijheid, die Alexandros u liet. Vlucht, zoo spoedig mogelijk. In de gewelven hier beneden bereid ik u wat noodig is. Laat al uw kostbaarheid achter. Neemt met u zoo min mogelijk slavinnen en slaven. Verbergt hun ook uw voornemen. Gaat alleen met mij; te velen, die ons omringen, zouden uw waardigheden verraden. Vertrouwt u Bagoas toe, die zijn vorsten en Perzië lief heeft!!

Hij kreunde het nu bijna, overredende, smeekende en kuste weêrom den vloer. Het was of hij voorgevoelde Sisygambis' antwoord:

- Het kan niet. Het is onmogelijk.

- Waarom? vroeg hij, bijna oneerbiedig, zijn hoofd richtende, als een adder, die getrapt wordt, den kop.

- De Koningin Stateira is hoogst zwanger en lijdende, verklaarde Sisygambis. Zij zal nooit zoo gevaarvolle tocht, dagen en dagen lang, zonder de gemakken, waaraan zij gewend is, kunnen verdragen. De prins Ochos is een teêre knaap. Hoe kunnen wij de reize volbrengen, tusschen veehoeders, ons mengende met het landvolk, te voet, zonder dienaren en dienaressen!

- Vorstin, zoo gij wildet! Geestkracht ontbrak nimmer uw hooge ziel. Zoodra het mogelijk is, zal ik van takken een draagzetel doen samen binden voor de Koningin Stateira of wij vinden een ezel, waar op zij zich zet. Ontberingen zullen zeker u niet worden onthouden. Maar na deze zult gij zijn samen met den Koning der Koningen, met de prinsen, met het Perzische leger en gij zult de hoop doen oplaaien om uw verloren domeinen te heroveren. Azië te doen overwinnen!! Vorstin, zoo gij wildet!

- Het kan niet. Het is onmogelijk. Wat zegt ge, mijn zoon?

Zij wendde zich tot Oxathres, bevende van vrees, dat hij raden zoû tot de vlucht. Maar hij herhaalde, overheerscht door haar wil en door de noodlottigheid:

- Het kan niet. Het is onmogelijk.

Toen kreunde Bagoas en sloeg met het voorhoofd tegen den vloer. Zoo bleef hij liggen. Hij hoorde hoe Sisygambis verrees van den divan en door Oxathres weg werd geleid. Toen hij

opzag, zag hij moeder en zoon verdwijnen in de spookvolle schaduwen, die de wanden der zaal veronwezenlijkten.

Hij rees op. In de huiverkille zaal, vochtig en van vreemde tochten doorwaaid, als van blazende ademen, die kwamen uit onzichtbare barsten, stond hij en kon zijn eigene gedachte niet gelooven. Openmonds staarde hij haar den hoek, waar zij door niet-te-ziene deur waren verdwenen.

Toen begreep hij, dat hij gelooven moèst zijn eigene gedachte. En dat zij niet wilde vluchten, Sisygambis, niet omdat de tocht overzware moeienis zijn zoû voor de lijdende Stateira, maar omdat zij, de gevangene Moeder, haar overweldiger, Alexandros, liever had leeren krijgen dan haar eigen verslagen zoon, Dareios Kodomannos, ginds aan den voet der Armenische bergen, met zijn prinsen, neven, satrapen, Grieksche huurlingen, Perzische en Barbaarsche troepen, zijne vorstelijke Vrouwen wachtende.

Toen vlamde de stille, altijd smeulende haat woedender in hem op en dacht hij, stijf ballende zijn vuisten:

- Hij zal ten onder gaan, de Overweldiger, maar het zal een láng genot mij zijn, een wellust, jaren lang...

XXII

Meer dan zes maanden waren verloopen, sedert de Macedoniërs het beleg voor Tyros hadden geslagen. Nog was de stad niet genomen. Woedend was Alexandros en het scheen, dat deze groote teleurstelling - de eerste van beteekenis, sedert hij den Granikos was over gestoken - hem verbitterde tot in merg en ziel. Bedorven door de Fortuin, sedert hij een knaap was geweest, zestien jaren, en reeds regent voor zijn afwezigen vader, begunstigd door een onwaarschijnlijk geluk in dit anderhalve jaar van zijn Perzischen veldtocht, voor welken hem de Helleensche staten tot opperveldheer hadden gekozen, overwinnaar bij den Granikos, den dood ontsnapt bij Tarsos, overwinnaar bij Issos, scheen de weg, die hij in het Oosten gekozen had, hem aan gewe-

zen door de van Zeus' hand fladderende zegegodinnen zelve.

Nu had hij, door Koile-Syrië, Syrië, Palestina, Egypte willen bereiken en het Orakel van Ammon in de Libysche woestijn raadplegen vóor de brandende zomer er de zanden verzengde maar reeds was de winter ten einde, woeien de zoele winden, dreef er als een geur van rozen de kusten langs, een geur van myrrhe Arabië uit, hing de vroege lente te weven hare ijle luchten en zaligheden in die aromenzware, steeds zwoelere en zwoelere hemelwijdte... En Tyros was nog niet genomen en verhinderde Alexandros verder te trekken.

Vèr lag het ginds, vier stadiën ver, rozig blauwende in morgenmist en terug kaatsende ochtendschemering of donker, een titanische zeeforteres, tegen de blakende gloriën der violet purperen zonsondergangen; soms scheen het ironiesch nader te schuiven in de zeer klare middaglichten onder de onbewolkte lenteluchten, maar hoe het ook doomde of doemde, wazig als een vizioen, somber als een dreigend noodlot of zich verduidelijkend tot niet meer dan een strak zich uitlijnende eiland-stad, onneembaar was het nog immer gebleken. Het zoo zorgvuldig uitgedachte en telkens weêr bijgebouwde en verbouwde dijk- en brugwerk was ten laatste als onuitvoerbaar gelaten, verlaten. De ruïne's ervan spoelden iederen dag de beukende baren weg of de lachende golven, lentespeelsch, schuimelden er dartelend tegen met, meer in de wijdte der zee, het eeuwige spel der hoog òp dansende dolfijnen. Alexandros, met de aangekomene vloot, bestookte er de steile, hooge muren, rijzende met ruige, rosse tafelen uit de zee. De Tyriërs hielden hun vloot in de beide havens, den Noordelijken-Sidonischen, den Zuidelijken-Egyptischen: slechts drie hunner schepen streken beschermend de muren langs maar de Macedoniërs stieten de drie schepen tot zinken.

Van ter zijde haars torens zagen de Libysche vrouwen nieuwsgierig naar de iederen-daagsche zeegevechten, tusschen de kust en de stad. Gorgias, genezen, streed met Aristoxenes op de quin-quereem, vijfrijigen roeiergalei, waarop de Koning zelve aanval na aanval geleidde. Zij zagen, de vrouwen, tusschen de Macedo-

nische schepen, de immense vlotten, waarop de mobile torens, dreigende koers zetten naar de stad. Onderwijl vroegen zij zich af wat heerlijke geuren toch dreven door de lenteluchten met het zilt mede van de steeds briesbewogene zee: zij poogden de geuren met de vingers te vangen als vlinders. Tijdens de klare middagen zàgen zij de stormrammen ginds uit de immense gevaarten rameien tegen Tyros' muren op. Het dreunende, lage dondergerol der duizende echo's overdaverde regelmatig de stranden. Dan roeiden er sloepen aan: er lagen de kreunende gewonden in, die de vrouwen herkenden en zij klaagden en jammerden om hare dierbare soldaten. Van vele hoorden zij, dat er verdronken waren of omgekomen in het, de muren af gegotene, pik, brandende modder en blakende zand: o, het blakende zand, dat gleed onverhinderbaar tusschen de maliën der rustingen! De gewonden verpleegden zij, onder den toren. Onder alle vaste torens verpleegden de Libysche vrouwen hare nu wel honderden gewonden. Zij hoorden, dat de Tyriërs, be-angstigd, een binnenmuur bouwden achter de antieke muren. Ook zagen de vrouwen Macedonische quadriremen, twee aan twee de voorstevens vast gekabeld maar de achterstevens met sterke balkenstelsels van elkander verwijderd: de balken vormden door de voorstevens beschutte bruggen, waarop de boogschutters ongestraft hunne pijlen hoog naar de Tyriërs, boven op de muren, richtten; telkens meenden de vrouwen de Tyriërs ginds, klein, te zien, als poppekens, tuimelen van de muren af en dan verheugde haar hart en juichten zij en klapten de handen en lieten het haastig haar gewonde jongens vertellen, om hen te troosten.

En de dagen gingen voorbij. Een sombere nacht zoû de vloot op bevel van Alexandros aan alle kanten de stad bestoken. De vrouwen waren niet gaan slapen. Zij schouwden toe hoe de, twee aan twee, aan-een gesnoerde triremen en quadriremen staken van wal en zich verspreidden, immense, gepaarde waterdieren gelijk, weg hijgende met de op en neêr rijzende en dalende riemen, links en rechts van het vernielde waterhoofd, om de stad te omsingelen. Over de donkere zee, met een enkel licht aan hunne voorstevens,

onder de donkere lucht, toe naar de donkere stad, dansten zij paarsgewijze, nauwlijks meer te onderscheiden, spookachtig verspreid over de wateren. Toen rolde de donder, na nauwlijks weêrlicht en een dichte mist, zwoel van de eerste zomerbuien, rees als een gordijn op en onttrok alles aan de oogen, elke omlijn, zelfs de bleeke schemering der lantarenen. En de zee stormde op en de wind verhief zich, droefgeestig huilende en in mist en duister bonsden de schepen op elkander, schip tegen schip aan elkaâr gesnoerd of twee gesnoerde tegen twee gesnoerde: vloeken, schreeuwen, tegenstrijdig commando vervlaagde weg in het stormgeklaag; met de eerste schemeringen keerden beschadigd de schepen kustwaarts: vele mannen hadden de vrouwen toen te beweenen.

Overloopers uit de stad bereikten in sloepen het strand en deelden Alexandros - verbitterder iederen dag - mede, dat dertig afgezanten uit Karthago waren gekomen, over de opene zee ten Westen, waar zich de Macedonische schepen niet waagden. De Karthagers hadden der moederstad, Tyros, mede gedeeld, dat de Syrakuzers voor Karthago's muren hunne legers hadden gesteld en dat groot der Karthagers nood was, dat daarom de Karthagers steun en troost zochten bij de Tyriërs, in naam van Dido, Agenors dochter, de Tyrische, die Karthago gesticht had in de antieke fabeltijden eenmaal. En Alexandros verwonderde om dien strijd van Karthago en Syrakuze, daar ginds in het Westen, terwijl hij dacht hier, in het Oosten alleen, de wereldbelangen om zich verzameld. Het maakte hem razend en, de vuisten gebald, hoorde hij voor zijn tent de knielende overloopers aan, denkende Karthago dadelijk den oorlog te verklaren. Maar de overloopers verbaasden hem toen zij verklaarden, dat reeds in uitersten nood, om honger, ellende en angsten, de Tyriërs hunne vrouwen en kinderen over de opene zee naar Karthago hadden gezonden in wel onzekeren toestand, dien zij te gemoet gingen naar de daar ook bedreigde kolonie-stad.

- Vertelt meer! Vertelt alles! dreigde Alexandros, het lage voorhoofd onder het korte kruifhaar gefronst met den zwaren rimpelplooi, de vuisten trillend gebald.

De overloopers, be-angstigd, bezwoeren nu, dat Tyros ten eind harer hoop was. Want een burger had verklaard, dat hij in droom Apolloon aanschouwd had - met Herakles ten zeerste te Tyros vereerd - terwijl zich de god gereed maakte zijn heiligdom te verlaten: de zeedijk, het brugwerk van de Macedoniërs waren, in den droom, herschapen in woud en weelderig gewas. De Tyriërs hadden toen het beeld van Apolloon met gouden ketens geboeid en de ketens, de lange straten langs, bevestigd aan het altaar van Herakles-Melkârth in diens tempel.

- Herakles zal Apolloon niet met gouden ketenen weêrhouden, zoo hij Tyros wenscht te verlaten ten gunste van Hellas en Macedonië! riep Alexandros trotsch. Welk beeld is dat?

De overloopers riepen:

- Het beeld, dat de Karthagers te Syrakuze buit eenmaal maakten om het der moederstad Tyros, o Heer, te vereeren!

- Vertelt, vertelt meer! raasde Alexandros.

- Heer! riepen in doodsangst de overloopers. Er is niet meer te vertellen...!

- ...Zelfs niet al martelden ons uw beulen!

- ...Dit nog, dit nog: uit wanhoop wilden de Tyriërs een kind, uit vrije ouders geboren, volgens in onbruik geraakte, aloude gewoonte, offeren Moloch, het den vreeslijk Verslindende werpende in open, bronzen, gloeiend gestookte slokbuik!

- Déden zij het?! riep Alexandros, huiverende, bedenkend, dat zóo zij het hadden gedaan, Tyros hem voor eeuwig ontkomen zoû.

- Neen, Heer! De Ouden wilden het niet en zij alleen beslissen over dood en leven!

Alexandros herademde. Tyros zoû hèm zijn, nu door de Ouden het vrij-geboren kind was gered. Dien dag zelven, in opgierenden geestkracht, beval hij de schepen op nieuw uit te varen als zij die donkere nacht hadden gedaan. Maar het scheen of de goden nog niet besloten uit wisselvalligheid en steeds raadselachtiger teekenen en verhinderingen zonden. De schepen, in verwarring, keerden overhaast terug. En de zeelieden meldden, dat een im-

mens zeemonster, door Poseidoon gezonden, de wateren van Tyros doorkliefde... Op eenmaal zagen het allen, zoowel de Macedoniërs op de stranden als de Tyriërs van hunne hooge muren. Het was een reuzegroot, grauw, dolfijnachtig monsterdier, zwemmende boven de golven uit van de altijd bewogene zee en zich sturende met reuzige staartvin en het blies hoog zware fonteinstralen op, die in ronde schuimmassa's neder stortten. Het zwom om de stad, vlak langs het verbrokkelde dijkwerk en de Libysche vrouwen slaakten, tegen elkander geklampt, schelle kreten en dachten, dat het einde der Wereld nabij was. Dergelijk dier, wellicht verdwaald uit aller-Noordelijkste oceanen, die bespoelden de wereldgrenzen, was nimmer nog in de Groote Zee gezien.

Soms verdween het dier geheel, soms dreef het bijna geheel zichtbaar in zijn monsterachtige lengte en breedte over de golven en de Macedoniërs meenden, dat het, van de goden gezonden, aan gaf de richting, waarin zij den dijk, werd die hersteld, hadden te bouwen.

Maar de Tyriërs, blijde, omdat eensklaps het dier, verdwenen, naar het scheen verzwolgen was in de diepte der zee, banketteerden zich dronken en vertoonden zich den volgenden dag op hunne schepen, die zij met festoen en bloemen hadden gesierd.

De zeegevechten, iederen dag, werden geleverd op de meer en meer zomerende wateren. Nu blauwde de Groote Zee tot aan de kimmen en Tyros lag duidelijk uitgelijnd, nauwkeurig uitgehakt met hare rosse muurvakken en ronde torens en altijd, naar het scheen, onneembaar. De galeien, met de bronzen snebben, roeiden op elkander in elkanders flank en de manoeuvres volvoerden zich soms bliksemsnel, met het snelle op- en neêr deinen der riemen: verschillende schepengroepen werden dan slaags en de schepen sloegen in brand of verzonken; de matrozen en soldaten verdronken; de blauwe golven beurden hoog, als in spel en wreedheid, de wanhopig worstelende mannen en overspoelden hen. En de Fortuin, eindelijk, scheen zich te beslissen. Het waren de Tyrische schepen, meer en meer, die daar verbrandden, in de zomermiddagen of in de manenachten: meer en meer scheen de

Macedonische vloot, ongestraft, in regelmatiger slagorde van triremen en quadriremen, waarop de zelve muurhooge oorlogsgevaarten en mobile torens, de Zuidelijke muren der stad te genaken. Alexandros zelve, op den wiegenden toren van zijn quinquereem, was onder de verliefd bewonderende oogen der Libysche vrouwen uit gevaren in het midden van zijn vloot: de zee, dien dag, was dicht bevolkt met de Macedonische schepen en de platformen der schiptorens wriemelden van de boogschutters, speer- en spieswerpers, dicht gerijd in gelid op elkander en zij wiegelden altijd omdat de bries altijd woei. En zoo roeiden de Macedoniërs links en rechts, rondom de stad - naar den Egyptischen haven, naar den Sidonischen haven en geheel ten Westen in de opene zee - om haar te bestoken, van waar zij maar konden. Plotseling scheen het Alexandros, dat de stad niet meer was de onneembare zeeforteres maar een zwak eiland - hoe ook schijnbaar sterk van muren en torens - voor hem te nemen zoo hij slechts wilde. Hoe was het mogelijk, dat hij zoo lang ge-aarzeld had haar te nemen, te willen nemen. Zij was nu, wist hij, geheel omsingeld door zijne, op de zomergolven blij dansende, schepen. Onder zijn voeten, wijd geplant, voelde hij zijn eigen, vele verdiepingen hoogen, toren dansen en wiegen meê met de nooit rustige golven. Uit den hemel stroomde de zonneschijn. Enkele witte wolken rafelden heel hoog uit in het reeds geheel verzomerd azuur. De dag scheen een feestdag te zijn; op zulk een dag was Afrodite geboren, uit het schuim dier baren en uit deze zelfde wateren, die verder-op immers Cyprus - het strand der godin - omspoelden. Een feestdag: dezen dag zoû Tyros genomen worden! Het scheen een spel, heden zóo gemakkelijk volvoerbaar als het een geheelen winter, zeven maanden lang, onmogelijk gebleken was. De muren van de stad wriemelden van uitspiedende belegerden. Zij spiedden uit naar alle richtingen: zij hadden nu zelfs niet meer hunne vrouwen en kinderen kunnen weg zenden naar Karthago! De stad, in het midden van Alexandros' dansende, haar bestokende vloot, lag als een stil sombere wanhoop in het gouden zomerdaglicht. Van de, nu dicht genaderde, schepen, on-

der bevel van Admetos, rameiden de reusachtige stormrammen, aan zware ketenen op den zwaren, bassigen dreun der rameiers, tegen de muren op en boorden de bressen: Alexandros was vlakbij genaderd, niet achtende de Tyrische pijlen: achter de schilden, die hem zijn schildknapen schubsgewijze voor hielden, spiedde hij uit, speer ter hand, gretig dit uur de stad te nemen, haar te bespringen zoodra een brug zoû kunnen worden geslagen van een schiptoren naar de stadsmuur. Intusschen stroomde het brandende pik, het brandende zand van de muren neêr maar het siste en gloeide met vette, zwarte kronkels en vloed van glinsterende, knisterende atomen vooral over de reusachtige, ijzer-beslagen stormrammen, die beukten. De muren dreunden, de echo's weêrdaverden in de zomerlucht. De pijlen, over en weêr, van stadsmuur en schiptorens, weefden het schichtenweefsel. Toen, omdat onder Alexandros' oogen bres na bres in den muur was gebeukt tusschen den Egyptischen haven en het koninklijke paleis - steeds nog het Paleis van Agenor genaamd - en de Tyriërs meer en meer verdwenen van de brokkelende tinnen - vermoedelijk om haastiglijk de verdediging hunner binnenmuren te versterken, was het mogelijk voor de Macedonische schepen, rondom Alexandros' quinquereem en van deze zelve de bruggen te slaan. Als immense armen met ijzeren grijpvingers sloegen de balkgevaarten, eerst mastrecht zich kreunend richtende op der schepen dekken en torenplatformen, dan neêr slaand - zoodra was berekend, dat de genaderde afstand toeliet het doelpunt te bereiken - voor-óver, geweldig, en graaiden vast met de wijde, ijzeren haakvingers tusschen het steen der kanteelen, dreunend, steunend, onder het gejuich en geschreeuw der bemanningen, der man aan man de schepen bemannende soldaten. Brug na brug, brug van beneden op het dek naar de muurbres zelve, brug van Alexandros' schiptoren zelve naar muurtoren sloeg, met neêr beukende reuze-armen en ijzeren graaivingers vast, krakende en splinterend en trillend in bun vervaarlijk neêr zwaaienden slag en Admetos was de eerste, die, torsend zijn groote schild boven zijn hoofd, schreeuwjuichend den benedenbrug overstak, niet achtende de laatste, drei-

gende emmers pik, die de, van boven de muur wijkende, Tyriërs uit stortten... Maar was de zwarte gloeivetmassa te snel gestort om hem te overstelpen, een laatste Tyriër, aan de bres, kliefde Admetos, terwijl hij den voet zegeblij in den berstenden muur zette, helm en hoofd met geweldigen slag van strijdbijl, al zonk dadelijk hij zelve verslagen neêr. Alexandros, boven op zijn toren op alles bereid, had het in die seconde des noodlots gezien en schreeuwde óp van smart, om braven, dapperen Admetos maar te gelijk juichte hij, dat zijn te voren gegeven bevelen, begunstigd door goede kansen, werden uitgevoerd; langs den geheelen muur tusschen paleis en haven waren de Macedonische schepen in dichte slagorde genaderd en beukten de rammen de bressen en grepen de bruggen, hoogere, lagere, de overweldigde muren en liepen de soldaten hen over, onder hunne ‘schildpadden’ - met huiden bespannen overdekkingen - zonder te achten de laatste op hen neder gestorte steenklompen en emmeren pik en brandende zand. En het was vreemd, hoe trots zooveel loerend gevaar, nauwlijks één man viel, zij allen beschut en beschermd achter en onder hun schilden, onder de ‘schildpadden’, die slechts door de grootste bressen, en nauwlijks nog, konden wringen. Toen de, aan zijn kettingen neêr geslagen, brug van des Konings toren zich vast geklampt had onwrikbaar in den overweldigden muur, liep Alexandros over, voor, achter, ter zijde hem de Vrienden en, op commando, de dringende argyraspiden. Tegenstand ontmoetten zij nauwlijks. Der Tyriërs kracht na zeven maanden gebroken, vluchtten zij de ingebouwde en uitwendige trappen der muren af in de stad en de Macedoniërs achtervolgden hen. Zij vloden allen in de richting van het paleis, in de richting ook van den azyl verstrekkenden tempel van Herakles-Melkârth... Want Koinos' falanx was - als geschreeuwd werd - op zijne schepen den Egyptischen haven binnen gedrongen en alles vluchtte nu van het Westen naar het Oosten of niet iedere vlucht naar welken windstreek ook in Tyros te vergeefs zoude zijn.

Alexandros zelve, met de zijnen, ijlde, juichende als een knaap over den wegebreeden muur naar het paleis. Daar geleidde van de

muur monumentale trap ter afdaling in de stad, van een terras overzienbaar, zichtbaar vooral het plein voor het paleis, waar de strijd reeds woedde en woelde... Het waren de falanxen van de Cyprische vloot, die den Noordelijken - Sidonischen - haven reeds hadden genomen en, langs den tempel van Herakles-Melkârth de stad binnen gedrongen, slaags waren met de Tyriërs voor het eeuwoude paleis hunner koningen...

Alexandros beval het paleis binnen te dringen en te bezetten. Maar hijzelve, zich met de zijnen baan makende door het bloedbad, dat aanrichtten de Macedoniërs onder de verweerloosde Tyriërs - in een wraak om het maandenlange beleg, in een wraak om de van de muren geworpen gezanten - drong door tot den meest begeerden tempel van Herakles-Melkârth, waar hem de Tyriërs niet hadden geduld offer te brengen zijn stamgod. Weg geveegd van vluchtelingen de straten en pleinen voor zijn ijlenden pas, voor die der Vrienden en de stormende, lans strekkende argyraspiden bereikte hij over de heuveling de hoogte, waar het heiligdom zwaarmoedig rees boven de stadsmuur en uitzag over de zee. Het was een wijd uit-een liggende gebouwen-massa, waaruit de grauwgrijze tempel zelve, tusschen zijn olijvenhoven, als met oud gouden muurvlakken, zuilen en tympanen reusachtig en aandoenlijk weemoedig verrees. Het heiligdom omsingeld, den tempel omsingeld, trad Alexandros met de Vrienden en de argyraspiden de cella binnen. In de schemering, zonnegoud-doorpoeierd, trad hem de Koning van Tyros, Azelmichos, traden de Ouden en de Karthaagsche gezanten, traden alle de andere hier binnen gevluchte Tyriërs, als smeekelingen, olijvetwijgen hoog in de handen, in dichten drom nader, knielden neder en smeekten in een druischen van stemmen genade.

Alexandros zag op naar het immense idool van den god, Melkârth, den Koning van Kracht, den Tyrischen Herakles, met den Helleenschen halfgod zoo vaak vereenzelvigd. En de Tyrische Koning en de Ouden en de Karthaagsche gezanten rondom hem geknield, gevoelde Alexandros teleurstelling, al was de stad eindelijk hèm, om het idool, waarvoor hij had willen offeren. Oer-

oud, ruw gehouwen uit grauwen bergsteen, overlegd met splijtende gouden plakkaten, hief het zich op zijn plompe pijlerbeenen, vormloos de, naar oud Assyrische wijze, van grove spierbundels gezwollene tors en het grove gelaat in de grove krullen staarde met ronde, domme oogen, terwijl de misvormd zware armen aan de hooge, te smalle schouderen een onhandige beweging schenen te zullen maken als wenschte de god zelve het gebaar dier geknielde smeekelingen na te bootsen. Toen glimlachte Alexandros medelijdend en minachtend. Voor zijn snelle verbeelding, als uit een reeds ver Verleden, rezen de herinneringen aan de wonderschoone werken van den goddelijken Praxiteles, in volmaakte lijnen van ideale lichaamsbloeiïng uitbeeldende de gestalten der Helleensche goden, in Hellas; voor hem rees de heugenis aan de menschelijker kunst zijns eigen voortreffelijken beeldhouwers, Lysippos, die Alexandros' eigen gelijkenis in marmer en brons den tijd had willen ontrooven... Dit was zijn Herakles niet. Dit was niet *zijn* Koning van Kracht, zijn stamgod en de Tyriërs zelve had dit idool, deze god niet kunnen beschermen voor het geweld van *zijn* overwinnaarsarm. Dit beeld was wel belangwekkend om vergane oudheid maar tevens verwerpelijk om barbaarsche slechtheid en Alexandros gevoelde, trotsch, zich door goddelijke broeders en zusters beschermd, nu hij er niet voor ge-offerd had. Hij zoû er ook niet voor offeren...

Maar terwijl hij, in oppersten hoogmoed, met laatdunkend woord en gebaar, de afgesmeekte genade verleende dezen armzalig neêr geknielden, dezen Koning, dezen bevenden Ouden, dezen in vernietiging geknielden Karthagers, omdreef hem de ziel, met het vizioen dier verre schoonheden, glanzende afschijnselen van Praxiteles' en Lysippos' godeschepselen, onbewust, zijne allerlaatste liefde-gedachte aan Hellas... Hij was geen Helleen meer, zijn ziel was geen Helleensche meer: om triomf na triomf had zij herschapen zich in een Aziatische van hoogmoedigen alleen-heerscher, wiens vaderlandsche heugenis nog enkel blijven zoû die aan zijn, stil in zich, niet meer betwijfelden Vader: den Olympischen Zeus, die de zelfde is als Jupiter-Ammon-Râ...

XXIII

Een verademing doorvoer de Macedoniërs toen de stad was genoden en vooral de veteranen en falangieten - toch vrije lieden en geene slaven - waren in het kamp van meening, dat de Aziatische veldtocht nu spoedig gedaan zoude zijn...

Intusschen scheen het, dat een nieuwe wreedheid, hem anders vreemd, een nuttelooze wreedheid Alexandros tot gruwelen dreef, die de Vrienden verbaasden. De anders zoo natuurlijke, milde, te-gemoet komende menschelijkheid scheen hem niet meer eigen te zijn of iets van zijn ziel zelve plots scheen veranderd. Waardoor? De Vrienden wisten het niet. Kon de meerdere wijn, dien hij dronk dezer dagen, volgens Perzische wijze gekruid en gemengd, hem alleen deze driften en erbarmingloosheden ingeven? Waren het de bezwijmelende orgieën door Bagoas geleid en die den weêrstand biedende zinnen dezer jeugdige veldheeren nog niet zóo hadden weten te boeien of zij gordden zich de wapenen om met het ochtendkrieken, als gewoonlijk? Deze feesten, in Sidon gegeven, hadden ook voor Tyros nauw plaats gehad: Bagoas zelf was in Sidon gebleven en zij wisten niets van hem af... En toch, Alexandros, als ontroerd en ontstemd door velerlei aandoeningen, beval, zelfs niet zijn woede gekoeld na de inname der stad, de bloedige wraaknemingen, die eerder waren die eens ongebreidelden, Oosterschen alleenheerschers... Wie der Tyriërs niet in de tempels gewijde toevlucht had kunnen vinden en van hunne daken tot het laatst wierpen met steenklompen of afschoten hun laatste pijlen, werd onverbiddelijk gedood, terwijl hunne vrouwen en kinderen in de overvolle heiligdommen samen drommend, om de genade van Alexandros smeekten. Toen de Macedoniërs moê waren het noodelooze, bevolene bloedvergieten, werd hun geboden tweeduizend Tyriërs aan het kruis te slaan; de kruizen richtten zich in een sinistere rij op het strand links en rechts van de vaste torens. De rest der bevolking werd - dertigduizend van hen - verkocht als slaven naar her en der. Schepen, vol met deze ongelukkigen, voeren weg. Toen,

ofschoon Alexandros den god niet achtte en eerst niet had willen offeren na de inname der stad, bedacht hij zich, droeg een offer op aan Herakles-Melkârth, met den dommen lach en het onhandig gebaar. Hij hing den beukram, die het eerst een bres in Tyros' muur had gerameid in den tempel op en schreef athletische oefeningen uit, te houden in de parken van Apolloons heiligdom: het was de zege wijden den werkelijken en grooten goden: Apolloon en Herakles van Hellas.

Dezer dagen werd Alexandros een tweede brief van Dareios geboden. Nog was het niet bekend met zekerheid, waar zich de Koning der Koningen ophield maar de Macedoniërs meenden, dat hij aan den voet der Armenische bergen zoû zijn.

Dareios schreef Alexandros als aan een koning, met de vormen, gebruikelijk tusschen koningen. Hij bood hem in huwelijk aan zijn oudste dochter, de jonge Stateira en Alexandros glimlachte, stil in zich denkend aan de moeder, die hij beminde als een goddelijk wezen, dat hij zoû willen tusschen de starren doen tronen... Hij dacht dan ook verteederd aan de jonge Stateira, het lieflijke, teeder broze, gazelle-fijne prinsesje, nauwlijks huwbaar: hij riep voor zijn verbeelding haar abrikozetintig gezichtje, aangetint de blauw-zwarte, zuivere brauwtjes boven de gazelle-oogen en het lakroode mondje, het kopje omwonden door den gazen wrong met vederspriet of juweelen kwastje, het kindvrouwe-figuurtje in de zeer rijke, eng sluitende kleedij en wiegende als een altijd wind-bewogene bloemestengel, op de kleine parelen muiltjes... Ook het zusje was zoo: Hefaistion vond beide meisjes zoo mooi, zonder onderscheid vond hij ze mooi: zij geleken ook zoo op elkander: misschien was Stateira iets ranker... En Alexandros bedacht dat wie de Koning der Koningen hem bood, in zijn bezit was, reeds maanden lang, al had hij ge-eerbiedigd de vorstelijke Vrouwen. En hij las verder: de opsomming der landen, die bruidschat zouden zijn der prinses: dat waren alle de satrapieën, gelegen tusschen den Hellespont en den Halys... Alexandros schaterde, terwijl hij in het Paleis van Agenor, in de raadzaal - de zee bruischende beneden de hooge muren en wijde ramen - het Parme-

nion en den Vrienden voor las; hij schaterde omdat Dareios als bruidschat hem aanbood Frygië en Paflagonië terwijl hij zèlve reeds in het Perzische rijk was door gedrongen tot Sidon en Tyros toe! Maar zijn lach klonk niet meer zoo knapehelder als eenmaal wen zijn lachlust gewekt werd: er was de nijdige barst, in zijn lach; er was ook de nijdige frons - die éene, zware rimpel dwars over zijn smalle voorhoofd - omdat hij nog laatdunkende kleinachting gevoelde in dit aanbod van den Koning der Koningen: zijne dochter, die reeds Alexandros' slavin was en die minderwaardige landen, reeds lang achter de laatste stofwolk van de zolen zijner achterhoede gelaten! Het was of de trotsche potentaat wilde zeggen: wat Alexandros veroverd heeft, is niet het zijne, voordat *mijne* almacht - hoe gefnuikt ook in werkelijkheid - het hem schenkt met genadiglijk woord en koninklijken brief. Zelve zoû Dareios zich tevreden stellen met het Oosten... Maar het Oosten: dat was Perzië, dat was Indië, de Oceaan, dat was de begeerde wereld, dat was alles, dat waren de landen, die ook Dionysos eenmaal veroverd had voor de Vreugde en die Alexandros nu wilde veroveren voor zijn Jeugd! Nijdig schaterlachte hij weêr, voelende om zich de afkeuring van Parmenion en de Vrienden, die in zich vonden, dat hij in dit halve en éene jaar Hellas op Perzië gewroken had, het Westen op het Oosten, Dareios verslagen en zijn doel bereikt. Dat de Aziatische veldtocht ten einde was. En zij luisterden steeds naar den brief, dien Alexandros voor las en vonden in zich, dat Dareios gelijk had... Dareios schreef - en hij schreef het roerend waarschuwende - dat Alexandros gedenken moest hoe de Fortuin nooit trouw haren begunstelingen bleef. Vaderlijk bijna waarschuwde hij Alexandros voor zijn jeugd en voor te groote lichtzinnigheid, die hem mocht lokken op te zwakke vleugelen naar onbereikbare grootheid en hoogheid. Niets was moeilijker dan zoo jeugdig zoo grooten voorspoed te torsen. Trouwens hij zelve, Dareios, verslagen, heerschte nog over het grootste deel van zijn rijk: niet altijd zoû hij zich verleiden laten in nauwe bergpassen zijn legers te wringen: Eufrates en Tigris, Araxes en Hydaspes had Alexandros nog over te

steken, vier breede, beschermende stroomen, voor hij het Perzische rijk treffen kon in het hart en in de opene vlakten, tegenover de ontplooide strijdmachten eens nog steeds machtigen vijands, zoû de Macedoniër blozen over de zijne, die hem zoo nietig dan blijken zouden. Wanneer zoû Alexandros Medië, Hyrkanië, Baktrië, Sogdiana, Arachosia veroverd hebben, wanneer de volkeren, die den Aziatischen Kaukasus bewoonden en de boorden van den Tanaïs, wanneer Indië, het eindelooze Indië, dat zich strekte tot den Oceaan?? Jonge man nu, zoû hij oud van dagen zijn, vóor hij die eindelooze landen, zelfs zonder strijd, van het Westen tot het Oosten geheel doorwaad had! Dat hij dus zorg droege den machtigen Pers niet verder te tarten meer, want dit zoû tot zijn schade en schande zijn.

Alexandros, op dezen brief, antwoordde, dat de Koning der Koningen hem aanbood wat reeds niet meer in diens bezit was en dat stroomen noch zeeën hem af schrikten. En werkelijk, de Oceaan, in plaats van hem af te schrikken, lokte hem met wondere bekoring... Dezer dagen, nog in Tyros, kort voor zijn reis naar Egypte en met de moeilijkheid voor zich nog eerst Gaza, sterke vesting, bolwerk van Palestina, te moeten nemen, droomde hij zich weg in oneindigheden... Hij ontweek de Vrienden en op den hoogsten toren van het paleis zag hij uit in de manenachten naar alle zijden... Naar het Westen, waar het scheen, dat een machtige stad, Karthago, voedsterling van Tyros zelve, hem tartte aan het eind dier zilveren zee... Naar het Oosten, waar de Arabische woestijnen als een zilveren zee eveneens, zee van zand, verkabbelden naar dat onbekende, dat de grenzenloosheid was van het Perzische rijk en van den Oceaan van Indië, die zijne verbeelding zich nauw voorstellen kon, die zijne fantazie zich beeldde met hoogere golven dan deze om Tyros en met gedrochten vele bevolkt, als dat eene, dat verschenen was aan dezen horizon, nu zoo bekend. Beneden hoorde hij muziek en zang en feestgeruisch... Het was Filotas, zoon van Parmenion, Filotas, wien hij juist het bewind had op gedragen over Tyros en de omliggende kustlanden en die vierde dezen gunst des Konings. Beneden, in de oude

koningszalen, vierde Filotas, dronken van geluk en levensweelde, des Konings gunst aan de zijde eener wonderschoone slavin, Antigone die hij buit in Damascus gemaakt had. Want Filotas was de prachtlievende, enthouziaste, blij levende zoon van Parmenion, wien zijn oude vader, de opperbevelhebber, vaak vermanen moest en matiging aan bevelen. Alexandros beminde hem zoo als hij de andere zonen van Parmenion beminde maar Nikanor was de ernstige veldheer, ernstig als zijn vader zelve en de jonge Hektor was de knaap, dien Alexandros nog streelde om de kin. Filotas beminde hij om zijn levensuitbundigheid, om zijn luchthartigheid zelfs en tevens waardeerde hij Filotas' buitengewone hoedanigheden als veldheer: daarom had hij hem tot regent van Tyros benoemd. Hefaistion miste hij dezer dagen: met de vloot zoû Hefaistion de Foinikische kust langs bestrijken om 's Konings reis naar Egypte aan te kondigen met vertoon van macht en de bevolking daar in bedwang te houden.

Turende, den verren nachteinder in, droomde Alexandros van de te overwinnen oneindigheden en van Stateira... Dacht hij aan haar, dan werd het een weemoed in zijn ziel, eindeloozer dan deze verre kimmen en vizioenen van te overweldigen oceanen. Die kimmen, die oceanen, werkelijkheden zouden zij blijken, te zien en te tasten en te overheerschen: zijn stille liefde voor Stateira, geheimenis, nauw in den schrijn van zijn hart omsloten, haar en wie ook nooit bekend, zoû hij steeds met zich mede voeren als het onvoldoenbare verlangen... De kimmen en oceanen waren de te omspannen werelden, zijn liefde de nooit binnen te treden hemel... Welnu, zij zouden hem troosten voor dat gemis, die verre kimmen, die verdere oceanen: zoon van Zeus door het Orakel van Ammon verklaard, zoû hij die werelden als een god overheerschen! Maar zijn liefde, hem door Afrodite in de ziel gegoten, zoû hij met zich mede dragen niet sterker dan iedere zwakke mensch met zich draagt den last van geluk-en-smart, die de liefde is...

Zoo bedacht hij het zich en toch ontevreden. Hij moest denken hoe ook goden hadden bemind in onvoldaanheid en droefenis voor zij door godenkracht hadden overweldigd de vluchtende of

de weêrstrevende... Maar Stateira vluchtte hem niet en omdat hij niet overweldigen wilde, had zij niet te weêrstreven. En het zoû alles onzichtbaar en onzegbaar blijven in hèm: zoo blijft het mysterie ook stil ongezegd en ongezien en toch waarneembaar; eene beproeving en een doorzaliging, in het geheim der geslotene heiligdommen van Eleusis...

Plotseling trof Alexandros aan het strand, daar, waar maanden lang zijn leger de stad had bestookt, daar waar het brugge- en dijkwerk nog zichtbaar lag met zijn verbrokkelde steenmassa's en tusschen de belegeringtorens, een rij als van zwarte, armen uit breidende spooksels... lange rij zwarte spooksels, tegen den wijden gloor van de manenacht, zeer zichtbaar in de verte, ginds over de zeestraat. Het waren de staken, het was de lange rij zwarte staken, waaraan tweeduizend Tyriërs waren gekruizigd: de lucht der hangende lijken woei over, wee makend de zwoele zoelte der nacht...

Ontsteld staarde Alexandros er heen... Duidelijker, trots de verte, teekenden de kruizen zich uit... en het scheen of om ieder kruis, om ieder hoofd een ronde maneglans uit schoot, wier stralen wijd-uit in den lichtenden hemel verschoten, de maan zelve vermenigvuldigd duizend malen, tweeduizend malen, daar beneden, boven de lange, zwarte rij, aan de kust, die zich breidde, rechts, links...

Toen werd Alexandros angstig en hij wist niet, waarom het was: het was dat zelfde gevoel van twijfel en onzekerheid, dat hem soms overvallen kon te midden van een veldslag, als, zichtbaar voor hem en de anderen, de zege hem reeds te gemoet vloog...

En doorhuiverd daalde hij de eindelooze wenteltrap af en trad binnen de zaal, waar Filotas, rozen-omkranst, vierde zijn feest, naast zich op het rustbed de wonderschoone Antigone, de, in Damascus buit gemaakte, slavin...

En Antigone zelve schonk Alexandros telkens zijn drinkschaal in: het was de naar Perzische wijze sterk gekruide wijn en die hem als een woelende wolk joeg de aderen door, zich wringende naar het hoofd: dat gaf hem een smartelijke gelukzaligheid, een koorts

aanjagende wellust, waarin de gedachte aan Stateira steeds, vreemd, bleef te gelijk met ándere gedachte: aan Dareios, Azië, den Oceaan en het vizioen der maanlicht uitstralende, gekruizigde, tweeduizend Tyriërs...

XXIV

Azië wachtte. Het scheen, dat deze maanden van zomer Azië wachtte op wat de toekomst der jaren zoû weven. Oorlog heerschte slechts plaatselijk en het leven der volkeren wende zich aan de anders dan gewone dingen, wier staat wordende was. Toen hij Tyros verlaten had met Parmenion en het leger, had Alexandros het beleg voor Gaza geslagen. Daar het de maand der Isthmische Spelen was, waren deze ook voor het leger uit geschreven en uit Hellas kwamen afgezanten Alexandros een gouden overwinnaarskrans bieden. Klein-Azië, de eilanden van den Archipel vielen na nutteloozen weêrstand in het bezit van Alexandros' veldheeren, die waren Kalas, Antigonos, Balakros, Amfoteros, Hegelochos. Het Macedonische gezag bevestte zich overal in het Westen met een de Perzen verbazende, onbegrijpbare, onwrikbare stevigheid.

Gaza was genomen. Tijdens het beleg werd Alexandros tweemaal gewond, als gekondigd was door voorteekens: bekranst voor de offerande, gedurende zijn offering, vloog een raaf over den Koning en liet uit zijn klauwen een aardkluit vallen, die spatte op Alexandros' hoofd in stof; de raaf, daarna, kleefde met de vleugels vast aan de harst en zwavel, waarmeê een der mobile torens, dienende tot brand-stichten, groote fakkels gelijk, was ingesmeerd. Aristandros, de waarzegger, die Alexandros overal vergezelde, maakte uit dit voorteeken op, dat Gaza genomen maar Alexandros gewond zoû worden. Een Arabische overlooper, voordoende in de Macedonische gelederen te willen strijden, waagde een aanslag op Alexandros en wondde hem; den dag daarop trof hem een pijlschot den schouder.

Het hardnekkige verzet der stad deed Alexandros' verbittering stijgen tot razende woede: wie of wat hem ook nu hinderde in de dadelijke volvoering zijner plannen, bracht hem in razernijen, woedender naar mate hem meer en meer een verliefde Fortuin begunstigde. Hoe snel, natuurlijk en ondoordacht eertijds zijn erbarmen gewekt werd en hoogere menschelijkheid, trots den gruwel van oorlog, hem bezielde tot ontroerde ontfermingen, thans was de wreedheid in hem gewekt: Gaza genomen, voerden de soldaten Betis hem voor, den satraap-eunuch, die tot het uiterste de stad had verdedigd, met dapperheid en trouw aan zijn vorst, eertijds zeker door Alexandros, ook in een vijand, om het zeerst ge-eerd. Nu, dat de pijl-doorschotene, bloedende mensch hem voor gesleept werd als een bloederig vod, bralde Alexandros op in, Parmenion en den Vrienden verbazende en bijna walgende blijdschap en riep hij:

- Gij zult, Betis, niet sterven zoo als ge wildet: álles wat uit gedacht kan worden om u te doen lijden, zult ge lijden!

De eunuch, wankelend in den greep der wachten, zag Alexandros tartende koud in de oogen, zonder dat één woord over de lippen hem kwam. Wat baatte schimpen en smeeken: Dareios trouw, had hij zijn stad tot het uiterste toe verdedigd en haatte hij den Macedonischen overweldiger. Meer was er niet in hem van deze aarde: hij zag reeds de Fravashis, de heilige beschermengelen, zijn ziel geleiden naar de azuren trappen van het Paradijs...

Maar Alexandros riep:

- Ziet, hoe hardnekkig hij zwijgt! Smeekt hij zelfs om genade? Boog hij de knie? Maar hij zál geluid slaken al zal het niet meer dan kermen en kreunen zijn!

Toen werd Betis een riem door zijn doorboorde hielen gehaald en terwijl hij nog leefde, vast gebonden aan een kar, opdat de paarden hem slieren zouden rondom de muren der stad. En Alexandros beroemde er zich brallende op, dat Achilleus, van wien hij af stamde, niet minder gedaan had, toen hij zich op zijn vijand, Hektor, wreken wilde maar de Vrienden vonden des Konings vergelijking onedel en Hefaistion smartte er om...

Alleen Hefaistion, die reeds over zee was gegaan naar Peluzium, zoû, van de Vrienden, Alexandros naar Egypte verzellen. Er was geen twijfel, dat de Egyptenaren, moede het Perziesch gezag, dat steeds hen had gekneveld en uit gemergeld, Alexandros met blijdschap zouden ontvangen. Toch bleven de Vrienden met Parmenion en het meerendeel des Macedonischen legers als doelloos, verbaasd, ontevreden achter in Syrië en Koile-Syrië, in Sidon, Tyros, Damascus... Zeker, geheel deze streek, alle deze steden waren bezet door machtige garnizoenen. Maar waarom verwijderde zich de Koning zoo zeer naar het Westen, terwijl in het Oosten twijfelloos Dareios aan den voet der Armenische bergen zijne verspreide legers verzamelde... Waarom verwijderde zich Alexandros van het doel dat hij zich en hun allen gesteld had? Niet anders dan om zich door het Orakel van Ammon, in de Oaze der Libysche woestijn, tot Zeus' zoon uit te doen roepen. Zijn hoogmoed groeide, meenden de Vrienden, met den dag. Hun Koning, dien zij steeds zoo bemind hadden, jeugdig hij te mid hunner eigene jeugd, allen volijverig Hellas te wreken op Perzië, scheen verder van hen af te staan, boven hen te willen rijzen, niet meer de kameraadschappelijke heerscher te willen blijven, die zijne veldheeren steeds ‘Vrienden’ noemde, die regeerde met hen, streed met hen, zegevierde met hen, in een vriendschappelijken bond, waaraan alle hoogmoedige zelfverheffing vreemd bleef. Alexandros, zoon van Zeus uit geroepen door het Orakel van Ammon, Ammon-Râ-Zeus-Jupiter...? Ontevreden fronsten de Vrienden de brauwen en de Macedonische veteranen verklaarden ronduit, dat zij terug wilden naar hunne haardsteden, vrouwen, kinderen. Wat meende deze eindelooze wachting in dit veroverde land? Bood Dareios niet onderwerping aan door zóo veel land af te staan als bruidsgift voor zijne dochter? Waarom nam Alexandros niet aan? Schoonzoon hij van den Perzischen Despoot, zoû vrede eindelijk heerschen gaan tusschen Hellas en Perzië, tusschen het Oosten en het Westen. Wat wilde Alexandros nog meer? Dareios geheel vernietigen? Was Perzië geheel te vernietigen? Waren de zoo talrijke Achaimeniden, in dichten drang bloedver-

wanten rondom Dareios Kodomannos heen, te vernietigen? Terwijl daarbij de kleine troonprins door Alexandros vertroeteld werd als zijn eigen kind? Terwijl hij de vorstelijke Vrouwen omringde met ontferming, hulde, eer? Wat wilden alle deze tegenstrijdigheden?

Filotas, in het Paleis van Agenor, te midden eener nieuwe weelde, zijn fijnen geest behagelijk, vol van liefde voor Antigone, hoorde de bezwaren glimlachende aan, onverschillig ze weg wuivende met de hand, die zijn beker hield. Bleef zijn vader Parmenion, na Gaza's inname terug gekeerd, als in stille droefheid om Alexandros en het worden der dingen, vaak woordenloos tusschen het heftige beweer der anderen, Nikanor, zijn oudste zoon, Krateros, die Filotas benijdde, Kleitos, zich eindeloos beroemende, dat hij Alexandros bij den Granikos het leven gered had, Koinos, Meleagros, Perdikkas, aan de festijnen, wier blijheid ontaardde in twistgesprek, gaven, hoe hunne meeningen ook verschilden, telkens blijk van de grootste ontstemmingen. Dan zeide Filotas, luchtiglijk, dat hij léven en genieten wilde, in deze nieuwe zaligheden, die het Oosten hem ge-openbaard had, dat hij wilde drinken de kunstig gekruide wijnen, dat hij Antigone wilde beminnen maar heftiger werd Nikanor, somberder Krateros, terwijl de anderen, half beschonken zonder het zich bewust te zijn, luidruchtiger te kennen gaven, dat het zoo niet langer kon duren, dat zij het zoo niet langer duldden. Het was als een openlijke samenzwering tegen Alexandros, die verre was, tot zij op eens bemerkten, dát zij als samenzweerders gebaarden en zwegen, om den volgenden dag bezadigder en uitgeraasd, elkander te raadplegen, met stille woorden, op stille plekken, fluisterend bijna, dat noch Parmenion, noch Filotas zelfs nu hooren zoude, wat zij elkander hadden meê te deelen.

Boodschappers kwamen uit Egypte. Zij deelden mede, dat Mazakes, de satraap, Alexandros onderwerping was komen bieden, achthonderd talenten gouds en geheel den koninklijken schat van Memfis: kostbare meubelen en vaatwerk. Na enkele weken kwamen andere boodschappers en zij vroegen niet alleen den

Vrienden te Tyros te spreken, zij vroegen toegang ook te Sidon, tot Sisygambis. Zij brachten Dareios' moeder Alexandros' eerbiedigen groet; zij deelden der vorstin voorts mede, dat de Koning na moeitevollen tocht door de woestijn, waar een vlucht raven hem den weg had gewezen, het allerheiligste Orakel van Ammon bereikt had, waar de opperpriester hem had begroet als Zoon van Zeus, afkomst door het Orakel bevestigd, terwijl dit tevens veroorloofde, volgens den wil des goddelijken Vaders, goddelijk eerbewijs den Koning te wijden.

Weldadige regens waren gevallen in een seizoen, dat het nimmer regende.

Parmenion en de Vrienden, hoe zeer ook voorbereid, waren geërgerd door de koninklijke boodschap. Hun jonge vorstenzoon, hun metgezel in de heilige wraak, die zij in het Oosten zochten, groeide door dezen uitspraak bijna belachelijk boven hunne eigene, aanspraaklooze, kameraadschappelijke verdienste. Maar Sisygambis en de Vrouwen verheerlijkten. Gewend zij zelve haar Koning en zoon, vader, broeder en neef te beschouwen als god op aarde, afstammeling der lichtendste goden, juichten zij in zich en tot elkaâr, dat Alexandros, haar overwinnaar en weldoener, niet minder was dan zij zelve en den Koning der Koningen. Stateira, na de geboorte eener dood-geborene dochter, en steeds zeer lijdende, hoorde, liggende in hare kussens, met vreemde, groote oogen de boodschap uit den mond harer moeder aan. In hare koortsen droomde zij van Dareios en van Alexandros en verwarde zij beiden, tot zij, tot bewust-zijn ontwaakt, uren lang liggen bleef, de ziel haar bijna zwevende uit den open gehijgden mond. Maar Sisygambis, met blijden trots, bekende het Barsina, dat zij gelukkig zich voelde of zij Alexandros' moeder zelve ware geweest. Als Barsina met haar door den drom der hovelingen voorbij ging, stegen eerbiedvoller nog dan immer dier murmelende huidebetuigingen toe naar de vrouw, die zich de Zoon van Zeus had gekozen om hem van nog menschelijk gedacht jongeling man te maken. Ook was het bekend, dat Barsina zwanger was en deze Perzische mannen en vrouwen, sedert maanden ge-

wend aan Alexandros' feitelijke heerschappij, bijna vergetende, dat hun eigen Koning zich ginds aan den voet der Armenische bergen gereed maakte om slag op nieuw den Macedoniër te leveren, gevoelden zich, langzamerhand maar meer en meer, onderdanen en slaven des nieuw gekondigden godenzoons. Barsina beschouwden zij reeds als hunne Koningin naast Sisygambis, de vrucht haars lichaams als erfgenaam en toekomstigen heerscher... Tusschen deze veranderde stemming was Oxathres, Sisygambis' zoon, Dareios' en Stateira's broeder, somber van weemoed en steeds verzwegene, broedende wanhoop. Wat hij opving en hoorde om zich heen, deed hem zich af vragen hoe het mogelijk was, dat Perzische vrouwen, zóo onder den invloed eener vreemde bekoring, vergaten haar eigenen smaad en vernedering van gevangenen, hoe ook omringd met vorstelijke eer. En zelfs in de jonge Stateira zag hij dit, sedert zij wist, hoe haar vader Dareios haar had geboden in huwelijk aan Alexandros; dan zocht hij zijn lijdende zuster, Stateira de Koningin, maar vergeten bijna, en beiden mengden hunne smarten, hoewel het Stateira toe scheen, dat zij niet kende meer hare eigene gedachten en bedringingen en niet álles wellicht zeide tot Oxathres, den broeder, dien zij toch minde...

Een stad had Alexandros gesticht, meldden latere boodschappers, tusschen het Mareotis-meer en de zee, binnen eene ommuring van tachtig stadiën en hij had de stad Alexandria genaamd. Het nieuws maakte op de Vrouwen een grooten indruk: het stichten eener nieuwe stad gaf steeds als een glorie om het hoofd des stichters, of hij door goddelijke ingeving bezield ware geweest om uit te kiezen de gunstige plek. Alexandros meldde, dat hem in een droom de plek was gewezen en ook het voorteeken, dat hij haar mede deelde, ontroerde de vorstelijke Vrouwen zeer: toen het plan der stad ter plaatse zelve geteekend zoû worden, misten de bouwmeesters krijt en strooiden zij, om Alexandros de omlijning der stad te toonen, het meel uit, dat dienen zoû voor der werklieden voedsel: de vorm der stad werd als een, zich aan beide zijden versmallende, Macedonische mantel... Toen vlogen plots

drommen van vogels aan, groote en kleine in een zwarte wolk, die de lucht verdonkerde en de vogelen stortten zich op het meel en vraten het op. Aristandros, de waarzegger, meende, dat dit voorteeken ongunstig kon worden geduid maar de zeer wijze Egyptische wichelaren waren niet van deze meening: zij duidden het voorteeken als allergunstigst: van heinde en verre zouden de bewoneren komen en overvloed vinden in de te bouwen stad, die Alexandros stichtte...

Bijna onverwachts kwam Alexandros in Tyros terug. Zorgeloos was de tijd niet. Zeer droevig was Alexandros aan Parmenion te moeten zeggen den dood van zijn jongsten zoon, Alexandros' lieveling, Hektor, door een toeval in den Nijl verdronken. Andromachos, wien hij het beheer over Syrië had op gedragen, was door oproerige Samaritanen levend verbrand en Alexandros, razend, zwoer hem bloedig te wreken. Piraten maakten de zee onveilig, vrij, als het ware overgelaten, sedert den oorlog.

Maar alle deze zorgen verwolkten zoodra Alexandros dacht aan Azië...

Aan wat hem wachtte...

De heerschappij over de wereld...!

XXV

Dien morgen, in Sidon, had hij verzocht om toegang bij Sisygambis. Zulk bezoek droeg hij steeds voor in allerhoogsten eerbied en hulde, die de Perzische vorstin zeer waardeerde. Zij ontving hem in statie, met alle hare eunuchen en vrouwen. Toen hij binnen trad, met enkel Hefaistion, rees zij op van den vierkanten divan, waarop zij troonde, steeg af en neeg zeer diep, met geheel haar gevolg, bijna tot aan den grond. Hij haastte zich haar te heffen en verweet haar heur groet. Maar zij zeide met groote liefde, dat zij niet te eerbiedig begroeten kon wie was de Zoon van Zeus. Hij gevoelde zich toen zeer blijde, zijn hart zwellende van hoogmoed en genegenheid en geleidde haar terug tot den divan.

Zij besteeg dien, eerst tredende op een schabel, zoo als zij steeds gewoon was; hare eunuchen bereidden haar divan en schabel steeds zóo, dat zij hooger zetelde dan Alexandros, zoo hij zich zette. Hij was zich daarvan niet bewust. En hij bleef ook steeds voor haar staan, tot zij hem noodde te zitten. Omdat hij haar wenschte te spreken alleen, ging Hefaistion en zond zij haar gevolg weg, dat zich langzaam door de vele zijdeuren verspreidde. Het trof hem hoe prachtvol deze zaal van ontvangst in het eeuwoude paleis thans behangen was met kostbaar Babyloniesch tapijtwerk, fabelmonster-doorweven. Hij had, vóór hij het verhinderen kon, een blik omrond van bewondering. Deze verfijnde smaak in deze pracht was steeds iets, dat den Macedoniër in hem kinderlijk trof.

Zij waren alleen. Zij had hare eunuchen nog nooit willen zeggen niet dien schabel en den divan zoo hoog te stellen op een verhevenheid zoodat zij volgens Perzische hofzede troonde boven haar overweldiger. Nu zij alleen waren wees hare juweelzware hand hem te zitten. Toen hij zich zetten wilde op gereed staanden zetel, zeide zij glimlachend:

- Mijn zoon en Koning, zet u hier naast mij.

En zij wees hem den divan.

Hij begreep in eens. Het was de eerste maal, dat zij dit deed. Bijna onhandig zette hij zich op den rand van den divan, zijne voeten op de schabel, terwijl zij troonde in het midden. Maar zij zat niet meer hooger dan hij.

- Zoo zijt gij mij dichter, niet verder dan Dareios ware geweest.

En zij omhulde hem in haar glimlach van moederlijk verliefde liefde. Zeer bewonderde hij hoe zij zat, hiëratiesch, recht, rijk gedost, juweel-overschitterd, als een idool.

- Zet u voortaan steeds nàast mij, beleerde zij hem met haar glimlach. Ik ben trotsch op u. Gij zijt de Zoon van Zeus! Ik heb u innig lief. Gij zijt zoo jong, mijn kleinzoon kondet gij wezen. En gij zijt de Zoon van Zeus en heerscher der wereld zult gij zijn.

Zij was zich nauwelijks bewust, dat zij Dareios verried.

- Gij, die mijn overwinnaar zijt, ge weet niet hoe ik, die uw

slavin ben, u bemin. Ik bemin u niet minder dan mijn eigenen zoon. Gij zijt zoo erbarmingsvol mij en alle de anderen geweest. Dankbaarheid kweekte in mijn ziel deze liefde, de liefde van een moeder, grootmoeder. Mijn hart verheugt, dat gij terug zijt.

- Ik verheug mij eveneens, Moeder en Koningin, dat ik terug ben en zetel aan uw zijde.

- Wij hebben u allen gemist. In gedachte volgden wij u deze maanden over zee en land, tijdens het beleg van Tyros, door de woestijn, tot in de palmrijke oaze. Uw boodschapper, die mij melden kwam, dat het Orakel uw goddelijken oorsprong verzekerd had, heb ik met geschenken overladen. Toen hebben wij op u gewacht. Van de torens zagen uit wie scherpe oogen hadden om u mij, oude vrouw, te konden, zoodra wij wisten, dat gij, op den terugkeer, Tyros verliet om te Sidon terug te keeren.

- Vaak gingen u mijne gedachten toe en hoopte ik, dat deze stad, dit paleis u en de uwen gerieflijk winterverblijf aan bood.

Hij deed zich moeite aan in haar sierlijken toon te spreken.

- De Africus woei soms koud, zeide zij. De rozen bloeien hier steeds maar het zijn niet de rozen van Persepolis. Helaas, wij hebben zorg gehad...

- Zeg mij: Stateira...? vroeg hij en hij beefde naast haar van geheime liefde.

- Zij was steeds lijdende. Haar kind baarde zij levenloos. Zij is nog immer lijdende...

- ...Ik zal haar nooit weder zien, dacht hij. Maar zij ging verder:

- Barsina, o mijn zoon, wacht wie zij baren zal.

- Zoo het een zoon is, zeide hij; zal ik hem noemen Herakles maar niet naar den Melkârth van Tyros. Ik noem hem naar mijn goddelijken stamvader van Hellas, zoon van Zeus hij ook.

- Wèl genaamd zal uw zoon zijn...

- Zoo haar spruit een dochter is, glimlachte hij; zoo noemt gij haar, o Moeder!

Zij glimlachte terug.

- Hoe teeder zijt gij, o mijn Overwinnaar! Zeker, zoo Barsina een dochter baart, zal ik haar Stateira noemen.

Hij ontroerde zeer.

- Of Sisygambis... verbeterde hij, bijna verward.

- Zoo gij dit wilt, gaf zij toe, trotsch en gelukkig.

- Zeg mij van de jonge prinsessen? vroeg hij, hoffelijk.

- Zij bloeien in voorspoed en danken u uit mijn mond. En onze kleine Ochos...

- Wat met hem?

- Hij vraagt en dwingt en droomt... van Iskander. Weet ge, wij hebben u allen lief...

Zij sprak niet van haar zoon Oxathres. Hij dacht alleen aan Stateira, die hij minde.

- Mijn zoon Dareios Kodomannos, ging zij voort; bood u mijne oudste kleindochter aan... Waarom weigerdet gij?

Zijn voorhoofd betrok.

- Vergeef mij, zoo mijn vraag onwelkom is, hernam zij. Maar hoe blijde zoû ik zijn later ook door banden van bloed als door genegenheid aan u verbonden te zijn. Waarom huwt gij niet Barsina... of beter nog wellicht... Stateira, de oudste kleine? Zoû het geene verzoening zijn?

Zij had in hare handen zijn hand gegrepen, zij zag hem aan met geheel de overheerschende betoovering van Perzische vorstin, die zoo ook hare eigene zonen had overheerscht. Maar hij zeide, somber, omdat lijdende was die hij minde en hij háar immers nimmer terug zoû zien, en barsch bijna dreigde zijn stem:

- Het is geen tijd aan andere dingen te denken dan aan den oorlog. Vergeef mij, Koningin, maar uw zoon, die mij zijn dochter bood tot vrouw, is mijn vijand en hij bereidt zich mij te bestrijden. Zijn dochter is reeds de mijne, zoo ik het wensch.

- Wij zijn allen de uwen, sprak zij deemoedig. Ik, o mijn Heer, o mijn Zoon en Koning, ben uw slavin maar gij noemdet mij Moeder en zoo het mij Olympias gunt...

- Te gunnen heeft zij u niets, liet hij zich ontvallen, ontstemd en zij ried, als zij reeds vaker gedaan had, dat hij Olympias niet lief had, zijne moeder, die hij nooit tot regentesse in Macedonië wilde benoemen naast Antipatros, den regent.

Vol beheersching zweeg zij, over de verre, vreemde vorstin, de Bacchante, de intrigante, de minnaresse tevens van der Hellenen god: eene vrouw als onwerkelijk, die zij moeite had zich voor te stellen.

- Ja, gij zijt mijn Moeder, zeide hij zachter. Ik dank u een gevoel, dat ik niet kende. Ik heb u ook lief, Moeder en Koningin. Zeg mij uw wensch en het zal zijn als ge wilt: waar wilt ge toeven als ik ten oorlog trek?

Zij zag hem diep, fel in de oogen. Zij zeide:

- Gij zult staan tegenover mijn zoon Dareios. Gij beiden, die ik lief heb, beiden mijn zonen, zult staan tegen over elkander. Als broeders, die elkander bestrijden, zult gij staan tegenover elkander. Zoo gij de jonge Stateira naamt, zoudt gij u over haar heen met uw broeder verzoenen. Het mag zoo niet zijn: vijanden blijft gij. Ergens, in Syrië, in Mezopotamië zult gij elkander bestrijden. En ge vraagt waar Sisygambis toeven wil? Zij wil toeven met u, als uw gevangene, maar ook als een moeder: zij wil zijn daar, waar gij beiden zult strijden. Zij wijkt niet van u en zoo gij Dareios verslaat, zal zij Dareios beweenen en zoo hij Alexandros verslaat, zal zij Alexandros beweenen!

Zij wierp in een plotse wanhoop hare armen op en slaakte een smartelijken snik.

- Moeder! riep hij.

Hare armen vielen neêr en hij bewonderde hare voorname gratie. Haar hoofd zonk neêr, nijgende naar zijn schouder. Daar rustte het even. Toen bekende zij:

- Ik heb u te veel lief... Iskander. O waart gij ons niet zóo erbarmingsvol slechts geweest!

Zij had zich hersteld. Ontroerd was hij gerezen. Zij ook rees, ontroerd. Zij herhaalde:

- Ik ga mèt u...

- Vermoeienis zal uw deel zijn, Moeder en wellicht bovenmenschelijke smart, om Dareios of... om mij.

- Het zij zoo.

- Stateira?

- Zij blijve in Sidon, met de kinderen of zij verzelle mij, als zij wenscht.

Zij had geheel haar ouden trots herwonnen, hare onverzettelijkheid tevens. Maar omdat zij toch eene gevangene zich voelde, zeide zij nu, vleiende:

- Zoo gij het toè staat, mijn Zoon en Koning, vergezel ik u. En vergezellen zij ons.
- Het zij zoo, zeide hij. Ik heb u steeds toe gestaan te doen wat gij wildet.
- Zoo hij valt, vroeg zij allersmartelijkst; mag ik hem beweenen en eere doen?
- Ja, zeide hij ernstig, in hare oogen de zijne.
- Zoo gij valt, mag ik u beweenen en eere doen?
- Ja, zeide hij en het smolt in hem van zachtheid.

En hij boog voor haar de knie. Zij boog over hem heen en hare handen roerden zegenend zijn voorhoofd aan.

- Ik heb u te lief, herhaalde zij. Kniel niet voor mij, Koning.

XXVI

Anderhalf jaar was voorbij gegaan sedert Dareios in de binnenlanden van zijn rijk gevlucht was na den verloren slag bij Issos; anderhalf jaar, dat Azië wachtte, dat de vorstelijke Vrouwen in de macht waren van Alexandros, niettegenstaande Dareios' brieven, zijne tegemoetkomingen en zelfvernederingen voor den Macedoniër. Maar in deze maanden, dat Tyros was belegerd geworden, dat Alexandros zijn reis door Egypte volbracht en Alexandria stichtte, had de Koning der Koningen, aan den voet der Armenische bergen gevlucht, zijne legers, met nieuwe lichtingen versterkt, verzameld in Babylonië en Mezopotamië en het aantal zijner troepen was zekerlijk tweemalen zoo talrijk als zijn leger destijds in Cilicië geweest was. Slepend en ontzenuwend van traagheid waren in onduldbare wachting de maanden voorbij gegaan en hadden Dareios' geduld uit geput maar zijne neven en

satrapen ontrieden hem van zoo verre op te trekken om Alexandros voor Tyros te overvallen en daar hij nooit uit Sidon, waar zijne moeder met Oxathres en Stateira en de kinderen toefde, heimlijke aansporing had ontvangen, noch mededeeling van dier pogingen tot ontvluchting, was hij met onmacht geslagen en zag hij uit, bij wijle wanhopig, in de verre horizonnen om hem heen, in de verre toekomst ook, die steeds verder en verder te deinzen scheen.

Nu hoorde hij van zijne uitspieders, dat Alexandros, terug uit Egypte, zich in Sidon op hield maar zich bereidde op te trekken door Koile-Syrië om de Perzische legers, den Perzischen Koning te zoeken met een, hoewel in aantal steeds minderwaardige, toch versterkte en uitgebreide macht. De falanxen! Als Dareios, die hen gezien had, dacht aan de falanxen en zich voor stelde de ijzeren vierkante blokken, de immense metalen dobbelsteenen en voortschuivende, liggende pyramiden, fronste hij de brauwen al kwijnde niet zijn vertrouwen maar geweld moest hij zich doen zich rekenschap te geven van zijn eigene, aangroeiende, menigvuldige heirmachten om hoop te blijven voeden op gunstige wending en kans.

Van de verste landen des Oostens, Baktrië, Skythië, Indië zelfs waren de Barbaarsche legeren aan gevloeid als met zwellende stroomen, die zich ontlastten in Mezopotamië, Babylonië. Zij trokken in eindelooze drommen te zamen voor den Koning der Koningen, met zijn staf uit gereden de tijdelijke plaats zijner verblijving - gehucht met bouwvallig kasteel, het kamp er om heen - aan de rotsige bronnen des Tigris'. Tusschen de kleine rivieren Bumodos en Lykos, waar een wijde vlakte zich breidde onder trillend blauwen zomerhemel - de zanden verblauwd, de rotsen verblauwd, in het waas van te overdadigen schijn - trokken de legers voorbij voor de oogen van hun steeds almachtigen Despoot, den Koning der Koningen. Wapenen, die zoo talrijke troepen ontbraken, werden hun bedeeld. Der Perzische en Medische ruiterijen waren ruiter en ros nu bedekt met ijzeren rustingen van platen saâm gevoegd en bizonderlijk buigzaam. Zij, die

slechts werpspiezen hadden, ontvingen zwaard en schild; der infanterie werden voor gevoerd wilde, steigerende paarden-dersteppen, die zij dresseeren zouden; het brieschende gehinnik weêrklonk van onwillige razernij, als de mannen de schichtig blikkende dieren het bit dwongen in den mond. Toen, langzaam, reden de zeiswagens voor, der Baktriërs en Skythen. Het waren er zekerlijk honderd, wreede voertuigen des verderfs: aan het uiteinde der disselboomen staken de ijzer-gepunte speren naar voren; ter beide zijden des juks bogen links en rechts over de tweespannen des vierspans drie gebogene zwaarden uit; tusschen de spaken staken de snijdende messen terwijl de zeizen, aan de raderen der wielen gesmeed, met de punten opwaarts en de punten neêrwaarts, weg zouden maaien al wat in de heftig stormende vaart der gezwiepte paarden niet ten snelste zoû kunnen wijken ter zijde. De monsterachtige, zelfs voor de eigene legers doodsgevaarlijke gevaarten schenen ontzaglijke, ijzeren spinnen, schorpioenachtige reuzegedrochten, draken met ijzeren vleugels, ijzeren voelhorens, ijzeren tanden: toen zij, voorzichtiglijk aan gemend, voor reden, blikkerden zij in den zonneschijn met duizend bliksems uit, schoten zij verblindende vonken en overvulden zij geheel de vlakte tot ontzetting der Perzen en verbondene Barbaren zelve.

Dien zelfden dag, dat Dareios den Tigris over stak, vernam hij, dat Alexandros niet ver was. De Perzische legeren overdekten geheel de hier bebouwde, daar woestijnachtige wijdte der Mezopotamische vlakte en het scheen overmoed, dat naderde de Macedoniër tot zoo ver binnen het rijk. In verkenning zond Dareios Satropates met duizend uitgekozene ruiters, die in de richting van Thapsakos zich verspreidden. Mazaios, zijn beminde opperbevelhebber en dinger naar de hand eener zijner dochteren, met zesduizend ruiters, zoû Alexandros den weg versperren en door geheel het land in brand te steken, den vijand tot hongersnood voeren.

Alexandros, met Parmenion en de Vrienden, met zijn leger op gerukt, zag de vlammen. Het was als een breed, in rosgele plooien verwaaiend gordijn, dat ontrolde schuin aan den grond en op

steeg en hangen bleef met zijn uitkrinkelende smookdraperieën in de verwaasde blauwte der zomerhemelen. Breeder en breeder breidde het uit langs gehuchten en verschroeiende korenvelden en slierde die mede in de snel schuine vaart zijner plooien. Ter zijde zagen de Macedoniërs de horde der verlate vluchtelingen, dorpelingen, met loeiend vee en karren en paarden en have vluchten, niemand wist klaarblijkelijk waarheen want in het Oosten breidden de Perzische legeren, in het Westen de Macedonische en de verschrikking des oorlogs zoû tusschen hen beiden zijn. In lange, ijle, smook-omhulde karavanelijnen vluchtten de radelooze landbewoneren naar de Armenische bergen ten Noorden, naar, ten Zuiden, de Arabische steppen. Voor den oorlog werd de vlakte schoon geveegd maar de brand overheerschte schrikwekkende. Parasangen, parasangen verre breidde zich het, zich verder schuin waaiende, gordijn. Hoewel zwakke bries de, in den zonnedag, valende vlammen woei in de eigene richting der brandstichteren, in die der Perzen zelve, was verstikkende droog en onadembaar de lucht voor de Macedoniërs.

Telkens wendde Alexandros, werktuigelijk, een bezorgden blik om naar de toch niet te onderscheiden achterhoede des legers, waarin mede kwamen de vorstelijke Vrouwen: Sisygambis, die niet in Sidon had willen blijven, nu beslissende slag vermoedelijk gestreden zoû worden tusschen haar zoon en wie als een zoon zij lief had; Stateira, lijdende maar zij ook onwillig veilig te Sidon te blijven, nu haar broeder-gemaal wellicht voor de laatste male in de onzekerheid der kansen te staan zoû komen tegenover den overweldiger, dien zij toch niet haatte; hare beide dochterkens, de kleine Ochos vergezelden haar beiden met geheel den hofsleep, steeds om haar heen...

Na elf dagen vermoeiende marschen waren de Macedoniërs den Eufrates over gestoken, toen in de wijde, wijde vlakte het vuurgordijn hen tegen hield. De soldaten dachten het een teeken der goden, zoo ontzagwekkende ontrolde het naar den hemel zijn vlammen en de dag donkerde: in den smook bezwijmde het zomerlicht. Alexandros vreesde hinderlagen maar de verkenners

meldden, dat niets hiervan te ontdekken was. Langzaam, pas voor pas in de benauwde gloedatmosfeer, trokken de Macedoniërs voort, vier dagen lang, tot het vuurgordijn verijlen zoû. Mazaios liet zich niet zien. Des morgens, uit hare tenten tredend, zagen de vorstelijke Vrouwen, hijgend naar adem, zorgvol uit naar de eeuwige vlammen. Eindelijk slonken zij: de zomerlucht blauwde heen door de laatste rook, die verwoei. Ginds stroomde de Tigris...

Eenige ruiters zouden peilen de diepte. Hevig schoot over rotsblokken en de stommelende steenen met zich sleepende, het schuimende, bruischende water. De ruiters dwongen de onwillige, hinnikende paarden het lagere water in: het reikte de dieren tot aan de borst, in het midden des strooms tot de halzen. De schichtige oogen omhoog, verwrongen de open bekken, waadden zij moeizaam door. Het voetvolk, in twee vleugelen, ter zijde door de ruiterij gedekt en hoog boven hunne hoofden heffende hunne zware wapenen, waadde toen de rivier door. Alexandros en de Vrienden, reeds over gestoken, wezen hun de doorwaadbare plaatsen en riepen en moedigden aan maar stil vloekten de soldaten, verwenschende Azië en Alexandros en meenende, dat nóoit zij terug zouden keeren naar Hellas en Macedonië. Nog grootere moeite hadden de zwaar beladene lastdragers: midden in den stroom ontgleden hun de kisten en kofferen, de schouders af, tuimelden zij over de gladde steenen, struikelden; zij grepen naar de hun ontglippende lasten, waar die dobberden of bonsden tegen elkander op de hevige wateren maar de stroom sleepte sneller zijn buit meê. De Koning riep hen toe niet te achten wat zij verloren: hij zoû terug geven wie het zijne verloor, zoo de soldaten slechts hunne wapenen redden. Vol van de moeizaam wadende mannen en paarden bruischte en schuimde de booze rivier als onwillig zich te laten doorwaden. De harmamaxen der vorstelijke Vrouwen met hare Perzische wacht rondom, wachtten tot over gestoken waren de twee legervleugels met de ruiterij. Alexandros, bezorgd, zag naar haar uit. Hij zag, onduidelijk, om de breedte des strooms, over de hoofden der laatste wadende mannen, over de

paarden, de wachtende toe-gegordijnde wagens: in de eerste wist hij Sisygambis. In de tweede wist hij Stateira. Gezien had hij haar niet meer sedert dien morgen op het terras, te Sidon, toen de Tyrische gezanten waren gekomen. Maar gedacht aan haar had hij steeds, voor Tyros, voor Gaza, in Egypte... Dáar was zij, daar was zij, onzichtbaar; daar dwong de menner het tweespan van haar wagen, nadat Sisygambis' voertuig zich in de wateren gewaagd had, den vloed in. De stroom woelde om de hooge wielen: o, zoo het water slechts niet hare voeten bereikte! O, het ongemak, dat zij duldde, Sisygambis gevolgd, ter wille van Dareios, dien zij zeker beminde, haar broeder-gemaal! O zoo zij slechts gebleven ware te Sidon, in het oude paleis, veilig voor alle bezwaarlijkheid, die mede bracht dit volgen tusschen tros en achterhoede: zoo zij slechts gebleven ware in de koele zalen der antieke Sidonische koningen al was het er niet de blijde weelde van het paleis van Persepolis, dat zij zóo beminde, zóo beminde! Aangevoerd had hij zijn leger moeten, stellend zijn voorbeeld hij met de Vrienden en zoo ver was hij nu van haar: de geheele, breede, booze stroom was tusschen haar en hem. Nu naderde haar wagen het midden: hoe zoû zij lijden grootst ongerief en gevaar zelfs! De paarden struikelden over de steenen, schots en scheef slierde het voertuig; fel zwiepte de lange zweepkrinkel des menners; de andere wagens volgden, de Perzische wacht... Was dat voor een teêre vrouw dit mede te maken, de lange marschen der legers, de korte rusten in slechts haastig opgeslagene tenten als er geen tijd was te bereiden het weelderig verblijf, wel mede gevoerd maar nooit op gesteld! En dan de walm van den brand, die dagen lang had de lucht onaâmbaar gemaakt en nu de rivier, het stroomende bolwerk, de bruischende wateren van den Tigris onwillig, zouden zij hunne Koningin verhinderen veilig te bereiken den anderen oever, zij als op weg naar haar Koning, hoewel hijzelve, haar Koning ook, tusschen hen beiden was...? Toen, toen trokken de paarden Sisygambis' harmamax den bereikten oeverboord op; toen, toen trokken de paarden Stateira's wagen: hellende schommelde het voertuig...

Alexandros herademde. Het was gedaan, het was geschied: om deze moeienis en zorg was hij in vreeze geweest als nooit wen zijn falanxen in stormden tegen de Perzen... En geheel dit stoute werk was gedaan, was geschied: zijn leger had den Tigris over gestoken!! Een oogenblik besefte hij den overmoed van wat hij wederom had door gezet tegen Parmenions bezadigder wijsheid in: den diepen, hevigen, nijdigen Tigris te doorwaden! Geen man was bezweken, slechts enkele kisten waren verloren. Maar nu hij zijn doodmoede, uitgeputte, druipende mannen en paarden zag rondom hunne kapiteinen, druipende, rondom hunne veldheeren, druipende, hijzelve druipende, nu begreep hij, dat als Mazaios dáar ware geweest, dáar ware opgedoemd met zijn Perzen, daar waar de Oostelijke bergen blauwden... zij, de Macedoniërs, waren vernietigd geworden. Op dit oogenblik ontbrak alle krijgstucht, vloekten veteranen en jonge soldaten, vielen de hijgende paarden oververmoeid ter aarde en toch...

En toch... toen verkenners meldden, dat Satropates, maar met duizend ruiters slechts, in aantocht was, verzamelden zich de één uur bandeloozen tot hunne aan-een gesmede falanxen, klonken de Macedonische tuba's...

Duizend ruiters? vroeg zich Alexandros af. Satropates? Waar bleef Mazaios?? En hij lachte: het was één oogenblik zijn blijde jongenslach: het was om zijne Fortuin, die hem nooit begaf...

Ariston, het hoofd der Paioniërs, stormde met de zijnen op de Perzen los: voor die overmacht weken de duizend ruiters; Ariston vervolgde Satropates; hij worstelde met hem, beiden te paard, smeet hem van zijn ros en sloeg hem zijn hoofd af, dat hij hoog bij de haren hield, terug rijdende, en neêr wierp voor Alexandros' voet.

Alexandros, wijdbeens, schaterlachte als een knaap.

Maar Parmenion en de Vrienden dachten, dat het onmogelijke gebeurde: den Tigris over gestoken en niet vóor dat de overzijde bereikt was die nuttelooze tegenstand: duizend ruiters op geofferd en Satropates, den dappere, die niet had willen wijken al draalde Mazaios, waar en waarom...?

XXVII

Twee dagen lang zouden de uitgeputte troepen hier rusten bij den Tigris, de groote tenten van het vrouwenkamp werden op geslagen maar Alexandros zag Stateira niet: hoewel zij hem vergezelde nu, zag hij haar niet, had hij haar sedert maanden, sedert hij gegaan was uit Sidon naar Egypte, niet meer gezien... En hij poogde zijn gedachte af te trekken van zijn gevoel en te vestigen op wat hem wachtte: den grooten slag met Dareios, den beslissen de voorzeker... Hoewel de Fortuin hem steeds begunstigd had, in alle krijgsverrichtingen reeds sedert zoo prillen leeftijd volvoerd, hoewel zij hem nooit verlaten had op het beslissende oogenblik, werd hij zich innig bewust, dat zij niet was de Trouw, een andere godin deze dan de blinde en trouwelooze en dat zij ieder oogenblik zich af kon wenden zelfs van wien zij, tot nog toe trouw, ten goede de kansen gekeerd had. Het gaf hem een onrust, die hij verborg. Hij ontkende zich niet, dat, zoo ver in Azië door gedrongen, het voor hem worden moest overwinnen en weêr overwinnen zonder éene enkele weifeling omtrent den uitslag der noodlottige veldslagen, daar het anders zijn verderf zoû zijn, de ondergang zijner reeds, trots staâge overwinning, ontevredene soldaten, de ondergang van Macedonië en geheel Hellas. En na de avondberaadslaging met Parmenion en de Vrienden, dien tweeden dag, verwijderde hij zich alleen, als hij vaak deed, zelfs niet Hefaistion noodende hem te verzellen. Tusschen het kamp en de verst Oostelijk geplaatste schildwachten strekte een rotsige vlakte zich uit, ten deele woestijn, ten deele wellicht een aloud bed van den Tigris, die eeuwen geleden daar met zich mede de rotsblokken had gevoerd. Een enkele palmboom wrong zich in den wijden avond, wiens vale schemerasch zeefde de lage wolken door. Het was een vreemd weder voor een midzomeravond en er viel als een vreemde huiver van be-angstiging uit de zware luchtlooze atmosfeer: iets, dat Alexandros, gevoelig voor weêrgesteldheden, om antipathie, sympathie, die uit zulke verschijnselen samen weefde met eigene stemming, be-indrukte. Hij zag naar

den hemel, laag, en om zich heen over de vlakte, wijd, de kimmen als in vaalte veronwezenlijkt, het kamp daar ginds, bleek doorblonken van lichten en de Tigris er achter, grauw de wateren schuimloos strijkende als loom en moê langs de zwartende rotsklompen, hun snelleren stroom verhinderend. En toen Alexandros weêr naar den eenen palmboom zag, bemerkte hij, dat Bagoas naderde, verzichtbarende in de vaalte...

En hij liep met de Egyptische Wijzen mede, die Alexandros zeer hoog achtte en Aristandros, zijn waarzegger, was in hun midden.

Toen Bagoas den Koning bespeurde, liep hij sneller vooruit en knielde neêr in het zand.

- Wat deedt ge? vorschte Alexandros barsch en bijna nieuwsgierig.

- Vergeef mij, Heer, smeekte de eunuch. Ik liet mij verleiden de Wijzen te volgen, die uitkijken naar de Maan. Zorgeloos was ik niet te wachten op uw bevelen, bij de tent, waar uw handeklap mijn gehoor bereikt. Straf mij, Heer.

- Ge zult van nacht voor mij dánsen, tot ge uitgeput er bij neêr valt. Ge zult niet ophouden voor ik het zeg.

- Het zal zijn als ge beveelt, Heer, zei de eunuch en kuste Alexandros' voet.

- Wat zien de Wijzen en Aristandros uit naar de Maan?

- Zij verwachten haar ginds, Heer, te rijzen, tusschen die hoogere en lagere rotsen. Zie...!

Liggende aan Alexandros' voet, zag Bagoas half om en wees. Bijna onwillig hief Alexandros, geboeid, van de ranke, bazilisk-achtige kruipeling zijn blik naar waar diens vinger wees... Flauwe schijn glom uit, bleek om de avondlijke vaalte.

Toen rees de Maan, vol, maar zóo bleek als een lamp, die, olieloos, doofde.

Het rilde koud over Alexandros' leden. De Wijzen en Aristandros waren nader gekomen en zij bogen met diepste eerbewijzing voor den onverwachts hen ontmoetenden Koning.

- Wat doet ge? vroeg Alexandros.

Aristandros zeide:

- Heer, wij wachten de Maan. Zij is de star van Perzië, ook al aanbidden de Perzen de Zon. Zij gaat verduisteren.

Alexandros voelde het in zich ijskoud.

- Wanneer? vroeg hij.

- Zoo aanstonds, zeide Aristandros.

- Wist gij het? riep hij den Egyptischen Wijzen toe.

- Wij vermoedden het, Heer, klonken nederig eenige stemmen.

- Waarom niet eerder het mij gekond? De opmarsch van het leger is voor morgen bepaald...

- Wij wisten vóor deze stonde niets zeker, Heer, logen de bleeke stemmen. Wij weten niet altijd de goddelijke dingen vooruit... Wij vermoedden slechts en wachten nu af...

Maar hunne berekeningen hadden niet gefaald: zij omhulden echter hunne cijferen steeds met mysterie. Hunne wit gemantelde schimmen spookten om Alexandros heen en zelfs Aristandros, meer hem vertrouwd, verijlde zoo, wit en spokig. Aan zijn voet deinde zacht de borst van den eunuch: het scheen Alexandros, dat hij die deining voelde...

Er was een angstvol wachten. De vreemde atmosfeer - niet de gewone der star-stralende, Aziatische zomernachten - had ook de Vrienden en Parmenion buiten de tenten gelokt, zoekende den Koning. En velen der Macedoniërs: der soldaten ruischende stemmen naderden van af het kamp...

De maan steeg langzaam hooger, boven de rotsen. Zij was zoo vreemd bleek of zij met grauwe asch ware overstrooid.

- Het is de rouw der Perzen, duidde Aristandros.

- Gelooft ge? vroeg Alexandros.

Toen tot Bagoas, dien hij vergeten scheen:

- Sta op...

De eunuch rees; achteruit gaande eerbiedig, gebaarde zijne sierlijkheid, schimme-achtig ook, tegen den palmestam; de bladeren dropen omneêr. De Vrienden waren genaderd.

- Wij zochten u, zeide Hefaistion teeder, met een gebaar van verwijt.

- De Maan zal verduisteren, zeide Alexandros.

- Wanneer? vroeg ontsteld Hefaistion.

- Zoo aanstonds, herhaalde Aristandros. Zie...

De Egyptische Wijzen hadden zich op een rij geschaard, het aangezicht naar de rijzende Maan. Langzaam, langzaam duisterde de al zoo bleeke schijn. Toen, nauw zichtbaar, doofde de volle rondte van het duidenisvolle hemellichaam allen glans. De vale asch, die de maan o verstrooid had, scheen geheel de vlakte te overstrooien. De Egyptische Wijzen bogen diep en murmelden onverstaanbare litanie, esoterische hymne, die niemand verstond.

- O zie! riep nu, dof, Alexandros.

Een oproodend lichtwaas, als een sluier van bloed daalde neêr en over de Maan; de vale vlakte schemerde eene pooze in den bloedgloor; heel de hemel bloedde door de wijd zevende asschen heen; toen donkerde alles in bijna nacht.

In de duisternis waren tal van Macedoniërs genaderd; zij stroomden toe uit het kamp. In het roerige stemgedruisch rilde de vrees, duidelijk hoorbaar. Stemmen klonken, vol godsdienstige ontroering:

- Het zijn de goden, die ons dit teeken geven!

- Niet verder door te gaan, niet verder!

Toen, oproeriger - en het waren de stemmen der veteranen:

- Maar Alexandros, trots hun wil, sleept ons goddeloos tot de uiterste grenzen der wereld! Wat is er nog verder, daar ginds, waar de zon op gaat?

- Het zijn heilige oorden en de goden willen niet, dat wij die Oostelijke landen treden!

- De rivieren alleen reeds houden ons tegen, breed en met snellen stroom... De maan verduistert: ook de zon zal verduisteren...

- Daar ginder is niets dan verwoeste grond en woestenij: wat moeten wij verder? Waarom? Waarom?

- Waarom die eindelooze strijd? Al dat bloed vergoten: zie, de weêrschijn er van hangt in de lucht!! Om te voldoen aan de eerzuchten van één man! Wien zijn vaderland niet genoegt, die zijn vleeschlijken vader verloochent, die in dwaze bespiegeling den Olympos wenscht!

Nooit nog waren de oproerige stemmen zoo duidelijk in Alexandros' oor geklonken als in deze donkere, bloedroode nacht. Hij verbaasde er om meer dan hij er van ontstelde. Het trof hem hoe Hefaistion, Kleitos en Filotas alleen zich dichter om hem schaafden, met een onderlingen blik en de hand aan hunne zwaardgevesten - Alexandros zelve was ongewapend - terwijl Krateros, Perdikkas, Ptolomaïos, Koinos, Meleagros bijna somber staan bleven waar zij stonden om Parmenion heen... En in de staâge tegenstrijdigheid zijner gevoelens wisselde het, in Alexandros' ziel van vrees voor het onheilspellend verschijnsel en twijfel aan de naaste overwinning, zonder welke hij en alle de zijnen zouden verloren zijn, met de plotse opflakkering en opvlamming aller geesteskrachten, die wèl aan de overwinning geloofden, die zeker waren van der goden gunst en van den, morgen of overmorgen, gunstigen uitslag des veldslags. Dadelijk trad hij den veteranen toe, zoo onverwachts, dat nauwlijks de Vrienden hem volgen konden en de drie trouwsten en meest hem minnenden zich haasten moesten hem weder, op alles bereid, te omringen en te beschermen. Toen reeds zijn stem weêrklonk:

- Macedoniërs! Wat verlaat gij uw tenten en welke ijdele onrust stoort u de nachtrust? Zoo de goden een teeken ons spellen, weet gij het teeken te duiden, onwetenden, die gij zijt? Zoo gij meent, dat wij Hellas reeds gewroken hebben op Perzië, ál den eeuwenlangen smaad, dien wij moesten verduren van Dareios, zoon van Hystaspes, van Xerxes, den ijdelen trotschaard, zoo ge meent, dat wij Dareios Kodomannos, die telkens laatdunkend ons tartte, overwonnen omdat wij hier aan den Oostelijken oever van den Tigris staan, zoo keert terug naar uwe steden en haardsteden: vrije mannen zijt gij en geen slaven: gaat terug tot uw vrouwen en zegt daar ginds, dat u de goden het teeken gaven van deze lichtlooze, door bloedwaas schemerende Maan, teeken, dat gij zelve te duiden wist met uwe stompe, botte, onwetende wijsheid! Wat mij betreft en wie mij trouw zijn, wij luisteren liever naar de duidenis dezer Egyptische Wijzen: zij zijn de ingewijden, de bezielden, de welwetenden: hunne oogen zagen vaak de, door ons ongeziene,

dingen; hunne ooren hoorden de hemelsche harmonieën: spreekt, Wijzen en zegt mij beter dan mijne soldaten: wat spelt deze roode Maan?

De oudste der Egyptische Wijzen trad voor; hij verhief de stem en tusschen de dichter dringende, gretig luisteren willende Macedoniërs, orakelde hij bassig en plechtig:

- De Zon is der Grieken star: zoo de Zon ware verduisterd, zouden bezorgd mogen zijn allen, die Alexandros lief hebben, trouw zijn, volgen. De Maan is de star der Perzen: nu zij verduistert, spelt zij den Perzen onheil en zullen zij deze nacht angstigen om de Toekomst, die worden gaat... Dat mijne omstanders, die mij verstonden, het zeggen aan wie verre staan...

Er was luid stemmengedruisch rumoerig maar de terug naar het kamp trekkende drommen doorvoer eene verademing, hoewel de nacht geheel duisterde: de bloedige sluier loste op in het violette zwarte alomme. Alexandros ontwaarde Bagoas, bij den palmboom, stam en menschelijk wezen schimmen gelijk. De eunuch, bij de nadering des Konings, kroop in eerbied neêr.

- Hoe was heden de Koningin Stateira? vroeg Alexandros.

- Beter, Heer, zeide de eunuch. Zij scheen uitgerust en liet hare liefste slavin voor haar spelen en zingen.

- Gij, zeide barsch Alexandros en hij balde onwillekeurig de vuisten; ga mij voor naar de tent. Bereid mij den donkeren wijn, dien ik alleen wil drinken en dans dan voor mij, dáns dan voor mij, tot ge er bij neêr valt...

- Het zij als ge beveelt, Heer, zeide de eunuch, hief zich, slangesierlijk, verdween.

Hefaistion naderde Alexandros.

- Laat mij, vriend, zeide Alexandros onwillig. Ik ben ontstemd en wensch alleen te zijn. Laat mij...

Hefaistion gehoorzaamde. En de Koning volgde langzaam, alleen, als hij wilde, de Vrienden, die met Parmenion gingen vooruit; hij volgde en twijfelde weder.

De Wijzen en Aristandros bleven nog, in de vlakte, en spiedden uit in den hemel. De maan, bleek en dofrond, allengskens, verzichtbaarde.

XXVIII

Twee dagen daarna brak het leger op en bewoog zich naar de Gordaïsche bergen, in wier blauw verneveld geheim de Macedoniërs Dareios en de Perzen vermoedden... De verkenners meldden ook, dat het Perzische leger slechts honderd-vijftig stadiën verwijderd was. Het bleek echter een afdeeling Perzische verkenners te zijn, die Alexandros, met enkele troepen vooruit gegaan, op de vlucht joeg na schermutseling.

Wat de Macedoniërs ergerde, was wederom de staâge brand der korenvelden en dorpen: de gele vlammegordijnen, die zich op nieuw ontrolden van de welige zomeraarde naar den zomerhemel toe. Maar in de haast der vlucht waren de fakkels geworpen op de daken der schuren, over de toppen der stapels korenschoven en de Macedoniërs doofden de branden: overvloedig vonden zij graan. Mazaios scheen steeds te vluchten: vier dagen rust zoû Alexandros zijn soldaten gunnen: het groote vrouwenkamp werd op geslagen.

Brieven van Dareios aan de Macedonische officieren werden onderschept; de Perzische vorst loofde ruime belooning uit wie Alexandros dooden zoû of hem overleveren. Verontwaardigd wenschte Alexandros voor het geheele leger verzameld den brief voor te lezen: ter nauwer nood hield hem Parmenion tegen, meenende, dat het gevaarlijk zoû zijn der soldaten reeds ontevreden geest op te hitsen door die verraderlijke beloften van den Pers bloot te geven aan wellicht gewillige ooren van enkelen, belust op goud en voordeel. Bij uitzondering volgde Alexandros den raad. Maar ontstemd en somber bleef de Koning tusschen zijn Vrienden, ontevreden tevens over de gedwongen rust, het moede leger toe gestaan; boos spiedende zag hij uit waar kalm, idylliesch blauwden de bergen der Gordaïsche keten, te voorschijn uit het wazige Oosten en achter welke Dareios zoû schuilen.

En zij meenden - Hefaistion, Kleitos, Filotas - zij, die het meeste hem minden, dat hij meer en meer zijne beminnelijkheid verloor in die eéne gedachte, die hem, den meester, overmeester-

de: verder voórt te trekken, altijd voort, Dareios te dooden of gevangen te nemen, geheel Azië te veroveren, in die dorst, onverzaadbaar geworden, naar wereldalmacht.

Dien middag kwam met huilend gekerm een der eunuchen uit het vrouwenkamp aan geloopen. Handen geheven maakte hij baan zich door de argyraspiden, smeekte de Vrienden hem doorgang te gunnen en stortte neêr voor Alexandros' voet. En zijn kermen steeg huilende op: hij lag als een zieke hond, kromp in eén van smart en schreeuwde nu, in bedrijving van grootsten rouw:

- Koning! Koning!

- Wat is er, Tyriotès? riep Alexandros, den man herkennende als een der eunuchen der Koningin Stateira.

- Zij is stervende, de dochter van Sisygambis! riep de eunuch. De zuster-gemalin van Dareios Kodomannos, wie gij genadig waart! Zij is stèrvende, o Koning!

Alexandros verloor geheel zijne zelfbeheersching zoodra hij begrepen had. Stateira... Stateira stervende? Hij gaf een rauwen kreet, hij staarde met dol puilende oogen, de handen geklampt in het haar, op den van smart schreeuwenden eunuch aan zijn voeten. En zijn mond scheen verdroogd: hij hokte naar adem...

- Ge liegt! riep hij eindelijk en zijn angst verried bijna zijn zielsgeheim.

Maar een tweede eunuch was den eerste gevolgd. Ook hij liep kermende en huilende aan, de handen als in wanhoop naar den Koning geheven en reeds van verre schreeuwde hij schril en luid:

- Koning! Koning! Onzer vorsten dochter is niet meer! Stateira, Koningin van Azië, slaakte, o smart, hare ziel en de Fravashi's geleiden haar reeds naar het Loutere Vuur, over de azuren treden heen der zeven paradijzen!

En hij stortte aan 's Konings voet naast den eerste. Zij galmden nu op:

- De eindelooze tocht over vlakten en door rivieren putte hare krachten uit!

- De onduldbare last harer smarten!

- Zij zonk neêr in de armen van hare moeder!

- In de armen harer beide dochteren!

- Zij is niet meer! Zij is niet meer!

Hefaistion ontzette om Alexandros' uitzicht. Hij was doodsbleek als zijn vriend hem nimmer gezien had. Hij rilde over geheel zijn forsche lichaam, naakt armen, dijen, in de lichte, lederen wapenrok. Hij rilde als een zieke man. En zijne oogen puilden steeds dol en zijne handen klampten in zijn korte haar, onbewust.

Toen scheen hij zich het ándere bewust te worden. Zijn leger, de Vrienden, álles. De machtelooze razernij van zijn lichaam ontspande en zijn geest, die begrepen had, won genoeg terug van beheersching.

- Staat op, gelastte hij den kermenden, klagenden eunuchen.

Zij hieven zich, krimpende, huilende.

- Gaat mij voor, beval hij. Kondigt mij.

Zij liepen terug als zij gekomen waren. Zij waren oud en verschrompeld en om hunne overdreven betuigingen vol felle woorden en gillende smart, glimlachten hier en daar de soldaten. Maar de glimlach bestierf aanstonds, als Alexandros bleek en ontzettend naderde.

Achter de bijna komiesch dravende, huilende, oude eunuchen liep hij aan en bleef hen nauwlijks achter. Hij doorliep het geheele kamp. Voor der Vrouwen kamp stond de haar toe-gestane Perzische wacht geschaard en groette met de speren den Koning. Hij haastte zich naar de groote tent, het pavillioen van beschilderd lijndoek en zwaar rijke stof van Damascus, hangende voor deuren en vensteren en bedakt met Babyloniesch tapijtwerk, doorweven met loopende leeuwen, rondom het kristallen zonne-symbool, aan de tentepunt uitstekende als een fel juweel.

De eunuchen hieven den voorhang op voor de deur.

- De Koning! kondigden zij, fluisterend plots.

- De Koning! fluisterden kondigend de eunuchen binnen de tent, van opgeheven tapijt naar tapijt.

In de gedonkerde tenteruimte stond Alexandros. Slechts twee lichten aan wingerdachtige, vergulde kandelaberen brandden: het was of er doorschijnend amethysten druivetrossen zacht

glommen. Er zwoelde een doordringende geur. In dien geur en dien schemer was het klagen der op de knieën gehurkte slavinnen, wier donkere ommelijnen nauwlijks verduidelijkten. Het weegeklaag, zacht ingezet, galmde, galmde hooger, heviger op, rhytmiesch, zonk dan weêr klagende neêr, zweeg even en galmde weêr hooger, heviger, tot rhytmiesch bedwongene wanhoop. Eindeloos galmde het zoo, zoû het galmen dag en nacht. In het diepe der tent, in een walm, op een laag bed, lag de doode, onzichtbaar. Een met gouden sperwers en haviken geborduurd purperen kleed bedekte haar geheel, waar zij lag tusschen gouden schalen vol brandende aromaten, die walmden, walmden. De nauwe lucht was onadembaar. Het schrille gegalm der eunuchen wisselde met het schelle gegalm der vrouwen.

Sisygambis, uit hare houding van in-een gekrompene smart, rees van het vloertapijt, met de beide jonge prinsessen, en den kleinen Ochos. Zij negen voor Alexandros in diepsten ootmoed en hij liet haar het hofbeweeg doen als zij wilden, onmachtig, gebroken haar te verhinderen als hij immer deed. Toen ontving hij de rouwende Moeder bijna in zijn armen. Zwijgend gebaarde hij zijne deelneming in haar verdriet.

De vorstinnen geleidden hem tot de baar; zacht stuwde hij het prinsje vóor zich uit. Toen hij stond voor de baar, wist hij, dat het geschied was, als hij het immer had voor gevoeld. Zij was dood. Zij lag, dood, onder het rijke kleed. Wederom galmde de op nieuw ingezette weeklacht op. Het werd hem zoo zwaar in de borst, op het hart, in de longen, die niet ademen konden in dezen geurwalm, nauw besloten tusschen de hangselen der tent, dat hij, door smart tevens gedrongen, zuchtte met de vorstelijke Vrouwen, met de slavinnen, met de eunuchen mede. Het was voor het eerst, dat hij zichzelven hoorde uit stooten zulke zuchten, dieper en hooger, tot zij zwollen mede met den telkens herhaalden rouwgalm dier Perzische Vrouwen, dier Perzische halve-mannen en van dien Perzischen knaap, die zijn moeder betreurde, zoo als hij zijne grootmoeder hoorde doen en zijne zusters. Nu deed Alexandros, niet aarzelend meer, mede. Mede met hen allen,

galmde hij zijn onweêrhoudbaar verdriet; soms klonk zijne stem boven de hunne uit. Stateira! Stateira! Dood was zij, dood: daar lag zij... en de Fravashi's geleidden reeds hare ziel tot het Loutere Vuur, over de azuren treden heen der zeven paradijzen!

Nu wist hij, dat deze liefde geweest was als een smart en een vreugde beiden. Een gouden troon had hij haar willen stichten tusschen de starren. Onbereikbaar was zij steeds geweest hem, Zoon van Zeus. Stateira! Stateira!! Nu wist hij, dat uit waren deze vreugde, dit lijdend geluk. Dat wel de smart zoude duren en een glanzende herinnering, beiden te bewaren als kostbare, heilige dingen in den schrijn zijner innigste ziel. Stateira! Stateira!!

Buiten hoorden de Vrienden, ontzet, zijne meê klagende stem. Het was als een Perzische stem, zonder dat zij zich dit werden bewust. Nu hij buiten trad, eindelijk, waar zij hem wachtten in de dalende schemering voor de tent, rook zijn kolder en zijn haar naar den Perzischen geurwalm, omeene Perzische doode volgens Perzische zede ontstoken. De onbewegelijke schubberustingen der Perzische wacht rondom glinsterden nauwlijks...

Bagoas, den Koning ontwarende, viel in aanbidding. Alexandros beval:

- Na deze nacht, geheel volgens Perzische zede, worde de brandstapel der Koningin gebouwd. Alles wat noodig is aan kostbare stoffen en geur, is beschikbaar.

Bagoas kromp in vernietiging aan 's Konings voet, betuigende zwijgend, dat hij begrepen had.

Toen, tot de Vrienden, zeide Alexandros:

- Zet u aan het avondmaal zonder mij. Deze dagen van rouw, in eer om de doode, zal ik geen voedsel nuttigen.

Zij wisten, dat de Perzen zoo deden. En hij trok zich, alleen, terug in zijn tent.

Die geheele nacht, uit het vrouwenkamp, weerklonk de einde-looze klacht aan de ooren der Macedoniërs.

XXIX

Achter de kam der Gordaïsche bergen lagen Dareios' legers. Het was midzomer en de wijde korenvelden golfden onder blauwen hemel hun gouden zee tusschen de oeveren van Bumodos en Lykos; de wingerd slingerde er zijne festoenen tusschen de olijveboomen; de hoeven, nog niet angstig verlaten van landlui, lagen er met hunne vreedzame huizingen, stallen en schuren verspreid; het loome vee plekte over de hellingen der heuvels. Nog lag wijde de rust over deze landouwen als zij eeuwen gelegen had: een herdersfluit zelfs weêrklonk nog wel trots de verder-op, maar zoo dichtbij, zich breidende kampementen, tenten van Barbaren en Perzen: duizenden en duizenden hier verzameld om den Koning der Koningen heen.

De koninklijke Perzische postweg liep door deze streken naar Arbela, kleine, bloeiende stad als alle steden aan den postweg gelegen en waar Dareios geborgen had zijne schatten en de gelden des legers. Niet ver van Arbela, eveneens aan den postweg, schemerde tusschen steeneikgeboomte een gehucht, Gaugamela, het Huis van den Kameel: overlevering wilde, dat hierheen eenmaal in alouden tijd een koning zijn vijand ontvlucht was, dank den snellen beenen van zijn kameel, sedert aldaar, een satraap gelijk, gehuisvest en met eere omringd.

Verder breidde zich de onmetelijke vlakte, waar Dareios Alexandros wachtte. Rondom, naar het verschiet van blauwe horizonnen, vergolfden de heuvels, wazigden de verdere bergen. Wat verhevenheid zich echter beurde en bultte de vlakte uit, was door de Perzen geslecht: rots, struweel, een verdwaalde boom, grazige helling: het was alles als weg gesneden en glad geschoren of een wijde arena voor groote spelen met grootsten zorg bereid was. Hier zouden overwinnen de Perzen, met de ontplooiïng hunner immense legermachten, met de verschrikkelijke aandavering hunner gedrochtelijk moordende zeiswagens en iederen dag rukten de verkenners uit naar het Westen om te zien of de vijand niet kwam. Maar geen Macedoniër hadden zij gespied: enkel hun-

ne eigene krijgers, die met Mazaios onverrichter zake, vluchtende, naar het scheen en tegen den achtergrond van hoog op vlammende vuurgordijnen, terug kwamen naar het hoofdkwartier.

Toch, hier zouden zij overwinnen en Mazaios, bij Dareios, scheen de brand en zijn vlucht voldoende verklaard te hebben. Maar een morgen zagen de schildwachten aan de uiterste wachtpost aanloopen, hijgende, over de heuvels, de vlakte en het kamp te gemoet, een, dien zij aan zijn gewaad herkenden als een Pers, als een eunuch.

- Het is Tyriotès, zeiden zij verbaasd.

Zij hadden den eunuch herkend als de opperste gesnedene der Koningin Stateira. Bijna komiesch, dravende, hijgende, liep hij wiegelende aan, zijn lange tuniek in flarden aan doornstruik en aloë verscheurd. Van links naar rechts, schommelende als op pijn doende sandalen, die, versleten, ontslipten telkens zijn bloedende voeten, draafde, hijgde hij aan, met knikkende knieën, met de magere vuisten voor de borst gebald als een hardlooper maar belachelijk, met openen mond, puilende oogen, de enkele grijze lokken verwaaid aan zijn slapen. Hij riep van verre den schildwachten toe, hij gebaarde nu met schrale armen uit wijde mouwen.

- Tyriotès! riepen de schildwachten. Waar komt gij van daan, Tyriotès?!

De eunuch, genaderd de wachtpost, wankelde op zijn nog loopende beenen of een schuddende koorts hem door flitste, kermde en viel, tollende om zichzelf, neêr.

- Van de Macedoniërs! riep hij, smeekend. Voert mij voor den Koning! Ik heb hem te melden!

Maar kermende bleef hij liggen.

De schildwachten beurden hem op onder de oksels. Zij riepen de schildwachten achter hen toe mannen te zenden, opdat zij Tyriotès voor den Koning zouden geleiden.

- Zijt ge ontvlucht? vroegen de schildwachten. Welk nieuws brengt gij??

De eunuch, hangende in de hem opbeurende vuisten der soldaten, zwoegende, zweetende, richtte zich hoog.

- Zal ik dat u het eerste vertellen? hijgde hij verontwaardigd. Voert mij dadelijk voor den Koning der Koningen, stralende zij mij zijn heilig gelaat! Ja, ik heb kunnen vluchten... Alleen om mijn gebieder kond te doen... heb ik vijf parasangen geloopen... In het stof van den postweg... maar ook klimmende over rotsige heuvelen... wadende door de rivieren... De jakhalzen heb ik 's nachts hooren huilen... als ik een oogenblik... hijgende neêr lag. Een onrijpe dadel... was nu en dan mijn eenige voedsel...

Twee jonge soldaten liepen aan; hunne lange tunieken wapperden om hunne gesnoerde kuiten; hunne stalen punthelmen sloten rond boven hunne nieuwsgierig glanzende oogen.

- Voert mij tot den Koning der Koningen! riep Tyriotès nu hoog, terug winnende zijn waardigheid van oppersten eunuch der Koningin. En denkt niet, dat ik mijn smart zeg, voór ik aan 's Konings voeten lig!

De jonge soldaten ontvingen Tyriotès uit de handen der schildwachten en zij steunden hem aan de ellebogen: nauwlijks kon de uitgeputte mensch meer voort. Zij voerden hem het geheele kamp door en allen wilden weten... Maar Tyriotès zweeg en wankelde voort tusschen de tentestraten, over de pleinen der kampementen. Dareios, ijlings gewaarschuwd, trad uit zijn tent, zijne neven en veldheeren om zich heen.

- Heer!! riep de eunuch, juichende.

Want hier, hij, deze Koning van majesteit, in het sleepend gewaad, was zijn eenige vorst; Alexandros was niet meer dan een knaap.

En Tyriotès haastte uit den steun weg der jonge soldaten; hij wankelde tot vóor Dareios' voet en stortte neêr: aanbiddende bleef hij liggen.

- Zie ik u, Heer?! riep hij in vervoering. Zie ik uw stralende aanzicht over mij rijzen als de zon zelve over een aardkluit? Lig ik aan uw heiligen voet en overzweemt mij de zoom van uw geurig gewaad?!

Hij kermde, handen beurende, in zaligheid.

- Tyriotès! riep Dareios. Wat meldt gij mij??

Luid kermde de eunuch, zich wringende, op. Als een worm wrong hij zich aan zijns Konings voeten.

- Spreek! drong Dareios, doodelijk angstig. Uw komst spelt mij, voorvoel ik, gruwzame ramp maar ik leerde reeds rampzalig zijn! Spaar niet mijn gehoor en mijn weten! Meld mij mijn vreeslijk Noodlot! Spreek... spreek mij van mijne moeder, mijne zustervrouw, mijn kinderen? Zijn zij dood, onteerd, zwoegen zij in allerlaagste slavernij??

De eunuch richtte ten halve zich op.

- Heer, zeide hij. Nooit, in deze bijna twee jaren, dat het licht van uw aanzicht den gevangen Perzen verre bleef, heeft het de vorstelijke Vrouwen en den jongen prins ontbroken aan wat het ook zij. Zij verbleven te Sidon met vorstelijke eere omringd, gediend door ons, eunuchen, en hare vrouwen en omgeven van haar eigen Perzische wacht. Alexandros zelve noemde haar Koningin en vorstin en bood haar zijn hulde en voor zijn eigen zoon kon hij niet teederder zijn geweest dan voor den uwe, die groeide als een jeugdige palm. Maar uw zuster-gemalin, o Vorst, kom ik u melden... is niet meer!!

Rondom, onder wie luisterden - Dareios' neven en satrapen en veldheeren - brak de rouw in zuchtgeroep van ramp en rampzaligheid los. De Koning zelve, één oogenblik als verstomd, wierp klagend de armen omhoog en schreeuwde zijn kreet van smartelijkheid lang. Op afstanden, hier en daar, luisterden de wachten, de soldaten, de kapiteinen toe. En het zwol tot een algemeenen roep van jammer: de Koningin, Stateira, was niet meer! Een roep, die zich herhaalde en door het geheele kamp verliep tot naar de schildwachten toe, die Tyriotès hadden aan zien loopen. Nu wisten zij allen: de Koningin, Stateira, was niet meer!!

Dareios, wanhopig, riep:

- Welke misdaad, o Alexandros, had ik jegens u bedreven? Wie der uwen deed ik ombrengen, dat gij mijne wreedheid zoo wildet wreken?! Uw haat vernietigde, o verkrachtte waarschijnlijk wat het liefste mij was, zonder dat ik ooit u gaf reden tot zulken haat!

Streed ik tegen uw vrouwen, dat gij schande en verderf bracht over de mijne, over mijne zuster-vrouw, mijn Koningin!?

Hij snikte, staande, radeloos ballende de vuisten, te midden zijner radelooze bloedverwanten, wier gebaren van smart en rouw gebaarden met de zijne mede.

Maar Tyriotès riep:

- Neen, Heer, neen, Heer, neen! Martel mij, zoo ik de waarheid niet zeg: dood mij, zoo het blijkt, dat ik loog! Ik getuig! Ik getuig! Alle onze goden hooren mij! Nooit naderde Alexandros Stateira dan met hulde en eerbewijzing! Wij zagen het zelve, uwe trouwe slaven, ik zag het zelve, als hij haar naderde: met hulde en eerbewijzing! Zelve zette hij zich niet en liet haar zitten en de kussens gebood hij ons te schikken op de steenen banken...

- En zoo grooten zorg voor een gevangene was schuldeloos en welde niet uit schuldig gevoel??

- Neen, Heer, neen, Heer! riep Tyriotès. Nooit zag Alexandros Stateira alleen en drong hij tusschen hare deurwachteren door: wie beter dan wij, dan ik zoû het weten, die waakte als een hond op hare drempels! Zoo Barsina, Memnons weêuw, Alexandros beminde en een zoon baarde te Sidon, nooit was ontrouw Stateira, de kuische en trouwe, en nooit wilde Alexandros, dat anders dan trouw zij was! Ik weet het, ik weet het, Heer, wat ook gevoelde Alexandros diep in zich, voor zoo volschoone aanvalligheid! Heer, lijdende was onze gebiedster al lange, levenloos werd geboren uw dochterlijn en verloofde voor onzen prins Ochos en sedert bleef zij lijdende: als een rozerank, die steun zocht, hing zij in de armen harer vrouwen en wipten wij met onze staven de verdwaalde kiezelsteenen ter zijde weg voor haar voet, maar toch, blijven in Sidon wilde zij niet, toen uwe en hare Moeder, Sisygambis, de Macedoniërs te vergezellen wenschte naar u toe, naar u toe, mijn Koning! Helaas, het was een zwàre tocht, hoe gerieflijk ook heur harmamax: het was het eindelooze rijden mede tusschen tros, trein en achterhoede: het was het oversteken van breede rivieren, o hoe breed en bruischende, Heer, was de Tigris! En zij was zoo moede en uitgeput en angstigde te veel om der

Mane verduistering en het scheen, zij kon niet meer mede, zij kon niet meer en zoo, Heer, bezweek Stateira, tusschen de armen van Sisygambis en de prinsesjes, uw dochteren, Heer, ach, zij bloeien als rozeknoppen! En wij hadden tijd gehad die dagen van rust de groote tenten op te slaan en zij lag in vorstelijke statie, Heer, in de groote tent en wij ontstaken de aromaten op schalen rondom haar en slaakten de jammeringen, zooals het behoort en de Frasvashi's geleidden hare ziel over de azuren treden der zeven paradijzen... En den volgenden dag. Heer, bouwden wij den brandstapel, als Alexandros bevolen had, breed en hoog, en wij behingen den stapel met kostbare tapijten en stoffen en plaatsten het gouden bed met de doode tusschen de schalen vol walmende aromaten... Geheel het leger harer vijanden, Heer, was geschaard op de hellingen te harer eere en de priesters ontstaken het heilige Vuur, Heer en Alexandros beweende haar, Heer, niet anders dan gij zelve gedaan hadt!

Dareios kreunde van smart.

- Ik was niet daar! Ik was niet daar! kermde hij. Hij was het, die haar beweende!

- Het scheen of hij een eigene zuster beweende en troost zocht, de armen geheven, voor overgroote smarten. En hij vastte, Heer, met ons allen mede, zoo als het voegzaam is, voor ons Perzen, in zoo grooten rouw!

- Perzië's goden in uw zuiveren hemel! dacht Dareios. Steunt mij mijn heerscherschap maar zoo gij de kans reeds onherroepelijk keerdet en mijn lot reeds beslistet, geef Azië dan geen anderen heerscher dan dezen rechtvaardigen vijand en edelmoedigen overwinnaar!

Zwijgend, in overmate van smart, sluierde hij met zijn mantel zich het buigende hoofd. Alle zijne neven, satrapen, en veldheeren deden als hij. Hun kermen kreunde in gemeenzamen rouw, nu luidruchtiger dan stiller bedreven. Zoo volgden zij Dareios de koningstent in...

Eunuchen omringden Tyriotès en voerden hem weg.

De zon verzonk langs de Westelijke heuvelen, waarachter

dreigde het geheim van Alexandros' naderende legers: de donkere ruitersilhouetten der uitspiedende verkenneren schaduwden zwart af op de kammen tegen den rossen gloed: zee van roodgouden glans wemelde over de kampementen, verder over de wijde korenvelden met de hier en daar verspreide hoeven en het loome vee, dat overplekte de hellingen; een herdersfluit weêrklonk...

XXX

Het scheen of van beide zijden niet tot den slag besloten kon worden maar het was niet om de vredig onbewuste natuur, in deze valleien dien noodlottigen zomer van een nog meer dan anders weelderige vruchtbaarheid: het was om de zielen der menschen, der Koningen en veldheeren, die het Noodlot niet in de starre oogen dorsten schouwen en aan beide zijden zich schuil hielden achter het uitstel...

Dareios zond Alexandros als afgezanten tien zijner neven.

Terwijl zij, gekondigd, afstegen van hunne paarden, naderde hen Bagoas, met plichtpleging en eerbetoon. Maar vóor hij een enkel woord met de prinsen kon wisselen, waren de Vrienden nabij getreden, Krateros, Ptolomaïos, Perdikkas, Meleagros met hunne argyraspiden en hoffelijk koel vroegen zij den Perzen hunne wapenen, die deze overgaven, waarna zij duldden, dat de plooien hunner kleederen doorzocht werden.

Toen werden zij geleid in Alexandros' tent.

De oudste der prinsen sprak:

- Niets dwingt onzen Koning, Dareios Kodomannos, de goddelijke Achaimenide, op dit ons gunstige oogenblik, o Alexandros, vrede aan te bieden voor de derde male. Het zijn alleen uwe eigene rechtvaardigheid en edelmoedigheid, die hem hiertoe bewegen. Dat zijne Moeder, zuster-vrouw en kinderen, reeds sedert twee jaren, uwe gevangene waren, bevroedde hij alleen, omdat hij niet in hun midden was. Gij omringdet de vorstelijke Vrouwen met eere en noemdet haar bij hare titelen; gij dulddet, ja

bevaalt zelfs, dat zij zich omringden met hare wachten en gevolgen. En op uw schoon gelaat, o Vorst, weêrspiegelt zich nu, na het verscheiden van Stateira, Sisygambis' dochter, de zelfde smart en weemoed, die ik waar nam op Dareios' gelaat toen wij afscheid van hem namen en toch, hij beweent eene zuster-gemalin, gij de vrouw uwer vijand. Ik wil gelooven, dat gij reeds uwe legeren in slagorde op hadt doen stellen zoo niet de vrome zorgen voor haar lijkdienst u hadden weerhouden. Is het dus wonder, dat Dareios wie zoo zacht is onze vorstelijke Vrouwen gezind, bewogen voorstelt vrede te sluiten? O, Koning, waarom elkaâr te bestrijden zoo de haat plaats maakte voor zulke teedere gevoelens? Eenmaal bood Dareios u alle grondgebied ten Westen van den Halysstroom. Thans biedt hij u alle landen tusschen Hellespont en Eufrates... Als bruidsgift voor zijne oudste dochter, die hij u aanbiedt als vrouw. Zijn zoon Ochos blijve u gijzelaar: de faam roept, dat gij hem als een vader leerdet beminnen. Geef slechts de vrijheid weêr aan Sisygambis, de hooge Moeder, aan Drypetis, de jonge prinses en sta toe, dat Dareios u schenke voor hare in-vrijheidstelling de som van dertigduizend talenten gouds...

Ontroering ging tusschen de Vrienden om; alleen Alexandros, zittende, bleef roerloos.

- Zoo ik niet zeker ware, ging de oude Pers door; van de bezadigde gevoelens uwer ziel, o Vorst, zoû ik u niet zeggen: sta niet enkel de vrede toe, aanvaard haar nu zij geboden wordt. Zie terug en aanschouw wat gij achter den tred uwer legeren liet, zie voor u uit en aanschouw wat gij begeert. Te uitgebreid rijk is bezitting vol gevaar. Zaagt gij nooit hoe vaartuig bovenmatig groot moeilijk is te besturen? Wellicht verloor Dareios enkel zooveel omdat te uitgebreide heerschappij niet te overbreiden is door één schepter. Gemakkelijker is te overwinnen dan te beheeren. Denk na, o Vorst, want de dood van Stateira vermindert reeds de macht uwer erbarmelijkheid.

De Perzen trokken zich, uitgeleid, terug. In de tent broeide de zomerwarmte en als in koorts stonden om Alexandros Parmenion en de Vrienden. Somber bleef Alexandros zitten, in zijn wit lede-

ren wapenrok, de beenen wijd, de diepe frons over het lage voorhoofd, de vuisten lichtelijk gebald op de dijen. Er zwoelde de stilte: niemand sprak nu de Koning zweeg. Maar zij hadden, na twee jaren, genoeg van dezen oorlog, dien zij gewonnen hadden. Wat Dareios bood, was de overwinning van Hellas, eindelijk!, over Perzië. Tot den Eufrates toe zoû Azië Grieksch zijn! Eene Perzische prinses de vrouw van den Macedonischen Koning! Een nooit nog bijeen geziene schat van dertig-duizend talenten gouds voor de losprijs van moeder en dochter des Perzischen Konings! En de aanstaande Oostersche Koning gijzelaar van den Westerschen overwinnaar! Wat aarzelde nog Alexandros? Was het avontuur niet voleind? Was niet behaald de overwinning? Verwachtte in Hellas wie ook meer dan hier werd geboden? Het was onmetelijk en verblindend! Parmenion, reeds bejaard, zag voor zich de eindelijke rust. Hefaistion, stadiger bezadigd in evenwichtigheid dan Alexandros met de wisselende ziel, meende, dat, zoo deze derde maal niet genomen werd wat werd geboden, de Fortuin zich zoû wreken en wenden. Filotas wilde nu enkel genieten, de liefde van Antigone, de weelde, waaraan reeds gewend hij was. Alle de anderen, hoe soldaat ook in hunne ziel, wenschten er mede te eindigen na twee jaren strijds en oorlogsbeweeg zonder respijt. Het was genoeg: eene moêheid voelden zij in de spieren hunner armen, in de gedachte hunner geesten: zij wilden vrede, zij snakten naar vrede, naar zoete vrouwen, blijde kinderen, haardsteden en Spelen te Olympia en Nemea: zij smachtten terug naar Hellas. En dat de Koning, somber, zwijgen bleef, roerloos, ontstemde hen allen. Waarom sprak hij niet? Wat wilde hij toch? Wist hij dan niet, dat zoo zij de vrede wenschten, de argyraspiden en geheel het leger nog meer de vrede wenschten dan zij...?

En steeds in de tent broeide de onverdragelijke, benauwende zomerwarmte en zwoelde de steeds zwaarder drukkende stilte. Tot Parmenion die eindelijk te verbreken waagde:

- Wat meent Alexandros?

De drie woorden van den opperbevelhebber, met wien Alexandros, onbewust en waardeerend, nooit eensgezind was, deed in

hem de matelooze trots op springen als gekrenkt. Om zich te beheerschen, zeide hij slechts, zich dwingende tot een glimlach, die grijnsde:

- Wat meent Parmenion?

- Ik meen, antwoordde Parmenion; dat het redelijk is aan te nemen. Wat Dareios biedt, is de overwinning van Hellas over Perzië. Nog geén Helleensche vorst bezat de landen tusschen Ister en Eufrates: met deze vrede zoû de wereldmacht zich verplaatsen van het Oosten naar ons Westen. O mijn Koning, dien ik liefheb, zie achterwaarts terug, naar Macedonië; zie niet meer voorwaarts naar Baktriana of Indië! Wat gaan zoo verre gewesten ons, Hellenen, aan? En dertig-duizend talenten gouds... is dit geen wereldschat in ruil voor een oude vrouw en een jonge maagd?

Zeer ontstemd antwoordde dadelijk Alexandros snijdend, wendend het hoofd naar Parmenion:

- Zeker, ware ik Parmenion, ik zoû ook meer dat geld op prijs stellen dan de roem. Maar ik ben Alexandros...

Hij stond in eens woedend op.

- Ben ik een koopman? riep hij woedend uit. Heb ik iets te verkoopen, vorstelijke slavinnen of glorie misschien? Eerder zend ik de Vrouwen en den kleinen knaap vrij terug naar het Perzische kamp dan dat ik geld voor hen aanneem!

Hij had een minachtend snel klakkend gebaar met wijsvinger en duim... Zijn grauw blauwe oogen brandden en bliksemden. Zijn kleine mond trok wreed van woede.

Toen, zonder te raadplegen de Vrienden, tot den officier, die wachtte ten drempel:

- Leid binnen de Perzen.

Zij kwamen. Zij waren allen bejaarde prinsen, van fijne statigheid, van overwogene, toch ingeborene waardigheid, die, ware het noodig, het zwaard nog voeren zouden rondom hun neef en Koning. En de overwinnaars gevoelden dat zekere overwicht van overge-erfde, eeuwoude beschaving dier overwonnenen en, sterke, jonge mannen, bijna den wensch zóo oud te mogen worden, zoo waardig, statig, voornaam in grijsaardschap, als deze Perzische prinsen.

Maar Alexandros, gezeten en zich beheerschende tot snijdend koele hoffelijkheid, zeide:

- Gaat, Perzische prinsen, tot Dareios terug. Zegt hem, dat, toen ik mij erbarmingsvol betoonde, ik dit niet deed uit vriendschap voor hem maar omdat mijn aard zoo is. Ik ben niet gewoon met vrouwen oorlog te voeren: gewapend moet zijn tegen wie ik als vijand sta. Zoo uw Koning mij nog vrede smeekte te goeder trouw, zoû ik hem wellicht die toe staan. Maar als hij telkens, nu door geheime brieven mijne soldaten tot verraad poogt over te halen, dan door zijn goud mijn Vrienden en kapiteinen, kan ik niet anders dan hem tot het einde toe achtervolgen, niet als een eerlijk vijand maar als een moordenaar, als een giftmenger! Wat de vredesvoorwaarden betreft, die hij mij door uw mond brengt...

Hij hield zich niet langer in: ziedend van toorn rees hij op, balde de vuisten, de frons over zijn jong voorhoofd wolkende boven zijn brauwen.

- ...Zoo ik die aannam, ging hij sissende voort; zoû ik hem de overwinning af staan. Edelmoedig staat hij mij toe wat achter den Eufrates ligt! Zegt eens, waar staat gij voor mij, Perzen? Het schijnt mij toe, dat ik den Eufrates reeds was over getrokken. Jaagt mij eerst van hier, opdat ik wete, dat wat gij mij biedt, u behoort! Met de zelfde edelmoedige vrijgevigheid biedt Dareios mij zijn dochter tot vrouw! Mij dunkt, zij is reeds twee jaren mijne slavin en ik had haar nemen kunnen, zonder zijne vaderlijke toestemmingen, wanneer het mij slechts behaagd had. Weet ik niet, dat hij haar anders een zijner slaven had toe bedacht? Mazaios wellicht?! Hooge eere is het mij, dat hij mij de voorkeur geeft boven Mazaios, den eeuwigen vluchteling! Vertrekt, boodschapt Dareios, dat wat hij verloor en wat hij bezit de losprijs is van dezen oorlog: met het zwaard zullen de grenzen onzer rijken worden getrokken en ieder van ons zal heerschen over wat de dag van morgen hem toe bedeelt!

- Koning, antwoordde de oudste Pers. Gij zijt oprecht. Gij wilt den oorlog en spiegelt ons niets van vrede voor. Welnu, het zij.

Veroorloof ons tot onzen Koning te gaan, dat ook hij zich tot den oorlog bereide.

Zij vertrokken. Toen verliet ook Alexandros de tent, sprakeloos, somber, alleen. De Vrienden achter hem en Parmenion verspreidden zich, somber als hun Koning en ontevreden, naar hunne kwartieren.

Plotseling, zich bewust, dat hij daar eenzaam liep, wendde zich Alexandros en riep hartstochtelijk:

- Hefaistion!

Hefaistion haastte zich nader. De Vrienden zagen hoe Alexandros den arm sloeg om Hefaistions schouder en zich met hem, pratend, verwijderde...

...Maar in de vlakte, reeds ver van het Macedonische kamp, van achter een groep palmboomen, zagen de, vol zorg terug rijdende, Perzische prinsen, een jongen eunuch, die hen naderde.

Zij herkenden Bagoas en verbaasden.

- Neven van mijn Vorst, sprak haastig de eunuch. Hoort mij één oogenblik, hoe kort het ook zij. Want ik waag hier mijn leven zoo de Macedoniërs ons samen zien. Duldt, dat ik u mijn raad geef. Indien morgen hier de slag door ons wordt verloren...

- Hoe weet ge, dat Alexandros de vrede weigerde? vroeg de oudste Pers.

- Ik voorgevoelde dat en was er zeker van. Want ik kèn hem... sedert twee jaren reeds...

- Ga door.

- Indien morgen hier de slag door ons wordt verloren... draagt dan zorg, dat de weg naar Babylon vrij zij en dat Babylon zich overgeve.

- Babylon! Aan Alexandros!? Zich overgeven? Waarom?

- Hij zal er heen gaan en het zal zijn verderf zijn. En eenmaal wellicht zijn dood!

- Zijt gij een verrader? Waarom bleeft ge bij Alexandros als ge vluchten kondt? Vluchttet ge niet reeds van Sidon naar den voet der Armenische bergen en keerdet gij niet terug tot den Macedoniër?

- Sta ik niet boven verdenking? Werkeloos zoû ik zijn en nutteloos in Dareios' reeds te grooten hofstoet. Bij Alexandros niet.

- Wat werkt ge en waartoe zijt ge bij hem van nut?

- Ik ben nuttig mijn land en mijn vorst. Ik werk mijn wraak. Ik ben geduldig en overhaast mij niet omdat toch reeds alles verloren schijnt maar ik vergeet nooit mijn wraak, die ik voor bereid. Gelooft mij, neven van Dareios: indien morgen hièr de slag door ons wordt verloren... draagt dan zorg, dat de weg naar Babylon vrij zij en dat Babylon zich overgeve! Hij zal er heen gaan en het zal zijn verderf zijn. En eenmaal wellicht zijn dood. En Dareios zoû alles kunnen herwinnen...

De oude Perzische prins, van zijn paard, zag Bagoas diep in de oogen.

- Waarom doodt gij hem niet?

- Ik kan niet, zeide de eunuch bleek.

- Waarom niet?

- De macht zoû mij ontbreken tot de daad. Een dolk zoû vallen uit mijn hand als ik die richtte op Alexandros' hart, in zijn slaap.

- Meng hem vergif.

- Ik kan niet. De beker zoû sidderen in mijn hand als ik dien bood en overvloeien.

- Gij zijt als de vrouwen. Als Sisygambis, als Barsina, als Stateira was! Als de kinderen! Gij bemint hem!

- Neen. Ik haat hem.

- Het is niet waar, eunuch. Gij hadt de kracht dagen van ontberingen door te maken om naar den voet der Armenische bergen te komen. Gij hebt de kracht om Alexandros in zijn slaap te doorpriemen. Of hem vergif te mengen.

- Ik heb niet die kracht. Ware ik niet ontmand, ik hadde die kracht wellicht. Ik heb nu alleen de kracht de onzichtbare draden te spinnen van het web, waarin hij zich zal verwarren... en sterven.

- Gij hebt de kracht voor hem te dánsen!

- Ook die. Omdat die kracht de zèlfde is als die, waarmede ik het web weef. Maar ik heb niet de kracht tot de daad. Het is alles

verijld bij mij tot spinsel van gedachte maar de gedachte kan sterker zijn dan de onmiddellijke daad. Ik verlaat u thans. Ik ga terug. Ik durf niet langer afwezig zijn. Hij kan mij ontbieden en willen, dat ik den donkeren wijn meng, die hem niet vergiftigt maar jaagt door de aderen naar slapen, hart en zinnen, terwijl ik voor hem... dans, o prins. Alleen nogmaals ten derden male: indien straks hier de slag door ons wordt verloren, draagt dan zorg, dat de weg naar Babylon vrij zij en dat Babylon zich overgeve!

- Maar de slag zal door ons gewonnen worden! riepen woedend de Perzische prinsen te paard.

- Ahura-Mazda geve het! riep Bagoas met een hartstochtelijken snik, waarin het ongeloof trilde.

Hij groette met hofgebaar en achter struweel en rotsgesteente verdween hij, als een verslippende slang.

De Perzen, ontevreden, somber, vol zorg de gebogene hoofden, spoorden hunne paarden en verdwenen in de vallende schemering.

XXXI

Dareios wist nu, dat Alexandros geweigerd had. En over hem kwam de stille gelatenheid te gelijk met de onverschilligheid vol berusting, omdat Stateira toch niet meer was, moeder en kinderen reeds sedert twee jaren ver van hem toefden in des overwinnaars macht, waar zij - bitter gevoelde hij het - zoo vreemd, bijna tevreden waren; omdat zoo veel verloren was. En het was bijna, zijns ondanks, dat de aanblik zijner onmetelijke heirmachten, gelegerd tusschen de Gordaïsche bergen, hem zich herinneren deed, dat hij nog steeds was de Koning der Koningen en dat het goddeloos zoû zijn te wanhopen zijn wereldmacht, met gunstige wending der fortuinlijkheden, terug te erlangen.

De bittere en onverschillige stemmingen verdreven in deze nieuwe vroomheid. Morgen, wanneer?, overmorgen zoû de be-

slissing vallen en de goden beheerschten de kansen. De Magiërs, beradende met den vorst, prezen hem omdat hij zeide, dat hij, vroom, zijn lot nu over gaf in de handen van Ahura-Mazda. Zijn schoon, amberbleek, van trekken vrouwelijk week gelaat, in den donkeren baard en tusschen de donkere lokken, die als met gerank het omlijstten, was verstrakt in effen weemoed, nu hij zelve meende, dat het oogenblik daar was het eeuwige en onbluschbare Vuur te aanbidden. Daar het morgen wellicht te laat zoû zijn. De atharvans - de vuurpriesteren - werden verwittigd. Berekend werd de heilige ure; de heuveltop, waar het altaar geplaatst zoû worden, waarop het Vuur door de priesters met in geur gelouterde handen, zoû worden gediend, werd na bezielde ingeving door de Magiërs gekozen, gelouterd, gewijd. Het was een stralende zomerdag en nog heerschte de vrede langs de heuvelklingen met het bont her en der plekkende vee tusschen de hoeven en bouwlanden. De verkenners meldden, dat geene beweging in Alexandros' leger was te bespeuren.

Wijd in het rond over de heuvelen stelden Dareios' legers zich. Eerst kwamen de Baktrische ruiters en de Dahen: zij waren niet meer dan duizend man ieder maar hunne reuzige ruiterfiguren, half naakt in ruig bont, schenen bovenmenschelijk sterk, de stugge haren om de gebruinde koppen barbaarsch uitstaand: zij donkerden op hun heuvelkam als een massieve muur van roerlooze kracht en in hunne bruine, spier-gezwollene armen staken hoog in de zomerlucht uit hunne lansen, hunne tweeduizend lansen, een koperen staketsel, vangend den zonglimp aan iedere punt, in het azuur. De Arachoziërs, uit hunne wijde steppen gekomen, reden aan en rijden zich met vijftig der vreeslijke zeizewagens: monsterlijke schorpioenen, spinachtige gedrochten, ijzeren draakdieren, kriebelden zij aan: zeizen en sikkels en messen wisselden bij het rijden telkens de regelmatige zonneglimpen en Bessos, de satraap, volgde hen met wederom Baktrische ruiterij: achtduizend man, reuzen in ruig bont wederom, half naakt weêr en de haren stug wild. Een dichte drom Massageten sloot de Barbaren-regimenten af.

Reeds deze wilde, vaak krijgstuchtelooze ruiterijen overdekten met ontzagwekkende massa de Gordaïsche heuvelklingen; hunne infanterieën, in horden van volkeren rondom grillig verschillende standaarden volgden: zij bevolkten geheel de linkerzijde van Dareios' kamp, dat legerde in de vallei. Daar reden, marcheerden de eigenlijke Perzische troepen nu aan, met de Suzianers, die langs den Tigris wonen, de heeren, om de fijne, laatdunkende figuren hunner, nauw de slapen omhelmde, fatten van officieren, om de alerte, levendige silhouetten hunner jonge soldaten, wie de lange tunieken sierlijk maar ondoelmatig wapperden om de strak omsnoerde kuiten en hunne ruiterijen, beroemd om hunne mooie paarden en onovertrefbare rijkunst, trotsigden aan of zij nimmer verslagen waren of dravende de vlucht hadden moeten nemen, bij den Granikos, bij Issos, met hunne veldheeren Ariobarzanes, Orobates, en boven hen Orsines, afstammeling van een der zeven Perzen, die Dareios, zoon van Hystaspes, eenmaal ten troon had gevoerd: hij stamde zelve van den grooten Kyros af. Zijn hooge geboorte evenwaardigde die van het Achaimenidische koningshuis; zijn sierlijke, glinsterende, jeugdige veldheerfiguur, pronkende op zijn opzettelijk hoog steigerende, Nizaïsche, zwarte ros in gouden tuig, deed aller oogen telkens weêr op hem vestigen, waarvan hij genoot, als een behaagzieke vrouw, die zich weet opgemerkt. Een drom van weêr wilde Barbarenvolkeren sleepte deze legerkeur achter zich mede: zoo velen, dat zij elkanders namen niet altijd kenden en wederzijds lachten om hunne uitrustingen, die wederzijds zij lachwekkend vonden en komiesch, gek. Fradates, met een talrijke afdeeling Kaspiërs en vijftig zeiswagens en de beproefde Skytische Parthen, met wederom vijftig zeiswagens, schenen over de golvende heuvelterreinen, deze horden, tusschen wie telkens samenhang ontbrak, af te sluiten, en telkens doemden weêr ándere volkeren, andere Barbaren, als vergeten en te laat, tusschen de heuvelspleten en haastten zich, gescholden door hunne opperhoofden in talen, die wederzijdschen lachlust wekten.

Ter rechte des kamps schaarden zich alle de volkeren van Ar-

menië en de in berenhuiden gehulde Karduchen, de Cappadociërs, de Meden, met ook vijftig zeiswagens. Als zij om zich heen keken, wie links en wie rechts nu stonden geschaard, zagen zij als een onmetelijkheid van horizonnen rondom de vallei, waarin kleurigden de bonte plekken en plakkaten van het Perzische tentenkamp. De rivieren Bumodos en Lykos vloeiden als blauw zilveren meanders tusschen de heuvelen weg en weêr te voorschijn. De onmetelijke, door hunne eigene handen ge-effende vlakte, waarin zij Alexandros strijd zouden leveren, breidde zich tot vèr, vèr weg, als een eindelooze steppe in een blauwende waas van licht; diep in dat waas teekende nauw zich de bergketen, waarachter zij de Macedoniërs rieden. Rondom vertrilden van zomerschijn de wijdte, de wereld, de hemel.

Uit het kamp weêrklonk een muziek, van bazuinen, van lieren en fluiten, van rinkelbommen: een stoet slingerde langzaam den, door de Magiërs gewijden, heuveltop op. Magiërs en atharvans, om het altaar, niet dadelijk aldaar opgemerkt door de honderdduizenden oogen der legers rondom, hadden het Heilige Vuur, eeuwig en onbluschbaar, en sluimerend slechts zoo niet zichtbaar, gewekt, het smeekende te willen ontvlammen. Als een bleeke vlam, rozig gele tong van vuur met vreemd scharlaken diepe hart, kronkelde ijl op in het overdadige zomerlicht. Het was het Eeuwige Vuur, onbluschbaar, dat ontwaakte, genadig wie het verzichtbaarde en wilde aanbidden. Nu zagen alle oogen er heen en alle zielen dier Perzen en Barbaren verstilden in die staring. De smeekzang der priesters was niet meer voor hen te hooren dan een neuriën, eentonig, ijl, van gindschen heuvel dadelijk verzwijmende in licht en wijdte. De stoet verduidelijkte. Het was de Koning, op zijn wagen staand, omringd door de Magiërs en de prinsen, zijne neven; de lijfwacht der Onsterflijken glinsterde rondom die vorstelijkheid en priesterlijkheid. De stoet reed den heuvel op. Daar stapte de Koning af en alleen, terwijl allen, die hem omringden, hem lager bleven en weken de priesters, knielde hij, zichtbaar voor alle zijne legeren, neêr.

Hij knielde deemoedig neêr, voor het altaar. Hij bad het Vuur

aan, het Eeuwige Vuur, onbluschbaar. Alle de honderdduizenden oogen zagen het omrond. Zij zagen allen den Koning der Koningen, klein en alleen, op den heuvel, vromelijk geknield voor de rozig gele vlam met het nu fel scharlaken hart, dat gloeide zeker van heiligste aromaat. Om hem dreven lucht en licht, wijdte en zee van zonneschijn en eenzaamheid bijna want hij knielde alleen en alleen was hij zoo dicht genaderd de heiligheid van het Vuur. En toen zij het allen zagen, werd het stiller en stiller in hunne schouwende zielen, in die van Perzen en Barbaren. Want zij wisten, dat de Koning der Koningen den God der Goden in dat Vuur aanbad, Ahura-Mazda en hem nu smeekte zege en zegen te geven den Perzen en wie met hen waren, over de Drukhs', de snoodaarden, de boosdoeneren, de slechte Daevâ's, de geweldenaren, de afgezanten van Ahriman en die den heiligen, Perzischen grond reeds bezoedeld hadden met hun vunzen tred tot achter gindsche bergen toe, van waar zij... die nacht... of dien volgenden morgen... of wanneer ook... doemen zouden... maar om, eindelijk! voor goed te worden verjaagd, als nachtmerriën, zwart, door schichtende zonnestralen...

XXXII

Alexandros, aan der Westelijke bergen andere zijde, had besloten recht op den vijand af te gaan. Op een heuvel liet hij achter het Vrouwenkamp en geheel den trein van het leger terwijl hij Menidas met een duizendtal ruiteren uitzond ter verkenning.

Menidas, tusschen de bergen, bespeurde Mazaios, met de Perzische verkenneren: beide troepen, Perzen en Macedoniërs, ijlden terug. Menidas, meenende, dat hij der Perzen voorhoede had gezien, deed een verward verhaal van drommen hinnikende paarden en oorlogskreet schreeuwende mannen, dat de Macedoniërs zeer be-indrukte.

Later gezondene verkenneren meenden, dat, in der daad, het immense Perzische leger de Gordaïsche heuvels verlaten had en

zeker tien stadiën de vlakte, ginds, ter andere zijde van dezen bergmuur in slagorde was binnen getrokken, bereid tot den slag. Wat nog nimmer gebeurd was, gebeurde. Trots alle vermaningen der, de falanxen langs dravende, veldheeren - Hefaistion, Filotas Kleitos; Ptolomaïos, Perdikkas, Krateros; Nikanor, Koinos, Meleagros - doorvoer een paniek de Macedonische troepen. Alexandros, te paard, naast zich Parmenion, te paard, zag het in verbijstering aan. De middaghemel scheen bloedrood in een vreemden weêrschijn, die, wonderbaarlijk, af scheen niemand wist van waar. Het was als het afgrijslijk voorteeken van een onoverkomelijken nederlaag en zich de onmogelijkheid niet meer bewust, wilden de Macedoniërs vluchten, terug, terug... Terug uit Azië, terug naar hun land, waarvan zij eindeloosheden verwijderd waren...

Ginds, op een hoogen heuvel, stond Mazaios, te paard en overzag en beschermde met zijne troepen de bergpassen. Onbewegelijk bleef zijne, in de richting der Macedoniërs gekeerde, goud glinstere ruiterfiguur. Alexandros zág hem en meende, zoo hij thans ware afgedaald en hem hadde aangevallen, waren de onwillige, door angst en rooden hemel ontzette, verbijsterde Macedoniërs in de pan gehakt, had hij zelve het onzalige einde beleefd van zijn Avontuur. Bleek, naast Parmenion, wachtte Alexandros af, zwijgend. Nauwlijks ademde hij, tellend de kostbare seconden, die zwaar weg vielen, de eene na de andere. Eén gebaar van Mazaios, eén schreeuw der Perzen, daar ginds - drieduizend slechts - van dien heuvel af, kon dezen dag tot Alexandros' verderf, tot Hellas' onoverkomelijken nederlaag beslissen. En Alexandros wachtte, hij wachtte...

Mazaios bleef roerloos. Niet hief zich zijn zwaard. Niet klonk de uitdagende kreet der Perzen. En de zwaar vallende seconden vervloeiden of weg dropte de Tijd. Deze minuut verliep... Alexandros herademde nauwlijks.

Ginds hadden de Vrienden en jonge veldheeren de, in panische verbijstering verwarde en reeds vluchtende, Macedoniërs weêrhouden met de punt hunner zwaarden. Toen, als bij ingeving, had

Filotas een woord van scherts, vragende den mannen zijner falanx in ironie of zij dachten morgen thuis te zijn of overmorgen. Er werd gelachen; er klonken commando's; er formeerden zich de gelederen, de nauwe, steil en dicht sperige gelederen der sterke falanxen...

Alexandros, wendend zijn blik, zag om naar Mazaios. Roerloos stond steeds de glinsterende, Perzische ruiterfiguur. Toen glimlachte Alexandros minachtend en trotsch. Hij wisselde enkele woorden met Parmenion en reed langzaam het leger toe. Toorn vas niet op zijn voorhoofd; hij glimlachte alleen koud-en-hoogmoedig. En zeide tot Hefaistion:

- Laat rust nemen de troepen. Dan hier ter plaatse zich lichtelijk versterken. Er is geen gevaar.

En nogmaals wendde hij den blik naar den steeds roerloozen, Perzischen bevelhebber, daar ginds. En haalde de schouders op en hernam:

- De slag zal heden niet zijn. Ik wacht u, mijne Vrienden, straks, voor het avondmaal, in mijn tent.

Met zijn lijfofficieren reed hij, langzaam, schijnbaar zorgeloos, onverschillig naar het kampement. Over het avondmaal hing eene somberheid en niemand sliep die nacht.

Dien volgenden morgen, uit ziende, bespeurde Alexandros, dat Mazaios den hoogen heuvel verlaten had.

- Raadselachtig handelt de groote Pers, spotte Alexandros. Parmenion, wat dunkt u: zullen wij in Mazaios' plaats dien heuvel bezetten?

Parmenion zag, in een plots dóorziende wijsheid, dat Alexandros, met zijn durvenden moed, gelijk had. De verlaten heuvel werd bezet, Alexandros' eigene tent er op geslagen.

- Wij zullen afwachten het gunstige oogenblik, zeide Alexandros. Ik blijf hier...

Hij trok zich terug. Noch Hefaistion, noch Bagoas ontbood hij: alleen bleef hij tusschen de Perzische hangselen en tapijten, want het was sedert Issos steeds de pracht van Dareios, die hem in den veldtocht bleef omringen. En toen, hij alleen, dien vroegen

morgen, wetende, dat het Perzische leger steeds met reusachtige liniën geschaard stond in de vlakte, dat zijn eigene Macedoniërs dien vorigen dag in oproer waren uitgebarsten en nauwlijks van krijgslust gloeiden, werd hij koud, van angst. In het midden der groote tentezaal van tapijt, stond hij, bleek, en staarde. Het bloed scheen zijn hart uit te vloeien. Wát hád hij gedaan?! Waar was hij?! In het hart van het Perzische rijk, met een ontevreden, klein leger was hij binnen gedrongen en er was, noch voor zijne soldaten, noch voor het vaderland, zóo verre, eene uitkomst dan... de onbetwijfelbare overwinning. Zoo Dareios heden of morgen... niet verplètterd werd, was alles gedaan en uitkomstloos. Zichzelven, zijn eigen jong leven dacht hij niet zonder den roem. Hij gevoelde zich niet zichzelven, het jonge leven deerde hem niet zoo hij zijn leven en roem niet kon samen vatten met een ter wereld en de eeuwen door onsterfelijke glorie, die hij dien dag, of, op zijn allerlaatst, morgen moest grijpen. Het was of die glorie en zij alleen hem troosten kon voor die smart en dat gemis, die diep-in bleven smartelijken en hongeren in zijn ziel: zijne liefde en de herinnering aan een doode, Perzische vrouw... Zoo koud als hij daar roerloos stond, was hij niet angstig om eigen leven maar angstig om vaderland, soldaten en angstig om eigene, nog zoo broze en jeugdige roem. De roem, die hem sedert Chaironeia, sedert den Granikos steeds had om wiekt... De roem, die zoo eene jonge, ijle godin kon blijken te zijn, vervluchtigend als een vizioen, zoodra een krijgskans keerde, hoe zij nu ook lichtend laaide met hare goud stralende gloriën om zijn door Hellas omlauwerde hoofd... IJle, ijdele gedachten, schimmen van gedachten: hoe meer hij ze uitdacht, hoe meer hij rilde van koude, koude angsten. Als koortsen smeten zij hunne vloeden, als van water, over zijn gespierden rug. Zijn sterke handen beefden. Zijn lippen klemden. Hij deed een pas nader naar het opene raam, vierkant, wijd, tusschen de zware, Babylonische, leeuw-doorweven tapijten uitgespaard. Hij zag uit. Vochtige mistigheid waasde over bergen en vlakte, als uit dauw geweven. Toch liet zij alles zichtbaar. En Alexandros zàg. Van zijn hoogen uitkijk zág hij. Hij zag, al waren

de strakke ommelijnen der regimenten verwazigd in dezen mist, het Perzische leger. Het scheen onoverzienbaar. Had het daar die geheele nacht in slagorde gestaan?! Waar wachtten zij op, die Perzen! Waarom vielen zij hem niet aan! Waarom putten die veldheeren hunne mannen zoo uit in deze eindelooze wachting! Dat zij hem toch àanvielen: zij zouden de Macedoniërs nóg, als gisteren Mazaios had vermocht, verpletteren, verpletteren! Die zouden nóg niets waard zijn, nu, zoo kort na de paniek, tegenover die onoverzienbare horden, die eindelooze mannenmassa's! O, de vreeslijke zeiswagens, daar stonden zij en dààr en dààr! Vier malen trof hem het roerlooze vierkant hunner opgestelde gedrochtelijkheden, hunner monsterlijke reuzenschorpioenen en ijzeren drakedieren, met de pooten, voelhorenen en tanden, die messen, lansen en zwaarden waren en die zijne verschrikte falanxen zouden kerven, doorsteken, wegmaaien en, overratelende, overrijden... Een geruisch van duizenden stemmen als van de golven der bruischende zee steeg uit de vlakte naar deze hoogte op. Waar wachtten zij op, die Perzen! Wat wikten zij en wat wogen Mazaios en Dareios! O, heilige goden, hun gunstige oogenblik lieten zij, verblind door die goden, voorbij gaan!?

Plots in een onweêrhoudbare ingeving, sloeg Alexandros op de gouden gong van Dareios, die hing als een zon in de zaal tusschen twee bronzen stijlen. Het geluid weêrdaverde zoo heftig, dat de echo's trillerden en seconden-lang vertrillerden.

- Parmenion! snauwde Alexandros den officier toe, die tusschen de deurgordijnen verscheen.

De opperbevelhebber kwam. Alexandros, zwijgend hem in de oogen blikkende, zag aanstonds, dat hij, de oude, wijze man, het ergste vreesde. Als hijzelve, zoo jong en stout vermeten, het vreesde ditmaal. Maar hij uitte zich niet en Parmenion, ook, uitte zich niet. Nu beraadslaagden zij, gezeten, als of deze geene oogenblikken des Noodlots waren en zij wogen elkanders bedenkselen tegen elkander op als aan een wijsgeerig tafelgesprek, rustig, met rustige stemmen en geen van beiden ontblootend den geheimen zorg zijner ziel. Ten laatste meende Alexandros, dat het wijs

zoude zijn de ruiterij der Paionische soudenieren den bergpas tusschen de heuvels door, in het veld te zenden. Het bevel werd gegeven. Koning en opperbevelhebber traden buiten. Toen de ruiters op het hoogste punt van de pas, tusschen de heuvelen verzichtbaarden, brak de zomerzon door en de dauwige mist verijlde in rozige flarden. En als ware het door zoo lange wachting en weifeling ontzenuwd, stieten de ruiters hun uitdagenden oorlogskreet: het klaterde als van klaroenende hanen. Daar ginds, in de vlakte, antwoordden de Perzische legers: het weêrdaverde, -donderde tegen bosschen en heuvelen als van brullende, wilde dieren, tijgers en leeuwen, om de heesche oorlogskreten van zoo vele, verscheidene Barbarenvolkeren.

De Paioniërs wachtten Alexandros' bevel; hunne infanterie verscheen ginds op het hooge punt.

- Zullen wij aanvallen? vroeg Parmenion. In looppas en draf?

Alexandros aarzelde. Het was niet de minuut. Kloppend zijn hart naar zijn keel toe, gevoelde hij, dat het niet de minuut was.

- Neen, zeide hij. Dat zij zich daarginds versterken.

Het bevel werd gegeven. Alexandros trad in zijn tent. Alleen, greep hij zich het helmlooze hoofd in beide handen. Hij klemde de sidderende tanden op elkander, bevreesd, dat zijne dienstofficieren en wachten hem hijgen zouden hooren. Zijn aderen zwollen aan de slapen, zijne oogen puilden. Hij was bang. Bang om Hellas, zijn leger, zijn glorie. Wat deerde hem eigen leven, zoo die drie zouden onder gaan! Vuisten gebald, wankelde hij bijna naar het raam, zag uit over de vlakte. De zon teekende nu de Perzische legeren uit: iedere ruiter, iedere man, elk schild, elke speerpunt was duidelijk uitgeteekend; der stampende paarden koppen en schoften; der zeiswagens uitgebogene, flonkerende zwaarden en messen; het was te tellen, met den vinger te wijzen en het was ontzagwekkend; het weêrschitterde daar in het Oosten, van Noorden toe naar Zuiden! De paarden, wachtensmoê, hinnikten als huilden zij, nijdig; de bruischende stemmen der mannen, de schellere aanmoedigingen der officieren, van zoo ver, meende Alexandros te verstáan...

Dát was niet mogelijk. Alexandros, in een stijgende radeloosheid, in een wanhoop van besluiteloosheid, die talmde als ginds ook de Perzen talmden, stond, staarde aan het raam, streed met zichzelven, sloeg zich met gebalde vuist op zijn razend hamerende hart, om het bedaren te doen. Zijn keel en verhemelte voelden droog; hij slikte, kreunde, knarste de tanden.

In eens liep hij naar de gong: het verschrikkend, hevig goudelend geluid trillerde en vertrillerde.

Hij beval:

- De Raad der Vrienden...

Hij snakte naar adem, herwon zich. In aller ijl, weg van hunne falanxen geroepen, kwamen de Vrienden met Parmenion binnen. Het trof Alexandros, dat zij allen bleek waren maar zóo jong en frisch en forsch, dat hij verblijd werd om hun schoonheid.

Toch glimlachte hij niet en beval alleen, kort en hoog:

- Beraadslagen wij. Wat zullen wij doen?

Aller oogen gingen naar Parmenion. Dappere soldaten zij allen in den slag zelve, achtten deze jeugdige veldheeren de meening des vaders van Nikanor en Filotas. Parmenion sprak. Hij was voor een overrompeling des nachts, niet voor een geregelden slag over dag. In de duisternis wilde hij de vijanden overvallen: overrast in hun slaap en wachting, in de taalverwarring hunner elkaâr onverstaanbare idiomen, zouden zij gemakkelijker zijn te vernietigen dan des daags. Alleen reeds de reusachtige, in bere-huiden gehulde, half naakte gestalten der Barbaren, met hunne woeste haren en wildemanskoppen, zouden de jonge soldaten ontstellen der nieuwe lichtingen, juist uit Macedonië aangekomen en die hen niet bij Issos, als de anderen, hadden gezien. En het was niet meer tusschen kloven en klippen, dat, als toèn, de slag geleverd zoû worden, op een terrein gunstig een niet talrijk maar allerdapperst leger: het was in een onoverzienbare, opene vlakte, geslecht iedere hindernis, eene vlakte, waarop het Perzische leger gemakkelijk zoû kunnen omsingelen hunne kleinere strijdmacht, hulpeloos die dan in des vijands verstikkende omhelzing.

Het was de raad van een kundig, bedachtzaam opperbevelheb-

ber van jaren, van een wijs man, die na dacht. Het was het bezonken oordeel van een veldheer, die wilde redden uit dezen allergevaarvolsten toestand vaderland en leger beiden. Aan meer dacht Parmenion niet. Aan meer ook dachten de Vrienden niet toen zij aangehoord hadden den raad en bij vielen den opperbevelhebber. Maar het scheen wel of Alexandros, zoo in zijn jeugd verschillend van den, in ouderdom tot fijnst doorzicht, geslepenen Parmenion, ergerde ieder woord van zijn generaal. Omdat hij reeds onlangs, toen Dareios zijne vredes-voorwaarden gesteld had, Parmenion ruw had bejegend, poogde Alexandros zich te bedwingen. Maar ijskoud klonk zijn stem, afgemeten in trotsenden hogmoed, omblikkende over der Vrienden hoofden:

- Voor roovers en schelmen zoû goed zijn de raad van Parmenion: hun eenig verlangen is niet gezien te worden. De nacht is hun element. Wat mij betreft, niet zoû ik dulden, dat het voordeel van een engen pas tusschen kloof en klip of een geheime, nachtelijke aanval den glans van mijn roém zoû bezoedelen...

Hij zweeg een oogenblik; de Vrienden zagen verbijsterd hem aan, hem niet meer herkennende. In deze Perzische tenteweelde van leeuw-doorweven tapijten stond hij, trots zijn korte gestalte, onaantastbaar hoog boven hen uit gegroeid, was hij niet meer hun kameraad en wapenmakker als hij altijd geweest was. In zijn blik blonk die opperste hoogmoed, dien zij, sedert het Orakel van Ammon hem Zeus' zoon had verklaard, zoo vaak hadden bespeurd en dat verhinderde hen te gevoelen, hoe oprecht zijn woord toch welde uit zijn ziel. Hoe hij werkelijk zijn roem als krijgsman onbezoedeld wilde houden. Tevens ergerde, Hefaistion uitgezonderd, den anderen het heerschzuchtige woord, waarmeê hij besloot, zonder raad meer te vragen wie hij toch ontboden had om raad:

- Wij zullen aanvallen openlijk en over dag. Beter dat de Fortuin mij verlate dan dat ik bloze over mijn victorie.

Op dit oogenblik blikte hij in Hefaistions oogen en zag hij, dat zijn boezemvriend de eenige was, die hem begreep. Dankbaar glimlachten zijne eigene in Hefaistions zoo buitengewoon

groote, donkerblauwe oogen, hem toeblikkende met bewonderende liefde.

En hij eindigde, met op zachteren toon, verzoenend, tot Parmenion te zeggen:

- Tevens weet ik, dat de Perzen op hunne hoede zijn. En niet zijn te verrassen en deze nachten niet slapen. Rust thans, gij allen, en bereidt u morgen voor tot den slag.

Hefaistion, een oogenblik, bleef met Alexandros alleen. Alexandros omhelsde hem hartstochtelijk.

- Uit uw groote oogen ging uw ziel naar mij toe, zeide Alexandros. Uw liefde verwarmde mij.

- Gij zijt koud, in der daad, zeide Hefaistion, voelende in de zijne beide Alexandros' steenkoude handen.

- Zij haten mij, gij hebt mij lief.

- Zij haten u niet. Maar gij zijt hun niet meer als gij hun waart. Ik, dieu immer lief heb als ik u lief had, durf u dat zeggen. Mij zijt gij als gij steeds waart maar hun niet meer. Gegroeid zijt gij boven hun liefde uit en dit ontstelt hen. Gij vraagt hun raad zonder dien ooit meer te wikken.

- Zij kunnen niet meê met mij. Zeg mij of gij ook mij berispt, dat ik besliste.

- Wat zal ik u dit zeggen. Parmenions raad was voorzichtig: voorzichtig waart gij nooit. Ik heb er u niet minder lief om, misschien wel meer. Overwin morgen en ge wint in hunne harten rijkelijk terug wat ge heden verloort. Ook in dat van Parmenion. Verlies morgen den slag en...

Alexandros doorvoer een hevige schok. Zij blikten elkander ontsteld aan en begrepen. Zwijgend blikten zij en begrepen... dat dán alles verloren zoû zijn. Hefaistion voelde Alexandros' handen in de zijne beven als hij het nimmer gevoeld had.

Alexandros voerde zijn vriend naar het raam. De avond zonk, in wijd grauwe blauwte.

- Zie, zeide Alexandros en wees.

- Zij staan in slagorde... een dag, een nacht, een dag, zeide Hefaistion.

Het stampen der paarden, het hinniken, het moede, ontevreden bruischen der stemmen kwam tot hen.

- Zij zullen nog één nacht zoo staan, zei Alexandros.
- Zij vreezen, dat gij doen zult wat Parmenion ried.
- Uitgeput zullen zij morgen zijn.
- Maar ook wij zullen niet slapen...
- Gij niet? Ik weet niet of ik slapen zal. Ik weet niet of ik moê ben. Ik voel mij trillende van kristalheldere opgewondenheid... Angsten, voorgevoelens, weifelingen, zekerheden wisselen door mijn ziel, tot ik mijzelven niet meer weet... Nooit was ik nog zoo als deze nacht! Hefaistion, roep mij Aristandros. Bidden wij met hem samen: wij alleen, met Aristandros, o Hefaistion!

Hefaistion ging. Alexandros, uit het raam, zag naar de Perzen. Zij stonden, zij stonden daar steeds. Zoó lang staan van mannen en paarden, in afwachting... is het uitputting tot nederlaag...? Is het kracht verzamelen om woedend eindelijk te verdelgen in een zege van titanen, die hun geboortegrond den overweldiger ontweldigen willen? Alexandros' tanden klakkerden in koorts op elkaâr.

Hefaistion keerde terug met Aristandros en zij traden buiten de tent, waar de wachten stilzwijgend, geleund op hunne speren, om stonden. De priester-waarzegger, in wit gewaad, gesluierd het hoofd en dragende de gewijde verbena-takken, zong op den heuvel de gebeden aan Zeus, Pallas-Athene en de Zege. Alexandros, Hefaistion achter hem, herhaalden zangerig de heilige woorden. De nacht was geheel gezonken.

- Zij wachten steeds, zeide Hefaistion, doelende op de Perzen.

Alexandros wankelde, tot neêrvallens moede, de tent binnen.

- Laat mij, vriend, smeekte hij. Ik beken het: ik ben uitgeput.
- Ik roep uw schildknaap.
- Ga slapen, zeide Alexandros. Tot morgen.
- Tot morgen.

Zij omhelsden elkander hartstochtelijk, als ware het voor de laatste maal.

De schildknaap ontgespte Alexandros de rusting. Alexandros viel op het rijke bed van Dareios neêr, als of hij bezwijmde. Hij

wuifde kreunend met de hand zijne laatste bedenkingen weg en zonk in een diepen slaap, als in een afgrond van onbewustzijn.

XXXIII

Ongerust dien morgen waren de wachten. Ongerust waren zij steeds, als Bagoas des nachts voor den Koning gedanst had en de tent dan verliet, op zijn laatdunkend wiegende pas van eunuch maar deze nacht was Bagoas niet bij den Koning geweest. Meestal, des morgens, was Alexandros reeds ontwaakt vóor zijne wacht werd gewisseld. Nu bleef het stil in de tent. Hoog rees de zon reeds de heuvelen uit, de tijd drong; de Perzen, daar ginds, werd gemeld, drongen rustig, langzaam, de vlakte in en de Vrienden dorsten niet de falanxen opstellen vóor het hoogste bevel was gegeven. Eindelijk besloot Parmenion zelve te bevelen, dat de troepen hun ochtendmaal nemen zouden. Toen drong de opperbevelhebber de koninklijke tent in. Alexandros sliep.

Parmenion riep, te vergeefs; eindelijk wekte hij Alexandros met de hand op diens schouder, zijn stem aan diens oor. Alexandros opende de oogen. Hij glimlachte.

- Het is dag, zeide Parmenion. De vijand nadert in slagorde. En uw leger wacht nog uw orders. Waar is uw gewoonlijke geestkracht?

Alexandros richtte zich.

- Denkt ge, zeide hij kalm; dat mijn lichaam dadelijk slapen kon? Voór ik mijn geest ontlast had van allen zorgelijken druk?

Hij loog; van uitgeputheid en radeloosheid was hij aanstonds in looden slaap gezonken.

- Laat de tuba het sein tot den eersten aanval geven, terwijl ik mij wapen.

De schildknapen waren binnen gekomen. Buiten, van falanx naar falanx, weêrschetterde klaterend klaar der koperen klaroenen schal. Duidelijk hoorbaar, op deze uitstekende hoogte, was de dadelijk vermeerderde bruisching der duizenden en duizenden Barbarenstemmen of zij ‘eindelijk!’ riepen en jouwden.

Terwijl de schildknapen om hem bezig waren, vroeg Parmenion:

- Hoe kondt ge slapen? Ik en uwe Vrienden sliepen nauwlijks.

En verbaasd om de jonge frischheid van Alexandros' wezen, staarde hem Parmenion aan.

- Is het verwonderlijk, dat ik eindelijk sliep? zeide Alexandros en zijn stem klonk in kalmte harmoniesch met zijn rustigen blik en glimlachenden mond. Toen Mazaios de velden verbrandde en dorpen vernielde en voór onzen tred alle voorraad en voedsel vernietigde, was ik niet van mijzelven zeker. Wat vrees ik nu, dat de Pers mij slag leveren wil? Bij Herakles, hij vervult mij mijn wensch. Ga thans, Parmenion; ik volg u dadelijk...

De schildknapen omgespten Alexandros in zijne wapenrusting der groote dagen: zeer zelden doste hij die. Het was een Siciliaansch lederen ondergewaad, dat een band om het middel omgaf en het was een dubbel kuras van zwaar gestikt lijnwaad, waarover een ijzeren maliënhemd nauw sloot, breed makende èn schouders èn borst maar latende slank de leest, terwijl de lederen repen, koper-beslagen, langs de bloote dijen te voorschijn vielen. Het halsstuk, als een omglooiende kraag, was van ijzer ook, met gesteente, maar zonder kunst, bezet en vreemd was daarom de groote, ronde gesp, die op de borst het maliënhemd sloot, gesp van edeler goudsmeêkunst, geschenk van de stad Rhodes en gewerkt door den beroemden Helikon. De scheenstukken, de schoenen waren van blinkend ijzer en leêr en de helm, het werk van den wapensmid Theofilos, was van ijzer eveneens maar blinkender had zilver niet kunnen zijn. De koraalroode struisvederpluimen wuifden er uit. En het zwaard, het lichte maar vlijmende, dat hem de Koning der Kitiërs gegeven had, greep Alexandros ter hand en toen hij gereed was, stond hij niet groot maar forsch, breed, krijgshaftig, met zijne opblijdend schitterende oogen, klaarblijkelijk Koning en veldheer en een weinig ruw en plomp in de verfijnd Perzische tenteweelde van Dareios.

Het was of hij zijn zelfvertrouwen hervonden had. Voor de tent stond hem, breed gezadeld, Bukefalos voor gehouden. Hij

bezag het ros, bezag zadel en tuig en toen zeide hij en zijn stem verweemoedigde trots den stadigen glimlach:

- Zoudt ge ooit oud worden, mijn trouwe paard? Hoe ook, ge zijt nu nog krachtig om mij te dragen.

Hij steeg op. Hefaistion reed hem ter zijde. De wacht zijner argyraspiden, onder bevel van Nikanor, Parmenions zoon, omringde hem dadelijk. Toen hij de *agema*, het keurkorps der ruiterij, die Kleitos commandeerde, voorbij reed, rolde de donder van het gejuich hem te gemoet. Zoo als zij hem zagen nu, beminden zij hem, zijne soldaten, officieren, wisselend be-indrukt hunne soldateske zielen in hem nu ongunstige, dan gunstige stemming. Hij naderde de escadrons van Filotas' ruiterij en de zelfde onoverwogen toejuiching sloeg hem zalig in zijn glimlachend gelaat, zoo klein en jong en rond in het helmraam, dat hij een knaap scheen, hoe plomp ook in de rusting en breed en forsch. Hij reed voorbij Meleagros' cavalerie en toen langs de geschaarde falanxen: het gejuich weêrechode tegen de heuvelen aan; uit de vlakte daar achter brulden de Barbaarsche oorlogskreten ongeduldig terug. Koinos, achter zich Orestes, Lynkestes, schaarden juist hunne ruiterijen; Polyperkoon en Amyntas voerden in het veld de Illyriërs aan, Filagos de Balakriërs, wier bondgenootschap Alexandros aanvaard had: het was de rechtervleugel van zijn heirmacht.

Trots het brullen der Barbaren achter der heuvelen muur reed Alexandros, steeds rustig, steeds glimlachende naar den linkervleugel. Hij wuifde blijde toen hij den somberen, sterken Krateros zag met geheel de Peloponnezische en Achaïsche ruiterij, met die der Lokriërs en Maliërs; hij wuifde blijder nog toen hij de Thessalische ruiterij zag met Filippos. Niet begreep hij meer hoe hij dien vorigen dag en nacht had kunnen twijfelen.

- Laat de Agrianen met Attalos zich opstellen als versterkingstroepen, niet in front- maar in zijlinie. Ook de Kretenzische boogschutters...

Parmenion haastte zich het bevel te doen uitvoeren. Hij gevoelde zijn Koning bezield, wierp niets tegen, ontving het bevel deemoedig als ware hij, de wijze en ondervindingrijke, een on-

dergeschikt officier. Reeds waren de Illyriërs, de Thraciërs met den rug geschaard naar de anderen, zoodat het geheele leger zich in een cirkel vertoonde: Alexandros reed hen langzaam, wuivende, langs. Zijn stem klonk klaterhel; hij maande hier en daar aan met een enkel woord, met een zin: hij hoorde zich gaarne zulke zinnen zeggen, die bezield en spontaan hem ontwelden. Hij riep zijn troepen toe zich te herinneren den Granikos en Issos, Syrië en Egypte... En dat zij ook hier overwinnen moesten... Tusschen de schitterende zinnen door, riep hij de praktische raadgevingen: als de Barbaren schreeuwende aanstormen zouden met hunne zeiswagens, moesten zich de falanxen openen en stilzwijgende den aanval tusschen hen door heen laten schieten: als de Barbaren met hunne wagens zonder te schreeuwen naderden, moesten de zijnen zelve door verschrikkelijk geschreeuw verwarring stichten in hun drom... Dadelijk daarop ontwelde hem weêr de rhetoriek: of die Barbaren daar ginds nu Karduchen waren of Skythen, wat deerde het? Gevoelden zij voor een Perziesch vaderland als zij allen voor Macedonië en Hellas? Het waren honderdduizenden mannen maar zij, de Macedoniërs, zij waren allen soldaten al telden zij slechts duizenden!

- Ik laat mijn deel van den buit geheel over aan ù!

Hij zwaaide de hand uit. Toen had hij een blik naar het vrouwenkamp: bewaakt bleef het daar ginds, achter, met trein en tros, op een heuvel, ver van de vlakte, waar de strijd zoû woeden... En een snerpende smart doorsneed hem het innigste der ziel omdat Stateira niet daàr meer was...

Toen draafde hij weder tot vóor het front. En zijn commando weêrklonk, het zwaard hoog geheven.

Geheel het leger doortrilde de eerste beweging: naar den heuvelmuur toe, wier passen als poorten vrij door de Perzen waren gelaten. De Macedoniërs stormden de heuvelen op: weldra rezen zij vóor de Perzen en brullende Barbaren overal zichtbaar op tusschen de spleten. En stortten zich in de vlakte.

Dareios, op zijn strijdkar, ginds, in de Oostelijke verte, staande, jubileerde: nu zoû hij overwinnen! De Macedoniërs waagden zich in de opene vlakte...

...Zijne moeder, ter andere zijde, in de verte ten Westen, de hand voor de oogen, poogde te zien; tusschen den drom der eunuchen en wachten, de twee jonge prinsessen ter zijde, zag zij de Macedonische ruggen, hunner paarden schoften verdwijnen in passen en bergpoorten.

- Heden! Heden! riep Sisygambis. De beslissing!

En zij wist niet ten gunste van wien haar die lief zoû zijn en omdat hun allen de vlakte des strijds zelve onzichtbaar bleef, luisterden zij naar het ontzettende stemmedruischen der beide legeren...

Dat aandaverde, verdaverde en weêr daverde daar ginds, achter den heuvelenmuur.

Het was reeds een zonnestraal schichtende zomerdag: verschrikte vluchten late zwaluwen trokken ten Noorden toe over een wolkenloos diep blauwe lucht.

Het was de dag van den slag van Arbela.

XXXIV

Schuin stortten de Macedonische falanxen de vlakte in want overloopers hadden gemeld, dat hinderlagen, den Perzen bekend door zekere teekens, en kuilen in haar midden gegraven waren; schuin stortten, watervallen gelijk, mannen en paarden, in golf na golf, de heuvelen af en overvloeiden hunne dichte massa's de effene terreinen ten Zuiden. Schuin naar hen toe, als een zee, die stroomde, vloeide snel het Perzische leger, Bessos en zijne Massagetische ruiters schreeuwende hun barre oorlogskreten, vooruit, de allereersten. Plotseling schoten overal de vierspannen der zeiswagens uit, over de vlakte. De vreeslijke monsterspinnen, de reuzeschorpioengedrochten, de ijzeren drakedieren, die de wagens waren - en hunne paarden waren één met hen, van uitstekende messen hunne halsters voorzien - overliepen de wijde vlakte... Overal warrelden hunne wielen. En de zeizen en sikkels, aan de wielen warrelende, wirrelende, snel, met de wielen mede, schenen krie-

belende, metalen pooten, schichten schietende over geheel het veld tusschen de beide, elkaâr naderende legeren.

Hoe ook de Vrienden hunne falangieten hadden voorbereid, oogenblikkelijk, onvermijdelijk, waanzinnigde de paniek. De Macedoniërs vluchtten naar alle zijden: de ontwrichte falanxen losten op in den dollen schrik: afgemaaide ledematen, schrikwekkende rompen bezaaiden dadelijk den zandigen grond, die het bloed dronk bij plassen...

Een lichte stofnevel stuivelde omhoog...

Terwijl dadelijk ook, nauwlijks na het eerste treffen, Mazaios met duizend ruiters was weten om te rijden op wijden afstand, de heuvelen op en tusschen door, nakende hij bijna zonder hindernis tot achter bij den trein.

- Gevangene landgenooten! riep hij de verraste Perzische wacht toe. Verbreekt uw boeien, komt hier, vereenigt u met ons!

De Perzen waren er niet geboeid. Ofschoon gevangen genomen bij Issos, waren zij meer dan twee jaren gewend Alexandros als hun heer te beschouwen. Het waren mindere officieren en boogschutters en al dien tijd waren zij geweest de eigene, gewaardeerde lijfwacht der Perzische, vorstelijke Vrouwen; de enkele gevangene prinsen en satrapen had Alexandros met Oxathres voorzichtigheidshalve te Sidon gelaten. En deze Perzen verroerden zich nauwlijks op den kreet van Mazaios; slechts toen de Macedonische wachten, in een plots bloedbad, om hen werden doorstoken, vermoord, toen de wagens werden door de overvallers geplunderd, kwam het tot hen, dat zij bevrijd werden. Een nieuw gevoel wekte in hen deze plotse bevrijding en zij liepen naar de tenten des vrouwenkamps, in alle Perzische weelde gericht op dien achtersten, Westelijken heuvel: eunuchen verschenen op den drempel van het pavillioen en keken nieuwsgierig uit.

- Wij zijn vrij! riepen de Perzische boogschutters en officieren. Waarschuwen wij Dareios' Moeder: wij zijn vrij, wij zijn vrij!

Op het zelfde oogenblik trad Sisygambis buiten. Haar gebaar weêrhield de haar volgende, jonge prinsessen achter zich in de tent. Het geschreeuw, het geweld om de, ginds in lange rijen

opgestelde en overvallene, bagage-wagens, had haar buiten gelokt, slechts enkele minuten nadat zij, na te vergeefsche uitspieding, was binnen getreden. Het was haar onmogelijk te gelooven aan de waarheid van den kreet harer wachten.

- Dareios' Moeder en Koningin! Wij zijn vrij! Wij zijn vrij! Daar ginds nadert Mazaios!!! Reeds rijdt hij hierheen!

Maar uit andere tenten liepen in een verwildering drommen van vrouwen aan. Het waren álle de vrouwen, slavinnen en courtizanen, die de Macedonische overwinnaars gevolgd waren uit de overwonnene landen. Trein en vrouwenkamp plots onverwacht overweldigd, vluchtten zij schreeuwende, krijschende, gillende naar Sisygambis, de, om Alexandros' vereering, altijd machtigste onder haar. Er ijlde een zeer schoone Griekin, met hare eigene slavinnen. Karduchen achtervolgden haar, woeste Barbaren in beestenvellen.

- Moeder van Dareios! schreeuwde zij. Bescherm mij! Bescherm mij!!

En rillende, gillende smeet zij zich neêr voor Sisygambis' voet, radeloos hijgende, grijpende der vorstin den zoom van haar kleed.

De wilde jubel der mannen, de ontzetting der vrouwen warrelden, warrelden daar om Sisygambis.

Maar enkel haar handgebaar was voldoende om de Barbaren, die haar wisten de gevangene Moeder van der Koningen Koning, te weêrhouden.

- Wie zijt gij? vroeg Sisygambis de rillende vrouw.
- Antigone, Filotas' slavin! Moeder van Dareios, bescherm mij!!
- Wijk in de tent...

Met een schrillen schreeuw van blijdschap richtte zich Antigone en vlood tusschen de eunuchen binnen het pavillioen.

- Wij zijn vrij, Moeder van Dareios! riepen de toeloopende, Perzische wachten. Hier is Mazaios!

Zij wezen met hunne speren. Het was werkelijk Mazaios. Skythen en Karduchen omringden hem, dringende op hunne paarden, in een geweldigen drom van brute kracht.

- Moeder van Dareios! riep Mazaios nu zelve. Gij zijt vríj!

Zij stond onbewegelijk; tot doodsbleekte verbleekt, staarde zij, roerloos, hem aan.

- Is dat mogelijk? riep zij.

- Hoe kunt gij twijfelen, o mijn Koningin! Gij zijt vrij met alle Perzen, die met u zijn! Mazaios verlost u, u en Dareios' kinderen!!

En juichend hoopte hij, in zich, de belooning: de jonge Stateira, de oudste der dochteren twee.

Maar Sisygambis bewoog zich niet. In haar woelden de niet uitdenkbare gevoelens; de verlangens streden plots in haar razende, radeloos: zij wist niet meer wat zij wenschte. Was Dareios overwinnende...? Zoo plotseling? Was Alexandros verslagen, gevangen... dood?! Zegevierden de Perzen?

Zij hoorde Mazaios niet meer, die riep, dat zij vluchten zoude met hem, met alle de haren, die gebood haar harmamax inspannen te doen, of dat zij, zoo hiertoe tijd ontbrak, zoû stijgen te paard. Zij hoorde niet meer; het streed in haar, terwijl roerloos zij stond, allerverschrikkelijkst. Hare eerste gedachte was blijdschap geweest om haar zoon, het vleesch en bloed van haar vleesch en bloed. Dadelijk daarna had zij gedacht aan Alexandros. Een smartelijke pijn doorsneed haar de hartstochtelijke ziel: zij gevoelde, dat zij Alexandros beminde en om zijn nederlaag lijden zoû zonder dat Perzische overwinning haar troosten zoû.

In die liefde, hartstochtelijk maar moederlijk, verried zij haar eigen zoon. Zij riep:

- Zoo gij ons bevrijddet, o Mazaios, van het Macedonische juk, dank! Maar blijven wij hier, zoo lang nog de strijd, nauwlijks begonnen, duurt!

En zij bleef staan, te zelfder plaats en wees naar den grond. Zij vluchtte niet. De eunuchen drongen haar.

- Vlucht gij allen zoo ge wilt! riep zij toornig. Hoe zal ik, hoe zullen de vorstelijke maagden vluchten zoo lang niet de strijd is beslist? Te midden der vechtende mannen zouden wij zeker geraken! Zoo Mazaios het vrouwenkamp heeft genomen, bewake hij ons hier ter plaatse zelve!

En weêr wees naar den grond zij, onwrikbaar. De eunuchen begrepen haar en haar uitvlucht. Zij hàd kunnen vluchten: een harmamax ware dra ingespannen, paarden konden worden gezadeld...

Mazaios, te paard tusschen zijn dringende, wilde ruiterij van Barbaren, bezwoer haar nu, roepende nog eenmaal. Zij krampte de handen, zij hijgde: hare voeten bewogen niet van den grond.

- Gij wilt niet, ge wilt niet! riep hij razende.

Zij richtte zich hoog.

- Bewaak ons hièr! beval zij, sidderende heimelijk van angst om Alexandros, tevens denkende aan haar overwinnenden zoon, die, ontzetting!, Alexandros over het slagveld, aan zijn kar gesnoerd, sleepen zoû...!

Maar allen, wijzende, zagen Menidas met zijn argyraspiden over de heuvelen aanstormen om de overweldigers van het vrouwenkamp te verjagen. Mazaios stortte voorwaarts; nu drongen de eunuchen Sisygambis binnen de tent. Velen van de Perzische wachten liepen mede met Mazaios en zijn ruiterij; slechts enkelen bleven, weifelende, liepen toen de anderen toch achterna.

Libysche vrouwen, tusschen de, om de koninginnetent bescherming zoekende vrouwendrommen, kreten op dit oogenblik op. Het was om een troep reusachtige Derbiken - wilde beesten schenen zij in hunne dierenhuiden - die, roofzuchtig, achter gebleven, overbelast met buit uit de wagens, deze Libysche vrouwen trachtten te overweldigen. Hun buit - kostbaar vaatwerk was het vooral, reeds op de Perzen door de Macedoniërs buit gemaakt en behoorende aan Filotas, den weelderige - verhinderde hen te doen als zij wenschten zoodat zij, verschrikkelijk, lachwekkende, komiesch als op de achterpooten loopende immense beren, de gouden amforen en schalen uit hunne graaiknuisten verloren als zij de tegenworstelende vrouwen grijpen wilden en de vrouwen luid schreeuwende te ontsnappen wisten her en der. Eéne enkele, het bronskleurige, zuiver gebootst jeugdige lijf naakt, nu gescheurd af viel haar lendendoek, greep een der ruige reuzen bij de korte, uitstaande, kroeze haren, rukte haar uit de

andere vluchtenden tot zich... Zij wrong zich wanhopig en plotseling besprong zij hem als een tijgerkat aan zijn zwaren nek, de tanden knauwende slaand in zijn pezige vleesch; hij brulde van pijn en woede, greep zijn dolk, terwijl buit en vrouw hem ontvielen maar voor zij vluchten konde, graaide hij Leptis op nieuw bij den hals, omsloot dien in zijn vuist en stiet, haar worgend, den breeden priem in haar borst, zoodat de roode fonteinstraal hem spoot in zijn gebaarde beestesmoel... En vluchtte hij met de andere Derbiken voor de argyraspiden van Menidas, die van het vrouwenkamp wèg joegen en joelden de eerst bevrijdende Perzen...

Terwijl liggen bleef, naast gouden schaal en amfoor, vertrapt, in breeden bloedplas voor de tent van Sisygambis het naakte, nog maagdzuiver gebootste lijf van Leptis, de geliefde Libysche van Gorgias, den hopman...

XXXV

Alexandros, in het midden des strijdgewoels, werd door Polydamas, door Parmenion afgezonden, bericht, dat Mazaios en zijne Barbaren den trein en het vrouwenkamp overvallen hadden. Polydamas riep, dat Parmenion om troepen smeekte. Maar Alexandros, woedend, radeloos, geen uitkomst ziende bij den aanblik der slachting, die aanrichtten de, overal heen wielende en schichtende, zeizewagens, riep:

- Haast u Parmenion te melden, dat, zoo wij overwinnen, wij op nieuw zullen veroveren wat ons behoort èn zullen veroveren wat nog den Perzen behoort! Geen mán kan ik missen op het slagveld: dat Parmenion wete te minachten het verlies onzer goederen en strijde en overwinne, waardig mij en mijn vader Filippos!

Polydamas galoppeerde weg. Maar aanstonds bedacht Alexandros hoe het verlies hunner buit zijne, reeds zoo aan die dingen gehechte, soldaten ontmoedigen zoû en verwrevelen. En zond Menidas met diens argyraspiden maar spoedig kwam die met verlies terug: gevlucht was hij voor het overstelpende aantal Bar-

baren. Alexandros, ziedend van woede en koud van angst om der zeiswagens onbetwijfelbare overmacht, die maaiden tegen zijne in verwarring vluchtende ruiterijen in, zond Aretes met zijn sarissoforen, de lange-lansdragеren, de ijlebeenende, de windevlugge: zij vlogen, de lucht om hunne hielen, op 's Konings eigen geschreeuwd commando, terug naar het Westen, naar vrouwenkamp en den soldaten zoo kostbaren trein...

Toen Alexandros op nieuw vijftig zeiswagens aan ratelen zag, flitsende zeizen en messen, de sikkelen en zwaarden aan wirrelende wielen en wagenjuk, tegen de reeds angstig doorroerde falanxen op, riep hij:

- Schoudert de lansen! Flankgelederen! Links en rechts front, valt aan!!

Het commando herhaalde zich uit de schreeuwmonden der jonge veldheeren. En de falanxen openden zich, met zuiver mathematische zekerheid, hoe van angst ook ontzet de mannen waren. Het waren als muren, die, om een spil wendende, wisselden van front en linie en breeden doorgang nu lieten aan de vreesverwekkende wagens: de gezwiepte vierspannen stormden naar voren, de wagens donderratelden de hun gelatene leêgte binnen maar dadelijk stieten de lange speren der vier rijen falanxmannen, als door eén mechanischen druk bewogen, de paarden in buik en schoft.

Het was een verwarring, reusachtig, afgrijslijk, ontzettend voor wie het aanzag, voor Alexandros zelven. De menners konden hun gespietste, bloedende paarden niet meer beteugelen; zij steigerden op elkaâr, tegen elkaâr, de wagens drongen in elkaâr; de paarden, huilehinnikend, schuddende hunne dolle koppen, bevrijdden zich van juk-en-teugels, smeten de wagens om. Zij waren, de wagens, geen draken en gedrochten meer: zij waren doode dingen, wier uitstekende moordgetuigte nog slechts vermoordde de eigen Perzische menners, de eigen Perzische paarden, de Perzische spieswerpers achterop. Slechts ènkele wagens ratelden door en hunne wielzeizen maaiden den niet tijdig wijkenden Macedoniërs de beenen af...

Maar eensklaps riep Aristandros, te paard naast Alexandros, - de waarzegger in wit gewaad, gouden priesterband om het hoofd:

- Ziet! Ziet!

Hij wees naar boven.

Om Alexandros zagen allen op. Er vloog een adelaar, zeer laag, wijd-uit als zegenend, boven Alexandros' hoofd: de vogel vloog recht op de Perzen af, als wees hij Alexandros den weg.

- Voorteeken! Voorteeken!! schreeuwden allen, het gunstig spellende.

- Falanxen, sluit de gelederen en voorwaarts!! schreeuwde Alexandros, zwellend van hoogmoed zijn hart om het teeken, dat zijn vader Zeus hem zond en de Vrienden schreeuwden hem na.

Rondom de verwarring der omver gesmetene zeiswagens poogden de falanxen zich te sluiten en te vervierkanten. Zoo de ruimte den soldaten ontbrak, dròngen zij zich op elkander, dat zij niet stappen konden en hunne zwaar geschoeide voeten den daverpas slechts ter plaatse markeerden. Maar de gelederen formeerden zich en langzamerhand, om de stapelruïne der wagens heen, waartusschen de stervende, oogen-puilende paarden in plassen bloeds de huilende bekken rekten, drongen zij op in meerdere en meerdere beweging. Toen schóten zij voorwaarts, de ruiterijen dicht hen ter zijde. Nu breidde een eindeloos lange linie over de breede vlakte uit: het was een muur van onverbreekbare kracht, die voort schoof naar de Perzische heirmacht en de loop-marsch der lans-gestrekte falangieten ging erbarmingloos heen door het, aan hun zolen plakkende, bloed en verbrijzelde de afgemaaide ledematen verspreid over hun weg. Bij den trein had Aretes de Barbaren juist verjaagd, toen een talrijke horde Baktriërs, door Dareios gezonden, over de heuvelen ter zijde aankwam. Dit was als een omsingeling van het Macedonische leger: uit het vrouwenkamp vluchtten de dolle vrouwen allen in de richting der pavillioenen van Sisygambis, zoowel voor Perzische overvalleren als voor Barbaren, om kleuren, standaarden en kristallen zonnesymbool ten top, dadelijk te herkennen en ge-eerbie-

digd als die der gevangene vorstinnen zelve; daar klampten tusschen de tenten alle de vrouwen, die vluchten konden, te zamen, verscholen zich tusschen wagens en karren en kisten of in de plooien der zeilen of kropen onder de zeilen door in de tenten zelve, smeekende den eunuchen haar te laten. Overvol vulden de tenten zich; in de verwarring stond Sisygambis roerloos en doodesbleek tragiesch ten drempel; binnen klompten allen te samen, de jonge prinsessen bezwijmende bijna van angst, tusschen al hare slavinnen en latende de Grieksche Antigone, kreunende van angst, aan haar voeten.

Alexandros, in het midden des slagvelds, begreep, dat waar was wat de Vrienden zelve, na de estafetten, hem melden kwamen. Dat zijn leger omsingeld was. Dat het vrouwenkamp genomen was; de van daar naar hem toe vluchtende Macedoniërs kwamen het zelve hem melden. De Perzische en Barbaarsche zegekreten schreeuwden omrond over de heuvelen; de Perzische en Barbaarsche ruiterijen galoppeerden rondom over der heuvelen kam; in de kom der vallei waren de Macedoniërs als opgesloten in dien nog wijden maar reeds overzienbaren, zich sluitenden kring hunner vijanden. Bleek en ontzet drongen de jonge veldheeren om hun Koning, die een woedeblik naar Parmenion wierp. Met trillenden mond verweet Alexandros wien maar bereikbaar was aan zijn heesche stem, maande dadelijk dan aan alle kracht in te spannen, tot het uiterste moed te houden. Maar de wanorde heerschte niet alleen bij de Macedoniërs, zij heerschte ook bij de Perzen. De Baktriërs, Skythen, Derbiken, verzameld na het vrouwenkamp te hebben genomen en slechts enkele wachten er te hebben gelaten bij den veroverden trein, verstonden niet de bevelen der Perzische officieren, die hen terug wilden naar hunne rangen geleiden en de immense omsingeling in het rond vertoonde plots voor Alexandros' spiedend oog overal de leêgten, waar de schalmen der ketting ontbraken.

Vooral de Perzische rechtervleugel, van waar Dareios de Baktriërs had gezonden, vertoonde die leêge ijlten. Daàr heen, terwijl hij ter zijde zich Dareios zelven zag, glinsterkoninklijk op zijn

strijdkar tusschen de glinsterprinselijke neven op de prachtige Nizaïsche paarden, beval Alexandros te stormen. Het was tegen der heuvelen helling: in bloedbad van Barbaren en Perzen zuiverden de Macedoniërs onder Alexandros' eigenen zwaardzwaai de dellingen. Maar waar Alexandros heen zag, zwermden de vijanden; de losse gevechten overvulden de vlakte; het was het oogenblik, dat alle strategie te vergeefs was, alle taktiek had uit gediend, dat geen bevel meer werd opgevolgd of zelfs begrepen of verstaan, dat niemand wist waarheen te ijveren, rechts of links, achter zich, voor zich. De vlakte lag verhinderend overworpen met stervende paarden, stapelende lijken, de omver gesmeten verwarreling der nog met lemmeren dreigende zeiswagens. Maar reeds had het welslagen van Alexandros' aanval op den Perzischen rechtervleugel zijn hart hoog geheven en hij beval naar Dareios zelven te storten. Om beide Koningen had zich, bevelloos, de keur hunner kapiteinen en krijgeren gedrongen. Allen gevoelden, dat een beslissing naderde; van alle zijden der heuvelen en vlakte stroomden Macedoniërs en Perzen om de eigene standaarden toe.

Er was een treffen zeer dicht man tegen man in de nauwte tusschen beide vorsten nog slechts gelaten. Het was een gevechtswarreling, waarin alles veronduidelijkte, vooral de getroffenen, die vielen en werden vertrapt: zwaarden, helmen, schilden, speren, door en tegen elkander rameiende, schenen een ziedende massa koper, ijzer, goud, die, gloeiende, òp vlamde als vuur, in de zon. Al wat te voren geschied was, had geleid tot dit oogenblik maar dit oogenblik slechts zoû beslissen, als waren de vorige uren niet geweest. Alexandros dacht: zoo mijn paard, onder mij, wordt getroffen door pijlschot of zwaardstoot, is Hellas' zaak verloren. Maar plotseling zag hij dat Dareios' wagenmenner, zwaard-doorstoken, pijl-doorpriemd ten zelfden tijd, neêr stortte, achter over het wiel... Alexandros en de Vrienden uitten een juichenden schreeuw. Maar de Perzen, van overal, gaven een schreeuw van krijschenden rouw. De paarden van Dareios' kar, onbeheerd, hadden met schok op schok den wagen half doen tuimelen in groeve, door paardenhoeven getrapt en Dareios,

haastig afgestapt, niet zichtbaar meer voor zijn soldaten, meenden de Perzen, dat de Koning der Koningen zelve gedood was.

Rondom Dareios, ten wagen weêr op gestapt, mede met een anderen menner, prins van den bloede, die de teugelen greep, was in deze seconde de hevigste aanval van Alexandros zelven, het hevigste verweer der neven des Perzischen Konings, warrelende tegen elkander in, in een gigantischen chaos van hartstocht om te overwinnen, in een wanhoop, die ook, ongelooflijkheid!, dezen slag in deze vlakke wijdte den Perzen verloren achtte. Het waren de dapperste, edelste Perzen, zij, die niet dàchten aan vluchten, zij, die voor oogen hadden Koning en land, Dareios en Perzië en niet anders dan deze beiden alleen. Het waren prinsen, satrapen en kapiteinen, de geboorte-edele, koninklijke wacht zelve, velen der prachtige Onsterflijken: het waren zij allen en geen Barbaren meer in beestehuiden, die der Macedoniërs aanval, vlak nabij Dareios' verroerloosde strijdkar, tegen hielden, hoe ontzettend ook Alexandros, het zwaard telkens hoog en de bliksemoogen hen woedend tegen flonkerend, tegen hen in hieuw. Voor hun bedrongenen Koning, nauwlijks strijdbaar, omdat zijn zwaard nog tot geen vijand reikte zoo min als zijn speer en zijn boog en pijlkoker meer schitterend symbool dan wapen waren - symbool hij zelve en waarom zij streden - vielen zij daar over elkander, stapelden zij in een massa van vertrapte lijken en stervenden; verhinderend zóo den vijand te naderen, omarmden zij, stervende, der Macedoniërs paarden de beenen, trokken zij de Macedoniërs de zadelen uit, worstelden zij, woedende nog, met hen over den grond, over elkander.

Onmogelijk was het Dareios' menner te wenden: de paarden, trampelend in verschichting en schrik, konden vooruit niet noch achteruit, tusschen de wielen stuiptrekten de lichamen, bogen de verdeukte schilden: beweging, om Dareios vluchten te doen, was niet mogelijk en het scheen den Perzen, dat Alexandros' flonkerende oogen hèm naderden...

Reeds trok Dareios zijn zwaard, zichzelven liever doodende dan gedood te worden door den Macedoniër of door hem te

worden genomen. Toen de menner de paarden, met de kar achter hen, wist te doen steigeren en stijgen, links zwaaiend, rechts, òver de lichamen, òver de schilden. De kar was gedraaid. De vluchtende Perzen, òmkijkende, lieten den weg vrij. De wagen holderdebolderde voort, in den galop en stormvlucht des Perzischen paarden- en voetvolks. Alexandros beval Dareios te achtervolgen; hijzelve, de Vrienden om zich, stormde vooruit...

Fellere wind des lateren dags woei op en woei het stof, dat de vluchtende hoeven, wielen, zolen verwekten den achtervolgeren in het gezicht. Het werd een dichte nevel van stof, zich verdikkende voor der Macedoniërs oogen als een grauwe duisternis in den zonnedag, een drooge mist, die veronzichtbaarde alles. Nu en dan riepen Hefaistion, Kleitos, Filotas, Krateros waar zij waren om hunne weg dwalende falangieten te verzamelen... Voòr zich zagen zij niets meer, hoorden zij slechts het geklakker der zweepriemen, waarmede de menner ranselde de paarden, hoorden zij de Perzische wanhoopsstemmen, aanzettende tot meerderen, meerderen spoed...

Wèg in het Oosten der vlakte waren de linkervleugel der Macedoniërs en Parmenion met Mazaios en zijn Barbaren slaags geraakt... Plotseling kwamen vijf ruiters door Parmenion gezonden in vollen galop rennende Alexandros achter-op. En zij schreeuwden:

- Koning! Koning! Parmenion vraagt bijstand! Onze linkervleugel bezwijkt!!

Het was een wanhopige noodkreet, geschreeuwd uit vijf monden, die vraten de stofwolk.

Alexandros krijschte van woede, teleurstelling. Ontsnapte hem in deze seconde des Noodlots toch alles: Dareios en de Overwinning?

Hij riep den Vrienden toe stand te houden. Onzichtbaar om het stof was hun zijn wezen; onzichtbaar, omdat hij zich in hield, zijn ellende. Plots twijfelde hij aan alles. Aan zijn goddelijken oorsprong. Aan zijn genie als veldheer. Aan de eindoverwinning. Dareios, die nu vluchtte, zoû terug keeren met zijn steeds geknot-

te en steeds weêr machtiger aanwassende legeren en Dareios zoû hem dan jagen, Westwaarts, geheel overwonnen Azië door. Of hèm dooden. Of hèm nemen.

Enkele commando's weêrklonken. De Macedoniërs draafden terug over de vlakte. Overal lagen de omkolderde, gepantserde lijken of, afschuwelijker, de afgemaaide leden, de vervormeloosde plakken vleesch in vertreden ijzer, koper, de vermorzelde koppen in helmen en verhinderden de stervenden de hinnikende paarden den voortgang, dwongen tot omweg...

Ginds had Mazaios gehoord, dat Dareios van den wagen gestort was en doorstoken... Alles hing van het leven eens Konings af, eens Macedonischen of Perzischen Konings. Mazaios, in vertwijfeling, deed de tuba blazen, signaal tot terugkeer. Toen Alexandros, vertwijfeld, Parmenion naderde, zagen de Koning en de zijnen, hoe Parmenion met een keurkorps Thessalische ruiters los stormde op de vluchtende, overal heen in paniek verzwermende Barbaren van Mazaios...

Hefaistion drong zijn paard naar Alexandros' paard.

- Alexandros!! juichte hij gek. Alexandros!! Gij hebt den slag gewònnen! Goden, gij hebt den slag gewònnen!!

En zijn zwaard heftig schietende in de scheede, zijn groote schild aan den eenen arm, gewond en verbonden, omhelsde hij met den andere, schurende het metaal hunner rustingen, den Koning en Vriend en blikte hem stralend toe.

- Gewonnen? stamelde Alexandros. Gewonnen?!

En wezenloos zagen zijn twijfelende oogen in de zoo groote, blauw vlammende van Hefaistion.

Toen, te midden van het stemmengedruisch der Vrienden, der nu overal heen om hun Koning aanstormende Macedoniërs, zag langzaam Alexandros over de wijde vlakte heen. Het was de late namiddag, de zon stond nog hoog aan den hemel, achter het overweldigde en weêr bevrijde vrouwenkamp. Over geheel den hemel, dien morgen zoo glorend blauw, stuivelde een grauwe poeier van stof, zich vergoudende voór het zonnezinken. Een zware stank van bloed en zweet dreef om, of de bries, van de

bergen waaiend, dien niet verdrijven kon. Tot zoo ver blikken reikten, lagen, stapelden, heuvelden lijken van paarden en mannen beiden. Van Perzische krijgeren of der Perzen Barbaarsche bondgenooten waren slechts te bespeuren wie daar lagen, stervende of dood.

Toen besefte Alexandros, dat hij den slag had gewonnen, al was op nieuw Dareios ontvlucht. Hij hief den arm op, om de Vrienden, om de Macedoniërs rond zich te verzamelen, om hen toe te spreken als hij deed vóor den slag, nà eene overwinning. Hij had tot nog toe stéeds overwonnen...

Hij sprak. Zijn stem, plots alle heeschheid verloren, verhief zich in de welluidendheid der zinnen, die ontwelden hem als sprak een ander uit zijn mond en bedacht hij niet zelve hare oratorische schoonheid.

Maar in zijn hart was hij teleur gesteld omdat deze zege niet was als hij zich gewend had de zege voor te stellen. En vergat hij alle zijne weifelmoedigheden en angsten van die vorige nacht toen hij aan wèlke zege ook had getwijfeld.

XXXVI

Terug rijdende met de Vrienden en slechts omringd door een gering aantal Macedoniërs - vooruit was de massa van het leger ge-ijld om den Vrouwen te kondigen den overwinnenden Koning - overviel Alexandros een troep Perzische ruiterij. Onwaarschijnlijke verrassing: de Macedoniërs hadden gedacht, dat geen Perzen of Barbaarsche hulptroepen meer in deze streken talmen zouden! Er ontstond hevige schermutseling; dooden vielen dadelijk beider zijden en fel viel de Perzische kapitein den Koning, die voòr reed, aan. Alexandros doorstak hem met zijn speer, dadelijk daarop een ruiter ter zijde, toen een derde, een vierde. Koel, onverschillig, onfeilbaar, bliksemsnel waren de speerstooten gemikt en gestoten als of deze dwaze schermutseling, na de zege, Alexandros belachelijk toe scheen en af gedaan

moest worden: hij poogde te lachen toen het gevaar door de Vrienden en de argyraspiden gekeerd was maar in zich, heimelijk, vreesde hij, dat een hatend Noodlot nòg ergens loerde op hem, van achter een heuvelhelling, een cactusstruik.

Het kamp naderende door de heuvelpassen, ruischte, druischte, daverde het gejuich hem toe. Alexandros, somberend, dat ten tweeden male Dareios ontvlucht was, ontving koud de blijdschap der veteranen, de opgetogene bewondering der jongste soldaten.

Spoedig trok hij zich terug in zijn tent - Dareios' tent - op de hoogte.

Verbijsterd keek hij om zich rond, minachtende nu dien buit van Issos. Verondersteld werd, dat Dareios reeds de gaza, den koninklijken schat, naar Arbela door had gezonden, den postweg langs. Buit was niet gemaakt, wat hem ontevreden maakte, om de soldaten, tuk op buit. De vluchtelingen, hoewel hij ze van verre gezien had, zich verdringende op den brug over den Lykosstroom of verdrinkende met zware wapenen en paarden in de wateren, had hij niet verder kunnen achtervolgen omdat Parmenion bijstand gevraagd had: om alle deze dingen was hij, trots de ongedachte, hem zelven ongelooflijk toeschijnende overwinning, ontstemd.

Hij voelde zich in zijn hoogmoed gefnuikt. Hij had dezen dag, hoe hij ook eerst had getwijfeld, nu beslissend gewenscht: Dareios niet gedood maar gevangen en hem dan nièt aan strijdkar gesleept over de vlakte maar hem genadig, grootzielig, zijne Moeder voor geleid! Dat wat eenmaal onoverwogen zijne natuurlijke erbarmelijkheid en ridderlijkheid had gedaan, zoû hij nu gedaan hebben uit overwogene voórgedachte. Dan had hij, grootmoedig, Dareios als zijn opperste satraap, de gebieden ten Oosten van Suziana gelaten. Hij gevoelde zich nu wèl Zeus' zoon maar den goddelijken vader hem niet ten volle gunstig gestemd.

Hij fronste de brauwen toen Bagoas hem kruipend aanbad, als de Perzen hun Koning doen en hem wees op het dampende bad. Dien avond zag hij Sisygambis eén oogenblik; om het vrouwenkamp waren mannen bezig de lijken te ruimen: er waren vele vrouwen onder.

- Zij hebben u bijna bevrijd uit gevangenschap, Moeder, sprak hij: zij hoorde bitterheid in zijn stem.

- Mazaios deed wat goed hem scheen voor zijns Konings moeder te doen, mijn zoon, sprak zij verontschuldigend.

- Leed is u en den uwen niet aangedaan?

- Slechts eerbied ontving ik van beide zijden, van wie mij bewaakten en wie mij te bevrijden wenschten.

- Zoo is mijn hart verheugd. Ik betreur deze dooden onder mijn Macedonische wachten en onder die arme vrouwen.

- Velen vluchtten in onze tenten.

- Gij ontvingt haar erbarmingsvol. Filotas wenscht u te bedanken, Moeder, dat gij zijne Antigone schuil boodt. Ik herkende vóor uwe tent het lijk eener jonge, Libysche vrouw, de geliefde van een mijner hoplui. Zij sprak mij vóor Tyros van de wegen in Libyë en het Orakel van Ammon en haar te zien liggen levenloos in haar bloed, be-indrukte mij: ik weet niet of het voorteeken is... Alles be-indrukt mij... Ik heb gezegevierd maar... niet als ik wenschte. Ik had gewenscht... u Dareios in de armen te voeren en mij te verzoenen met hem. En voortaan met hem te heerschen over Azië, als uw beide zonen. Groot geluk ware mij dit geweest, gunst van mijn vader, Zeus. Maar gegund werd zij mij niet.

- Ik weet de grootheid van uw ziel. Verwonderd ware ik niet geweest, zoo het zoo ware geschied.

- Nu is Dareios gevlucht, naar Arbela toe.

- En gij zult hem achtervolgen...?

Hij had bijna een gebaar van moêheid.

- Ik weet het niet... Ja, denkelijk wel, Moeder. Maar het wordt mij te veél een broederstrijd.

Zij had in de lamp-doorschemerde, blauw-gouden atmosfeer der tent een gebaar van wringende handen, een snik, die hem bizonderlijk ontroerden, om schoonheid en aandoening.

- Hoe gij, o Koning, in het innigste uws zelven Perzië toch nièt haat! Hoe ik u lief heb daarom!

- Ik heb u lief. Ik haat Perzië niet. Laat mij de kinderen zien.

Zij beval de prinsessen te roepen en den kleinen prins. Toen zij

achter een deurtapijt uit kwamen, trof hem, weêr, als steeds, hun drieër broze, verfijnde bevalligheid en het sierlijke hofgebaar van hun groet. En hij herinnerde zich, dat Dareios hem zijn oudste dochter tot vrouw ten vrede geboden had.

- Leedt gij angsten, Stateira? vroeg hij het oudste prinsesje.
- Velen, Heer.
- Om u?
- Om mijn vader, ginds... En om u zelven.

Hoe zij nu boog, in de gratie van een bloem!

- Gij, Drypetis?

Het jongere prinsesje zag Alexandros schuchter aan. Zij had angsten ook geleden maar zoû niet zeggen om wien... In deze zeer jonge maagden bloeide reeds het geheim der Hefde op: elkander hadden zij elkanders angsten bekend maar kon Stateira zeggen, dat zij ze geleden had om den Koning, Alexandros, Drypetis moest de hare - om Hefaistion! - verzwijgen. Maar het prinsje - hij was gegroeid maar toch nog om verfijning van ras, dat uitleeft, zoo geheel verschillend van een Helleenschen knaap zijns leeftijds - riep:

- Angst heb ik niet gehad maar wel heb ik aan u gedacht, Iskander. En aan vader... Waarom strijdt ge met elkander?

En hij begon hevig te weenen, slaande om Alexandros' knieën zijn armen.

Alexandros was zeer ontroerd.

- Laat hem, vroeg hij Sisygambis, die den kleinzoon wilde vermanen. Deze knaap spreekt niet anders dan wij spraken, zoo even. Laat hem, Moeder. Kind, wellicht strijden wij eenmaal niet meer. En zult gij uw vader terug zien.
- Gaat gij dan héen, Iskander, als vader terug komt?

Alexandros glimlachte hem innig toe.

- Wat zoudt gij wenschen, mijn prinsje?
- Dat gij bleeft! riep het kind hartstochtelijk en drukte zich tegen Alexandros' knieën.
- Mogelijk zal het zoo worden. De Toekomst is der menschen wensch soms genadig als het Noodlot niet anders beschikt. Gaat nu rusten, allen. Moeder, ga rusten.

Zij had hem in hare armen willen drukken. Maar het afscheid was slechts vormelijk. Buiten de tent, waar zijne officieren in schildknapen hem wachtten, zag hij Gorgias, die droef scheen.

- Hopman, zeide Alexandros. Gij betreurt wie u lief en goed was?
- Heer en Koning, zeide Gorgias. Hoe weet gij?
- Ik zag haar...
- Wij vervoerden haar juist...
- Laat haar met eere verasschen. De vrouwen, die u lief zijn geweest en goed, zult gij eeren bij haar leven en dood.

Alexandros, met de officieren en schildknapen, ging voorbij; de Vrienden en Parmenion wachtten hem voor het avondmaal.

Gorgias, tot wie om hem waren, zeide:

- Hij is soms wreed als een wild dier... Herinnert ge u hoe hij met Betis handelde, den satraap van Gaza, dien hij aan een kar snoeren deed aan de doorboorde enkels? Hoe hij in den strijd erbarmingloos zijn kan als het bloed om hem spuit? Zoo als een soldaat moèt zijn. Maar hij is soms week als een vrouw. Arme Leptis...! Wij zullen haar dan eere doen als de Koning het wil. Op een mooi behangen brandstapel, alleén, met ontbranden geur om haar heen... Ik zal haar missen, kameraden.

Om hem zeiden de kameraden:

- Ge vindt wel een andere, mooie vrouw, een Medische misschien, Gorgias. Een Libysche altijd, vermoeit.
- Een Baktrische zoû mij te groot zijn: dat zijn reuzinnen!
- Een Perzische vind ik de begeerlijkste.
- Wat zeg je, vriend?! En een Babylonische dan? Ik was voór den oorlog in Babylon met het lentefeest van de godin Melytta: dan zijn alle vrouwen, zelfs de aanzienlijkste, genoodzaakt zich naar den tempel van de godin te begeven: Melytta, dat is wat ons Afrodite is. Welnu en dan zitten de Babylonische vrouwen in statie in den tempelhof en de vreemdelingen gaan haar langs en kiezen er eene en werpen die een geldstuk, o van weinig waarde! in den schoot en zeggen: ter eere van Melytta, o vrouw... En dan rijst zij op en volgt hem in een der tempelkamerkens en heeft zij

dit eenmaal in haar leven gedaan, dan mag geen man meer aanspraak op haar maken... De leelijken zitten er wel een jaar lang maar de mooien kunnen gauw weêr naar huis.

- Wat een zeden! zei Gorgias.

- Spreek mij niet van een Perzische, een Medische, een Libysche, een Baktrische! riep in vervoering Gorgias' kameraad. Spreek mij van een Babylonische maar aanzienlijke vrouw, eéns in het jaar!!

De Perzische hopman van de Perzische wacht om Sisygambis' tent naderde.

- Macedoniërs! zeide hij bevelend, hoogmoedig. Er moet rust voor de tenten onzer vorstinnen heerschen. Ik verzoek u zich te verwijderen.

De Macedoniërs zagen den Pers hoog aan. Maar zij verwijderden zich al, zouden avondmalen.

- Hoor dat heer! riep Gorgias nog met een beleedigden blik naar dien brutalen, overwonnen, gevangen Pers. Maar hij heeft gelijk, kameraden. Kom, ik heb honger; laten de overwinnaars eten gaan. Arme Leptis... Onder den toren, toen ik voor Tyros gewond lag, heeft ze me met de anderen nog zoo lief verpleegd...

XXXVII

Slechts twee dagen rustte het leger volkomen. Den daarop volgenden dag vertrok Alexandros met de troepen, die het minst hadden geleden, langs den postweg naar Arbela, waarheen Dareios - het kon niet anders - gevlucht was.

Alexandros had deze nazetting van Dareios met uiterste wilsontplooiïng door gezet. De Macedoniërs vonden, dat de oorlog uit was en Alexandros meester van Azië, al was Dareios gevlucht. Ook de Vrienden waren allen meer of minder onwillig. Door het geheele leger was het gerucht gegaan, dat, hoewel Mazaios met zijn troepen gevlucht was naar Babylon, de weg er heen niet bewaakt was en Babylon, de reuzensterke stad, niet verdedigd. En wilden zij allen naar Babylon. Toen Arbela, waaruit Dareios reeds

in de richting van Ekbátana was gevlucht, verder Medië in, zich zonder strijd over gaf met geheel de er verzamelde gaza van den Perzischen Despoot - huisraad, kostbaar vaatwerk, purper en gouden stof, vierduizend talenten gouds - kwam er over Alexandros zelven die zelfde onwilligheid om den verslagen vorst in Ekbátana in het nauw te drijven.

Het waren als vreemde geheimzinnigheden, die dreven als met verloomende geuren door deze Aziatische luchten. Maar de Macedoniërs gevoelden zelfs niet die geheimzinnigheid, dachten nog minder daar over, Parmenion uitgezonderd. Zijne bejaardheid, zijn doordringende blik van ouderen, bezadigden, wetenden, denkenden grijzaard hadden reeds dadelijk voorgevoeld, hoe een land van oudere beschaving, een klimaat van zoelte en zwoelte, een oververfijnde volksziel invloed zouden oefenen kunnen op den jeugdigen overwinnaar, uit het jeugdig land der frissche winden en der zielen van eenvoud. Hij had de Perzische vrouw gevreesd en gewild, dat Alexandros in Barsina haar overwon, vóor zij hém overwon. Maar de bekoring, die Parmenion noodlottig gevreesd had, school minder in aan te wijzene wezens en dingen dan in geheime invloeden, geheimzinnigheden onzegbaar, onzichtbaar...

Als met verloomende geuren door deze Aziatische luchten drijvende... Waarom vervolgde Alexandros Dareios niet tot Ekbátana? Hoewel Parmenion reeds twee jaren her, na Issos, den oorlog gewonnen verklaard had, begreep hij niet, dat Alexandros, getrouw aan eigen beginsels, nu niet door voer... Waarom was de weg naar Babylon onbewaakt door de Perzen gelaten? Waarom versterkte zich de wereldstad Babylon niet? Mysterie, mysterie... Het was als om te veel zomerzwoelte, die zwaar hing van paradijsleliegeuren onder blauwigen palmenschemer en verlamde de geestkrachten dier jonge Vrienden en veldheeren en van den Koning Alexandros zelven. De oude opperbevelhebber, evenveel wijsgeer als soldaat, hoewel geen priester en ziener, wijzer van ziel toch dan de steeds gelukkig tastende en radende waarzegger Aristandros, droomde vaak over deze dingen, die zoo ver lagen

buiten militairen gezichtskring en die hij toch steeds had aangezweemd en willen begrijpen. Maar het geloof aan de Noodlottigheid en dat gebeuren moest wat moest gebeuren, overheerschte geheel deze wijsheid.

Dat zich de dingen nu zouden voltrekken als de goden hadden beschikt. Na den laatsten slag voelde Parmenion hoe Alexandros hèm, onrechtvaardig, verweet, dat Dareios niet was gevangen genomen. Raad zoû Parmenion niet meer geven. Meer dan dienaar en beveluitvoerder zijns Konings zoû hij niet meer willen zijn. Maar in zich overdacht hij het steeds: wat vreemde geheimzinnigheden, met verloomende geuren door deze Aziatische luchten drijvende...!

De vrouwen, de Perzische Vrouwen...? Die liefde als van een moeder, maar hartstochtelijk, van Sisygambis voor Alexandros... Alexandros' liefde voor haar als waarmeê hij Olympias nooit had bemind... Barsina, naar het scheen vergeten, trots haar zoon, Alexandros' kind, in Sidon... Die beide, kleine prinsessen met hare abrikozegezichtjes en hare koel donkere, groote oogen vol bedwongen maagdegeheim... En Stateira, de lieflijke doode...

Parmenion had geraden, dat Alexandros haar lief had gehad. Somtijds had hij getwijfeld. Meer malen was hij zeker geweest... Neen, het was niet de Perzische vrouw alleen... Het was méer dan zij: het was als verloomende geur en omtooverende muziek van niet zichtbare, onbekende luchtharp en peri-stem en die dreef, die dreef door deze Aziatische luchten...

Dan dacht Parmenion aan zijn beide zonen, Nikanor en Filotas, beiden Vrienden des Konings. Nikanor, de sombere, Filotas de levensblijde. Beiden onvergelijkbare veldheeren en soldaten... Nikanor, in stilte, zonder vrienden of feestgelag - dacht Parmenion - weêrstond niet de Perzische wellusten, welke zij ook waren. Filotas, juichender, haalde ze in en vierde de teugellooze orgieën. ‘Mijn zoon, houd maat: wees voorzichtig, betoom u!’ hoe vaak had niet reeds de krachtig oude, levenswijze vader het voor de oogen gehouden dien jeugdigen, juichenden zoon, wiens tenten reeds velen werden, wiens karren met buit anderen den

weg in den legertrein sperden, wiens weelderigheid grooter werd dan die des Konings en wiens slavinnen een stoet reeds vormden rondom de blonde Antigone...

Maar dat zich de dingen zouden voltrekken als de goden hadden beschikt... En de Vrienden gevoelden niet en dachten nog minder over àl dit vreemde: dat Alexandros Dareios niet belegerde in Ekbátana, dat de weg naar Babylon vrij lag, dat Babylon zich niet versterkte... Zij verlangden allen naar Babylon. De stad lokte hen, lokte hen... Vóor zij, overwinnaars, naar huis toe keerden, wilden zij Babylon zien, de stad der ongelooflijke immensiteit en legende...

Voor Alexandros, in de stille nachten, in de gedempte pracht-atmosfeer der blauwgoud schemerige tent, terwijl wazig de glansvlam der goudene lampen verwemelde, danste Bagoas en danste hij die legende. Danste hij de Babylonische mythe harer oudste goden, danste hij de gloedzwoele overleveringen harer eerste koningen en koninginnen. Danste hij Semiramis, door duiven gevoed, wier naam zelve ‘de duive’ beduidde: zij, eerst slavin, later krijgster en Koningin, krijgshaftig, oppermachtig om haar zwaard, trots hare schandelijke liefden en wier wellustschimmen nog dwalespookten door de bloembosschages der Hangende Tuinen, onder de wiekkolos-getorste zolderingen der antieke paleizen, saffierblauw van bazalt en bloedrood van porfier. Antiekere dingen nog danste hij, van voór Babylon Ninive had overheerscht, de in ruïne vergaande stad, die Babylon eeuwen her had overweldigd, met geheel het Assyrische rijk van Sardanapalus en hij danste geheel de ziel van Sardanapalus en Alexandros, in dronkenschap van wijn en ongewetene zaligheden van schoonheid en weelde en lust, schouwde toe den opgeroepenen raadselvorst, jaren lang in zijn belegerde stad zwelgende in niet meer gewetene, nog slechts te radene zin-uitlevingen, die hem de goden benijdden, tot hij om te vergaan in vuur, voór hij vallen in 's vijands handen kon, met zijn lichtekooi-oogen blikkende over ál wat hij verliet, de cederen balken des brandstapels besteeg, over zijn gestapelde schatten gebouwd, tusschen schoonste kinderen, jon-

gelingen en vrouwen, die hij als zichzelven wijdde der vlam.

Alexandros, in Arbela, smachtte naar Babylon, waar hem de geheimen dier godmenschen des Verledens ge-openbaard zouden worden.

Om wat gefluisterd werd van Babylon, smachtten alle Macedoniërs naar Babylon.

En peinsde alleen noodlot-vroom Parmenion, wiens wijsheid niet uit wist te weten...

Tweede boek

I

Niet anders dan twee volle jaren her wemelden weêr de Babyloniërs in drommen nieuwsgierigen de stijgende sycomorenlanen, of breede trappentreden, op naar de muren, thans om van daar te aanzien de zegerijke inkomst van Alexandros, van den jongen Macedoniër, van alle zijne jonge veldheeren en oudere en jeugdige soldaten, met wie hij twéemalen Dareios verslagen had sedert den prachtigen legerschouw, destijds gehouden in de Mezopotamische vlakte! De zomer was verder dan toenmaals gevorderd en de bouwlanden, zoo vreemd en voorzienig in de stad zelve tusschen de steenmassa's der huizen uitgespaard, stonden blond van het rijpende koren; op de weilanden die de Eufrates doorsneed, plekte weliger het weelderige vee: voor de nooden eener belegering behoefde Babylon nooit te vreezen maar het liet zich niet belegeren: Mazaios, met zijne troepen, Babylon binnen getrokken, had Alexandros boodschap gezonden, dat hij zijne onderwerping aanbood en noodde den Overwinnaar binnen Babylons muren.

De oorlog had in der Babyloniërs zielen nauw weêrklank ontlokt. Ofschoon Xerxes, anderhalve eeuw geleden, de stad had genomen en zelfs getuchtigd door te vernielen enkele harer trotsche monumenten en torens, onvernielbaar was Babylon gebleken en onverstoorbaar de luchtige maar energieke geest harer bewoneren, die waren als een volk apart. Sedert in de macht der Perzen, winterrezidentie harer Despoten, had zij zich aanstonds hersteld van den slag, deerde het haar rijken kooplieden weinig wie haar beheerschten, betaalde zij lachende de hoogere belastin-

gen, als hun handel slechts niet belemmerd werd, leefde zij voort in onverschilligheid over de dingen, die eigenlijk niet raakten hare eigene, nauw omslotene maar grootsteedsche belangen. Wereld op zichzelve, zoû zij buigzaam en sluw, na anderhalve eeuw Perziesch te zijn geweest, nu Alexandros behooren of liever, lachten de Babyloniërs, zoû hij haar behooren, hun onvergelijkbare stad.

Te zelfbewust, om hare immensiteit, onwrikbaarheid, onvergelijkbaarheid en wereldbeduidenis, vreesde Babylon niet den nieuwen heerscher en zijne nieuwe wetten: zoû hij ze ánders kunnen stellen dan de Babyloniërs ze konden aanvaarden? Waarom zouden zij Alexandros weigeren als Koning van Azië binnen Babylons muren zijn intocht te houden? Enkel nieuwsgierig waren zij allen, deze wandelstok dragende mannen en hunne weelderige vrouwen, die tijdens de lentefeesten van Melytta-Astarte in den tempelhof den vreemdeling, die haar gekozen had, volgden als de zede het wilde; niet meer dan nieuwsgierig was ook geheel hare, uit alle oorden der wereld binnen getrokken, wereldsteedsche bevolking, die, ingeburgerd, Babyloniesch geworden was.

Deze oorlog, binnen deze immense muren, was slechts bepraat geworden, geleden niet. Deze oorlog was langs Babylon gegaan, van Issos naar Tyros en over Egypte terug tot Arbela en de Medische grenzen. Honger hadden de Babyloniërs er niet om gekend: eigen bouwland en veestapel had steeds hen voorzien. Met Karthago was de handel door gegaan, rustig over Sidon en later weêr over Tyros, handel in stoffen, tapijtwerk, geurwerk en alles wat Oriëntalische weelde en welkom was aan het minder bedrijvige Westen.

En op de muren uitziende in de richting van den Medischen muur, door wiens poort de Macedonische legers de vlakte zouden binnen trekken, herinnerden zij elkander, bengelende over de balustraden, aan den legerschouw van twee jaren her en hoe het Dareios op dit oogenblik wel anders te moede zijn zoû dan toen hij Charidemos van de muren te pletter had bevolen te storten. Waar was hij, de Koning Dareios? In Ekbátana zeker, een wel bizondere, belangwekkende stad met haar gordel van zeven schui-

ne, muur na muur zich verhoogende muren maar toch eigenlijk een dorp, vergeleken bij Babylon. En der Babyloniërs borsten zetten op en anders dan blijde trots, zorgeloosheid voor wat niet hunne woekerwinsten betrof en kinderlijke nieuwsgierigheid naar Alexandros was niet in hunne harten. Tot uit de blauw wazige verte de tuba-schateringen klaterden en de Babyloniërs zich te hoop verdrongen of liepen wat zij in hunne nauwe, lange tunieken, die trokken om hunne kuiten, loopen konden om dichter te zijn boven de hoofdpoort, waar Mazaios Alexandros ontvangen zoû. Overal krioelden nu de fel kleurige massa's, krioelden zij over terrassen en daken; over den Eufrates stuwden haastig de bootjes. Van zoo vele uitstekende uitkijkpunten kon iedere gaper wel iets zien en was Alexandros binnen de stad, dan draafden zij weêr de lanen en trappen af en zouden hem zien in het aangezicht. Hij was nog een knaap, beweerden zij en zijne veldheeren knapen als hij: zijne soldaten waren veteranen en dan allerjeugdigste recruten... De Babylonische vrouwen dachten aan nieuwe minnaars: tusschen de gardenia's en rozen hingen zij reeds, lachende met haar omkoolzwarte oogen, te azen als begeerige spinnen.

Maar het best zagen, bevoorrecht, de Aanzienlijken en hunne bejuweelde vrouwen, die plaats hadden kunnen krijgen op de galerij, de Tuinen omzoomend, ten Noorden, vlak boven de hoofdpoort. Beneden zich, als zij zich helden, zagen zij Mazaios te paard, afwachten wie hij te vergeefs bij Arbela had pogen te verschalken en te verslaan... Zijn jonge zonen te paard om hem... Zagen zij, eindelijk!, met het klateren der bazuinen - ruwer die klank dan het rijk zuiver klinken der eigen klaroenen en zij brachten pijnlijk de hand aan de ooren - de Macedonische troepen naderen over den buitenweg, waarlangs ook de menschen-menigte des minderen volks uit de voorsteden te hoop was geloopen...

Bagofanes, plots, stormde te paard uit de poort als of hij te laat was en stelde zich naast Mazaios op: hij was de commandant van Babylons citadel, de bewaker van den koninklijken schat en begeerig in Alexandros' gunst te komen vóor hij schat en citadel in des overwinnaars handen overleverde.

Tusschen Parmenion en de Vrienden te paard, was Alexandros, voor het eerst gezeten in koninklijke statiekar, door Nizaïsche paarden getrokken, de poort genaderd; achter hem volgden de toe-gegordijnde harmamaxen, waarin de vorstelijke, gevangene Vrouwen, den kleinen prins, het gevolg. En drong achter-aan geheel een tros: het waren Babylons geschenken, den Koning vooruit gezonden: prachtige, pronkend getuigde paarden, leeuwen en luipaarden in vergulde kooien, vele dromedarissen en vijftien olifanten, bij Arbela buit gemaakt in den verrasten trein des Perzischen legers. Volgde daarna geheel het Macedonische leger, ruiterijen, argyraspiden en Agrianen en de falanxen in vierkante slagorde: zij allen, die Azië Alexandros veroverd hadden.

Mazaios reed met de zijnen Alexandros te moet, deed hem door zijne officieren de sleutels der stad aanbieden in ceremonieel van diepste onderwerping en wees, hem welkom heetend, de wijd opene poort. Alexandros beantwoordde Mazaios' welkomstgroet beminnelijk... Babylon te belegeren hadde hem een onmogelijkheid toe geschenen, zoo hij ooit hiertoe ware gedreven, en heimelijk vreugdevol, dat zoó gunstig hem zijn vader Zeus de gebeurtenissen had beschikt, zeide hij Mazaios - dien hij den eeuwigen vluchteling had gescholden - woorden van lof, hem prijzend om zijn moed, betoond bij Arbela, ook al had hij ten leste moeten wijken voor hèm, Alexandros, en zijn overwinnende legers. En stroomden onder de gretige blikken der juichende Babyloniërs - mannen en vrouwen - de overwinnende Macedoniërs binnen de stad.

De straten lagen met bloemen bestrooid, met lauwerfestoen behangen en op alle tempelterrassen, op de balustraden van den Brug van Nitokris, wolkten uit zilveren altaren de zwoele wolken der geuroffers, in aanbidding den nieuwen Koning gewijd.

Nu Alexandros Babylon binnen reed, groeide in hem, te gelijk met zijn niet meer te bedwingen hoogmoed, de verbazing om deze stad. Babylon! Hij had zich haar nooit kunnen verbeelden als hij in werkelijkheid haar thans om zich zag, trots alles wat Bagoas hem van haar had voorgespiegeld in verleidend woord, verlei-

denden dans. Was dit werkelijkheid of een titanische droom van onmogelijkheid? Neen, hij had nóoit deze stad met goeden uitslag kunnen belegeren en waarom had zij zich niet versterkt en gesloten? Waarom gaf zij zich juichende over? Hij begreep het niet, voor het éerst in dezen gouden statie-kar met het sneeuwblanke vierspan wel zittende als een Perzische Koning maar in volle wapenrusting, zoodat hem de Babyloniërs niet koninklijk vonden al lachten de vrouwen welwillend om zijn frissche jeugd, om den blozend jongen veroveraar van Azië, van nauwlijks vijf-en-twintig jaren, zijn juichend hem toelonkend Babylon binnen trekkend met de gemaliede vuist op de dij en de blikken rondom zich weidend. Want hij kon zijne oogen niet voor zich onaandoenlijk doen staren, als hij wist, dat de hofzede eischte. Hoe trotsch ook om zijn zwellenden trots, verried zijn blik het innig belang zijner, trots voorbereiding, toch verraste ziel. Eerstens die hoog getorende muren, de beroemde, waarop de karren elkander voorbij reden, de menschenmenigten zwermden; dan die Tuinen, beroemder nog, hangende in hunne steenen aardebedden, boven het schaduw-overgoten warrelweb van straten en sloppen; dan die, door Xerxes slechts ten deele vernietigden, Belos-toren, toch nog rijzende in versmallende kubieken op zijn fondament en eerste terras, zichtbaar overal uit de stad; ook nog dat immense paleis, berg van blokken steen in wiskunstige harmonie omhoog gerezen, waarheen hem Mazaios begeleidde. En het besef werd wakker in hem, dat zijn geest deze stad niet omvatten kon. Door hare opene poorten binnen gereden, had zij zich hem gegeven maar het was of zij hem toch ontsnapte. Nooit had hij deze gewaarwording ondervonden als hij door geweld van wapenen een overwinning behaald had, een stad genomen. Zij ontsnapte hem toch, trots hare overgave, deze immensiteit nog over van Babels bouw, waarmeê de veelsprakige menschheid de godheid had willen benaderen - Bel, Baâl, Zeus, hoe men haar noemen wilde! - en wiens zoon hij zelve was. Zeus' zoon maar toch menschelijk genoeg om zich overstelpt en klein te voelen op dit oogenblik. De priester-zangers en de Chaldaiers traden hem op

het plein vóor den, van haar hoogste terras slechts geknotten, Toren van Belos te moet en de eersten zongen hem van zijne glorie toe, die de laatsten uit zijne schitterende starren, zijn lot beheerschende, stralender nog voor de Toekomst hem voorspelden. Het was al de vleierij, die zij vroeger den Perzischen Koningen toe zongen, die zij nu toe zongen den Overwinnaar. En hun aller glimlach verwonderde hem, hun blijde glimlach, bijna van spot!, de glimlach van alle Babyloniërs, alsof zij spotziek jubelden, dat hij hun meester was! Was hij dan toch niet hun meester?

In het paleis, het onmetelijke, waren dien dag de eindelooze beschikkingen te nemen: de boodschappers naar Hellas te zenden om de inname te melden van Babylon, de talrijke autoriteiten te ontvangen van Babylon en Babylonië, stad en land, die Alexandros liet in hunne ambten nu zij állen zich onderwierpen want om dien raadselachtigen sfinxe-glimlach der Babyloniërs alleen vreesde hij reeds door onbedachtzaamheid te zullen ontwrikken het ingewikkeld bestuur dezer satrapie en wereldstad...

Laat, dien dag, verscheen hij aan het maal, waar zijne Vrienden hem wachtten. Als gewoonlijk bij het avondmaal, lag hij aan hoewel hij gewoon was gezeten te middagmalen. De gerechten waren als zijne koks gewoon waren hem te bereiden en matig was hij in het gebruik van vleesch en wild. Toen hij echter met de Vrienden, allen in eenvoudige, uit wol geweven tunieken zoo aan lag, miste hij in hunne gewaden, in deze overbekende spijslijst, de weelde, die overeen zoû hebben gestemd met de grootsche atmosfeer dezer allervorstelijkste eetzaal. Niet in Sidon, niet in Tyros, niet in Memfis - reeds vervallen - had hij zulk een zaal betreden als deze, waarin hij den avondommekout, als naar gewoonte, poogde met zijn jonge veldheeren te leiden, zonder iets te doen merken zijner hem overweldigende verbazingen. De afmetingen dezer architectuur waren nooit door hem meer aanschouwd en het verschiet tusschen de ontzaglijke, nog Assyriesch gestijlde zuilen, deed voor hem doemen wat Bagoas voor hem gedanst had. Verscheidene oppereunuchen, met een zwerm van eunuchen en dienslaven, wachtten in dat verschiet op den wenk

des Konings; de vreemde, wazige afschijn der vele staande, bronzen, pilaarhooge luchters dreef in blauwe nevelen naar de onzichtbaar hooge, verzwart cederen zoldering, uitgewischt in schemer, deemster, walm en waas. Hier en daar gloeide de eerwaardige kleur van het eeuwen-oude glazuursteen, het prachtig verweerd koloriet aan het azuur, goud, sinopel, scharlaken, vergaande aan balken, deurposten, raamposten, dientafelen, aanligbedden. Het was zoo klaarblijkelijk geen fluks opgewekte feestatmosfeer maar de eeuwenlang gewordene van iederen dag, dat een Koning der Koningen hier spijsde. De metaalzware gordijnen, aan bronzen staven door wijde ringen, sleepende met de manshooge, gesleten, gouden franjes over den vloer, plooiden met plooien als zuilen van af de helft der zalehoogte, als zij eeuwen hadden geplooid gehangen. Dit was in der tijden loop alles geworden, en niet bereid voor een oogenblik, dat slechts eene seconde was in die tijden! Alexandros werd het zich duidelijk bewust maar reeds scheen hij geleerd te hebben sedert zijne zegerijke binnenkomst en hij verzweeg wat hij gevoelde en luisterde schijnbaar vol belang, glimlachend, naar den scherts van Filotas, uitbundig, sierlijk, zwierig en die gevraagd had aan Nikanor, zijn broeder, aan Krateros, zijn stillen benijder en vijand, hoe zij dachten over de Babylonische vrouwen, die hen toegejuicht hadden van alle terrassen.

De Koning trok zich vroeger dan anders terug. Het was in Dareios' eigen slaapvertrek, dat Bagoas hem begeleidde. Alexandros meende, moede, dadelijk in slaap te zullen vallen maar er was ook in dit vertrek te veel van het Verleden nog, het allerjongste misschien, dan dat dadelijk de Overwinnaar rust vond. Langs de blauw glazurige tichelwanden onder de zoldering, cederhout nachtezwart, spookte allervaagste schijn van maan, die door het steenen raam, door blauwen voorhang heen, schemerzeefde.

- Sliep Dareios hier? vroeg Alexandros.

- Koning, ja. Dareios sliep hier de nacht vóor hij met de verzamelde legers optrok naar Issos.

- Dus na Issos...?

- Niet meer.

- Trek de gordijnen open.

De jonge eunuch, die aan albasten lampenap de pit had doen ontvlammen, trok de gordijnen weg. Alexandros steeg de steenen raamtrede op en zag uit. Links wendde de Eufrates, in vervloeiïngen van zilver en vervierkantte tusschen steenen wallen met een zilveren, breede gracht om het paleis. De stad blokte in den maneschijn, immens vizioen, verschemerend naar wazige verschieten toe. Verder-op, rechts van het paleis, rezen de Tuinen: de breede treden geleidden van boomzwaar terras tot boomzwaar terras; de balustraden stapelden hare massieve pijlerrijen met de trapsgewijze verhoogingen; een geurige zwoelte van laatste rozen en tuberozen woei aan en om het weg-trekken van den voorhang, verschrikten de sluimerende duiven, de steeds hier welig tierende vogels van Semiramis en vlogen om in een blanken, dwarrelenden nevel van even aangezilverde vleugelslagen. Zij zetten zich weêr, lieten de wijde lucht vrij en alles was kalm in een onmetelijk zwijgen en een onmetelijke rust, verheven boven de onmetelijke stad. Herfstkoelte woei binnen.

Alexandros, reeds half ontkleed, huiverde. Het was meer van aandoening dan om koude maar Bagoas had reeds een witten mantel genomen en naderde er meê den Koning.

- Dit is niet van mij, verwonderde zich Alexandros, voelende naar de zachte, blanke stof.

- Vergeef uw slaaf, machtige Koning. Ik zag u huiveren en greep dezen mantel in ijver. Het is nog Dareios' mantel.

Alexandros liet zich den mantel slaan om de schouders. Het was de eerste keer, dat hij iets droeg, dat Dareios behoord had. De mantel viel hem in zwierige blankheid van plooi voor de voeten. De mouwen waren wijd. Hij wikkelde zich in de plooien. Hij zag uit het raam.

- Stad! dacht hij. Stad van reusachtigheid, over van Babels Toren in de vlakte van Sinear! Zijt gij van mij? Of niet?

Hij krampte in den mantel de vuisten. Zijn lippen, vast gesloten, trilden.

- Waar zijn mijn wachten? vroeg hij ruw.

- Hier, Heer... wees ijverig de eunuch en hij naderde reeds de kleine, bronzen deur ter zijde. In Dareios' wachtzaal, ik meen... in de uwe, Heer.

- Waar slaapt Hefaistion? In het aangrenzende vertrek?

- Neen, Koning. Over uw vertrek; des veldheers deur is over de uwe.

- Waar geleidt deze andere bronzen deur heen?

- Naar het aangrenzend vertrek, Heer.

- Wie slaapt daar?

- Niemand, Heer.

- Waarom niet?

- Het was de kamer der Koningin Stateira. Er is een galerij tusschen de beide vorstelijke vertrekken.

Alexandros zweeg een oogenblik. Hij was zeer ontdaan.

- Voer mij er heen.

- Hierheen dan, mijn Koning.

De eunuch had de lamp genomen. Hij opende de bronzen deur en liep vooruit de lange galerij door. Door drie breede ramen van steen, zich naar boven versmallende, zag Alexandros, die volgde, in de diepte den Eufrates en de maan-overtogen blokkenmassa's en de verijlende lijnen der stadsgezichten. De maan, door het dauwige nachtwaas, vergleed achter den Toren van Bel. Rillende, de mantel van zijne schouderen sleepende, de lamp voor hem op gehouden in het slechts vaag maan-doorlichte duister, liep Alexandros - en het zweet parelde op zijn voorhoofd - langs de gebaarde, gemijterde, gevleugelde, manhoofdige stieren, die als versteende wachters uitstonden, gehouwen in hoog reliëf aan den wand, de antieke, heilige spreuken in Assyriesch spijkerschrift op steenen tafelen gevat tusschen hunne mythische vormen in. Toen opende de eunuch een andere, bronzen deur, gelijk aan de eerste...

- Stateira! dacht Alexandros en trad binnen.

De eunuch zette de lamp neêr en trok de blauwe gordijnen weg ter zijde des raams. Het was, met de verschuinde lijnen des uitzichts in andere ligging, wederom het zelfde ontzagwekkende

stadsverschiet, gebaad in de rustige klaarte der hier niet zichtbare maan. In de kamer zelve trof Alexandros het groote bed, ter trede gezet achter de mistachtige, blauwe, doorschijnende, geknoopte en gevlochten voorhangen met de lange, zilveren franjes.

Hier had zij geslapen, dacht hij. Hij gebood Bagoas op hem te wachten, buiten in de galerij. Toen hij alleen was, zag hij om zich rond. Hij had hier willen offeren als in een tempel, aan een godin. In een allerteederste stemming van toewijding en herinnering aan de doode, zag hij steeds om zich rond. Het zoû hem niet verwonderd hebben, om zijne eigene verteedering, om dit vreemde, schuine licht, om die ijle verbleeking aller deze nauw meer blauwe tinten, zoo hij haar ginds had zien liggen, sluimerende, zoo hij haar geest had zien komen, de spiegelende diepte der gepolijste chryzoliethen wandvakken uit, zacht schemerende naast zijn eigen beeld... Toen deed hij enkele passen naar het bed, lichtte de hangsels en zag op de kussens. Of de vorm van haar lieflijk hoofd zich nog teekende in de donzen weekte...? Bijna ging zijn hand koozende naar de kussens uit... Toen hij terug schrikte en bedacht, dat zij hier gerust zoû hebben in Dareios' armen!

Hij liet den voorhang plotseling vallen en tastte ontdaan naar de deur. In de galerij wachtte Bagoas, ging hem voor en terug in Alexandros' eigene kamer. Wat was het alles groot, wijd, vreemd, eenzaam. Nog wist hij niet zeker waar zijne wachten waakten.

Hij viel over het bed.

- Wat zijn uw wenschen, Heer? vroeg de eunuch, staande in vollen maanglans.

Alexandros streek zich over het voorhoofd.

- Ik ben moê, zeide hij. En voel, dat ik niet slapen kan.

- Als een bedwelming is dit te vele, te volle licht, Heer. Ik zal het buiten sluiten.

Bagoas trok de raamgordijnen toe. De kameratmosfeer verblauwde en verstilde.

Honderden kronkelsnelle bedenkselen spookten larvegrillig in Alexandros' tintelende en spitsende brein. Plotseling greep hij den

eunuch bij de keel en duwde hem naast het bed op de treê en zette hem ruw den trappenden voet op de borst.

- Ge kunt mij vermoorden, zeide Alexandros heesch. Ge kunt moordenaren hier ergens hebben verborgen... Die vreemde, goud schemerende vakken in de wanden zijn wellicht schuifbare deuren, waarachter...

- Heer! Heer! smeekte Bagoas. Hoe kunt ge mij wantrouwen! Ik ben uw slaaf, uw hond, uw ding!

En hij kuste Alexandros hartstochtelijk den voet.

- Ik ben gek, stamelde Alexandros.

En hij dacht:

- Dit paleis, deze stad zijn verbijsterend... O, hare schim had, kunnen liggen op het bed, in die kussens! Ik moèt vergeten, alles van haar, vooral hier!

Hij klemde zich het hoofd in de handen. Het scheen hem te barsten.

- Bereid mij den wijn, kreunde hij. Kruid hem sterker, zoo als dien keer, toen...

Hij strekte zich moê, bijna kermende uit.

- Ik ben moede meer dan ik na Issos en Arbela was... dacht hij in zijne daverende, ironiesch kloppende hersenen. Ik ben moede meer na Babylon dan na Tyros te hebben genomen. Zeven maanden belegerde ik Tyros; Babylon gaf zich mij in éen dag! O Stad, o ontzettende Stad, ik zoû u tot gruis willen verbrijzelen in mijn vuisten!

Hij knarste de tanden, hij krampte de tot vuisten geslotene vingers.

Bagoas bood hem den drinkschaal, geknield. Maar hij zeide, zegevierend:

- Drink, groote Koning!!

Alexandros sprong op.

- Ge wilt mij vergiftigen? riep hij.

De eunuch antwoordde niet. Hij dacht aan zijn wraak maar glimlachte slechts, biedend den beker. In zijn glimlach werd hij een wondervreemd wezen van niet dadelijk geheel te beseffen

schoonheid. De trossen zijner donkere krullen omlijstten den raadselachtigen blik en glimlach in zijn ge-amberd bleek gelaat, dat was als van een triumfator en een lichtekooi beiden. Maar hij knielde steeds en bood den beker.

Alexandros greep de schaal. De wijn gloeide aan zijn verhemelte en brandde hem zalig de ingewanden. Hij wierp zich als zwelgende in een onzegbare wellust achterover en zijn hand, onbewust, streelde woest, over het gebogen hoofd van zijn zegevierenden schenker.

II

Die volgende dagen voerde Bagofanes, met hulp van Bagoas, de lange lijsten ter hand, door de schatkameren en gewadenbewaar-plaatsen van Dareios, Alexandros en de Vrienden.

Zij gaven, behalve Alexandros, uiting aan hunne naïve verbazing en bewondering. Al dit rijke huisraad, soms van massief zilver en goud, al dit gesteent-bezette vaatwerk, waarvan sommige antieke stukken waren uit den tijd van Nebukadnezar en, als men zeide, Belsazar en Sardanapalus, al deze kroonsieraden, al deze koninklijke kleederen, gesneden uit stoffen, naar geheime patronen geweven, waren van een nooit geziene, overweldigende rijkdom voor deze jonge, in eenvoud geboren mannen. Hunne ontvankelijke zielen in hunne jonge, geharde soldatelichamen, waren ontroerd en getroffen. Hun deel in deze buit werd dezer dagen bepaald en Alexandros, bij zulke verdeelingen, betoonde zich steeds bizonderlijk mild. Het was hem het zelfde of al deze weelde van Azië hun toebehoorde of hem.

- Zulke kleederdrachten, zeide Alexandros, de hand reikende naar de lange tunieken, samaren, mantels, die ritselden van zijdraad en stijf hingen van borduursel; zijn meer in overeenstemming met dit paleis, deze stad en de atmosfeer van het Oosten... dan onze lederen wapenrokken of wollen chitoons.

Hij glimlachte terwijl hij het zeide maar er was een groot, bijna

kinderlijk verlangen in hem: zich te dossen in deze Perzische kleêren en zijn Vrienden er in gedost te zien.

- Zullen wij er ons in dossen? schertste hij nog.

- Ik niet! weerde Kleitos dadelijk af. Zoo lang ik nog Helleensche kleêren bezit, kleed ik mij niet Aziatiesch maar als een Macedoniesch soldaat. Met zulk een lang gewaad aan, Koning, had ik uw leven niet kunnen redden aan den boord van den Granikos, toen Roisakes en Spithridates u bestormden.

Alexandros, ontevreden, haalde onmerkbaar de schouders op. Hij wist, dat Kleitos geen hoveling was, geen vleier: te veel echter kwam hij terug op zijn wapenfeit, dat hem beroemd had gemaakt maar had Kleitos Spithridates ook destijds neêr geveld, Alexandros had zelve Roisakes zijn schubberusting in stukken doen vliegen en den Pers met een zwaardstoot doorstoken. En dan, waren de Perzen, trots hunne lange gewaden, geen dappere tegenstanders?

- En gij, mijn Vrienden? glimlachte Alexandros steeds, met een blik in het rond.

Krateros, Nikanor, Perdikkas verontschuldigden zich, ook Koinos en Meleagros.

Ptolomaïos zeide, lachende:

- Koning, wie weet wat ik doe om haar te verrassen als Thaïs, die ik lief heb, eindelijk mijn wensch vervult en tot mij komt nu wij te Babylon zijn. Al deze oorlogsjaren weigerde zij dat.

- Welnu, ik zal mij, zeide Filotas; ter eere mijner Antigone, die de Perzische kleedij bewondert, Perziesch kleeden, geeft Alexandros het voorbeeld.

- Gij, Hefaistion? glimlachte Alexandros.

- Ik zal mij Perziesch kleeden ter eere van Alexandros, zeide Hefaistion.

- O, de vleier! riep Filotas. Met zijn godenoogen!

- Hij is het evenmin als gij allen! riep Alexandros ernstig en sloeg den arm om Hefaistions schouder. Maar was hij het nù, dan was hij het zeker omdat gij allen het zoo weinig waart. Vrienden, gij zijt natuurlijk vrij u te kleeden zoo als gij wilt, volgens eigen smaak of die uwer vriendinnen.

Hij wendde zich hoog af. Kort daarna trad hij met Hefaistion uit het paleis, over een terras, waar vier steenen Gilghâmes-helden vier steenen monster-leeuwen in hunne omknellende armen worgden, het palmenbosch der Hangende Tuinen in. Beiden waren zij Perziesch gekleed, in lange, enge tunieken van blanke, weeke stof van Damascus, met breede, kleurig bestikte randen. Vreemd stond hun nu het kort geknipte haar over hunne ronde schedels en de baardeloosheid hunner Westersche gelaten.

— Gij waart beminnelijk, Vriend, zeide Alexandros. Zij kwetsten mij bijna allen. In den veldslag heb ik hen nooit te laken maar in een pooze van vrede, hoe kort die ook moge duren, weten zij den laatsten tijd zelden naar mijn welbehagen zich te gedragen. Hunne ál te groote gemeenzaamheid en openhartigheid, waaraan, ik beken het, ik zelve hen wende, wordt een misbruik en neemt soms een vorm aan van ruwheid en gemis aan eerbied, die mij ontstemt. Zeker, wij zijn steeds Vrienden maar zij vergeten wel eens, dat ik de Koning ben. En hier in Babylon... Koning van Azië.

Hefaistion verwonderde zich in stilte om zijn hoogen, hoogmoedigen toon.

- Wanneer, riep Alexandros op eens, of hij een grief eindelijk bloot gaf; betoonden zij mij eenige vreugde, dat het Orakel van Ammon mij Zoon van Zeus verklaarde! Toen het bekend werd, knielden vele Perzen in aanbidding voor mij neêr maar zij... zij - hij balde de vuisten - zij begroetten mij zelfs niet met plichtpleging!

Hefaistion zweeg.

- Gij alleen... gij zeidet, dat gij gelukkig waart omdat ik gelukkig was. Uw woord is altijd oprecht, dadelijk wellende uit uw ziel, nooit kwetsende en ik heb u er lief om.

- Omdat ik u lief heb en gij mij lief hebt, Alexandros, kan mijn woord u nooit kwetsen. Maar uwe liefde voor hen is niet groot genoeg om geen grieven tegen hen te voeden. Ook ik aanbad u nooit als de Perzen het deden.

- Ik wensen niet, dat gij het doet en zelfs niet...

Hij zweeg maar toen Hefaistion hem vragende aanzag, loog hij:

- Dat zij het doen... O, zie!

Hij wees. Zij waren het palmenbosch, dat zich met de regelmatige verschieten zijner alleeën tusschen de stammen links, rechts en voór hen uitstrekte, bijna door gewandeld. Het was of de slanke boomen steeds hooger waren gewassen en ijler stonden van elkander uit met de bijna roerloos hangende bladerbossen in het tintele herfstazuur. Het was van een kalmte als die van een tempel en bij hunne laatste woorden was ook Alexandros' ziel, aanvoelende die van den vriend, verkalmd terwijl hunne lichte sandaalschoenen zachtkens knerpten over het groene, zilver glinsterende zand. Nu wees Alexandros, verrast, voor zich uit. Granaatboomen, hooger dan hij ooit gezien had, mengelden hunne laatste vuurroode bloemen en eerste roodgele vruchten rondom een vierkant vijvervlak: van heesters waren zij tot boomen gegroeid met zware, knoestende stammen, waartusschen de zonstralen schoten en schenen zij, wringende hun takken, te zwoegen van ouderdom onder den last hunner rijkdom: al het vuurrood der bloemen, al het roodgeel der barstende vruchten, zich mengende tot een schitterwemeling van oranje, stralende tusschen het lakgroen geblaârte uit. Terwijl langs het, blauwe lucht weêrspiegelend, water, blauw, leliën waren opgeschoten, meer dan mannehoog de stelen, bovennatuurlijk groot de ontlokene bloemen, gelijk aan dunne, klare, albasten bekers, honderden, opgehouden of neêr hangende, als zouden zij vol worden geschonken, als plengden zij reeds een gewijden inhoud. Op het wijde, diep azuren watervlak dreven zwarte zwanen tusschen zeer groote lotosbloemen en witte pauwen sleepten hunne sneeuw-oogige staarten langs een antieke, afgebrokkelde, Assyrische kolonnade, verweerd porfieren zuilen, rustend op de porfieren ruggen van leeuwen; ter architraaf af hingen de slierten der saffraangele rozen. Duiven fladderden rond.

- Dit is, wat de Perzen noemen, een ‘paradijs’! zeide Hefaistion.

- Ja, dit noemen zij een ‘paradijs’! herhaalde Alexandros overstelpt.

Langzaam, bewonderend, traden zij voort. Zij zagen een groep tuinlieden, plots zich verzichtbarend, tusschen de laatste palmboomstammen; zij snoeiden, onder toezicht van een ouden, grijs baardigen man, de granaatboomen met, aan lange stokken beveste, snoeisikkelen of zij harkten der lanen zilvergroen zand, rhythmiesch en op een maat van muziek.

De tuinlieden groetten wie niet zij herkenden en de beide vrienden, stellend belang, bleven staan.

- Zijt ge de gaardenier? vroeg Alexandros den ouden man.

- Ja, Heer, antwoordde de oude. En hun vader en grootvader, wees hij naar de anderen.

- Zijn zij allen uw kinderen en kindskinderen?

- Ook mijn neven, en mijn achterneven zijn die jonge knapen.

- Verzorgden ook uwe vaders deze Tuinen?

- En mijn grootvaders en voorvaders, Heer.

- Wonderschoon is dit ‘paradijs’.

- En altijd zoo geweest, Heer. Het groeide en bloeide onder hunne zorgen tot wat het nu is. Zoo hoop ik het over te laten aan wie na mij gekomen zijn.

Hij wees de jongeren.

- Werden deze Tuinen nooit verstoord in der eeuwen loop?

- Naar ik weet, nooit, Heer. De oorlogen woedden verre van hier. Ook dezer dagen woedde de oorlog verre. En zelfs zoo Babylon ware belegerd, hoe zouden deze Tuinen worden vernietigd! Zij groeien en bloeien voort, Heer en van zulk een macht is de wasdom der boomen en de bloeikracht der heesters, dat eer onze kunst die beteugelen moet dan kweeken. En toch, Heer, werd dit door menschenhanden gewrocht maar nooit vergaten wij den goden kostelijke offers te brengen en ook de schimmen der vorstinnen en vorsten, die deze Wonderen stichtten.

- Semiramis...

- En dien Vorst van Syrië, die wilde behagen aan wie hij beminde en wie smachtte naar de bloemrijke bosschen van haar geboorteland. Zoo lang die offers worden gewijd, zullen de muren en de pijlers, die de Tuinen torsen, nooit instorten, Heer.

- Gij zijt gelukkig in dit werk en dit vertrouwen?

- Ja, Heer. Ik zoû niet gelukkiger zijn, zoo ik een Koning ware dan ik ben als de gaardenier dezer Tuinen.

- Ik ken een gaardenier, die Koning werd. Hij heette Abdalonymus en is Koning van Sidon. Benijdt gij hem?

- Neen, Heer.

- Weet gij, of ik een Koning ben?

- Ik vermoed, dat gij zijt Alexandros.

- Gij zaagt mij niet eerder?

- Neen, Heer.

- Toen ik enkele dagen geleden Babylon binnen kwam, zagen mij álle Babyloniërs. Snoeidet gij toen?

- Ja, Heer. Er is iederen dag te snoeien, of de Tuinen verwilderen.

- Maar gij snoeidet toch, te mijnen gerieve, dien gij niet gingt verwelkomen...?

- Ik snoeide, Heer, steeds ten gerieve van alle vorsten, die kwamen en mijn vaderen deden als ik.

- Het deert u niet wie over Azië heerscht. Zijt gij een wijsgeer?

- Misschien gaven boomen en bloemen mij wijsheid, Heer. Boomen en bloemen hebben hier eeuwen voorbij zien trekken; al zijn zij de kinderen hunner vaderen en moederen niet anders dan wij menschen zijn, in hun kiem bleef de herinnering... Zij hebben zekerlijk, zoo zij de wijsheid beminden, beter kunnen beschouwen en overdenken dan de menschengeslachten in de woeling der op elkaâr volgende levens.

- Gij hebt gelijk. Misschien komt er een oogenblik, dat ik, die Koning van Azië ben... u benijden zal.

- Dán zult ge zóó in macht gegroeid zijn, Koning, dat het niet te zeggen zal zijn.

- Gelooft ge? Ik zal uw woord onthouden, gij raadselachtige man. Noem mij uw wensch en die is vervuld.

- Mij tot mijn dood te laten, Heer, in het geluk van mijn werk en mijn kinderen en kindskinderen zoo te laten.

- Het zij u toe gestaan... zoo ik langer leef dan gij.

- Gij zult altijd langer leven dan wie uw slaven zijn, onsterfelijke Alexandros...

Droefgeestige ironie klonk in dat woord...

Vol verwonderende genegenheid omvatte in zijn blik Alexandros den ouden tuinman.

Toen gingen de vrienden voort.

III

Wat Alexandros en Hefaistion in deze wondertuinen trof, was dat boomen, bloemen, vruchten, er rijker, grooter, machtiger waren gewassen, gebloeid, gerijpt dan in welke oorden zij zich herinnerden en dat in dezen vroegen herfst de seizoenen zich mengelden. Druiven woekerden in groote trossen fabelachtig, slingerende de ranken zich van marmeren stijlen met beeldhouwwerk van duivenmotief of, boven hunne hoofden, langs vergulde tralie-welvingen; de vijgeboomen stonden in een wijde weide als reuzen, overladen met hunne blondgele of paarspurperen vruchten weelde; telkens, zwaar, viel een groote vijg in het gras en, als kinderen verheugd, zochten zij, beiden toeloopend, het sap-druipende ooft, plukten zij de abrikozen, die groote perziken, de perziken, die ongekende rood fluweelen appelen geleken. Tot de tooverbongerds waren gedaan en de schaduw van het cederenbosch zich uitstrekte tusschen wijd van elkander staande stammen en breed over den grond spreidende takken, waartusschen de zon zich weg baande met schichtende stralen...

Geen geluid van de stad drong hier door; alleen uit de aquaducten, aangelegd ter besproeiïng, murmelden de regelmatige fonteinestralen; zacht klaterend vielen de watervallen ter zijde der terrastrappen af. En bloeiden de bloemen overal, de groote, de onbekende, de vreemd geurige; zij bloeiden in kleur op van vuur en vlam, van sneeuw en azuur en bij den minsten adem des winds, stoof het stuifmeel rondom met lucht gouden wolkjes. Duizendvoudig vogeltjilpen verdruischte telkens van hier naar daar, slechts even nu en dan zichtbaar, om zóó dicht gebladert, het juweelen uitgeschitter der vederen; duizendmaal duizendvoudig

verzoemden, verglinsterden in zonstraal naar zonstraal de vliegende torren tusschen de warreling der breede lianelinten.

- Nooit, nooit...! stamelde Alexandros.

Nooit had hij dit gezien of droomen kunnen. Hij kon zich niet uiten. Een muziek van Medische harpen weêrklonk, bijna weemoedig...

Verrast zagen de vrienden elkander aan. Maar enkele stappen verder, op een wijd plein van hoog, pluimende gras, tusschen de ruïne's van Assyrische kolonnade, overwoekerd met rozen en clematis, zagen zij onder verhemelte, aan de antieke, albasten zuilen gespannen, Sisygambis met hare kleindochters zitten. De kleine Ochos liep de groote, verfladderende kapellen na en rondom wachtten eunuchen en hurkten slavinnen, wier instrument zoo week had weêrklonken, terwijl hare stemmen murmelden.

De vrouwen zagen niet dadelijk den Koning en zijn vriend, haar ter zijde der boomen bespiedend; van verre bewonderde Alexandros haar groep, als steeds. Hij zeide, week:

- Ik mis tusschen haar wie wij verloren vóór Arbela.

- Ik voel uw gemis mede, Alexandros, antwoordde Hefaistion. Nu moet gij Stateira's oudste dochterken en naamgenoote u ter zijde nemen, als Koningin.

Verbaasd zag Alexandros op.

- Waarom? vroeg hij. Omdat Dareios mij haar bood?

- Omdat gij goed zult doen de dochter der Achaimeniden te huwen.

- Ried Parmenion u mij dit te raden?

- Is het zijn wensch? Ik wist dit niet.

- Het is zijn wensch. Meermalen ried hij mij Dareios' aanbod, wat de jonge Stateira betreft, aan te nemen. Zoo, meende hij, houd ik vaster in mijn macht den schepter van Azië... Maar wat deert het of ik dat zoete kind huw of niet? Wat zal zoo broze band mij hechter binden aan deze volkeren!

- Ik weet het niet... Nauwlijks dacht ik aan staatkunde... Meer dacht ik aan teederder dingen... Gij hebt Barsina, trots haar zoon, vergeten...

- Niet vergeten... Zij koesterde eerzuchten te hoog voor de weeûw van Memnon, al was ook zij eene Achaimenide. Sisygambis zelve waarschuwde mij... en in deze dingen verlaat ik mij op haar.

- Het zij zoo... Maar wie zult gij anders dan de jonge Stateira kiezen tot Koningin? Wat ried Sisygambis anders?

- Zij ried nooit anders, glimlachte droef Alexandros. Na het aanbod van haar zoon, ried zij nooit anders. Hoewel zij niet aandrong: het waren de tijden des oorlogs. Dezer dagen, in Babylon, zag ik haar nauwlijks, om zoo vele regeeringszaken... Gij dacht dus aan... teederder dingen?

- Ken ik u niet? Weet ik niet, dat uw ziel, die van een Koning, een veldheer en een soldaat, ook omkoestert... de teederder dingen?

- Vriend, de liefde is de fabel in der menschen ziel. En in die van een soldaat, veldheer en Koning is zij even ongrijpbaar als de schitterende vlinder, die ginds de kleine Ochos te grijpen tracht. Eén oogenblik schittert dat voor zijn verlangen... dan is het gedaan... voor altijd. En hij verwondert zichzelven over dat vervlogen gevoel. Neen, vriend, dit zijn geen gevoelens voor mij. Er is niets meer over in mijn koningsziel en godezoonziel dan hoogmoed en onmetelijke eerzucht. En wat er teeder in bleef is... u alleen gewijd.

Hefaistion greep Alexandros' hand.

- Gij zult aan een zoon uw erfenis willen laten, die ontzaglijk zal zijn. Maar uw zoon Herakles, die slechts Barsina u baarde, zult gij dat niet.

Alexandros lachte zacht ontroerd.

- Moet dat broze kindje daar ginds mij baren den erfgenaam?

- Waarom niet?

- De dochter der Achaimeniden... De prinses van den troon... De dochter van Dareios en... Stateira!!

- Waarom niet?

- Háre dochter? Welnu... het zij zoo. Maar teederder dingen...

- Zaagt gij nooit hoe hare oogen u volgden?

- Alle oogen volgden mij: neen, ik zag het niet...

- Zoo gij uw besluit hebt genomen, Alexandros, sta mij dan toe den eenigen wensch, dien ik tot nog toe u deed.

- Het is waar, gij vraagt nooit. Ik verwijt het u zelfs. Moet ik alles raden, wat gij begeert? Gij maakt het mij moeilijk soms. Uit u dus nu.

- Vindt ge mij driest u te vragen... tot vrouw... de zuster uwer aanstaande Koningin?

Alexandros lachte zacht.

- Gij zijt reeds láng verliefd... Hoe oud zijn die meiskens... Ik geloof veertien, vijftien... Maar vrouwen zijn zij, die kleine peri's met hare abrikoze-gezichtjes en sierlijk beweeg als of zij steeds dansen en door briesadem worden gewiegeld op hare parelen muiltjes. Of ik u driest vind, Hefaistion? Zoo groót, grooter dan uw Alexandros; zoo sterk... sterker, wel... in maanden worstelden wij niet samen; zoo trouw steeds aan mijn zijde, in den krijg, minder lettende op het algemeen doel dan op het bizonderlijk levensgevaar van uw vriend en vorst... en dan zoo vreemd teeder in uw hart als ge zegt, dat ik ben... maar ik bèn het niet... en zoo verliefd... wel, als ik ook nimmer was... Neen, ik vind u niet driest. Ge ontroert mij en ik heb u nog liever er om. Zij zal uw vrouw zijn, de kleine Drypetis - gij zijt verliefd op beiden, meen ik, maar de eene of de andere... Gij zult mijn schoonbroeder zijn en die mijner jonge Koningin. Kom, naderen wij.

Zijne stem had wonderweek geklonken. Zij naderden nu. De eunuchen waarschuwden Sisygambis.

Zij rees op, de prinsessen volgden haar. Zij naderden alle drie met hofgroet; Alexandros en Hefaistion beantwoordden die naar Perzische zede.

- Wijs deedt gij, Moeder, prees Alexandros; zóo schoon oord tot verwijling te kiezen.

- Deze herfstdag is vol minnelijke zomerweelde, antwoordde Sisygambis.

- ...Noóit zal ik het zóo zeggen, dacht Alexandros; en niemand van ons!

Hij hernam, gezeten naast haar, de anderen dwalende daar:

- Gij zult hier rust vinden, Moeder, in Babylon, na zoo lange omzwerving met ons mede, tusschen alle oorlogsverschrikking

- Ik verblijd mij, o mijn Zoon, over deze gelukkige pooze: moge zij door durende vrede worden gevolgd.

- Niets zoû mij dierbaarder zijn.

- Zoo gij wilt, zal ik boodschappers zenden naar mijn zoon. Men zegt, Dareios is te Ekbátana.

- Daar is hij. Zekerlijk, zend uw boodschappers. Ik weet hoe gij als ik, als wij allen, smacht naar een gelukkige vrede. Ik zoû Dareios mijn broeder willen noemen.

- Reeds twee jaren gingen voorbij, sedert gij kwaamt, Alexandros. Vele wreede dingen wijzigden hunne omtrekken en wie wijs is, waardeert wijzigingen, die verzachtten wat zoo wreed was. Hoe zoû het anders kunnen dan dat wij u hadden lief gekregen, niettegenstaande gij mijn zoon zijn rijk ontnaamt

- Ik zoû het willen beheerschen met hem.

- Vergeef het hem, zoo het moeilijk hem is dadelijk te beseffen uwe edelmoedigheid. Zijn trots is gefnuikt maar hij vergete daarbij nooit, dat hij een zwakke ziel is. Zoo gij hem duldt te heerschen met u, zij het ònder u: naast u niet.

Hij schrikte op van haar zeer vasten toon.

- Zoudt gij het zoo wenschen, Moeder?

- Zoû ik het anders wenschen? Ik heb hem lief maar...

Zij aarzelde. Hij zweeg. Toen hernam zij:

- Heb ik u niet meer lief, omdat ge sterk, groot van ziel en edelmoedig zijt zoo als slechts de zoon van een god zijn kan?

- O, ge gelooft in mij, Moeder! riep hij juichend. Niemand, niemand, zelfs Hefaistion niet, gelooft in mij: alleen gij!

- Zy zullen gelooven, zeide zij vast. Zij zijn verdwaasd niet, te gelooven. Zie terug op alles wat gebeurd is. Gij zijt gekomen. Gij hebt veroverd; heel dit ontzaglijke rijk is het uwe geworden. Hoe kan het anders dan dat goddelijke gunst u omzweeft! O, Alexandros, ik heb u lief als ik nooit lief heb gehad, geen gemaal en geen zoon en ik zoû u willen kussen de heerschersvoeten!

- Nooit, nooit, Moeder!

- Ik zoû u willen verheffen boven alle onze eigene gloriën!

- Nooit, Moeder. Wil den Koning van Azië slechts aannemen als... uw kleinzoon.

Zij lachte, half snikkende van vreugde.

- Eindelijk! lachte zij. Hoe mij uw vraag gelukkig maakt!

- Is zij niet afkeerig van mij?

- Zij heeft u lief!!

- Arme kleine...! Wilt ge Hefaistion, Moeder, voor uw anderen kleinzoon? Hij is de vriend mijner kinderjaren en uit onze edelste geslachten geboortig.

- Zoo gij het wilt, wil ik het, Koning.

- Vraag het den vader.

- Ik zal het hem melden.

- Doe als gij denkt. Wij zijn vreemdelingen. Ik voeg mij naar uwe zede.

- Gij draagt de kleedij onzer vorsten en ik zegen er u om, mijn Zoon. Ik herhaal u, Stateira, de kleine, zal gelukkig zijn. Zij was ongelukkig, met hare zuster...

- Waarom?

- Om de wollen, Macedonische stoffen, die ge, met de weefsters, welke ze weefden, ons ten geschenke gaaft. Een Perzische prinses draagt geen wollen stoffen, mijn Zoon, en raakt ze zelfs niet aan.

Zij zag hem, glimlachend toegevend aan, vergoêlijkend en zoo temperend haar verwijt.

Alexandros lachte.

- Zoo vraag uwe kleindochteren vergeving voor mijne onwetendheid. Ons land is ruw en eenvoudig. Mijne zusters weven en dragen die stoffen. Wij zullen die arme weefsters terug zenden naar Macedonië, Moeder.

Hefaistion, met de prinsessen, naderde, de kleine Ochos, loopende hen vooruit, handje op met gegrepen kapel.

- Iskander! riep hij, bedorven knaap. Ik ving voor u deze kapel, kijk, deze heél groote! Met azuren lange punten aan de vleugels!! Stil zat hij op een bloem en ik greep hem, zoó, onverwachts bij zijn dichte wiekjes!

- Ik dank u, mijn prinsje, zeide Alexandros. Maar uw vlinder zal sterven als ik hem met mijn vingers uit uw vingertjes overneem en het is beter hem te laten vliegen: dan tanen zijn mooie kleuren niet.

Het kind werd bleek van teleurstelling. Hij barstte in hysteriesch snikken uit.

- Dáar dan! riep hij, woedend.

En hij vermorzelde de kapel in zijn vuistjes en wierp verfrommeld zijn geschenk voor Alexandros' voet.

Toen berispte hem hoog Sisygambis. Maar Alexandros trok hem op zijn knie en troostte hem en vergaf hem zijne stoutheid tot hij droevig lachte tusschen zijn tranen.

- Vertel mij dan spoedig weêr eens een verhaal!? vleide de knaap, zijn arm om Alexandros' nek.

Alexandros beloofde.

Maar de jonge Stateira had den vlinder opgeraapt; de zusjes beklaagden hem zachtjes, een beetje bleek om het voorteeken.

IV

Niet te Babylon zoû de dubbele bruiloft worden gevierd. Suza was de stad waar de Perzische Koningen volgens overlevering huwden wie hun ter zijde des troons Koningin zoû zijn. Zoo zeide Sisygambis en tevens wist zij, dat Abulites, satraap van Suziana, zoodra Alexandros op marsch naar de oude hoofdstad trekken zoû, zijn zoon den nieuwen Koning van Azië te gemoet zoû zenden in nederigste onderwerping.

Alexandros en Hefaistion zagen de beide prinsessen niet meer: uit hofzede vermeden zij nu in de Tuinen de plekken, waar zij hunne verloofden zouden kunnen ontmoeten. Er was sprake van Babylon spoedig voor Suza te verlaten maar telkens was er verhindering. Van hier uit nam Alexandros zijne maatregelen tot beheersching van zijn nieuwe wereldrijk. Koning van Azië was hij nu: tusschen Donau en Tigris en Nijl breidde zijn rijk. Koning van Azië was hij, al behoorde nog geheel Azië hem niet toe.

Dareios, te Ekbátana, hingen de Meden nog aan en vele, in de steppen verspreide Barbaren-volkeren: Dahen, Derbiken, Parthen, Chorasmiërs, Massageten. De Indische rijken verloren zich in het ongewetene der Oostelijkste horizonnen en ook ongeweten, ongezien, ongekliefd door welke riemen ook, waren de wateren des Oceaans... Alexandros smachtte den Oceaan te zien en hem den zijne te noemen, Indië te veroveren: de om Medië verspreide Barbarenvolkeren te overwinnen eischte niet meer dan geduld en tijd.

Zijn nieuwe macht eischte tijd eveneens en geduld. De staatsinrichting verwikkelde zich. Zijne moeder, Olympias, zond telkens hem geheime brieven, wenschende voor zich regentesse-macht in Macedonië, ten koste van Antipatros; zoo hij die brieven ontving, waren het hem steeds moeilijke dagen. Maar hij bezweek niet en schreef haar koel, dat het niet kon. En verwonderde zich, dat zoo uitgebreide landen, die hij liet achter zijn zege, zich niet roerden. Slechts de Lacedaimoniërs schenen oorlog te willen met Antipatros en Macedonië; zoo zij slechts niet heulden, die Spartanen, met zijne moeder... Nauwlijks was in zijn brein te omvatten zijn macht; toch smachtte hij in zijn hoogmoedshonger naar meer. Het was meer dan twee jaren geleden sedert hij Macedonië verlaten had; zoo niet hij de tucht onder de achtergelatene troepen zoo krachtiglijk hadde vast gesteld, ware zeker oproer velerlei uitgebroken.

Dezer dagen, met Parmenion in den Raad der Vrienden, had Alexandros, over te nemen veranderingen in het krijgswezen, uitputtende vergaderingen. Tegen hunne beweringen stond reeds dadelijk onwrikbaar zijn wil maar voor te geven, dat hij toch oor leende aan hun raad, vermoeide hem meer dan op Bukefalos, zwaard ter vuist, in den veldslag op den vijand los te stormen. En hier in Babylon was het steeds of hij, met de stad, zijn nieuwe rijk niet overzag, niet omgreep. Zijn rijk, dat steeds deinde naar verdere kimmen toe. Zoû het anders in hem worden zoo hij een Perzische prinses uit het bloed der Achaimeniden gehuwd had? Neen, hij wilde alles alleen aan zich te danken hebben, aan zijn

kracht, zijn genie en de gunst van zijn vader Zeus. Onmetelijk wies in hem de hoogmoed.

Ook gevoelde hij, dat hij niets kon overlaten, dat er geen der Vrienden was, wien hij een hoog gezag kon stellen in handen. Zij waren allen steeds schitterende soldaten geweest en schitterende veldheeren geworden: hij waardeerde ze in den veldslag allen, ook al werd Parmenion oud. Zij hadden echter geen van allen bekwaamheden als heerschers, het geen hem verdroot, daar hij gaarne hen onder zichzelven, Koning der Koningen, Koningen had gekroond. Geen van hen oordeelde hij geschikt opperst gezag te aanvaarden. Zijn dierbaren Hefaistion niet, om de roerende weekheid in zijn soldatenziel; Filotas niet, wien hij een pooze het bewind over Tyros en de Foinicische kust had gelaten, tot hij, na zijn terugkomst uit Egypte hem liever meê in den veldtocht genomen had... En als hij dacht over de anderen, gevoelde hij het: hij stond alleen. Overwinnaar, overweldiger, moest hij alles omklemd houden, in zijn eigene vuisten. Zwaard en schepterstaf. Hij was vijf-en-twintig jaren. Zijn jeugd had hem nooit verschrikt, sedert hij, zestien slechts, voor zijn afwezigen vader Filippos Macedonië had geregeerd. Maar dit wereldrijk was niet meer zijn erfland, te overzien en te omvatten. Om dit wereldrijk duizelde hem zijn brein.

Niet om het verder, met het zwaard, tot de Oostelijkste grenzen te overwinnen. Wel om de nieuwe heerschappij er van, krachtig gesteld, achter te laten, zoo hij verder trok. En hij was hier in Babylon, dat hem ontsnapte...

Hij voelde den invloed van Azië, van Perzië, van Babylon. Dit alles overstelpte hem. Zoo hij den Perzischen wijn dronk en het Perzische kleed droeg - al deed hij dit dan ook op eigene wijze of naar Medischen trant - hij voelde den overstelpenden invloed, vooral na de duizelvermoeiende dagen der vergaderingen, die eindigden, dat hij, op raad der tot beraadslaging genoode, Perzische satrapen, de antieke staatsinstellingen toch in eere liet.

Dan was het een zoetheid en weelde. Het maal was weelderiger bereid dan vroeger; der verschillende gerechten rij nam geen

einde; de wijnen waren sterker gekruid en gemengd geuriger.

Het waren iederen dag de late banketten, waaraan de Aanzienlijken in Babylon werden genood. Nooit zaten Sisygambis en de prinsessen aan maar de Aanzienlijken, volgens de zede der stad, kwamen met vrouwen en dochteren. Babylon was befaamd om deze festijnen en Alexandros, verstrooiïng willende voor zijn moeden geest, werd bekoord en het scheen hem, dit waren de antieke feesten, die Bagoas in dans had gebeeld en hij zelve, Alexandros, was Nebukadnezar, Belsazar, Sardanapalus... Omdat de aanzienlijke Babylonische vrouwen en maagden zelve niet anders dan courtizanen van edele geboorte waren, duldde de Koning, dat Antigone aanzat - Filotas' wonderschoone, Grieksche slavin. Ook Thaïs was eindelijk gekomen, Ptolomaïos' geliefde. Eerst had haar de oorlog afgeschrikt haar minnaar te volgen maar nu, dat hij haar gelokt had met weelderig Babylon, waar zij gene ontbering vreesde te lijden of gevaren te duchten had, terwijl tevens waarzeggers haar hadden voorspeld, dat Ptolomaïos eens koning zoû worden!, was zij gekomen, met het gevolg reeds eener vorstin. Tusschen haar en Antigone ontsprongen aanstonds ijverzucht, haat: ieder harer wilde de schoonste zijn. Antigone, de blonde; Thaïs, de donkere; Antigone, die van Pafos kwam uit Cyprus; Thaïs, de Atheensche, die zich uit Athene Alexandros nog heugde, hij toen nog een knaap maar veroveraar reeds en wien te vergeefs zij had toegelachen. In de immense, antieke banketzaal der legendarische Babylonische vorsten gonsde de muziek der groote, Medische harpen, ruischte het eentonige, wulpsche zangerkoor, walmden de geurnevelen uit de reuzige, bronzen schalen, flakkerden aan de tallooze, staande luchteren van brons, als boomen hoog, hartstochtelijk de wringende vlammen. Tegen de metaalzware gordijnen, met de manshooge, slijtende gouden franjes, die sleepten, als tegen een achtergrond van eerwaarde, verweerde kleur, schitterden dan de beide jonge figuren der na-ijverige vrouwen uit: blonde Antigone in de zacht kleurige tulle-gazen harer doorzichtige peplos, de parelen - Filotas' buit - haar druppelend van voorhoofd, langs slapen en bor-

sten, blank als een duivenpaar; Thaïs, driester naakt nog in keursgordel van flonkerjuweelplakkaten en de reepen brokaat langs hare lendenen. Maar ook der andere veldheeren minnaressen zaten aan ter bedde, waar lagen de mannen en de aanzienlijke, Babylonische vrouwen en dochteren mengden zich vrijlijk met haar allen. Reeds de aroom der wijnen bedwelmde... In het midden des maals was het de zede der Babylonische vrouwen - die eerst hadden aangezeten met voegzamer ingetogenheid dan de hetairen, uit het Westen de overwinnaars gevolgd - te rijzen en stil en waardig, geheimzinnig glimlachend, zich te ontdoen van hare sluiers, hare gordels te slaken. En boden de Babylonische mannen den Macedoniërs hunne vrouwen en dochteren, voor betaling. Zelfs de rijksten deden zoo, uit gastheerplicht en vroomheid aan Melytta-Astarte: het geldstuk werd slechts ge-eischt om instelling van eeuw-oud gebruik. Een munt van weinig waarde genoegde en werd aanvaard, zóo slechts hoffelijk geboden ter eere der godin, die de zelfde is als Afrodite van Pafos. De vreemde zede, met zoo veel hoofschheid gevolgd, deed de Macedoniërs en hunne minnaressen verstommen, om wat zij, trots hunne losbandigere vreugde, zedeloosheid noemden. Maar hier, onder de van geurwalmen doorrookte, verzwarte, eeuw-oude, cederen zolderingen, tusschen deze immense pijlerzuilen, waarlangs de zwermen der eunuchen en dienslaven vergleden in smook en waas, tegen deze roerlooze, zware, als gebeeldhouwde, als gebouwde hangselen en gordijnen, overstelpte de vreemde zede het eigen begrip en de ingeborene meening der Macedoniërs, als ware die zede niet meer dan ceremonie en plichtpleging, die niet was te weigeren. Valsch schaterde Thaïs' grove lach naast Ptolomaïos, toen Mazaios en Bagoas een stoet van schoone, Babylonische maagden, naakt in hare edel gecizeleerde, breede armbanden en enkelringen, het haar rijklijk vertuit, sierlijk geschoeid de hoog wrevige voet, geleidden tot Alexandros, Hefaistion, Kleitos en de anderen. Het was Alexandros zelve of hij droomde; het was den Vrienden of zij droomden. Deze waren de dochteren van Babylons grootwaardigheidsbekleederen. Deze maagden glimlachten

nu nauwlijks: koel, waardig schenen zij niet meer te belooven dan wat de zede harer stad en haars lands haar gebood den vreemdeling en overwinnaar te offeren.

Die dagen trokken in Babylon binnen de Macedonische recruten, door Antipatros gezonden: zesduizend man voetvolk onder Amyntas, zoon van Andromenes en vijfhonderd ruiters; dan, zeshonderd Thracische ruiters en drieduizend-vijfhonderd krijgsknechten; vierduizend Peloponnezische huurlingen met driehonderd-twintig ruiters. Zij werden in de kampen en kazernen op feestelijke wijze onthaald en de vijftig nieuw aangekomene, jeugdige edelknapen, Alexandros ten zelfden tijd uit Macedonië toe gezonden, werden onthaald ten paleize aan het banket. Dien volgenden dag vroeg Parmenion toegang tot Alexandros.

- De Koning van Azië rust, weerde hem Bagoas af.

- De opperbevelhebber des Konings moet hem spreken! riep Parmenion en dreigde den eunuch met gebalde vuisten.

- Zoo treed binnen maar de oppereunuch zijner drempels zal melden den Koning, dat de koninklijke wil niet gehoorzaamd werd.

Parmenion trad binnen in Dareios' vroeger slaapvertrek. Alexandros lag over het bed, waar destijds Dareios de booze droomen had gedroomd. Zon zeefde den blauwen raamvoorhang door.

Parmenion schrikte. Vaak had hij Alexandros zien slapen, in de rust vóor of na den veldslag. Dan had hij gelegen kalm als een knaap, effen het voorhoofd, de kleine, roode mond ademend regelmatig. Zinnelijk en maagdelijk ten zelfden tijd had den ouden man dan dat aanzicht geschenen maar kuisch steeds en krachtig ook geheel dat jonge heldenlichaam, die harde, blanke leden en edel zich lijnende spieren.

In verwrongen slaap na dronkenschap lag Alexandros over het gekreukte, bezoedelde, krokuskleurige laken. Zijn mond ademde snorkende op, zijn arm sleepte over de trede des beds, de vingers verstrakt in hun laatsten greep om een kussen. Wanorde heerschte, de drievoet, waarop kannen en drinkschalen hadden gestaan,

omver gestort, de laatste droesem gespild over de tapijten. En de kussens slingerden over den vloer, de scherven der kostbare, kristallen bekers, de druiven vertrapt, sluiers verscheurd, terwijl, vertreden eveneens, een groote vrouwespang opschitterde in den zonstraal, die gleed binnen ter zijde des voorhangs.

- Alexandros! wekte Parmenion den Koning zonder aarzeling.

Onwillig bewoog hij zich. Niet dan bij herhaalde wekking hief hij de moede oogleden, zagen op de troebele, booze oogen. Wie wekte hem, dorst hem wekken?

- Wie? gromde hij toornig.

- Ik, die u voor Arbela wekte. Ik, Parmenion!

- Ik had bevolen mij niet te storen.

- Het is laat in den middag. Ik moet u spreken over maatregelen, onverwijld te nemen.

- Wat wilt ge?

- Ons leger vergaat hier in deze vermaledijde stad. Nooit heeft het dit doorleefd, deze schaamtelooze onzede en verwarrende ontucht en ik wil onze soldaten redden. Onze nieuw aangekomene recruten, die vijftig kinderen onzer edelste Macedoniërs, gisteren nacht dronken in Babylonische vrouwenarmen omstrikt...

Alexandros had zich herwonnen. Hij richtte zich gezeten en woedend beukte hij op het gongende bekken ter zijde zijns beds. Bagoas trad binnen.

- Wat beval ik? donderde hij den eunuch toe, rees op, greep hem in de borst en smeet hem voor zijn voet, die hij hem trappende plantte op de keel.

Bagoas rochelde. Hij kon niet spreken. Hij wrong zich.

Alexandros nam den voet weg.

- Wat beval ik? herhaalde hij, verwrongen van razernij zijn gelaat en dreigende beide vuisten boven Bagoas.

- De wachten lieten Parmenion door, kermde de eunuch. Ik... hield den opperbevelhebber tegen: hij drong binnen.

- Drongt gij door, niettegenstaande...? raasde Alexandros Parmenion tegen.

Parmenion ziedde op.

- Kies tusschen mij en uw danser! riep hij woedend. Heb ik niet steeds vrijen toegang tot uw vertrek? Snijd mij dien af en ik ga, met mijn zonen, beiden! Terug naar ons land, Macedonië! Kies, Koning van Azië! Geen slaven zijn wij van een Despoot en wachtelingen in uw voorvertrek maar vrije mannen en de Vrienden van onzen vorst en niet minder!

Alexandros ontnuchterde. Hij heette den eunuch te rijzen, te gaan. Alleen met fronsenden Parmenion, zeide hij, zelve fronsend:

- Gij treedt binnen bij mij, in deze wanorde...

Hij wees rondom.

- Zoo ge u schaamt, geef u zelven geen reden daartoe, antwoordde Parmenion. Wilt ge mij aanhooren?

Alexandros bedwong zich. Hij hoorde Parmenions klachten aan.

- Gij weet, zeide hij hoog; dat ik niet alleen blijf te Babylon om zulke festijnen. Talrijke staatsaangelegenheden zijn van hier uit te beschikken.

- Wanneer gaan wij terug?

- Terug? herhaalde Alexandros verbaasd. Naar Macedonië? Wie weet wanneer! Is mijn heerschappij over Azië zoo onbetwijfelbaar, dat ik zonder zorg naar huis gaan kan, waar het rustig is onder Antipatros' regentschap?

- Wij blijven hier dus?

- Ik sticht mijn hoofdstad in Babylon.

- Is de eerste roes aan onze soldaten voorbij, zoo zullen zij naar het vaderland smáchten.

- Zij kunnen gaan. Verloven worden niet geweigerd, vooral niet den veteranen. Ook deze militaire aangelegenheden zijn te schikken, Parmenion.

- Nog slechts dit. Ik herhaal, het leger gaat hier te gronde. Ik waarschuw u voor Bagoas. Gisteren...

Alexandros rees op. Hij had een hoog, laatdunkend gebaar met de hand en zeide:

- Onze nieuwe recruten weten nu wat een groote stad is, de

eenige onzer wereld. Mijn vijftig nieuwe edelknapen... wat kwaad is hun geschied? Bagoas is een dienaar, over wien ik tevreden ben. Leg mij, met de Vrienden, voor den lijst der namen van wie in aanmerking komen voor verlof naar huis, Parmenion. En duld, dat ik mij baad.

Hij sloeg op het bekken.

- Het bad, beval hij Bagoas.

Parmenion begreep den wenk: hij trok zich terug.

Maar Alexandros, alleen, terug vallende op zijn bed, mompelde:

- Hij hindert mij, de oude man. Dat kan zoo niet duren... Hij moet weg.

Het somberde in zijn nog troebele brein van wreede plannen maar uitdenken kon hij ze niet. En hij wuifde met de hand de booze gedachten weg. Dien middag vroeg hij Sisygambis te spreken. Teeder sprak hij met haar over het aanstaande vertrek naar Suza, over de bruiloft, daar weldra te vieren, hoe gaarne hij meerdere zijner Vrienden zoû zien Perzische vrouwen huwen. En hij deelde haar mede, dat zij haar zoon Oxathres, te Sidon nog steeds vertoevend, schrijven mocht tot haar te komen. Zij bedankte hem ontroerd voor die gunst.

- Zeg mij, Moeder, zeide hij toen, bijna glimlachend; is Babylon een stad des verderfs?

Zijn stem klonk zoo beminnelijk en onwetend vragende, dat zij lachte.

- Gij meent om de Babylonische vrouwen? Mijn Zoon, zij zijn zoó geheel verschillend van de Perzische vrouwen... Ik weet het niet of Babylon een stad des verderfs is... Wat deert het u?

Nu klonk hare stem zoo rein en hoog verheven boven deze dingen, dat hij verbaasde. En beiden begrepen zij elkander niet. Zij begreep niet, dat de Koning van Azië, wien alles veroorloofd was, wenschte te weten of verderf, zoo niet hèm, toch zijn leger te Babylon aan kon tasten; hij begreep, met de laatste onschuld zijner ziel, niet hare onverschilligheid om wat Parmenion noemde onzede en ontucht. Want zij was onverschillig om deze dingen, die zij niet telde.

Zij zag hem nooit driftig, verwrongen van woede, dronken of uitspattende in losbandigheid. Zij had hem nooit anders gezien dan teeder, hoffelijk, evenwichtig, krachtig, aanbiddelijk en zij aanbad hem. Geen harer zonen aanbad zij als hem. Dat hij den Perzischen wijn dronk en aanvaardde de schatting der aanzienlijke Babyloniërs in de overgave hunner dochteren, wat deerden hare hoogheid deze dingen? Zij waren de verstrooiïngen, die iedere Despoot zich nam. Dat zijne soldaten hem navolgden in zulke genietingen, wat deerde het? Het waren de gewone genoegens van ieder leger in rust. Nooit had zij gedacht hem voor Bagoas te moeten waarschuwen: een hem toegewijde slaaf, niet meer. Als het moest sluw in intrigue, was zij deze jaren door haar moederlijken hartstocht voor Alexandros, in deze zalige gevangenschap, blind geworden voor andere dingen. Zij beminde, moederlijk, maar hevig. Zij zag het gevaar ook niet in. Hare eigene broeders, zonen, neven, alle Perzische grooten, hadden steeds geleefd het leven, dat Alexandros nu leefde. Het kwam den jeugdigen veldheeren en krijgsmannen toe.

In deze twee jaren was zij ook te weten gekomen alle de dingen van Macedonië. Olympias, na Alexandros' eerste ontroerende verhaal, kènde zij nu als de intrigante, de hysterische, de Bacchante, de onvertrouwbare, hoewel de Perzische vorstin niet weifelde in haar geloof, dat deze vrouw toch was uitverkoren door Zeus geweest om Alexandros te baren... Daar had zij Alexandros te lief toe. Maar zij wist nu ook van het complot tegen Filippos - Alexandros' vader - en hoe hij vermoord door Pausanias was. Sisygambis wist, dat Olympias zelve wellicht de hand in den gruweldaad gehad had en de paarden den moordenaar klaar had doen staan om te vluchten. Was het in het verre land des eenvouds, Macedonië, wel anders, dan in Perzië, Medië, Babylonië, had zij zich afgevraagd. Sisygambis wist, dat Olympias, de nacht na den moord op Filippos, Pausanias, reeds gekruizigd, met een gouden krans het doode hoofd had gekroond, zijn lijk had doen verbranden op den eigen koninklijken brandstapel des vermoorden gemaals, hem een tombe gesticht had en zijn asschen ieder

jaar eere bewees. Zij wist, Sisygambis, dat Olympias de dochter van Filippos' tweede vrouw, Kleopatra, in de armen der moeder zelve doorstoken had, dat deze Kleopatra zelve daarna gedwongen was zich te verhangen. Zij wist, Sisygambis, dat Olympias den dolk, waarmede Pausanias Filippos vermoord had, Apolloon gewijd had. Zulk eene ontzettende vrouw was die Olympias, wie Alexandros steeds weigerde het regentesseschap over Macedonië. Zulke dingen gebeurden in Macedonië. Het was niet anders dan in Perzië, Medië, Babylonië! Het was het zelfde, het waren de zelfde intriguen, kuiperijen en misdaden om vorstelijke hartstochten te doen zegevieren.

En Sisygambis bedacht: zoû Alexandros zelve geweten hebben van den moord op zijn vader...? Zij wist het niet, het deerde haar niet, het déerde haar niet. Al zoû zij zekerheid hebben verkregen van zoo vreeslijke, slechts gefluisterde, duistere dingen, zij zouden haar niet hebben gedeerd: zij beminde haar overweldiger met het alles omvattend gevoel eener oudere vrouw, in wie, gebluscht alle zinnelijkheid, oplaaide de hartstochtelijkheid ook al bleef niet over dan moederlijkheid.

En dat hij haar vroeg, beminnelijk onwetend, of Babylon een stad des verderfs kon zijn, voor zijn leger, zijne Vrienden, hèm misschien, begreep zij niet, even min als hij haar begreep omdat hunne zielen elkander slechts aantrokken met wondere genegenheid, niet overgleden in zelfde begrip.

V

Mazaios, getroost, dat hij de zaak van Dareios niet had doen zegevieren, getroost, dat hij niet huwen zoû de jonge Stateira, stelde Alexandros als satraap van Babylonië aan, zoo winnende de vriendschap eens vorigen vijands. Mithrenes, die hem in den beginne des oorlogs Sardes had overgeleverd, benoemde hij satraap over Armenië. Bagofanes, de commandant van Babylons citadel, gaf hij een plaats onder zijn eigene hoofdofficieren. Zeshonderd

drachmen, uit den buit, gaf hij elken Macedonischen ruiter; tweehonderd elken soldaat.

Niet was hij geweest uit Paleis en Tuinen, na zijn triomftocht in de stad. Een maand slechts duurde dit verblijf in de metropool maar het scheen hem tien maanden te hebben geduurd. Een der laatste avonden, met Hefaistion, geheel vermomd als Babyloniërs, met pruik en baard en blauwe, franje-omzoomde mantels, lange wandelstokken in de hand, had hij langs geheime trap het paleis verlaten om de nachtelijke stad te zien. Bagoas had enkele minder bekende eunuchen geboden den Koning en den veldheer te leiden. Alexandros' wachten waren gevolgd op afstand.

Hij had gevaren over den Eufrates, oversparkeld het water met de lichtjes der booten en barken en roezemoezende van al het nachtelijk bedrijf der feestvierders, der eeuwige feestvierders tusschen bloemen en vruchten en wijnen. Vrouwen riepen uit hare tapijt-behangen vaartuigen hen beiden toe en zij herkenden velen der aanzienlijke vrouwen, die ten paleize waren genood geweest. Zij waren door gedrongen in eethuizen en taveernen, bordeelen en kroegen en beiden bekenden zij elkander, dat zij nooit gezien, nooit vermoed hadden het verbijsterende leven, dat 's nachts ruischte en raasde tusschen de schaduwen der eeuwoude, immense muren en monumenten, tempels en torens. Dit was alleen te Babylon: dit was niet te Athene, te Sparta, te Sardes, Sidon of Tyros; ook niet te Memfis en, als men zeide, ook niet te Karthago: dit was alleen te Babylon. De zinnen vierden haar brutaalsten hoogtijd, gewend aan deze wellusten, zoodat de nieuwe zon er niet de minste sporen van zag maar slechts de frissche bedrijvigheid der nieuwe morgenstad, de naarstigheid harer kooplieden, het gedraaf der beladen kameelen, al het morgenrumoer van den nieuwen dag.

Een cyniesch ironische glimlach heerschte over het schaamteloos nachtfestijn, waar de standen zich mengelden, slaven met vrije vrouwen, in de breedere straten langs de rivier, in de nauwere tusschenstraten, in de kronkelige sloppen der volkswijken, in al het lichtgesparkel over goud kabbelig water en ros glinsterend

strateplaveisel of in de op-een gepakte schaduwen onder de kolossale, sombere stutgewelven der Hangende Tuinen, waar, in de breede pijlers, niet zelden kamers waren uitgehouwen: daar wachtte koppelaarster of lichtekooi, dief of moordenaar, voor de nacht te huren tot somber bedrijf.

Alexandros, in deze ironie en schaterlach van de sterke, zich uitlevende, nooit uitgeputte, overstelpende gigante-stad, zag zijne soldaten, Macedoniërs en andere Grieken, veteranen en jongste recruten; dronken slingerden zij, armen in elkander geschakeld, over de kaden, omwrongen in de barken de vrouwen, zwolgen in de eethuizen de ongewone, hen braken doende spijzen en giftig gekruide wijnen, die hun de bloedgolven ophitsten in de jagende aderen; kinderen, niet onwetender des verderfs dan wie hunne ouders waren, sleepten hen mede, hen lokkende naar onbekende, niet dadelijk van straat zichtbare geneugten en zonden.

Uit half toegegordijnde, rijke draagstoelen gloeiden hunne beschonken, lichtschamp pakkende zweettronies uit blanke, bejuweelde vrouwenarmen. En over al dit joelende, felle, schrille, schreeuwende jagen brandden de ros walmende toortsen der kadeluchters, gloeiden de vuurroode lantarenen aan hoeken der straten, spatterden de flakkerende lampen haar gele vlammen binnen in de opene huizen, waar nauwlijks gordijnen, open geweken, afsloten de staâge orgie.

Toen zeide Alexandros:

- Keeren wij terug, Hefaistion. Het is goed dat wij over drie dagen vertrekken.

De Macedoniërs vertrokken uit Babylon. Geen dadelijke krijgsverrichtingen waren van noode. Dareios, verpletterd zijn leger, bleef verre, binnen Ekbatana's muren. Vermoedelijk, meenden de Vrienden, zoû, zoo Alexandros niet tot de uiterste grenzen Azië wilde doordringen, de verdere veldtocht niet meer be-oogen dan bevestiging des gezags over de Barbarenvolkeren, maar tallooze deze, gelegerd om de immense, Aziatische woestijn. Het leger kampeerde die herfstmaanden in de prachtige landouwen van Satrapene. Het was of Alexandros gevoelde, dat

deze landelijkheid nieuwe kracht zoû geven zijn uitgefeeste troepen. Hij schreef militaire wedstrijden uit. Hij won er zich aller harten mede: zoo vaak deed een enkele daad, een enkel woord hem in één dag terug winnen wat hij durende maanden in veler harten verloren had. Hij benoemde de arbiters. Negen der overwinnaars zouden het bevel over duizend soldaten krijgen; de chiliarchen zouden zij heeten. Het waren dagen, onder een stralende herfstzon, van edele spel en sport; dagen, waarin het niet scheen, dat Perzië, dat Azië iets van hare stille venijnen had ingedropt in dezer Hellenen bloed en ziel.

Als met een vernieuwd leger trok Alexandros naar Suza. In prachtigen vorm waren falanxen en ruiterijen uitgegaan, toen de zoon van Abulites, satraap van Suziana, met vele Perzen Alexandros te gemoet kwam, hem eere doende. Aan den boord van den Choaspes, de heilige rivier, wier water slechts Perzië's Koningen drinken, reed Abulites zelve met veel praal Alexandros te moet. Hij voerde als geschenken mede tal van snelbeenige dromedarissen en twaalf olifanten uit Indië en die Dareios voor zijn leger den Indischen potentaten bevolen had te zenden: nu vielen zij in handen des overwinnaars. En Abulites, met velerlei plichtpleging, schonk Alexandros het water van den Choaspes in: sedert werd het, gekookt, in gouden amforen verzegeld, mede gevoerd en was het des Konings tafelwater.

De Vrienden lachten er om, zeggende, dat Alexandros meer wijn dronk dan water, zelfs koninklijk water; Alexandros, fronsende, deed of hij niet had gehoord. Dien avond, in Suza, in het zelfde paleis, dat Xerxes anderhalve eeuw geleden bewoond had, in Xerxes' eigen vertrekken, was hij somber te moede. Hij had boodschappers gezonden naar Macedonië om Olympias en Antipatros te melden de inname van Suza - zonder slag of stoot; naar Babylon ook, om de vorstelijke Vrouwen, daar achter gebleven, te verzoeken naar Suza over te komen opdat de dubbele bruiloft zoû worden gevierd.

Eigenlijk was - al toefde Dareios in Ekbétana - de oorlog gedaan. Was de overwinning behaald, de zege Alexandros van

Zeus' hand toe gevlogen. Waarom was het, dat hij toch ontevreden was? Om deze vreemde rust, deze vreemde vrede, deze zonderlinge wording der dingen, wier gebeuren hij zich zoo anders had voorgesteld, wellicht met meer krijg nog en bloedigen veldslag? Toen, plotseling - na de boodschappers te hebben gezonden, de regeeringszaken te hebben afgedaan - eén oogenblik alleen, voor middagrust, in Xerxes' sierlijke, goudglazurige zalen, gevoelde hij het, de hand aan zijn hoofd. Hij miste iets. Een vreemde wellust, een vreemd genot voor zijn te verkalmde zenuwen... Zoo was over Olympias, voór hare Bacchische vervoeringen, ook vaak, heugde hij zich, de sombere drang der behoefte zich te bezwijmden gekomen.

Hij sloeg het bronzen, geluidzware bekken. Bagoas verscheen op den drempel. Hoe deze vreemde stilte in deze groote, goudtintige zalen Alexandros bedrukte... Hier was het geweest, dat Xerxes eenmaal bedacht had met den stroom zijner volkeren Hellas te overstroomen, zee-engten door en splijtende bergen. Hier was het, dat thans Alexandros, wraak hebbende genomen, neêr zat, in het gewaad van een Perzischen heerscher, de bruinblonde baard, dien hij groeien liet, om zijne nog zoo jeugdig gelijnde wangen en kin. Helle spiegelingen der wandvakken vingen het winterlicht van buiten, uit koel doorbriesd azuur vallende tusschen de regelmatig gebeurde bladerkronen der palmstammen van den palmentuin. Tusschen de van koloriet en email klaterende dorpelwachteren, heldenfiguren, gewiekt en kolossaal, verscheen de eunuch, de slanke, vrouwelijk teêre figuur, met de donkere lokken om het geheimzinnig schoone sfinxegelaat.

Hij wachtte en zweeg, roerloos. Toen zeide eindelijk Alexandros:

- Bagoas...

- Machtige Koning...

- Trek die gordijnen toe... Het licht is fel... en mijn hoofd is moê.

De eunuch gehoorzaamde. Langzamerhand, meer en meer met ieder gordijn, dempte het dagelicht in Xerxes' zaal. Toen zeide Alexandros:

- Kom hier...

De eunuch naderde en, geknield, boog ter aarde.

- Sedert langen tijd gaf ik u geen gehoor, zeide Alexandros. Een maand lang, al den tijd, dat wij in de landouwen van Satrapene de militaire wedstrijden vierden...

De eunuch zweeg.

- Ik was er matig, zeide Alexandros; ten voorbeeld den veldheeren en den soldaten. Ik voelde er mij ook gezond en krachtig. Ik weet niet wat het is, hier: ik voel mij moê. Er ontbreekt mij iets...

Hij stond op; het scheen, dat hij streed. De eunuch, nog geknield, boog wachtende het hoofd slechts in zijne richting, waar hij liep, door de gedempte, goud schemerige ruimte der zaal.

- Wat zegt ge? voegde hem barsch toe Alexandros.

- Niets, Heer: ik wacht uw bevelen...

Alexandros zweeg weêr; hij streed, in zich. Zwijgende liep hij op en neêr, op en neêr. Het lange, gele gewaad, dat hij droeg, scheen zich naar zijne ledematen te hebben gevoegd: het kleedde hem in de nauw omtrekkende plooien. Het scheen of hij grooter en slanker geworden was. De korte baard misstond hem niet, ook niet het iets langere, bruin krullende haar. Een schitterende zegelring van geel diamant flitste aan zijn vinger. Er was iets van goudbeslag aan zijn sandalen.

Toen, plotseling, scheen hij in zich te bezwijken.

- Meng mij den wijn, beval hij kort.

Hij viel neêr in de gouden kussens des rustbeds. Het was alles geel en goud; het flitste en schitterde alles met gulden tinten, gulden schamp en schakeering. Het was zoo hel, dat het hem pijn deed in het hoofd, zelfs in deze getemperde maar gele doorschijnselen van den dag buiten. Hij wenschte zich doffer te voelen, rustiger in zijne nog onbevredigde lichaamsbegeerte.

Bagoas was gegaan om zijn bevel uit te voeren... Alexandros wachtte... Was niet de oorlog gedaan? Zouden zij in Macedonië niet juichen? Zoû Sisygambis niet bewerken, dat Dareios zich bereid tot verzoening verklaarde? ‘Laat hem heerschen, niet mèt u: onder u...’ had zij zelve gezegd. Hij huwde, en Hefaistion met

hem, eene van Dareios' dochteren, prinses der Achaimeniden... Wat was er nog meer? Wat méer zoû er nog kunnen zijn? Zoû hij na den bruiloft... terug gaan, eindelijk, naar Macedonië? Zoû het leger terug gaan, zouden de veteranen, die zoo smachtten naar huis... Terug? Waarom terug? Wás Dareios te verzoenen of verzamelde hij nieuwe legers? Al die wijde, om de woestijn gelegene Barbarenlanden, zij werden geregeerd door Perzische satrapen, aanhangeren van Dareios en geén onderwerping hadden zij hem, Alexandros, geboden. Het waren allen vijanden, daar ginds, in dien wijden Oostelijken halfcirkel, die zich breidde vóor Indië en voor den Oceaan... De Oceaan! O, Indië te veroveren en den Oceaan te omvatten in zijn gebied! Tot de Poorten van de Dageraad te trekken als de god Dionysos gedaan had!

De onmetelijke Eerzucht met den Hoogmoed groeide in hem. Neen, nog zoû hij niet terug gaan. Zouden zijn Macedoniërs niet terug gaan... Was hij niet, in steê van enkel Koning van Macedonië, Koning van Azië en moest hij zijn gezag niet bevesten?

Alles liep hem mede, met de goddelijke gunsten zijns vaders Zeus, bedacht hij, trotsch glimlachende...

Hij streek zich over het hoofd. Wat gevoelde hij toch, wat miste hij? Niets... dan dat hij in een maand van militaire spelen... niet gedronken had...

Eén oogenblik, vaag als een dadelijk verijlende zweeming, bedacht hij, dat wellicht...

De achterdocht, dat deze drank venijn zoû zijn, verijlde dadelijk... Had hij niet Sisygambis wel eens, in de gesprekken vol vertrouwen, gevraagd naar de Perzische dranken, die veel de Perzische prinsen en satrapen dronken... Sisygambis, zij had hem gezegd, dat zij allen veel dronken, steeds, hare broeders, neven, zonen... De Perzen dronken veel, zware wijnen, sterk gekruid... Toen had zij geglimlacht, toegeeflijk. Het was een dier dingen, die toekwam den mannen.

Alexandros gevoelde zich ziek. Hij leunde in de kussens toen Bagoas binnen trad, met drie dienslaven. Zij droegen een vergulde tafel, mengvat, verzegelde amfoor, gouden kan en drinkschaal:

hij zelve droeg de kleine, gouden kistjes, waarin de kruiden.

De slaven verdwenen. Alexandros beminde Bagoas zelven te zien mengen en kruiden den wijn. Bagoas proefde den wijn dan voor.

Het duurde lang eer bereid was de wijn. Zich bedwingende, wachtte Alexandros vol ongeduld. Eindelijk bood Bagoas, geknield, in beide handen den schaal. Gretig snoof Alexandros den zeer doordringenden geur op. Hij kon niet zeggen wat die geur geleek: het was als van vrouwen en bloemen, maar onbekende beiden, uit droomen...

Toen greep zijn hand den beker en dronk hij lang, gretig den schaal, die diep was, in eenen uit. Zijn andere hand rustte trillende over het gebogen hoofd van Bagoas.

- Meer! beval hij, sidderende terug gevend den schaal. En dans! Dáns, zeg ik!

VI

Winterstad maar meer paleis bij paleis dan stad was Suza: niets dan rezidentie der Achaimeniden; citadel, kazernen, arsenalen, magazijnen en deze allen ommuurd rondom de uitgebreide koningspaleizen in palmenparken. Was het paleis in den loop der eeuwen te klein geworden dan was in zelfden bont kleurigen, slank zuiligen stijl, een tweede paleis aan het eerste toe gevoegd, zonder dat der architecturale verhoudingen schade werd aangedaan: terrassen, zalen, hoven waren gevoegd geworden aan terrassen, zalen, hoven; sierlijk verdubbelde zich het eerste paleis, meestal verdiepingloos, schoon op esplanade verheven; een nieuwe rij vertrekken, voor den vorst, zijn harem, eunuchen, slaven, voegde zich ter achteren of ter zijde der eerste rij.

Het bonte glazuur over het baksteen - blauw en wit, geel en bruin, rood en blauw, wit en zwart - der tegels der mozaïeken: palmetten, rozetten, geschaarde lotoskelken en -bladen; de sierlijke, decoratief meetkunstige randen en friezen der borstweringen

en terrastrappen en gevelvlakken gaf aan deze bouwtrant een helder, kleurig, verblijdend aanzien, dat alleen temperden de groene schemeringen, die schaduwig zonken van uit de breede pluimenbossen der hooge palmboomen af. Hoe geheel anders was deze architectuur dan wat Alexandros te Babylon had gezien: de plompe, zware, reuzige, onverwrikbaar blokkige bouwkunst der Assyrische en Babylonische meesters. In Suza, integendeel, schenen deze koningspaleizen als geblazen de lucht in, ook al waren Assyrische, Babylonische motieven gevolgd. Nauwlijks was het bevroedbaar, dat deze sierlijke luchtigheden reeds om de heerschersdroomen van Xerxes hadden uitgestaan, velen harer nog vroeger waren opgericht op bevel van Dareios, zoon van Hystaspes.

Op zoo antieken maar weligen grond schenen de eeuwen te zijn ontbloeid snel als jaren. Alexandros, zeer gevoelig voor indrukken der dingen der Oudheid, doorschreed dezer dagen deze paleizen in verstomde bewondering. De vorstelijke Vrouwen waren gekomen, de toebereidselen tot den dubbelen bruiloft werden gemaakt...

Hoe prachtig waren deze breede friezen, met griffioenen, met loopende leeuwen, met loopende boogschutteren en speerdrageren kolossaal, allen glanzend van het koloriet des glazuurs, onvergankelijk schijnend. Hoog onder de gebeeldhouwde, cederen zolderingen gingen de breede randen met het telkens herhaald motief der koninklijke dieren: symbolen der koninklijke oppermacht. Ivoorwit de muil-gesperde leeuwekoppen, de -lijven en -pooten; sinopelgroen en lazuurblauw de in reliëf uitstekende schoften; het goud aan oogen, staartepunten, pootknobbels. Bonter de griffioenen met koningshoofden, veel en felkleuriger hunne wieken, kolossaal de musculaturen aan armen en kuiten. Jachttafereelen en gewijde ceremoniën in steeds het zelfde schiftere, glazurige mozaïek. Nauwlijks hadden de vijftigduizend talenten gouds - opgezamelde schat der Achaimeniden, Alexandros door Abulites geboden in onderwerping - hem zoo be-indrukt als deze rijk kleurige weeldezalen, die hij met Hefaistion door schreed. Honderd zuilen schraagden vaak een zaal, troon- of au-

diëntie-zaal: de zuilen streefden van klokvormige bazementen omhoog, de gecanneleerde zuileschachten waren als slankste palmboomstammen, de kapiteelen verhieven de dubbele stieretorsen, tusschen welke de gebeeldhouwde dwarsbalken lagen, terwijl de machtige stierekoppen steunden de immense architraven, waarop de vlakke, wijde zoldering breidde met weelderigste maar statigst monotone motieven in gebeeldhouwd cederhout. Alexandros, het hoofd in den nek, staarde er heen.

- Wij, Hellenen, hebben onze onvergelijkbare tempels, moest Hefaistion Alexandros herinneren. Wij hebben te Athene het Parthenon, het Olympeion, het Theseion... En wat zijn deze kleurweelderige friesfiguren bij de beelden van Feidias, van Praxiteles en van onzen Lysippos nu!

Alexandros heugde het zich. Maar dit Aziatische, waarom wist hij niet, sprak tot zijn ziel en overstelpte hem, als met geheimzinnige oer-invloeden...

De dubbele bruiloft werd in de onmetelijke audiëntie-zaal gevierd. De koninklijke tafel, waar de koninklijke bruidegom aanlag, de bruid aanzat, terwijl zij bediend werden door hunne hoogste verwanten, strekte zich ten troon gezet onder den beroemden, gouden wingerd, die zijne ranken als een priëel vervlocht boven hunne hoofden, terwijl de amethysten druivetrossen hingen tusschen de gouden bladeren. Geheel in Perziesch koningsgewaad lag Alexandros op het rustbed en Oxathres, Dareios' broeder, uit Sidon gekomen, diende hem het bruiloftsgerecht en schonk hem den heiligen wijn. De jonge Stateira zat over hem, op een verheven, smallen troon, de voetjes ter treê: ook haar dienden hare Perzische neven, eertijds bij Issos in Macedonische gevangenschap gevallen.

Hefaistion, over Alexandros' banketgetroonte, lag eveneens ten rustbed: Drypetis zat hem ter zijde. De gouden bladeren van den gouden plataanboom, beroemd als de wingerd en eeuweoud, overschaduwden hen. Sisygambis en de kleine Ochos, haar ter zijde, troonden met veel eere in het midden der zaal.

Het was een glorie van vreemde prachten, stijf in het ceremo-

nieel der hofzede geklampt. Als in een droom staarde Alexandros zijn bruid toe. Hij wist, dat zij zeer gelukkig was omdat zij hem lief had maar het scheen, dat zij niet leefde. Hiëratiesch zat zij, at uit den gouden schotel, nipte uit den gouden schaal, met hare automatische hofgebaren. Alexandros bewonderde haar zeer, dat zij zóo zekerlijk wist hoe zij dit alles doen moest, de dochter der Achaimeniden. Haar zeer geblanket abrikoze-gezichtje met de violet omzweemde oogen en rood gelakte lipjes was als dat van een godin-en-koninginne-idool en Alexandros vond haar zéer schoon. Haar bruidskroon straalde om haar kopje wijd uit als een groote zon en aan iederen straal hingen de juweelen bloempjes en sterretjes te bengelen. Hare lange oorhangeren vielen tot haar rank gazellehalsje en ontvloeiden er telkens den geurdrop. Heur nauw omsluitend sloopgewaad was als een huls van enkel juweelen rozetten, nauw zichtbaar de stof; de lange, vlamkleurige mantel sleepte van haar schoudertjes als uit goud gesmeed heur troon af. Hare kindervoetjes staken in muiltjes wellicht uit robijn geslepen en hare strakke vingertjes, die den te grooten drinkschaal hieven aan hare lippen, kon zij niet buigen om het hen omringelend gesteent.

Te harer andere zijde troonde het zusje als zij. Alexandros, liggende geleund op zijn bedde, zag den grooten Hefaistion liggen als hij en glimlachte. De Medische harpen zongen steeds de zelfde hymne.

Er was nauwlijks gesprek onder de duizend gasten: eindeloos duurde deze ceremonie des maals nadat eindeloos hadden geduurd, dien geheelen dag, reiniging, wijding, zalving en huwing. De Koning rees op: Sisygambis geleidde Stateira den troon af; Alexandros volgde, zeer omstuwd. Hij zag zijne vrouw en Koningin - een kind, het kind van Stateira, de doode! - door hare grootmoeder weg geleid worden ten bruidsvertrek. Geheel deze praal en statie, die muziek en dit zwijgen, deze ongeloonijkheid, dat hij Dareios' dochter gehuwd had en Hefaistion Dareios' dochter, kwam hem als de droom van een droom voor en hij glimlachte maar niet wetende of hij tevreden was en goed had gedaan.

VII

Hefaistion, wachtende bruidegom, tusschen zijne officieren en schildknapen, zag Drypetis tot hem geleid worden met gouden lampen en harpenmuziek; ontdaan van hare sieraden en bruidsgewaad, omhulden haar de gouden sluieren en Sisygambis voerde haar bij de hand: Magiërs, vorstelijke verwanten, aanzienlijke vrouwen stuwden tot gevolg samen, dat, na eerst Stateira tot Alexandros te hebben gevoerd, nu het zusje tot diens veldheer en boezemvriend voerde.

Hefaistion, zeer ontdaan, ontving zijne vrouw uit de handen van Sisygambis. Toen zij allen gegaan waren en hij zag haar met zich alleen, was hij verlegen; hij had nauwlijks enkele woorden met haar gewisseld, al die jaren, die zij gevangen was en in welke zij van een kindje tot een jonkvrouw was opgebloeid.

Uit hare sluiers getreden, zag hij haar staan, glimlachend, in het midden der kamer, waar de geurige luchter brandde. Het witte byssos, dat haar ornamentloos viel van de schoudertjes, kleedde haar tot een andere vrouw, die hij bijna niet herkende.

- Drypetis, zeide de groote Hefaistion en reikte de handen.

Reikende de handen hem, naderde zij, zoetjes gehoorzaam. Het was de eerste maal, dat hij haar raakte en roerde. Zoo onverschrokken hij in den veldslag was, zoo verlegen was hij nu: hij was blijde, dat zij niet verlegen was.

- Hefaistion, zeide het kind-bruidje lief.

Toen, verwonderd omdat hij maar blikte en lachte, zeide zij:

- De plechtigheid is gedaan. Het was een mooie dag van praal en gloed. Wij zijn nu alleen.

- Wat is zij een kind en mooi, mooi, dacht Hefaistion.

Hare handjes in zijn handen, keek zij om zich rond.

- Dit is mijn kamer, zeide zij.

Zij bevrijdde uit de zijne hare handjes plots en liep naar een laag kastje; het stond op vergulde leeuwepootjes, als een koffertje van verguld, op een mooi Babyloniesch tapijtje.

- Mijn kastje! Mijn kastje! riep zij verrukt en sloeg in de handjes.

En opende de deurtjes, met lotosgebloemt gebeeldhouwd.

- Grootmoeder heeft het mij toch gegeven! Kijk, er staan mijn balsemfleschjes in!

Zij gorgelde een blij lachje en toonde hem de slanke, onyxen fleschjes.

- Ruik eens! zeide zij en hield hem een fiooltje ter neus toe. Dat hebben Arabische vrouwen gemengd!

Lachend zag zij hem aan of hem de geur wel behaagde, die drong door uit het gesloten fleschje. Uit het kastje wolkte hem de vreemde bezwijmeling toe.

Op eens rilde zij met de schoudertjes.

- Het is koud, zeide zij. Het is winter. Het sneeuwt, ja, het sneeuwt: kijk maar...

Zij trok hem in eens naar het raam, dat een zware voorhang sloot.

- Kijk, zeide zij en toonde door een kier met haar vingertje.

Hij zag in het nachtwazige palmenpark: er dwarrelden enkele vlokken van sneeuw.

- Het is koud, herhaalde zij, rillende de schouders en zij trok de byssosplooien om zich.

Hij omsloot haar warmende in zijn armen. Zij streefde even tegen zijn kracht en duldde hem toen. Hij zette zich, nam haar op zijn knie.

- Drypetis, stamelde hij ontroerd en dom.

- Wij hebben Stateira tot Iskander gevoerd, babbelde zij. Grootmoeder heeft haar van de bruidskroon ontdaan. Ik van de gesp op haar borst. Zij was mooi, Stateira in bruidspronk!

- Niet mooier dan gij, Drypetis, wist Hefaistion ten leste te zeggen.

- Zij was mooier, herhaalde zij, zeer beslist. Zij droeg de koninginne-bruidskroon... Zij is nu Koningin.

Hare stem was even weemoedig. Zij legde haar gezichtje tegen zijn wang en schrikte van zijn korten baard, dien hij, als Alexandros, groeien liet. Toen lachte zij na en zeide:

- Maakt ge mij ook eens Koningin? Wordt ge niet Koning? Ge moet ook Koning worden, als Iskander...

- ...O, prinses der Achaimeniden! dacht Hefaistion in een glimlach.

Toen, zonder overgang, zij:

- Ik heb dadelijk zoo veel van je gehouden... Bij Issos, toen ge binnen traadt, dien eersten morgen, in onze tent. Weet je waarom ik dadelijk zooveel van je hield? Omdat je zulke groote, mooie, blauwe oogen hebt! Wat heb je groote oogen! Ik heb dadelijk van je gehouden om je oogen. Omdat ze zoo groot zijn. En zóo mooi!

Zij had de handjes op zijn breede schouders gelegd als nam zij bezit en keek hem bewonderend blijde aan.

- Stateira beminde Iskander ook dadelijk. Ik heb haar beloofd, niet te vertellen waarom zij Iskander dadelijk beminde... Wij zeggen ‘Iskander’ omdat Ochos ‘Iskander’ zegt. Het klinkt ons Perziesch, Iskander... Stateira heeft mij ook beloofd Iskander niet te vertellen waarom ik, o Hefaistion, dadelijk zoo veel van je hield. Maar ik heb het haar wel verteld... en morgen zal ik je tòch vertellen waarom Stateira... zoo veel van Iskander hield... We spraken er áltijd over...

Zij fluisterde hem aan zijn oor, heel geheimzinnig:

- Ik jou om je oogen. En omdat je zoó groot bent. Zoó mooi... Onze mannen zijn ook groot. Maar...

Zij glimlachte, ondeugend, als om een geheime gedachte. Toen, meêlijdend:

- Heb je het koud?

- Ja... neen, zeide hij, rillende zijn groote leden.

- Ik zal je nu warmen, zeide zij en poogde hem in hare omhelzing te omvatten. Maar je bent zoo breed. Ik kan niet... Ach, ach, ach!!

Zij klaagde op eens allersmartelijkst.

- Wat is er, Drypetis? riep hij, geschrikt.

Groote snik schokte haar teêre lijfje.

- De oude Magiër...!! riep zij smartelijk.

- Wat is er, wat is er, Drypetis? herhaalde hij.

- ...Heeft ons voorspeld... ons... Stateira en mij... dat wij jong... heel jong... héél jong... en jij ook!... zullen stèrven!!

VIII

Bepaald was het optrekken met Alexandros van een deel des Macedonischen legers, den Pasitigris over, het land der Uxiërs en verder Perzië binnen, waar de satrapen zich verklaard hadden vóór Dareios. De veteranen waren zeer ontevreden: velen werd ook verlof naar huis toe gestaan en Alexandros was vol zorg.

Hij wilde vergeten; hij wilde den wijn en den bezwijmelenden dans; hij beukte de gong, Bagoas verscheen.

- Meng mij... begon hij.

Achter den eunuch gluurde uit het spiedend poppegelaatje van den knaap Ochos.

- De kleine prins, waarschuwde, de eunuch. Te vergeefs weêrhield ik hem, Koning...

De overspanning zonk in Alexandros; hij wenkte toestemmend; het kind stortte krijtende binnen.

- Gaat ge morgen weg, Iskander? riep de knaap verwijtend. En wij blijven hier? Ge vergeet mij heelemaal!!

En hij barstte in snikken uit. Zijn kinderleed was Alexandros een afleiding. Hij nam hem, naast zich, ter rustbank, teederlijk in zijn arm.

- Wij gaan, zeide Alexandros vol weemoed. Het is de oorlog, knaap. Eenmaal zult gij ook een krijger zijn en een veldheer worden, mijn prins der Achaimeniden...

- Uw veldheer?

- Zeker. Weldra zuk ge naar het knapenkamp gaan, hier te Suza, met andere edele, Perzische knapen. En van de vrouwen en eunuchen weg.

- Ben ik zoo groot al?

Hij vleide, zijn handje kinderlijk om Alexandros' baard.

- Ge groeit. Dan zal de eunuch u niet meer het kruintje scheren en de slavin u niet meer de brauwtjes schilderen. Dan zult ge geen kind meer zijn maar een sterke knaap worden, paard rijden, spies werpen en uw geliefde Perzische kling hanteeren.

- Ja. Als gij terug komt?

- Voor ik terug kom. Spoedig.
- Niet voordat ge mij het verhaal verteld hebt??
- Welk verhaal, mijn kind?
- Dat ge mij beloofdet, in Babylon, toen ge den vlinder weigerdet en grootmoeder mij berispte...?
- Ik weet geen verhaal, mijn prinsje. Doe mij zelf een verhaal als gij zoo mooi kunt.
- Ik u? Ik zál het. Wil ik u vertellen van Yama, den koning der eerste menschheid, die negenhonderd jaar leefde? Neen, ik zal u liever na vertellen wat gij mij reeds verteldet.
- Wat vertelde ik u?
- Van uw paard. Vertel ik het u weêr, zoo als ge wel eens mij zeidet te doen als ge mij verteld hadt?
- Ja, vertel mij van mijn paard.
- Alles weet ik nog. Het was Filonikos van Thessalië, die bracht te Pella, aan uw pleegvader Filippos, het onstuimige paard...

Alexandros glimlachte bij de herinnering.

- En toen? vroeg hij, belangvol of de knaap het verhaal nog wist.
- Filippos beval het paard weg te voeren omdat het zich niet bestijgen liet: het steigerde zoodra de stalknechten naderden. En toen zeidet gij...
- Hoeveel kostte het paard? viel Alexandros in de rede.
- Drie talenten. En toen zeidet ge...

Alexandros lachte.

- Dertien talenten! verbeterde hij den vertellenden knaap. Drie talenten voor Bukefalos!!
- Ja, dertien talenten. En toen zeidet gij: hoe jammer, dat mijn vader een paard niet wenscht, dat met geduld en voorzorg te berijden ware. Gij zeidet het drie malen... Dat met geduld en voorzorg te berijden ware.
- En mijn vader hoorde mij...
- En hij vroeg u: ‘jonge man, weet gij dan beter dan mijn beste ruiters een onstuimig paard te bestijgen?’
- Zoo zeide hij mij. En ik zeide toen...
- Van ja. En dat gij beter dan zijn beste ruiters wist een onstuimig

paard te bestijgen. Maar toen vroeg u Filippos... Wat vroeg hij ook weêr...?

- ‘Wat zult gij voor boete betalen...’ zeide Alexandros voor.

- O ja. ‘Wat zult gij voor boete betalen... zoo het paard ook u af werpt?’ En toen antwoorddet gij: ‘drie talenten’.

- Dèrtien talenten! lachte Alexandros vermaakt.

- Ja, dat meen ik: ‘dertien talenten’. En toen...

- Toen...?

- Toen naamt gij het paard de teugels en wenddet het den kop naar de zon. Dat het zijn schaduw niet zag...

- Want het werd schichtig zijn schaduw te zien...

- Ja, het werd schichtig zijn schaduw te zien...

- Te zien dánsen onstuimig voor zich als het zelve onstuimig zich roerde.

- Ja... als het zelve onstuimig zich roerde. En het snoof nog toornig en het brieschte en het kromde en schudde de schoften... Vertel ik het goed, Iskander?

- Ga door...

- Tot gij het streeldet en toe spraakt.

Het kind, in Alexandros' arm, vlijde zich tegen hem.

- Toen spreiddet gij uw mantel over den grond en sprongt op en hieldt de teugels hoog zonder het paard te slaan of te sporen. En toen draafde en galoppeerde het paard. En toen spoordet gij het met de hielen en hadt Bukefalos overmeesterd. En uw pleegvader, ik meen Filippos, omhelsde u en zeide: ‘Zoon, zoek u een ander koninkrijk: Macedonië is u te klein.’ Heb ik het verhaal goed verteld? Ik wist nog alles.

Ontroerd drukte Alexandros het kind tegen zich aan.

- Zoete knaap, dacht hij. Zult ge mij niet eenmaal haten als gij bewust u wordt welk koninkrijk mij het woord van Filippos voorspelde!

- Vertelt ge nu mij een ander verhaal? vroeg het kind en streelde Alexandros den baard.

- Wenscht ge zóo mijn verhalen, prinsje? Maar zij klinken àllen met den zelfden klank...

- Neen, neen. Ge beloofdet mij het verhaal van het wagenjuk en den onontknoopbaren knoop...

- Vertelde ik het u dan nooit?

- Neen, nooit...

- Kom, dan vertel ik het nu. Het was te Gordion, in Frygië, waar de antieke wagen bewaard wordt van Gordios, Frygië's eersten koning. Gordios was eerst landbouwer maar hij bezat twee spannen buffels, eén voor zijn ploeg en eén voor zijn wagen. Eens, dat hij ploegde, zette een adelaar zich midden op het juk van zijn ploeg...

- Dat was een voorteeken!!

- Een voorteeken, ongetwijfeld. Een meisje uit Telmessos, wie als allen Telmessers de gave van waarzeggen was gegeven, vulde haar kruik aan de bron toen Gordios met zijn ploeg voorbij kwam. Hij vroeg haar wat het teeken beduidde. Zij zeide hem, dat hij Koning zoû worden maar niet verzuimen moest aan Zeus te offeren. Hij wist niet hoe en zij ging met hem mede om met hem het offer te brengen: beiden zaten zij nu in den wagen met het andere buffelgespan en reden Zeus' tempel toe. Toen ontmoetten hen de Frygiërs, wie het Orakel gemaand had tot Koning te kiezen den eerste, dien zij ontmoeten zouden in een wagen met buffelgespan. En kozen zij Gordios tot Koning.

- Is dat werkelijk gebeurd??

- Dat is werkelijk gebeurd. Gordios huwde het meisje, zij werd zijn koningin. En hij stichtte de stad Gordion! En hing daar in den Zeus-tempel als offerande zijn boerenwagen op: disselboom en wagenjuk waren aan elkander bevestigd met, om een stang, een lederen riem, zóo ingewikkeld doorslingerd, dat niemand den knoop kon ontwarren; niet waren de uiteinden zichtbaar. Weet ge, zoo een onontwarbaren knoop wist ook Odysseus te maken om de kist, waarin hij bewaarde de kostbare geschenken der Faiakiërs: dien knoop had hem de tooveresse Kirke geleerd...

- Vertel nu van ù: gij ontwardet den knoop?

- Ja...

- Vertel dan, Iskander; gij hieuwt den knoop door met uw zwaard??

- Neen...
- Hoe dan?
- Ik sloeg den stang door midden, die het juk aan den boom bevestte: toen viel de onontwarbare knoop van den lederen riem in mijn handen van zelve uit een...
- Slim waart ge als Odysseus, Iskander! En wat voorspelde u dit gunstige teeken??
- Niets, mijn kind, weêrde Alexandros plotseling af.
- Zèg het mij! dwong de knaap, grijpend de handen van den Koning van Azië, wien het Orakel van Gordion zijne heerschappij had voorspeld.

Maar Alexandros rees op. Toen doór drong de knaap, zeide hij:

- Eéns zult gij het weten... en mij haten daarom, o prins der Achaimeniden...
- Waarom zoû ik u haten!
- Ga nu, zeide Alexandros zacht. Geef mij uw liefkoozing, knaap, tot afscheid, omdat ik morgen vertrek. Ga terug tot uw paedagoog en poog, wàt gij ook hoort, Iskander, dien gij bemint... niet te haten.

Hij omhelsde het snikkende kind en gevoelde in zich een raadselachtig teeder gevoel.

- ...Zelfs al ontnam hij u uw erfenis! dacht Alexandros. O, kleine troonprins, wièn zal ik, die u uw erfenis nam, nalaten mijn rijk van Azië? Een zoon... den zoon van uw zuster, o knaap? U zelven?!

Hij omhelsde nogmaals den knaap, die snikte of hem het kinderhart brak.

- Ik kom terug, troostte Alexandros en geleidde hem zelve naar de deur. Ik zal u weêr zien... Ga, zoet kind, ga: vergeet nóoit Iskander...

IX

Dien avond bezocht Alexandros Dareios' moeder.

- Ge vertrekt, hoorde ik? zeide zij smartelijk. Op nieuw oorlog?

Strijd?!

- Ja, Moeder...

- Ik ontving droevigste tijding uit Sidon. Barsina doodde zich... Zij zond mij uw kleinen zoon.

Hij was hevig ontdaan. Zij vertelde hem, dat eunuchen uit Sidon haar waren komen melden hoe Barsina, zich verlaten geacht, met haar dolk zich had doorstoken. Hare laatste woorden waren geweest bevel den kleinen Herakles tot Sisygambis naar Suza te brengen. Toen Sisygambis Alexandros' ontroering zag, vond zij dadelijk troostende vergoêlijking.

- Ge weet, ik minde haar, zeide zij. Maar zij koesterde te groote eerzuchten, voor zich. En voor haar zoon.

- Meent gij, Moeder? vroeg Alexandros, of hem woog een verwijt op het hart.

- Twijfelloos, zeide Sisygambis. Wenschte zij niet naast u, mijn zoon, te zetelen op den Perzischen troon! Wenschte zij niet het kind troonprins te doen uitroepen? Gij riept haar niet meer tot u maar gij deedt goed haar eerzucht te fnuiken.

- Maar zij vertwijfelde te Sidon?

- Reeds de dood van Memnon deed haar te Babylon groote smart aan...

- Een nieuw leven schonk ik haar te Sidon!

- Betreurt gij haar zeér?

- Heb ik mij niet haar dood te verwijten?!

Sisygambis glimlachte hem toe met een diepen blik. Hare ringzware handen gingen streelend naar Alexandros' slapen als om zijn zorgen weg te strijken.

- Zij beminde u... Gij hebt haar geluk gegeven... Dankbaar was zij u daarvoor... Kon het duren? Was er plaats voor haar, haar eerzucht en den knaap Herakles... naast mijne kleindochter, Dareios' dochter, de jonge Stateira? Is het niet aan haár, de Koningin, uwe jonge vrouw, u den erfgenaam uwer wereldheerschappij te baren?

- Het is waar, Moeder.

- Ik minde Barsina maar zij deed volgens ingeving der goden. Zoo zij leed, de laatste tijden, wie onzer, vrouwen tot leed gebo-

ren, wordt het bespaard? Hoe ik lijd, nu gij weder ten oorlog trekt, terwijl ik verzoening hoopte met Dareios!!

- Zult gij, Moeder, doen verzorgen mijn zoon?

- Ik zal hem verzorgen doen. Koester geen vrees. Maar mag Barsina's zoon ooit de eerzucht zijner moeder voeden?

- Neen, Moeder, neen... Toon mij het kind...

Zij wenkte hare vrouwen. Het scheen, dat zijn verlangen om het kind te zien, was vermoed. Aanstonds trad de voedster binnen, die het kind droeg in statie en purperdoek, een mooi, forsch kind, een jaar oud; twee eunuchen, drie slavinnen waren om de voedster.

Alexandros nam den kleinen Herakles in zijn handen. Het kind kraaide blijde, spartelend de ronde beentjes de lucht in.

- Hij is mooi en gezond, prees Alexandros. Mijn zoon...!

Toen, omdat hij Sisygambis na-ijverig ried om wie hem eenmaal de jonge Stateira kon baren, gaf hij het knaapje der voedster terug. Het was de eenige maal, dat hij het zien zoû. Reeds wischte in hem de heugenis aan Barsina uit. In hem verwarden zich, na zijne groote, stille liefde voor de doode Stateira, de bekoringen dier Perzische Vrouwen, die zoo zeer hij steeds allen bewonderd had. Er waren de andere gevoelens, de immense hoogmoeden, in zijne heerschersiel, groeiende overweldigend en als hij moede was van hun soms verstikkenden drang, was er de heete smachting naar de ándere troosten, die hem Bagoas bereidde. En tusschen beiden gevoelde hij zich soms onzegbaar ontzaglijk en geheimzinnig krank, te gelijker tijd.

Het knaapje weg gebracht, nam hij teeder afscheid van Sisygambis. Voor hoe lang ging hij en waarheen? Hij wist het nauwlijks. Of hij Dareios zoû zoeken, of hij Medië zoû binnen dringen, Ekbátana belegeren? Hij wist het nauwlijks. De toekomst was in dichte misten verhuld. Toen weende zij en snikte zij en wrong zij de handen.

- Wanneer? riep zij. Wanneer zie ik u weêr!? Ik hoopte reeds zoo innig! Mijne boodschappers naar mijn zoon kùnnen nog niet terug zijn! Ik hoopte zoo, nu dat de jonge Stateira uw Koningin is!

Geleidelijk, langs goudene lijnen, scheen het te zullen worden! Is het noodig, dat gij gaat? Ja, ge moet zelve uw gezag bevesten. Het is mij of ik u telkens, telkens weêr verlies! Gij zijt Olympias' zoon, maar ik, ik min u meer dan ik al mijn zonen ooit minde! Zij, die leven, zij, die stierven. Ik voel voor u, o Koning, het geluk en de smart van een moeder, duizend malen, duizend malen. Na-ijverig ben ik van Olympias, dat zij u baarde, Zoon van Zeus! Want zijn de Achaimeniden ook niet de zonen der Zon en is mijn na-ijver te groote trots? Ik heb u lief! Ik zoû u willen nemen in mijn moederarmen en u wiegen aan mijn verdorde borst en u met zachte vingers streelen de van zorgen moede slapen, het moede voorhoofd. Sterk zijn uw armen maar moê voel ik uw ziel soms voor mij staan. Zeg mij alles: ik heb u lief. Zeg mij: welke zijn uw zorgen? Zijn zij om uw leger, de Vrienden? Om Parmenion? Zijn zij om Macedonië of om Azië? Ontzaglijk is wat reeds gij bereiktet! Gij zult nog méer bereiken! O zoo ik u zag, de armen open, gereed Dareios verzoenend te omarmen, terwijl ik hem tot u leidde! Is onhoopbaar dat geluk, onbereikbaar? Gaat gij? Wanneer zie ik u weêr! Laat niet na mij telkens te melden van u! Nu mag ik u niet meer volgen! Uit Sidon volgde ik naar Arbela: ik meende, beslissen zouden de goden aldaar wie mijner beide zonen zoude overwinnen! Ik had hèm beklaagd ware hij gevallen; ik had u beklaagd, waart gij gevallen: ik had u niet overleefd, niet overleefd! Nu zullen wij vrouwen in Suza blijven, ik, uw jonge Koningin, de kleine Drypetis, Hefaistions vrouwke! Nauw enkele dagen her vierden wij de dubbele bruiloft!

Toen breidde zij de armen en omhelsde hem dicht tegen zich aan. En hield hem zoo inniglijk terwijl hare tranen vloeiden, vloeiden. En kuste zij zijn voorhoofd en oogleden telkens. Toen slaakte zij hare omhelzing:

- Ga! zeide zij. Ga! Mij breekt het hart! Ga dan, ga... als het moet...

Hij ging. Hij trok zich in eigen vertrekken terug, die eens die van Xerxes waren geweest, van Dareios later. Het doffe goud der wandvakken schemerde als vol schimmen en schijnselen der

vroegere eeuwen en jaren... Stateira - niet de jeugdige, levende - schemerde hier zeker hare zoete schim... Barsina, de verlatene, moeder zijns zoons, zoû straks hem te voorschijn spiegelen uit deze glanzen...

X

- Alle voorbereidselen zijn getroffen, verzekerde hem Hefaistion den volgenden dag. Zoo zullen wij heden Suza verlaten, den Pasitigris oversteken en het land der Uxiërs binnen gaan. Maar ik kom nog tot u als afgezant der Koningin...

- Der Koningin...? herhaalde Alexandros, reeds in wapenrusting omsnoerd. Het is waar, ge meent de kleine Stateira, mijn zoete kindvrouw, Hefaistion. Zij is de Koningin, Koningin van Azië, mijn prinsesje der Achaimeniden. Ik vergeet het soms. Wat wenscht zij?

- Zij weende in de armen van haar zusje, mijn vrouw, o Alexandros; zij weende, omdat gij gaat. En wenscht nog eenmaal afscheid van u te nemen...

- Hoe zij mij allen beminnen, dacht Alexandros.

Hij zeide:

- Zij kome...

Eunuchen openden ruischloos de deuren. Uit de voorzaal tusschen de hoog slanke zuilen, naderde de kleine Koningin. Zij was met hare zuster; eunuchen en slavinnen rondom haar, trad zij tot den Koning met statie. Als steeds bewonderde Alexandros haar. Hoe zij verschijnen kon! Hoe het licht om haar viel, als een eigen glans tusschen de zuilen, hoe sierlijk en kostelijk hare omgeving kleurde om haar heen, hoe zij zelve als een levend en bezield kleinood schreed, neen, als een met juweel bezette bloem aanwiegde, even weemoediglijk, naar hem toe, op de tippen van die parelen muiltjes. Hoe haar abrikoze-gezichtje, naast dat van het zusje, reeds iets scheen verernstigd onder het kunstvolle blanketsel, dat als dons was van fruit, hoe zij reeds waardiger scheen dan

Drypetis, zij, zijne kleine Koningin van Azië! Hij zeide haar het hoffelijke en hoofsche woord, in het Perziesch. Het klonk even wat vreemd hard tusschen zijn Grieksch gevormde lippen maar zijn glimlach bewonderde haar. Zij knielde neêr in hofgebaar; allen, die haar omringden, knielden. Toen, gerezen, gingen zij, met Hefaistion en de kleine Koningin was met den Koning van Azië alleen.

- Stateira! zeide Alexandros en richtte haar op. Hoe lieflijk schoon zijt gij toch en hoe koninklijk steeds trots uw zoete jeugd. Nog slechts een kind, o dochter Dareios', zijt gij de Koningin! Mijne Koningin van Azië!

Zij glimlachte hem weemoediglijk toe. Bijna voorzichtig gingen zijne handen haar te gemoet en ontving hij haar in zijn teedere omhelzing.

- Ge weendet? zeide hij teeder. Waarom? Meent ge, dat ik niet weêr zal keeren? Toen ik van nacht u tot afscheid kuste, weendet gij nauwlijks!

- Ik had mij gezegd krachtig te zijn, zeide zij eindelijk met haar nog kinderlijk stemmetje, waarin hij hoorde den klank van kleinen Ochos' stem. Toen ik van morgen alleen wakker werd en buiten hoorde het rumoer van wapenen en paarden, brak mijn kracht en weende ik bitterlijk! Gij laat ons alleen! Wij zullen heel eenzaam zijn, Heer! Droevigste gedachten, helaas, zullen mijn grootmoeder, mij, ons allen, bestormen, want ge trekt ten oorlog... tegen mijn Vader!

Zij snikte. Hij schrikte. Deze zelfde woorden, hij had ze zoó gehoord uit den mond harer aanbedene Moeder! Zij snikte nu tegen hem aan, tegen zijn rusting, hare bejuweelde kinderhandjes over zijn zwaar lederen schouders.

- Zoo ge hem overwint, heb erbarmen!!

- Ik zal het hebben, dochter Dareios'!

- Zoo hij u overwint, zal mijn Vader erbarmen hebben?! Ik heb u lief, mijn Koning, ik heb u lief! Van het oogenblik, dat gij onze tent binnen tradt als de Overwinnaar, had ik u lief al wist ik het zelve niet dadelijk! Mijn stille vrees was zoo snel groote liefde

voor u! Gij merktet mij nauwlijks op: achter onze dierbare Moeder schenen wij niet meer dan schuchtere kinderen maar vrouw was ik en ik had u lief, ik had u dadelijk lief! Ik weet nog de woorden, die gij zeidet: ik heb ze altijd onthouden en als een geur in mijn hart bewaard al waren ze niet gericht tot mij. En steeds had ik u liever en liever! Ik had u zoo lief te Sidon en ik verlangde zoo, toen ge naar Egypte waart: Zoon van Zeus kwaamt ge terug! Ik had u zoo lief, o Zoon van Zeus, dien ik aanbid! En gij naamt mij tot vrouw en wij troonden onder den gouden wingerd met de amethysten druivetrossen en ik rustte in uw armen, op uw borst, als een kind! Maar ik ben uw vrouw en ik heb u lief, mijn Koning! O nu zal ik zóo eenzaam zijn en zoo smachten, dat ge terug komt! Ach, waarom vergezellen wij, vrouwen, u niet! Onherbergzaam zijn de steppen, zegt ge, en sneeuw ligt de woestijnen over maar weten wij niet reeds van ontberingen vele?! Ach, wanneer zal ik u weêr zien, mijn Heer?! Ach, ach, ach, nu zal ik steeds denken aan wat de oude Magiër spelde! Dood voorspelde hij ons, vroegtijdigen dood, ons allen, ons allen, ons allen! Zoo schrikte hij zelve van wat hij zag in de Toekomst, dat hij ons niets verbergen kon wat hij zag! Mijn Heer en Koning, heeft mijn zoet, jong geluk dan al uit?

Zij snikte hoog op en smeekte als om hulp. In zijne omhelzing, tegen zijn harde wapenrok, zochten hare handjes de lucht in, als van eene, die verdronk. Hij zeide haar zijne troostende mannewoorden. Buiten klatterde de hoefstap der garde-ruiterij over de paleispleinen. Der Vrienden stemmen klonken in de voorzaal.

- Vergeef mij, Heer! riep zij in plotsen schrik. Ik nam reeds afscheid van u deze nacht! Vergeef mij, dat ik zóo naar u smachtte, om nogmaals om afscheid te smeeken, Heer! Ach, hoe donker wordt het voor mijn oogen!!

De Macedonische tuba schetterde luid. In Alexandros' omhelzing was de kleine Koningin van Azië bezwijmd.

Toen de Vrienden binnen traden, zeide de Koning:

- Roept de vrouwen en zegt haar de Koningin te bedde te brengen.

Toen, in de armen harer vrouwen, kwam Stateira bij.

En toen zij haar weg geleidden, keek zij naar Alexandros om...

Het was het zelfde gebaar, de zelfde blik, waarmede hare moeder om naar hem had geblikt, eens, op de terrassen van Sidon...

XI

Iederen dag zond Alexandros een boodschapper naar de Vrouwen, gaf Hefaistion voor zijn vrouwke tijding mede. De brieven vermeldden in korten stijl van den tocht den Pasitigris over, tusschen sneeuwrotsen en door winterwouden zich baan makende naar de Perzische Golf: daar had Alexandros een stad gesticht, haar noemende Alexandria, de Egyptische stad gelijknamig. Vreemde wintermaanden, als de lichte sneeuw door de palmenboomen joeg, door de Noordewinden van Hyrkanië af geblazen, als de zwaardere sneeuw op de rotsgesteenten bevroren bleef liggen of overlaadde de kruinen der platanen, steeneiken en kornoeljebosschen.

Nu schreef Alexandros uit het land der Uxiërs: Madates was er satraap; vóor Dareios had hij zich verklaard; gehuwd was hij met eene Achaimenidische prinses, nicht van Sisygambis zelve; verwijtende brieven had hij haar gezonden, dat zij haar zoon verried om den overweldiger.

In het land der Uxiërs had Alexandros, de nauwe bergpassen door getrokken, het beleg voor de hoofdstad geslagen. Rotsige, steile gronden verhinderden vaak de mobile oorlogstorens en halfronde, driewielige, manshooge schietwanden de stad te naderen en de Macedoniërs waren ontevreden. Wel begrepen zij, dat, eenmaal Koning van Azië, Alexandros verder, de binnenlanden in, zijn gezag moest bevesten maar de oorlog duurde hen lang, zelfs wie soms twee, drie maanden huiswaarts waren gekeerd. De schichtende pijlen doorflitsten tallooze de lucht van af de tinnen der stad. Alexandros, toesprekende de soldaten, die, veroveraars der aanzienlijkste steden, zich toch niet zouden fnuiken laten door deze nietige stad der bergen, stond vaak midden tusschen het

pijlengeflits, zoodat zijne Agrianische lijfwacht den ‘schildpad’ met hunne schilden boven hem hield geheven...

De stad, zonder voorraad, in den winter, putte zich uit. Bewoners met vrouwen en kinderen zochten in de nacht de stad te ontvluchten. Dertig aanzienlijke afgezanten kwamen Alexandros genade smeeken, te vergeefs. Enkelen hunner wisten ongemerkt naar Suza te komen, naar Sisygambis en smeekten haar voorspraak te willen zijn bij den Koning. Zij weigerde lang, bevreesd Alexandros te veel te vragen. Toen besloot zij en zond een brief naar den Koning om genade voor Madates slechts, die haar in den bloede bestond.

Aanstonds stond Alexandros niet slechts Madates maar geheel de zich overgevende stad genade toe. Een enkel woord van Sisygambis had den overwinnaar tot uiterste clementie gestemd; de stad werd gespaard; oorlogsschatting zelfs niet opgelegd den, de omringende landen bebouwende, inwoneren...

Drie dagen daarna, nadat Parmenion zijne legerafdeelingen gevoerd had over de vlakte, Alexandros de zijne op den top der bergen, die de natuurlijke grens zijn van Suziana en Perzië...

Overal piekten de steile tafels der rotsen omhoog in een vrieskoud blauwen hemel. En in de verte ontdekten Alexandros' scherpe oogen, hoog op die rotsen, de roerlooze stippen, die waren - als verkenneren hem hadden doen weten - de, naar zij meenden, van vrees besluitelooze, vijf-en-twintigduizend man voetvolk van Ariobarzanes, den satraap Dareios getrouw.

In sombere stemming - in dit seizoen, in deze koude - begon de veldtocht der ontevredene, vloekende Macedoniërs. Nu verder het vijandelijk land in te gaan scheen hun de goden te tarten. Zoo ver van huis, scheen het hun of zij nooit hun haardsteê, vrouwen en kinderen weêr zouden zien. Nimmer hadden zij vermoed, dat het zoo koud had kunnen zijn, in deze landstreken des Oostens. De ijzige wind woei tusschen de rotsen; het was of het duizend vlijmen waren, suizende spitsende tusschen de riffen.

Dalen moesten de Macedoniërs: hoe ooit zouden zij door deze Suzianische Poorten, als heetten de kloven, geraken om op te

klimmen naar Ariobarzanes en zijne klauteraars? En waartoe was het nóodig! Zij begrepen het niet en rilden en wreven hunne stijf verkleumde handen achter hun schild. Dan zagen zij naar den Koning en zijne Vrienden. Zij waren overal en altijd te zien, vooraan, maar hunne gezichten stonden strak. Was dit geen rattenval? dachten de Macedoniërs. Nu waren zij tusschen een cataclysme van rotsgesteenten geraakt, als in een vergane wereld. Onverbiddelijk gierde de wind langs hunne bevriezende ooren. Toch naderden zij den voet der rotsen, waarboven de Perzen hen beheerschten. Omweg was er niet uit te vinden. En immense blokken rots tuimelden naar beneden, afgehouwen door de houweelen en mokeren der Perzen. Geheele compagnieën werden getroffen, verpletterd, begraven door de donderende rotsgevaarten. Het was of de aarde spleet, of geheel het gebergte stortte, in oorverdoovende verschrikkelijkheid. Dan was het een hagel van slingersteenen, een regen van pijlen, neêrgeslingerd, neêr geschicht van boven naar beneden. Zoo werden de Macedoniërs afgemaakt als wilde beesten in vallen en hinderlagen. Hunne woede steeg tot razernij: nu poogden zij te klauteren de rotsen op om zich te wreken op die daar hoog... Hunne vuisten omklauwden de uitstekende punten der rotsen; zij klommen op elkanders schouders en schilden; het werden als torens van schilden en mannen; dan, plotseling, donderde de geheele rots in een of ondermijnd was het steen en verpletterde de mannen-en-schildentorens. Bij hoopen lagen zij schreeuwend te sterven en vloekten zij Alexandros.

Het sneeuwde schuin aan...

Wat Alexandros nog nimmer gedaan had, deed hij nu na beraad met Parmenion en de Vrienden...

De Macedonische tuba blies den terugtocht.

De Koning sidderde van woede. Terug ging onder de ‘schildpadden’ der schilden het naar het kamp in de vlakte. De soldaten huilden van ergernis en balden de vuisten, schreeuwende om wraak en om de lijken hunner kameraden, onmogelijk mede te voeren. Zouden de gieren hen opvreten, als de Perzen het hun

gestorvenen duldden?! Om de vuren snikten de Macedoniërs van ellende en ergernis. Alleen de Libysche vrouwen waren hen in deze gruwzame wildernissen uit Suza gevolgd en bereidden hun het maal en verbonden hun hunne wonden. Alexandros wilde eerst Aristandros, den waarzegger, raadplegen, vele offeringen doen den goden: toen, plotseling, besloot hij van niet, angstig voor der offerdieren mogelijk ongunstig liggend ingewand. Hij beval enkele gevangenen voor hem te voeren. Zij spraken van verre maar veilige omwegen naar Medië, naar Ekbátana, die zij den Koning wijzen zouden. Maar de Vrienden rieden af de verslagene soldaten zonder eere onder de rotsen te laten liggen rotten.

Een gevangen Perzische herder werd den volgenden dag voor gevoerd: hij sprak goed Grieksch. Hij verklaarde, dat het onmogelijk zoude zijn van deze zijden der rotsen Perzië binnen te dringen. Achter deze bergen lagen de ondoordringbare wouden, wier boomtakken zich in der eeuwen loop in elkander hadden vervlochten. Toen de gevangene verklaarde, dat hij eigenlijk een Lyciër was en als Lyciër reeds door de Perzen was gevangen genomen eenmaal, herinnerde zich Alexandros een orakel, dat had voorspeld hoe een Lyciër hem den weg in Perzië zoû wijzen...

De Lyciër, Macedoniesch gewapend, geleidde den volgenden dag, langs steile, smalle geitewegen het leger, terwijl Krateros en Meleagros het kamp bewaakten. Als krijgslist, om de Perzen te doen gelooven, dat Alexandros zelve nog toefde in het kamp, behield dit zijn zelfde uitgestrektheid, brandden er des nachts de zelfde vele vuren...

Sneeuw lag nu dik over de bergen, over de wouden, over de smalle geitepaden. Slechts voor drie dagen voorraad torsten de soldaten mede... De nacht somberde over de wildernis. Was dit Perzië en naderden zij de boorden van den Araxes? Het scheen ongelooflijk. Was Perzië niet een land van rozen, palmen, platanen en olijvebosschen en druivewingerds? Deze steppen schenen van goden en menschen verlaten. Mopperend en vloekend strompelden de Macedoniërs voort, zonken soms tot de tors in de sneeuw. De ruiters, afgestegen, voerden de paarden voort aan den

toom... En niemand, die hen geleidde dan een wellicht onvertrouwbare Lyciër, dien de Koning om het Orakel vertrouwde... Zoo hij ontsnapte aan zijne bewakers, hoe zouden zij, en de Koning zelve, ooit komen uit deze verdoemenis!

In bijna donker stegen zij het gebergte op. Onverwachts hadden zij den top bereikt, die uit het duistere bergwoud, dat zij moeizaam hadden doorklauterd, zich hief: de late, wijde, koude nacht welfde zich over de golvende landen; de starren stonden nog te stralen. De gids toonde een afkronkelenden weg, die dadelijk zoû geleiden naar het kamp van Ariobarzanes. Van rust en vuur was geen sprake.

In het Oosten grauwde de bleeke dag, als het spook zelve der Dageraad. Filotas en Koinos, Amyntas en Polyperkoon bleven met hunne troepen het gebergte beheerschen; Alexandros, met Hefaistion, Perdikkas, Ptolomaïos, zoû den kronkelweg neder dalen. De soldaten en paarden volgden een voor een als met een slingerslang, eindeloos. De diepe ravijnen, onverwachts, boorden zich voor der Macedoniërs voet; de steeneiken, de takken samen gekronkeld, weerden hen als met opdoemende hagen van betoovering telkens af. Duidelijker daagde het maar den Vrienden angstigden de harten. Het was de goden verzoeken wat Alexandros deed. Telkens spiedden Hefaistions oogen van links naar rechts de vaagte door. Zoo dit een hinderlaag ware, zouden zij, en de Koning met hen, roemloos omkomen, verpletterd door over hen getuimelde rotsblokken of doorschoten door schichtende pijlen.

Waaruit putte de Koning dit vertrouwen in den Lyciër en in zichzelven?! Hij liep vooruit, met zijne schildknapen en speerwachten; de Vrienden volgden; de soldaten, de paarden volgden.

Telkens weêr blies de wind op en rameide de in elkaâr gekronkelde takken, die kraakten. Nu waren zij in de diepste diepte van het ravijn: zoo zij nu de Perzen zouden zien boven de kartelkammen verschijnen, zoû het uit zijn met allen en alles. Hier lag Alexandros' leven, hun aller leven, het leven van het grootste deel des Macedonischen legers in Noodlots gunstige of ongunstige hand.

Zij stegen op; het was dag. Moeizaam stegen zij op; telkens nog kon de verrassing neêr donderen over hun overmoed. Den boord van het ravijn bereikt, zagen zij duidelijk, tusschen het ijlere woud, de Perzische voorpost.

Felle oorlogskreten. De Perzen, zelve verrast, nog half in slaap, verdedigen zich ordeloos slechts, vluchten... De strijdenden tuimelen de rotsen af.

Uit het ravijn duiken sneller de Macedonische koppen op van soldaten, van paarden; de ruiters bestijgen snel hunne rossen; het is de overval.

Schel schettert de Macedonische tuba over de opklarende morgenlanden...

Krateros, Meleagros hooren den schal der blijde bazuinen. Hunne trompetten schetteren terug, dat zij komen zullen, nu krijgslist niet meer noodig is en het kamp kan verlaten worden.

Ariobarzanes, met slechts veertig ruiters, met slechts vijfduizend man voetvolk wringt zich dwars door de meer en meer het ravijn opdoemende, opdoemende, Macedonische horden, die hen omsingelen, baan naar het ijlere, ijlere woud, daar nog steeds de bergpijnen, gezwaaid in den staâgen stormwind, de overvalleren tegen houden...

Hij wil naar Persepolis, de hoofdstad, om veilig te zijn...

Onderweg hoort hij, dat de poorten gesloten zijn zijn Perzische legers! Door Krateros en Meleagros overvallen, sneuvelt de Pers zijn heldendood...

XII

Te zelfder plaats, waar Alexandros Ariobarzanes geslagen heeft, wordt het kamp gericht, aan den rand van het ravijn, ter eene zijde het ijle olijvenwoud, waardoor de weg naar Persepolis gaat - de rijke hoofdstad te nemen nu! - ter andere zijde het wijde vergezicht over ver verglooiende bergen en eindelooze, in opgeklaarde lucht verglijdende horizonnen. Voor een zoo groot

leger is nu voort te gaan niet zonder gevaar, om mogelijke hinderlagen over afgronden gelegd en de soldaten verlangen rust, rust, rust. Maar Tyridates, bewaarder der Perzische koningschat in Persepolis, zendt Alexandros een boodschapper met brief: de bewoners der stad, zeker nu, dat zij in Alexandros' macht zullen vallen, dreigen de gaza te plunderen en dan te vluchten naar het Oosten toe... Dat Alexandros kome, smeekt de Pers, bang voor des Macedoniërs toorn; dat hij dit verhindere; de weg is gemakkelijk, al vloeit ook de Araxes er dwars door heen...

Het is genoeg om Alexandros niet lang verwijlen te doen. Goed, dat het voetvolk ruste en blijve in het kamp. Minder zwaar hebben het de paarden gehad; stapvoets steeds geloopen, hebben zij slechts korte pooze geklauterd en kort heeft de strijd geduurd. Hij is onvermoeid, Alexandros; die zelfde nacht, na rustpooze, gaat hij op weg: tegen de dageraad ziet de troep den Araxes kronkelend glinsteren...

De verlaten, langs den stroom liggende gehuchten leveren, onder bijlhouwen en mokerslag, spoedig de steenen en planken om bruggen te leggen. De rivier wordt over getrokken. Persepolis naderen zij nu... Het is of Alexandros vergeten is, dat hij eenmaal den naam dezer stad, door een zoete stem gezegd, verlangend, smachtend heeft hooren klinken... Hij heugt zich niets meer van vroeger... Hij heeft dezer dagen van moeite zelfs geen boodschappers naar Suza gezonden, naar Sisygambis en het kleine Koninginnetje. Een koorts verteert hem: hij wil verder. Hij wil eindelijk Perzië hebben, kneden in zijn vuist. Persepolis: het is niets meer voor hem dan de schatkamer der Perzische Koningen. Niet voor zich begeert hij het goud: voor zijne soldaten begeert hij het, opdat zij tevreden zullen zijn en de wereld, verder, steeds verder, voor hem en met hem zullen veroveren.

Persepolis: o zoo de inwoners slechts geen tijd hebben de gaza te plunderen en te vluchten! Zoo Tyridates slechts te vertrouwen is! Anders zal hij hem villen door zijne beulen laten! Geld en goud moet hij hebben om zijne steeds ontevredene Macedoniërs blijmoedig, manmoedig te houden. Persepolis moet hij hebben.

Reeds rijzen tegen den gloor van den nieuwen dag de lange, rechte lijnen van de muren der stad. Een troep mannen - vluchtelingen? - komt de Macedoniërs langs den ver overzienbaren weg te gemoet. Zij roepen in het Grieksch, zij juichen maar het is of zij geen tongen hebben. Wee, o wee: zij komen nader; het zijn Grieksche gevangenen, vierduizend; reeds jaren zuchten zij in Perzische slavernij! Hun aanblik doet de ontroerde Macedonische ruiters weenen: deze stoere mannen, licht ontroerd, weenen snel, weeklagen dan en ballen de vuisten of wringen de handen. Want deze gevangenen zijn allen verminkt op gruwzaamste wijze: er zijn er wie een voet is afgehakt, linker- of rechterhand; er zijn er wie ooren en neus zijn afgekapt, tong is uitgerukt of, met gloeiend ijzer, gebrandmerkt zijn op voorhoofd en wangen om tot langdurigen spot te dienen. Men heeft hen in Persepolis vrij gelaten om Alexandros te gemoet te gaan. Zij zijn in rag en rafel en bibberen om de koude. Hunne beklagenswaarde aantocht van hinkende kreupelen en bijna spraaklooze, handlooze mizerabelen wekt Alexandros' verontwaardiging en woede op.

- Dàt doen de Perzen! roept hij en wijst naar de vierduizend Hellenen.

Zijn stem trilt van ontroering en tranen. O, hij haat Perzië, hij haat de Perzen, hunne weelderige steden, hunne barbaarschheid, hun zeden! Hij zal deze vierduizend ongelukkigen naar Hellas zenden of, zoo zij zich schamen, verminkt en mizerabel hun vaderland terug te zien, zal hij hun land geven in de overwonnen satrapieën, opdat zij het kunnen bebouwen en rustig oud mogen worden, in den weemoed, die de geledene smarten laten maar getroost, zooals hij, Alexandros, vermag. Kleederen zal hij hun geven, drieduizend drachmen ieder, graan en vee...

- Er is geen stad Hellas vijandiger geweest dan Persepolis! roept Alexandros uit tusschen de Vrienden. Van daar uit heeft de eerste Dareios, heeft Xerxes den oorlog en de vernietiging beraamd tegen onze landen! Neemt haar, makkers: neemt Persepolis!

Zijn zwaard wijst woedend de richting der stad, duidelijk zichtbaar de sierlijk getinde muren, geteekend tusschen bosscha-

ges van palmen. Het is of de tegenstand, die hij dezer dagen van Ariobarzanes ondervond, het is of de aanblik dier vierduizend verminkte Hellenen alle zachtheid in Alexandros heeft uitgewischt. Of is het omdat de vorstelijke Vrouwen niet daar zijn? Hij voelt zich wreed en ruw en er is tevens iets, dat hij mist, hij weet niet wat en zijn helm drukt hem zwaar, zoodat hij die afneemt en zich wischt met de hand over het voorhoofd. Er is in zijn mond een dorst naar wraak en naar wijn en naar bloed. En het is of deze stemming zich mede deelt aan de anderen. Geene Perzische stad werd genomen als weerloos Persepolis dezen dag. Het voetvolk, tuk op buit, is toch spoedig de ruiterij op den voet gevolgd. De paleizen der Perzische grooten worden stormenderhand genomen. Waarom, als Babylon zich in joelende feeststemming had overgegeven en Suza in voornaamheid en waardigheid? Is het dan omdat de Vrouwen niet daar zijn? Nu stroomt het bloed der, hunne bezittingen verdedigende, bewoneren. Nu vergieten zelfs het bloed de Macedonische overweldigers onderling: zij vechten om gouden vazen en rijke gewaden; het is een bandelooze plundering als nooit nog geweest is. En de Perzen doen wat zij in zulke wanhoop doen: in hun rijkste kleederen getooid, storten zij zich neêr met vrouwen en kinderen te pletter van torens en tinnen. Anderen, in doodsangst vermoord en verkracht te worden, sluiten zich op in hunne huizen en steken den brand in het cederhout, om te verstikken, om te verbranden.

In het paleis is Alexandros en Tyridates, een angst-bevende, oude eunuch, ontvangt hem en leidt den trotschen, onverbiddelijken Macedoniër en zijne Vrienden rond langs de immense schatten. Honderdtwintigduizend talenten gouds! Waar was ooit een dergelijke schat meer bij-een vergaârd? Wat gouden en zilveren gerei, wat stapels purperdoek en goudweefsel, wat edelgesteenten, waarvan zij de namen niet weten; wat prachtige meubelen en sierwagens en strijdkarren; wat kostbare, vorstelijke wapenen! En daar, in den paleishof, het geheel gouden standbeeld van Xerxes maar omver gesmeten door de Macedoniërs en overstelpt door hun heetbloedigen, woedenden spot.

Wreed dun de lippen geklemd, nadert Alexandros, zet den voet op het beeld en zegt - in zijn ijle hoofd is hij dronken om het vreemde gemis en om zijn woelenden, wolkenden hoogmoed -:

- Spreek, Xerxes! Moet ik u doen oprichten om de onmetelijkheid uwer heerschersdroomen of u daar in het stof laten liggen, om wat gij Hellas aandeedt?

Toen, in hoogsten hoogmoed blikkende op het beeld, ging hij voorbij. En zette zich op Xerxes' troon in de honderdzuilige troonzaal.

De troontrede was hem te hoog. De eunuchen torsten een lage, gouden tafel aan: het was de gewijde eettafel van Dareios Kodomannos zelven: als een lange schabel zetten zij die voor den troon en Alexandros' voet ontwijdde, opzettelijk plomp, den heiligen feestdisch des Perzischen Konings; niet voelde hij voor hem dit oogenblik als voor een broeder, dien hij der Moeder verzoenend zoû willen voeren in de armen. Hoog zagen zijne oogen uit over de binnen stroomende soldaten en het wolkte hem dol in het trotsche hoofd als met groote wolken, die rolden en rolden in een ijle leêgte ontzaglijk, ontzettend: hij gevoelde zich immens, Zoon van Zeus en Koning van het Oosten en het Westen, Despoot over geheel deze Wereld!

XIII

Het was of alle zachtheid en heugenis uit zijne ziel was vervlogen. Dezer dagen voelde hij zich de Wreker. Hoe ook de Vrienden afrieden en de soldaten luide hun ontevredenheid uitten, sleepte hij hen mede in het binnenland van Perzië, van eigenlijk Perzié!, om het te tuchtigen. Het was het seizoen van koude en wind en sneeuw, die bevroren over der bergen kammen lag. Een sombere verlatenheid heerschte alom; de Macedoniërs wilden niet gelooven, dat zij in Perzië waren: land, dat zij, zelfs in deze maanden, zich zoo anders hadden voorgesteld. Zij drongen in oerbosschen binnen, waar wat weg nog te vinden was, lag geplaveid met het

marmer van bevroren sneeuw. Als witte spoken versteend, wrongen roerloos de boomen de takken als armen. De paarden weigerden voort te gaan. Als in een roes, die niet eindde, steeg Alexandros af, vroeg een bijl, begon het eerst zich een weg te banen. De Vrienden volgden zijn voorbeeld. De soldaten volgden daarna. Door de oerbosschen genaakten zij aan enkele gehuchten en hutten, waar de stumperige bewoneren genade smeekten. Zij werden afgemaakt, de dorpen in brand gestoken. Het was een waanzin: Perzië wás al genomen, met Suza en Persepolis. Toen geheel dit achterland was verwoest, trok Alexandros de landen der Marden in. Het waren Barbaarsche grotbewoners, hunne vrouwen met een slinger het hoofd omwonden, sieraad en wapen, allen in huiden gekleed; zij onderwierpen zich dadelijk: wat kon het hun schelen of zij de vrije slaven waren van Perzië of Macedonië.

Alexandros kwam terug in Persepolis. Het ging naar de lente toe en de vrouwen, die, om winter en ruwen krijgstocht het leger niet hadden willen volgen, kwamen uit Suza en Babylon over, vooral toen zij hoorden, dat maandenlange rust en verpoozing zouden worden gehouden. Hadden de Libysche vrouwen ook Aristoxenes, Gorgias en hun compagnieën overal gevolgd, de oversneeuwde hoogvlakten op, de vol rotsblokken gestapelde ravijnen door, ellende en armoede deelend met hen, soms vlak nabij het gewoel van den strijd, de tallooze courtizanen der veldheeren en officieren, Antigone en Thaïs hadden zulke toewijding niet getoond, den voorkeur gevend aan wereldsteedsch Babylon, aan weelderig Suza. Maar nu kwamen zij aan, in stoeten van kameelen, dromedarissen, harmamaxen door buffels en zebra's getrokken. Overal streken zij neêr in de leêge paleizen der Perzische grooten. Nooit nog, gedurende den veldtocht, was zulke bandeloosheid geduld als hier. Parmenion, machteloos die ergernis gade slaand, meende, nu de vorstelijke Vrouwen niet meer het tuchtigend leger volgden, verergden met den dag die bandeloosheid en krijgstuchteloosheid. En de Perzische Vrouwen, voor wie hij eenmaal zoó gevreesd had, dat hij Alexandros geraden had

haar ten minste te overweldigen in Barsina, de ongelukkige!... zegende hij nu om wat zij voor hoogs en edels hadden weten te wekken in Alexandros' thans verwilderde ziel. Zoo zij slechts mede waren gekomen! Maar de medekomst van Sisygambis, de kleine Koningin Stateira, en Drypetis, Hefaistions vrouwke, had geen reden gehad als destijds toen zij naar Arbela waren mede getogen. Neen, de Vrouw, de Perzische Vrouw was het niet, die Alexandros scheen te overwinnen: het was iets anders, het was iets anders...

Wát was het, vroeg zich Parmenion af. En toen hij op een dag, onverwachts, Bagoas tegen kwam in het paleis, begreep de oude, wijze veldheer wat het was. Bagoas, die ook in Suza getoefd had, tot Alexandros hem tot zich ontboden had, Bagoas, die was de danser en de schenker, naar Perzische zede, van den Koning van Azië...

Dat, wat hij weken gemist had, zwolg Alexandros weêr. Het was de vreemde, fantazievolle, chimere-doorslingerde betoovering en bezwijmeling van den dans en den drank. De verlangens, die hij in zich, radeloos van smachting, had willen stillen door ijsblokken te vellen met bijlslag op bijlslag, door nuttelooze doordringing van oerbosschen, door tuchtiging van onnoozele boschen spelonkbewoneren, stilde hij nu met de geheimvol gemengde wijnen te zwelgen en zijne zinnen buitensporig te laten opgieren door telkens nieuw uitgedachte of weêr gevondene wellusten. De schimmen der antieke genotkoningen doorzwierden bezielend zijne wakende vizioenen en droomen der slaap. En het was of de koninklijke leerling eischte verder te gaan dan de slaaf-meester ooit gedacht had...

Bagoas, in stilte, ontzette. Toen, in den beginne - meer dan twee jaren geleden reeds! - had hij gewenscht zijn Koning en land te wreken op den overweldiger. Te wreken met langzame wrake, die een genot zoû zijn... Te wreken, wellicht jaren lang, tot het Einde... Had de eunuch te veel van zijn eigene kracht verwacht? Geen man van den daad, voelde hij zich, ontzet over zichzelven, geen man zelfs van de volharding. Om te koesteren de

wrake, om er van te zaligen nog verdere, lange, heerlijke jaren wellicht.

Dien vreeslijken avond - het scheen of hijzelve aan het eind zijner krachten was - smeekte hij:

- Koning, groote Koning! Drink niet meer!

Hij schrikte van zichzelven, van zijn woord, onbewust hem ontsnapt uit het innigste, onbekende wellicht van zichzelven; hij schrikte van zijn gebaar, dat weêrhield Alexandros den drinkschaal te grijpen; hij viel op de knieën, verpletterd door die bekentenis, aan zich, zijner zwakte; hij lag daar als een verslagene, verschrompeld in een.

De achterdocht ziedde op in Alexandros.

- Waarom niet?! riep hij razend en greep den eunuch bij de keel, hield hem achterover en zette trappend hem den voet op de borst. Is eindelijk dan deze wijn... vergiftigd?!

- Neen, Heer! riep de eunuch, zich los wringend, zoodat spilde de wijn. Giftiger is deze wijn niet dan welke ik u steeds mengde...

- Waarom zoû ik dan niet drinken? Weèt ge welke dorst mij in keel, ingewanden, hoofd, hart, lichaam en ziel dol maakt, dol maakt om te drinken, te drinken en dièn wijn juist, zoo als gij, ellendeling, hem alleen weet te mengen?

- Ik weet het, Heer... maar toch, hier aan uw voeten smeek ik u: drink niet meer van daag!

- Waarom niet?

- Zijt gij dan niet de Koning van Azië?

- Ben ik het niet?

- Zijt ge dan nièt de gemaal van Stateira, Dareios' dochter?

- Ik bèn het: wat zoû dat?

- Dat ik u hulde doe als beiden en u smeek niet meer te drinken van daag!

- Deedt gij mij dan niet reeds lang hulde?

- Niet in mijn hart, Heer!

- Slechts sedert heden?

- Wellicht langer, Heer; ik weet niet van welken dag af! Maar het komt over mij, dat ik u weet Stateira's gemaal en Azië's

Koning! Wat is nu Dareios voor mij! Ik ben te zwak geweest, Heer, om door te zetten...

- Wát? Mij te vergiftigen?!

- Nooit heb ik aan uw dood door vergif gedacht, Heer, nooit gedacht aan uw dood!

- Wát dacht gij dan? Zèg het mij of de beulen zullen u met gloeiende tangen de vleeschplakken nijpen uit uw leden!

- Ik zal het zeggen, Heer, maar dánsende alleen kan ik het beelden!

- Meng een nieuwen drinkschaal vol wijn: hoe durft ge, hond, mij weêrhouden? En dans dan, dans dan wat ge zeggen wilt maar dans... tot ge er dood bij valt!!

Alexandros had den eunuch bij de schouders gegrepen: hij schudde hem. Van buiten, de feestzaal, kwam het juichende gedruisch der orgie.

Kreunende richtte zich de eunuch. Op de lage vergulde schenktafel stonden de gouden amfoor, kan, drinkschalen, de gouden kistjes en vazen met kruid en aroom.

Bleek, sidderend, blikte hij diep Alexandros aan, die, terug gevallen in het rustbed, hem woedend, onderzoekend aankeek.

- Het zij zoo, zei dof de eunuch. Als gij het dan wilt, zal ik den nieuwen wijn mengen. Nóoit met vergif: daar miste ik immer de kracht toe! Thans meer dan ooit! Het zij zoo, Koning, dien ik aanbid: ik meng u den nieuwen wijn. Gij zult hem drinken en ik zal u dansen wat ik niet zeggen kon! Maar gij hebt mij nooit begrepen en gij zult mij ook thans niet begrijpen! Sla mij, worg mij, trap mij: gij zult mij nooit, begrijpen! Roep uw beulen, zeggen zal ik het niet. Kracht zal ik hebben om te sterven maar niet om te spreken. Maar dánsen zal ik het voor u en gij zult drinken, gij zult drinken. Ik heb u eenmaal weêrhouden willen, o Alexandros: nu rolle het wiel als Ahura-Mazda wil!!

Alexandros wentelde zich in de kussens, razend: hij beukte op het bed met de vuisten.

- Den drinkschaal! eischte hij, de tong beschuimd aan zijn lippen. Den diepsten drinkschaal!

Van buiten, de feestzaal, rees heftiger, heviger het gedruisch der orgie.

XIV

Zij hadden het feesten in Babylon geleerd, de Macedoniërs. En toch, daar, in de wereldstad, die hen, overwinnaars, beheerscht had, waren zij meer de door leermeesters en -meesteressen medegesleepten geweest in den levensroes dan de door eigen drang genot zoekenden. Hier, in het met ruw geweld binnen gestormde Persepolis, was het anders. Hier waren bij hunne wederkomst de overwinnaars thuis, thuis voor de tweede maal na een ellendige, nutteloos schijnende winterveldtocht door sneeuw, ijs, over hooge bergen heen. De lente was gekomen en deze nacht - deze vreeslijke nacht! - dreven de zwoele aromen van bloesems en bloemen de lucht door. Zoo zalige teederheden voorbereidden de Macedoniërs het, door de geleden ontberingen vernijdigd, gemoed tot het smaken van woest genot. Feest, deze nacht, wilden zij vieren als nooit. Had Parmenion zich bijna verdrietig terug getrokken, de jeugdige veldheeren - zelfs Hefaistion, ver van het bekoorlijke vrouwke - wilden vieren het feest als nooit. En met hen en al hunne officieren zouden vieren het feest de zoo vele vrouwen, die uit Suza waren gekomen en Babylon, nu zij niet mede behoefden de barre bergen in. Antigone was gekomen, de blonde buit van Filotas; Thaïs was gekomen, de donker oogige Atheensche, wier slaaf de veldheer Ptolomaïos was. In de ruime, opene feestzaal der Perzische Koningen, de feestzaal van cederhout en goud - en steeds, eentonig maar wonderschoon, door dichter-bouwmeesters gevonden motief, rezen de honderd slanke zuilen op het klokbazement en torsten er de dubbele, blauwgrauwe, steenen stierentorsen op hunne ruggen de cederen balken, waarover de architraven der zoldering rustten - woei de zoele wind door maar verdreef niet den walm der geuren, den walm der spijzen, de bedwelming in de hoofden der feestvierders. Zij lagen naar Perzische trant op de lage, brokaat-overdekte bedden, in de rijke kussens en de vrouwen, niet ingetogen meer zittende als het betaamde, lagen als hare minnaars. Er was het dronken, lallende zingen en schreeuwen, dat druischte tot in

hoven en over terrassen, langs de voorname, sierlijk getinde statie-trappen der esplanade, waarop het tooverige paleis zich hief. In die nacht, die de vreeslijke worden zoû, weêrglansde de geheele, van bont émail en gloeiend glazuur turkoois-blauwe, sinopelgroene en scharlaken en gouden aaneenschakeling van zalen van de rosse weêrflakkeringen der duizende toortsen, gestoken in de hooge, bronzen standaards buiten. Uit de vazen op de terrassen wolkte de steeds gevoede schat van wierook.

Binnen, aan de mengtafelen, mengden de eunuchen de wijnen. En Filotas beval, dat zij eindelijk de wijnen mengen zouden zoo als Bagoas die Alexandros mengde, naar het heilige, geheime recept der haôma, of dat hij anders de beulen zoû roepen en de eunuchen zoû de pezen uit elkander doen scheuren voor zijn oogen. Had Alexandros hem en Hefaistion en de anderen niet vaak aan het koninklijk gelag genood, hadden zij den koninklijken wijn daar niet geproefd; was die dan te vergelijken met deze bocht, die hùn de minderwaardigsten aller eunuchen mengden? En woedend van teleurgesteldheid en onbevrediging in zijn reeds hevige dronkenschap, smeet hij zijn vollen drinkschaal, weigerend, in der eunuchen gezicht, tot Antigone, naakt in hare sluiers en rozen, tot hem op kroop, langs zijne jong schoone, harde soldateleden en hem bezweren moest, om zijn hoofd hare armen, te blijven lachen zijn blijden levenslach, opdat hij niet onschoon worden zoû. Hare stem en koozing stilde zijn toorn en berustigd dronk hij den nieuwen wijn, dien zij zelve hem bood en eindelijk gekruid met der eunuchen geheimste kruiden, die, welke zij aarzelden te gebruiken... Aan de lagere einden der tafelen zaten en lagen ook de Libysche vrouwen, vertuit naar de wijze harer kusten met schelpen en kralen en smalle, kleurige, lederen riemen, die hingen haar in lange gordelfranje's de leesten af: zij zaten, door Gorgias en Aristoxenes genood, met officieren van minderen rang en genoten de pracht en betreurden, dat Leptis, die arme!, niet mede vierde zoo prachtiglijk overwinnaarsfestijn, maar zij dronken niet, wantrouwend de vreemd geurige wijnen, die in groote, vergulde vaten de eunuchen onvermoeid steeds

langzaam mengden en mengden met staven en liever zich te goed doende aan de wondergroote vruchten, de vreemde purperen met stekels, of goudgroene, barstende rijp en van pitten en sap overvloeiende, en waarin zij beten en zwolgen met witte tanden en zuigende wellustlippen.

De dreunend ratelende muziek van vreemde, barbaarsche instrumenten raasde de zuilige zaal door en het scheen of de zuilen zelve de snaren waren, zoo overheerschend daverde daar het geluid. Triangelen en cymbalen en klaterende rinkelbommen belden en bonsden en rengelden voort tusschen het gekerm van felle violen en het snerpend tieren der niet meer aangetokkelde maar razend nu geranselde en kreunende lieren. En de dansers en danseressen zwierden tusschen de tafelen door en bedden, door de feestvierderen telkens gegrepen.

Het was op dit oogenblik, dat Alexandros binnen kwam. Hij was dronken. Zijn arm had hij nauw geslingerd rondom den hals van Bagoas en het was niet te zeggen, of het een liefkoozing was of een krampachtige steunzoeking omdat wankelde de dronken Koning. Van zijn schouders slierde in ampele purperbanen een koningsmantel over zijn half Perzische, half Medische lange tuniek. Op zijn hoofd omkranste den hoogen, juweelen diadeemmuts een rozenkrans. Zijne omkringde oogen stonden dol, zijn kleine mond trok wreed, roode plekken brandden hem over de wangen. Hij sleepte den eunuch mede in zijne bijna worgende omhelzing.

Een immens gejuich ontving hem als met de golven eener overstelpende zee. Zij stonden op van de bedden, zij klommen wankelend over de bedden en schreeuwden, juichten hem toe, mannen en vrouwen. De roode gloed der toortsen en lampeluchters was als een weêrschijn van brand en bloed. De drom zijner dienknapen, jonge Perzen en Macedoniërs, die den laatsten tijd hem steeds omringden, geleidde hem naar den hem bereiden feesttroon, die was die der Perzische Koningen. Daar liet hij zich vallen in den hoogen stapel kussens en dronk zijn gasten welkom toe, den voet heftig op Bagoas' nek geplant: als een bazilisk lag,

sierlijk, de eunuch roerloos over de trede onder den voetdruk des Overweldigers.

Zij waren allen dronken, ook de vrouwen. Onder haar was Thaïs de allerdrieste: niet wedijverde meer blonde, zachte, teedere Antigone met de brutale Atheensche. Uit minderen lichtekooienstand, door Ptolomaïos' liefde en gunst gekomen tot aanzien, rijkdom tusschen de vele voorname hetairen, die omzwermden de veldheeren en officieren en hen volgden, zoo veel oorlogstoestand dit toe liet, had Thaïs nooit verloren het accent van de markt en den haven, het ruwe woord en gebaar, haatte zij, om hare fijnheid, Antigone, haatte zij de voornaamheid ook der Perzische Vrouwen, was tevens in haar de brutale zucht te heerschen, niet alleen over haar minnaar, wien het koningschap was voorspeld, ook over dingen en menschen, die zij gevoelde boven zich te staan in grootheid en schoonheid en glorie. Nooit had zij Alexandros vergeven, dat hij, jonge knaap in Athene, hare begeerte en verliefden drift had versmaad. Nu zij hem dronken zag op zijn troon, zag zij hem juichende aan als of zijn dronkenschap wreekte iets wat hij haar had misdaan. En plotseling werd zij zich, in hare ook dronkene hersenen, bewust de dolle opwolking van een gril, die bevredigd moest worden om haar nog meer te wreken op Alexandros, op alles wat grooter, schooner, glorievoller was dan zij. De meid van de straat was de voorname hetaire geworden en wel was ook gegroeid hare eerzucht zich voor te doen en te spreken als die vrouwen, zoo vaak van beschaving uitnemend, vriendin en evenwaardig gezelschap harer minnaars. Dus voelde zij een duivelsche gedachte en behoefte aan vreemde wraakwellust in zich wakker worden en op stijgen in hare dol dronken wolkende hersenen. En het was met hare nu meer dan gewone driestheid, dat zij zich los uit Ptolomaïos' armen maakte en op gevaar, dat zij den beulen zoû worden verwezen, naderde den troon, waar Alexandros, den voet op Bagoas' nek drukkende, lalde en dronk.

Zij stond voor hem, een groote vrouw, donker lokkig, weelderig en jong nog hare als gebeeldhouwde naakte leden; het scheen,

dat zij alleen in hare juweelen gekleed was; de karkant met de vele glinsterende hangeren om hals en over borsten, de gordel met de breede reepen, edelgesteent-bezet, om haar middel, juweel ook flonkerend om haar torengekapte hoofd en aan haar, de enkels omsnoerende, schoeisel. Zij had een dronken lach en een overdreven gebaar als mimeerde zij in ironie een redenaar. En zij riep, terwijl de Koning en alle de vierders, verbazing-getroffen, haar aanstaarden en bijna zwegen:

- Groote Koning van Azië, ik, Thaïs van Athene, die, met alle deze vrouwen, u en uwe veldheeren en officieren en soldaten volgde in dezen rechtmatigen oorlog, smeek u: duld, dat ook wij deze nacht Hellas en ons eeuwen lang beleedigd vaderland wreken zoo goed als gijzelve met uw veldheeren, officieren, soldaten het wreektet: duld, dat wij, vrouwen, deze nacht de toortsen nemen uit de standaards, ginds op terrassen en trappetreden, en dit paleis van Xerxes en Dareios in brand steken, Koning, in brand, dat het verga in vuur en vlam!!

Ontzet staarden allen haar aan. Alexandros was opgerezen, de vuisten gebald, de oogen dol maar verrast, overweldigd door deze rede, hem luid toegeschreeuwd met het accent van de markt en den haven. Demoniesch stond de vrouw daar, heftig schitterend van haar gesteent, waarin de flakkerende lampen spiegelden. Roerloos nu, in haar uitgezwaaid gebaar, machtig, wreed en barbaarsch, wachtte zij af. Hare tanden waren als van een roofdier zichtbaar tusschen haar bloedpurperen lustmond. Zij hijgde hevig. Alles kon haar gebeuren dit oogenblik want Alexandros, dezer dagen, gevoelde zich niet anders dan een almachtig, Perziesch Despoot.

Overal beefden, hijgden, ontzet, de feestende Macedoniërs en de vrouwen. Toen, omdat Alexandros' mond en blik ontspanden als in een vreemd verheerlijkten glimlach, ontstond een gezoem, dat zwol en zwol en een daverend, dol gejuich werd. Allen waren opgestaan en schreeuwden; het onverstaanbaar stemmengedruisch verdoofde aller ooren. Maar het scheen, dat Alexandros een teeken gegeven had. Als van wilde beesten brulde het uit dronken

vrouwemuilen en smoelen van mannen. Door elkander nu lieper mannen en vrouwen.

- De toortsen! De toortsen! schreeuwden zij.

Voor hun heftigen drang vluchtten de gillende eunuchen er slaven, stortende over de omver gesmetene mengtafelen, schabellen, struikelende over de lage, overbraakt bezoedelde brokaten bedden. Wie het gouden dischgerei stal, achtte niemand: deze schatten van kunst en metaal hadden geene waarde dit oogenblik. Er was een ándere buit te nemen: de immense Wraak, te koelen saâm met dien beestelijken drang naar verzadiging, die zijn zoû den brand in deze oververfijnde beschaving te steken: zij, die ten koste van Hellas zoo was gegroeid. Allen stortten naar buiten: naar de esplanade, waarop, verhoogd, de paleisbouw, tooverluchtig, zich hief tegen der bergen nachtelijken achtergrond: daar, op de terrassen, de statie-trappen, rukten zij de toortsen uit de tallooze bronzene standaards. Thaïs had krachtig zelve den grooten toorts een standaard ontrukt en schaterende, de demon-oogen puilende, bood zij dien Alexandros. Hij ontving in zijn vuist de rood vlammende, van harst druipende flambouw. Alle de mannen, alle de vrouwen ontrukten in het rond den standaards de toortsen.

- Neen, neen! schreeuwde Antigone, toen zij Filotas haar te gemoet zag ijlen, een fakkel in iedere hand en hij haar de eene in de hand wilde duwen.

- Neem het vuur! riep hij dronken. Wreek Hellas! Steek in brand het paleis van Xerxes! In vuur verga Persepolis!

- Nooit! schreeuwde Antigone en zij deinsde voor de heftig brandende toorts, die hij haar onhandig recht toe wilde duwen, zoodat hare sluiers reeds schroeiden. Ik wil niet! Ik haat Thaïs: ik wil niet doen als zij zegt! Het is het paleis van Sisygambis, die mij toe liet te schuilen in haar tent toen de Derbiken mij wilden verkrachten!

Hij wierp haar woedend de toorts voor de voeten. Zij deinsde ontzet nog meer achteruit.

- Filotas! Filotas! smeekte zij.

Maar hij ijlde het paleis toe, zijn toorts gestrekt.

De Libysche vrouwen omringden haar.

- Antigone! riepen zij. Evenmin willen wij brand stichten! Het is het paleis van Sisygambis! Vluchten wij, vluchten wij, hierheen!!

Tusschen de zwarte vrouwen vluchtte, snikkende, Antigone. Ginds waren als bezetenen de honderden feestvierders allen met toortsen gewapend. De statieglans der terrassen en trappen in nachtblauw verzwijmd, brandde en blaakte het samen gevloeide, heftige vuur nu vergaârd in de reikende handen der dronken mannen en vrouwen. Sein wachtten zij niet af maar wie nog aarzelden, zagen Alexandros zelven en Thaïs en de Vrienden met de uitgestrekte fakkelen reiken naar de Libanon-cederen zuilen, de cypreshouten deurposten en lagere dakarchitraven. Van alle kanten aangetast, stonden op de sierlijk ommuurde esplanade, tusschen de getinde borstweringen, de van elkander door palmenpark en bosschage luchtig gescheidene paleis-hypostyliën in eenen! in een oplaaiende zee van geel vuur. Als van immense altaren, op de paleisterrassen, brandden, in een geur van sandal eerst, de hooge, immense vuurgolven dadelijk den hemel toe. Maar een dikke smook viel weldra als een laag firmament omneêr. Door de drie doorgangen der monumentale zuilenpoort, langs de vlak opglooiende bordestrap stormden de zich verdringende, fakkel houdende Macedoniërs aan om mede den wraakbrand te stichten. Zij waren te velen: het was reeds voldongen. De wondere schoonheid van het koningspaleis van Persepolis was in een vuurzee der wraak gewijd.

Van buiten de stad hadden de kampeerende soldaten den gloed gezien. In drommen stroomden zij, geloovende aan een ramp, aan, om te blusschen. Hunne beschonken officieren, schaterend, betoonden hen, dat hunne hulp van noode niet was. Tusschen de gratielijke kiosken spoten de fonteinen der waterwerken in stralen, doorlicht van den gloed, uit over de esplanade maar geen drop harer vloeiïngen zoû worden benut om het ontzettende offer te dooven.

Onverwachts verrees voor Alexandros Bagoas. Ontzet om wat

hij niet had kunnen verhinderen, zijne bezweringen en smeekingen oversnerpt door dier vrouwen gegil en dier mannen gebrul, weg geduwd door hunne brute krachten, had hij, in een wanhoop zoo groot, dat hij meende krankzinnig te zijn geslagen, het onoverheerschbare vuur zien ontlaaien, de cederen zuilen in vuurzuilen verworden, de tegeldaken in vlamdaken herscheppen. En het was of hem *zijn* wraak ontsnapte, de wraak, waarmede hij had willen wreken Azië en Dareios, op den Overweldiger, niet met plotsen daad of dood maar met verfijnd bedachte krenking en kranking, jaren lang ondermijnend... Wraak, waarin hij niet had kunnen volharden om geestkracht, die hem ontbreken ging, nu hij Dareios niet langer lief had, nu hij Azië toch meer en meer vereenzelvigde met den nieuwen, onbedwingbaar bekorenden heerscher, die hem onbewust had ingegeven die vreemde zekerheid van in steê van Dareios zelve meester te zijn over de wereld en de harten der vrouwen en mannen, zoon bijna van Sisygambis, gemaal der jonge Stateira, hemzelven vreemd dierbaar geworden om wát kon hij zich niet verklaren, meer en meer verliefde slaaf de eunuch zich voelende onder den ruwen voetdruk of vuistgreep, die hij beminde. Maar zoo dan de wraak hem ontsnapte, wraak, die hijzelve nauwlijks meer wenschte, zoû hij, in dit vreeslijke oogenblik, in deze nacht van ontzetting, Alexandros schreeuwen in zijn gezicht, wat Alexandros vergat en zoo zich nog wreken voor het allerlaatst, zoo ten minste nog gewekt konden worden in den Overweldiger de gevoelens der eerste jaren.

- Alexandros! riep Bagoas den Koning toe. Weet ge wat ge doet en zijt ge u bewust van uw daad?

- Hellas wreken op Perzië! riep Alexandros, zwaaiende den afbrandenden fakkel weg in de vuurzee.

- Hellas wreken op Stateira, de doode, die gij eens beminde! schreeuwde hem de eunuch in het gelaat. Hellas wreken op haár paleis, dat zij minde! Op háre stad, waarheen zij terug smachtte, toen zij te Sidon verkwijnde! Herinner u! Herinner u, Alexandros! Want gij zoudt niet een hoer als Thaïs hebben verhoord in haar goden-ontzettenden wensch, zoo ge niet vergeten waart,

vergeten in uw dronken hersenen! Herinner u, herinner u, Alexandros! Ik wil het wekken in u, opdat gij het u heugt!

- Het is niet waar! brulde hem de Koning, dronken, terug. Ge durft mij niet doen gelooven wat nooit waar was?!

- Herinner u, herinner u, Alexandros! schreeuwde de eunuch. Het kan niet zijn, dat ge reeds zoo zijt verbijsterd om het u nooit meer te heugen! Herinner u!!

Toen herinnerde zich Alexandros... Duidelijk, duidelijk. Hij heugde zich dien morgen... Sidon... de afgezanten van Tyros... het terras, waarover hij boos was geloopen... háre verschijning... tegen de gele rozen... hunne woorden... de zijne, doorbeefd van ontroering en liefde... de hare vol teederste kwijning, vol smachting naar... naar Persepolis! Persepolis, dat zij beminde als zij geen harer paleizen beminde... Persepolis, waarheen hij beloofd had haar te voeren, haar voorspiegelende zijne verzoening met Dareios, een band van broederschap tusschen hen beiden... zijne liefde stil verzwegen, diep verborgen in het innigste zijner ziel. Hij herinnerde zich, Alexandros! Het paleis, dat zij het meest bemind had, Stateira, de zoete - niet het kind-vrouwtje, dat zijne Koningin nu was, maar hare stil aangebedene, zoetere, dierbaardere moeder - was niet dat van Suza, niet dat van Pasargadai: het was het tooverpaleis van Persepolis, het was dit peri-paleis, in vlammen nu opgaand tusschen de steeds fontein-spuitende waterwerken, tegen dien verwalmden achtergrond der donkere bergen, onder het lage firmament van smook.

Een wanhoop kwam over hem. Zijn vuisten gebald, zijne oogen puilend, liep hij toe op Thaïs, die tusschen de officieren en vrouwen in het geroes en geraas had pogen te luisteren. Zij had niet begrepen: zij deinsde terug, bang, dat hij haar zoude worgen... Maar geheel zijne koninklijkheid richtte zich op; der lichte-kooi gril had hij tot eigen wil gemaakt: verloochenen kon hij haar niet. Den kreet, die hem naar de lippen zwol om te bevelen, dat het vuur werd gebluscht, bedwong hij, toen hij met een blik overzag, dat hij de onmogelijkheid bevelen zoû. Het was over de geheele paleis-esplanade een oplaaiende, -laaiende rood gele

vlammenzee, waarin nauwlijks de rillende lijnen der zuilen, daken, statie-trappen zich meer duidden. Overheerscht door het vuur en zijn Noodlot voelde Alexandros zich klein en het was juist in deze tragische oogenblikken, dat hij het grootst was en de immense kracht had zijn zinkende ziel hoog te richten. Want over zijn ontnuchterd wezen ontspande, hoe smartelijk ook, de van zijn wederbewustzijn getuigende glimlach en hoog zeide hij:

- Wij hebben, Vrienden, Hellas gewroken... met den brand van een paleis. Wij wreken ons zoo als onze wellust het wilde en de wijn: wij wreken ons met vrouwen als vrouwen zich wreken. Het is een schoon feest van wraak; het is een overschoon schouwspel, het laaiende vuur, tegen de donkere bergen. Laten wij ons morgen verder wreken, o Vrienden, als mánnen!

Zijn beheerschte blik overbreidde hoog geheel de dichte schaar, terwijl in hem de wanhoop als met snavelen van gieren wroette en vrat. Maar hij had zich een oogenblik weêr gevonden hoe hemelhoog ook de vlammen laaiden, weêrglanzende haren rosgelen afgloor over ontnuchtering na ontnuchtering.

XV

Zonder dat wie ook het wist, zelfs Hefaistion niet, zelfs Bagoas niet, had hij de reis naar Suza volbracht met slechts twee zijner vertrouwdste wachten. Hevig ontroerde Sisygambis toen een eunuch in diepst geheim haar kondde, dat de Koning Alexandros toegang tot haar verzocht, zonder getuigen. Zij ontving hem, trillende van aandoening, de handen gestrekt.

- Mijn zoon! fluisterde zij. Droom ik? Wat is er? Zijt gij hier? Voel ik uw dierbaar hoofd in de omhelzing mijner bevende armen? Wat is er gebeurd, dat gij gekomen zijt, gekomen in diepst geheim naar Suza terug?

Hij dwong haar zacht zich te zetten op haar divanzetel en knielde toen voor haar.

- Neen! schrikte zij. Kniel niet, mijn Koning! Uwe Moeder is uwe slavin...

- Laat mij, zeide hij met die stem, die zij wist, dat beval, trots al hare zachtheid. Laat mij knielen en voor u boete doen, Moeder. En u uwe vergeving afsmeeken.

- De mijne? Vergeving voor welke misdaad aan mij zoû ik u te schenken hebben, ik, die slechts door uw genade leef en den mij welwillenden ademtocht van uw woord, dat mij leven, eer, hulde toestond...?

- Laat het mij zeggen, zoo, geknield aan uw voeten. Laat het mij zeggen, mijn hoofd in uw handen en in uw schoot.

Er was nauwlijks hoogmoed in haar toen de overwinnaar van Azië zijn hoofd legde in hare handen, in haar schoot. Er was meer een grenzenlooze liefde, zoo als haar nimmer in haar leven ontroerd had. Hare zinnen waren dood; hare hoogmoed en heerschzucht - om hare gevangenschap, trots al zijn erbarmen, toch wreed - gebroken maar voor alles wat zij verloren had, had zij gewonnen die grenzenlooze liefde voor dezen jongen, sterken heerscher, in wien zij gevoelde ook zijne groote liefde voor haar, in wie hij een moeder, die hij gemist had in zijn eigene, had gevonden. Hare handen streelden zijn korte haar en om zijn kort gebaarde wangen en hare stem, omdat zij begreep, dat zij troosten moest, vond woord en toon om hem te beduiden, dat hij niet aarzelen moest, dat hij spreken moest, het haar zeggen, wat hem zoó zwaar woog op het hart. En zij nam zich dadelijk voor te vergeven, wat het ook ware, waarvoor hij vergiffenis smeeken kwam, goden, al was het Dareios' dood, dien hij haar melden kwam!? Dareios: zij dacht even aan haar verren, rampzaligen zoon...

- Het is niet dàt, zeide hij, steeds in zijne houding van boeteling. Dareios is steeds in Ekbátana en ik weet niet van hem af.

Helaas, zoo hij niet latere tijding had van Dareios, dan wist zij het, dat Dareios verzoening afwees, dat hij zijne, hem getrouwe, satrapen bevolen had de nieuwe legers samen te stellen! Maar zij zeide het niet en steeds vindende hare streelwoorden en liefkoozenden stemklank, noodde zij Alexandros zich te verklaren.

- Ik kom uit Persepolis, zeide hij. Niemand kan u nog hebben gemeld wat gebeurd is...

En hij zeide het haar. Hij beschuldigde zichzelven. Onder de bedwelming der wijnen had hij toe gegeven aan een veile vrouw om voldoening te zoeken in lage wraak...

Zij ontzette hevig. Het was de beminde, wonderschoone too-ver- en peri-stad, wier lot hij haar melden kwam.

- Stateira, in Sidon, smachtte er heen, zeide hij dof en meende de doode.

Zij zweeg, kreunde van smart; hare handen, eén oogenblik lagen, verslapt de liefkoozing, om zijne slapen gebogen.

Hij gevoelde hare smart en ontzetting. Hij verdedigde zich nu met vastere stem.

- Moeder, gij waart niet daar. Dareios' dochteren, mijne kleine Koningin en Hefaistions vrouwke, zij waren niet daar. Hebben wij ooit gruwel bedreven als gij daar waart? Wij waren soldaten, de oorlog blaakte, de slachting woedde over het slagveld. Het kon niet anders. Zeker, wij doodden wellicht velen, die lief u waren. Maar eenmaal de slag gestreden, bedreven wij gruwel? Bedreef ik gruwel in Sidon? Tyros... het moest getuchtigd worden: het was gestrengheid; geen gruwel, Moeder. Bedreef ik gruwel in Babylon? Hier in Suza? Maar gij waart steeds daar en de prinsessen waren daar. Gij weefdet om ons, trots den oorlog, de teedere atmosfeer, die der redelijkheid, die der hoogheid, grootheid, voornaamheid, die van het goddelijke erbarmen. Gij waart niet daar.

- O, waren wij daar geweest! snikte zij bijna radeloos.

Toen, plotseling, herwon zij zich. Zij voelde hem beven in hare hem nu klampende handen.

- Mijn kind! zeide zij teederst. Mijn Zoon en mijn Koning, hoe schat ik het hoog, dat gij het mij zelve konden komt! Nu kan ik sterk zijn in ons verlies! Wat is het? Een paleis verbrand: is het meer?

Zij glimlachte hem toe in zijn opkijkend gelaat.

- Is het niet meer? vroeg hij.

- Is het dan meer? glimlachte zij. Had het niet moeten zijn? - Weemoediger klonk even haar stem. - Was het dan niet uw ko-

ninklijke wil, dat het geschiedde, al spreekt ge ook, te gewetensvol van een vrouw, die het u ried te doen? Werktuig was zij der groote goden: het heeft zoo moeten zijn! Voorspeld was het zeker, al werd mij nooit de voorspelling gekond, dat de allerschoonste der Perzische hoofdsteden vergaan zoû in vuur en vlammen! Zoo ik er rouw om zal dragen, draag ik niet rouw om meer? Mag ik dit tellen, de vernietiging van enkele troon- en statiezalen? Richt u, Koning: wat gij doet is koninklijk goed, dit weet ik in mijn hoofd en hart!

Zij dwong hem omhoog. In zijne vragende oogen glansde haar glimlach bijna met een jongen glans.

- Vergiffenis vraagt gij, ging zij voort; o, mijn Zoon, uw moeder en uw slavin? Omdat gij in één onzer paleizen, om uw wil, uw gril. uw wellust dan, uw heerlijkheid en genot, de fakkel staakt? Moet ik u vergiffenis schenken, ik, die u slechts op mijn knieën dankbaar kan aanbidden voor ál wat gij mij liet en schonkt?

Van den divan getreden, wilde zij knielen. Hij verhinderde het en ving haar in zijn armen eerbiedig. Zij omhelsde hem aan haar hart.

- En gij kwaamt in diepst geheim hierom tot mij? vroeg zij, bijna fluisterend, blijde, toen hij naast haar gezeten was.

- Om niet anders. O, zeg mij: zondt gij nieuwe boodschappers naar Dareios?

Toen zeide zij het. Dat Dareios verzoening weigerde. Dat hij uit zijne Noordelijke satrapieën de nieuwe legers verzamelde.

- Weêr de strijd! Weêr de strijd!! klaagde zij nu. O, ik zag u weêr, onverwachts! Wanneer zie ik u weêr, zijt ge weder gegaan?! O ik zegen de vreeslijke nacht van Persepolis, dat zij mij schonk deze gunst en zaligheid u weder te zien, dit uur, mijn Zoon!!

Er gloeide, hoe moederlijk ook, de hartstocht door in hare stem.

XVI

Door poort na poort, door de zeven poorten in de zeven muren van Ekbátana, verliet Dareios met zijne ruiters de stad, waar hij maanden vertoefd had. Nauwlijks wist hij waarheen hij vluchtte. Wás het vluchten? Hij wist het niet; het was wellicht juist strijd den vijand leveren... Hij had naar Baktrië willen wijken maar velen, hem getrouw gebleven, hadden die richting hem verklaringloos afgeraden... Toch, naar de Kaspische poorten had hij zijne vrouwen gezonden, den rijksschat ook, de dertigduizend talenten gouds, die hem restten. Alexandros was, hadden de verkenners gemeld, vijftienhonderd stadiën slechts van Ekbátana verwijderd en vorderde snel. Zeven muren, om de stad, schuin en hooger steeds de eene dan de andere: in een zevenvoudigen koker scheen nu de stad te liggen, toen Dareios, de laatste poort uitgereden, omkeek; de toren van Mithra, vierkant, rees boven de hoogste muur uit... Zeven muren! De stad had zich kunnen versterken... Zoû hij zich belegeren laten? Neen, dan liever de vrije vlakten, de wijde horizonnen, de immensiteit der Medische kimmen: in het blauwe waas van volzomer deinden en golfden zij weg aan alle zijden met de vervagende, lage, verre lijnen der bergen.

Achter hem, rijdende snel hij, de blikken nu starende voor zich, volgde de zeven poorten uit, poort na poort, en de toch breede binnenpoortsche wegen dwars door, zijne ruiterij: drieduizend en nog driehonderd Baktriërs: gebronsde, reuzige ruiters, bont beschilderd hunne lederen kurassen rond hunne breede lijven, gewapend met speren en zwaarden en bogen; Bessos, satraap van Baktriana, voerde hen aan in moeilijk te verstane keelklank. Dareios' dertigduizend man voetvolk had reeds het veld gewonnen en met hem waren dan nog vierduizend Grieken, hem trouw gebleven van den beginne, nu aangevoerd door allertrouwsten Patroon.

Naast Dareios reed Artabazos, zeer bejaard reeds de opperveldheer en Achaimenide - vader van vele zonen en Barsina, Mem-

ons weeûw -; somber staarde ook hij voor zich uit bij den snellen rit, of zijne oude oogen de sombere toekomst in staarden, die hem scheen aan te donkeren uit de zonlichte zomerkimmen. Toen Dareios wie hem van zijne veldheeren restte, verzameld om zich in Ekbátana had en hen geprezen had om hun trouw, hen niet verhelend - wat al te goed zijzelve slechts wisten - dat hunne laatste poging het rijk te herwinnen een ontzaglijke algeheele overwinning zoude zijn of de dood van hun vorst, had de oude Artabazos uitgeroepen, vervoerd:

- Zoo dossen wij ons in onze rijkste rustingen, zoo nemen wij onze schitterendste wapenen ter hand en volgen wij onzen Koning, in overwinning of in dood!

Nu, rijdende snel naast elkander, zwegen zij, starende beider oogen recht voor zich uit. Dachten zij beiden aan Alexandros den Macedoniër, den Overweldiger... Die Dareios' dochter, eenmaal hem om de vrede aangeboden, gehuwd had... Om wien zich Barsina, Artabazos' dochter, gedood had, na hem te hebben gebaard een zoon! En het was hun, Koning en opperbevelhebber, of alles werd anders dan zij ooit het zich hadden gedacht en het werd hun of zij het Noodlot toe reden met hun starende blikken en steeds aanzettend de snelle rossen... Nauwlijks gevoelde Dareios zich veilig. Hij wist - hij gevoelde reeds lang - dat het troebelde in vele hoofden zijner hem nog omringende satrapen en officieren; hij wist, dat zijn koninklijk gezag werd ondermijnd naar mate taande zijn koninklijke macht... Er waren er die gewild hadden, dat hij zijner moeder boodschappers had verhoord en zich bereid had verklaard tot verzoening met den Macedoniër: er was telkens in hem geweest de moede inzinking zich te laten gaan, vlottende als een wrak, tot die begeerde verzoening en dan weder de hem oprichtende trots te blijven vluchten, neen, te blijven strijden, tot het noodlottig einde... En er waren er om Bessos, en diens vriend Nabarzanes den Pers, die wilden, dat hij afstand deed van zijn kroon en die in handen van Bessos gaf! De telkens weêr zich openbarende samenzwering had hij telkens moeten fnuiken door terechtstelling en machtsvertoon: de kracht had hem ont-

broken. Hij had niet aan Bessos' verraad willen gelooven, rampzalig zich vast klampend aan de idee niet een zijner grootste satrapen door kuiperij te kunnen verliezen. Nu reed Bessos achter Dareios aan het hoofd der Baktrische ruiterij en Nabarzanes reed naast hem. Wat borg de Baktriër in zijn donkeren kop, met de onweeêrachtige oogen...?

Zij reden door, zij reden door, het wazig lichte Oosten te moet. Halte werd gehouden en rust, maal werd bereid en genuttigd en toen reden zij door, reden zij door, steeds het Oosten, waarover de asschen der schemering zonken, te moet. Kamp werd opgeslagen. Er was geen rumoer, er was alleen een bijna zwijgende, vreemde, wachtende atmosfeer om de tenten of wat besloten was, nog slechts wachtte op de ure. In de koningstent was Dareios met Artabazos alleen.

De Koning hijgde naar adem of hem beklemde de nauwte tusschen de tentezeilen. Hij drukte met de handen de borst.

- Wat doen zij? vroeg hij, plotseling zeer angstig. Wat willen zij?

Artabazos spiedde uit langs een kier der deurtapijten.

- Het is rustig, zeide hij. De wachten staan rustig, voet bij speer.

De nacht viel maar Dareios sliep niet; hij luisterde uit, die geheele zwoele zomernacht...

In het kamp zelve dreef òm de broeiende ontroering, die allen hield uit den slaap. Zij wisten, uit blikken van achterdocht, uit nauw overluisterde fluistering, uit eén blik, uit eén woord, voor wien diè waren of déze... Trouw aan Dareios of ontrouw... Zij scheidden zich van elkander af zonder dat het nog tot twist of oneenigheid kwam... De Grieken scheidden zich af, trouw steeds zij aan Dareios, uit zelftroost, dat zij eenmaal ontrouw waren geweest het eigene vaderland: Patroon beval hen gewapend te blijven en klaar op het eerste signaal. De Baktrische ruiters bleven van de Perzen verwijderd, mengden zich niet: hun ruwe lach weêrklonk soms onheilspellend tusschen het hoevestampen hunner paarden, die zij ontzaâlden, maar Bessos en Nabarzanes gingen tusschen de Perzen rond. Openlijk nu rieden zij den Perzen Dareios te verlaten, een anderen Koning te kiezen - Bessos,

meende Nabarzanes - en in Baktriana den zetel te stichten van het nieuwe Perzische koninkrijk: het was rijk aan goud en aan koren, het was een door de goden gezegend land! Van Baktriana uit zouden zij Alexandros wederstaan en overwinnen. Maar de Perzen zeiden, dat het schande zoû zijn Dareios te verlaten: zij weigerden en somberden in de nacht treurig bij elkander, zonder te slapen. Onverwachts verscheen tusschen hen Artabazos en moedigde hen aan krachtig te blijven, aan een gesloten. Nu was het leger verdeeld in twee groote partijen en Artabazos werd het bewust zich: het was te laat Bessos in boeien te slaan of kruizigen te doen: gevaarlijk zoû zijn zulk een daad.

Maar wat de Perzen aanging, hadden zij zich verrekend, Bessos en Nabarzanes. Zeer had hen ontmoedigd, dat zij met hunne beloften de Perzen niet hadden gewonnen. Bij Bessos' tent zaten zij beiden tusschen het kamp der nu schijnbaar slapende Baktriërs. Nabarzanes fluisterde naar Bessos' donkere kop toe:

- Ik heb het u wel gezegd, o groote vriend. Dareios leeft steeds: zoo lang de Koning onder ons, Perzen, leeft, is heilig zijn majesteit. Wie durft hem verraden en afvallen! Gij zijt een Baktriër: gij rekendet niet met ons Perziesch gevoel. Dareios was steeds zachtzinnig: nauwlijks laait zijn drift een enkele maal; om zijn zachtzinnigheid minnen zij hem. Twee malen heeft hij den grooten slag verloren: toch blijven zij hem trouw. Het wonderde mij zelfs...
- Wat...??
- Dat zij òns niet vermoordden...
- Zij twijfelen... aan zich en Dareios.
- Maar winnen deden wij hen niet.
- Zelfs die vervloekte Grieksche huurlingen...
- ...Zijn hèm trouw.
- Zoo zij slechts hooren wilden, Perzen en Grieken! Baktrië, mijn land, het is rijk in jonge mannen, in goud, in vee, in koren! Het is in omvang een derde van het Aziatische rijk! Zoo zij slechts hooren wilden! Vrees ik voor Alexandros? Uit Baktrië komt tot mij alles dat ik behoef om hem te overwinnen!
- Wachten wij af...

Bessos stond, als bogen gespannen de zenuwen, op.

- Ik ben moê van wachten en wikken... Wat beveelt op dit oogenblik Dareios? Wat raadt hem Artabazos? Wát brengt mij het uur, dat nadert? Ik zelve, wanneer besluit ik?! Heb ik alles al verloren... door besluiteloosheid?!

Hij liep de rijen der, in opene lucht schijnbaar slapende, Baktriërs langs.

- Slaapt gij? vroeg hij, zich bukkende, fluisterend.

- Neen, Heer, fluisterden de, in hunne mantels gewikkelde, ruiters. De paarden slapen, wij niet.

- Waakt gij? Zijt gij aanstonds bereid, als ik blazen laat...?

- Wij waken, Heer...

Nabarzanes naderde.

- Zenden wij liever onverwijld boodschapper naar Alexandros, ried hij. Het is nog tijd.

- Het zij zoo, besliste Bessos' donkere stem. Hier, gij...

De officier, dien hij wenkte, rees.

- Heer...?

- Ga naar Alexandros... Zeg hem... zèg hem, dat de Koning leeft... en in onze handen is. Dat ik bereid ben... hem over te leveren in Alexandros' handen... ik, Bessos, satraap van Baktriana.

- Ik ga, Heer...

- Zoo zal het goed zijn, Heer, fluisterde tot Bessos Nabarzanes. Weigert Alexandros, dan...

- Dan dooden wij... Dareios!

- Er blijft ons niet anders over. Middelerwijl... veinzen wij...

- Berouw?

- Wat anders? De dag breekt aan...

De vroege dag brak aan. In ontevredenheid, om de niet tot rust benutte nacht, ontzenuwd door de nuttelooze wachting op uitbarsting-van-oproer, stonden de Baktrische ruiters gemelijk op, rekten zich, wapenden zich verdrietelijk en langzaam tusschen het ophinniken en hoevestampen der paarden, wie zij de zadels oplegden. Schelle trompet kondigde den opperbevelhebber, Artabazos, die met zijn staf tot inspectie der kampen aanreed. Van het

Perzische kamp reed hij door dat der Grieksche huurlingen naar het Baktrische kamp toe. De ruiters stegen op en schaarden zich in front.

Ook Bessos en Nabarzanes waren opgestegen. De midzomerzon, aan de kim, brak door den parelen ochtendnevel, stralende.

Artabazos reed Bessos toe. Hunne oogen blikten veel zeggend in elkander.

- De Koning trekt verder op, binnen een uur, kondde Artabazos den satraap.

Er was een vraag in zijn kondschap. Bessos antwoordde, nederig:

- Wij zijn bereid den Koning der Koningen te volgen.

- In trouw?

- In trouw, antwoordde Bessos.

Nabarzanes en de officieren herhaalden:

- In trouw!

Ruig en gemelijk brulde uit de monden der ruwe Baktriërs:

- In trouw!! In trouw!!

Artabazos priemde zijn blikken in Bessos' oogen.

- Alvorens te vertrekken, sprak de satraap en dempte zijn blik; vraag ik toelating tot 's Konings tent, tot aanbidding zijner majesteit.

- Zoo vergezel mij, zeide Artabazos, meenende te mogen gelooven.

Bessos, Nabarzanes, eenige Baktrische officieren voegden zich bij Artabazos' stoet. Zij reden de kampen door, zwijgende, naar de koninklijke tent. De strijdwagen des Konings, met het Nizaïsche tweespan, wachtte.

Artabazos geleidde Bessos en de Baktriërs de tent binnen. Dareios, tusschen zijne grootofficieren, in wapenrusting, stond daar. Zwijgend, hoog, bleek, zag hij Artabazos de verraders, berouwvol naar het scheen, nader nooden met een enkel gebaar, zonder woord.

Bessos viel neêr op de knieën, in de ceremonieele houding der hoofsche aanbidding. Nabarzanes en de anderen volgden zijn

voorbeeld. De handen hief Bessos en dof zeide hij:

- Genade, grootste Koning, genade! Wij waren verdwaasd om ons ongeluk! Ahura-Mazda verlichtte ons brein deze nacht! Geloof niet alles wat gij vernaamt!

Dareios, ontroerd, trad nader.

- Wat zal ik nièt gelooven? drong hij, fronsend.

- Verraders zijn wij niet! bezwoer de donkere Baktrische stem. Zoo wij eén oogenblik dachten te smeeken tijdelijk het heilig gezag in andere handen te stellen, tot verjaagd was de snoodaard Alexandros, buiten Azië, buiten heilig Azië, vergeef ons! Wij dwaalden in verdwazing onzer kranke breinen, verziekt door het ongeluk! Koning, wij aanbidden u en kussen het stof, waarover gij treedt!

- Vergeef ons, Koning, vergeef ons! smeekten Nabarzanes en de Baktriërs.

Zij snikten. Bessos snikte. Dareios, hevig ontroerd, voelde in zijne oogen wellen de tranen.

- Wat wildet gij zonder mij en mijn Perzen? vroeg hij berispend. Zelfs mijn Grieksche huurlingen zijn mij trouw! Wat kan ik zonder mijn Baktriërs maar wat kunt gij zonder mij! Zoo Alexandros door drong tot bij Ekbátana, zult gij hem weêrhouden Baktriana binnen te vallen?? Denkt na, denkt na, goddeloozen, die gij waart!

- Genade, Koning, genade! snikte Bessos.

Alle anderen, geknield, de hoofden hangende, snikten over hun gebaar van aanbidding.

Dareios naderde dichter. Hij strekte de handen tot Bessos.

- Ik ben onwaardig, Heer... streefde Bessos tegen.

Dareios hief Bessos op. Hij opende de armen en omhelsde hem.

- Ik vergeef u, zeide Dareios. Verraad mij niet meer. Noch in uw hart, noch met uw mond. Gij waart verdwaald en verdwaasd. Gij kwaamt tot rede terug. Ik vergeef u.

Hij kuste Bessos op beide wangen.

- Kus mij, gebood hij. Dat vrede heersche tusschen uw Koning en u.

Bessos kuste Dareios op beide wangen.

Nabarzanes en de Baktriërs verdrongen zich knielende om Dareios: zij kusten hem mantelzoom en schoenriem.

- Gaan wij, beval de Koning. Winnen wij de opene vlakte. Zoo wij wijken, is het uit lafheid niet maar om gunstiger terrein te winnen. Onze legers groeien dagelijks aan te gelijk met onze hoop, dat wij Alexandros in dezen derden slag, die zich voor bereidt, zullen slaan, zullen verplètteren.

Hij trad naar buiten. De zon omstraalde hem door nevelen in een zwakken schijn, die glinsterde over de gulden plakkaten zijns pantsers. Hij besteeg de strijdkar.

De bazuinen schetterden fel, weêrechoënd tegen de heuvelen. Ruiterij en voetvolk kwamen in dadelijk snelle beweging; snel daverde het koninklijk gespan voort in het dadelijk hevig op stuivelende stof; de drom der grootofficieren met Artabazos, met Bessos, omringde in dichten drang de telkens uitschitterende kar.

XVII

- Wapent u! had Patroon zijn Grieken bevolen.

De Grieksche huurlingen hadden de gewoonte ongewapend te rijden en te marcheeren en hunne zware wapenen bij de bagage te laten: zoo behielden zij voor den strijd hunne frischheid. Nu, gewapend, volgden zijne ruiters Patroon, die ter zijde vooruit drong. Waarschuwen wilde den Koning hij. En hij poogde de koninklijke kar te naderen: Artabazos, met de grootofficieren, reed vooruit; Bessos echter, met vele Baktriërs, als bewaakte hij den Koning, maar als een gevangene, zag telkens nijdig somberend naar Patroon, dien hij niet vertrouwde. Bessos' donkere, Baktrische kop met de onweêrsoogen wendde zich telkens om... Telkens aarzelde Patroon den Koning te roepen... Tolk had hij van noode niet... Grieksch kende goed de Koning maar Patroon weifelde of zijn roep genadig ontvangen zoû worden: hij heugde zich hoe plotseling hoog en driftig de Koning kon worden... Nu

lette Dareios zelve op den hem telkens nabij dringenden Patroon en hij beval zijn eunuch Bubakes, die vlak naast zijn kar reed, Patroon te vragen of hij den Koning wenschte te spreken.

- Ja! riep Patroon. Vlakbij! Vlakbij!

Dareios beval hem te naderen; hij reed nu in Bubakes' plaats naast de kar en helde schuin over naar 's Konings oor.

- Koning! fluisterde hij. Wij waren eenmaal vijftigduizend!
- Vijftigduizend trouwe Grieken waart gij! be-aâmde Dareios.
- Wij zijn nu slechts enkele duizenden!
- Maar trouw steeds, hoop ik!
- Wij deelden drie jaren reeds alle uw kansen, Koning! In uw ongeluk waren wij u niet anders gezind dan in uw glorie! Welke landsstreek u ook ten laatste behouden blijve, wij kiezen dien als vaderland! Verknocht waren wij u in voorspoed, verknocht blijven wij u in tegenspoed! Daarom, o Koning, waag ik u te smeeken: duld, dat wij, Grieken, al zijn wij vreemdelingen, uwe bewakeren zijn! Beveel voortaan uw tent op te slaan midden in ons kamp! Griekenland is verloren voor ons; Baktriana ligt niet voor ons open: geen andere hoop hebben wij dan in u! De goden geven, dat gij nog in ànderen dan ons vertrouwen moogt stellen...
- ...Wat zegt Patroon den Koning? vroeg Bessos, in den stadigen stofwolk, een Grieksch verstaanden Baktrischen ruiter.
- Voor zoo ver ik verstaan kon tusschen het geratel der wielen, waarschuwde Patroon Dareios, zeide de Baktriër.

Maar de Koning had Patroon gevraagd:

- Waarom spreekt gij zoo, Patroon?

Toen keek Patroon om. In het zon-doorschichte stof doemde steeds Bessos' donkere kop boven den schichtig blikkenden kop van zijn ros en zijne oogen schichtten als onweêrslichten. Maar buiten gehoor was Bessos.

Patroon fluisterde aan Dareios' oor:

- Bessos en Nabarzanes zweren tegen u samen, o Vorst!

Het was of de wagenmenner, neef des Konings, gehoord had: hij hief de zweep en het tweespan schoot sneller vooruit: het dichte stof warrelde tot onzichtbaar-makens toe van den wagen.

- Binnen een uur, ging Patroon voort; zal uw lot en uw leven worden belaagd. Deze dag zal de laatste zijn of voor ù... of voor die vadermoordenaars, o Vorst!

Waren dit niet allen, die hun vorst zouden vermoorden? Het was of in Dareios alles verzonk. Of een wijde leêgte zich uit breidde in hem en om hem, een wanhopig makende leêgte, in de stofwolk, die hem verzwolg. Zijne handen krampten om hem, in het ijle, als van een, die verdronk; zijne oogen sloten zich. Hij wist het nu, meer door eindelijke ingeving dan door Patroons woorden: het was voor hem gedaan. Eenmaal had hij Ochos onttroond, nu zoû die Baktriër hem onttroonen... Als een rit des doods was dit daveren en draven langs den Medischen heirweg. Maar zich stellen in bewaking dier trouwe Grieken? Vierduizend slechts waren zij over: wat zoo zijne Perzen aarzelen zouden tegenover die dertigduizenden Baktriërs? En zij zouden aarzelen: dit wist hij! Omdat hij was de rampzalige Koning des Ongeluks, die het Noodlot noodig dacht te verpletteren.

Zelven scheen hem zijn eigen stem vreemd kalm in de ooren te klinken toen hij zeide:

- Patroon, overtuigd ben ik van uw trouw en van die der uwen. Maar zoo de mijnen mij ontrouw zijn, is het mij niet waard meer te leven. Verlaten wie de mijnen zijn en over wie ik heersch, kan ik niet. Te lang leefde ik reeds zoo zij denken mij weldra ontrouw te zijn...

- Koning! Koning!! schreeuwde Patroon in wanhoop.

Hij vrat het stof: zijn snik van radeloosheid verstikte in het stof; als verlamd geslagen liet hij de teugels vallen, bleef hij achter... Tegen den avond werd halt geblazen. Gunstige vlakte meende Artabazos bereikt te hebben om het kamp op te slaan, tevens om Alexandros af te wachten, zoo de Macedoniërs de Perzen achtervolgden.

Die nacht was van zwoelte zwaar. De rook der vuren, om het maal ontbrand, dreef laag en breidde zich als nevel uit boven de tenten. Nauwlijks, moeitevol, glom een enkele ster. Van verre kwam de wind en was als het huilen van een verre hyena, die nog

niet naderen dorst... Telkens scheen dat geluid daar te zwellen maar bleef dan weêr achter en hield zich in, tusschen de vaagheid der verre, nachtelijke heuvelen. Dareios was gegaan in zijn tent, haastiglijk opgeslagen. Toen Artabazos, vol strategiesch bedenken, hem naderde, blikte hij hem vreemd in de oogen bij het flakkerende licht der lampen. Hij antwoordde niet op wat Artabazos zeide. Grijnzen zag hij in de flakkering de leeuwen op de Babylonische wandtapijten: zij duizelden als dieren in een nachtmerrie krankzinnig om hem rond. Toen Bessos ontvangst vroeg, liet hij hem binnen. Eén oogenblik verlangde hij naar Patroon...

Maar de gedachte, dat Bessos dertigduizend Baktriërs aanvoerde, dat zijne eigene Perzen mismoedig en bitter waren en dat Patroon slechts vierduizend Grieken onder zich had, deed hem alle verlangen aanvoelen als warrelende riethalmen, waaraan hij zich klampte te midden van een draaikolk... Hij was verbaasd, dat Bessos hem naderde met hoofschen eerbied... Waarom gebeùrde het nog niet...? Hij wist niet, dat Bessos wachtte den boodschapper met Alexandros' antwoord... En als in een droom hoorde hij Bessos zeggen:

- Koning... goed deedt gij zeker Patroon niet te verhooren... Zoudt gij hèm meer vertrouwen dan mij? Grieken meer dan uw eigene onderdanen? Wie weet of Patroon... niet wacht den boodschapper... dien hij naar Alexandros zond... met het aanbod u... levend... in Alexandros' handen te leveren...?

De Koning, bleek, aarzelde te begrijpen. Hij zeide slechts met hoogmoedige lippen:

- Alexandros' rechtvaardigheid is mij bekend. Nooit zoû hij dergelijke laaghartigheid tot de zijne maken...

Zij zagen elkander koud in de oogen. Bessos, na eerbiedgebaar, trok zich terug.

- Artabazos, zeide Dareios, zich wendende.

De oude opperbevelhebber, plotseling, scheen te doorgronden. Achter, in de schemering der tent, had hij gehoord. En van ontzetting was hij plotseling een stokoude man.

- Koning!!!... trilde zijn stem.

- Zeg mij, Artabazos, vroeg Dareios' blanke stem. Bleven mijn perzen gewapend?

- Zij schenen moê, zeide de veldheer. Naar gewoonte ontdeden zij zich van hunne wapenen en gaven die in het arsenaal.

- De Baktriërs...?

- Zij bleven gewapend, slechts ten deele ontgespt, naar hunne gewoonte dezer laatste nachten.

- Zoo is het gedaan, zeide Dareios. Of Alexandros... nièt Patroons... maar... Bessos' aanbod aanneemt... of... niet. Zoo is het gedaan... voor mij.

- Aanstonds zal ik den Perzen bevelen zich te wapenen! riep bevende Artabazos.

Dareios hield hem tegen.

- Het is te vergeefs, zeide hij.

- Heer! riep Artabazos. Stel u onder bescherming der Grieken! De Perzen zullen in het Grieksche kamp u volgen!

- Zij zullen het niet, zeide Dareios. Het is te vergeefs. Ga, Artabazos...

Hij omhelsde den ouden veldheer vast in zijn armen en kuste hem, wetende, dat hij hem niet meer zoû zien.

- Heer! riep Artabazos. Ik zal doen wát ik kan. Onze Perzische troepen bewegen...

Hij stortte de tent uit. Dareios bleef alleen. De lampen brandden slecht. De groote tent was vol duisternis: uit de schaduwen grijnsden de Babylonische tapijtgedrochten. Op en neêr, op en neêr, liep Dareios met wijde stappen, niet wetende wat... Hij dacht aan doode Stateira, aan zijne dochters, aan zijne moeder; zijne dochters de vrouwen der Macedoniërs, zijne moeder aanbiddende den Macedoniër; zijn zoon, zijn kleine prins...! In drie jaren had hij hen niet meer gezien, drie jaren waren met de Macedoniërs zij... Zijn broeder Oxathres was met hen... Vele anderen... Allen... Hij gevoelde zich geheel alleen, hij, de Koning der Koningen... De wind huilde aan - hoor! - als een reusachtig roofdier, ver, dat nog aarzelde: de tapijten bewogen als met rillingen.

Plotseling kreunde hij met een luiden kreet van niet meer te

bedwingene rampzaligheid. Hij bedekte zich het hoofd in zijn mantel, stortte over den grond en bleef zoo...

Zoo, in rouw of grootste smart, weten de Perzen vaak te sterven. Na dagen lange, bewegingloze verstarring en hongerwee, na dagen lang... Hij rees op en lachte. Zag naar zijn zwaard... Zichzelven te doorsteken? Geheel zijn hoogmoed plots richtte zich. Als allen hem verlieten, zoû hij alleen met zich samen blijven. Niet zoû hij zichzelven dooden. Zij zouden het hem doen, moeten doen.

Doelloos zag hij om zich, zoekende hij wist niet wat. Hij beurde de deurtapijten, zag uit. Ginds, in de nacht, breidden de tenten, doodsachtig, spoke-achtig, stil in den wind, die heftiger huilde, aan te blaffen scheen tegen de tentezeilen, die klakkerden.

- Wachten! riep hij. Wie daar? Wachten! Zijt gij niet daar?

De wachten hadden de koninklijke tent verlaten.

- Is daar niemand? Wachten!!

Er was niemand. Van de koninklijke lijf- en tentewacht was de laatste speerdrager gegaan. In de duisternis waren zij als opgelost, zij allen, die steeds rondom het pavillioen op hunne speren te waken stonden. Officieren en speredragers; zij waren allen gegaan.

Dareios rilde van koude. Hij liet het deurtapijt vallen. Donkerder scheen het nog in de tent.

- Eunuchen! riep hij. Eunuchen!

Het was of hij zich hunne namen niet heugde. Tusschen de plooien der gordijnen, achter de wandtapijten bewoog het. En nader kropen drie, vier, vijf... zeven oude, bevende gedaanten, als apen.

- Zijt gij daar... eunuchen? Bubakes, gij? Tyriotès?

- Ja, Heer... kreunden de oude stemmen.

Het waren de zeven eunuchen. Zij waren niet gevlucht. Hun bleef niets over dan hun eigen trouw en te sterven met hun Koning, als het de goden gunden.

- Eunuchen... Waarom branden de lampen zoo slecht...?

Zij kreunden:

- Heer... de olie ontbrak ons...

Toen, plotseling, huilden zij allen luid op, klaagden en knielden, dringende, rondom Dareios; als honden waren zij, die hem handen en voeten likten.

- Gaat! riep hij. Gaat allen! Vlucht! Bergt uw leven!

Zij kreunden en huilden hevig en schudden van neen de hoofden.

- Ik beveel het! Wat moet gij mij ongehoorzaam zijn dit laatste oogenblik? Is het omdat ik u niet kan doen geeselen?

Zij schreeuwden van smart. Toen joeg hij hen weg, wees hen de deur, waarvoor hij de tapijten hief. Omdat zij niet durfden meer tegen streven, liepen zij, huilende en kermende, uit, de tenten, misschien den dood te gemoet...

In het kamp hoorden de Baktriërs hun jammeren, dat zich verspreidde in de nacht en den aanhuilenden, -huilenden wind.

- Den dood heeft Dareios zich aangedaan! riepen rondom de Baktriërs.

Er was de eerste schemer van dageraad. Bessos, Nabarzanes liepen uit hunne tent.

- De Koning? vroegen zij omrond.

- Dareios heeft zich doorstoken! riepen de Baktriërs. De eunuchen hebben gillende de tent verlaten...

Met hunne officieren en aanhangers ijlden Bessos en Nabarzanes naar de koninklijke tent. Achter hen ontwaakte het kamp in een dadelijk hevig gedruisch en heftigste ontroering.

Bessos rukte het deurtapijt open. Of hij een spook zag, schreeuwde hij, deinsde hij. Dareios stond voor hem: bleek, hoog, hooger als ware hij gegroeid, in de van uitbrandende lampen doorwalmde tenteschemering.

- Grijpt hem! beval Nabarzanes.

De Baktriërs stortten binnen. In de wijde tent, geheel alleen, stond Dareios.

- Niet ik zal mij dooden! riep hij. Doodt gij mij!

- Wij willen u levend!! riep Bessos, schuimbekkend van blijdschap.

- Kettingen! Kettingen! riep Nabarzanes.

Zij zochten kettingen. Zij vonden gouden kettingen: het waren zadelkettingen, mantelkettingen, halskettingen; zij boeiden Dareios met gouden kettingen. Zij sleepten hem meê, hij strompelde, viel, zij rukten hem op. Buiten, op verwarde bevelen, terwijl de Baktriërs bij horden uit het kamp aan stormden, werd een bagage-wagen, vuil van het doorwade slib, voor gevoerd. De Baktriërs smeten Dareios er op; zij overdekten hem ruw met beestevellen.

- Toont hem nog niet den Perzen! riep Nabarzanes. Verbergt hem nog voor het oog!

- Verstikt hem niet! riep Bessos.

Maar meer beestevellen werden gestapeld over den wagen.

- Hu! Hu! zette de menner zijn paarden aan.

De paarden trokken.

- Moet ik dwars door dat vechten? riep de menner. De Grieken vechten daar met jullie Baktriërs!

- Dwars er door! schreeuwde Bessos. In de pan zullen de Grieken gehakt!

- Waarheen? Waarheen? riepen de Baktrische officieren, in verwarring, op hun steigerende paarden.

- Alexandros is achter ons!! schreeuwde het op in alarm.

Door het kamp in tumult, door de zich razend wanhopig verdedigende Grieken maakten de Baktrische officieren om Bessos en Nabarzanes zich en den wagen baan. Terwijl een horde aanstormende, tuchtlooze plunderaars de tapijten aftrokken van de koninklijke tent en er in de armen het vaatwerk uit weg droegen, stapelend de kostbare dingen op haastig voor gevoerde, smerige, wielwrakke karren...

XVIII

Op weg naar Ekbátana hoorde Alexandros, dat Dareios Ekbátana had verlaten. Het waren Perzische overloopers, die het hem vertelden; niet wilden zij langer geslingerd worden op de wisselvallige fortuin van een reeds driemaal gevlucht zijnden Koning: nu

kozen zij Alexandros tot Koning! Het bericht gaf een ontroering in de dichte rangen van het Macedonische leger: zij hadden gedacht maanden lang Ekbátana, met hare zeven muren, te moeten belegeren: nu hoorden zij met verbazing, in opwinding en overstelping, dat Dareios gevlucht was. Waarheen? De richting naar Baktrië uit. Plotseling zagen de Macedoniërs het eind van den oorlog als een hel vizioen voor zich uit: den vluchtenden Koning ingehaald, gevangen genomen...! Zij terug naar hunne haardsteden, naar Macedonië, waarheen zij smachtten, smachtten als naar brood en water! Bevelen werden gegeven den pas te versnellen. Links verglooiden in den blakenden middag de heuvelende velden van Paraitakene: immense landschappen met hier en daar een palmboom, een groep van twee, drie palmboomen; rechts vergleden in een gouden blondheid de zand-glinsterende woestijnen. Enkele kalkwitte rondten koepelden in het verschiet van den weg op uit een brokkelende ommuring, grijzig roze tusschen de stofoverdekte zomerbladeren van drie platanen: het was Tabas, een kleine stad, maar vol Perzische overloopers. Zij wachtten op Alexandros: in radeloosheid liepen zij hem te gemoet; met hen was de Babyloniër Bagistanes, een der veldheeren van Dareios. Ter zij van den verblindend wit stoffigen weg, knielde hij met een gebaar van wanhoop voor Alexandros, die naderde te paard.

- Koning! Koning! smeekte de Babyloniër. Erbarm u onzer!
- Waarom verliet gij uw vorst?
- Het is verloren. Het is alles verloren voor de Perzen! Babyloniër ben ik Pers toch en deze allen zijn Perzen! Dareios is met de Baktriërs en Bessos naar Baktriana!
- Zal hij er een nieuw rijk stichten?
- Wie weet het! Wie weet wat geschieden zal! Onze bezieldste Magiërs zouden zich niet uitspreken durven!

Alexandros stond den overloopers toe het Macedonische leger te volgen. In de stad verzamelde Alexandros de Vrienden om zich.

- Dareios is niet ver weg, verlaten door de zijnen. Wellicht reeds hun slachtoffer. Onze eindzege stellen wij in de overmeestering van zijn koninklijke persoon. Wij moeten niet dralen.

Rust werd het leger niet gegund. Trouwens, de opwinding was zoo groot, dat als een dronkenschap de Macedoniërs vervoerde. Wie moê was, mocht na korte rust na komen. Maar wie niet moê was, werd bevolen met een pas als een durende looppas, op een draf als een durende draf voort te maken. Nauwlijks enkelen bleven te Tabas achter.

Vijfhonderd stadiën vorderde Alexandros in dezen voort-ijlenden roes: de Babyloniër, de Perzen wezen den weg. Tegen den middag bereikten de Macedoniërs het verlaten, Baktrische kampement, waar Bessos zich van Dareios had meester gemaakt: vele sporen nog duidden op geweld en overhaasting: een arsenaal vol vergeten wapenen; het houten geraamte der geplunderde koningstent; de lijken der Grieksche huurlingen, vermoord, verminkt, afgemaakt, bij stapels liggende waar zij zich en den Koning hadden in vertwijfeling willen verdedigen en bevrijden.

Velen der Macedoniërs konden niet verder: zij waren uitgeput. De paarden eveneens. Voedingsmiddelen waren niet meer in het nabij zijnde gehucht te vinden en zelve hadden de Macedoniërs er niet voor gezorgd. Weêr gunde Alexandros wie moê was rust maar hij koos zesduizend ruiters uit en driehonderd zwaar-gewapenden, zoowel te paard strijdende als te voet. Zij zouden hem volgen, riepen zij uit, in vervoering om zijne eigen vervoering. En zij gingen op weg, met de Vrienden.

Intusschen stroomden van alle kanten de Perzische overloopers toe. Zij jammerden om hun lot en dat van Dareios; langs den weg vielen zij in het stof en smeekten genade en op genomen te worden onder de Macedonische troepen. Er waren bij Orsillos en Mithrahenes, Perzen van hoogen rang en zij zeiden, dat slechts vijfhonderd stadiën verder de Baktriërs met den mishandelden Koning vluchtten in wanorde en tuchteloosheid. Verder-op draafde met zijne troepen Brokubelos, zoon van Mazaios, Alexandros te moet: hij wuifde een witten doek, steeg af, knielde neêr, bood in het stof onderwerping aan. Tweehonderd stadiën nauwlijks slechts was Bessos verwijderd, zeide hij. Dareios leefde, zeide hij, maar geketend neêr geworpen over een vuile kar. De

Perzische heerschappij bestond niet meer, riep hij uit en snikte. Alexandros, zich voorover buigende, reikte hem de hand, bood hem verzoening, sprak hem van zijn vader Mazaios, eenmaal bij Arbela Alexandros' dappere tegenstander, nu zijn eigen satraap in Babylon.

De Macedoniërs draafden voort, spoorden onbarmhartig de paarden. Waren het tweehonderd stadiën? Onverwachts, voor hun ijlende vaart zagen zij de immense stofwolk, wolkende omhoog en weder omneêr, overnevelende de blauwe zomerlucht tot grauwe wolken, waardoor de zon ter nauwer nood uit scheen. Het waren de vluchtende Baktriërs. Waarom zij niet stand hielden, zich niet verspreidden over de vlakte en slag leverden, was den Macedoniërs een raadsel. Zij waren dertigduizenden en meer, zeiden de Perzische overloopers. Zij konden bevroeden, dat ten doode moê de Macedonische vervolgers waren. Maar Brokubelos, rijdende naast Alexandros, zeide, het was altijd zoo, met die Barbaren der bergen. Ruwe kerels maar tuchtloos en laf. Nooit was op hen te rekenen; klaarblijkelijk waren zij Bessos' zaak afgevallen, wilden zij niet strijden, zochten goed heenkomen waar ook maar.

- Zoo wij den Koning Dareios nog levend bevrijden, riep Alexandros; zal ik gelukkig zijn! Ik wensch niets meer dan verzoening en broederschap!

Rondom hadden de Perzische overloopers zijn woorden gehoord. Zij juichten hem toe, ontroerd. Het was een dichte drang over den heirweg.

- Ik wensch geen noodelooze slachting onder de Baktriërs! riep Alexandros.

De Macedoniërs verspreidden zich sneller van den weg af, over de vlakte om de her en der in paniek vluchtende Baktriërs te achtervolgen. Bij horden gaven zij zich gevangen; wie Alexandros' vaart niet bij konden houden en zich vertraagden, uitgeput, langs den weg, vielen horden Baktriërs, zich neêr werpend in onderwerping, toch nog in handen. Er waren meer overwonnenen dan overwinnaars. Maar de Baktriërs zagen het niet of wilden

niet strijden, in wisselvalligheid nu Bessos afvallig.

De zon zonk en bloedde breed in rosse meren weg aan de Westerkim; geheel de wijde hemel overtoog zich met de vale, paarsche asschen. Over het wijde landschap, opbultende, opbobbelende met de rotsachtige verheffingen, hooger klimmende naar de verdere bergen toe, in de zich weg trekkende stralen, brandde nog na de schroeiende, uitdorstende droogheid van dien dag, het overal opgejaagde, heen en weder stuivelende stof en vervulde met milliarden gloeiende atomen de wijdte. Het was als een vuur in atomen, dat overvulde de atmosfeer. Een krankzinnige woede om te drinken dreef Macedoniërs en Baktriërs rond om te zoeken naar water. Zij verlieten den heirweg, zochten over de vlakte: hunne silhouetten donkerden overal over het landschap als met gedaanten van zoekende apen. Dan klonk door het roezemoezen der verre, ijle stemmen een dol gehinnik van paarden, neêr gezonken, hijgebekkend van dorst. Een Macedoniër, Polystratos, het veld doorloopende, kreunende van martelende smachting, wankelende, verpletterd onder zijn zwaar kuras, zwaren helm, had eindelijk de bron gevonden, die enkele verdwaasd vluchtende boeren, midden in den oorlog verdwaald, hem op zijne dreiging hadden gewezen. Het was een bijkans opgedroogde plas, karig gevoed door een geheimzinnig wellende sijpeling tusschen de rotsen. Hij nam zijn helm en schepte zich van het nat, bevochtte met enkele droppelen lippen en keel. Om hem heen, in het wijde, zochten de dwalende apengedaanten in het meer en meer nachtende duister en roezemoesden de stemmen. En hinnikten klagend de paarden. Vlak-bij lag tusschen weg geworpene Baktrische wapenen - schilden, bogen, speren - een mizerabele kar, overstapeld met beestevellen en de paarden er voor, neêr gestort, pijl-doorschoten, huilden klagend en hinnikend hunne langzame stervingen uit. Het trof Polystratus, verwonderd, dat de paarden waren doorschoten. Hij naderde en ontzette hevig. Twijfelloos herkenbaar, tusschen de smerige beestevellen zichtbaar, lag Dareios, helmloos, geketend, over de kar. Zijne ketenen glinsterden op, in het laatste gloren, als goud. De schubben zijner rusting

glinsterden, een pijl doorstak hem den hals; een pijl stak hem door het onderlijf. Zijne oogen, van lijden puilende, zagen in den laatsten zongloor of zij niet zagen meer... Zijn vertrokken mond hing open en nog bewoog hijgende zijn borst. De Macedoniër meende dat de lippen bewogen en ‘water!’ vroegen. Hij liep naar de plas tusschen de rotsen, bracht enkele droppelen in zijn helm mede. Maar krachteloos scheen reeds de mond tot drinken. Hij tastte voorzichtig aan de pijl in den hals, trok de hand weêr terug..

- Hei! riep hij. Macedoniërs! Hier heen!

Hij riep, onder den wijden, nachtenden hemel. Zij meenden, dat hij water gevonden had.

- Roept Alexandros! riep hij. Waar is de Koning, Alexandros? Hier ligt hij... Dareios!

Zij liepen toe en verspreidden zich weêr. Enkelen wierpen zich neêr bij den straal tusschen het rotsgesteente, poogden te slurpen, belangeloos voor iets anders dan lessching hunner verkrankzinnigende dorsten. Anderen, nauwlijks geknield, bezwijmden, ten doode uitgeput.

- Roept Alexandros! drong Polystratos. Bericht hem, dat ik Dareios gevonden heb!

Er liepen er weg, Alexandros zoekende. Waar was hij? Verder nog den weg af gedraafd? Over de vlakte hij zoekende ook naar water of... naar Dareios? Lang duurde het. Polystratos meende, dat Dareios nog leefde... Waarom wisselden van schittering anders die schubben des pantsers, die gouden boeien? De pijlen waren Baktrische pijlen. De Baktriërs, twijfelloos, hadden zelve Dareios doorschoten. Zij hadden zelve de paarden van de kar doorschoten. Zekerlijk toen zij verloren achtten hun zaak, hadden zij zich van den Koning willen ontdoen.

Leefde hij nog? Bewoog niet die hand? Of was het de laatste speling van het zwijmende licht? Werktuigelijk greep de Macedoniër Dareios' vingers. Voelde hij een zwakken druk, als een erkenning van des vijands erbarmen, dat aan dien veegen mond enkele waterdroppelen had willen reiken of verbeeldde hij zich die dingen?

Er naderde flambouwegloor over de vlakte. Hierheen! Hierheen! riepen stemmen. Het was Alexandros te voet, tusschen de Vrienden. Polystratos rees op.

- Koning! riep Polystratos. Hierheen! Ik heb Dareios gevonden!

Alexandros naderde. De toortsen wierpen de wisselende felle gloeden uit zwart walmenden smook neêr. Het gloeide over wie daar in de kar neêr gesmeten lag in een flarde van rooden mantel, koningsmantel doorweekt van bloed.

De paarden, doorpriemd, lagen nu dood, koppen over elkaâr. De Koning der Koningen, Dareios, was dood. Zwijgend wees Alexandros naar de beide pijlen. Polystratos trok de eene na de andere voorzichtiglijk uit. Vragend keek hij Alexandros aan. Het was geheel nacht geworden: over de donkere vlakte brandden om de kar de flambouwen.

Alexandros staarde en zweeg. Niemand sprak.

Toen ontklampte Alexandros zich van den schouder zijn korte chlamys. Hij spreidde zelve het, van stof stijve, purperdoek over Dareios' verwrongen gelaat.

XIX

In de lange maanden, die volgden, was als een vreemde rust en toch als een vreemde wachting, dat deze rust niet blijven zoû. Alexandros was onbetwijfeld Koning van Azië, nu Dareios was omgekomen, nu hij diens broeder Oxathtes zelfs onder de Vrienden in zijn leger had opgenomen, nu vele hooge Perzen hem onderwerping hadden aangeboden. Uit Macedonië waren berichten gekomen, dat de Lacedaimoniërs, die Antipatros den oorlog hadden verklaard, verslagen waren, dat hun koning Agis gesneuveld was. De gunst der verliefde Fortuin scheen Alexandros bij te blijven. Maar Nabarzanes had zich meester gemaakt van Hyrkanië; Bessos, de koningsmoordenaar, had zich tot koning van Baktriana uit geroepen; wilde volkeren als Dahen, Sogdiërs, Massageten en Saken, meenende, dat de dood van Dareios

hun gelegenheid schonk om álle juk af te werpen, waren met vele, niet Macedoniesch gezinde, satrapen in beroering, om Alexandros, mocht hij rechten willen doen gelden, te wederstaan en deze stemming verhinderde Alexandros als onbetwiste overwinnaar terug te keeren naar Suza, liever naar Babylon, waar hij de hoofdplaats wilde stichten van zijn nieuwe rijk.

Parmenion, met een talrijk leger, in Ekbátana gebleven, was Alexandros, zonder bepaald doel, enkel om zijn gezag te bevesten, in de richting der vijandige satrapieën gegaan door Parthyaia, het land der Parthen, naar de stad Hekatompylos. De door Grieken gebouwde stad had een Grieksch aanzicht; verrassend tusschen de bosschages van palmen deden de tempels met Dorische, de gebouwen met Ionische, Korinthische zuilen. Alexandros hield er als een Aziatiesch hof. Nu, zonder aarzeling, doste hij zich als een Perziesch Despoot, in het lange, even sleepend gewaad met den diadeem rondom de tiara en de Vrienden eindelijk dosten zich niet anders dan de satrapen. Het was reeds de overwinning van de omgeving, zelfs in deze stad der Grieksche kolonisten.

Het was een overwinning, die zich openbaarde in een molliger accent, in een loomer gebaar: het was wat zweefde in de lucht als onzegbaar aroom en door drong in bloed en ziel dier jonge wereldveroveraars. In het koninklijk paleis was de harem thans ingericht met het gewijde getal van driehonderd-vijf-en-zestig bijvrouwen; tevens zwermden er, naar de gewoonte der Perzische Koningen, tal van jeugdige eunuchen om, die wisten de geheime wellusten, die welke Bagoas den Koning bereidde, de wellusten van drank en van dans. Als de Macedonische veteranen in de galerijen en zalen van het paleis iets zagen van deze nieuw aangenomene, Oostersche zede, vloekten zij in stilte en murmureerden. Zij brachten hunne bezwaren den Vrienden voor maar deze haalden de schouders op; er was niets aan te doen, al keurden zij zelve af. Zonder het zich bewust te worden, begrepen zij, dat tegen die overwinning der omgeving, tegen die bezwijmelende doordringing van het aroom niet was te strijden... Zij gaven zich over, zij lieten zich gaan. Onder hen was het vooral Filotas, die de klagers

aanried te leven en te laten leven. In zijn eigen paleis, dat was als een groot, marmeren landhuis, even buiten de stad, tusschen laurierbosschen en rozenbosschages, leefde hij zijne zalige dagen. Zoo was hij altijd geweest, de zoon van Parmenion, de lichtzinnige levensgenieter, wien de glimlach van blijdschap niet week van de lippen. Hij beminde de goede sier aan tafel, de rijk gekruide wijnen, spel van snaren en helle cymbalen, het dansend wringen van jeugdige meisjes en knapen, de rijke, Perzische gewaden, het kunstvol gedreven vaatwerk, de kunstvol gezette juweelen, de bevallige, Perzische meubelen; al dat als buit hem toe was gevallen durende deze jaren. Meer dan de andere Vrienden beminde hij al die, het leven tot verfijnde zaligheid makende, schoonheden en tusschen die allen beminde hij de blonde Antigone. Buiten zijn paleis, in het groen verborgen, waren opgesteld de vele wagens, die hem steeds zijne, met smaak verzamelde, rijkdommen, waar hem de oorlog ook dwong te gaan, mede voerden. Zijne mooie paarden, die hij beminde als alles dat schoon was, werden in de ruime stallen met liefde verzorgd door tal van stalknechten, onder het zorgzame oog des meesters. In den veldslag veldheer en soldaat van uitnemendheid, was hij tevens in elk uur van vrede of tusschenpooze de beminnaar van het leven en ál wat dit den mensch gaf, die het wist te nemen en te genieten. Alexandros zelve waardeerde Filotas hierom. Ook hij beminde meer en meer alle levensgenietingen en het waren iedere nacht nu de festijnen met niet meer, als in den beginne, de geheime verzwijmelingen, met meer en meer de openbare dronkenschappen. Maar de Koning, in zijne feesten, wist niet als de Vriend de gewijde maat steeds te behouden. Zijn machtiger geest, in deze uitspattingen, dwong hem eerder tot het matelooze, het brutalere. Had Alexandros eerst tot vervroolijking der banketten Grieksche zangers, mimen, fluitspeelsters, danseressen ontboden uit Hellas, hij beminde nu ook de kunstlooze ruwe muziek en wellustdansen der Barbaarsche vrouwen en knapen te aanzien en te hooren. Als Filotas afkeurde, was hij niet tevreden. Trouwens, de gemeenzame toon, die Filotas nooit had afgewend tegen den Koning, mis-

haagde Alexandros. De andere Vrienden - zelfs Hefaistion - hadden, sedert Alexandros het duldde door de Perzen, die hem naderden, knielende aanbeden te worden als zij hunne Achaimeniden gewoon waren te aanbidden, hun toon langzamerhand gewijzigd tot grooteren eerbied. Filotas liet dit na en den wassenden hoogmoed van Alexandros beleedigde deze onoplettendheid.

In wachting op bericht en besluitneming gingen de dagen voorbij. Plotseling, omdat vele voedingsmiddelen werden aan gevoerd, ging een gerucht door de Macedoniërs, dat de oorlog uit was en dat Alexandros terug naar Macedonië keerde. Een immense opwinding ging door de falanxen: de soldaten begonnen hunne goederen te pakken; zij juichten, zij schreeuwden van blijdschap.

Maar slechts de Grieksche troepen werden terug gezonden met een gift van zesduizend drachmen voor iederen ruiter...

Alexandros was pijnlijk getroffen door die onbedwongen vreugde zijner manschappen om een loos bericht. Zij wilden naar huis? Zij wilden, dat de oorlog uit was! Hij sprak hen toe, van de Vrienden omringd. Telkens moest hij weêr het hun inprenten, dat Azië niet veroverd was. Dat in het Oosten de vijandige elementen stille dreigden. Dat Nabarzanes meester van Hyrkanië was; dat Bessos dreigde met een aanval, dat de vorsten van het verre Indië samen zwoeren tegen de veroveraars uit het Westen... Zouden zij, de Macedoniërs, alle deze jaren hebben gestreden en overwonnen om, nauwlijks hun hielen gelicht, deze overmeesterde landen dadelijk te verliezen aan wie hen achterna zouden komen? Vier dagen slechts, meer waren van noode niet!! Na zoo vele jaren, vier dagen slechts, niet over zeeën en breede rivieren en door bergkloven, als zij reeds over hadden gestoken en door waren getrokken, maar over en door niet meer dan een wijde, vruchtbare vlakte! Vier dagen slechts en zij zouden in Hyrkanië zijn! De soldaten lieten zich mede slepen door de onwederstaanbare macht van Alexandros' woord. Bij Zeus, zoû het in vier dagen nu zijn geschied? Zouden zij dan ongetwijfeld de veroveraars der bestaande wereld zijn? Zij vergaten fabelachtig Indië, zij vergaten zelfs drei-

gend Baktrië, zij herinnerden nu zich slechts te nemen Hyrkanië. En zij juichten hem toe; zij beloofden meê te gaan; zij smeekten hem hen te voeren waar hij wilde. Het was als een onwederstaanbare invloed, die zijn stem, zijn blik, zijn gebaar op hen uitoefende, trots zijn hen ergerlijk Perziesch koningsgewaad.

Zij volgden hem in Hyrkanië. Overal, rondom was de stille dreiging der Barbaarsche volkeren, der Marden en Dahen, der Derbiken en Chorasmiërs. Maar de Macedoniërs zagen hen niet: vrees voor Alexandros hield hen ver van de wegen. Het waren wind-doorveegde woestenijen of wouden met nauwlijks begaanbare paden, door de inboorlingen plat getrapt in het struikelhout. Het waren woeste stroomen, zich stortende van rots bij rots of het waren de plotse ravijnen en berginstortingen. De boomen wrongen hunne ontbladerende tronken en takken aan de boorden der afgronden maar het was of de glimlach van Alexandros deze wildernissen met vreemde, geheime liefde toe ging. Hij verjeugdigde dezer dagen, in zijn eenvoudigen, metalen pantserrok; hij geleek weêr op zichzelven en op den jeugdigen Macedonischen prins, die van verre Azië was komen veroveren. Plotseling waren het verrassend vruchtbare streken, als groote ooftbongerds, waar de vruchten in de herfstzon hingen te zwellen en de wilde druivewingerds slingerden zich trossezwaar langs het rotssteen. Duizende bijen zoemden orn: op de bladeren van zekere eikeboomen lieten zij des nachts lagen van honig achter, die de minste zonnestraal echter vervluchtigde: voór dageraad haastten zich de Macedoniërs de zoet beladen takken af te breken en snoepten zij begeerig de lekkernij.

In de bosschen en naburige gehuchten waren vele Perzen na Dareios' dood gevlucht. Zij kwamen nu Alexandros te moet en boden hem onderwerping aan. Het was Fratafrenes, met zijne troepen; Alexandros ontving hem welwillend. Het was Fradates, satraap over de Tapuriërs, dien Krateros den Koning toe voerde; Alexandros handhaafde hem in zijne waardigheid. Het was Menapis, dien hij satraap over Hyrkanië benoemde.

Het was Artabazos, de Achaimenide, de oude opperbevelheb-

ber van Dareios, de vader van Barsina! Na de vreeslijke nacht, toen de Koning der Koningen, geboeid met gouden ketenen, op een kar was neêr gesmeten en met smerige huiden bedekt, was Artabazos voor de overmacht hier heen gevlucht, met zijn negen zonen, met velen der Grieksche huurlingen. De grijsaard telde vijf-en-negentig jaren. Toen hij Alexandros naderde, weêrhield hem de Koning te knielen en reikte beide handen.

- Koning, zeide Artabazos; eenmaal, toen Ochos heerschte, verbande hij mij en vond ik toevlucht bij Filippos, uw vader, in Macedonië.

- Om die gastvrijheid, u door mijn pleegvader geboden, is uwe persoon mij gewijd, zeide Alexandros.

- Dat mijn negen zonen leven, zoo lang zij Alexandros mogen dienen.

- Ik wensch uw wensch mede, zeide Alexandros, geroerd, ziende naar de negen jongelingen, broederen van Barsina.

En hoewel hij te voet was, liet hij zich voor voeren zijn paard, opdat de oude veldheer niet te voet behoefde te gaan als hij.

Onder de Perzen maakte hij zich bemind. Allen, die hem waren te gemoet gekomen in onderwerping, ondergingen zijne bekoring. Zij deden hem gelofte de onwillige Barbaren met hem te overwinnen. Zijne verontwaardiging over Nabarzanes en Bessos was niet minder dan de hunne. Hij beklaagde zeer het lot van Dareios en zij gevoelden, dat hij oprecht was. Zij wisten, dat hij Dareios' lijk, gebalsemd, in statie, naar Sisygambis, naar Suza, had doen voeren. Hoe hij het betreurde, dat geene verzoening had plaats kunnen hebben, dat hij Sisygambis haar zoon nret in de armen gevoerd had! Groot van ziel vonden hem deze voorname Perzen: zij waren hem nu verknocht voor het leven. De Vrienden zelve zagen het met ijverzucht aan. Het was of zij achter werden gesteld als Alexandros, door de Perzen omringd, voort reed. De Barbaren bleven onzichtbaar maar de wouden waren als betooverd. Immense rotstafelen rezen op, achter hare wanden de geheimen dier volkeren bewarend. Boomen waren reeds eeuwen geleden geplant en de jonge takken reeds eeuwen geleden gebogen

en verwrongen in elkander: zoo waren ondoordringbare hagen gegroeid tot de hoogte van hooge boomen: het waren boommuren, die deze landen onneembaar maakten. In stilte morden de Macedoniërs. Het was bijna onmogelijk door de oude, knoestige, vergroeide takken den bijl te slaan. Maar des nachts slopen als slangen de inboorlingen tusschen het takverweefsel en moordden zij de slapende soldaten en als demonen stalen zij Bukefalos. Toen Alexandros door een tolk had laten melden, dat hij geen Barbaar het leven zoude sparen, zoo zij het paard niet terug brachten, brachten zij, des nachts, ongemerkt, als in stille spot en vrees beiden, het paard weder op stal. En boden geschenken aan. Alexandros, daarop, liet verwoed het bosch kappen: de Barbaren onderwierpen zich.

De Macedoniërs bereikten de stad, Hyrkanië als het land genaamd; er was een paleis, waar Dareios gewoon was geweest te verblijven zoo hij deze streken bezocht. Hier nam Alexandros teeder afscheid van Artabazos. Hij omhelsde hem en zeide hem te gaan in vrede naar zijne goederen om de rust des ouderdoms te genieten. Hij sprak hem gevoelvol van Barsina en van zijn zoon Herakles. In ontroering vertrotschte de oude Pers: hij wist, dat Sisygambis het kind opvoeden deed. En huis gaande was in hem de trots, dat wellicht zijn kleinzoon eenmaal Koning van Perzië zoû kunnen worden...

Onverwachts kondde Nabarzanes zich aan, in onderwerping, met rijke geschenken. Van te voren had hij Alexandros geschreven, zich verontschuldigd om den moord, door Bessos, niet hèm, bevolen op Dareios. Zoo Dareios slechts niet de Grieksche huurlingen voor had getrokken boven de trouwe Baktriërs, was het niet zoo ver gekomen. Alexandros schonk Nabarzanes genade. De Perzen, ontstemd hierom, won hij weder toen hij verzekerde, dat hij nooit Bessos vergeven zoû van wien gemeld werd, dat hij onder den naam Artaxerxes, onder Baktriërs en Skythen, zich Koning der Koningen liet noemen.

Op weg naar Baktrië kampeerde Alexandros voor de stad Artakakna. Het was midden in Azië. De hoogmoedige gedachte nu

zwol in hem overal in zijn rijk steden te stichten, die hij Alexandria zoude noemen. Hij droeg weêr het Perzische koningsgewaad en liet groeien zijn baard. De Perzen, die hem omringden, naderden hem nu niet anders dan met het gebaar der aanbidding, voorover geknield en gebogen, de lippen ter aarde, de handen geheven. Hij duldde het, hoewel hij het nooit bevolen had. In zijne tenten heerschte alle de weelde en omslag, die Dareios omringd had. Bagoas regelde geheel dit hofbedrijf. De zwerm der jonge eunuchen en haremvrouwen omringde steeds in uitgebreid kampement de koningstent. Het was dezer dagen dat onverwachts Nikanor stierf, zoon van Parmenion, die in Ekbátana was, Filotas' broeder.

Groote rouw heerschte onder de Macedoniërs. Toen Filotas terug van den brandstapel zijns broeders kwam, terwijl nog hoog opklaagde der Libysche weensters eentonige klacht, stiet hij, het hoofd nog gesluierd, op Alexandros. Het scheen, dat de Koning zeer ontstemd was. Was het om den dood van Nikanor, den uitnemenden veldheer? Was het om geheimzinnig broeiende reden?

- Waarom groet gij mij niet? vroeg Alexandros, in het Perziesch, hoog: de voorname Perzen omringden hem.

Filotas schrikte.

- Ik? vroeg hij, verward.

Hij had den Koning begroet op de Macedonische wijze, toen deze bij den brandstapel eer den doode bewezen had.

- Ik meen, ging voort Alexandros; waarom buigt ge de knie niet voor mij?

- Ik?? herhaalde Filotas in ontsteltenis.

Ontzet zag hij den Koning aan, den vroegeren wapenmakker en Vriend. Hij ontmoette een hoogen, trotschen blik. Alexandros, bleek, zichtbaar ontdaan van geheimzinnigen toorn, ging met de Perzen voorbij.

- O goden! riep Filotas, tusschen zijne vrienden en de parazieten, die hem om zijne mildheid steeds omringden. Ben ik in ongenade bij Alexandros?!

XX

De dagen gingen voorbij. Filotas, in zijn plots verontrust gemoed, herstelde zich, begreep niet waarom hij bij Alexandros in ongenade zoû kunnen vallen. Hij, een der Vrienden sedert 's Konings jongelingsjaren! Wat ook Krateros, in het geheim, hem haatte!

Het leger trok door Azië naar de landen der Drangen, woeste, krijgszuchtige Barbaren, over wie Barzaëntes, op Bessos' hand, satraap was. Aan den Arios-stroom stichtte Alexandros een stad en noemde haar Alexandria.

Iets van euvelduiding doortroebelde nog Filotas. Die nacht, in zijn tent, aan het avondmaal, dat hij steeds in weelde nam, met zijne tafelschuimers en vrienden, met Antigone, de blonde Griekin, was hij lichtelijk dronken, als hij den laatsten tijd dikwijls was, op den duur niet bestand als de Perzen zelve tegen de zwaar gekruide, Perzische wijnen, die hem de eunuchen mengden.

- Alweêr een stad, lachte hij. Hoe vele steden stichtte al niet de Koning en noemde haar met zijn naam!

Bescheiden, om hem, glimlachten pijnlijk de tafelschuimers.

- Er zij maat in alle levenskunst, oordeelde Filotas, nauwlijks bewust van eigene dronkenschap. Er zij ook maat in het stichten van steden! Is Alexandros eigenlijk meer dan een knaap, die door ons, zijn veldheeren en Vrienden, is en bezit wat hij is en won?!

Antigone, aan zijne zijde, fluisterde:

- Spreek zoo niet... En drink niet meer!

Zij ontnam hem den drinkschaal. Hij liefkoosde haar. Zij was treffend schoon, beminnelijk en teeder. Dien morgen, in zijn armen, hij vernuchterd en bijna weemoedig om wat wist zijn anders zoo blijde ziel niet, smeekte zij hem weder:

- Spreek zoo nóoit meer...

- Wat heb ik gezegd? vroeg hij, kregelig, zich niet heugende.

Zij streelde zijne ergernis weg. Het waren vermoeiende, nuttelooze dagen van telkens opbreken en kampeeren des legers, met geheel den sleep van vage gelukzoekers, kooplui, duizende vrou-

wen, die het Macedonische leger thans volgden als zij steeds de groote, Perzische legers hadden gevolgd. Uit Macedonië waren recruten gekomen: Zoïlos voerde vijfhonderd Grieksche ruiters mede; er kwamen tevens drieduizend Illyriërs, tweeduizend-zeshonderd Lydiërs, met driehonderd Lydische ruiters.

Alexandros hoorde, dat Barzaëntes, in vrees, gevlucht was naar Indië. Tot rust van het leger kampeerden de Macedoniërs nu reeds negen dagen in het land der Drangen.

Die nacht naderde Krateros Filotas' kampement met twee officieren. Hij wist, dat Filotas afwezig was, banketteerende bij den veldheer der nieuw aangekomene Lydische troepen. Een der officieren trad langs de schildwachten binnen de tent van Filotas.

- Antigone? vroeg hij eene der slavinnen, die, gehurkt, met bikkelsteenen speelden in de met tapijten geslotene voorzaal der tent.

De slavin, verbaasd, rees.

- Moet ik de meesteres verwittigen?

- Ja.

Antigone kwam. De officier zeide:

- Krateros is daár. Hij zal u voor den Koning geleiden.

- Voor den Koning?! schrikte zij hevig.

- Wees rustig, zei de officier. En dat deze vrouwen zwijgen, zoo zij niet gegeeseld willen worden.

Haastig sloeg Antigone haar overkleed om. Zij omhulde zich geheel, ook het hoofd, en bevende trad zij mede met den officier.

Buiten vond zij Krateros.

- Volg mij, zeide Krateros.

Zij volgde. Zij wist, hij had nooit Filotas bemind. Het was een antipathie van ziel en karakter: het was in Krateros' donkere ziel een ijverzucht op die lichtzinnige blijheid en levensvreugde. Langs een wijden omweg naderden zij het park der koninklijke tenten. Door een achterdeur konden zij ongemerkt binnen komen; de schildwachten verbaasden nauwlijks, met een glimlach om de vrouw, die tot den Koning gevoerd werd. Nu waren zijne grillen zoo velen en zoo verscheiden!

Alexandros was alleen in de groote tentezaal, schemerig ver-

licht. Hij zag Antigone bevende voor hem verschijnen. Hij kende haar van de groote festijnen, waar hij haar vaak had opgemerkt, zeer schoon en zoo gematigd en bijna ingetogen, tusschen de uitbundigheid der andere hetairen. Hoewel zij eene Grieksche was en hij een Macedoniër viel zij, instinctmatig, voor hem ter aarde, naar Perzische trant. Want door Filotas wist zij, dat de Koning dit zeer wenschte. En deed het gebaar der aanbidding, op Oostersche wijze.

- Zijt gij Antigone? vroeg hij.
- Ja, Heer...
- Filotas' slavin?
- Koning, ja...
- Is het waar, dat hij van mij zeide, dat ik slechts een knaap was, die door de veldheeren en Vrienden werd en bezat wat hij is en won?

Zij ontkende in heftige betuiging.

- Neen, Heer, nóoit heeft Filotas...!
- Lieg niet, ried Krateros hard, achter haar.

Zij drongen haar, dreigden haar met foltering, zoo zij de waarheid niet sprak.

- Heer! riep zij. Gij kent Filotas! Hij is de Vriend uwer jongelingsjaren! Gij worsteldet met hem als ge met Hefaistion doet! Als hij gedronken heeft, zegt hij de vrijmoedige woorden, die hij niet meent! Vereert hij u niet als den Koning? Als den Zoon van Zeus vereert hij u! Maar als hij gedronken heeft de sterk gekruide, Perzische wijnen...
- Het is goed, zeide Alexandros koel. Hij heeft het gezegd en gij loogt toen gij ontkendet. Ik gelast u te onthouden ál wat hij zegt en het mij des nachts te komen overbrengen. Zoo ge hem dit verraadt, zult ge, hoe schoon gij ook zijt, Antigone, door de wreedste beulen gefolterd worden.

Zij snikte luid op, in angst, poogde smeekend zijn knie te omhelzen.

Hij weerde haar af.

- Gij kunt gaan, zeide hij.

Zij ging, radeloos. Zij herinnerde zich: kort geleden, in Hekatompylos was Filotas, na Nikanor te hebben berouwd bij den brandstapel, thuis gekomen in hevigste ontroering, zeggende, dat hij in ongenade was bij den Koning, die voorwendsels zocht: wanneer had de Koning ooit bevolen, dat zijne Vrienden en veldheeren voor hem de knie zouden buigen! Toen waren de dagen voorbij gegaan, het leger was verder getrokken. In dier gedurige beweging onrust was niets meer gebeurd. Nu echter, in de rust van dit langdurig kampeeren, schenen de achterdochten, nijdigheden, euvelduidingen weêr te doemen als booze geesten.

Filotas kwam dronken van den Lydiër thuis. Zij dorst hem niet verraden, dat zij voor den Koning gevoerd was. Als steeds, om haar lief verwijt, ontnuchterde hij in hare armen. Zij bereidde hem zorgvol zelve zijn bad en zijn bed en hij zag niet den zorg en de angsten, die haar zwaar drukten het hart. Zij omhelsde hem, haar geluk, dat zij dwong te zijn, vol stille angsten, die niet waren te zeggen. Toen hij sliep, kalm en schoon aan hare zijde, of beschonkenheid niet was geweest en zorgen niet waren, weende zij hare stille tranen met groote angsten in hare wijd op hem starende oogen, hare armen om heur knieën geklemd. De enkele lamp verlichtte met bevend gouden glans hare wanhoop, zijne zorgeloosheid.

De dagen schakelden voort. Er was rust voor de soldaten want de Drangen vertoonden zich niet, be-indrukt door de Macedonische strijdmacht. Filotas scheen in genade hersteld. Een enkelen keer slechts was Antigone in het geheim bij den Koning ontboden maar zij zwoer, dat zij niets had mede te deelen. Zij had bij zichzelve het besluit genomen niets meer te zeggen; trouwens, wat was er te zeggen. Ter nauwernood een lichtzinnig woord, door den wijn ontlokt en dat haar weêrhoudende hand zelfs niet duldde zijn mond te verlaten.

Maar een noodlottigheid spon de draden hier en daar en weefde het webbe der onontkoombaarheid voort...

XXI

Er waren ontevredenheden. Onder het schijnbaar rustige kampleven der Macedonische soldaten troebelden zij telkens op als bellen in een stil water. Deze langdurige oorlog, dit diepe doordringen in Azië, waarvan hen de beteekenis ontging, dit nu dagenlange kampeeren in een barbaarsch land, dat zij niet noodig meenden te veroveren, zoo rustig zich de bevolking hield achter bergen en rotsen, deed de ontevredenheid telkens borrelen. De vele Perzen, die Alexandros omringden, zijne Perzische kleedij en gewoonten... het maakte de Macedoniërs fronsend afkeerig van hun jongen vorst, eenmaal in hunne harten, zoo niet op hunne knieën - als hij het nu wenschte - aanbeden. In de doellooze rust werden de eerste draden gespannen, weefde zich, hoe ijl nog, het webbe.

Er was een samenzwering. Het was niet tusschen de Vrienden, al waren ook zij niet allen tevreden, Perdikkas, Ptolomaïos niet, Koinos niet en Meleagros. Die samenspanning begon tusschen de mindere officieren, in de zijlinksche afdeelingen van het kamp.

Eenmaal, reeds laat, verliet Filotas de tent des Konings. Met Alexandros had hij zich, feestend en schertsend, lang onderhouden. De Koning was zijn ontstemming te boven gekomen. Filotas was gelukkig om de nieuwe genade, die hij genoot; hij glimlachte zijn blijden glimlach...

Buiten den cirkel der schildwachten naderde hem een jonge man.

- Filotas...
- Wie zijt gij?
- Ik ben Kebalinos.
- Die naam zegt mij niets. Wat wilt gij?
- Ik ben een der wapenknechten bij den legertros, voor de pakwagens.
- Wat wenscht gij?
- Luister eén oogenblik, Heer. Dit is zeér gewichtig. Mijn broeder is Nikomachos...

- Wat zeggen mij uw namen! Wat wènscht ge?
- U mededeelen een allergewichtigste ontdekking.
- Een samenzwering?
- Ja, Heer...

Filotas lachte. Hij had gevraagd uit hoogen maar argeloozen scherts, ontstemd over dien trosknecht, die hem in den weg trad. Er traden zoo dikwijls minderen voor, deze laatste tijden, die zich beklaagden over dit, over dat.

- Een samenzwering tegen wien? vroeg Filotas, reeds bij voorbaat ongeloovig.
- Tegen den Koning.
- Het is niet waar, fronste Filotas, onwillig te gelooven.
- Het is waar, Heer. Hoor mij. Nikomachos is die blonde knaap, die...
- Nu herinner ik mij. Is hij uw broeder? Hij is het ‘broêrtje’, geloof ik van velen, met zijn blonde krullen.
- Neen Heer. Juist niet. Hij is alleen het ‘broêrtje’ van Dymnos...
- Wederom een naam! Wie is Dymnos?
- Een onderofficier in Perdikkas' falanx. Een Macedoniër uit Chalestra...
- Zijn hij en het blonde broedertje de samenzweerders?
- Alleen Dymnos, Heer. Mijn broêrtje Nikomachos juist niet. Maar de onderofficier vertelde uit liefde en vertrouwen van de samenzwering aan Nikomachos. Mijn broeder schrikte hevig en vertelde mij alles over. Ik kom u waarschuwen. Ik wist, dat gij dezen avond bij den Koning waart. Keer terug en waarschuw den Koning, bid ik u, Heer.

Ontevreden, ontstemd zag Filotas den trosknecht aan.

- Hoe kan ik u gelooven? Op welk gezag? Gij spreekt van uw broeder, in het leger bekend om de gunsten, die hij verleent. Gij spreekt mij van zekeren Dymnos, die zijn vriend is en dien hij verraadt als samenzweerder tegen den Koning. En gij wilt, dat ik dit alles als gewichtige waarheid aanneem, terwijl het misschien niet meer is dan duister gekuip van minderen en een schandknaap tegen elkander. Ga uws weegs, ik keer naar mijn tent.

- Mijn Heer, ik bid u. Sla mijn woord niet in den wind. Waarschuw den Koning, in wiens tent ik geen toegang heb. Laat onderzoeken. Onderhoor Dymnos.

De ernstige toon van den man deed Filotas denken. Zoo niets van dit alles waar was, zoû hij zoo dringend niet spreken al was natuurlijk zijn geheime bedoeling met het blonde broêrtje beloond te worden voor dit aangeven van samenzweerders. Maar Filotas was ge-ergerd om deze verhindering, deze ergerlijkheid in de nacht: hij verlangde naar Antigone. Toch zeide hij:

- Het is goed. Ik ga den Koning waarschuwen!

- Dank, dank, Heer! Ik ben trouw aan Alexandros! Herinner u mijn naam Heer: ik heet Kebalinos...

Filotas, bijna aarzelend, ging terug.

- Ellendige dingen! dacht hij. Waarom schonk mij juist die kerel zijn vertrouwen...

Hij begreep, dat het een verloren nacht was. Deze dingen, van weêr over te brengen wat mindere menschen, die hij verachtte, hèm hadden over gebracht, stuitten hem tegen de borst. In den strijd aarzelde hij nooit, in zijn jonge dapperheid, die niet anders dan levensvreugd was. Nu was hij verveeld. Geheel zijn blijde, lichtzinnige wezen kantte zich tegen deze duistere boodschap, hem, Filotas, bijna opgedragen door een trosknecht! Toch trad hij Alexandros' tent binnen en vroeg toegang.

- Gij hebt wat vergeten? vroeg de Koning joviaal.

Hij had Filotas wel weêr lief, met een ietwat grillige genegenheid. Hij deed zich juist ontgespen door Bagoas en de jonge eunuchen, die hem den laatsten tijd dienden als kamerknechten. Filotas lachte. Ja, zeide hij, hij had vergeten den Koning de grap te vertellen, die het vervolg was van zijn vorigen scherts. Alexandros, gevoelig voor toespelingen, voor scherts en grap, verzocht hem te spreken. Maar zond Bagoas en de eunuchen niet weg.

Filotas, snel verzinnende, vertelde de grap. Alexandros schaterde. Ook Filotas schaterde, zich bewonderend, dat hij op dit zelfde oogenblik deze geest-en-kortswijl verzonnen had. Toen hij ver-

trok en Alexandros zich te ruste begaf, had hij niet verteld wat Kebalinos hem had toe vertrouwd.

Hij haalde de schouders op en ging naar zijn tent. Vast sliep Antigone... Hij wekte haar niet, ontstemd om hij wist zelve niet meer wat...

Den volgenden dag wachtte hem Kebalinos op. En vroeg hem:

- Heer, hebt gij den Koning...?

- Ja, ja! zeide Filotas ongeduldig en brauwe-fronsend en ging voorbij.

En haalde de schouders op. Hij besloot, dat hij van dezen achterklap Alexandros niets melden zoû. Het was dwaas en minderwaardig: er wás wellicht geen samenzwering: er was vermoedelijk niet meer dan vijandschap onderling tusschen die minderwaardigen, die elkander ten val wenschten te brengen: een onder-officier-falangiet, een trosknecht, een schandjongen... Te hoog voelde hij zich, zich in te laten met dezen.

Zoo besluitende, won hij zijne tevredenheid terug. En dacht niet meer aan het gebeurde... en wat wellicht gebeuren kon...

Er gingen twee dagen voorbij.

Kebalinos vermoedde, dat Filotas niet te doen wilde hebben met deze zaak.

- Het zal hem spijten, zeide hij woedend tot het blonde broêrtje, beiden spijtig, dat de gewenschte belooningen hun zouden ontgaan.

- Wij zullen het Metroôn zeggen, zei Nikomachos. Dien ken ik.

- Wie is hij?

- Opzichter bij het arsenaal, bij de afdeeling der schilden.

Het was in het arsenaal, tusschen honderden bij elkander gezette schilden, een fluisterende samenspraak. Metroôn zeide tot Kebalinos:

- Ik ga zelf den Koning waarschuwen.

- Durft ge...? vroegen zij beiden.

- Ik durf, zeide Metroôn. Kebalinos, gij blijft hier. Nikomachos, het is beter, dat gij ter zijde gaat.

Zoo werd het. Alexandros stond Metroôn onderhoud toe.

- Heer, zeide de wapenopzichter. Het is Dymnos, een onderofficier in Perdikkas' falanx...

En hij zeide het. Hij zeide, dat Dymnos het had toevertrouwd aan Nikomachos, Kebalinos' blonde broêrtje. Dat Kebalinos Filotas gewaarschuwd had...

- Wanneer? vroeg de Koning.

- Drie dagen geleden, Heer.

Alexandros riep om zich Hefaistion, Krateros, Koinos, Meleagros, Perdikkas, Leonnatos...

- Wat beteekent dit alles? vroeg Alexandros.

Hefaistion twijfelde aan Filotas' schuld; Krateros was zeker daarvan.

- De trosknecht wacht in het arsenaal, Heer, zeide Metroôn. Zoo gij hem wellicht ondervragen wilt, kan het daar gebeuren, zonder opzien.

De Vrienden dachten aan verraad. Zij omringden allen den Koning op weg naar het arsenaal, in het arsenaal.

- Wie zijt gij? vroeg Alexandros den trosknecht.

Hij zeide wie hij was. Wie Nikomachos was, zijn broêrtje, aan wien Dymnos overgebracht had, dat zij samenzwoeren tegen den Koning.

- Hebt gij werkelijk dit alles aan Filotas verteld?

- Bij de heilige goden, ja, Heer!

- Voer dien Dymnos hier voor mij, beval Alexandros. Maar zonder opzien te baren.

Zij wachtten. Het duisterde in het arsenaal, tusschen de gestapelde rondingen der schilden, die schenen honderden ondergaande zonnen, met nog een flauwen koperglans aan hunne welving.

- Is het mogelijk! Is het mogelijk? riep smartelijk Alexandros. Het kán niet mogelijk zijn!

De argyraspiden, gezonden om Dymnos voor den Koning te voeren, kwamen terug.

- Heer, zeide hun onderofficier. Dymnos heeft zich doorstoken. Maar hij leeft nog... Hier brengen de wachten hem...

Op een baar werd Dymnos voor gevoerd. Hij kreunde: als glas

brak het reeds aan zijn oogen. Een plots vermoeden flitste op in den Koning.

- Dymnos, zeide hem Alexandros. Meent gij, dat ik ongerechtig was en dat Filotas beter dan ik heerschen zoude over Macedonië, over Azië...?

De brekende blik staarde in Alexandros' oogen. De veege mond schuimde maar sprak niet. De samenzweerder stierf in Alexandros' blik en vraag.

- Het is onmogelijk, zeide Krateros; dat deze mindere man uit eigen verstand een samenzwering op touw zette tegen onzen Koning!

- Roept Filotas hier! beval Alexandros.

Zij wachtten. Toen Filotas werd voor gevoerd, gevoelde hij plots - feller nog dan dien keer toen de Koning hem barsch had verweten, dat hij hem niet hoofsch genoeg groette - dat het gedaan met hem was... Deze duisterende arsenaal-barak, met de ondergaande zonnen der schilden... dit lijk op die baar; Kebalinos, dien hij herkende, de sombere blik der Vrienden rondom Alexandros...

Filotas voelde een koude huiver als ijzig water gesmeten over zijn rug. Maar hij zette zich schrap op zijne voeten, hij blikte strak uit zijn gelaat. Hij had lief alles wat van het leven was en wilde het niet verliezen: verdedigen zoû hij zijn jeugd, zijn glans, zijn geluk niet alle krachten, die de goden hem gunnen zouden.

Alexandros vroeg, wijzende op Kebalinos:

- Heeft deze man, als hij zegt, u gesproken van dezen andere?

Hij wees op den doode.

- ...U gesproken over Dymnos, die samenzwoer tegen mij? En u verzocht mij hiervan te verwittigen?

Filotas ontkende niet.

- Koning, ja.

- Waarom liet gij dit na? Gij vernaamt dit drie dagen geleden, zoo ik dezen man vertrouwen mag. Waarom behoeddet gij mij niet dadelijk voor levensgevaar? Ontken, dat hij waarheid spreekt en ik geloof u. Gij hebt in mij een gunstig gezind rechter: eer acht

ik Kebalinos zelven in staat tot een misdaad, dan u, Filotas, mijn Vriend en mijn veldheer.

- Koning, Kebalinos sprak de waarheid. Hij verwittigde mij van Dymnos' samenzwering en verzocht mij u te waarschuwen. Ik liet dit na.

- Waarom?

Filotas, trotsch, haalde de schouders op.

- Waarom? Ik weet het niet. Het scheen mij achterklap toe van duistere minderen. Ik hoorde namen, die mij van geen belang schenen als in een kletsen van oude wijven. Ik hoorde van een schandknaap, zoo edel, dat hij den Koning redden wilde. Ik achtte dit alles niet. Wellicht oordeelde ik verkeerd en had ik u, o Koning, moeten waarschuwen. Ik keerde in uw tent terug maar... ik waarschuwde u niet. Ik schertste, herinnert ge u? Waarom ik u niet waarschuwde...? Ik weet het niet. Ik minachtte geheel dit duister gekuip.

Iets lichtte in Alexandros op.

- Het is waar, zeide hij. Gij zijt zoó. Lichtzinnig en hoog. Gij zijt niet anders. Ik geloof u.

- O, Koning! riep Filotas en het glansde op in zijn ziel. Gij kènt mij toch? Sedert onze jongelingsjaren! Zoû ik ooit, ik...?

Hij snikte van ontroering en blijdschap. Hij knielde neêr. Alexandros hief hem op en omhelsde hem.

- Gij allen, zeide hij, ziende omrond. Spreekt hier niet van.

Zij verlieten het arsenaal.

- Waar zijt gij geweest? vroeg Antigone angstig toen Filotas, nog bleek, terug kwam.

- Nergens! weerde hij af. Er is niets dan het schoone, heerlijke leven...!

En hij geloofde het zelve.

Nu, in zijne armen, verried zij hem eindelijk, dat de Koning haar driemaal ontboden had. Hij verwonderde zeer. Nieuwe angsten rezen in hem. Zij zeide hem, dat zij zeer verzacht had zijne woorden, die de tafelschuimers hadden overgebracht.

- Ontvang niet meer die vrienden, die uit nijd op uw rijkdom-

men vijanden zijn! smeekte zij. En let, mijn lief, op de woorden, die de wijn u laat zeggen...

Nu lachte hij weêr en omhelsde haar.

XXII

De Koning, in geheim, vergaderde met de Vrienden zonder Filotas. De blonde Nikomachos werd voor gevoerd. De knaap herhaalde zijn aanklacht maar weende nu over zijn vriend, die zich doorstoken had.

De Koning was vol somberen twijfel; nu geloofde hij aan Filotas' onschuld, dan weder niet. Ook Hefaistion hield vol, dat hij niet kon gelooven aan schuld bij Filotas. Maar Krateros, die Filotas haatte, sprak, als overtuigd van diens schuld:

- Koning, zoo gij slechts dadelijk met ons had beraadslaagd! Wij hadden geraden, wildet gij Filotas vergeven, hem nooit te doen weten wat hij u schuldig was. Nu heeft hij een oogenblik gevreesd voor den dood en meer dan uw weldaad zal hem dat oogenblik heugen van uiterst gevaar. Steeds zal hij weêr tegen u kunnen samen zweren maar gij zult hem niet steeds kunnen vergeven. Wie, die zoo ontzettend misdrijf bedacht, verandert de ziel door genade! Wie uitputte álle erbarmen, heeft geen hoop op meer! En zelfs, zoo hij door berouw en weldaad was tot inkeer gebracht, zal Parmenion, zijn vader, aan het hoofd van het machtige leger in Medië, Parmenion, sedert lange jaren ge-eerd door de Macedoniërs als opperbevelhebber, de vernedering kunnen verdragen, dat zijn zoon verdacht is geworden van tegen uw majesteit op te staan? Er zijn weldaden, die doen haten: wie schaamt zich niet met straffe des doods te zijn gedreigd! Het zal Filotas liever zijn beleedigd te schijnen dan begenadigd te worden. Wees overtuigd, dat vader en zoon u zullen belagen, o Koning: wees op uw hoede tegen de vijanden in uw eigen huis: zijn die onschadelijk, dan vrees ik niet voor die van buiten-af.

Hefaistion zweeg.

- Ellendeling! dacht hij. Hij heeft altijd Filotas gehaat, Parmenion gehaat. Zijn haat geeft hem die woorden in... niet zijn overtuiging.

Perdikkas viel in:

- Zoo Filotas niet het hoofd dezer samenzwering ware geweest, zoû hij niet gezwegen hebben!

- Welk verstandige, vrome man, Vriend eens Konings of minderwaardigste uit het volk, riep Leonnatos; zoû niet aanstonds zóo vertrouwelijke mededeeling den Koning hebben gemeld!

- Uw rede dwaalt, wierp Hefaistion tegen. Zoo Filotas stond aan het hoofd eener samenzwering, zoû Kebalinos daar dan niet van hebben geweten? En juist Filotas hebben gekozen om te melden van het gevaar, dat hij vernam?

De jonge veldheeren spraken nu in opgewondenheid door elkander.

- Hoe nog te twijfelen, riep Krateros; dat het oogenblik daar is Filotas aan een verhoor te onderwerpen?!

Alexandros weifelde. Hij vroeg:

- Wat meent ge, Hefaistion?

- Wij kunnen allen dwalen, zeide Hefaistion. Hoewel ik, voor mij, zeker voel... Maar een verhoor... Parmenions zoon, Filotas!!

- Laat mij denken! Laat mij denken! riep Alexandros steunende. Verlaat mij allen...

Zij gingen. Maar hij hield Hefaistion tegen. Zij waren alleen.

- Hefaistion... Gelooft gij niet aan Filotas' schuld?

- Neen.

- Waaraan gelooft ge?

- Aan Filotas' lichtzinnigheid. Aan Krateros' haat.

- Kán het niet mogelijk zijn... dat Parmenion ginds in Medië... met een zoo machtig leger... dat Filotas hier...?

- Mogelijk...? Welke mogelijkheden zijn niet te bedenken zoo de geest overspannen is. Zekerheid is noodig om uw Vriend en veldheer te onderwerpen aan een verhoor... waarbij Krateros de beulen onmisbaar zal achten!

Alexandros kreunde van twijfel.

- Zoo als ik lijd! kreunde hij en pakte in de palmen de slapen.

Geheel zijn gelaat was vertrokken.

- Gij kunt het niet weten, zoo als ik lijd, zoo als ik lijd! Hoe kom ik zoo ontzettend te lijden, zoo niet meer te weten! Telkens wisselt mijn meening! Nu denk ik hem schuldig, dan niet! Nu schijnt het mij onmogelijk, dat Filotas schuldig jegens mij zijn zoû, dan zie ik het klaar... klaar... voor mij... dat hij schuldig is... dat hij schuldig is!!

- Alexandros!

- Ja, hij is schuldig! Nu zie ik het voor mij! De afgunst op mijn macht broeit hem al lang in de ziel, smeult hem in de gedachte. Uitslaan tot vlam en vuur zal die afgunst morgen... zoo niet deze nacht!!

- Alexandros! Niet verantwoord zijt gij u zoo mede te laten slepen door wisseling van meeningen, die gij zelve niet begrijpt!

De Koning, plots, verkalmde. Zijn gelaat vereffende. Hij was geheel zichzelve.

- Ja, zeide hij. Het is dwaas Filotas schuldig te achten. Krateros haat hem... sedert lang. Hefaistion... zeg Leonnatos, dat hij Filotas noodigt... aan mijn tafel... voor deze nacht.

Die nacht duurde tot de tweede wake het avondmaal of niets onder deze uiterlijkheid broeide. Alexandros en de Vrienden aten en dronken; er was zang en dans van Grieksche en Barbaarsche mimen en spelers; Filotas schertste, nauwlijks in zich verwonderd, dat zoo de dingen weêr goed waren geworden, zich bewust van zijn onschuld, onrustig toch, plotseling, over dingen, die hij vergeten was... dingen, die reeds dagteekenden van de dagen van Sidon en Tyros en van de reis naar Egypte, om het Orakel van Ammon... Besprekingen, briefwisselingen, van Parmenion met zijne zonen - Nikanor, die toen leefde en hèm, Filotas - in bezorgdheid om Alexandros' wassenden trots, in afkeuring van zijn voornemen zich tot Zoon van Zeus te doen uitroepen en goddelijke eer te eischen van de vrije Macedoniërs, van zijne eigene Vrienden zelfs wellicht... Maar alle deze zorgen zette Filotas van zich. Het was hem niet gegeven durend bezorgd te zijn als het

leven hem toe lachte zoo als het steeds had gedaan, zoo als het, na korte troebeling, dien avond hem ook weêr deed, nu hij, vlak bij den Koning gelegerd, dronk met hem den zelfden wijn...

Hij keerde zelfs niet dronken naar huis maar geheel gerust gesteld. Hij streelde Antigone, die bezorgd was en zonk in droomloozen slaap. Toen zij hem slapen zag, overviel haar een adem benemende onrust en was het of hare liefde grooter werd, groeide, groeide... Zij dwaalde rusteloos rond door de verschillende kamers der groote tent, liet de lampen niet dooven, gaf orders aan de slavinnen en slaven, die hen verbaasden. Een slaaf, dien zij uit had gezonden, kwam terug en meldde:

- Meesteres, in het koninklijk kwartier zijn de lichten niet gedoofd... Zekerlijk is de Koning niet ter ruste en de Vrienden hebben hem niet verlaten als Filotas deed!

Nu steeg haar onrust; de krankzinnige gedachte schoot in haar op heimelijk met Filotas te vluchten, naar Suza, Sisygambis genade voor hem te smeeken. Maar andere slaven meldden haar, dat de wacht om 's Konings tent in volle wapenrusting was. Dat er patrouilles gingen door de kampwegen en cavalerie was gezonden naar buiten, op den heirweg, die naar Medië geleidde.

- Wat vreest de Koning? vroeg zij zich af. Vreest hij voor mijn Filotas? Rustig ligt hij te slapen...

Zij staarde, handen wringende, naar hem waar hij kalm en schoon lag te slapen. Plotseling schrikte zij en hare adem verstikte in haar keel. Er was geklopt buiten aan de tentedeur, waarvoor zij de grendels geschoven had. De slaven, slavinnen verwittigden haar in angst.

- Wie is daar? vroeg zij.

- Ik ben Attaras, hoorde zij zeggen. Ik kom om Filotas mede te voeren.

Zij gilde van neen en wierp zich voor de deur, armen wijd uitgebreid.

- Meesteres! riepen de slaven, die gegluurd hadden langs de smalle ramen. De geheele tent is omsingeld!

De deur was reeds open gewrongen. Attaras, met velen zijner mannen, trad binnen.

- Attaras! gilde Antigone. Wat komt gij doen?!

Hij toonde alleen de wachten, die de kettingen reeds hielden in handen.

- Hem boeien?! gilde Antigone. Deze nacht lag hij nog aan 's Konings tafel!

Filotas was ontwaakt. Sluimerdronken zag hij Attaras en de mannen naderen: de ketenen rinkelden.

Toen overviel hem een eindelooze moêheid.

- Het is gedaan, zeide hij mat. Krateros' haat zegeviert over Alexandros' weifelmoedigheid.

Hij reikte de polsen, vol hoogmoed. Zij boeiden hem en wierpen een zwarten doek hem over het hoofd. Zij voerden hem mede. Achter zich hoorde hij Antigone's kreten.

Plotseling heugde hem een dag, lang geleden...

Toen het Perzische prinsje... kleine Ochos... hem gezegd had, dat hij hèm wel lief had, hem, Filotas... maar Krateros niet... en dat hij, Filotas, zich in acht moest nemen.

Toen had Filotas ge-antwoord:

- Maar Krateros is toch mijn strijdmakker...

En hij herinnerde zich, dat hij heel bekoord was geweest door het kleine, overfijne, Perzische prinsje, dat was geweest als een kleinood, als een mannetje van juweel...

XXIII

Dien volgenden morgen roesde de opgewondenheid door het kamp want het was bekend, dat Filotas, gevangen genomen, volgens Macedonische zede verhoord en ge-oordeeld zoû worden ten aanzien van geheel het leger en de soldaten, het niet gelooven willende, liepen in horden toe, toen het lijk van Dymnos werd aangedragen op het plein voor 's Konings tentewoning.

Tusschen de Vrienden verscheen Alexandros en het trof velen, die zich daar verdrongen, nauwlijks juist wetend wat Filotas' misdrijf was en die den Koning niet iederen dag zagen, hoe smar-

telijk zijn gelaat was vertrokken, hoe veranderd en verouderd hij scheen, met de rimpels, die zijn smalle voorhoofd doortrokken, met den baard, dien hij naar Perzische wijze groeien deed. Deze Aziatische jaren hadden hem wel den stempel gedrukt op zijn wezen: geheel die frischheid van knape-achtige jeugd scheen weggevaagd. Lang stond hij zwijgend, ter neêr geslagen, als verzonken in verslagenheid, tot hij eindelijk het hoofd richtte, weidde den blik en begon te spreken. Zijn stem klonk dof en onduidelijk: het was niet de hen allen doortrillende klank zijner tot vervoering wekkende woorden: het was eer de stem eener ziel, in droefgeestigheid gedrenkt, die zich poogde te uiten. In dit oogenblik geloofde hij aan Filotas', daarbij aan Parmenions schuld. En zijn hersens voelden domp en konden niet verder uit denken: zonder meér te denken, geloofde hij. En hij zeide hen, hoe ter nauwer nood de goden hem gered hadden uit verderf en dood, die schurken en ‘vadermoorders’ hem bereidden.

De soldaten ontroerden zeer: zij weenden; deze barre mannen weenden snel als de ontvankelijkheid hunner kinderlijke harten werd aangedaan en vervuld. Verontwaardigd balden zij nu de vuisten en riepen zij om wraak en drongen zij den Koning om namen te noemen. Hij noemde toen namen: hij wees op Dymnos' lijk; hij noemde Demetrios, Peukolaos.

- De hoofden, de hoofden der samenzwering!! riepen de Macedoniërs. Hun namen?

Een kille herfstwind woei. Hier, in het naakte land der Drangen, bijna woestijn en woestenij, rondom het kamp de wijde verschieten der zich achter elkander verschuilende, grauwe heuvelen onder een immense lucht, grauw, vol wolk verwaaiende wind - maar wind, die geen blauw deed blinken - kregen aanklacht des Konings en kreten zijner soldaten een snerpende, tragische beduidenis. Deze omgeving werkte niet mede om mild te zijn en bezadigd zich te heugen wat gewonnen was en met wiens hulp en veroverd als wereldbuit. Bitterheid was in Alexandros, woede welde in de Macedonische harten, in wie steeds het verlangen onbevredigd was den oorlog te einden en naar huis te

trekken: hoè zouden den oorlog zij eindigen en trekken naar huis als nu in eigen boezem, maar zoo ver van de haardsteê, tweedracht roerde en haat op stak tegen den Koning: als Alexandros belaagd werd, wie zoû dán macht hebben hen verder te voeren naar eindelijke overwinning en dan naar huis.

- De hoofden der samenzwering! hielden zij aan. Noem ze: hun namen, hun namen!!

Alexandros noemde Parmenion. Hij was nu zeker in zich, dat Parmenion, uit Ekbátana, machtig met zijn machtige leger, de hand hierin had gehad. Het smartte hem en hij geloofde het vast en tevens werd het in hem zekerheid, dat hij reeds te lang te lankmoedig geweest was jegens den ouden man, die hem nog steeds als een kind beschouwde.

Maar een huilende verontwaardiging galmde op. Parmenion?! Zij wilden het niet gelooven! Toch, toch Parmenion?! Wie dán te vertrouwen, als zelfs Parmenion...!

- En, helaas, zijn zoon... Filotas!!

Alexandros had het met een weidsch gebaar van smart geroepen. En hij weidde verder uit: hij toonde Nikomachos, den blonden knaap, Metroôn, den arsenaal-opzichter, Kebalinos, den trosknecht, die werden voor gevoerd en hij zeide luid en met lof wat ieder van hen gedaan had tot redding huns Konings, terwijl Filotas, de Vriend en veldheer, slechts had gezwegen... Waarom, waarom had hij gezwegen? schreeuwden de Macedoniërs.

- Er was de misdaad onder dat zwijgen verborgen, als een slang, die loert! riep smartelijk Alexandros. Filotas wenschte Koning te zijn in mijn plaats!

Een woedend gehuil, in den gierenden wind, steeg op.

- Parmenion en Filotas, zijn zoon, riep Alexandros; en Nikanor, wiens dood wij onlangs betreurden, zijn andere zoon! zwoeren samen tegen uw Koning!

Hij geloofde, hij geloofde nu zelve. Hij las voor, overtuigd, den brief, dien hem Krateros, hem ter zijde, had overhandigd: den onderschepten brief, dagteekenend van drie jaren her, waarin Parmenion zijne zonen waarschuwde voorzichtig te zijn:

- ...‘Voorzichtig voor u en de uwen!!’ las Alexandros voor. ‘Zoo alleen bereiken wij het doel onzer wenschen...’

- Heeft Dymnos Filotas genoemd?? riepen gretige stemmen.

Neen, Dymnos had Filotas niet genoemd, riep Alexandros, maar was dit niet juist een bewijs hoe groot Filotas' verderflijke invloed was. En zich opwindende om wat hij nu zeker geloofde, ging hij met groote gebaren en luide woorden door den Vriend aan te klagen tegen de opdringende, in den wind te luisteren pogende Macedoniërs. Dat hij getwijfeld had, was hij vergeten. In zijn bitterheid voelde hij zich nu zalig, weemoedig gelukkig, dat hij - tegen Hefaistion in - geloofde, geloofde, dat Filotas een verrader was, een samenzweerder. Zijn stille, jaren durende haat tegen Parmenion lag nu bloot en zichtbaar voor hem in zijn ziel. In zijn wellende, wellende welsprekendheid vond hij de nieuwe grieven, of ze hem werden voor gesmeten en zeide hij die, met zijn luide woord, met zijn weidsch gebaar. Was Filotas' geheele leven niet een bewijs tegen hem? Was hij in der tijd niet de vriend geweest van Amyntas, Alexandros' neef, den verrader? Had hij in der tijd niet aan Attalos, Alexandros' vijand, zijne zuster in huwelijk gegeven? De stille, jaren lang verdrukte grieven borrelden, borrelden op; gekrenkte hoogmoed richtte zich eindelijk.

- Wat dorst hij mij antwoorden, toen ik hem schreef, dat het Orakel van Ammon mij Zoon van Zeus had verklaard? Dat hij geluk mij wenschte maar beklaagde de stervelingen over wie heerschen zoû wie niet was van menschelijke geboorte!!

Hij kòn niet meer verzwijgen de lang verkropte grief. Zoó lang had hij die verzwegen, verduwd in zich: nu uitte hij zich in meer en meer hartstochtelijke woorden tegen Filotas, die in het duister de dolken wette om hem, Alexandros, te treffen, Filotas, den Vriend, wien hij het opperbevel had gegeven over alle ruiterij, Filotas, den veldheer, dien hij gesteld had boven den keur zijner dapperste officieren...

- Zoo gij wilt, dat ik leef, o soldaten, gij allen, die in het heetst van den strijd mij zoo vaak smeektet mijn leven niet in gevaar te stellen... zoo kan ik niet anders leven dan gewroken!!

Om het vuur zijner eigene woorden, was geen twijfel meer mogelijk in hem: nu had hij zichzelven zoo opgewonden, dat hij nooit meer twijfelen zoû, vást geloofde aan Filotas' schuld. Een ontzettende ontroering golfde door de dringende Macedoniërs: zij geloofden als Alexandros geloofde.

- Waar is hij? Waar is Filotas? Men voere hem voor! Voert hem voor!

Het was een heftige aandoening. De beklaagde werd voor gevoerd. Maar nauwlijks zagen hem de soldaten en zijn eigene ruiters - hèm, den nog gisteren schitterendste veldheer, nu een misdadiger gelijk, met een ouden mantel hangende de schouders af en de handen op den rug geboeid - of een weegeklaag vol medelijden barstte los. De tranen vloeiden om zoo gefnuikten trots uit hun oogen: neen, nu zij hem zagen, geloofden zij niet, dat Filotas schuldig kon zijn. Zoodra Krateros dezen omkeer bespeurde, verhief hij zijn stem, wierp tegen, dat niet te twijfelen meer was en Koinos, Filotas' eigen zwager, viel hem bij:

- Landverrader is hij! schreeuwde Koinos en wees naar Filotas. Landverrader jegens Koning, vaderland, leger!

Hij greep een steen en wilde dien naar Filotas gooien. Alexandros weêrhield hem.

- Dat de beschuldigde zich eerst vrij pleite, zoo hij het vermag! zeide Alexandros.
- Dat hij spreke, dat hij spreke! riepen de duizende stemmen omrond.

Filotas' oogleden hingen over zijn blik, zijn tranen vloeiden, zijn mond beefde. Zoo als hij stond, rilde over zijn lichaam een eindlooze rilling. Eindelijk hief hij zijn van smart gedoofde oogen naar Alexandros en vroeg mat:

- Als ik spreek... zal het in het Perziesch zijn?
- Macedoniërs zullen u oordeelen: waarom zoudt ge in het Perziesch spreken?
- Ik zie, zeide Filotas; rondom u, Koning, nog anderen dan Macedoniërs: ik zie Perzen om u...
- Spreek in welke taal ge wilt, zoo ge uw eigen taal en zede

versmaadt! riep Alexandros boos.

Filotas glimlachte smartelijk. Wie had de Macedoniërs het voorbeeld gegeven eigen zede en taal te versmaden!? Nu voelde hij het alles zoo moê en nutteloos in zich. Nu wist hij, dat wat hij ook zeggen zoû, het gedaan zoû zijn met hem en met zijn schoone leven, dat hij zoo lief had, in oorlog en vrede, in een paleis of in zijn tent, tusschen edele wijnen en schoone vrouwen, tusschen edele wapenen en schoone dingen van kunst, tusschen alles wat de goden den mensch, die gevoelde en begreep, gegeven had om des levens schoonheid te genieten.

Hij sprak. Hij sprak in het Perziesch, hij sprak in het Grieksch. Zijne woorden vielen mat en niet overtuigend langzaam als zieke woorden van zijne lippen. Toch verdedigden zij hem en verdedigde hij zich, werktuigelijk...

- Waarvan beschuldigt men mij? vroeg hij. Ik weet het niet... Onder wie samenzwoeren, heeft niemand mij genoemd... En de Koning en zijne Vrienden - onder wie ik mij gisteren nog telde!

- beschouwen mij als het hoofd der samenzwering...

Hij keek hulpeloos rond. Plotseling, achter de dichte drommen der Macedoniërs, ontmoette hij, als van een hijgende hinde, den blik van Antigone, angstig uit een troep vrouwen het hoofd heffende hoog, om hem te aanzien van zoo ver, nu hij daar stond en zijn woorden nauwlijks kracht hadden te bereiken het gehoor der uiterste omstanders...

Toen nam hij al zijn kracht te samen en sprak luider:

- Zegt mij, makkers, riep hij; zoo Kebalinos niet mij juist gekozen had om over te brengen wat hij gehoord had... zoû ik hier voor u als een misdadiger staan? Zoû ik dán niet staan met de andere Vrienden mede, rondom den Koning zelven? De Haat heeft weten te smeden een ketting...

Toen hij rond zag, bespeurde hij, dat de Koning daar niet meer was. Dat de Koning hem dus niet zoû hooren! Al zijn moed zonk weder in een: toch sprak hij door...

- Ja, ik heb den Koning geschreven, dat ik beklaagde de stervelingen, over wie heerschen zoude een, die zich Zeus' zoon dacht.

Was het anders dan vriendschap, dat ik zoo schreef! Waardiger scheen het mij, dat Alexandros zich bewust was in het diepst van zichzelven Zeus' zoon te zijn dan zich openlijk zoo te noemen. Maar het Orakel van Ammon, onfeilbaar, heeft verklaard, dat Alexandros Zeus' zoon wás; welnu, dat het ook zich uitspreke of ik schuldig ben... of niet...

Hij sprak, hij sprak door. Zijne woorden verstuifden als bladeren op den wind, die woei over de dringende koppen omrond. En het was hem zelve vreemd, dat hij alle deze dingen zeide, van zich en den Koning, van zijn vader Parmenion en zijn broeder Nikanor, van den samenzweerder Dymnos en den blonden aangever Nikomachos. Want alle deze woorden over alle deze menschen waren nutteloos en verstuifden, verstuifden als bladeren op den felleren, felleren wind. De grauwe hemel scheen hem vreemd donker. De Macedonische koppen schenen hem als tronies toe te grijnzen. Zoo het de waarheid was, dat hij hier werkelijk stond, geboeid met de handen op zijn rug en rillende onder een haveloozen mantel in flarden, zoo dit niet een droom was, veroorzaakt door giftig gekruiden wijn, dan logen de goden, dan loog heel het leven, dan was de hemel een vale krankzinnigheid, dan waren Krateros en de anderen boeven en schurken en Alexandros zelve niet anders dan een vat vol eigendunk en opgeblazen hoogmoed. Geheel Perzië was dan niet meer dan een peulschil waard, deze wereld om te lachen en te verachten, alle deze Macedoniërs waren dan botte stomkoppen en die enkele Perzen, voor wie hij Perziesch praatte, nietswaardige hovelingen van hun nieuwen Koning van Azië. Maar uitspreken zoû hij het alles en nu met luider, overtuigender stem, alles wat hij op het hart had. Alles, van dien zotten, hoogmoedigen Koning, van deze schurken van Vrienden en mede-veldheeren, van die minne duistere samenzweerders, die een booze Fortuin juist hèm op zijn weg en niet op dien eens anders gejaagd had en zijn eigen onschuld zoû hij blinkende in licht laten opklaren als een heiligen glans. Dat zij in hun aller verblindheid en vooropgezetheid te stom zouden zijn om zijn klare onschuld te zien, wist hij bij voorbaat en twijfelloos: hij

hoopte op niets: hij wist het alles gedaan, uitgezwolgen alle bekers des levens tot den diepsten droesem toe: alleen hoopte hij nog als een allerlaatste levensliefheid dien blik, dien verren, innigen hindeblik van die verre, zich daar rekkende, aanbiddelijke vrouw tot het einde te mogen drinken in laatste, laatste teugen...

XXIV

In Suza vloeiden de dagen niet anders dan de wateren van den Choaspes, de gewijde rivier, die de stad omvloeide: dag na dag, als golfje na golfje, vervloeide in eentonigheid, zich schakelend aan eentonigheid: het scheen of nu alles geworden was en nooit zoû veranderen en verworden...

Het scheen of de oorlog niet was geweest. Dareios' gebalsemd lijk had Alexandros in grootste statie Sisygambis doen overbrengen en dagen lang was de plechtige rouw gevierd in grootste pracht maar daarna vloeiden, met de berusting van uitgeklaagde moeder en kinderen en hoftrawanten, de dagen weêr voort in eentonigheid. De oorlog, voorzeker, ware er dan oorlog geweest, was gedaan. De oorlog van Macedonië en Hellas met Perzië was uit.

Voor de Vrouwen scheen er niet meer veranderd dan de vloeiende, vloeiende dagen, als altijd, deden veranderen met de wisseling der schakeeringen, zoo als de golfjes, die het licht nu wat heller weêrkaatsten en dan weêr doffer. Want de Vrouwen waren vorstinnen, als altijd, gebleven al was Alexandros Koning van Azië. In hem had Sisygambis een zoon gewonnen; in hem had de jonge Stateira een gemaal gevonden als haar zusje in zijn boezemvriend. Hij was niet in haar midden omdat er enkele oproerige, verre satrapen in Baktriana, in Sogdiana, in Arachosia niet zijn gezag erkenden - zulke oproerigheid was altijd tegen den Koning der Koningen geweest - en omdat hij dus met zijne legers uit was getrokken tot bevestiging van zijn heilig gezag: dat was niet anders dan het àltijd geweest was. En hier, in Suza, was het eveneens als het altijd geweest was, in den zachten loop der vloeiende dagen...

Sisygambis herinnerde zich, dat het altijd zoo geweest was, jaren, jaren her. Nu waren, helaas, Dareios en Stateira, hare kinderen, dood en zij had meer kinderen verloren. Zij was gebleven de Koningin-Moeder, in wier handen berustte het hoogste gezag in de vrouwenvertrekken. Zij troonde, als zij steeds getroond had, de lange dagen, op den vierkanten divan in deze van glazuur geheel gouden zalen, die dagteekenden van Xerxes of vroeger... Naast haar, even lager, troonde de jonge Stateira, de kleine Koningin van Azië. Ter andere zijde Drypetis, Hefaistions vrouwke...

De mannen waren ver. Sisygambis betreurde het weg-zijn van Alexandros, haar zoon: was hij haar zoon niet? De kleine Koningin van Azië betreurde het weg-zijn van haar Koning; Drypetis betreurde Hefaistion en dacht weemoedig hoe schoon hij was en hoe groote oogen hij had... En zij spraken weinig en zaten veel in weemoed. Prachtiglijk steeds zaten zij, drie rustige, weemoed-omvangen idolen, getroond, de gelaten wonderfijn geblanket als het behoorde, de gewaden nauw en glanzend van gouden weefsel en overlegd met rozet en arabesk van juweel en in hare gazen tulbandwrongen wonden zich de parelen en op hare kleine muiltjes lagen de parelen ook geborduurd. Een zelfde atmosfeer van sandal en sterke nardosgeur omgaf en de oude vrouw en de beide, jonge kindvrouwkens; het was of zij van geur waren doortrokken, lichaam en kleederdos beiden en vooral geurden hare handen, waaraan de nagels juweelen waren niet anders schitterend dan hare ringen. Zoo zaten zij en peinsden zij veel in weemoed. Om haar heen waren hare vrouwen en eunuchen en niet zelden dansten voor haar danseressen, zongen en speelden muzikanten of mimeerden deze allen een spel, eene legende, de legende van den verren Vreemdeling, die aller harten won. Dat was zoo schoon en bevallig als zingen en dansen maar zijn kon en tevens was het zóo weemoedig als weemoed en verlangen maar konden zijn en het was altijd het zelfde, het zelfde.

Er waren soms heel kleine kuiperijen, tusschen de eunuchen en dienvrouwen, om nietigheden betreffende hofhouding, dienst-

betoon en alles wat daarmede samenhing maar zij behoefden er niet te zijn en ontstonden alleen uit leêgheid: alle deze dingen waren eigenlijk sedert jaren en eeuwen geregeld. De drie vorstelijke Vrouwen bemoeiden er zich niet mede, blijvende in haar gepeins en droomende verlangen. De twee kopjes der jeugdige vrouwtjes wiegden als zwaar van smachting soms heel langzaam heen en weêr, nu links, dan rechts, als twee bloemen, die zullen kwijnen. Sisygambis' eerwaarde hoofd, in het midden, boog soms droevig tot op de borst.

Zoo zaten zij, de lange, lange dagen. Zoo werden zij gediend, zoo werd in gouden vaatwerk fijne, gekruide spijs haar voor of suikerwerk rondom haar neêr gezet in vaasjes van onyx of opaal. En bewogen zij zich nauwlijks, spraken nauwlijks, luisterden nauwlijks naar muziek, zagen nauwlijks naar gedans.

Tot zij in optocht van eunuchen en van vrouwen zich tot avondruste terug in hare kameren trokken en te bed werden gebracht met ingewikkeld ceremonieel.

Dan slopen tot elkaâr de beide jonge vrouwtjes en in elkanders armen troostten zij elkaâr voor hare smachting en vertelden zij elkander van hare verre, verre mannen en wisten zij van elkander, dat geen van beider schoot bevrucht was... Ach, hoe zeer verlangde Stateira zoon en erfprins te baren den Vreemdeling, die ver was, Alexandros, Azië's Koning!

Maar somwijlen zagen de Vrouwen voor zich Ochos verschijnen, die werd nu in het knapenkamp met knapen van zijn leeftijd opgevoed in wapenhandel, rijkunst en alles wat een prins behoorde te kunnen en te weten van oorlogskunst en ridderlijk bedrijf. En zij zagen hem op een grazige vlakte berijden het kleine, onstuimige, Nizaïsche paardje of, in het park, een klein, Perziesch zwaard met dat van den schermmeester kruizen of doen drillen den werpspies naar doel en verder-af doel en de slavinnen blanketten hem niet meer, de eunuchen schoren hem niet meer het kruintje; hij was geen klein kind maar wies tot knaap en droeg een vilten mutsje en soms bedacht hij, dat hij tot Koning van Perzië bestemd was geweest zoo de Vreemdeling niet ware geko-

men en hij wist niet of hij hem haatte of lief had.

In Suza vloeiden zoo de dagen...

Op een morgen kwam met ontroering Drypetis binnen waar reeds zat Sisygambis met de jonge Stateira en vrouwen en eunuchen volgden. Reeds had Sisygambis Drypetis streng willen verwijten, dat zij op dit uur ter slinke harer grootmoeder plaats behoorde genomen te hebben maar Drypetis vroeg reeds vergeving en toonde een zwaar pakket wastabletten, die zij ontvangen had van Hefaistion. En Sisygambis en Stateira waren beiden ijverzuchtig want geene tabletten of briefrol hadden zij ontvangen van haar zoon en haar gemaal, Azië's Koning, Alexandros.

Maar Drypetis las hare tabletten voor, ze spellende met den vinger omdat door warmte en lange reis veronduidelijkt was het wasschrift geworden en trots hevige ontroering glimlachte zij een enkele maal als Hefaistion niet zuiver het Perzische schrift had gekrast of de moeilijke taal met fouten geschreven. En zij las voor van het land der Drangen, wilde mannen, die onzichtbaar bleven en van het geding van Filotas, dat nu voltrokken was met smartelijk, treurvol einde. Sisygambis en Stateira bogen belangvol, verschrikt en vol rouw in het hart om te hooren want na Hefaistion was onder de Vrienden Filotas haar wel de liefste, omdat hij van natuur was zoo wel beschaafd en vol beminlijke hoffelijkheid en zoo edel van smaak in mooie en sierlijke dingen, waarvoor zij allen gevoel hadden.

Nu schrikten zij hevig en een weegeklaag ging op, want Hefaistion schreef - hijzelve niet overtuigd van Filotas' schuld - dat Filotas na aanklacht en zelfverdediging bij gerechtelijk onderzoek den beulen was overgeleverd, terwijl Krateros hem ondervroeg. Op de martelplank, waar hij met tang en toorts, met schroef en schijf was gemarteld, had hij echter bekend maar eerst na zoo spottende tegenwerping, dat velen aan de waarheid zijner bekentenis niet hadden kunnen gelooven.

- ‘De landverrader en koningsmoordenaar bekent eindelijk zijn misdaad: waartoe hem verder te folteren!’ had hij uitgeroepen en tot Krateros:

- ‘Zeg mij dadelijk alles wat ge wilt, dat ik zeg en ik zàl het zeggen!’

Dan had hij er gelachen tusschen door en zoo spottende weêr, dat Krateros, woedend, hem op nieuw had door de beulen doen grijpen en het martelwerk was herhaald.

Tot hij bloedende en gezwollen zijn wonde vleesch en gebroken zijn beenderen voor den Koning gesleept was en zijne bekentenissen waren voor gelezen.

Toen was hij, volgens Macedonische wijze, gesteenigd geworden...

En allen, die Nikomachos had aangewezen als samenzweerders, waren gesteenigd geworden: onder de geworpene steenen waren zij te hoop gevallen in bloed en vloeiende hersenen...

- ‘Kleine, dierbare vrouw, mijn lieve, zoete prinses der Achaimeniden’, schreef Hefaistion verder. ‘Ik zoû niet goed doen u zoo treurige, wreede zaken van staatsbelang en rechtspleging te melden - zaken, die u zeker verschrikken zullen en weenen doen uw schoone oogen, waarvan den zoeten gloed ik mij heug - zoo ik niet wist u te ontroeren met het slot van dit verhaal: hoe treurig het blijft, er is de schoonheid in, die uw teedere ziel zal bewegen tot medegevoel, daar zelfs mijn hart, dat is van een krijgsman ruw, er ontroerd door werd toen mijne oogen het zagen. Toen namelijk de eerste steenen over Filotas vielen en hij neêr zeeg, aan het hoofd getroffen, merkte ik op, hoe Antigone - zijne Grieksche slavin, die hij buit maakte in Damascus en die wel schoon is, omdat zij gelijkt op de schoonste beelden van een onzer grootste beeldhouwers - hoe Antigone, zeg ik, achter uit de menigte der omstanders naar voren drong en met de smart in haar blik en wanhoopsschreeuw zich stortte op de gesteenigde: het was onvermijdbaar, dat ook zij getroffen was, vóor de beulknechten haar weren konden: zij werd getroffen aan haar slaap als Filotas zelven en omdat de steenen, waaronder groote, vielen en vielen in wreede verdelging rondom op de samenzweerders, verdween zij, over het lichaam van Filotas onder den steenstapel en zag ik haar bloed zich mengen met het zijne en stierven zij beiden verpletterd op dit

zelfde oogenblik, dat het Noodlot hun toe beschikt had te sterven. Onder de Macedoniërs, die de steenen naar Filotas slingerden, waren Vrienden des Konings maar geen steen wierp ik want mijn gemoed was treurig en twijfelvol. Reeds was ik bedacht op 's Konings ergernis en gramschap maar hij zeide niets en toen het oordeel voltrokken was en achter den steenenstapel de zon zonk in een zee van bloed, greep hij mijn hand en trok zich met mij terug. Hij was zeer bleek en treurig van blik en woord maar die nacht vierde hij feest in zijn tent met ons allen en hoewel hij de vroolijk makende wijnen dronk, werd hij niet blijde en scheen het mij toe, dat hij zeer ziek was, wellicht meer in gemoed dan naar lichaam, want hij is anders gezond, en het kampleven bekomt hem altijd beter dan het leven in uw weelderige, Oostersche steden. En nu, mijne kleine, dierbare Vrouw, mijn lieve, zoete prinses der Achaimeniden...'

Drypetis las niet verder. Opgerezen waren beiden, Sisygambis en Stateira. Zij wrongen de handen, een snik kon het Koninginnetje van Azië niet bedwingen en de oude vorstin bewoog zich langzaam naar de zuilengalerij, die op den palmentuin uitzag. In bedenking staarde zij uit. Zóo was het altijd geweest, onder de vroegere heerschers: zoo was het ook nu... De grootheid, hoe hoog, van vorst of vorstin of hoogste veldheer was nooit zeker... De samenzweringen smeulden... De gruwelijke folteringen en terechtstellingen gebeurden: zij waren altijd gebeurd, hadden altijd gesmeuld,.. Ook zij was ontroerd geworden door het verhaal uit Hefaistions brief want zij had dien Filotas wèl bemind onder zoo velen van Alexandros' Vrienden maar... als het wáar was, dat hij had samen gespannen tegen zijns Konings gezag, dan... En anders, al zoû zij het niet luide zeggen, was het toch goed, wat Alexandros ge-oordeeld had en bevolen: zoo zelfs zweem van verraderij was gebleken uit Parmenions brieven aan zijne zonen, zoo ook maar de minste gedachte aan vijandige oproerigheid had gesluimerd in Filotas' hart... was het goed, dat hij gestraft was - meende Sisygambis want streng voorbeeld moesten Koningen immer stellen en zij besloot, dat Alexandros ge-

rechtig geweest was en onwankelbaar in vorstelijk inzicht en Hefaistion zwak en weifelachtig, een groote, sterke man, met het hart van een vrouw...

Maar de beide, kleine zusjes zochten in troost voor de wreede dingen des levens, die hare jeugd dichter schenen te naderen, elkander in zusteromhelzing, en, de bange blikken der groote juweeloogen in elkaâr, heugden zij zich voorspelling van Ouden Magiër, van vroegen dood, vroegen dood voor velen, die haar omringden, en vroegen zij zich of de ziener ook, voorspellend, gedacht had aan Filotas en stil, zonder dat Sisygambis het weten zoû, ontboden zij hem weder, als zij dikwijls deden, en hij vertelde haar in zijn onheilstaal, die haar steeds booze droomen deed droomen, altijd weêr de zelfde, de zelfde troostlooze dingen...

En de dagen vloeiden voort, niet anders dan de wateren van den Choaspes, de gewijde rivier, die de stad omvloeide, dag na dag...

XXV

Ook in de andere steden van het Aziatische rijk, het wereldrijk des jongen Vreemdelings, des jeugdigen Overweldigers, vloeiden de dagen want de oorlog was gedaan. Wat gaven die van Sidon en Tyros, die van Damascus en Babylon er om, dat de Koning - niet meer Dareios maar Alexandros - het verre Oosten was ingetrokken om wilde Barbaren te tuchtigen en oproerige satrapen te onderwerpen. Dat was àltijd geweest en was altijd geëindigd met de overwinning des Konings der Koningen: altijd was hij daarna zegevierend terug gekeerd. Zoû Alexandros, die steeds had gezegevierd, ditmaal niet zegevieren? Zoû Alexandros wel overwonnen kunnen worden?

Slechts spotglimlach kon satyriesch zulke vraag beantwoorden. En de lange dagen vloeiden voort, dag na dag, schakelend de lange maanden... Zoo vloeiden zij voort in Ekbátana, de antieke hoofdstad van Medië. Veel had zij niet van des oorlogs last ondervonden: vluchtenden Dareios had zij lange geherbergd, overwin-

nenden Alexandros hare poorten geopend; nu, binnen hare muren, buiten in hare bosschen en parken, vloeiden de dagen voort. En als een even ge-openbaard, zich weêr terug winnend geheim lag zij binnen den mystieken koker van hare zeven, telkens verhoogende muren en offerden hare priesters iederen dag het mystieke offer aan Mithra, wien de getorende tempel gewijd was.

Hier toefde Parmenion, de oude opperbevelhebber. Hier toefde hij met het meerendeel der Macedonische strijdmacht, als in een middenpunt van waar - sedert Alexandros het Oosten was ingegaan - de blik van zijn gezag naar alle zijden uit te weiden was. Als een Koning toefde hij hier, met zijn vele duizende mannen, de oude opperbevelhebber, wiens ziel was die van een krijgsman en van een wijsgeer beiden. En de dagen vloeiden voort... Van nergens kwam verontrustend bericht. Overal waren de bevolkingen rustig, in Foinicië bloeide de handel, in Mezopotamië, langs des Eufrates' boorden, de landbouw; de landen herleefden na de oorlogsgruwelen. Hij zelve, Parmenion, vergat hier vaak, dat hij krijgsman was, opperbevelhebber, onderkoning: hier heugde hij zich slechts zijne wijsgeerigheid. Hier sprak hij met de priesters van Mithra, hier dacht hij na over leven en menschen, en het zieleleven bloeide er om zijne bejaardheid open, nu de man van de daad de rust vond.

Diep had hem bedroefd te hooren van den dood van zijn zoon Nikanor, niet lang geleden aan ziekte gestorven, op weg naar Baktrië, bij Artakakna. Het was zijn tweede zoon, dien hem de goden ontnamen; in Egypte was zijn jongste, Hektor, een knaap nog, verdronken tijdens Alexandros' reis naar het Orakel van Ammon. Nu restte hem nog slechts Filotas, dien hij zeer beminde, hoe vaak hij hem ook gewaarschuwd had voor zijn lichtzinnigheid en luchthartigheid...

Dezen morgen, wandelende in het paleispark, bedacht hij, dat hij in langen tijd geen tijding ontving, noch van den Koning, noch van Filotas. De immense plataneboomen verweefden in elkander hun dichte, groote zomerbladeren. Door menschenhand waren deze boomen eeuwen geleden geplant, door men-

schenhand werden zulke parken, ‘paradijzen’ genaamd, onderhouden ten gerieve van Koningen en satrapen. Muren omringden hare eenzame uitgebreidheid vol zon-doorzeefd lommer: een zaligheid in de brandende zomerseizoenen. In het midden ontmurmelde steeds een bron het gerotste, verwijdde zich tot vijver, waarop de lotos sliep tijdens de zonneschijnen, en de lange lianen slingerden zich van tak tot tak der sycomoren langs de lanen, die starrelden weg naar de poorten. Over wijde grasvlakten weidden antilopen en gazellen, of een giraffe was plotseling van een bizarre schoonheid op een gazon, zon-overgoten: goudfazanten - de schoone vogelen van de Fasis-rivier - schitterden te voorschijn en verschoten weêr in een flits...

Parmenion wandelde, op en neêr. In zulk een oogenblik, kwam het tot hem, dat wat hij vreesde - de overwinning der overwinnaars in het land, dat zij overweldigden - wellicht reeds werd, zonder dat zichtbaar was die weder-overweldiging.

De Vrouwen, voor wie hij gevreesd had, waren het niet, in wie zich de Wraak belichamen zoû, en toch, werkten zij, onbewust, wellicht niet mede? Had, onbewust, Barsina aan de onzichtbaar, in diep geheim wrokkende Wraak niet mede gewerkt? Sisygambis niet, de doode Stateira niet, en niet de jonge Stateira? Eerlijk was Parmenion zichzelven: hij besloot, dat eerder edele invloeden van deze Vrouwen uit gingen, invloeden van liefde, in telkens andere schakeering... Invloeden van verfijning ook, maar bereidde verfijning niet voor der Wraak gunstiger toestand, waarin zwak de overwinnaar zoû blijken, krachtige Alexandros? Maar meer dan der Vrouwen invloed was het die van het gansche land, die van deze weelderige en wondere steden, was het de onzegbare aroma, die dreef, was het de eigen atmosfeer, verzadigd van verleidingen en bezwijmelingen, en dacht hij aan deze, dan meende hij meer dan in de vorstinnen ze te zien belichaamd in dien schenker en opperkamerheer, den eunuch Bagoas, met het wiegedansende, jonge knapelichaam, die sedert den Koning altijd vergezelde, en in wien wellicht het werktuig der Wrake schuilen zoû. Zoo het niet school in de eerst zoo gevreesde Vrouwen... En het was

noch het een noch het ander, dacht Parmenion; het waren geen drank en geen dans, geen geurige weelde en verweekende, aloude wellusten maar het was dit alles te samen, dat te vreezen was voor den Macedoniër, voor Alexandros, voor zijn eigen zoon Filotas, voor iederen veldheer, voor iederen soldaat, die reeds te lange jaren in deze landen marde...

Toen, als een opwakende, besloot hij, dat hij gedroomd had... Dat deze dingen slechts aanzweemingen bleven van wat nooit te omvangen was door het uittastende verstand. En zag hij tot zich zijn twee officieren-van-dienst naderen de lange laan langs: Kleandros was de een.

- Heer opperbevelhebber, zeide Kleandros; wij melden u de komst van Polydamas, met brieven des Konings!

- Polydamas! riep blijde Parmenion uit.

Het was zijn vriend. Hij beval aanstonds Polydamas voor hem te voeren; in lange had hij niets van den Koning gehoord, in lange niets van Filotas... Dit oogenblik voorzag en voorvoelde geen hoogere wijsheid in den grijsaard wat de naaste seconde zijn zoû. Blijdschap verblindt, verlangen benevelt... Tusschen enkele hoofdofficieren naderde snel Polydamas. Hij omhelsde Parmenion in de vreugdevolle begroeting, die een verraad was, maar verraad, gewild door Alexandros.

- Hoe gaat het den Koning? Hoe gaat het mijn zoon? vroeg, verlangende te weten, Parmenion.

- 's Konings brieven zullen het u melden, zeide Polydamas.

Het komende onheil klonk niet uit dit woord tot Parmenion door. Hij nam de tabletten en verbrak 's Konings zegel. Hij las... Rondom hem stonden somber de officieren, en Polydamas: de oude man zag niet, dat somber zij stonden. In het zonnig verschiet verflitsten de goudfazanten, er fladderde een op...

- De Koning, zeide Parmenion; trekt ten strijde tegen de Arachoziërs... Onvermoeibaar is hij: zoû het niet tijd zijn, dat hij eindelijk rustte...

Polydamas reikte hem een tweeden brief... van Filotas, naar hij zeide...

Het was het oogenblik: toen Parmenion met blijden haast den brief aanvatte, trok Kleandros het zwaard en doorstiet in eenen den grijsaard de keel...

Hij viel achterover, geslacht. De andere officieren ook hadden de zwaarden getrokken, doorstaken het vallende lichaam mede. Wie had gedacht, dat de oude man zóo veel bloed had: het bloed stroomde in een plas om hem heen... Daar lag hij en verwonderd sperden groot zijn wijde oogen open.

Polydamas, achteruit gedeinsd, had ge-aarzeld, als de anderen, het zwaard te trekken.

- Hij was mijn vriend! riep hij. De Koning, helaas, koos juist mij...

Maar wachten waren toe geloopen. Er was een tumult. In enkele oogenblikken wisten de soldaten uit het kamp van den moord op hun beminden, ouden bevelhebber. Door den Koning bevolen?! Kon het waar zijn!?

Zij loopen aan, wapenen ter hand. Hun dreigende nadering is als het aanruischen van een stormende zee. Hunne koppen steken uit over de parkmuren, die zij dan overklimmen. Zij willen Polydamas en de moordenaren om Parmenion op hen te wreken.

Kleandros beveelt hen hunne officieren te zenden... Nu woelen zij, weenende, woedende, wraak willende door het park tusschen de ijlbeenende giraffen, de schel flitsende, weg vliedende goudfazanten. Den officieren toont Kleandros briefen bevel van Alexandros: Parmenion, die met zijn zoon samen zwoer tegen den Koning, te vermoorden.

Er is wanhoop, ongeloof, woede, verwildering in der soldaten zielen. Nu snikken deze ruwe mannen. Zij eischen minstens het lijk van hem, zonder wien Alexandros nooit een slag won. Zij vloeken den Koning een ondankbare moordenaar.

- Zijn lijk, zijn lijk minstens!! schreeuwen zij razend.

Kleandros laat hen Parmenions hoofdloozen romp: het hoofd zal Alexandros worden toe gezonden...

Nu weet de grijzaard alles, ook wat zijne wijsheid door menschelijke verblinding in deze laatste oogenblikken niet heeft ge-

weten en doorzien. Nu weet hij alles en hoe weinig menschelijke wijsheid is. Nu weet hij van zijn zoon Filotas, Vriend en veldheer des Konings, en die is gesteenigd geworden als landverrader... Nu weet hij van den Koning zelven, van diens strijd in eigen, verwilderende ziel; nu weet hij, dat wat hij gevreesd heeft tijdens menschelijk leven, wordt en meer en meer worden zal... Dat de schitterend jeugdige Overweldiger en Overwinnaar reeds wordt overwonnen, langzaam-, langzaam-aan heroverweldigd wordt en dat een niet met naam zegbare ziekte hem kankert, zoo nog niet aan zijn forsche lichaam, toch reeds in zijn zwakkere ziel...

Hij weet het alles nu en verwondert niet meer; alleen in zijn, Alexandros toegezondenen, uitgebloeden, grauwbaardigen kop van ouden soldaat zijn de menschelijke, niet dicht te drukken oogen vol verwondering gebleven om de smartelijkheid, die zijne, toen nog niet goddelijke, wijsheid durende het laatste levensoogenblik niet heeft kunnen begrijpen.

XXVI

Het was in die dagen, dat midden in Azië, in Arachosia, de wijde woestijnen rondom, aan een tak van den woesten Etymandros-stroom Alexandros een stad stichtte, Alexandria.

Verlaten, met een als doelloos garnizoen, dat zich verveelde in den kouden winter, bleef de doellooze stad achter - eene ommuring, een fort, enkele arsenalen en magazijnen, terwijl het leger voort trok.

Angst en bitterheid heerschten na de terechtstelling van Filotas - meer en meer wies de meening, dat hij geen eigenlijke schuld had gehad - na den moord op Parmenion. Een somberheid drukte de overwinnaars om de niet meer te doorgrondene raadselachtigheid van de ziel des Konings, somber hij zelve telkens na de woestere orgieën. Velen der vrienden van Filotas en neven van Parmenion pleegden dezer dagen zelfmoord of vluchtten de woestijnen in, radeloos: volgens de Macedonische wet

konden ook zij achtervolgd worden; Alexandros moest uitvaardigen decreet, dat geen vrienden of bloedverwanten der schuldigen om bloedverwantschap, of vriendschap enkel zouden vervolgd worden en nauwlijks bezwoer hij een paniek onder zijn officieren.

Het waren zorgvol treurige dagen. Proces en verhoor van verschillende verdachte officieren vertroebelden de reeds bittere stemming der soldaten. Nu scheen het hun, dat Alexandros zich aanmatigde de willekeurige macht van een Perziesch Despoot. Lynkestes, reeds lang verdacht, voor den Koning gevoerd en half krankzinnig van langdurige gevangenschap in ketenen, kon zich niet vrij pleiten en werd doorspietst. De drie broeders Amyntas, Simmias, Polemoon wisten, om een gril van 's Konings ontfermelijkheid, zich te redden. Het was even een verademing, toen weêr plotseling, zeer gestreng, alle soldaten, die gemurmureerd hadden na den moord op Parmenion en wier brieven naar Macedonië waren onderschept, in één falanx werden vereenigd. Het was als een straftroep; zij bleef van de anderen gescheiden. Maar de Koning, wien de Fortuin niet verliet, won in hen zijn dapperste soldaten, omdat zij zich wenschten te onderscheiden en in genade weder te worden aangenomen.

Twee lange maanden bleven de Macedoniërs in het land der Evergeten: zij hadden eenmaal Kyros' leger in hongersnood gered en Alexandros wilde hen beloonen om dit historische feit maar het werd bitter koud en de Macedoniërs leden ellende.

Zij bleven toch de overwinnaars, van deze onbeteekenende volken: Evergeten, Agriaspen, Arachoziërs. Deze Barbaren onderwierpen zich allen den Koning van Azië en het was of Alexandros' hoogmoed wies naar mate de eindelooze kimmen zijner heerschappij zich uitbreidden en uitbreidden naar alle windstreken heen, als in een droom van onoverzienbare, onbedenkbare, nauwlijks bevolkte wereldverschieten. Wat deed het er toe, meenden de Macedoniërs, of hun Koning heerschte over de Paropamizaden. Het waren als wilde dieren, die tusschen barre rotsen zich den geheelen, strengen winter verborgen hielden in hunne

holen, die zij zich bouwden of groeven; hunne baarden verwarden zich met de vuile vlokken der berevellen, die hen omhulden. Het sneeuwde, er was geen voorraad. Uitgeput, hongerig, bevroren de voeten, vielen Alexandros' soldaten her en der, bleven achter, kwamen om van ellende en koude terwijl de dichte sneeuw viel, altijd door viel... Maar Alexandros wilde dóor want hij had van Bessos gehoord en dat hij niet ver was en hij wilde Dareios, Sisygambis' zoon - hoezeer ook eenmaal zijn vijand - wreken op diens vuigen moordenaar. En de Macedoniërs bestegen den Kaukazus - het Aziatische hooggebergte - hoewel er geen koren meer wies. Zij aten schrale kruiden, de weinige visch der bergstroomen, tot de lastdieren werden geslacht - paarden en muilezels - en veel bagage achter gelaten. Onmetelijke, barre, gramme hemelen, vol dreigende sneeuw, overwelfden de legers, die hier weinige geleken: - in waarheid tienduizenden - nauwlijks enkele donkere, dunne troepen, wier armzalige menschelijkheid schraal vlakte over de overblazene steppen van ijs, met erbarmelijke silhouetten van vage menschen en dieren.

Baktriana toch lag voor hen. Het in den zomer rijke, vruchtbare land, spreidde, van de hoogvlakte gezien, in dit seizoen, ten Oosten zijn onmetelijke valleien, doorsneden met tal van bevrorene rivierkronkels; ten Westen verduidelijkten de woestenijen, waarover de wind uit Hyrkanië de zanden hoog opblies, als dichte, grauwe gordijnen, die neêr vielen en rezen op den adem der ijzige waaiïngen. In duinen stapelden de zanden neêr en bedolven de wegen. Alleen des nachts werd gemarcheerd en voort gereden, als de starren schenen en de richting duidden; over dag kampeerden de troepen in nevel en mist en troostelooze ondoorzienbaarheid.

Ten Noorden van deze winterende valleien en steppen, verder dan Sogdiana, want aan de andere zijde van den Aziatischen Tanaïs, breidde Skythië zich uit en ver uitgezondene verkenners brachten bericht, dat de Skythen Bessos te hulpe kwamen. Tevens vernam Alexandros hier, dat de Lacedaimoniërs en geheel de Peloponnesos opgestaan waren tegen zijn gezag. Nooit had hij

zich zoo eenzaam en wankel gevoeld als op dit oogenblik. Het was of geheel zijn macht zoû zijn als die duinen van zand, die de winden te samen bliezen en weêr verwaaiden. Nauwlijks vond hij in Hefaistions vriendschap troost en na Filotas' dood was het of de andere Vrienden niet telden. Zij zochten eigen voordeel en macht, meende hij, altijd. Hoog was hij tegen Kleitos, Krateros, Ptolomaïos, Perdikkas, Meleagros. In ongewisheid sleepten zich de dagen voort, schakelden zich tot weken, maanden. Het was of de Tijd nu stil hield, dan zich haastte, en als de Macedoniërs na dachten, verwerkelijkten zij zich met moeite slechts, dat de lange maanden het jaar hadden geschakeld. Strijd was het meer tegen koude en ellende dan tegen de inboorlingen. Noodig scheen geheel deze eindelooze veldtocht slechts zoo lang deze barbaarsche landen nog niet overwonnen waren; zoodra zij overwonnen waren, scheen het alles noodelooze moeite, die achter lag als met een herinnering aan nachtmerries, nachten lang. Alexandros stichtte de steden en noemde ze met zijn naam: in eenzaamheid en onder de zanden of sneeuw verzonken, bleven zij achter, achter den tred des Overwinnaars. Fabelachtige legenden weefden zich als een festoen met hem mede; waar hij gegaan was, bleven zij naar den verschillenden aard der inboorlingen hangen in de luchten, voor eeuwen; zijn naam, sedert, was Iskander en goden en godinnen onderhielden zich met hem, hijzelve een godenzoon... Hij was uit de paradijzen gekomen en onoverwinbaar... Hij was eeuwig jong, Mithra zelve, en nu hij den winter lang door deze landen gegaan was, zoû de lente sneller ontluiken. Werkelijk, toen het leger Sogdiana naderde, was het plots brandende zomer. Roode zonnegloeden straalden uit over de blakende zandwoestijnen; scharlaken stralenwaaiers bleven tot in de purper-paarse nacht uit schichten aan de kimmen en spiegelden terug in de gladde, goudige zanden. Dit waren fabellanden, meenden de Macedoniërs. Wie niet bevroren waren in de Baktrische windsnerpingen, liepen gevaar krankzinnig te worden in deze onduldbare zonnebranden. Waren deze dan elders dan in Afrika? vroegen zich de ongelukkigen af. Ja, dit was Sogdiana, ten Oosten van

de Hyrkanische zee. Tusschen zee en land dwaalden de eeuwige nomaden, Dahen, Massageten, Chorasmiërs, Derbiken. Moesten zij, met de Skythen, allen overwonnen worden?

Meer dan honger leden de soldaten nu dorst. Tot de Oxos bereikt in de nacht - vuren overal ontstoken, om de uitgeputte achterblijvenden den weg te wijzen - zij zich dood dronken. Er stierven er meerdere dan Alexandros in welken veldslag ook ooit had verloren. Onder den nieuwen, dadelijk brandenden zonsopgang, donkerden hunne lijken overal verspreid over het koraalroodende zand, onder de aanzwermende gieren. De Koning zelve dronk niet, at niet, staarde slechts verwezen uit of zijne verlate, achtergebleven, uitgeputte troepen niet eindelijk kwamen. Hij scheen lichamelijk alles te weêrstaan, maar in zich was zijn geest als gek. Hij herinnerde zich niet meer, waarom hij Bagoas bevolen had hem niet meer te vergezellen. Hij droomde wakende de wijnen, die de eunuch hem gewoon was te mengen, maar voelde, tevens, zich gloeien van koorts om het gemis van die schragende bezwijmeling. Als met dolle spiralen woelde het in zijn brein, dat hem hemelhoog scheen onder zijn helm.

Er waren geen booten om den Oxos over te steken; er waren geen boomen om een brug te bouwen. Door de schroeiend blakende woestijn slingerde de breede stroom als een mythe-groote, goud schubbige python; over met stroo gevulde water- en wijnzakken liggende, zwommen de soldaten moeizaam den stroom over. Zes dagen sleepte zich de overtocht voort.

Ter overzijde van de rivier rees de kleine stad der Branchiden, afstammelingen der, ten tijde van Xerxes verbannen, Apollopriesters uit Miletos, die, Xerxes ter wille, toen den allerheiligsten Apollo-tempel te Didyma hadden wagen te ontwijden. Hier woonden in ballingschap hunne nakomelingen: zij ontvingen Alexandros met vreugde maar, tot Hefaistions smartelijke verwondering, riep Alexandros de Milesiërs onder zijne soldaten te zamen, opdat zij met de Branchiden, hunne oude vijanden, zouden doen naar welgevallen. Niet wisten de Milesiërs wat te beslissen tot Alexandros zelve besloot. Hij geleidde de Milesiërs binnen

de stad en beval haar te plunderen en de bewoners in een bloedbad te verdelgen.

Zoo nuttelooze wreedheid, den Koning ongewoon, verwonderde zijne Vrienden en trof vooral Hefaistion. Te vergeefs wees hij Alexandros op de nauwelijks verbasterde Grieksche zeden en taal der bannelingen, op hun gewijde smeeksluiers, waarmede zij zich omhulden, op de olijvetakken, die zij als smeekelingen grepen ter hand; overal laaiden de vlammen al op, vergrepen de altijd buitbegeerige soldaten zich aan der bewoners eigendom, werden vrouwen, kinderen, mannen uitgemoord.

- Alexandros! Alexandros! riep Hefaistion en greep den Vriend bij de schouders.

Maar hij staarde dol, met zijn dolle oogen. Door zijn hemelhoog stijgende hersenen woelden de dolle spiralen. Toen drong Hefaistion niet meer aan, begrijpende en willende sparen den Koning, zelfs ten koste van deze schuldelooze stad. Gesloopt werden hare muren, uitgeroeid de boomen der heilige bosschen die haar omringden, en waarin de Branchiden gewoon waren Apollo genade te smeeken voor den euveldaad, anderhalve eeuw geleden door hunne voorvaderen bedreven.

Deze rampzaligen, hem vertrouwend te gemoet getreden, hadden zij zelve schuld? Alexandros scheen niet te willen beseffen, dat zij geen schuld hadden aan wat anderhalve eeuw geleden gebeurd was. Waar, helaas, waren de dagen van 's Konings grootzieligheid, die de Perzische Vrouwen - nu reeds vier, bijna vijf jaren geleden - als buit gemaakte slavinnen in zijn macht gevallen, had gespaard niet alleen alle wreede lot maar zelfs met eere had blijven omringen? Verder ging het in marsenen en ritten, die dagen en dagen duurden, Maracanda, de hoofdstad der Sogdiërs, te gemoet. Dat nog de soldaten niet in massa's murmureerden, verwonderde zich Hefaistion stille... De Vrienden, hij wist ze nu tuk op macht, die hun zoû geworden zoodra Alexandros hen allen over deelen van het immense, overwonnen gebied als onderkoningen aan zoû stellen. Zij murmureerden, zeker, niet; zij volgden de ongelooflijke, de trouwe Fortuin van hun Koning, die

hen steeds voerde waar hij wilde, hun allerjonge, frissche zielen van levensblijde avonturiers, nu het Avontuur wel was gekomen, de overweldiging van Azië... Maar de lange jaren vraten ook op hen in, allen verwordend tot zielen van machtzoekers, elk in zich de geheime hoop de alleenmacht eenmaal, wanneer?, over deze onmetelijke wereld te verwerven... Ook de soldaten murmureerden nog niet zoo, dat deze overweldigingen van Barbaarsche steppen en landen onmogelijk werden: zij volgden nog steeds Alexandros! En toch, helaas, hoe was hij veranderd, bedacht stil in zich Hefaistion, naast hem rijdende, de breede, eenzame woestenijen en vlakten over, waar weg nauwlijks was te onderscheiden.

Dien dag, onverwachts, spikkelde zwart zich de horizon en draafden zeker de verkenners terug. Zij teekenden tegen de nu wolkige herfstluchten, zwanger van de eerste regens, die ontberingen en ellende zouden brengen als de brandende zonnegloeden hadden gedaan, hunne donkere, aanduidelijkende, dolle ruitersilhouetjes: kleine, verre paardjes; kleine, verre, wappermantelige mannekens, in verre verte. Zich verzamelend reden zij den Koning te moet en meldden, opgewonden, en wezen woest met hun speren. Zij kondigden aan, dat Bessos, de moordenaar van Dareios, door zijn vriend Spitamenes was verraden en den Koning werd toe gevoerd.

Het jubelde in Alexandros' hart van geluk en hij dacht aan Sisygambis, wier moedersmart hij wreken wilde. En in den donkere wolken zamelenden wind, over de immense vlakte, voerde Spitamenes, brallende te paard en zijne mannen rondom zich, Bessos aan een koord om den hals en geheel naakt, de handen geboeid op den rug, Alexandros te gemoet. De rampzalige rilde van koude en moeienis, liep nauwlijks, liet zich slepen als een zieke, mishandelde hond en Alexandros bedacht, hoe alléen deze Barbaren, deze Baktriërs en wie hen verwant waren, wisten uit te vinden marteling en straf, die duurde, voor de dood een einde maakte aan alles.

- Heer en Koning der Koningen van geheel Azië! riep Spitame-

nes, zoodra de wind niet meer zijn woorden verwoei. Ik wreek in dit oogenblik zoo wel Dareios als Alexandros!

En hij trok Bessos ruw tot voór Alexandros' paard.

- Wild beest! schuimbekte Alexandros. Wild beest, gij, die Dareios, Sisygambis' vorstelijke zoon, dorst vermoorden!!

Te paard, balde hij - of Dareios zijn grootste vriend ware geweest - beide vuisten, als wilde hij Bessos vernietigen, schoten zijn oogen de dolle vonken van woede. Uit den schaar der Vrienden, die achter hem reed, riep hij Oxathres, Dareios' eigenen broeder.

- Oxathres! riep Alexandros. Maak u meester van uw broeders moordenaar, doe hem kruizigen ná hem ooren en neus te hebben doen afsnijden... geef hem over dàn aan de pijlen der Barbaren!

Het was niet genoeg. Hij wist niet wreeder straf te verzinnen en slikte zijn speeksel van ergernis en onvoldaan wreedheidsbedenksel. Hij beval, dat Bessos niet dadelijk gekruizigd zoû worden. Dat hij meê zoû worden gesleept, zoo als hij daar liep, naakt, wankelend, stervende reeds langzaam-aan van koude en ellende...

Enkele dagen daarna, door een der briganten, die de voedsel zoekende Macedoniërs hadden overvallen en meê gesleept in hunne bergen, werd Alexandros, toen hij hen na zetten wilde, gewond met een pijlschot in de kuit. De roovers, uit enkel ontzetting, gaven zich over maar de wond was zoo pijnlijk, dat Alexandros in bittere ontstemming geraakte. Hij moest op een baar gedragen worden en klaagde aan Hefaistion, dat hij ziek was en sterven zoude vóor het einddoel zijns levens bereikt was. Na vier dagen moeitevollen marsch bereikte het leger Maracanda. Het was de hoofdstad van Sogdiana, onversterkt, en Alexandros ontving er de afgezanten der Skythen, die zich onderwerpen kwamen.

XXVII

Als in Suza de achter geblevene Vrouwen door brieven en boodschappers van alle deze dingen vernamen, scheen het haar toe of nog langere maanden dan de lange maanden, of nog langere

seizoenen dan winter- en zomerseizoenen zich hadden voort gesleept om haar eigene, eentonige leven. En deze maanden en deze seizoenen, zij schakelden de eindelooze jaren. In deze jaren van eentonigheid en van smachtend verlangen was het de Vrede in alle deze landen, door welke de Overwinnaar gegaan was. Hij had overal zijn stralende herinnering achter gelaten in de harten der mannen en vrouwen. De Vrede heerschte in Sidon en Tyros, in Babylon en Suza; de Vrede heerschte over alle deze wijde domeinen, die de Overwinnaar tot de zijne gemaakt had. Maar hij zelve, hij was gegaan, de verdere, wijdere kimmen te moet. En daar, waar nauwlijks de gedachte aan wie hij achter zich had gelaten, hem meer volgen kon gedurende deze lange, lange jaren, scheen hij de verdere overwinningen te schakelen. Het verweemoedigde in de ziel van Sisygambis, in de zielen van de jonge Stateira en Drypetis en zij wachtten af, zij wachtten steeds af. Wanneer zoû haar zoon en Koning terug komen, dacht stil Sisygambis... Wanneer zoû haar Koning en gemaal terug komen, dacht de jonge Stateira... Wanneer groot-oogige Hefaistion terug komen, dacht zoete Drypetis... En zij verlangden en verweemoedigden; de maanden volgden de maanden, de seizoenen seizoenen, de jaren jaren... Hoe lang het duurde! Nu scheen de Tijd stil te staan, schenen niet meer maanden na maanden te volgen, seizoenen na seizoenen en jaren na jaren... Eindeloos! Eindeloos! Zij zaten en luisterden naar de steeds droevere muziek en zagen wezenloos naar de steeds bleekere mime-spelen en zij peinsden en verlangden en wachtten... Zij wachtten, zij wachtten steeds... Geregeld kwamen de brieven en boodschappers. De Vrouwen hoorden van de gestichte steden, Alexandria steeds genaamd en als lichtende vizioenen schenen in hare wachting de steden ginds in die onbekende verschieten van verte te rijzen. Zij hoorden van Skythen en Saken, van den Koning gewond, o gewond!, van breede rivieren over gestoken, van veldslagen met Skythen en Saken, die nog onlangs onderwerping hadden aangeboden; zij hoorden van onneembare forteressen op rotsen, genomen; van de mijlpalen van den god Dionysos, die de Koning voorbij was getrokken, hij

verder gaande het wijde onbekende der wereld in dan de god zelve in de heilige eeuwen gegaan was! Nu verwarde het alles voor hare smachtingen; nu konden zij het zich, zoo ver, zoó ver, niet meer voorstellen: niet meer de veldslagen, niet meer de slangdoorslingerde oerwouden en de oorverdoovend bruischende, zee-breede stroomen: het werd alles de onwerkelijkheid voor hare smachtingen, voor hare wachtingen, voor hare zich stil rekkende armen en reikende zielen. Alexandros, Iskander was weg... maar de echo zijner heldendaden en -sagen weêrhalde de lange jaren door...

XXVIII

Bagoas, door den Koning terug geroepen, was te Bazaria aangekomen. Het was Noordelijk van Maracanda, in Sogdiana, een koninklijk jachtpark, zoo als slechts de Perzen wisten in grootste weelderigheid aan te leggen, hoog ommuurd, met tal van torens voor schuil- en schietplaats der jagers en doorstroomd van de geleide wateren, die vloeiden uit vele her en der wellende bronnen. Hier was het omheinde wild van leeuwen, tijgers, panthers, sedert vier dieregeslachten ongerept gelaten, zoo dat het er van de sluipende en plots uitbrullende wilde-dieren wemelde tusschen en over de rotsen en door de van zon druipende bladeren heen der lang bladige platanen en vijgeboomen: telkens glipte, zonnerossig, zwart fulpig, goud gestreept of gevlakt, het prachtige dier te voorschijn in zonneglans en slipte weg tusschen schaduwend gesteente... Hier jaagde dezen morgen Alexandros met de Vrienden en met geheel het leger.

Op een der torens, waar het wachtende gevolg van dienende eunuchen plaats had gevonden, stond Bagoas. Hij had den Koning in maanden niet gezien toen hij plotseling tusschen de boomen, op de openere vlakte hem ontdekte. Een ontzaglijke leeuw was aangeslopen, terwijl de Koning, rustig, hem wachtte. En het trof Bagoas, als in eén flits van verwondering, dat Alexandros er

stond als een Perzische vorst. In het Perzische jachtpark, overgoten in deze Oostersche zon, al woei de bries ook koud uit het Noorden, stond Alexandros in het hem verslankende schubbepantser, ommalied beenen, armen, voeten en handen, in het jachtgewaad, dat der Perzische vorsten was. Zijn gelaat, eenmaal van het incarnaat-blozende blank, dat nooit verbrandde, was magerder en taniger geel en de baard, gekruifd volgens de Perzische zede, hing in dichte, stijve krinkels hem af van de kin. Om den maliënhelm, die nauw hem het hoofd omsloot, rondde zich de smalle band van een diadeem en zijne oogen schenen donkerder en koortsig...

Hoe lang was het reeds geleden, dat de eunuch had gezworen zijn land, Koningen, geheel Perzië, te zullen wreken met de lange, durende wraak, die jaren zoû duren? Het was reeds jaren, lange jaren geleden en het scheen, dat hij van zijn wraak zich nauwlijks heugde. De lange jaren zelve hadden in hem zijn wil verslapt. Hij wilde Perzië niet wreken meer; hij haatte dezen Koning niet meer, die een Pers was, die, daar ginds, geheel als een Perzische vorst, die jaagt, afwachtte den aansluipenden, dof brommenden leeuw. Meer had hij hem lief, in bewondering en afgodische aanbidding voor wat sterk, vorstelijk en groot was en sterker, vorstelijker, grooter geworden was in overweldigd Perzië zelve. Zie, het gebaar, waarmede hij den langen, Perzischen jachtspeer richtte, was geheel het zelfde van Oxathres, Dareios' broeder, die achter hem stond. Dat der Vrienden rondom was geheel het zelfde! Het was den eunuch als een vizioen van de dingen, die waren geweest en er scheen niets veranderd, sedert eenmaal Dareios hier gejaagd had...

De leeuw brulde hoog op, talmend, de voorpooten heffend. De Koning, klaarblijkelijk, had Oxathres en den Vrienden bevolen zich achterwaarts terug te trekken. Hij wilde zelve dooden den leeuw. En toen het dier, brommebrullende van woede, den sprong deed en zich werpen wilde op den jager, trof hij hem in het onderlijf, stevig, aarzelingloos, met den enkelen, eenigen stoot, die de goede was. De leeuw, brullende, viel achterover, lag nu te sterven, de pooten omhoog, zwiepend den staart.

Aan den uitgang des parks wachtte Bagoas den Koning. Toen hij verscheen, tusschen de Vrienden en de eindelooze tocht der getorste trofeeën der jacht - vierduizend gedoode wilde-dieren op baren - wierp de eunuch zich in aanbidding over den grond.

- Zijt gij daar? zeide Alexandros en strekte de gemaliede hand naar Bagoas' hoofd. Het is goed. Volg mij in den jachtburcht...

Terwijl Alexandros zijn paard besteeg en nu voort reed tusschen de Vrienden, den jachtburcht te gemoet, werd het heel rustig in hem, in zijn steeds koortsige lichaam en ziel. Hij wist de wijnen weêr te zullen drinken, gemengd als enkel Bagoas scheen te kunnen mengen op de wijze, die alleén de wellust gaf, den Koning noodig om daarna de kalme uren terug te winnen. En Bagoas, die nacht, mengde den wijn, mengde den wijn na maanden maar aan de Wraak dacht hij niet meer: alleén stuwde de Wraak verder voort, zoo als wat voort is gerold de noodlottige helling af, nooit weder op gestuwd, zelfs niet weêrhouden kan worden, om de kracht der dingen en tijden zelve...

XXIX

Dit was Maracanda, een dier steden des binnenlands, zoo als de Perzische Koningen hadden gesticht - en nu, na hen, Alexandros - steden niet te vergelijken met een grootsche metropool als Babylon, met antieke steden als Sidon en Tyros, met moderne hofsteden als Suza en Persepolis; dit was, binnen muren en wachttorens, slechts een minderwaardig paleis, dat steeds verviel en haastig werd bij gepleisterd, zoodra de Koning verwacht werd, zoo als het ook nu was gedaan; dit was een fort, een arsenaal, eenige magazijnen met voedsel voor mensch en dier, enkele kleinere woningen om het paleis heen voor officieren en hofbeambten, met een bevolking van niet anderen dan wie in magazijn, arsenaal, fort en paleis zijn arbeid vond en zijn belang. Dit was een dier bolwerken der Perzische Despoten tegen de Barbaren, een dier vestingen, waar Perzische garnizoenen lagen, een dier triesti-

ge verlaten grenssteden van het onmetelijke rijk, die soms enkele weken, een maand overvuld waren van den hof-omslag des reizenden Konings, om daarna gedurende maanden op nieuw te vervallen in doodsche verlatenheid.

Maracanda, dit was nu waar Alexandros toefde in Sogdiana. Nu was de stad overvuld, met de veldheeren, de officieren, de soldaten, met tallooze vrouwen ook en hare kinderen, die steeds volgden het leger.

Alexandros had Kleitos tot satraap van Sogdiana aangesteld, nu Artabazos, dien Alexandros eeren wilde, om zijn hoogen leeftijd, zich had verontschuldigd; Kleitos, die bij den overtocht van den Granikos Alexandros het leven had gered, door met zijn schild op te vangen den zwaren slag, die Rhoisakes gezwaaid had naar Alexandros' onthelmde hoofd; Kleitos, de zoon van Hellanike, Alexandros' voedster; Kleitos, de trouwe, beproefde Vriend onder de Vrienden, in leeftijd niet zoo jeugdig meer als zij allen; Kleitos, die reeds onder Alexandros' vader Filippos in de Macedonische falanx gestreden had.

Trouw, eerlijk en ruw, soldaat tot in zijn merg, veldheer vol ondervinding, was Kleitos niet tevreden om de hooge onderscheiding. Satraap van Sogdiana... was het bijna geen verbanning, deze aanstelling van zóó groot gewicht? Te moeten blijven, weldra, na 's Konings vertrek, aan de Skythische grenzen in deze dan verlaten, vervallende grensstad, was het eere en zoû het geluk zijn? Waren de gezegende Oostelijke en Zuidelijke satrapieën dan allen vergeven aan Perzische prinsen, dat er voor een Macedoniër, die ge-eerd moest worden, slechts overbleef dit Sogdiaansche achterland, tusschen Skythen, Dahen en Massageten?

De stad krioelde van het feestende leger; in het paleis stroomden de genoodigde officieren. Feestmaal, des morgens reeds aangevangen, was uitgeschreven, ter eere van Kleitos. Tusschen de gepleisterde zuilen, tegen de barstende tichels der wanden, over de barstende steenen der vloeren waren de zware tapijten gehangen, gespreid. In de raamlooze ruimten waren reeds dadelijk de vele kandelaberen ontbrand; de tafelen, tusschen de aanligbed-

den, waren reeds gedekt met het vergulde vaatwerk, dat overal in zulke paleizen bewaard bleef voor de enkele dagen, dat de Koning hier toefde. De zware braadwalmen dampten reeds de keukens uit; aan de schenktafelen waren bezig de eunuchen de wijnen te mengen.

Er waren geen vrouwen toe gelaten. Zulke dagelange festijnen van eten en drinken waren meer en meer, in het ruwe kampleven, in deze grenssteden, geworden de braspartijen, reeds des morgens begonnen, waarbij geen courtizanen nog van noode waren. Zelfs al was Alexandros aanwezig, wat hij meestal was, heerschte er een bandeloosheid en tuchteloosheid, die zich ontwikkeld scheen om zoo verren afstand van alle middelpunt van hoogere en fijnere beschaving. Deze drink- en eetgelagen waren niet meer de orgieen van Babylon en Persepolis: zij waren ruwer, minder kleurrijk, minder weelderig, en van grovere, eenvoudigere zinnelijkheid, als of de officieren zich wreken wilden op hunne vele ontberingen zonder aan wellustige verfijning te denken. Dit was het schransen van mannen, die vaak koude hadden geleden en honger.

Reeds verzamelden in de eetzaal de Vrienden en vele aanzienlijke Perzen toen Alexandros met Hefaistion en Kleitos binnen trad. Het was Bagoas, staande bij de koninklijke schenktafel, zeer treffend, dat de Koning en zijn boezemvriend niet anders schenen dan Perzische vorsten, in hun lange, enge kleedij en met de gekrulde baarden, dat ook de andere Vrienden en veldheeren, hoewel zekere willekeur was ge-oorloofd, zich min of meer Perziesch voordeden: om Oxathres en de andere, den Koning nu steeds omringende, Perzen weêrklonk zelfs Perziesch meer dan Grieksch terwijl Kleitos, trouw zijn Westersche zeden, bleef dragen de licht bruine lederen wapenrok, nauwlijks feestgewaad, kort geknipt het zwarte haar, glad geschoren zijn verweerd, gelitteekend gelaat met de geestkrachtige trekken en den koppigen kin, bloot de sterke armen, de vierkante knieën en het Grieksch steeds, onverschillig ruw, in den mond. Zijne Perzische jaren hadden hem, als hen allen, verouderd, veranderd: na Filotas' noodlottig einde schenen de Vrienden zich langzamerhand terug

getrokken te hebben uit den intimeren kring om den Koning, nu meer en meer de Perzen waren rondom Alexandros - stille vrees scheen steeds onder de Macedonische veldheeren te broeien, die hen zelfs Hefaistion deed vermijden - terwijl ook Kleitos, hoewel minder op zijn hoede, zelden meer Alexandros' gezelschap zocht. Dat de Koning nu met hem binnen trad, was omdat dit feest ter eere van Kleitos, den nieuwen satraap van Sogdiana, was en om hem eere te doen. En wederom trof het den eunuch hoe Oxathres en de Perzen den Koning naderden met het min of meer diep nijgend gebaar der aanbidding, dat zelfs Oxathres eerbiedig schetste in zijn groet, dat de voorname Perzen duidelijker deden uitkomen met hun knieval, dat de mindere Perzen, zich op den grond leggende, geheel volgens strenge Perzische hofzede, verrichtten, terwijl de Macedoniërs den Koning bleven groeten met het oude, kameraadschappelijke, joviale handgebaar, als Bagoas wist, hem ergernis.

Zij lagen aan. Er was om veler omstandigheid samenloop, een ontevredene stemming in het begin van dit maal. Nauwelijks kon, tusschen de officieren, met welke hij lag, Kleitos verbergen, dat satraap te zijn over deze landen, hem niet voldeed. Ruw antwoordde hij op hun aller heilwensch. Maar ook Alexandros zelve was in een dier stemmingen van somberen en woelenden hoogmoed, waarin hij zeggen moest wat hem woog op het hart, of hij anders er onder stikken zoû. Hij lag met Hefaistion, Oxathres en de Perzen aan maar Kleitos en de andere Vrienden waren in het bereik hunner stemmen: slechts Perziesch sprak Alexandros. Hij sprak over de Skythen: zij waren hem onvertrouwbaar, hij twijfelde of zij hunne belofte van onderwerping wel zouden houden. En de Baktriërs, heulden zij niet met de Skythen?

- Zoo wij ooit, zeide Alexandros; de minste overtreding van Baktriërs of Skythen ongestraft zouden laten, zouden zij dadelijk misbruik maken en onze goedheid ons als zwakheid rekenen. Soms denk ik, dat het toch beter is den Tanaïs over te steken, der Skythen steden te vernietigen, die Barbaren, als de anderen, te overweldigen. Dan toonen wij, dat wij overal onoverwinbaar

zijn. Indië... het is van later zorg. Nu, denk ik, zoû het pas geven... Europa, geheel Europa onder onze macht te brengen. Het is een bijna niet te verbeelden werelddeel: Europa... Het wazigt onwezenlijk weg, aan de Westersche kimmen, als in nevels... Ja, wij moesten den Tanaïs oversteken en door de landen der Skythen heen... Europa, Europa bemachtigen...!

Hij herhaalde den naam, die hem lokte. Het was of hij nu zoo zeker van Azië was, zelfs van Indië, waar de verre potentaten, de Koningen Taxilos en Poros zich schrap tegen hem zouden zetten, dat geheel deze Oostersche wereld, wier verovering slechts tijd en doorzetting zoû kosten, hem nauw meer voldeed. Dat hij de Westersche wereld, die als een ondoorzienbaar, vaag vizioen, met alleen de lichtpunten van steden als Rome, als Karthago, zich daar breidde in het bijna onverbeeldbare, thans wenschte de zijne te noemen. Het geheele wereld-al wenschte hij! Een onmetelijke hoogmoed woelde in zijn hart en zijn hoofd; de dolle spiralen wirrelden hem dan in het brein, dat scheen te groeien, te groeien naar den hemel toe. In zijne handen was het gebaar als van een omklamping. In zijne oogen troebelde de koorts. Rustig had hij wel gesproken maar deze dingen te zeggen, omdat zij hem zwaar wogen, liet hem toch vreemd leêg zich voelen, als met een zielekoorts, die in hem duizelde. Hij zag de ontstelde blikken zijner veldheeren en Vrienden, zoo geheel verschillend van de gelaten uitdrukking der Perzische gelaten rondom hem. Want de Macedoniërs wisten, dat deze stille woede om de wereld geheel te overwinnen de koortsende ziekte was van deze heerschersziel. En kon de mateloosheid niet tot ondergang voeren...?

Alexandros had den eersten drinkschaal uit Bagoas' handen ontvangen. Hij dronk. Deze menging, die hij in tijden gemist had, dronk hij nu weêr, de enkele dagen, dat Bagoas terug was. Toch scheen vroeger iets ànders nog van geur en smaak te schuilen in deze, wellicht volgens mystieke recepten bereide, dranken. Hij dronk... Toch... weldadig was hem de gloed, die zich door zijn leden verspreidde. Door zijn hersenen. En er de zoo pijnlijke, duizelende leêgte vulde met een zware weldadigheid.

Rondom hem dronken zij allen. Reeds lang had Bagoas opgelet, dat de Macedoniërs niet bestand waren als de Perzen zelve, tegen de sterk gekruide wijnen. Dat zij spoedig beschonken waren en luidruchtig zich dan gedroegen als nimmer de Perzen. En, om Alexandros, dien eenmaal hij had gezworen te doen ondergaan, ware het ook in een verloop van jaren, aarzelde deze latere tijden immer zijn hand. Hij wilde niet meer wat hij vroeger wilde.

Scheen het te laat? Den eersten drinkschaal, diep en wijd, had Alexandros in éénen geleegd. Rondom hem dronken de Perzen en de Macedoniërs gezamenlijk uit de zelfde bekers. En dadelijk luidruchtiger schenen de Vrienden, terwijl de Perzen, onverhoogd van blos hunne amberen bleekte, ingetogen en voornaam bleven als steeds. Alexandros had Bagoas aangezien; dezen blik kende de eunuch. Hij mengde op nieuw 's Konings drinkschaal vol en, om Alexandros' blik, dorst zijn hand niet meer aarzelen en greep hij de kleinste, gouden fiool...

Stuwde de Wraak zelve noodlottig voort, wie zoû dan kunnen verhinderen? Nooit had de eunuch zoó zijn eigen kracht in zich gebroken geweten als nu, door dit gevoel van vreemde liefde, waartoe de eerste haat geleid had. Tegen wat hij zelve had opgeroepen, kon hij niet in gaan. Gelaten aan alle noodlottigheden, mengde hij den zwaarsten wijn en zoû dien zoó Alexandros mengen durende dit maal. Maar wat hij zelve wenschte, waren andere dingen...

Dat de Vrienden niet hadden gejuicht op zijn woord, toen hij van Europa gesproken had, verdroot Alexandros. Hij haatte die ontstelde blikken, als van oude wijven, wie te veel werd gevergd. Want als Azië hèm was, waarom zoû Europa niet hèm zijn en de wereld geheel? Hunne luidruchtigheid bralde daarna over zijn woorden heen als zochten zij hem en zichzelve af te leiden van zijne hen ontstellende veroveringszucht. Maar hij zoû het niet dulden. Hij fronste de brauwen, zweeg, voelde zich toch zoo zalig doorgloeid van het groote geluk, dat Bagoas hem mengde in zijn beker. Het was een wellust, beter dan alle wellusten want stralen-

der, tintelender aan alle nerven. Nu richtte hij zich op, zag om zich rond, voelde zich hoog boven hen allen, godehoog, en in alle veldslagen herinnerde hij zich zijne goddelijke Fortuin, als een godin hem omzwevende... In zijn hoogmoed, zalig beneveld door den walm van den wijn, minachtte hij stil in zich de Vrienden. Zonderde Hefaistion uit, dien hij altijd lief had. Maar minachtte de anderen. Zij hadden niet meer dan middelmatige veldheerstalenten; alleen door hèm waren zij zoo ver met hem mede gekomen. Ook zijn pleegvader - als hij, sedert des Orakels uitspraak, zijn vader Filippos noemde - had nooit iets kunnen bereiken zonder hèm, zonder zijn hemzelven toen onbewust goddelijken steun. Het brandde hem nu op de lippen dit te zeggen. En hij zeide het tot Oxathres, het handig wendende in den loop des gespreks over overwinningen en nederlagen, met de Perzen, wier voorname onontroerdheid hij steeds zéer bewonderde in gelagen als dit.

- Verwonderlijk is het, zeide Alexandros, zich minzaam tot Oxathres wendend; hoe de faam het feit niet altijd met haar bazuinen uitschalt, als het hoog recht ware te doen. Het is mij in mijn prille jongelingschap vaak voor gekomen, dat roemruchte daad, die mij toekwam, op rekening van mijn pleegvader Filippos gesteld werd. Zoo was het na Chaironea; hoe jong ik was, aan mij kwam de overwinning toe.

Hij bespiedde der Vrienden blikken, ontevreden, opmerkzaam in zijn richting wenden; Hefaistion, naast hem liggend, sloeg als verlegen zijn oogen neêr. De Perzen luisterden hoffelijk en aandachtig. Toen, om de Vrienden te ergeren, wie alleen reeds aanstootelijk was, dat hij pleegvader zijn eigen vader noemde, brallende hij, dat hij de Zoon was van Zeus, ging hij voort:

- En dan, tijdens den twist tusschen de Macedoniërs en de Grieksche huurlingen... Filippos werd licht gewond; op den grond liggende, veinsde hij dood te zijn; ik zelve beschermde hem met mijn schild voor de vijanden, die op hem aanstormden. Nooit erkende mijn pleegvader, dat hij aan mij het leven verschuldigd was. Ook mijn wapenfeiten in Illyrië werden niet door hem erkend.

Hij eindigde trotsch en ironiesch:

- Mijn pleegvader was ingewijd in de mysteriën van Samothrake. Maar zulke inwijding voerde hem niet tot de glorie overwinnaar van Azië te worden! Wat mij betreft, reeds zeer jeugdig voelde ik zonder inwijding goddelijke bezieling om mij zweven en in mij dringen. Het was de geest van mijn vader, Zeus, die mij steeds omzweefde, die in mij drong. Zoo ik Azië overwon, o Perzen, was mij alleen dit mogelijk en alleen mij, omdat ik Zeus' Zoon ben en het heilige Noodlot van dit wereldrijk voltrok: nauwlijks hielp wie ook mij de goddelijke taak volvoeren.

De Perzen bogen diep de hoofden, de handen eerbiedvol aan het hart. De jongere, Macedonische officieren rekten nieuwsgierig van verre en luisterden, verrast, bekoord. Maar de Vrienden en de oudere officieren, die onder Filippos hadden gediend, zich niet weêrhoudend, murmureerden onder elkaâr...

- In welke zijner tragediën, riep Kleitos, den rug naar den Koning, op eenmaal uit; zegt Euripides ook weêr, dat de Grieken op hunne trofeeën slechts de namen der Koningen schrijven?

Hij was dronken. Zijn schaal heffende, zwaaide zijn arm wijd uit.

- Wat zegt hij? vroeg scherp bits Alexandros, die niet had verstaan maar getroffen was door die verheffing van ruwe stem.

Niemand antwoordde; alleen Hefaistion, in een plotse vrees, fluisterde, zijn hand op Alexandros' arm:

- Bedwing u...

Maar Kleitos wendde zich tot Alexandros.

- Wat ik zeide, Koning? Ik deed een vraag, die bewijst hoe wij in het kamp en den oorlog vergeten van onze dichters. Niemand weet mij te antwoorden als ik vraag in welke zijner tragediën Euripides zegt, dat de Koningen in Hellas de glorie, met het bloed der soldaten gekocht, zich zelve toerekenen ten koste dier anderen. Ik herinner mij nu: het staat in de ‘Andromache’! Zeker, gij waart jeugdig reeds een aanvoerder en veldheer van gezegend talent maar was uw vader Filippos, onder wien ik als jongeling streed, te kleinachten om het zijne?

Ptolomaïos, Perdikkas, Meleagros, rondom Kleitos, fluisterden:

- Neem u in acht... Weeg toch uw woorden...

De Koning, koel, staarde Kleitos aan. Zulke vrije taal was vroeger steeds geduld maar ergerde den laatsten tijd Alexandros. Toch, om de oude gewoonte der ongedwongenheid, beheerschte hij zijn rood opziedende drift met bijna bovenmenschelijke inspanning. Want ook hij was dronken, met die dronkenschap, die, onzichtbaar voor wie hem omringden, te heviger woelde in zijn doorwalmde brein naar mate zijne uiterlijke houding zich voornaam, als die der Perzen, te verroerloozen trachtte. En daar zij allen dronken waren, sprong tusschen de oudere officieren en de jongere de hevige woordentwist op; de eenen verdedigden de opvatting des Konings, de anderen die van Kleitos.

Het was de Macedonische breidelloosheid van meening en taal, die de Perzen wel steeds verwonderde. Het waren de hevig uitgezwaaide gebaren, de lallend stotterende boosheid van wie het niet eens met elkander waren en nog wel om iets, dat den aanwezigen Koning zelven nabij betrof.

- Bedwing u, herhaalde Hefaistion, fluisterend tot Alexandros.

- Ik zal mij bedwingen, verzekerde, de woede hem trillende de leden over en binnensmonds, Alexandros; indien hij paal en perk aan zijn onbeschaamdheid stelt...

Maar Kleitos, opgerezen, zijn soldateske kop rood van rauwe opwinding en beschonkenheid, ging door, zijn arm uitgezwaaid met opengespreide vingers:

- Was uw vaders Filippos overwinning op de Atheners, o Alexandros, eigenlijk geen bewonderenswaardiger wapenfeit dan uw inname en verdelging van Thebe, zoo wij moeite doen de bizonderheden ons goed te herinneren? Het was tevens om Parmenions veldheerstalent, dat de strijd met Athene zoo roemvol voor ons eindigde! Parmenion... hoe beloondet gij hem zijn verdienste, o Koning van Azië!!

Een tumult doorvoer de gasten over hunne aanligbedden. Parmenions naam, en nog lofrijk, te noemen scheen den eenen de

grootste vermetelheid, den anderen wondervol van rechtvaardigsten roep tot verantwoording. Nimmer nog had aan 's Konings tafel, sedert de Perzische hofzede meer en meer overheerschte, een dergelijke vrijheid van taal en meening zich doorgang gebaand. Heftig rumoerden de stemmen der hier en daar half gerezenen, heftig schreeuwden hun wreed betuigende monden, heftig betuigden hun niet meer bedwongen gebaren, tot Kleitos hen overschreeuwde:

- Ge weet, Alexandros, ik, die u het leven redde bij den Granikos, ik ben bereid nog duizend malen mijn leven voor u te wagen, maar gij, wat doet gij uw Vriend aan? Verdeelt gij den buit, dan komt het schoonste deel er van toe wie eerst onze vijanden waren en met u mede de herinnering aan uw roemvollen vader kleineeren. En zoo stelt gij mij aan, o lachwekkendheid!, tot satraap over Sogdiana!!

Hij was geklommen op het aanligbed; de beschonkenheid, door het sterke wijnkruid verwekt, ziedde hem door de aderen, dreef hem alles te zeggen zonder de minste omzichtigheid meer en hij schreeuwde en lachte en hikte.

- Sogdiana! Sogdiana!! Ziet, Vrienden, om u rond in Maracanda en buiten deze troostlooze stad! Dit is Sogdiana, Kleitos' nieuwe satrapie! Als de wilde beesten des winters honger hebben, huilen zij tot voor de poorten van dit paleis, wolven en beren! Wolven en beren zijn ook de Barbaren, die ik zal te beheerschen hebben, in hun steppen van sneeuw en hun woestijnen van zonnebrand! Vrienden, dit is mijn eindelijke belooning: Sogdiana! Wij, ouderen, worden gesteld op pensioen! Met al die blankebekken van jongere rekruten, dezer dagen in allerhoogste eere omdat zij gewillig zijn, zal Alexandros verder Azië overwinnen! Maar strijdt hij dan ook niet tegen die wijven van Perzen, in wier witte, lange feesttuniek hij daar ginds ligt, met zijn breeden gordel en met zijn haren en baard gegeurd en gekruld?

Alexandros, in eenen, was opgestaan, oogen puilend en vaalwit van woede. Ook Hefaistion was gerezen, bedacht snel hoe nog dezen ramp te bezweren; ook de Perzen, beleedigd, zij alleen niet

beschonken, rezen. In het rumoer, dat volgde en waarin niet verstaanbaar was meer eén enkel woord, greep Alexandros voor zich een appel en smeet dien razend naar Kleitos' hoofd.

- Mijn zwaard! riep hij achter zich om, tot zijn wachtofficier Aristofanes, wien hij bij het aanliggen zijn zwaard had gegeven.

- Neen!! riep Hefaistion en weêrde af.

Aristofanes aarzelde maar Hefaistion ontrukte hem zelve des Konings zwaard.

- Ge krijgt niet uw zwaard! riep Hefaistion tot den Koning en borg het snel onder de kussens.

Alexandros stampvoette van woede.

- Blaas alarm!! beval hij den bazuiner der wacht.

Het zoû den soldaten beteekenen, dat oproer in het paleis was uitgebroken en dat zij zouden te hulpe snellen. Maar Hefaistions blik en gebaar bedwong den bazuiner te schallen. Als een wild beest schreeuwde en gebaarde nu Alexandros tegen Hefaistion, tusschen de beleedigde, toch steeds waardige Perzen. Maar ginds, om Kleitos, was ook een hevige verwarring woelende. De jongere officieren heetten razend hem de zaal te verlaten. Hij wilde niet, weigerde in zijn dronkenschap koppig.

- Straks zal hij mij nog dat zelfde leven verwijten, dat hij niet ophoudt te beweren gered te hebben! hoorden zij allen den Koning, ziedend, zich tegen Hefaistion verdedigen.

- De herinnering aan die redding is met de jaren tot onduldbare ergernis u geworden, dankbare Koning! riep Kleitos, schuimbekkend, dwars over de tafelen. Wees verzekerd, dat ik, Kleitos, u beter de waarheid steeds zeide, dan u Jupiter-Ammons orakel deed. Gij zijt Jupiters zoon niet!

De Koning greep de lange speer van een zijner wachten achter hem, en stortte los, over de tuimelende tafel, op Kleitos neêr. Maar Hefaistion, Ptolomaïos, Perdikkas omgrepen Alexandros, hem weêrhoudende; Leonnatos ontwrong hem de speer. Daar ginds drongen in een hevig tumult de jongere officieren Kleitos de zaal door, de groote poort van binnenkomst uit. Allen schreeuwden, beschonken, in tegen elkander. Dadelijk echter

verscheen Kleitos weêr maar door de kleinere deur, vlak achter de wacht des Konings. Alexandros, heftig, keerde zich om. De wacht tusschen beiden, stonden de razende mannen over elkaâr, schreeuwden elkander in het gezicht de nooit meer ongezegd te maken woorden van zelfverblinding, verwatenheid en hoogmoedswaanzin, Kleitos den Koning, en Alexandros zijn Vriend die van landverrader, oproerling, begeerig zelve naar 's werelds kroon. Te vergeefs stroomden door de achterdeur de jongere officieren binnen en poogden Kleitos meê te sleuren, te vergeefs wierpen zich de Vrienden voor den Koning ter aarde, omvatten zijn knieën, smeekten hem zich meester te blijven, terwijl krachtig Hefaistion Alexandros in beide armen omprangend weêrhield. Het was de onweêrhoudbare, verschrikkelijke, allersnelst rollende noodlotsseconde. De Koning brak zich los uit Hefaistions armen, wierp hem van zich, wierp ruw de hem weêrhoudende Vrienden van zich en over den grond. In zoo vreeselijk tumult, puilende dol zijn oogen, ontwrong hij bliksemsnel weêr de speer aan een zijner verbijsterde, raadlooze wachten en drong heftig op Kleitos aan.

Er was de stormende golf der gasten over de bedden, over de tuimelende tafelen, er was het nauwelijks meer dronken, den razenden roes ontnuchterend geschreeuw. Kleitos, werktuigelijk, voor de dreigende speerpunt, die hem van ter zijde richtte, week tusschen de opening van het deurgordijn, maar Alexandros, in eenen, stortte heviger toe, stiet, en riep:

- Dàar dan! Ga waar Parmenion en Filotas je wachten!!

Kleitos' schreeuw en vloek huilde op. Zoo dicht was hem de Koning genaderd, dat het bloed van den tusschen de gordijnen zinkenden man fel spoot in 's Konings spookbleek vertrokken gelaat. De wachten hadden snel de ruimte vrij gelaten, in ontzetting wijkend ter zijde, in een gekletter van speren en schilden. Plotse stilte doofde, wijd vallende, al het rumoer. Van overal keken de bleeke gelaten der gasten naar wat ginds, tusschen het deurgordijn, in alleronwaarschijnlijkst gebeuren, geschied was: de Koning, die zijn Vriend, en veldheer en redder, Kleitos, door-

stoken had. Zelve rukte Alexandros weg het gordijn. Waar het week, zagen de gasten in de schemering der galerij liggen het roerlooze lichaam, van den nog enkele oogenblikken geleden heftig brallenden Kleitos. Hij lag in een wijd uitvloeiende plas van donker bloed als in vloeiend zwart-rood karbonkel. Toen de Koning het zag, naderde hij dichter, kreunende, neêr kijkende, de handen zenuwig gekrampt.

- Is hij dood? vroeg hij, blikkende om zich, snel.

Niemand antwoordde. Er was als een verroerloozing omrond. Toen, omdat zij allen zwegen en de Koning Hefaistions blik den zijne ontwijken zag, kreunde hij hooger, als in smart. Nu huilde hij op en snikte. Hij werd zich in éénen bewust, dat hij, veroveraar van Azië, de eigen drift niet had overwinnen kunnen. Hij greep de schacht der nog schuin in de zij des verslagenen stekende lans. Hij rukte die uit, richtte haar ongedacht plots op zichzelven. Omdat de lans te lang was voor de ruimte te eng, was hem de zwaai onmogelijk. De Vrienden grepen de schacht, ontwrongen Alexandros het wapen. Verbijsterd zag hij om zich. Sloeg oogen en handen naar boven en galmde, krankzinnig, een luiden, luiden, langen weeklachtgil uit. Het snerpte door hun aller hersenen. Hij herhaalde zijn gil en zijn galm. Hij balde de vuisten en schudde ze boven zijn hoofd, in een krankzinnig alarm. Omdat hij niet uitscheidde te gillen, grepen hem de Vrienden om het middel en onder de armen en voerden hem weg, stommelend over het vaatwerk vertrapt.

Zij brachten hem in zijn kamer.

- Alexandros! smeekte Hefaistion wanhopig. Kom tot uzelf!

Maar, steeds met den eigen galmgil als van een gewond rund, smeet hij zich voorover op den steenen vloer. En kreunde en gilde den vreeslijken, regelmatigen, krankzinnigen galm, die galmde nu luid door geheel het paleis. Op de straat hoorden het de soldaten. Hij verscheurde zich het gelaat met de nagelen, zoodat het bloedde, en galmde en gilde steeds het zelfde, lange, tragiesch snerpende geluid van rampzaligheid...

- Dood mij, dood mij! smeekte hij op naar Hefaistion.

Terwijl de Vrienden en hoofdofficieren radeloos rondom hem stonden, herhaalde hij telkens en telkens den smeekroep. Nu was het Hefaistion niet te harden meer. Hij smeekte den anderen hem alleen met den Koning te laten omdat het onwaardig was den Koning in dezen toestand te zien. Alleen met Alexandros, wilde hij hem oprichten van den grond maar Alexandros gedoogde het niet. Kreunende als een verslagene, dwong hij te liggen zoo als hij lag en telkens weêrgalmde zijn waanzinnige smartkreet op. Door de gordijnen zag Hefaistion bleek Bagoas verschijnen. Het was zijn recht als oppereunuch, opperkamerheer.

- Laat mij alleen!! Laat mij alleén, als gij mij niet dooden wilt! snerpte de Koning tot Hefaistion, razend.

Met een gebaar van smartelijke radeloosheid verwijderde zich Hefaistion; hij vreesde, zoo hij wederstreefde, dat erger gebeuren zoû, dan waartoe Alexandros zich had laten vervoeren. Nooit had hij den Koning zoó gezien. Ook Bagoas, die bleef, daar hem niet Alexandros scheen weg te jagen, had nooit nog zoo den Koning gezien. Terwijl Alexandros nu over den grond te snikken lag in zijn handen, niet anders dan een getuchtigde slaaf, een gemartelde misdadiger, zag Bagoas hem ontzet van den deurdrempel aan. Dit was, waartoe hij eenmaal den overweldiger van Azië, den overwinnaar van Dareios had willen brengen. Tot deze verwording en ondergang! Eenmaal, éenmaal! En nu hij zijn vroegeren, stillen wensch van haat, vol betoovering en vervloeking, voor zich verwezenlijkt zag in dien neêr gestorten, over den vloer liggenden, wereldverwinnaar, wien de steunend begonnen kreet der rampzaligheid regelmatig ontdreunde, ontdreunde als de bulk van een zich tragiesch bewusten stier, was Bagoas ontzet. Dit had hij eenmaal gewenscht, hiertoe was het nu, dezen dag, langzamer-, langzamerhand gekomen, en het ontzette hem nu, dat gekomen was wat hij reeds lang niet meer wenschte. Vol van de vreemde ontzetting staarde hij Alexandros met wijd sperrende oogen aan. Wat de Koning nu had kunnen doen, was nog iets anders dan de weifeling en het wantrouwen, die hij om Filotas gevoeld had! Wat de Koning nu niet had kunnen beheerschen, was de onko-

ninklijke driftwoede om beleedigde majesteit, die hij had kunnen wreken in razernij, hem dadelijk met hevig berouw overstelpend. Dit waren de zich krankzinnig spannende zenuwen, en wie zij éens meê gesleept hadden als hollende paarden, zouden zij telkens kunnen mede sleepen, en telkens! Dit was de ziekte, die alleen kon verergeren, niet genezen. Dit was de slecht-demonische waanzin, die tot eigen ondergang sleuren kon, als het onbestrijdbare spook, sterker dan allerhoogst veldheerstalent en allergrootste gave en gunst der goden om een geheele wereld voor zich te doen bukken. Boven die machten rees machtig het Spook...

In verbijstering staarde, met de sperrende oogen, de eunuch. Het was niet meer dit wat hij wenschte, hoewel hij zichzelve wist te zijn wie dit gewrocht had in der jaren loop! Het was niet meer dit wat hij wenschte. Deze afgrond, deze diepte, deze vernietiging! Huiverend was hij neêr gehurkt, vóor Alexandros. Toen deze, gillende, hief het hoofd, staarden zij in elkanders dolle oogen. Als van zelve gingen de trillende handen van den eunuch naar Alexandros' hoofd. De verpletterde liet het toe, dat de koele palmen zijn slapen omvatten.

De eunuch sprak niet, ook niet de Koning. Maar als door den sterkeren drang van dien zwakke, die hem het hoofd omhield in de handen, liet Alexandros zich richten en stortte neêr op het bed. Slapeloos bleef hij staren in de schemerlichte, tapijtbehangene, steenen zaal. Met het eerste uchtendbleeken beval hij, dat hem het lijk van Kleitos in zijn vertrek gebracht zoû worden.

Zwijgende brachten hem de Vrienden het lijk op een baar. Hij lichtte zelve den doek op, die het bedekte. Hij staarde in nieuwe, hem den adem benemende smart op het bekende, krachtig koppige masker en snikte en wrong de handen. Toen zeide hij, bijna schuchter, zich verontschuldigend en of vergeving hij vroeg:

- Het is Dionysos... Dit is de tijd, dat ik ieder jaar Dionysos offer. Dit jaar liet ik het na... Verbolgen wreekte de god zich en verdwaasde mij...

Rondom hem zag hij de bleeke, sombere gelaten der Vrienden. Hij begreep nu, dat zij niet meer zijn vrienden waren. Zij zouden

nóoit meer met hem durven spreken: in wijde eenzaamheid zoû hij de almachtige heerscher zijn, zelfs zoo verdwazing hem zoû overvallen. Toen hij Hefaistion aanzag, smachtte hij hem te omhelzen, in zijn armen te prangen: hij dorst niet en liet het na.

- Zie daar dan, zeide hij met een stem, die brak, maar vreemd kalm; de weldaad, die ik Hellanike, mijn voedster, bewees, haar, wier beide broeders voor mij sneefden vóor Miletos. Haar laatsten broeder vermoordde ik aan een festijn. Wat zal nu van haar worden... Haar blijft mij alleen over en ik zal haar tot afschuw zijn... Dionysos! Dionysos!

Klagende, erbarming smeekende, schreeuwde zijn roep naar den god. Toen hernam hij iets van zijn koninklijkheid en wees Vrienden, officieren, dienaren van zich. En legde zich neêr over den grond, het hoofd in de handen, in de roerlooze rouw, die de Perzen bedrijven na hun luide betuig. Dien dag at hij niet. Die nacht bleef hij zoo. Den volgenden dag, omdat hij niet uit zijn vernietiging verrees, verschenen hem de Vrienden, bezwoeren hem op te staan en niet van honger te willen sterven, als zij wisten, dat soms de Perzen, in allergrootste rouw, poogden te doen, liggen blijvende over den grond en weigerend alle voedsel. Vooral Hefaistion vreesde, dat Alexandros in zich besloten had zoo te doen en met al zijne overreding stemde hij mede met de Vrienden, die Alexandros smeekten. Nu zeiden zij hem allen, dat Kleitos den dood verdiend had, dat goden den arm des Konings hadden bestuurd, dat Dionysos, zich wrekende, te gelijker tijd recht had laten geschieden, volgens ondoorgrondelijke, vaak tweevoudige bestiering der Olympische Onsterflijken; nu, rondom Alexandros, betuigden zij heftig en hevig, dat Kleitos den dood had verdiend en opgeroepen om de uitingen zijner oproerige ziel.

Alexandros liet zich heffen; de brandstapel werd gericht. Dagen lang echter bleef nog de Koning in Maracanda in rouw. Vaak vond hem Hefaistion of Bagoas liggende over den vloer, verzonken in rouw, het hoofd in de handen.

Eindelijk werd teeken des vertreks het leger gegeven. Toen de soldaten den Koning na lange onzichtbaarheid het paleis uit zagen

gaan en Bukefalos bestijgen, zwegen zij, getroffen door een hen verstillende ontzetting. Hij was zoo bleek, zoo koud, zoo hoog, en geheel Perziesch scheen hun zijne in Perzische, lange wapenrok omsloten gestalte gegroeid en vermagerd. De baard viel hem lang, gekruld, glimzwart over de borst. Ter zijde des helms vielen de glimzwarte krullen. Toen zij hem aanblikten, dachten velen in weemoed terug aan wie zij vijf, zes jaren geleden hadden gezien, blozend, wat plomp, breed in zijn nog meer verbreedend Macedoniesch pantser, glad geschoren zijn ronde knapewangen en de oogen ook anders van kleur en blik, meenden zij... Alexandros was hun geheel veranderd.

Zij juichten niet. Trouwens, de Koning scheen het niet te wenschen. Hij besteeg, tusschen zijn vele schildknapen en edelknapen zijn paard, zeer gediend, als nimmer vroeger. Aan Amyntas, die in Kleitos' plaats tot Sogdiana's satraap was benoemd, gaf hij, te paard nu gezeten, zijn laatste wenschen te kennen terwijl Amyntas, in hoofsch hofbeweeg, zijn afscheid herhaaldelijk schetste. Dit was alles Perziesch, dachten de soldaten. Waar gingen zij heen met Alexandros, vroegen zij elkander. Oproerige satrapen in het verre Oosten bedwingen en overweldigen. Hoe zij ook reeds jaren lang verlangden naar het einde des oorlogs, zij volgden Alexandros gedwee, schoon wellicht niet meer zoo innig beminnend; zij hadden ook allen hun regelmatige verloven genoten; allen hadden zij huis en haardsteê weêr gezien; dat de oorlog nooit uit zoû zijn, zeker niet de eerst volgende jaren, daarmeê hadden zij nu zich eigen gemaakt als met de onontkoombaarheid van alle levensgebeuren. Het zoû nooit anders zijn als het zijn moest.

- Waar gaan wij heen? vroegen zij hun officieren.

- Naar een land, dat heet Naura, antwoordden de officieren her en der. Er heerscht Sisymithres, een satraap, die geen onderwerping bood... En daarna naar het land der Dahen, die oproerig blijven.

De soldaten vernamen gelaten hun bestemmingen. Het was een kalme, klaar blauwe lentedag en het was welgevallig Sogdiana te verlaten en deze sombere stad Maracanda. Maar zij konden

tot geen blijdschap geraken. Toen zij marcheerden langs het monument, dat Kleitos haastig was opgericht, zagen zij er schuin droevig heen en betreurden de dagen en dingen van vroeger. Ruw was Kleitos geweest maar echt van hun land: Macedoniër. Zij lieten hem achter en het was of zij nog meer dan zij reeds van het vaderland hadden verloren achter lieten bij dit sepulker. Telkens, als zij met verlof in Macedonië waren terug gekomen, hadden zij gevoeld hoeveel Macedoniesch zij hadden verloren. Want zij waren in der jaren loop Oosterlingen geworden en zij voelden er om hunne ontworteling vaak heimwee en ondoorgrondbare droefenis. Buiten de stad marcheerden zij den heirweg op. Vèr vóor hen, verijlde de stofwolk der ruiterij, die den Koning, niet zichtbaar meer, volgde. Een wijde lentelucht, waarin het van leeuwerikken scheen te trillen, spande rond als een dom van doorzichtigheid en hemeldiepte boven hunne hoofden. Maar zij verblijdden niet: zij waren de overwinnaars, alle deze jaren lang, maar zij verblijdden niet: wellicht was het ook omdat zij den vreeslijken, als waanzinnigen smartkreet van Alexandros, dien hij geslaakt had na Kleitos' dood, niet vergeten konden: het was hun of zij nog steeds dien hoorden, in de blauwe, wijde lucht, tusschen de trillerende leeuwerikken.

XXX

Met waardigste kalmte, zonder het lief gelaatje ook maar één oogenblik te vertrekken, had het kleine Koninginnetje van Azië, in het vrouwevertrek gezeten naast Sisygambis - ter andere zijde der grootmoeder hare zuster, Hefaistions vrouwke, Drypetis - geluisterd naar Alexandros' langen brief, dien Sisygambis had ontvangen en voor las. En toch had het einde des briefs haar hevig ontroerd in haar zwijgend verlangende hartje. Sisygambis had eerst gelezen van het festijn te Maracanda en Kleitos' onbeschaamdheid en dood en hoewel de Vrouwen wel verrast waren over zoo smartelijken afval van een veldheer en Vriend, zoo

trouw gedacht als Kleitos, hoewel zij wel waren verrast, dat de Koning zelve zich op den afvallige en verrader had gewroken, staande-voets, wilden zij toch alle drie begrijpen en hoogachten, dat de daad des Konings, schoon schijnbaar in overijling geschied, goed was geweest en door de goden ingegeven en bleven zij meer onder den indruk van verontwaardiging over Kleitos' ontrouw en beleediging van Alexandros' majesteit, dan onder die van allereerst opgewekte verrassing en bijna medelijden. Het was goèd, dat de Koning dadelijk neêr velde wat zóo vijandig zich tegen hem richtte en zij bedachten, hoe zelfs in den kring zijner Vrienden de Koning omloerd was van grootst gevaar, daar ginds, in de, van Suza zoo verre, woestijnen en steppen der Noordelijke, nog steeds roerige, oproerige satrapieën... O, wanneer zouden zij hem weêr zien? Hoe lang reeds, hoe vele seizoenen, hoe vele jaren reeds, duurde zijn afwezigheid na zoo kort samenzijn als gemaal en gemalin, zoo wel van Alexandros en Stateira, als van Hefaistion en Drypetis...? Nauwlijks wisten zij het meer op de vingers te tellen: de maanden schakelden tot jaren; de jaren, o naar het scheen, tot eeuwen en de oorlog in het Noorden en Oosten duurde altijd, altijd. Blijde waren zij steeds, als zij hoorden van de stichting eener nieuwe stad Alexandria, omdat haar dit bewees, dat 's Konings heilig gezag was bevestigd met tastbaar bewijs, met forteres, citadel, garnizoen...

Na van Kleitos gemeld te hebben, had Sisygambis verder gelezen, hoe de Koning de Baktrische roovers eindelijk getuchtigd had en vernietigd, hoe in Naura de satraap Sisymithres na langen weêrstand zich had onderworpen en hoe de Koning, rijk aan kennis der menschelijke natuur, Sisymithres gehandhaafd had in zijn bestuur dezer gewesten en slechts zijn zonen geëischt had te dienen in het Macedonische leger, thans zoo rijkelijk vermeerderd met tal van eerst vijandige prinsen, satrapezonen en hunne Barbaarsche maar, naar Macedonische wijze, gedrilde troepen. O hoe lang geleden was deze brief geschreven! Hoe lang had de bode van noode gehad den langen, langen weg af te leggen. Terug over den Oxos, langs den eindeloozen heirweg naar Hekatompylos,

ach, over Ekbátana, den Choaspes langs en zoo naar Suza! Zoo ver, zoo eindeloos ver scheen Alexandros, scheen ook Hefaistion, die beiden, die de vrouwtjes zoo lief hadden; zoo ver, onbereikbaar scheen Sisygambis haar zoon en haar Koning, Alexandros, zoó ver of zij verloren hem had voor eeuwig! Rustig sleepten haar aller dagen voort hier in het vorstelijke Suza, in de goudglazurige paleizen van Xerxes en Artaxerxes, in deze palmentuinen maar Alexandros, ach, verloren schenen zij alle drie hem te hebben en deze brief, ach, hoe lang geleden was deze brief door den beminde, aanbeden geschreven! Alles schreef de Koning aan Sisygambis, van de oerwouden vol hinderlagen, die de Barbaren er legden; van de ruwe Dahen, tegen wie hij was op getrokken, van den vreeslijken storm en wolkbreuk, die het leger geteisterd had in een plotse ijskoude na een brandend blakenden zomer en die duizenden soldaten verslagen had, niet anders dan een vijand op een slagveld zelve hadde gedaan, met hagelstriemen, zoo hevig als zweepen met ijsknoopen, met sneeuwval en felste vorst, zoodat zij bosschen in brand hadden gestoken om zich te warmen tot de Koning zelve zijn zetel bij het hoog vlammende vuur een verkleumden soldaat had afgestaan, die, komende tot bewust-zijn, zich gezeten had gezien op 's Konings veldtroon.

In grootste belangstelling hadden de vorstelijke vrouwtjes aangehoord de langzaam, langzaam eentonige lezing van Alexandros' brief. Toen was het gekomen en de kleine Stateira, met enkel woord door de grootmoeder voorbereid, had zich samen genomen zoo als enkel een Koninginnetje van Azië vermocht in wier aderen het zuiverste bloed der vorstelijke Achaimeniden vloeide. Toen had langzaam, langzaam Sisygambis voor gelezen - want voorlezen 's Konings brieven wie haar in hof omringde, was zede - dat de Koning belegerd had en genomen een hoogen rots, waarop bijna onneembare forteres, op de grenzen van Sogdiana en Baktriana. In die forteres, waar zich de satraap Oxyartes, Alexandros immer vijandig, versterkt had met sterke bezetting en al wie hem bestonden in bloedverwantschap, op hooge, bijna ontoegankelijke rotsvlakte genomen, waren tijdens

het feestmaal, den overwinnenden Macedoniërs aangericht, dertig edele maagden, dochters der grooten, verschenen, schoon alle dertig in hare met juweel slechts getooide ongesluierdheid en kunstig van stem en van dansbeweeg maar onder deze dertig had zeer getroffen den Koning de allerschoonste, die was Oxyartes' eigene dochter en zij heette Ròxane en zij was groot en zoo edel gevormd als de eigene Knydische Afrodite, die de goddelijke Praxiteles had geschapen; zij was blank als sneeuw, als de vrouwen waren in deze Noordelijke gewesten en hare wijde haren waren als het rossige goud van vlammend vuur om hare dansende leden heen. Zóo wijd en blauw als zomerhemelen waren hare goddelijke oogen, dat de Koning gemeend had in haar blik te zien de klare wil van zijn vader Zeus, hem zeggende zoo schoone en weelderige maagd, die der Gezondheid godin, Hygieia zelve hem scheen, tot vrouw te nemen, tot tweede Koningin naast Dareios' dochter, Stateira, Koningin van Azië zij en die hij altijd beminde. Daarom was het huwelijk aanstonds gevierd, op eenvoudvolle, Macedonische wijze: het brood, met een zwaard door midden gesneden en gegeten door bruigom en bruid, en Ròxane's vader, Oxyartes, had onderwerping aangeboden en haren broeders en neven had de Koning rang in het Macedonische leger gegeven...

In waardigste belangstelling had, schijnbaar onontroerd, het Koninginnetje van Azië geluisterd, onderworpen den wil des gemaals en des Konings, duldende zij, dat een tweede vrouw, als de zede was, naast haar, neen, achter haar, later, als de Koning terug was gekeerd, haar na zoû treden in haar gevolg. Maar toen Sisygambis gelezen had en gerezen was en de Vrouwen zich, gediend door eunuchen, verwijderden, elk naar hare vertrekken, was Drypetis, in stilte bewogen als hare zuster, het kleine Koninginnetje op den voet gevolgd. Stateira had de oude en jonge slavinnen van zich gezonden en door het lange peristylium der slanke zuilen, langs de bont glazuursteenen borstweringen, was zij, de treden af, in den tuin gedaald, die zich daar ter zij harer kameren vervierkantte, regelmatig de palmboomen geplant als met een baldakijn van statie voor hare wandeling, parasol na

parasol verheffende met de lakgroene, neêrbuigende bladeren aan hoogen stamsteel, terwijl hagen van rozen, van roode, van gele, van witte, groote, ronde rozen, de struiken regelmatig gesnoeid en de rozen bijna regelmatig ontloken naar de scharen der snoeiers zich tusschen en om de vijf regelmatige sproeifonteinen bogen met gekunstelde sierlijkheid. Daar wandelde het Koninginnetje met de nauwe pasjes harer opgetipte parelmuiltjes, in haar nauw trekkende slooptuniekje van goud en rozig bestikte zij geel, en een kort parelsprietje in haar hoofdwrong van gouden gaas en toen Drypetis zij voelde naderen, wel wetende het trippasje van zusjes muiltjes, wendde zij een smartelijk verwrongen gezichtje, met twee lange, lange tranen, die vielen als peerparelen zelve uit hare zwarte, kunstvol omschilderde oogjes, terwijl beefde van bedwongen verdriet het saâm getrokken, lakroode mondje. En zij zeide niets maar toen Drypetis naderde met ach, ach en opene armen, liet zij zich wel teeder omhelzen en schreide, schreide bitterlijk en leunde het gezichtje aan zusjes gezichtje. Een oude, oude slavin, die was Xatria genaamd, omdat zij was uit het land der Xatriërs, die zijn bijna Indiërs, en zij wonen om den Indos, vertoonde een bruin rimpelgezicht tusschen fonteinstralen en hagen van rozen en toen zij zag, dat zij wel mocht, naderde zij snel, half kruipende, half hurkende - verwonderlijk was het hoe snel zij, zoo oud, zoo naderde in eerbiedbetuiging -; zij had mede aangehoord den brief van den Koning, door de verhevene Sisygambis voorgelezen, en toen zij geheel genaderd was, kroop zij in elkaâr aan Stateira's voetjes, waar zij stond in zusjes omhelzing en zeide - er was niemand, die hooren kon -:

- Mijn koninklijke duifje, mijn zoete vogeltje van de paradijzen zelve, mijn stralende paradijsvogeltje! Laat de oude Xatria het u zeggen: alle de Koningen op aarde en boven aarde nemen de tweede en derde en vierde vrouwen achter hunne eerste Koningin, die is de hoogste, getroond naast henzelven en alle andere vrouwen zijn er om haar te dienen, zoo goed als de bijvrouwen en de slavinnen, die zijn honderden en wellicht wel duizenden. En wie de Koning huwde op den hoogen rots, met het simpele

brood, door een zwaard gekliefd, en gegeten door den Koning en door die vrouw, Ròxane moge zij heeten, is niet anders voorbeschikt en geboren dan om u, o mijn paradijsvogeltje, te volgen in uw glanzen en te dienen aan uw voetjes. Ge zult haar kunnen slaan met een geeselzweep en kunnen prikken met lange haarnaalden, zoo maar, om u te vermaken en haar te plagen en de Koning zal er om lachen... Weet ge - en zij fluisterde het op - de Koningin, de eerste vrouw, is altijd en overal de hoogste geweest: bij haar rust het gezag over alle de anderen, Koninginnen, bijvrouwen en slavinnen: zij heerscht, zij heerscht overal en altijd...

Toen schudde de kleine Sateira droevig het hoofd en zij zeide:

- Niet altijd en overal over het hart van haar Koning, Xatria... Ach, die vrouw is groot en ik ben klein; zij is blank als sneeuw en ik ben getint als een onrijp abrikoosje! Zwart is mijn haar en zij is blond als vuur!! Ach, de oude Magiër spelde mij vroegen dood!!

Nu snikte zij op, de armen hoog in wanhopig gebaar en ontroostbaar tusschen hare fonteinen en rozehagen bleef de dochter der Achaimeniden, Alexandros' eerste vrouw, Stateira als hare moeder genaamd, het zoete Koninginnetje van Azië, om de groote, blonde vrouw, die de Koning, met samen een zwaardgekliefd brood te eten, gehuwd had in een forteres op een hoogen rots.

XXXI

Dezer dagen, - de Noordelijkste streken, waar zijn eerzucht hem heen had gelokt, bereikt hebbende en overweldigd, ze verlatende met de nieuw gestichte steden, die droegen zijn naam, met talrijke garnizoenen overal, onder beproefde veldheeren en satrapen, Macedoniërs of Perzen - was Alexandros in die stemming van ziele-even wichtigheid, die zich uitbreidt als met kalme meren en breede valleien wanneer groote dingen bereikt zijn. Wel, in de stille uren van slaaplooze eenzaamheid, rees in hem droevig de weemoed, die was om Filotas en Kleitos maar beider noodlot

scheen hem nu onafweerbaar toe geweest en minder en minder, om wat hij soms had overwogen van mogelijke onrechtvaardigheid en hartstochtelijken drift, rekende hij zich deze beide schulden aan. Die hem omringden, ook, spraken hem vrij: der vleiers hovelingtaal lag meer dan vroeger in den mond der Macedoniërs, die haar spraken uit vrees en ook nog van de Perzen overnamen, zoo gewoon gedachteloos te spreken in dezen toon of het niet meer dan hofzede was. Maar zulk een oogenblik uitgezonderd, waarin de Koning zichzelven beklaagde omdat de trouw van wie trouwst schenen, verraden kon onverwachts, gevoelde zich Alexandros rustig en hoog en zeker. Want niet in een peilloozen afgrond, in een plotse seconde, zoû hem zijn noodlot storten: gunnen zoû het hem steeds, dat hij weêr rijzen zoû na droeven tuimel onverwachts en zóo heerlijk of nooit schikgodinnen langzaam maar onverbiddelijk voort weefden de weefselen zijns levens van vaak onwaarschijnlijkste grootheid. Zijne droomen schenen onmetelijk soms maar zij waren niet wijder dan deze wereld en wat op haar de menschheden goddelijk waanden en zulke droomen had hij verwezenlijkt met het geweld van fortuinlijkste wapenen, nog nooit geweest, fabelachtig, zóo, dat de fabelen achter zijn tred steeds ontbloeiden, dat de festoenen der legende zich slingerden terug langs zijn weg. En nu, dit alles hebbende bereikt en verwerkelijkt, droomde hij, droomde hij verder. Naar heel het Westen - Europa, bijna geheimzinnig de onbekende landen Noordelijk van Rome en de Italiaansche gewesten - was zijn droom een oogenblik uitgegaan; meer naar het Oosten, meer naar het Zuiden gingen zijne onweêrhoudbare droomen thans. Zij schenen als vlammende griffioenen, wier vlucht zijn geest mede sleepte van stralende middagen door stralende nachten tot weêr nieuw stralende dageraden: zoo zouden zijn dagen zich schakelen. Zij gingen nu met hem uit naar Indië... Indië... de landen, die hèm fabel waren in het verre Oosten; zij gingen met hem uit naar den Oceaan... den Oceaan... de zeeën, die hèm legende schenen in het verre Zuiden en wier zilte onmetelijkheden zijn geest nauw zich dorst verbeelden. Indië en den

Oceaan, dat tooverland en dat wereldwater, hij wenschte beiden te zien, te overwinnen en de zijne te noemen, Indië en den Oceaan te schakelen aan zijn overwinningen. Maanden, jaren, zoû zulke verovering duren, zeker en murmureeren zouden de Macedoniërs als zij reeds van den beginne hadden gedaan maar onverzettelijk zoû hem zijn nieuwe eerzucht wezen en zoû hij, Alexandros, de Macedoniërs voeren en de wijde zwaai van zijne schepten zoû in wijdst gezag overzwaaien Indië... en den Oceaan!

Zalig van geluk liet hem zijn hevig verlangen omdat hij het twijfelloos te verwezenlijken wist. In de bezwijmeling der nieuwe wijnen, die Bagoas hem kruidde, en wier wellust hem soms scheen minder hevig en razend dan vroeger, maar durender van tevredener stemmende gelukzaligheid, zag hij het zoo en wist hij het zoo: bereiken zoude hij die reeds in zijn verbeelden schemerig schitterende doeleinden: Indië... en den Oceaan!!

Indië, tusschen Indos en Ganges, de fabelstroomen, die de god Dionysos zelve eens in vervoering was over gestoken naar de Dageraad toe... Indië, het land, waar het goudstof in glinstering lag over bergen en dalen, waar de kleurige edelgesteenten, beryl en karbonkel, groeiden de goudglinsterige rotsen uit, waar over de stranden de parelsnoeren aankrinkelden met de hooge golven des Oceaans! Men zeide, dat de Indische krijgers om hunne Indische Koningen, op hunne duizenden olifanten, grooter en sterker dan die van Libyë, in ivoren rustingen, goudbeslagen, ten oorlog trokken; ook hij, Alexandros, zoû zoo zijn Macedoniërs uitrusten, en tevens de dertigduizend Barbaarsche jongelingen, hem gewapend uit alle overwonnen streken voor gevoerd, als gijzelaars en soldaten beiden, in goud en ivoor, op olifanten.

Dan, in zulke zaligheden van droom en werkelijkheid, voelde hij zich nog zaliger en bovenmenschelijker omdat hij de Zoon was van Zeus. Hij was het: hij twijfelde niet meer: ook de Vrouwen - Sisygambis, de jonge Stateira - zij hadden niet getwijfeld, en Ròxane eveneens, toen zij het vernomen had, had hem aanbeden, ter aarde geknield aan zijn voeten. Nu zoû hij eindelijk bevelen, dat zij àllen, niet Perzen en Barbaren alleen, die reeds uit

overlevering hun Koning aanbaden, maar ook alle Macedoniërs hem aanbidden zouden en de goddelijke eerbewijzing betuigen.

Hoe dit echter uit te schrijven scheen hem zwaarder dan een veldslag te winnen. Wat de Perzen natuurlijk vonden, vonden de Macedoniërs, wist hij, belachelijk. Rondom hem dezer dagen waren dikwijls verschillende wijzen en wijsgeeren; zij vergezelden met een stoet van kunstenaars - dichters, zangers, schilders, beeldhouwers, bouwkundigen - het steeds trekkende leger en het scheen Alexandros zoo of een belangenvol koninklijk hof hem omgeven bleef, als het eveneens vroeger de Perzische Despoten gedaan had trots tijden van onrust en oorlog. Onder de filozofen waren Kallisthenes, neef van Aristoteles, en Anaxarches, van de stad Abdera. Was Anaxarches de vleier, die den Koning zelfs zijn moord op Kleitos te vergoelijken wist, Kallisthenes was de strenge, onverbiddelijke wijsgeer, van wie men zeide, dat hij slechts Alexandros was komen vinden in Azië om te bewerken, dat de Macedoniërs naar hunne haardsteden terug zouden keeren en deze overwinningsoorlog als geëindigd zoû worden beschouwd. Alexandros haatte en vreesde hem: nooit zoû Kallisthenes goedkeuren, dat de Koning zich goddelijke eer liet bewijzen. Nu op weg naar Indië, werd een langdurige halte van rust gehouden, om het leger op verhaal te doen komen, dicht bij Drapsaka, aan den voet des Aziatischen Kaukasus'. Er waren mimus-spelen geweest, athletische spelen, dichtwedstrijden, en alle deze dingen van Westersche, Helleensche beschaving tusschen den omslachtigen, Oriëntalischen hofstoet des Konings en het soldatesk militaire element des Macedonischen legers, gaven aan het wijd uitbreidende kamp, met de arsenalen en emporiën, dat woeligst aanzicht van een groote verplaatsbare stad, die zich ook telkens verplaatste, in enkele dagen opgebroken, in enkele dagen weêr elders gericht en bevolkt door woelige, honderd talen sprekende menschen-massa's: Helleensche en Perzische officieren, soldaten van alle landen en satrapieën, Babylonische Magiërs, Helleensche wijsgeeren, kunstenaars en akrobaten, kooplieden van overal, vrouwen van overal met hare slierten van kinderen... Uit stallen met de

duizenden paarden der ruiterij, uit parken vol van het te slachten vee, markten van pluimgedierte, rissen kooien, waarin tijgers en panthers, den Koning ten geschenke gegeven door onderworpen satrapen, uit omheiningen, waarin de juist uit het Oosten aangekomene, gedresseerde, altijd aangegaapte olifanten en door de honden aangeblaft, steeg een zwoele dierenlucht, de zware wademing van een immense menagerie en een immense boerderij, vermengd met een onadembaren stank van wilde dieren en drek; als golven kabbelden de eindelooze lijnen der tenten omrond, terwijl uit het koninklijk kwartier, boven de wemelbontheid der rijk kleurige pavillioenen, de Macedonische standaards, talrijk, de koud blauwe winterlucht instaken...

Na de feesten had Alexandros, met bedoeling, den Vrienden geheim, een groot gastmaal bevolen. Zoó hadden de Vrienden, Hefaistion uitgezonderd, zich den laatsten tijd van hem terug getrokken, dat zijn dichtste omgeving dezer dagen zich, met die der voornaamste Perzen, samen stelde uit groepen van avonturiers, vleiers, poëtasters, die hem verheerlijkten in slechte verzen; athleten, komedianten... Tusschen dezen troonde hij als een Aziatische Despoot, en de Perzen, vlak om hem rond, duldden laatdunkend, minachtend - als zij het gewoon waren geweest aan het vroegere hof - de wolk van vleierij, die op steeg uit dezen drom van wisselende gunstelingen. Zoo was het altijd geweest, zoo was het ook nu, onvermijdbaar: een Koning, wie ook, beminde deze walmen als de goden den wierook. Wat Alexandros, met zekeren Kleoon, een Siciliaan, een avonturier, had afgesproken, was den Perzischen officieren en hovelingen onbekend. Tijdens het gastmaal werd Alexandros door zijn dienofficieren gemeld, dat er boodschappers uit Macedonië waren gekomen. Hij verwijderde zich...

De feestzaal, tusschen hare tapijtbehangselen, in hare lichtschemering der overal hangende olienappen, was vol van de feestvierders. Volgens hun rang lagen de Vrienden en de Perzen in de nabijheid van Alexandros' verhevene troonbed en tafel, verlaten dit oogenblik, omstuwd door zijn Macedonische edelknapen, die

wachtten. Plotseling rees Kleoon op. Hij was niet dronken, te sluw het dit oogenblik te zijn. Hij wenschte te spreken. Niet achtte hij de ruw minachtende uitroepen der Vrienden en Macedonische officieren, niet achtte hij der Perzen koud minachtende blikken. Hij sprak. Het was een lofrede op den Koning, in gezwollene zinnen, emfatiesch rond gegalmd. Hij somde op Alexandros' goddelijke deugden; hij somde op zijne gloriën en overwinningen. Hoe waren die te erkennen en te looven? Niet anders dan door den Koning te aanbidden en op een schaal den wierook hem toe te branden, zoo als de Perzen steeds hun Koning goddelijke eer bewezen en hem aanbeden hadden...

- Zoo wensch ik, dat mij op een schaal wierook worde gebracht: ontsteken zal ik die zoo de Koning straks binnen treedt.

Er was geen wierook...

- Zoo zal ik, vervolgde Kleoon; treedt de Koning straks binnen, mij in het stof vernietigen en hem aanbidden met het vereischte gebaar der aanbidding. Mogen de andere gasten, vooral zij, die de Wijsheid eeren, niet aarzelen mijn voorbeeld te volgen...

Hij zag Kallisthenes aan, die, niet ver, met de andere filozofen aanlag. Er was een zwijgen, nauwlijks een mummelen van stemmen; toen, hier en daar, een schampere lach.

Kallisthenes rees op. Zijn lange, magere figuur, in den filozofenmantel, zijn lang, mager gezicht, geteekend met de fijne rimpels des nadenkens tusschen zijn scherpe oogen en scherpe neus, beeldden hem zichtbaar uit als de wijsgeer: zoo had zijn beroep den mensch gebootst, dat er geen twijfel mogelijk was. Het gebaar zijner dunne, magere vingers, toen hij spreken ging, was het betuigende der wijsgeeren. Alle die krijgslieden zwegen omrond: zacht, laatdunkend zangerig, toch eerbiedwekkend klonk zijn stem; aller oogen staarden hem aan. Hij zeide:

- Ware de Koning aanwezig geweest bij uw toespraak, te spreken zoû ik niet hebben. Hij zelve zoû, o Kleoon, verzocht hebben hem niet te verlagen door vreemde zede hem op te dringen en met dusdanige vleierij gehaat hem te maken te midden zijner groote daden. Daar hij afwezig is, wil ik echter spreken en u

zeggen: er is geen vrucht te gelijker tijd vroegrijp en duurzaam. Door nu reeds Alexandros goddelijke eer te bewijzen, zoudt gij hem de kans ontnemen die te erlangen. Jaren moeten verloopen eer hij een god ge-acht worde: de nakomelingschap bereidt grooten mannen die glorie. Ik wensch Alexandros slechts late onsterfelijkheid toe, een lang menscheleven en dan de eeuwige majesteit. Goddelijk kan de mensch na dit leven zijn, nooit in dit leven zelve. Zelfs Dionysos en Herakles vergoddelijkte de menschheid eerst na hun afsterven van de aarde. Kleoon, wilt gij den Koning een god maken? Zoo stel ik u op proef: maak eerst een Koning! Een Koning te maken schijnt gemakkelijker mij toe dan een god te maken: een rijk te vergeven gemakkelijker dan de hemel! Dat de goden zonder toorn u gehoord mogen hebben, o Kleoon en Alexandros' gelukkige leven voort moge vloeien als het tot nog toe deed. Dat hij trouw blijve aan vaderlandsche zeden: niet behoeven wij van de overwonnenen te leeren hoe wij onzen vorst moeten eeren. Zijn zij dan toch onze overwinnaars?

Er was een gejuich, vooral onder de oudere, Macedonische veldheeren; de Perzen, opzettelijk, deden of zij niet achtten, spraken als afgetrokken onder elkander. Achter een voorhang had Alexandros alles gehoord. Hij trad dadelijk binnen, vooraf gegaan door Bagoas, bleek van woede maar meester van zich en zeer, na Kallisthenes' woorden, trof het allen, dat hij een Perziesch vorst geleek, in zijn uiterlijk, in zijn kleedij, in zijn blik, in zijn gang; de diadeemwrong om de lange, geglansde lokken, het lange, nauwe gewaad reikende tot de sandalen, den baard geglansd, gekruifd en gegeurd, in zijn hand de lange, dunne schepterstaf. Jaren reeds hadden zij zoo hem gezien en allen langzamerhand, min of meer, hem na gevolgd op zijn verlangen en zich gedost naar Perziesch-Medische wijze, maar wat hen soms om geworden gewoonte, niet meer trof, trof hen andere malen, als nu, na Kallisthenes' woorden, tot hevigen schrikkens toe. Waren dan toch overwinnaars de Perzen? vroegen de Macedoniërs zich in hunne harten af. Zij was te dwaas, die stille vraag: er was hun geen antwoord op...

Zoodra de Koning binnen trad, rezen de Perzen op en naderden hem en aanbaden hem. Het was hun een hofgebaar, niet meer. Zij deden het uit hoofsche gewoonte; Oxathres, hoogste in rang, schetste het als hij het gewoon was geweest voor zijn broeder Dareios te schetsen; duidelijker teekenden met knieval de anderen het af; enkele minderen wierpen ter aarde zich en tikten met de kin het tapijt. Zij deden het allen zeer sierlijk, gewend aan die bewegingen, met de bevalligheid hunner buigzame leden, geheel natuurlijk, zonder er bij te denken en in zich minachtende die Macedoniërs, wijsgeeren en krijgslieden, die onhoofsch, aan 's Konings tafel zoo lang in twistredenen uitsponnen hoe zij Alexandros begroeten zouden. Maar de Macedoniërs volgden niet dit voorbeeld, lachten zelfs hier en daar, schamper om Kleoon, ter aarde vernietigd en hard tikkend de kin op het tapijt, tot Polyperkoon, tusschen de Vrienden, uitriep:

- Harder, Kleoon, tik harder dan toch met de kin!

Woedend wendde Alexandros zich naar Polyperkoon. Hoewel niet tot de bemindste, behoorde hij toch den laatsten tijd tot de Vrienden. Woedend wendde zich Alexandros tot hem: niet kon hij zijn toorn bedwingen.

- Dus gij wilt mij niet met hoofschheid begroeten? riep hij, de vuisten gebald. Voor u alleen is de Koning een voorwerp van spot?

- Voorwerp van spot moet de Koning voor niemand zijn, zelfs niet voor zijn Vrienden, antwoordde Polyperkoon.

Alexandros wierp in razernij zich op zijn veldheer. Hij greep hem aan, rukte hem op, wierp hem over den grond.

- Daar!! ziedde hij. Nu ligt ge ook met uw kin op den grond, dat u zóo belachelijk scheen!!

Hoog zag hij op, de vuisten gebald, weidde zijn bliksemende oogen omrond. Zijn schepterstaf was gevallen maar Bagoas, knielende, bood hem dien weder in vlakke palmen. De Koning zag slechts ontstelde gezichten om zich. Toen hij Hefaistions oogen ontmoette, die hem bezwoeren zich te bedwingen. Hij bedwong zich maar het was te laat.

Hij gevoelde zich plots zeer moê. Het duizelde hem als gek in het hoofd, dat scheen te groeien, te groeien tusschen de hangende lampenappen. Om zijn daad van woede voor zichzelven te rechtvaardigen, beval hij:

- Dat Polyperkoon zich in arrest begeve... En gij allen, feest verder zonder mij.

Hij trok zich terug. Die nacht was de Koning ziek. Hij ontbood Hefaistion aan zijn bed. Geheel de Oostersche tenteweelde van Dareios wemelde in gedempte kleur en glans om hem rond. Toen Hefaistion kwam, greep hij den Vriend de hand.

- Ik ben ziek, zeide Alexandros mat.
- De geneesheeren...?
- Filippos, de Akarnaniër, is er geweest. Het is koorts, zeide hij. Hij bereidde mij drank. En komt straks terug. Zet u naast mij...

Hefaistion zette zich.

- Laat mij uw hand voelen, zeide Alexandros.
- Uw hand is gloeiend...
- Ik gloei overal. Het is koorts. Mijn hoofd groeit... naar den top van de tent. Ik voel als een waanzin in mij, die ik mij bewust ben...
- Spreek niet...
- Ik wil spreken. Het verstikt mij anders. Hefaistion, ik voel mij... overwonnen.
- Gij maalt... Gij ijlt... Wees rustig.
- In mijn waanzin ben ik rustig. Ik ijl niet. Ik maal niet. Ik ben overwonnen... omdat ik belachelijk geweest ben.
- Gij waart hevig...
- Neen. Ik was belachelijk. Hebt gij die gezichten der Perzen gezien, van Oxathres en de anderen? Niet een spier vertrokken zij maar ik gevoelde, dat zij mij verachtten. Omdat ik mij niet bedwong. Omdat ik mij niet wist te bedwingen. Zij dachten: nimmer zoû Dareios zoo hebben gedaan... Zij dachten reeds zoo, toen ik Kleitos doorstak...
- Ook Dareios was hevig, zeggen zij...
- Maar hij was nooit belachelijk. Weet ge, het is hun oude bloed. Dat houdt hen bezadigd. Overwonnen hebben wij hen steeds met

onze kracht en onze wapenen maar onderwijl overwonnen zij ons met de stille machten, die zijn in hunne zielen en in deze luchten. Parmenion reeds voelde, in den beginne...

- Spreek niet meer.
- Hefaistion, waar ben ik? Waar zijn wij?
- Aan den voet van den Aziatischen Kaukazus. Bij Drapsaka.
- Naam zonder belang... Als ik beter ben, wil ik verder... Indië! Indië!! De Oceaan!! Wilt gij mij volgen?
- Zoû niet ik u volgen?
- Zoudt gij niet beter doen... terug te gaan?? Waarom wilt ge niet, als ik reeds zeide, als onderkoning van Medië naar Ekbátana terug gaan... Zonder hoog gezag liet ik zoo belangrijke plaats achter. Er loeren steeds de Hyrkaniërs vlakbij... Hefaistion, wilt ge niet als onderkoning naar Ekbátana? Er zijn de schoone paleizen: gij zoudt er uw kleine vrouw, Drypetis, kunnen doen komen. Er zijn de prachtige jachtparken, waarin Parmenion op mijn bevel werd om gebracht. Gij zoudt er zijn geest bezweren kunnen met àl uw vriendschap, bezweren mij niet tot in mijn koortsen te vervolgen...
- Stil, stil...
- Laat mij spreken... Ekbátana... Het is de mystieke stad... Herinnert ge u de zeven, zich telkens verhoogende, muren... Als een gewijde koker, waarin de stad... met den heiligen Mithra-tempel... Een gróote god is Mithra... Middelaar tusschen hemel en aarde... Doe er met de Magiërs het iederendaagsche offer... offer er den Stier... iederen dag... iederen dag... en bezweer Parmenions geest en den geest van... Filotas...!
- Alexandros, mijn Alexandros!!
- Stil, stil, niet te luid... Zij dwalen om mij, de dooden. De oude man had van zijn zonen nog slechts Filotas... Nikanor was voor mij gesneuveld... of stierf aan een verwaarloosde wond... Hektor, zijn jongste, mijn lieveling, hij verdronk in den Nijl... Ware ik niet naar Egypte gegaan, dan... Ik had Hektor lief, den knaap... Hij verdronk. Hefaistion, bezweer ook den geest van Kleitos: helaas, zijn zuster, mijn voedster... hare eigene melk! Hefaistion,

ga spoedig naar Ekbátana... Want uw groote oogen, o Vriend, uw godenoogen als Filotas zeide, verwijten mij langzamerhand te veel! Verwijten mij mijn misdaden... Verwijten mij mijn opwellingen... Mijn driften... Mijn dwalingen... Ik kan niet meer in ze staren!!

- Zoo moet ik gaan, omdat ik te lief u heb? Niet zien kan dan slechts met een stil verwijt, dat ge dwaalt, u niet bedwingt, dat ge... misdadig zijt?? Zoo zendt ge mij ver... ver weg, naar Ekbátana? En wilt ge zonder mij naar Indië? En den Oceaan?

- Indië! Indië!! Nog slechts den Indos over en de Indische landen zijn mij! Alle die landen dier fabel-omweefde, geheim-omwademde vorsten! Ik wil die landen, ik wil die vorsten voor mij doen knielen! Murmureeren de Macedoniërs? Zij murmureerden steeds: zij volgden toch. Naar huis zend ik ze en roep ze weêr op... Zij zullen, murmureerende, mij steeds gehoorzamen...

Hij kreunde hevig.

- Ik ben ziek, kreunde hij. Ik heb koorts! Bagoas weet niet meer mij de wijnen te mengen... Wilt ge niet naar Ekbátana? Verlangt ge niet naar uw mooie vrouwke? Onderkoning zoû ik u maken... Zoo ge niet wilt, blijf dan... Overweldig met mij Indië, alle die verre Indische landen, de landen van de Dageraad, tot welke Dionysos eens optrok... Overweldig met mij... den Oceaan!! O, als ik zoó ziek ben, schijnt het mij toe, dat ik nooit meer genezen zal! En mijn levensdoel nooit zal bereiken! En om belachelijkheid tragiesch word... Nu groeit mijn hoofd, tot boven, tot boven... Zoon van Zeus, ben ik belachelijk en groeit mij het hoofd...

Hij ijlde. Hefaistion was opgerezen; binnen traden Filippos de Akarnaniër en Bagoas...

- De koorts neemt toe, meende fluisterend Hefaistion.

- Dronk de Koning? vroeg fluisterend Filippos den eunuch.

- De Koning dronk toen hij zich te ruste legde een beker, bekende hem Bagoas fluisterend. Hij verweet mij, dat ik zwak dien mengde. De Koning eischt, dat ik steeds sterker zijn wijn hem meng. Ik danste voor hem een oogenblik, maar hij zond mij weg, te onrustig zijn geest om mijn spel toe te schouwen.

- Ge mengt den Koning vergif, zeide hard de Akarnaniër.

- Ik meng den Koning zijn wijnen sedert jaren nu, zeide Bagoas.

Wat is vergif? De kruiden, die ik bezig, zijn bekend. De Koning wil, dat ik zijn wijn zóo meng, en niet anders. Ik zelve...

Hij aarzelde. Hij bekende dof:

- De Koning kan den Perzischen koningsdrank niet verdragen.

Hefaistion keek hem fronsend aan.

- Wat meent ge, eunuch?

- Deze drank is werkelijk vergif... voor wie haar verdragen niet kan. Maar vergif, dat na jaren slechts werkt... De Koning eischt... Wat kan ik doen... Ik zoû zelve wenschen... Maar hij eischt...

- Gij haát den Koning, dreigde Hefaistion, de vuisten gebald.

De eunuch knielde neêr aan Hefaistion's voeten. Het was een sierlijk slangachtige krinkeling in het bonte schemerduister der koninklijke tent. Een zacht dweepende stem fluisterde op tot den boezemvriend van Alexandros:

- Heer, ik heb den Koning lief. Ik aanbid hem als ik eenmaal Dareios deed, ik aanbid hem als hem doen Sisygambis, Dareios' moeder, Stateira en Drypetis, Dareios' dochteren... Ik aanbid hem als alle Perzen doen... in stilte, Heer. Want hij heeft ons overwonnen, en zoo hem overwinnen de Perzen nu, is het in aanbidding en liefde alleen. Wij kussen allen de stof, die hij treedt...

- ...Werd ik dan tragiesch als een held onzer treurspeldichters, toen ik belachelijk was!! ijlde woest Alexandros, zich hevig wentelend op het bed...

De Akarnaniër verzocht alleen met den zieken vorst te worden gelaten, als steeds. Stil zat hij bij het bedde nu, spiedende de uitwerking van den drank, dien hij Alexandros had weten te doen drinken. Het scheen of het woeste ijlen minderde tot kreunen... het scheen of de vorst nu, slechts heftig deinende zijn borst nog, sliep...

Vol liefde blikte roerloos de Akarnaniër. En hij meende - hij, de wijze, geleerde, arts, kundige in der menschen ziel - in deze met flauwe lampepit nauw doorschemerde tenteduisternis, te zien weven de stralen, te zien uitstralen de geheimvolle halo om en uit

het slapende lichaam en den slapenden kop met de geloken oogen... O wonder. Geen ander, dan wie wijs was als hij, Egyptische priester, Babyloniesch Magiër, zoû, hier binnen tredende, het zien... Was die vreemde, bovenaardsche glans, was die heilige schijn ooit getaand van licht, verminderd van glorie...??

Hij staarde aandachtig toe. Als hij sedert jaren, zoo hij bij des Konings bed had gezeten, was hij gewond of ziek, had gedaan. De Akarnaniër vreesde dan altijd voor het tanen van het vreemde licht, voor het verminderen van die vreemde glorie. Soms had hij gemeend haar te zien òp stralen, als met langere tongen, soms had hij gemeend haar te zien slinken, als een altaarvuur, dat dooft.

Maar hij wist, dat zij eeuwig was... Zie, nu zag hij haar duidelijk... Als in een deinende wieg van bleeken glans lag het lichaam te slaapademen voor zijn spiedende oogen... Het was als een tweede lichaam, van licht, dat wijd de lichamelijke stoffelijkheid omvatte...

Nu zag hij het duidelijk: ook het lichtende lichaam scheen ziek. Ziek als het stoffelijk lichaam, dat er de kern van scheen. Het was een vaalblauwe, bleek grauwe afschijn; het was als een mist om Alexandros' lijflijkheid en niet meer. Maar wàs dit wel Alexandros? Deze gebaarde, lang gelokte, ziels- en lichaamzieke, Perzische vorst, die geleek op een Achaimenide, die geleek een Xerxes, een Dareios.

- Aardsche grootheid, dacht, roerloos, starende, de Akarnaniër. Wie zal uw onzichtbare strijden en onzichtbare nederlagen weten als symbool is slechts alle zichtbaarheid...

XXXII

Dikwijls, in deze jaren, vroeg de jonge Stateira, het Koninginnetje van Azië, aan de wijzen en geleerden te Suza voor haar na te sporen in de annalen des rijks en die der andere, oudere rijken - Assyrië, Egypte - of het meer was voor gekomen, dat de Koning zoo lange afwezig bleef.

En steeds was het antwoord het zelfde: nooit en nergens was de Koning zoo lang afwezig gebleven.

Hoe lang, o hoe lang was het reeds? De jaren hadden de jaren gevolgd. Zoo als de dagen waren gevloeid, niet anders dan de wateren van den Choaspes, in golf na golf, vervloeiende in eentonigheid, zoo waren de maanden vervloeid, zoo waren ook de jaren vervloeid... Altijd, meldden de wijzen, waren de Koningen - leerde de Historie - met hunne machtige legers door hunne rijken getrokken om hun gezag te bevestigen van Noorden tot Zuiden, van Oosten tot Westen, maar nooit was zoo lang de Koning weg gebleven... Waar bleef hij, waar bleef hij? zoo smachtte, vragende in zich, Stateira en om Hefaistion smachtte Drypetis, haar zusje, na en nu waren het jaren lang die zelfde eentonige dagen en dingen geweest in de goud geglazuurde zalen van Suza: de oorlog met Hellas gedaan maar de Koning - en hij heette Alexandros - toch strijdende in de verre, Indische rijken; de zoete, wachtende, jaren wachtende vrouwkens zittende de eindelooze uren in statie ter zijde van Sisygambis, starende naar dans- en mimusspel... dan de kleine kuiperijen tusschen hoftrawanten, eunuchen, dienvrouwen... tot, na ceremonieel genuttigd maal, zij ter ruste wederom werden geleid... om den volgenden dag, in smachting, in wachting, weder te schakelen aan den vorige... Maar 's nachts troostten, poogden te troosten elkander de zoete, smachtende vrouwkens en beklaagden zij elkander, weenende alle de tranen harer donker droevige oogen, dat zij niet hadden gebaard en vruchteloos gebleven waren de liefde-uren, de korte, die zij met hare mannen, nu al zoo vele jaren geleden, hadden gedeeld. En Ochos verscheen dan soms uit het knapenkamp en hij groeide en was een sierlijke, slanke jonge, Perzische prins; met tal van Perzische knapen zijns leeftijds, dertigduizend van hen, werd hij opgevoed in ridderlijke wapenoefeningen en hij was zeer bedreven met pijl en boog, werpspies en zwaard en te paard zat hij zoo trotsch maar steeds wist hij niet of hij Iskander, den verren Koning, die hem zijn erfdeel had ontnomen, haatte of toch liefhad.

Geregeld kwamen de boodschappers met brieven van den Koning en Hefaistion. En zij waren, de jaren door, de steeds blijde begroete brengers der belangvolle berichten, die alleen de eentonigheid verbraken. Door hen vernamen de Vrouwen, dat de Koning ziek was geweest en weêr genezen maar dat een samenzwering ontdekt was tegen zijn hoog gezag, tusschen zijn jonge, Macedonische edelknapen, die beurtelings des nachts de wacht hielden bij en in zijn tent. De Koning was zeer verdrietig om deze zaak maar erbarmingsvol geweest tot het uiterste; het waren kinderen geweest, die nog met zweepen afgeranseld moesten worden omdat zij zoo stout waren, schreef de Koning. Maar wie de hand had gehad in dit hem smartelijk aandoend verraad van nog knapen en bijna kinderen, was Kallisthenes, de wijsgeer en hèm had hij in foltering moeten doen sterven. Uit Hefaistions brief echter over het zelfde droeve onderwerp, las Sisygambis, dat de Koning zich wel onbemind had gemaakt bij de Hellenen om deze daad, omdat zij Kallisthenes allerhoogste achting steeds hadden toegedragen als wijs en eerlijk en streng en Sisygambis begreep zeer goed, dat Alexandros zich door eigen haat had laten verleiden, vooral omdat het niet zeker was, dat Kallisthenes de hand had gehad in deze samenzwering en de Koning niet eens zijn verdediging had willen hooren. Tot zij nader nadacht en fronsende om wat Hefaistion schreef, besloot, dat Alexandros zeker gelijk had gehad en zich niet alleen door enkel haat had kunnen laten leiden. En welk een erbarmen had hij den jeugdigen samenzweerders betoond door hen te vergeven en ook alle hunne bloedverwanten - vaders, broeders, neven - verspreid in het leger, want het was de Macedonische wet, dat bloedverwanten van schuldigen mede werden gestraft: Alexandros had zoo onbillijke overlevering niet wenschen na te volgen.

Nu was de Koning in Indië! Het vvas als een sproke, een tooververhaal: om ver Indië hing voor der Vrouwen verbeeldingen nog steeds die goudige mist van onwerkelijkheid en legende. Want Europa was voor hare overbeschaving het wijde, onbekende Westen der onbeschaving en woestheid, onbelangrijk werelddeel

bewoond door weinig bekende Barbarenvolkeren maar het Oosten, Indië, integendeel, was voor haar de zinvolle wereld der schoone fantazieën, op deze aarde uit de paradijzen gedaald en werkelijkheid geworden aan de boorden van Indos en Ganges. En de Koning, en Hefaistion, en de anderen, met het leger, wàren er: zij waren in Indië! Deze boodschappers brachten haar, na lange, lange reize, wastablet en bericht uit Indië! De Koning scheen geheel gezond: hij schreef de Vrouwen over den Koning Omfis, die was Taxilos ook geheeten en hij was Alexandros te gemoet gereden, zittende in statie op een olifant, terwijl zes-en-vijftig olifanten, met torens gezadeld, waarin boogschutters, een rij van naderende kasteelen in één lange frontlinie achter hem hadden geschenen. De Koning Omfis, die een wijsgeer was, had, in hoffelijk en zachtmoedig betoog, Alexandros, wiens Faam hem reeds was gekondigd, welkom geheeten als wereldvorst, hem de olifanten aangeboden en daarbij drieduizend prachtige koningsstieren en toen zijn hulp ingeroepen tegen andere Koningen der Indische rijken: Abisares en Poros, die ter andere zijde des Hydaspesstrooms heer waren en met wie hij in oorlog was. En de Vrouwen lazen van den Koning Taxilos, hoe de snoeren parelen, omdat de golven des Oceaans de parelen aan rolden over de stranden, hem veelvuldig om hals en armen hingen en zijn gouden draagstoel met hunne blanke bochten omkronkelden. De vogelen, in de takken der boomen, zongen den Koning Taxilos een hymne toe, die hun door de muzikanten geleerd was. Het paleis des Indischen Konings rustte op duizend vergulde zuilen, waarom gouden wingerdtakken zich slingerden en terwijl des Konings lange haren hem werden gekamd en gezalfd en hij zich den diadeem op de slapen drukte, gaf hij den afgezanten gehoor of sprak recht terwijl hem zijn voeten in geur werden gebaad. Tusschen zoo vreemde zede en weeke weelde was Taxilos ongetwijfeld een wijsgeer, schreef Alexandros en in zijn rijk waren de wijsgeeren, die de Hellenen noemden de gymnosofisten: zij staren in roerloosheid maanden op hun navel, voeden zich dien tijd met eén rijstkorrel en voelen zij zich ziek worden, zoo bestijgen zij vrijwillig den

brandstapel om nog levend te vergaan in het heilige vuur.

Nu kwamen er telkens de brieven uit Indië en zij verbraken met hun belang de altijd zelfde eentonigheden dezer dagen van wachting en smachting, die de lange jaren schakelden. De Koning schreef, dat het leger soms wouden door trok, die waren reusachtige wijngaarden en klimopweelderingen en uit herdenking aan den god Dionysos, die ook, in de eeuwen der mythe, tot hier toe en verder nog het Oosten, de Dageraad toe, was ingetogen, plukten de Macedoniërs en de vrouwen, die vergezelden het leger, als in Dionysische vervoering, klimop en druifzware wingerdranken, versierden zich de slapen en lendenen met het veil en de trossen en trokken als saters en Bacchanten de blijde bosschen in, dansende, zingende, juichende. De heilige waanzin vervoerde, na enkelen eerst slechts te hebben aan getast, het geheele leger en dagen, dagen lang duurde het Bacchische festijn: dronken, in deze zomerwarme herfstdagen, zwolgen de Macedoniërs de wijnen, lagen over panthervellen op de stapels der bladeren en vierden den god Dionysos en hoewel zij onweerbaar zouden geweest zijn, twijfelloos, dorst de van verre, toeschouwende vijand, dorsten de nog vijandige Indiërs hen niet naderen, wel vermoedende, dat de dronkenschap, die hen vervoerde, er eene der goden was.

Maar dan veranderden, schreef de Koning, als bij tooverslag, de droomvreemde landschappen en het waren de maagdelijke wouden, ongerept, met de lianen, die als buigzame boomstammen zoo zwaar, neêr vielen van de reuzetakken der hemelhooge waringins en wortel weêr schoten den diepen grond in, zoo dat het woud zich ondoordringbaar weefde tot eéne dichtheid van twijgen, takken en bladeren, waarin de goudschubbige pythons slingerden, tallooze, en de goudvlakkige tijgers, tallooze, scholen. Steden, die schenen te groeien uit bodemloozen afgrond de ravijnen op; steden, die rezen op hemelhooge rotsvlakken, met de wolken om hare tinnen, werden genomen en dikwijls werd de Koning zelve gewond en leed hij de lichamelijke pijnen al was hij de Zoon van Zeus. Soms werd een afgrond gevuld door een woud om te kappen en iedere soldaat, Macedoniër, Pers of Bar-

baar, volgde 's Konings voorbeeld na, als Alexandros, na een boom te hebben gehakt, den zwaren stam het allereerst in den afgrond wentelend stortte; de steilste rotsen werden beklommen en hoe fabelachtiger de moeilijkheden zich stapelden, hoe lichter de Macedoniërs die over kwamen...

Latere brieven meldden, dat de Koning Abisares zich onderworpen had aan Alexandros, den wereldvorst, wiens komst reeds eeuwen geleden voorspeld was aan deze landen maar dat de Koning Poros had doen weten, dat hij aan de grenzen zijns rijks, aan den boord van den Hydaspes en met geheel zijn strijdmacht den Overweldiger op zoû wachten. Op een reusachtigen olifant was Poros, zelve een reus, verschenen, ontzaglijk en verschrikkelijk en voor de vijf-en-tachtig monsterlijk groote, met torens gezadelde en zwaar bewapende olifanten, die hem hadden vergezeld, waren de Macedoniërs eerst in wilden paniek ontsteld. Maar den Hydaspes, breed als een zee, hevig van stroom om de verschillende rotsmassa's en eilanden, die zijn wateren ontrezen, over gestoken - zwemmende of wadende, terwijl de soldaten hunne wapenen boven hunne hoofden torsten en van eiland of rots de Indiërs hen bestookten, zoodat de rivier van schermutseling wemelde - had Alexandros' leger, trots den verschrikking wekkenden aanblik des anderen oevers, waar geschaard stonden de olifanten als een lange rij forteressen, de overzijde bereikt en was dagen lang de vreeslijke, gigantische slag gestreden. Nu las Sisygambis in heftige ontroering Alexandros' beschrijving van deze dagen des Noodlots, niet minder noodlotsvol dan de dag van Arbela was geweest, waar zijzelve Dareios' nederlaag had aanschouwd, waar zijzelve de Perzische macht had zien storten in een als een wrakke, wankele toren! Welke on wendbare Fortuin begunstigde dan toch steeds den goddelijken Vreemdeling, dien zij lief als een zoon maar hartstochtelijk lief had gekregen, den aanbiddelijken Overweldiger van alles wat eenmaal het hare en dat der haren geweest was! Tot hij thans nog verder dan der Achaimeniden domeinen richtte zijne stralende eerzuchten en bereikte in ongelooflijke triumfen wat nooit bereikbaar gedacht was: het legendarische

Oosten, dat fabel-omweefde Indië, waarheen de vroegere Koningen van Azië - Dareios, Hystaspes' zoon; Xerxes; en ook haar eigen zoon Dareios Kodomannos - nooit hunne machtsdroomen hadden doen uitgaan!

Daar, aan den Hydaspes, was de strijd gestreden, was de slag geleverd, hevig als bij Arbela, radeloos als bij Arbela maar nu niet tusschen Macedoniërs en Perzen, nu tusschen verbonden Macedoniërs en Perzen en alle Barbaren tegen het uit de Dageraad doemende Indië! Waar geen zachte wijsgeer als Taxilos-Omfis te gemoet was gekomen den reeds eeuwen gekondigden Wereldvorst maar waar een allerstrijdbaarste Koning, als een reuzeheld der legende van het Oosten, Alexandros met bovenmenschelijke macht van menschen en dieren had willen tegen houden. Te vergeefs, te vergeefs: Alexandros meldde haar de overwinning: Poros, zelven doorpriemd van pijlen, zinkende van zijn olifant en in eigen handen vallende van den Held uit het Westen, wien hij bij die overweldiging alleen nog gesmeekt had hem, den gevallene, te behandelen als een Koning! Toen Sisygambis Alexandros' brief las en voorlas, schitterde de glorie van wien haar moederlijke hartstocht aanbad tusschen de glories der morgenlanden zelve stralender uit en kon zij niet anders dan juichen: Zoon van Zeus, Zoon van Zeus! in haar twijfelloos geloof.

Stateira vroeg of de Koning na het Oosten te hebben veroverd, niet terug kwam naar Suza... Maar de brieven meldden niets van Alexandros' terugkeer. En de dagen vloeiden weêr voort en golfden tot weken en maanden en niet iedere maand kwamen de boodschappers de smachting der wachting bevredigen. Achter het rijk van den grooten Poros, den gevallen, overweldigden held, waren de àndere geheimzinnige, Indische rijken: straalden zij niet in de rozige lichten en schijnen van eeuwige dageraden? Daarheen, daarheen was de Koning... Nu verloor zich zijn heldentocht voor wie gebleven waren in Suza, voor deze vorstelijke Vrouwen, voor de dertigduizend jeugdige Perzen in het knapenkamp, voor den jeugdigen Ochos, in de goudene misten der niet meer werkelijke dingen. Hunne liefde en aanbidding, hunne ver-

voeringen en fantazieën, stelden zich nu Iskander voor niet menschelijk meer maar als de godeheld, den godezoon, die tusschen hen allen door was gegaan in een legende der werkelijkheid, van louter overwinningen, schakelend de eene aan de andere, zoo als de overwinningen van Mithra zelve waren geweest. Hij was ver, hij was sedert jaren ver maar zij hàdden hem gezien tusschen hen allen; zij vergoodden hem allen in de extaze, die de eentonigheid der dagen en jaren op hief naar de verrukking der paradijzen! Hij is mijn zoon, dacht Sisygambis, niet anders of zij zijn eigene moeder ware geweest; mijn gemaal is hij en ik rustte in zijn armen, dacht Stateira en het leed van haar smachtend verlangen werd als een zalig pijnigende wellust; hij is mijn vriend, dacht Ochos en dat hij mij mijn erfdeel nam, is de rechtvaardigheid: strijden zal ik voor hèm, sterven eenmaal voor hèm! In hunne oogen lichtte een licht, dat was als de afschijn hunner onmetelijke liefde en de jaren, de lange jaren der afwezigheid en der scheiding vulde in het wachten en smachten slechts éene enkele gedachte: aan hèm, den Vreemdeling, den Overweldiger, den aangebedenen Held, die was gekomen, die was gegaan door de werkelijkheid hunner droomen heen en die, o hoe lang het ook duurde, toch zoû keeren, toch zoû keeren eénmaal!

XXXIII

De immense nacht... De onmetelijke, nevelgrauwe nacht, zwoel van komende lente, met ènkele sterren door geschenen, over de woestijn, waar, aan den heirweg van Persepolis naar Ekbátana, enkele stadiën van de eerste stad af, het graf van den grooten Kyros koepelt...

Daar toeft Alexandros, in de nacht; daar ligt hij, niet in een tent maar omdat hij na beschonkenheid verlangensvol lucht zocht, op zijn mantel onder de roerlooze palmboomen, wier bosschage als een oaze om het grauwige koepelgraf op staat. Daar ligt hij bij het graf van Kyros en slaapt niet en groot open staren zijn koortsige

oogen de sterren toe, die verschijnen en die verdwijnen door de grauwte der nevelzwoelte.

Verder, onder een palmboom, eenzaam schuinende over den heirweg, zit op een steen Bagoas, lettend op 's Konings verlangen. Ver om hen rond staan de argyraspiden op schildwacht; ginds, waar de Medosstroom als dof staal even uit licht, doezelen bijna niet onderscheidbaar de tenten, vervaagt het kamp in de nacht. Een enkel rood of geel lichtje verglimt er...

De immense, immense nacht vol zwoelte, vol kalmte, vol rust, moêheid en vreemden weemoed... Ver ligt Indië achter Alexandros' voet en dien zijner legers; ver achter hem ligt de Indos, verder achter hem de niet gegrepene vizioenen van den heiligen Ganges en der eeuwig reine sneeuwen van 's werelds allerhoogste bergtoppen... Veel heeft hij bereikt; wat menschelijk te overwinnen is en te veroveren, heeft hij veroverd en overwonnen; niet telt hij de volkeren over wie hij heerscht, niet de steden, die hij gesticht heeft en met zijn naam genoemd en den Oceaan heeft hij op zijn koningschip tusschen de vloten zijner admiralen, Onesikritos en Nearchos, gezien van oog tot oog, den eindeloozen, onmetelijken Oceaan, Poseidoon zelven, den god herschapen in duizendvoudige golf, wie de ronde einder der horizonnen omgordelt tot de nooit overzienbare eeuwigheid begint... Toen heeft Alexandros zich klein gevoeld en wederom zich voelen groeien in een deining zijner ziel, meê met de stormende, luchthooge en dan bodemdiepe baren en hij heeft geweten voor zich, dat onomvatbaar voor handen is wat de gedachte zich denken kan maar óok dat hij - bijna wellicht! - het omvatbare in zijn macht op dat oogenblik heeft omhelsd. Groot heeft hij zich bij dat bewustzijn weder gevoeld en zich toen wederom voelen slinken tot allernederigste klein te toe, niet uit te zeggen, zelfs Hefaistion niet. Fel is de oorlog met de vele Indische Koningen geweest, zelfs na den oorlog met Poros fel; fel om de boorden des Indos' hebben de Malliërs, de Musikaniërs den toch steeds zegevierenden wereldveroveraar bestreden; vaak is Alexandros gewond, heeft hij in dadelijk levensgevaar verkeerd, steeds als door wonder en god-

delijke tusschenkomst gered; dan heeft Krateros hem voor gehouden, dat zijne Vrienden in doodsangsten hebben vertwijfeld gestaan als de Koning van Azië zijn leven waagde om een armzalig gehucht te bestormen, als roekeloos hem zijn overmoed dreef om, het allereerst hij, den voet te plaatsen op den muur eener te nemene veste... Aardbeving en zeebeving hebben hare rampen gestort over het leger te land en over de vloot, die van den Indos tot de Perzische golf, de Aziatische kust langs, deze zeeën beheerscht; pest en hongersnood hebben meer nog dan de inboorlingen van Gedrosia, dan de mizerable kustbewoners, de Ichtyofagen, de legers van den wereldvorst geteisterd en de lijken der Macedoniërs, Perzen, Barbaren gestrooid achter zijn voet... Maar de steden zijn genomen, de bevolkingen geknecht; nieuwe steden zijn gesticht - heet er niet een Bukefala naar Alexandros' strijdros, van oude jaren bezweken? - en tusschen overwinningen en ontberingen zijn, om Dionysos te eeren, die het voorbeeld gaf door te dringen tot de grenzen dezer landen des morgens, de Bacchische feesttochten immer gevierd: de Koning, de Vrienden, al de soldaten op met veil en met druiven versierde, met gouden amforen en mengvaten en kostbare wapenen beladene, purper behangene praalwagens en karren, door tamme tijgers en panthers getrokken, zwelgende allen zeven dagen lang tusschen de muziek der lieren en fluiten in de wellust der wijnen en alle andere verbeeldbare wellusten en zoo tijgende voort in opgegierde beschonkenheid en vervoering de heirwegen langs, de met festoenen versierde dorpen in of de wouden door of de heuvelen over, tot ontsteltenis der te hoop loopende, overwonnene of niet strijdbare Barbarenvolkeren, herders velen en landbouwers.

Ver ligt dit alles achter Alexandros' voet en dien zijner legers. Zijne soldaten hebben, omdat de wereld veroverd was en zij uitgeput waren, omdat hunne rustingen waren versleten en hunne wapenen stomp, smeekende en weenende hunne hartstochtelijke tranen over hunne verweerde, gegroefde, gelitteekende gezichten, den eisch gesteld terug te keeren, eindelijk terug te keeren uit deze niet meer weêrstrevende, steeds zich als uitbreidende, doelloos ver-

overde rijken, waar Koningen of koninkjes of wie zich zoo noemden nu allen gebukt hadden voor den Wereldvorst, eeuwen geleden gekondigd en nu gekomen als de zoon van een god Zekerlijk, verlof was hun deze jaren telkens toe gestaan maar toch, de jaren, de lange jaren hadden zich geschakeld; telkens waren zij weêr opgeroepen, hadden zij de lange reize weêr moeten maken naar het uiterste Oosten, waar de Koning streed en hen wachtte maar zij wilden Macedoniërs blijven, zij wilden, bij Zeus, geen Aziaten worden en was dan de Koning van plan in Azië te vestigen den zetel zijns rijks of verder nog, naar het scheen, nu hier, dan daar, in die uiterste steden, gesticht of veroverd, te vertoeven den eindloozen, onafzienbaren tijd? Negen jaren, negen jaren duurde nu reeds deze veldtocht; negen jaren nu was het geleden, sedert de Koning, den Granikos overgestoken, Azië, heel Azië had veroverd en Macedonië, zijn geboortegrond en erfdeel, niet had terug gezien! In bijna versmade kleinte lag het daar ginds in het Westen, in Noordelijk Hellas, in Europa, Europa, waarheen eenmaal Alexandros' wenschen ook waren uit gegaan; Europa, dat hij sedert geminacht had, Azië stellende boven alles, Azië tellende als alleen de wereld, de moeite waard te omvatten, te overweldigen, te overheerschen. Dat de Koning heimelijk toch droomde van Karthago den oorlog te verklaren, de Zuilen van Herakles te bereiken, door Iberië en Gallië de Alpen... zij hadden, de Macedoniërs, het niet geraden: nu was het Azië nog alleen, in wier overwinning, voldongen, hunne krachten schenen uitgeput, zoodat zij Alexandros hadden gesmeekt, in tumult en oproer en luide klachten en tranen en vervloekingen, hem ontblootende hunne wonden, hem toonende hunne vergrijsde koppen, te gaan, terug naar Macedonië, hunne haardsteden, hunne vrouwen en kinderen. Als uit één mond hadden zij het gesmeekt; zij wilden àllen verlof, zij benijdden verminkten, verwonden; zij wilden terug, zij wilden terug! En de vijf-en-twintigduizend nieuwe wapenrustingen, hun toebedeeld, hadden zij van zich gewezen.

In een hevige rede had Alexandros den oproerigen verweten hunne kleinzieligheid, hunne ondankbaarheid; zijn verontwaar-

digd, minachtend gebaar had hun de wijde, vrije wegen getoond, die zij terug konden gaan na zoo veel grootheid, roem en buit zijn leiding en heerschappij verschuldigd te zijn en de Perzen had hij om zich geroepen, uit de Perzen zijn lijfwacht gekozen, zijne trawanten, boodschappers, kapiteinen zelfs... Toen, als steeds, had hun bewegelijke ziel, in ontroering om zijne woorden van minachting en verontwaardiging, zich gewend en zij hadden uitgeroepen, dat zij in berouw zich vernietigden aan zijn voeten, dat hij hen kruizigen zoude, dat hij meester was over hun lijf en leven, dat hij hen voeren kon waar hij wilde...

Nu, in de immense nacht, liggende de Koning van Azië op zijn mantel slechts onder de palmboomen bij het graf van Kyros, starende groot open zijn koortsige oogen in den hemel grauw, waar de sterren verschenen, verdwenen, bedacht hij het zich in bijna verbaasde herinnering:

Hij was terug gekeerd...

O, er strekten zich nog in het Oosten, dat hij verwonnen had, de ongewetene landen in lokkende verschieten en achter den Ganges ried hij het geheimvolle begin der wereld, dat zijne Macedoniërs nooit zouden gewaagd hebben met hem te bereiken ook al hadden zij na zijne minachting in wanhoop de borst zich geslagen omdat zij hem te leur hadden gesteld! Neen, doór was hij niet gegaan: hij was terug gekeerd. Waarom? Om het Westen nu in te trekken, Karthago te verklaren den oorlog, de Zuilen van Herakles te bereiken, de Alpen, de niet minder dan den Ganges geheimzinnige Alpen? Het was of die eerzucht hem vervaagd was tot een hersenschim, die verijlde. Waarom dan, waarom dàn was hij terug gekeerd?

Waarom, o waarom had hij Hefaistion, den bemindsten Vriend, van zich gezonden, als onderkoning van Medië naar Ekbátana? Zeker, de stad eischte, om hare ligging, belangrijkst bestuur en Hefaistion... O, hier, in deze nacht van eenzaamheden en doorstarrelden nevel, wist de Koning van Azië het, dat hij Hefaistions blik van inwendig verwijt niet meer had kunnen verdragen,

gevestigd in zijn oogen, die als donkerder schenen geworden, de oogen van een Aziatiesch Despoot! Hier, in deze vreemde stilte der immense nacht - het was of ver van de heuvelende kimmen af, achter den welvenden grafkoepel - ter andere zijde in stilte ook het kamp verzonken - eene ruisching aanwoei van geheimvollen wind, waardoor een doffe huiling van wellicht verre hyena's - hier wist de Koning van Azië, waarom hij terug gekeerd was! Omdat hij ziek was en overwonnen... Nooit zoû zijn mond het bekennen, dat al hàd hij Azië overwonnen, Azië hem overwonnen had en hem, hoe jong nog!, nauwlijks drie-en-dertig jaren, het geheime vergif harer stil en langdurig werkende Wraak drop na drop in ziel en lichaam had weten te droppen. Maar hij wist het en dat hij uitgeput was om deze onmetelijke grootheid en bovenmenschelijke overwinning als de minste zijner soldaten zelve...

Uitgeput, vooral dezen dag, dat hij Kyros' Graf had bereikt en het was binnen gedrongen, dien middag...

Kyros' Graf. Het Graf van den grooten Koning, eeuwen reeds welvend zijn grauwwitten koepeldom, zichtbaar van alle zijden rondom, tusschen het bosschage der palmboomen! Toen hij voor den eersten keer in Persepolis was gekomen, had hij het slechts begroet als een heilig monument maar overmoedig geen tijd zich gegund het sepulker binnen te gaan, waar het lijk van een wereldveroveraar, als Alexandros zich toen nog droomde, hem had leeren kunnen. Nu, terug keerende na zoo volledig schijnende voldoening zijner bovenmenschelijke eerzucht, had vreemde, onweêrhoudbare drang hem voort gestuwd naar het Graf! Om het te doen ontsluiten, om er, hoofd buigende, binnen te gaan door de zeer lage deur, om er het lijk eindelijk te aanschouwen van den grooten Kyros, den eersten Koning van Azië! Steeds had de overlevering weten te melden, dat het gebalsemde lichaam in een gouden huls er lag op een gouden bed, over purperen matras, dat de koninklijke mantel het overdekte, dat kostbaar gewaad en wapenen er volgens eerbiedvolle zede hingen, dat diadeem, halsketen, armbanden en oorhangeren er op gouden tafel lagen uit-

gestald, dat een koninklijke schat van vele talenten gouds er bewaard lag in een gouden schaal en dat de geur der aromaten het inwendige des heiligdoms had doortrokken of het sepulker ware een bloem geworden, een bloeiende roos, een wondervolle blauwe lelie der paradijzen. Toen Alexandros dien dag het Graf door de ontstelde Magiërs, die het bewaakten in den palmenhof, had doen ontsluiten, toen Alexandros dien middag het Graf van Kyros was binnen getreden, hoofd buigende door de zeer lage deur, had hij het leêg van zoo veel kostbaarheid gevonden. Een stank van bederf en schimmel waarde om. Spinnen, over de lichtspleten des koepels, hadden hunne webben geweven, dicht als floers. Purper en tapijten waren tot stof vergaan. Op het vermolmde bed lag nauwlijks nog een overblijfsel van het eenmaal, in schat van aromaten, gebalsemde koningslijk, destijds te eerwaardig om ten brandstapel te worden gelegd. Het scheen ontheiligd, verwrongen: een been, gebroken, lag los er bij. Het scheen bestolen, verwaarloosd, vergeten en reuzig ongedierte was weg gekriebeld voor Alexandros' voet, had om zijn, in grauwen mistschijn tastende, hand gefladderd...

Nu, in de immense nacht, terwijl door de stilte, van achter het koepelend Graf de geheimvolle wind met als van verre roofdieren nauw hoorbare huiling aanwoei, ruischende, en zwol en zich weêr legde, tot niets dan suizing 's Konings ooren vulde, bedacht het zich Alexandros. Waartoe de grootheid der Aarde? Zij eindigde in stof, vernietiging en vergetelheid... Waartoe alles: deze wereld, die te overwinnen was geweest in het Oosten en in het Westen te overwinnen ware...? Welke werelden breidden zich uit, verder dan Ganges en Oceaan ter eene, verder dan Herakles' Zuilen of Alpen ter andere zijde? Nu wist niet meer de Koning van Azië want hij was ziek in zijn duizele hoofd, dat te groeien scheen en moê van gedachte en weemoed, zoó, als hij nooit in de daden des strijds geweest was. Gedachte, die breidde te vergeefs hare ijle tastingen uit in de immense nacht en weemoed, die zwol en zwol mede met de aanruischende windevlagen, zwaar nu als van wilde-dierengehuil om weder neêr te zinken in moêheid en machteloosheid.

Nooit zoû Alexandros deze beide bekennen, zelfs zichzelven niet. Wel ziek, meende hij, was zijn lichaam en ziek, om dat lichaam, zijn geest. En dezen dag, dat het Graf van Kyros hem was ontsloten, was hem de ontzettende openbaring geworden van de nuttelоosheid en het niets aller aardsche grootheid... Wat gaven alle overwinningen ter wereld zoo zij slechts eindigden in dood en vernietiging en vergetelheid en ongedierte! Wat lieten zij achter, wat hadden zij den grooten Kyros achter gelaten! Het was geweest, geheel dat Verleden van ontzaglijkheid en wereldmacht: o, eénmaal zouden zijn eigene ontzaglijkheid en wereldmacht geweest zijn! Weldra, in een wellicht nabij zijnde toekomst... en wat zoû van al zijn heerlijke eerzucht en dier glorievolle bereikingen dan over gebleven zijn!? Nieuwe Koningen zouden in volgende eeuwen geboren worden, uit goddelijken of zelfs menschelijken oorsprong; nieuwe oorlogen zouden gevoerd worden; nieuwe rijken zouden worden gesticht... en alles zoû wederom de vreeslijke stroom des Tijds mede sleepen, achter latende den wanhopigen, verbaasden mensch, die zich af zoû vragen het vreeslijke, eeuwig antwoordlooze waarom van al dit eindelooze worden en eindelooze vergaan der grootste, bereikbare dingen!

Huiverend richtte Alexandros zich op, geheel koud. Doelloos en ellendevol was hij bewust daar te staan, alleen, in de immense nacht, bij dat Graf, die geschonden heiligheid, waarover de Magiërs slecht hadden gewaakt, onder deze palmen, in wier schaduwen de wind als spooksels op riep. O hoe hij naar Hefaistion smachtte maar ver van zich had hij zijn vriend gezonden!

Ginds, onder den enkelen, schuinenden boom, was, zoodra de Koning rees, ook de eunuch gerezen. Hij wachtte even af en Alexandros herinnerde zich: zoo was hij altijd voor hem gerezen, in diergelijke sierlijk recht staande deemoedigheden en zoo vaak in die vreemde, Oostersche atmosfeer, die zich om hem geweefd had in de schaduw der neêr nijgende palmbladeren of dansende in die zelfde atmosfeer, zich herscheppende in de antieke schimmen der vorstelijke wellustwezens, die hier geleefd en geheerscht hadden voor hèm, Alexandros en die de vreeslijke Stroom had mede

gesleept, de almachtige Tijd, naar het Niets...

- Bagoas...!

Hij riep een heftig gebod. De eunuch naderde dadelijk. Als in koorts stortte op hem toe Alexandros.

- Voel mijn handen! gebood hij, ze uitstekend. Ik ben koud, ik ben...

Hij rilde. Bleek en fronsende, dol, staarde hij in Bagoas' oogen, zijn sterke, ijskoude handen trilschuddend in de zachte, warme handen van den eunuch, die ze vast omgreep.

- Wat hebt ge mij doen drinken, hond, voor ik hier kwam? Reeds in de tent voelde ik mij gek van de wolken, die opstegen in mijn steeds groeiende brein! Vergiftigt ge mij dan jaren lang?

De eunuch antwoordde:

- Heer, heb ik niet reeds jaren geleden bekend, dat ik u vergiftigde, jaren lang?

- Langzaam-, langzaam-aan?? Maar met zaligheid...!

- Heb ik u niet gesmeekt mij te bevelen u niet meer te vergiftigen, niet meer?!

- Stil, zwijg...! Het is waar. Ik had je slechts mijn beulen over te leveren. Ik heb het niet gedaan. Ik heb je slechts te vertrappen... nu nog...

- Vertrap mij, Heer! Heb ik u niet altijd gezworen, dat de noodlottigheden ons mede sleepen, sterker dan onze eigen wil, sterker dan uw wil zelfs, o ontzaglijke Alexandros!!

De Koning had den eunuch omklampt, beide sterke, ijskoude handen om de smalle schouders van wie hem had verslaafd en overmeesterd. Hij schudde hem, brieschende van de opkomende wellust hem te vermoorden, eindelijk hem in een beestelijk genot te verworgen in den schroef zijner eigene, radelooze vuisten.

- Vertrap mij, Heer! Vermoord mij! Worg mij!! kreunde de eunuch. Ik schonk u zaligheid maar zaligheid zal mij zijn uw geweld, zelfs tot den dood toe!

Los lieten langzaam Alexandros' vuisten. Ballende nog, dreigden zij na, geheven. Toen verslapte geheel de lust van zijn moorddrang omdat te ziek hij was van weemoed om de verwording der dingen.

- Nog niet! siste hij, woedegrijnzend in Bagoas' gelaat. Nog niet! Wie weet:... later! Als ik mij zóo voel gedrongen, dat toegeven grooter zaligheid zijn zal dan zelfs de geheime beker... Lig nu neêr, hier, waar ik lag. Ik ben ziek en wee van mijn eigen wezen en van mijn wreede gedachten. Ik wil slapen. Ik voel, dat ik slapen zal van mijner gedachte moêheid en smart om dezen ontzettenden dag. Ik wil slapen, hier, in de schaduw van dit Graf van Kyros, van dit ontwijde, ontheiligde, ontzettende Graf! O, verschrikkelijkheid van het Niets, het Niets, dat ons allen wacht! Waarom de wereld?! Waarom! Lig neêr. Neem mijn hoofd in je schoot. Ik wil slapen, ik wil nog slapen. Glijd je zachte vingers mijn slapen langs...

De eunuch gehoorzaamde. Hij had zich gezet waar Alexandros gelegen had. Hij schikte diens mantel. Kermend het de Koning van Azië zich neêr en legde in Bagoas' schoot zijn hoofd; zijne slapen langs gleden diens vingers zacht...

Nog een oogenblik staarden Alexandros' koortsige oogen naar de, door den nevel, verschijnende, verdwijnende starren. Toen, plotseling, vielen zijne oogleden als door toover geraakte, looden schalen hem over de oogen.

Dof huilden nu werkelijk in de verte hyena's... of andere wilde beesten: het was in immense nacht een nauw onderscheidbaar geluid, dat mede zwol en zonk met geheimvollen wind over wijde vlakte, van heuvelende kimmen af en dat door suisde tot in spookvolle palmschaduwen...

XXXIV

Toen de Koning, op den terugweg, voór hij Persepolis binnen trok, het eigenlijk Perzische grensgebied was binnen getreden, had hij, volgens de zede der Perzische Koningen, gelast iedere Perzische vrouw een gouden dariek te geven en ging het verhaal, dat, om deze gewoonte te ontwijken, de vroegere, oude Koning Ochos nooit binnen de grenzen van eigenlijk Perzië was geweest.

Nu loofde al het mindere Perzische volk Alexandros' mildheid en in vervoering beminden zij hem, zoowel vrouwen als mannen. Teleur gesteld waren allen van Persepolis tot Suza, toen bekend werd, dat de Koning niet te Suza terug zoû komen, dat de vorstelijke Vrouwen aanstalten maakten te vertrekken naar Babylon om den Koning aldaar, in de hoofdstad zijns rijks, af te wachten en dat de Koning zelve, met het leger, den omweg zoû maken naar Ekbátana, om in Medië en aan den grens der Barbarenlanden zijn onbestreden macht bevestigd te weten. Wie den zegevierenden Koning nu, na zoo vele jaren in het Oosten, in Indië door gebracht, niet zien zoû terug in Suza, was teleur gesteld tot trekkens toe parasangen ver dwars door het land der Uxiërs om op den grooten heirweg den Koning der Koningen, Alexandros, juichende hulde te doen en voor hem in het stof te knielen.

Het leger brak op; de vijf-en-twintigduizend nieuwe rustingen, waaraan het zilver en goud glinsterde, waren den Macedoniërs toe gekend. De Koning had het Graf van Kyros doen reinigen en herstellen, het heilige lijk in nieuwe eer doen balsemen en omhullen, de ontrouwe Magiërs gestraft, nieuwe bewakeren aangesteld maar met eigen zegel de lage deur gezegeld. Omheind zoû de heilige plek worden en in park van palmen herschapen. Nu langs den heirweg naar Medië, parasangen ver, vierde Alexandros zijn triumf. De toegestroomde drommen volks wachtten hem af in het veld, aan den weg, er overnachtende en terwijl hij in den stralenden middag voorbij reed, aanbaden zij hem, liggende in het stof. De heerlijke trots veerde in zijn hart omhoog: in zaligheid weidden zijne oogen rond over de onoverzienbaar verre verschieten... Azië, tot zoo ver hij het liggen wist, was hèm...

Dan duizelde de weemoed na om het Niets, dat alles was en worden zoû... dan veerde weêr de hoogmoed op.

Nu streed hij tegen zichzelven. Hij bedwong zich heviglijk; hij kampte als tegen vreemde, stille krachten, die nooit zichtbaar, tastbaar, zich openbaarden en die toch altijd waren om hem, vooral in hem, als zich nestelende Drukhs' en demonen. Vol scheen zijn ziel van deze larven: zij warrelden in zijn ziel als de

vleêrmuizen en schorpioenen gewarreld hadden voor zijn voet, om zijn hand in het Graf van Kyros.

Intusschen, met de noodige halten des nachts, vervolgde hij zijn weg. Een vrede scheen wijd en zijd te heerschen. De oorlog scheen overal gedaan, bijna tot zijn heimiijke smart want in de daden des oorlogs had hij zich steeds het krachtigst gevoeld en de sluipende, sloopende ziekte, die door zijn lichaam heen tot zijn ziel drong, zich kunnen ontkennen. Maar alle Barbarenvolkeren schenen geknecht. Op nieuw dacht hij aan Karthago, Iberië, de Alpen...

Zoû, om zoo geheime ziekte, die vooral kankerde in het diepst van hemzelven, zoo nieuw een heerschersdoel hem onmachtig vinden? Hij ontweek de gedachte, zette zulke plannen in verdere toekomst... Dezen weg was hij jaren geleden óok gegaan, zich haastende, zich reppende, om Dareios in Ekbátana toen te belegeren, Dareios, die was ontvlucht... Dareios, weldra geheel vernietigd...

Wat lag er niet tusschen toen en nu... Toen de begeerte, nu het bereikte... Het was jaren, jaren geleden.

Nu smachtte hij naar Hefaistion. Het was de vriend zijner kinder- en jongelingsjaren, altijd bemind om zijn sterke evenwichtigheid; een groote, teedere, rustige ziel in dat groote, krachtige, athlete-schoone lichaam. Er was een oogenblik geweest, dat Alexandros den stil verwijtenden blik, den droeven blik der groote, groote oogen niet meer had kunnen verdragen: toen had hij ver van zich Hefaistion gezonden. Nu smachtte hij naar Hefaistion.

Ekbátana was bereikt. De vreemde, mystische stad, Mithra gewijd en liggende in den koker harer zeven, zich telkens verhoogende muren. Daar ginds, buiten de poorten, het prachtige, koninklijke jachtpark, waarin Alexandros Parmenion, den oude, den wijze, den dappere, maar den altijd vermanende, had doen vermoorden... De schimmen, zag hij ze toch niet, al was hij ook verre? De schimmen van Parmenion, Filotas, die van Kleitos? Nu deed hij zijn zegetocht naar Ekbátana, onbetwist hij nu Koning van Azië!! De Magiërs verheerlijkten hem; de wierook, langs zijn

weg, dampte in zware wolken; Hefaistion, hem te gemoet gereden, buiten de stad, omhelsde hij, beiden te paard, lang en dicht drukkende den vriend tegen zijn borst, ten aanzien van Macedoniërs en Perzen.

Toen, in het paleis, het oude paleis der Medische Koningen, de zware, als wiskunstig zuivere steenklompenmassa - waarbij opstak de Toren en Tempel van Mithra in heilige verhoudingen van zuiverheid en berekendheid - klonk de muziek der fluiten en lieren en waren tusschen hare eunuchen en slavinnen twee rijk getooide vrouwen te voor getreden, den Koning van Azië welkom heetende en als gesierde slavinnen diep nijgend ter aarde toe. Het was Drypetis, de dochter Dareios', Hefaistions zoete vrouwke en het was Ròxane, Oxyartes' dochter, zij, die de Koning als tweede vrouw zich genomen had in een forteres, hoog op een rotsvlak. In jaren had hij haar niet gezien; gebleven was zij tijdens den Indischen veldtocht in de genomene veste haars vaders, zich verbijtende van stille woede en onbevredigdheid, dat zij, de om hare schoonheid door Alexandros plots uitverkorene, hier bleef verbannen tusschen Skythen en Baktriërs en niets van koninklijke eer deelachtig werd. Nu, eindelijk, had de Koning haar bevolen zich te begeven naar Ekbátana, opdat zij met hem samen zich weldra naar Babylon zoû begeven. Met groot gevolg, als een Koningin, had zij eindelijk de gehate forteres mogen verlaten, neeg zij nu voor haar gemaal en Koning tot aan den grond met het gebaar der aanbidding. Hij scheen haar vergeten. Hij blikte haar aan en zij was zeer schoon, blank als sneeuw en heur haar als vuur, als ros vuur ontgolvende haar omdiadeemden tulband. Toen herinnerde hij zich de eerste bekoring en hief haar en zeide haar de ge-eigende dingen. En wendde zich tot Drypetis, het zoete kind-vrouwke - volbloeider scheen zij na zoo vele jaren des wachtens en zij was schoon van geluk, omdat zij met Hefaistion eindelijk vereenigd was. En Alexandros gevoelde op eens, als destijds, àl de bekoring der teêre, voorname, op parelen muiltjes wiegende, gekweekte, verfijnde, zoo wondere bekoring der Perzische Vrouwen... Zoo was Ròxane niet...

Nu vroeg de Koning Drypetis hoe hare zuster het maakte, Stateira, zij als hare moeder genaamd, de kleine Koningin van Azië en die hem te Babylon wachtte. En zij antwoordde hem, dat in verlangen naar den Koning, zoo lange afwezig, jaren lang Stateira gesmacht had maar dat zij in voorspoed was van geluk, vreugde en gezondheid omdat de Koning weldra zoû komen te Babylon, de hoofdstad van zijn heerlijk rijk. Toen blikte neêr de Koning naar Ròxane en voorzag hij de ijverzuchten, die, altijd, onvermijdelijk, broeiden in het vrouwenvertrek der paleizen en hij verwonderde om wat hij zelve eens gedaan had, in een opwelling, van beschonkenheid zeker. En glimlachte, vreemd...

Er waren de groote feesten. Uit Hellas kwamen drieduizend mimen, dansers, athleten, kunstenmakers, kleine knapen, die zouden om het hardst loopen. In het theater woonden de Koning, de Vrienden, het leger deze spelen dag aan dag bij, tot, plotseling op een morgen, Hefaistion hooge koorts overviel.

Hij verontschuldigde zich den Koning niet te vergezellen. De Spelen gingen door, dag aan dag. Een middag - het was de heftig belang inboezemende wedloop der kleine knapen en Hefaistions geneesheer, Glaukos, woonde de voorstelling bij - kwamen officieren in het theater Alexandros verwittigen, dat Hefaistion stervende was.

De Koning wilde het niet gelooven. In ontsteltenis en vertwijfeling gerezen, spoedde hij zich naar het paleis. Nooit zoû hij vergeten wat hij aanschouwde in het peristylium. Op den drempel stond Drypetis, het kleine, zoete vrouwke: hoog de armen uitgerekt, dol de zwarte oogen puilende, open als van een masker de holle mond, riep zij, alle hofzede vergeten:

- Iskander!! Iskander!! Gij, die alles kunt: rèd hem! O, o, o!!

Zij schreeuwde. Zij stond tragiesch, krankzinnig. Zij greep Alexandros' hand, sleepte hem mede naar Hefaistions kamer. Toen hij stond voor zijn Vriends ziekbed, zag hij... dat Hefaistion stervende was, vechtende in ijlend onbewustzijn, met hoogst gestegene, niet meer onderdrukbare koorts.

Twee dagen lang streed en stierf Hefaistions groote, sterke

lichaam. Ròxane, in wanhoop om zoo slecht voorteeken, offerde keer op keer, liet zich door Aristandros en de Egyptische Wijzen spellen. Zij spelden haar veel goeds en dat zij den Koning een zoon zoû baren. Zij verzwegen haar al het kwaads.

Toen zij, na offer en voorspelling, dien dag tusschen officieren, eunuchen, slaven, die het vestibulum overvulden, Hefaistions kamer naderde, meldde men haar, uit eerbied voor haar wijkende, dat Hefaistion dood was. Zij stond als versteend, zij viel ter aarde als verpletterd: het was een zeer slecht voorteeken voor haar. Op de eerste halte harer reis als Koningin, hier, in Ekbátana, stierf des Konings boezemvriend. En was er rouw in het eerste paleis, waar zij verbleef! Het was een heel boos teeken: slechts een ontzaglijke daad, offer of bezwering kon haar toekomst redden!

Zij rees op en wie haar omringden, verschrikten. Nog in het blanke offergewaad, gesluierd en het haar als vuur, als ros vuur golvend den sluier uit, was zij zoo blank als sneeuw maar de officieren, de eunuchen, de slaven dachten haar, in die overstelpende schoonheid, een booze geest, zoo flonkerden van wanhopige woede hare oogen.

Zij schreed voort naar de sterfkamer. Schelle kreten, schril schreeuwen snerpte... Het was Drypetis. Toen Ròxane op den drempel stond, zàg zij... in eenen... het lijk van Hefaistion liggen... Alexandros, wijdbeens staande, de armen als gek opgeheven en Drypetis. over den vloer, hare beide armen geslingerd om Alexandros' knie en schreeuwende, schreeuwende... En het voorteeken was Ròxane zoo boos, dat zij zelve nu schreeuwde. Het was om zichzelve maar haar kreet verklonk niet anders dan als de vereischte galm van rouw. Zij wrong zich in hare offersluiers en zij was zeér schoon maar als een booze geest en wie haar zagen, ontzetten om haar.

In onbedwongen smart liet Alexandros zich die dagen overmeesteren. Het paleis weêrklonk van zijn snerpende kreten en die der vrouwen. In grooten getale gingen de weensters en klaagsters om en er waren de Libysche vrouwen bij omdat zoo gevoelvol klonk haar kreet en hare klacht. Hefaistion was dood! Hefaistion

was dood!! Een oude Magiër had zijn vroegen dood voorspeld! Alle paarden en muilezelen werden om rouw de manen geknipt en de staarten en het haar geschoren. Toen beval Alexandros, dat de kanteelen van de torens der stad en der omliggende steden, om rouw ook, geslecht zouden worden. Alle muziek werd, ook in het leger, verboden. Glaukos, de zorgelooze geneesheer, werd gekruizigd.

Met den bouwmeester en werktuigkundige, Statikrates, besprak Alexandros hoe Hefaistions brandstapel bij Babylon te bouwen. Het was de zelfde bouwmeester, die den Athosberg wilde houwen in den vorm van een liggenden titan met, in de linkerhand, een stad voor tienduizend inwoners, terwijl de rechter een rivier in de zee zoû storten. Tienduizend talenten stond Alexandros toe voor de plechtigheid der verassching.

Intusschen bleef Drypetis voor het gebalsemde lijk van Hefaistion, dat in statie lag, liggen drie dagen lang over den kouden steenen vloer. Zoo rouwden in troosteloosten rouw de Perzen soms, mannen en vrouwen, en zij poogden dan te sterven van verroerloosde smart en van honger. Roerloos lag Drypetis nu in hare vale sluiers en zij weigerde voedsel en wilde zich niet laten heffen. Zij klaagde slechts soms als een kind:

- Ach, ach, ach!

En riep dan in plotse smart en wanhoop:

- De oude Magiër! De oude Magiër!!

Alexandros en Ròxane, te vergeefs, poogden haar te beuren. Zij kreunde en klampte zich met de nagels vast aan de vloerplaten. Maar toen, tegen vallenden avond, zij kwamen om Hefaistions lijk ten lijkwagen te leggen, die, door het leger omstuwd, het naar Babylonië voeren zoû, rees zij op... Gillende klampte zij zich aan de baar. Toen zakte zij neêr in machtelooze moedeloosheid en geheel in hare sluiers omhuld, voerden Alexandros en Ròxane haar mede op den verhevenen troon van waar zij de uitvaart aanzien zoû.

In de vallende nacht dampte geheel Ekbátana, op hare zeven, zich muur na muur telkens verhoogende muren van de immense

drievoeten, waarop in reusachtige schalen, hooger en lager, de wierook brandde en blaakte. In blauw vlammende wolken stegen de dampen, stadiglijk mede gevoerd door den wind, in éene zelfde schuinte van richting den starhemel in. De lucht was onadembaar van den overdadigen geur. Dicht om den lijkwagen, op het plein voor den tempel van Mithra, ging voetman aan voetman en ruiter aan ruiter het leger geschaard. In een glorie van gouden vlammen en azuren waaskronkelingen steeg Hefaistions ziel uit zijn gebalsemde lichaam, steeg zij uit den zevenvoudigen koker van de zeven malen ommuurde, heilige stad. Geheel Ekbátana scheen reeds Hefaistions brandstapel te zijn, maar slechts de hoofdstad des rijks, Babylonië minstens, zoû die eer worden toe bedacht. Geheel het leger klaagde den zwaren klaaggalm uit: het was als het loeien van duizende raadlooze stieren, waartusschen hoog op snerpten de schelle kreten der Libysche vrouwen. Op den verheven troon stond Drypetis, tusschen Alexandros en Ròxane en de armen hoog, uit hare wijde, grauwwazige sluiers, beheerschte hare kinderfiguur, tragiesch gegroeid, de geschaarde troepen, geheel de, van duizendvoudig stemmebruischende menigte zwart wriemelende, stad, terwijl, onmatig gevoed, hooger en lager, op de zeven telkens verhoogde muren, de wierook dampte en dichter dampte.

XXXV

Op weg naar Babylon, na Hefaistions verassching op allerkostbaarsten brandstapel, had de Koning en het leger halt gehouden bij Satrapene; langs een wijd palmenbosch, waartusschen zich verloren de weelderige hoeven, aan den kronkelenden boord van den Eufrates, terwijl runderen, met zonneglans overgoten de plekkende blanke en zwarte schoften, graasden het groene lentegras, rijden zich de eindelooze straten der tenten, vervierkantten zich de kamppleinen, waarom de magazijnen en arsenalen.

Reeds waren van Ekbátana gegaan de Vrouwen: Ròxane en

Drypetis, die niet had mogen sterven na Hefaistions dood. In droefste rouw was Drypetis te Babylon aangekomen en poogden haar te troosten hare zuster Stateira, hare grootmoeder Sisygambis en toen Ròxane was verschenen tusschen een koninklijken stoet op den drempel van het vrouwenvertrek, hadden zij alle drie, grootmoeder en kleindochters, haar gevoeld de indringster, de dochter eener Barbare-moeder van minderwaardige geboorte, de, reeds vóor zij haar zagen, gehate mede-Koningin, die zij echter ontvingen als de hofzede het eischte, dat de tweede Vrouwe des Konings ontvangen werd, met eer en hoffelijkheid en aanbieding door tal van slavinnen van symboliesch gebak en geurwerk. En Sisygambis had Stateira strengelijk verzocht zich te beheerschen als eene waardige dochter der Achaimeniden en Ròxane niet anders te beschouwen dan wat zij volgens des Konings wil zelve was: de tweede vrouwe, tweede in rang: bleef zij zelve niet de eerste en Koningin van Azië, zij alleen?

Den Koning wachtten nu de Vrouwen te Babylon: met praal van inkomst zoû hij komen. Maar zelve aarzelde Alexandros. Hij was ziek en vol sombere gedachten en, om Hefaistions dood, ontroostbaar. Hij had zijn vriends liefde-vrouwke ontroostbaar gezien: hij was het zelve. Voór hij hier heen kwam, had hij een opstand der dichtbij wonende Kossaiers gestraft met voorbeelde-looze gestrengheid: de geheele natie, met vrouwen en kinderen, had hij door vuur en zwaard doen verdelgen en dit gruwzame bloedbad genoemd: het wijdingsoffer aan Hefaistion.

Ziek was hij om dezen wreeden slag, die hij den goden niet vergaf; ziek was hij om zichzelven. Het was een zielsziekte, die zich entte op het eigene, sterke lichaam, zonder dat het bijna te bespeuren was, dat de Koning naar lichaam en ziel beiden ziek was.

Toch, wie, sedert Alexandros uit Macedonië was vertrokken om niet meer er weêr te keeren, hem niet meer gezien had, zoû hem niet hebben herkend. De jonge knapeheld van tien jaren het, met het blozende, baardelooze gelaat, die ietwat plompe gespierdheid in de lederen soldatentuniek, het bruske, joviale ge-

baar, den blijden lach, het gevoelvol en dadelijk ontwellende woord, was geworden deze Aziatische heerscher-despoot, nog jeugdig, nauwlijks drie-en-dertig jaren maar ouder uitziende, magerder, slanker, geler de gelaatskleur, donkerder de altijd als in koorts brandende en gezonkene, somber vertrotste oogen, het haar en de baard, om het glanzen en kruiven donkerder hem het gelaat, Assyriesch bijna, omkringelend, de vorm der leden verfijnd naar het scheen, in de lange, enge, Medische, steenbezette, rijk geweven gewaden. En zoo als dit uiterlijk was veranderd - of wat ontwies in de Noordelijke frischte der Macedonische bergwinden, verbloeide tot geheel Oriëntalische lichamelijkheid onder deze blauw brandende hemelen, in deze nog blauwe schaûw der steeds exotiesch vreemd maar overstelpend bekoorlijk aandoende palmbosschages - zoo was ook veranderd Alexandros' ziel, zoodat de Koning van Azië zichzelven vaak niet meer herkende. Nu had hij alles veroverd wat maar te veroveren was en kon zich verbeelden, dat met het Oosten ook het Westen - Europa, Karthago, de Zuilen van Herakles! - het zijne was en het scheen hem vaak toe, dat hij niets had veroverd, dat deze, met soldatenkracht veroverde macht hem ontglippen zoû uit zijne handen elk oogenblik, dat het Noodlot het wilde. Het scheen hem ook waardeloos, dat alles, of er iets anders was, waardevoller dan geheel deze machtelooze heerschappij en dat hij niet bedenken kon of zelfs aanzweemen met de gedachte... En welde dit ontmoedigende vermoeden op, dan werd het leêg in hem en om hem en duizelde het hem na en voelde hij in zijn stil ziekende lichaam zijn ziel ziek. Beiden schenen slechts zich te schragen met den dronk der sterke, donkere wijnen, die Bagoas mengde en sterker en sterker mengde tegen des eunuchs eigen verlangen in, hij nu niet meer dan tot willoos werktuig verworden, hoe hij eenmaal zich ook sterkste meester en stille beheerscher gewaand had. Het Noodlot geleidde, oppermachtig, gevoelloos, erbarmingloos, langzaam en toch, of een tiental jaren, door menschen geteld als de tijdruimte, waarin groote dingen door een sterke held waren te doen, niet meer waren dan de seconde, die het eischte voor de

onafwendbare volvoering van zijn onverbiddelijke wil.

Eenzaam, deze nachten, vóór hij Babylon binnen zoû komen als zegevierende Vorst van het Oosten, dwaalde Alexandros soms langs des Eufrates' boorden, vol vreemde angsten en ziekende smartelijkheid om Hefaistion. De eenige, wien hij zich bloot placht te geven, die hem begrepen had of, niet begrepen, toch lief gehad. Er waren booze teekenen en meer dan ooit vreesde hij deze. Nearchos, zijn admiraal, die met de vloot zijner machtige septiremen, de prachtige zevenrijsche roeigaleien, gevaren was langs de kust van den Indos tot de monden des Eufrates' toe, was hem hier te gemoet gevaren en had hem gewaarschuwd, dat de Magiërs en de Chaldaiers hem waarschuwden niet in Babylon te komen, daar zij boos de toekomst rieden om wat het Orakel van Belos spelde...

Hij had hoog en luchtig geestig, met een vers van Euripides, geantwoord, dat alleen wie gunstig voorspelde, een goed waarzegger was maar in hem was zijn hart saâm gekrompen van stillen angst. Wàt spelde dan het verdoemde Orakel? Zijn dood, zijn moord...? Trots alles had hij toch lief dit leven, dit alles, dat hij zich gewonnen had, deze onmetelijke macht, nog nimmer ter wereld geweest. Hij had koud gehuiverd van verborgen ziekte en verborgen angst en dien zelfden dag waren raven, in strijd met elkaâr, hem verschenen en velen waren, tusschen de palmboomen door, dood voor zijn voeten gevallen.

Deze nacht, dat hij, om slapeloosheid, dwaalde, slechts op kleinen afstand gevolgd door zijn wachten, langs de kronkels van de rivier, stiet zijn voet de daar nòg liggende vogellijken! Hij gaf een onderdrukten kreet, zag om zich, boven zich, schichtig achterom. O het vreeslijke teeken, zoo vreeslijk, dat hij zelfs den waarzeggers geen verklaring gevraagd had. Nu wist hij, dat het Noodlot hem achtervolgde, zekerlijk om de geheime wraak, om te wreken Parmenion en Filotas en Kleitos... O, Hefaistion, zoo hij slechts nog dien zoò beminde had kunnen drukken in zijn verlangende armen om troost te hooren, het, hoe eerlijk ook, altijd zachte woord! Terug gaande, bang voor verdere uren der nacht, ont-

bood hij Bagoas in zijn tent en vierde de orgie met hem samen. Van beschonkenheid en zinnen uitputting zoû hij slapen...

En hij aarzelde Babylon binnen te trekken. Boodschappers kwamen van Sisygambis en Stateira, vol van smachtend, brandend verlangen. Van beiden, de oude en de jonge vrouw, waren het kreten van liefde, van niet meer houdbare, verlangende liefde. Boodschapper kwam van Ròxane, met den blijden brief, dat zij zwanger was. Hij gaf een kreet van afgrijzen en haatte zich en haar en vervloekte in zijne eenzaamheid den spruit, die, uit haar geboren, erven zoû het wereldrijk! Maar hij zoû het niet dulden, dat Ròxane's zoon zijn erfgenaam zoû zijn, zelfs zoo nooit hem de jonge Stateira baarde een zoon. Stateira! Haar doode moeder heette als zij: wellicht om de betoovering van dien naam was haar schoot niet bevrucht na de eerste liefdenachten te Suza!

Toen hoorde hij, dat Apollodoros, satraap van Babylonië, in 's Konings plaats een offer zoû hebben gewijd. Hij zoû kruizigen doen den satraap maar ontstellend was dit teeken te duiden! Want nu kreeg àlles beduidenis! Hij ontbood Pythagoras, den waarzegger, uit Babylon. Deze be-aâmde het rond gaande gerucht en voegde er bij, dat de lever des offerdiers onvolmaakt was gevormd gebleken. Alexandros, dien dag, bleef, het hoofd gesluierd, liggen in zijn tent, alle gordijnen dicht. Hij kreunde waanzinnig van angsten, klampte zich aan Bagoas, dronk zich beschonken. Toen hij die nacht dwaalde door de stilte van het palmenbosch, de rivier er telkens verglinsterend tusschen de stammen, wrong hij als gek de armen, kermde als een waanzinnige, riep luide:

- Hefaistion! Hefaistion!! Hier! Kom hier!!

Geen stem antwoordde. De nacht was zuiver van zilverige, stille schoonheid in wazigen maneglans, vol schaduwen indigo-donker en verblauwingen in verschiet en verdere ijlte. De wachten meenden, dat de Koning koorts had maar zij mochten niet dichter naderen: er was den Koning geen gevaar...

In Babylon, vertelde men, was een der schoonste leeuwen, die er in de parken in de Tuinen werden gehouden, onverklaarbaar-

der wijze, door een ezel aangevallen, die hem met een schop van zijn hoef gedood had. Het was een praatje en men poogde het Alexandros te verbergen maar hij hoorde het en zelfs zoo het niet waar ware, was het verzinsel toch van allerslechtste beteekenis...

Toen was het die dag, dat, langs de Assyrische koningsgraven varende op een der kanalen, die regelen den was der wateren des Eufrates', ter bezichtiging dier waterwerken, Alexandros, staande op de voorplecht zijner galei, de tiara afwoei, welker tulbandachtigen wrong de smalle diadeem omgaf. De zware tulband viel in het water, snel mede gesleept door den stroom; de diadeemband, los geraakt, bleef hangen over de knakkende riethalmen, opgeschoten om een der graven, aan den boord van het water hunne antieke steenmassa's en beeldhouwwerken stapelend. Onder de stralende lentelucht was het voorteeken zoo allerverschrikkelijkst, dat om Alexandros de Vrienden verbleekten. Niemand, die twijfelde aan een naderende, noodlottige toekomst, na zoo ongelooflijk gebeuren. Een Foiniciesch matroos sprong in het water, zwom, greep den gouden band van de riethalmen af, zwom terug, den diadeem om zijn arm... Hij verloor hem weêr en in zijn moeite tegen den snellen stroom op te zwemmen, zette hij, werktuigelijk, gedachteloos, den, zinkend op nieuw gegrepen, diadeem op zijn hoofd, waar deze schuin weg gleed, te wijd...

Een kreet van afgrijzen ontsnapte den Vrienden en Alexandros. De matroos, aan boord geklommen, bood den Koning den hoofdband, in aanbidding geknield, plots bewust van zijn heiligschennis. De commandant der galei vroeg, in afgrijzen:

- Heer...? Den dood aan dien man?

Alexandros aarzelde.

- Zweepslagen, beval hij. En een talent.

Enkele dagen daarna, tartend het Noodlot en het toch vreezend, toog Alexandros Babylon voor de tweede maal binnen. Als destijds wemelde de stad op hare terrassen en muren en tinnen van de honderdduizenden, van de immense menigten. In bijna acht jaren hadden de Babyloniërs den Koning niet gezien. Zij herin-

nerden zich zijne eerste binnenkomst, die van den driesten, jeugdigen, soldatesken overwinnaar, een Macedoniër nog, en wien geen Oriëntalische koninklijkheid omstraalde. Zij herkenden hem niet meer. In hiëratische houding getroond op de gouden praalkar, roerloos, scheen Alexandros, gekroond en gemanteld, niet anders dan een Perziesch Despoot. Zoo en niet anders waren de Achaimeniden Babylon binnen getogen. En wel tevreden waren de rijke, handeldrijvende, wandelstok dragende Babyloniërs en meenden, er was - gezegend de goden! - eigenlijk niets veranderd sedert niet meer Dareios maar Alexandros heerschte en de weg naar Karthago was vrij gebleven!

In het paleis, het aloude, immense, bij de Tuinen rijzende als een stapel van vierkante steenmassa's, vierkante torens, en omgracht door den breeden Eufrates, zag Alexandros de Vrouwen weêr. Zag hij ze najaren weêr in hoogste vormelijkheid en ingewikkeld ceremonieel: de hoogwaardige, van dagen nu oude Sisygambis, de teedere Stateira, zijn kleine Koningin van Azië... Ook hare zuster, de droevig rouwende, Drypetis, en Ròxane, stralend van stille zege, omdat haar schoot baren zoû. En dadelijk weêr trof hem, als toen, de bekoring der Achaimeniden-dochteren. Deze waardigheid en voornaamheid, die wiegende gratie en bloem-broze sierlijkheid en doorgloeid zoowel de eene als de andere van des weêrziens vreugde en geluk, weêrhouden om strenge hofzede tot niets dan vormelijke eerbewijzing. Verteederd begroette hij wie hij steeds Moeder genoemd had; verteederd wie, zijne vrouw eerste in rang, zetelen zoû naast hem op zijn wereldtroon; wie, Hefaistions weêuwke, neêr stortte aan zijn voet, snik en tranen nauwlijks bedwongen. Toen zag hij Ròxane aan. Weêr scheen hij haar vergeten, de bijna Barbaarsche satrapedochter, de prachtige, groote vrouw, de sneeuwblanke, vuurros het wondere haar ontgolvend haar cidaris; weêr herinnerde hij zich nu dadelijk alles van hare bekoring maar zoo geheel anders deze dan die der teedere, verfijnde, eigenlijke Perzische Vrouwen. Ròxane, hij had haar tot zich genomen in een oogenblik van beschonkenheid en orgie. Daar stond zij, de indringster, tusschen de andere rechthebben-

den, de altijd ge-eerden; daar trad zij nader; daar neeg zij, met het aangeleerde gebaar, in de vereischte aanbidding, zij, de tweede vrouw, voor de voeten van den Koning der Koningen, die haar gemaal was. En zij was het, die droeg in haar schoot wellicht den zoon en den erfgenaam!

In stille smartelijkheid trok zich Alexandros terug. Alleen, gevoelde hij zich ziek van lichaam en nutteloos al het streven zijner ziel, doelloos al het geen beiden, lichaam en ziel, hadden bereikt. Het vreemde heimwee naar dat andere, naar dat meerdere, dat Hoogere, dat hij niet zich uit denken kon, week niet uit zijn geest.

De ingewikkelde leger- en staatsbelangen, dezer dagen, om de eindelijke vestiging zijns gezags in deze verkoren hoofdplaats, nam zijn denken en doen geheel in beslag: onder al die bedenking en verrichting bleef onveranderlijk het weemoedige heimwee kankeren.

Het zoû goed voor hem zijn, dacht hij, een nieuwen veldtocht te beramen. Tegen Karthago, Europa, het Westen... Nooit had hij zich zoo gezond en evenwichtig gevoeld als tijdens het ruwe geweld van den oorlog, in gevaar en ontbering, in sneeuw en blakende woestijnsteppen, tijdens uren durende marsch en rit, in stormdrang van een heftigen aanval, in zicht van een bijna onneembare, op rotshoogte tartende, forteres of uitziende hij naar de wijkende, steeds wijkende einders der te overwinnen Barbarenlanden.

Bezocht hij Sisygambis, dan vroeg zij bezorgd wat hem deerde. Hij weerde die bezorgdheid af. Zij zeide dan, hoe gelukkig zij was, dat in deze jaren de dingen waren geworden als zij waren. Zij aanbad, zeide zij, zijne grootheid, de godemachtige kracht, tot den daad, van zijn verheven lichaam, de machtige alomvattendheid van zijn geest. In hare hartstochtelijke aanbidding had zij hem willen de oogen en de voeten beiden kussen: er bestond niets voor haar dan hare eigen opgegierde moederlijke hartstocht. Vroeg hij haar naar de dingen van het vrouwenvertrek, dan weerde zij af, te klein die voor zijn koninklijke aandacht, als zij zeide. Bezocht hij Stateira, dan ontving zij hem met hartstocht ook. In

zijne omhelzingen smeekte zij hem haar een kind te geven, zoo als hij Ròxane gedaan had. Hij gevoelde nu àl hare angsten, ijverzuchten, treurenissen en beminde haar zeer en troostte haar teeder tot zij in sliep op zijn hart, beide armen wanhopiglijk vast om zijn borst geklampt maar de vage naglimlach van hoop en geluk om hare zoete, open gehijgde lippen. Bezocht hij Drypetis, dan sprak hij met haar over Hefaistion. Boodschappers, die hij gezonden had naar Egypte, naar het Orakel van Ammon, waren terug gekeerd met den orakeluitspraak, dat tempels Hefaistion moesten worden gesticht en zijne nagedachtenis vereerd zoû worden als die van een heros, met half-goddelijke eer. Hij zag haar even gelukkig om zoo overdadige hulde, die den zoo beminde door de goden werd toe gestaan maar omdat zij dadelijk weg zonk in stille smart en onbluschbaar verlangen en ontroostbare rouw, luid snikkende en armen wringende aan zijn voeten, voelde hij nu met haar, heviger weêr, die zelfde smart, dat zelfde verlangen, snikte hij razende mede in die zelfde rouw... Na zulke oogenblikken ontbood hij Bagoas.

Ontbood hij Ròxane, dan was hij steeds stil verwonderd over zichzelven. Hij had haar niet lief: zijn hart ging niet naar haar toe als het gegaan was naar Barsina eenmaal, naar Sisygambis, naar de jonge prinsessen, of naar de doode Stateira, wie hij een gouden troon tusschen de starren had willen stichten. Soms meende hij, hij haatte die blanke, die rosblonde vrouw, die groote vrouw, hij haatte haar tot geeselens toe van haar beeldgelijke lichaam. Maar zijne koudheid scheen zij niet te bespeuren en zij bralde, dat zij zwanger was; hij antwoordde dan, dat hij nog een zoon had, Herakles, een knaap van acht jaren, Barsina's kind... Zij vleide dan aan zijn knieën en betuigde, Stateira had hem geen kind gebaard. Eens dat hij haar driftig afwees, rees zij op, woedend, en riep:

- Zoo zij geen zoon u baart en ik wel, verstoot gij haar dan niet en zult gij haar dan toch den voorrang laten, boven mij, boven mij?

Hij had haar bij de polsen gegrepen en ruw op de knieën neêr

gedrukt. Hij had haar ruw gezegd, dat zij de dochter was van een naamlooze moeder en Stateira een dochter der Achaimeniden. Zij had voor hem gekronkeld in angsten, zich beloovende ànders zich te zullen winnen wat hare razende eerzucht wilde. Zij had hem vergeving gesmeekt, om haar zwangeren schoot, willende vaderlijk gevoel in hem wekken. Die nacht omhelsde hij Stateira inniger dan ooit. Maar de volgende nachten ontbood hij Bagoas: donkerder mengde de eunuch den wijn, zwart scharlaken om giftigst kruid en op 's Konings bevel, danste hij zonder oponthoud, tot hij in zwijm viel: toen trapte hem razend de Koning wreed, onvoldaan, rukte hem op en sloeg hem blindelings met dichte vuisten, meenende hem in hokkende lust te vermoorden.

Maar een morgen daarna ontwaarde Alexandros het aller-rampzaligste teeken en zijn Vrienden ontwaarden het in afgrijzen met hem...

Het was na het kaatsspel, met de Vrienden op een der tuinterrassen gespeeld. Hunne gespierde, oliegewrevene lichamen geheel ontkleed naar de Helleensche wijze - hoe zeer de gekruifde baarden daarmede ook in tegenstelling waren - begaf na het spel Alexandros met de Vrienden zich door het peristylium naar de zaal, waar zij hunne lichte kleedij hadden gelaten, voor zij naar het bad zouden gaan. Ontzetting bij wat zij ontwaarden, deed hen allen hevig ontstellen, terwijl Alexandros deinzend kreet van afgrijzen slaakte en het gezicht in de handen verborg. Op den verhoogden zetel des Konings zagen zij roerloos zitten een man, met starre oogen als van een waanzinnige en die zich 's Konings mantel had omgeslagen en den omdiadeemden tulband opgezet. Hij bewoog niet, zelfs niet toen de Koning en zijne Vrienden binnen traden; hij troonde daar op 's Konings zetel, hij staarde: er ging van hem uit een noodlotsvolle, gruwzame, huiveringwekkende verschrikking. Om Alexandros drongen dicht als tot bescherming de Vrienden: Krateros, Perdikkas, Ptolomaïos, Meleagros, Koinos: helaas, Hefaistion was niet daar en niet waren daar Kleitos en Filotas! Het schichtte door Alexandros heen, dat niet zij daar waren, om mede hem te beschermen: het scheen hem of

onbeschermd hij was tusschen de overigen en hij miste de drie, die het liefst hem waren geweest! Want bescherming scheen dit maal te moeten komen van grootste liefde, niet van kracht; bescherming scheen dit maal dien naakten, nog olie-glanzenden Koning en zijne Vrienden, naakt en olie-glanzend als hij, terug komende van hun kaatsspel, niet anders dan als gespierde athleten, vooral te moeten komen van een hoogere kracht dan spierkracht en wapenen zouden vermogen tegen dien daar noodlottig getroonden, starenden man!

In afgrijzen deed Krateros - zwaar was hij van leden en somber zijn buffelkop - een stap voorwaarts. Hij was bang maar hij riep:

- Wie zijt gij, die waagt...?

- Dionysios heet ik, antwoordde de starende man.

- Hij is verlicht! Hij is waanzinnig!! riepen de Vrienden.

- Spreek! Hoe durft ge...? riep Krateros.

De man sprak, als in transe:

- Ik ben van Messene. De god Serapis verscheen mij en bevrijdde mij uit den kerker, waar ik geworpen lag om lage, valsche beschuldiging. De god Serapis voerde mij hierheen en beval mij 's Konings mantel te nemen en tulband met diadeem en hier te tronen, hier te tronen, op Alexandros' eigenen zetel!!

- Hier de wachten! riep Perdikkas op den drempel.

De argyraspiden, de speren gestrekt, stortten toe. De man werd gegrepen, weg gesleurd van den zetel.

- Folter hem! Folter hem!! riep Alexandros in hevigste ontroering, de oogen dol, de armen hoog. Neen, folter hem niet! De waarzeggers, de Wijzen, de Magiërs! Roept Aristandros hier! Laat ons offeren, laat ons offeren den god Serapis en allen goden!

Ptolomaïos wilde hem den mantel omwerpen. Hij schreeuwde van ontzetting.

- Wat doet gij? riep hij, de vuisten gebald en als wilde hij zich storten in worsteling op den Vriend, die hem dekken wilde. De mantel, dien een waanzinnig op mijn zetel getroonde zich sloeg om de schouders?? Mij!? Weg, weg, met dien mantel, weg met dien tulband! Aristandros! De offerpriesters! De waarzeggers!

Hij stortte dol, naakt, uit de zaal. Door de lange galerij der gemijterde, gebaarde, manhoofdige kolosstieren van steen zagen de Vrienden den Koning, de handen hoog, weg ijlen, zijne athletische naaktheid als van een waanzinnige verijlende in het plechtige, grauwe paleisverschiet... Zij grepen hun mantels, zij ijlden hem na...

Sedert was Alexandros zeer ziek. De man werd gekruizigd maar zijn dood zoû niets bezweren, meende Alexandros. Nu was het paleis, om zoo gruwzaam voorteeken, overvuld van wichelaars, offeraars, die kwamen uit Egypte, uit Hellas, uit het Oosten, uit het Westen zelve. De damp der offergeuren week niet uit het paleis, hing steeds als een wolk onder de hooge, cederhouten zolderingen. De Vrouwen offerden. De wichelaars raadpleegden den geheelen dag der offerdieren ingewand; als een geslagene, zielszieke, waanzinnige liep Alexandros, oogen dol, in koorts rond, liep hij van offer tot offer, binnen en buiten het paleis, in de zalen en op de terrassen der Tuinen...

Terwijl ter nauwer nood in de wereldstad meer dan onverschillig gepraat om wat gebeurd was rond ging tusschen de van handelsbelang overvulde Babyloniërs.

XXXVI

De rozen weelderden. Het was de eerste vroegzomermaand en de rozen, de purperen en de saffraangele, weelderden in slierten langs antieke, afgebrokkelde, Assyrische kolonnade, waarlangs hunne sneeuwoogige staarten sleepten witte pauwen... Zwarte zwanen dreven over wijd, diep azuren water van vierkante vijvervlakken, tusschen zeer groote lotosbloemen; leliën bogen of beurden blanke albasten bekers of zij plengden haar geur of ontvangen zouden dien geurenschat, ingegoten. Granaatboomen, hooger dan elders, stonden vuurrood van duizenden bloemen tusschen lakgroen geblaârte onder turkoois-blauwen hemel...

Over de antieke, albasten zuilen van een Assyrische ruïne in de

Tuinen was een verhemelte gespannen. Alexandros, in die schaduw, lag daar, ziek, de oogen half toe. Rondom hem, op wijden afstand, de argyraspiden der lijfwacht, geheel zilver nu glinsterend hun schilden en helmen en speerpunten, prachtiglijke parade-soldaten. De eunuchen, oude en jonge, gehurkt hier en daar, op afstand, wachtten 's Konings bevelen. Duiven fladderden rond...

Een jonge Pers naderde, slank in de lichte zomerrusting, van parelen lichte schubben, die droegen de dertigduizend knapen van het Perzische knapenkamp, dat de Koning in der tijd, voór zijn veldtocht naar het Oosten, gesticht had. De eunuchen, een voor een, op afstand, kondigden hem met hoofsch ceremonieel, roepende titel, naam. De zieke Koning knikte, de knaap naderde het bedde en boog de knie.

- Kom nader, zeide Alexandros.

Hij richtte zich, naderde, boog weêr de knie.

Toen glimlachte de Koning en legde hem de hand op het hoofd.

- Ik zie u weinig meer... Ge zijt nu groot. Hoe oud zijt gij?

- Vijftien jaren, Koning.

- Groot zijt ge voor uw leeftijd. Zijt ge sterk? Wat zijt ge mooi! Ge zult worden als uw oom Oxathres, die is mij zeer lief geworden. Gij, voorname Perzen, zijt trouw, hebt ge eenmaal uw liefde gegeven. Gij zijt misschien trouwer dan mijn Macedoniërs. Maar ik weet het niet...

Hij woelde en wendde. De knaap zweeg.

- Gij ook, knaap, waart mij zeér lief steeds. Herinnert ge u, mijn prinsje, hoe ge maar vrijelijk mijn tent en kamer binnen liept en mij Iskander noemdet?

- Koning, vergeef mij...

- Nam ik u ooit euvel? Ik liet u, sedert ik u, een kind, toen ik u voor de eerste maal zag, nam op mijn knie en ge mij omhelsdet. Weet ge nog, hoe wij elkander verhalen vertelden, gij in mijn arm, tegen mijn hart?

- Ik weet het, Heer; ik vergeet het nooit.

- En hoe ge mij na verteldet... van den knoop van Gordion meen ik...
- Van Bukefalos...
- Gij onthieldt nooit juist de som, waar voor mijn pleegvader Filippos kocht het volschoone paard: ge zeidet steeds drie talenten.

Zij lachten beiden.

- Het was dèrtien talenten! zeide Alexandros.
- Ik was een kind, Heer...

Beiden lachten zij.

- Gij wordt nu een kleine man. Mijn Ochos, wat zijt ge mooi! Ge gelijkt, weet ge,... uwe moeder...
- In waarheid, Heer?

Alexandros streelde hem om de wang, vol herinnering.

- Mijn broeder gij nu, ja. Ge gelijkt ook op uwe zuster, mijn kleine Koningin, Stateira... maar ge gelijkt meer nog... uw moeder. Heugt gij u haar?
- Ik heug mij haar wel, Heer.
- Gij zegt mij niet meer Iskander?

De knaap lachte verlegen.

- Mijn Koning en Broeder, ik wàag het niet meer. Toen was ik een kind... Gij bedierft mij en liet mij... Weet ge, de Perzen noemen u véel Iskander!
- In waarheid, Ochos?
- Als zij uw roemruchte daden vertellen en bezingen uw grootheid, Heer, op de marktpleinen en in de kampen.
- De naam klinkt mij melodiesch toe. Zeg hem eenmaal gij.
- Iskander.
- Zeg hem nog éenmaal.
- Iskander. Iskander, mijn Vorst!

Alexandros lachte den knaap toe.

- Er was nu de oude klank in uw stem. De hartstochtelijke kinderklank, dien ik liefheb. Het was een herinnering... De herinneringen, weet ge, Ochos, bestormen mij, sedert ik ziek ben en lig. De herinneringen, niet aan veldslagen en hoog op rotsen gelegene

forteressen, die wij bestormden, maar de herinneringen aan zoete teedere dingen, die het bijna onmannelijk is te bepeinzen. Maar... ik ben de Overweldiger met het teedere hart... En ik ben ziek, mijn knaap en dan... bepeins ik die dingen diep en ben er vol weemoed om. Om Hefaistion ook... dien ik verloor. Om... anderen ook, die ik verloor.

- Spoedig zult ge genezen, Heer. Een held als gij, een godezoon en god zoo krachtig als gij in uw edelen vorm van menschelijkheid... Zoudt gij lang ziek kunnen blijven? Genezen zult gij weldra.

- Gelooft ge?

- Ik geloof, Heer.

- Zoudt ge meê willen gaan, Ochos, zoo ik naar Karthago trek, dat ons steeds tart...?

- Heer...

- En naar de Zuilen van Herakles? En dan Iberië door, Gallië door... tot de Alpen?? Die zijn wonderbaar!

- Heer, ik volg u overal.

- ...Hij haat mij niet, dacht Alexandros. Zoo zoû geen kind huichelen kunnen.

Raadselachtig zag hij den onttroonden prinsknaap aan. Wat zoû zijn toekomst zijn? Herinneringen aan jaren geleden wolkten bij Alexandros op.

- Ik herinner mij, zeide Alexandros; een ouden hovenier, den patriarch aller tuinlieden hier... in de Tuinen van Babylon. Hij snoeide ten gerieve van vele vorsten jaren lang de boomen en heesters dezer paradijzen en hij sprak mij over de wijsheid, die hem boomen en bloemen leerden... En ik zeide hem, dat ik, misschien, eenmaal hem zoû benijden... Hij was een raadselvolle mensch... Leeft hij nog?

- Ja, Heer. Ik weet van den patriarch-tuinman. Hij leeft nog steeds.

- Snoeit hij nog steeds?

- Steeds, Heer.

Zij lachten elkander in de oogen maar het werd Alexandros of de koorts in hem zich hief.

- ...Ik benijd hem, mompelde de Koning. Hij werd oud van dagen, in wijsheid. Ik... jong... zal ik sterven... Ben ik zoó gegroeid in macht, dat het te zeggen niet is? Helaas, mijn arme macht!

- Zoete knaap, zeide Alexandros. Ik ben héel moê. Laat mij. Ik wil pogen te doen rusten mijn jagende hoofd, mijn kloppende hart, mijn barstende slapen.

Hij kuste het gebogen knapevoorhoofd.

- Stateira! dacht hij. O mijn doode... O mijn liefde... o zoete, teedere, onmannelijke dingen, die Alexandros...

Toen:

- Zeg mij nog eenmaal den naam...

- Iskànder!! zei de knaap hartstochtelijk en kuste Alexandros de handen.

- Ik heb den zoeten naam... voor het laátst gehoord, dacht de Koning van Azië in koorts. Aristoteles, leerdet gij oóit mij wijsheid...?

Hij sloot moede de oogen: door zijn koraalrood doorschenen oogscheelen zag hij der duiven vluchtige schaduwen wemelen want de vogelen fladderden omdat op rees de knaap...

XXXVII

Niemand, die volgende dagen, bespeurde, dat de Koning ziek was. Integendeel, algemeen geloofde ieder in het paleis te Babylon, dat Alexandros na tijdelijke afmatting en neêrslachtigheid, zijne gezondheid terug had gewonnen. De Vrouwen en Vrienden, de hovelingen, zij waren nu gewend aan 's Konings ongesteldheden, die kwamen en gingen en van geene beteekenis schenen. Hij zelve meende, dat hij te mistroostig en zwaar telde zijne stijgende, dalende koortsen. Dezer dagen deed hij met geestkracht de staatszaken af, regelde van verre met ijzeren hand de moeilijkheden, die Antipatros in Macedonië hem veroorzaakte. Maar plotselinge angsten troebelden hem dan weêr de ziel en voor wat

Antipatros' zonen, Iolaos en Kassandros, beiden onlangs te Babylon aangekomen, zouden kunnen uitrichten, was hij ziekelijk bezorgd als hij zelden was in oorlogstijd, voór een veldslag, in zicht van den vijand. Als hij aan de beide jongelieden dacht, trilden in hem heftig de zenuwen, klopte hem het hart naar de keel, sloot hij zich op in zijn kamer, sloop des nachts de lange galerij af, uitluisterend of zij niet de wachten omkochten om hem te naderen en te vermoorden... in opdracht van hun vader, den regent van Macedonië... in opdracht van zijn eigene moeder, Olympias, wie hij geweigerd had Macedonië te verlaten en ten paleize te komen te Babylon. Uiterlijk openbaarden deze achterdochten zich niet. Slechts zijne plotselinge, onweêrhoudbare driften en razernijen overheerschten hem soms en barstten uit. Zoo, toen Kassandros zich, kort na zijn aankomst, niet had kunnen weêrhouden luide te lachen omdat ter audiëntie eenige Barbaarsche opperhoofden zich in aanbidding vernietigden, samen krimpend, aan Alexandros' voetschabel. In woede was Alexandros gerezen, had zich op Kassandros gestort, hem met beide handen in de haren gegrepen, hem het hoofd tegen de steenen muren geslagen en nog eens geslagen, bliksemend zijn oogen, donderend zijn stem en gezegd, dat het uit moest zijn, voor goed, met die Macedonische ongemanierdheid. Die nacht luisterde de Koning uit of Kassandros hem niet vermoorden kwam.

Er waren spelen, festijnen, orgieën. Het was of de Koning, troonende nu voor goed in dit antieke paleis, met de schimmen der antieke, koninklijke wellusten wilde mengen de eigene werkelijkheid der opgegierde zinnevervoeringen, of hij zich uit wilde leven als die immense vroegere Babylonische en Assyrische Koningen en Koninginnen hadden gedaan: Sardanapalus, Belzasâr, Semiramis, Nitrokris, Nebukadnezar. De groote, hooge, als uit steen gegroeide pijlerzalen met de raadselvolle steenkolossen, met de eeuw-oude, metaalzware gordijnen, waaraan de manshooge, oud gouden franjes, vol waas en wolk van geur uit de bronzen lampen, wemelden in die nachten van gasten, van de vrouwen en dochteren der Babyloniërs en het was of de muziek der lieren en

harpen, de dans der wringende lijven, de zwelging dier donkere wijnen een wellust weefden, waarin de zinnen steeds zochten of de antieke genietingen, vergeten sedert vele geslachten, of de nieuwe, nog nooit gewezene, nog nooit uitgedachte, nog nooit uitgenotene, de razende, de snerpende, de verrukkende, de vervoerende, de in demonische paradijzen opgierende, meê zwierende...

Zoo, een dier nachten, onthaalde Alexandros Nearchos, zijn vlootvoogd. Het was het immense festijn, waar veroorloofd was wat eischte iedere opwelling, ingeving, gril. Toen de Koning rees om zich te verwijderen en zich te baden voór hij zich ter ruste begaf, smeekte hem aan zijne voeten Medios de Thessaliër die nacht toch ten zijnent te eindigen. Het immense festijn was het godemilde genot aan deze duizenden stervelingen gegeven, wees Medios: bij hèm zoû het zijn wat een sterveling offerde aan een god, Alexandros. De Koning, ter nauwer nood nog beschonken, liet, gevleid, zich overhalen. Hij ging met Medios mede. Hij feestte met hem die geheele nacht, aanbeden, ge-offerd als een god der wellust zelven. Toen hij dien morgen terug keerde in het paleis gevoelde de Koning zich zeer ziek en legde zich ter afkoeling zijner koortsen te bedde in zijn badzaal.

Den volgenden dag, zich beter voelende, ontbood hij Medios, uit tegenhoffelijkheid, speelde met hem aan het dobbelspel: hij verloor telkens. Hij baadde, offerde den goden; die nacht had hij hevige koorts. Den volgenden dag gevoelde Alexandros zich zeer verlucht: hij baadde, offerde en rustte in de badzaal, waar hij Nearchos ontbood, die hem verhaalde van zijn zeetocht en den Oceaan. Vóor zich zag Alexandros de immense zee, die hem als een raadsel van oneindigheid had toe gelokt...

De dagen daarna stegen de koortsen in hevigheid. Alexandros liet zich dragen naar de vijvers in de Tuinen; hij lag onder het verhemelte, gespannen over de albasten zuilen der Assyrische kolonnade. Hij ontving de Vrienden en sprak met hen over benoemingen van vele officieren: hij wilde slechts zeer beproefde officieren benoemd zien, zeide hij. Zijne stem klonk nadrukkelijk maar bijna onverstaanbaar.

Die volgende dagen werd Alexandros zich bewust, dat hij stervensziek was.

Het was een vuur neêrstralende zomer. De steenhitte der groote stad, tusschen hare monumentale muren en gloed afstralende torens was onadembaar. De Eufrates blaakte als met brandend goud en uit zijn grachte-omgordeling rezen als uit ziedende ovens de gloeiende, vierkante steenmassa's van het paleis of zij in brand uit zouden barsten: het water scheen vuur te zijn. De rozenmassa's en tuberozen aan de balustraden hingen verschroeid. Maar boven, in de Hangende Tuinen, woei de koelte en weefde de luchte, levensblijde zaligheid.

Alexandros, tusschen ijlingen door, in plotse verteederingen, na nachtmerries van Herakles' Zuilen, wier nauwe engte hij doorworstelde om naar een vèr vizioen van glanzende, sneeuwige Alpen te storten aan het einde aller bestaanbaarheid, rekende zuiver uit, dat hij drie-en-dertig jaren telde.

En verwonderde zich smartelijk, doodesangstig puilende zijn groote, koorts-doorbrande oogen, hijgende zijn verdroogde, niet leschbare keel, den adem schroeiende langs een verhemelte, dat hem de woestijnen van Libyë deed heugen in een warrelenden drom van duizenden jagende, zich verdringende herinneringen.

De geneesheer Filippos de Akarnaniër meende, dat het beter ware zoo de Koning uit de Tuinen niet naar het aan zonnezijde opene, smoorheete paleis meer werd heen gedragen maar naar het kleine tuinpaleis, dat, koeler, bij de vijvers rees, achter in de schaduw van het, van bloemen in scharlaken glorie staande, granaat-boomenbosch.

XXXVIII

Dezer dagen was het van de Vrienden vooral Perdikkas, die nu Filotas, Kleitos, Hefaistion niet meer waren, de genegenheid, het vertrouwen van den Koning genoot. Tevens had Ròxane, met al hare verleiding, gepoogd Perdikkas voor zich te winnen en was zij geslaagd.

De Koning wellicht ongeneeslijk ziek, al vertoonde hij ook telkens weêr beterschap onverwacht, was de vraag wie, na zijn dood, zijn ontzaglijke wereldheerschappij zoû erven, in aller harten, op aller monden. Er waren er die spraken van Herakles, Barsina's zoon, te Pergamon opgevoed, een knaap van acht jaren; er waren er, die wachten wilden wie Ròxane, in de achtste maand harer zwangerschap, dra zoude baren. Dezen bespraken de aanstaande erfenis met Perdikkas, die echter, met Ròxane samen, om redenen verfijnder staatkunde, waarachter zij hunne voornemens bedekten, uit Macedonië had doen komen Arrhidaios, Alexandros' halt-broeder, zoon der hetaire Filinna en wien Olympias reeds als een knaap, omdat hij scheen sterk en groot en verstandig te worden, het brein had verward door filters en tooverdrank, zoodat hij onnoozel was opgegroeid en nooit meê met Alexandros zoû kunnen dingen.

Terwijl de zalen en terrassen van het groote paleis dampten van de stadige offers, die de Koning beval, die de Vrouwen bevalen, in bezorgdheid en wanhoop Sisygambis en de jonge Stateira, woelde en woedde het gekuip reeds onder den schijn van smart om Alexandros' naderend einde. In stijgende angsten werden het gewaar de oude, de jonge Koningin en gevoelden zij zich verlaten, weg geschoven, vereenzaamd met haar beiden, terwijl Drypetis, in ontroostbaren rouw om Hefaistion, dag aan dag zichtbaar verkwijnde, liggende roerloos in smart en verhongering over den steenen vloer, als het groote rouwbetuig der Perzen eischte. De voorname Perzen, die de Koning de laatste jaren verzameld om zich hield en waardeerde, werden dezer dagen door de Macedoniërs van hem gehouden en zelfs Sisygambis en Stateira hielden zij ver. In smart en angst bleven de oude, de jonge vrouw in elkanders omhelzing en luisterden uit, terwijl ginds, in een donker vertrek tot rouw ingericht, Drypetis, roerloos, uren lag over de steenen.

Die nacht - en somber, trots den zomer, trokken zware wolken over de starreluchten heen en sloegen schaduw over de Tuinen, de donkere steenmassa's van het paleis, den Eufrates, de ginds in

luchter- en fakkelschijn verglimmende wereldstad - werd boodschapper van den Koning gekond, uit het kleine zomerpaleis in de Tuinen, achter het granaatboomenbosch. Binnen gelaten, kroop hij in eerbiedbetoon over den grond en overhandigde hij der Koningin Stateira wastabletten met 's Konings zegel. Het trof Sisygambis vluchtiglijk, dat zij dezen man zich niet heugde onder 's Konings dienaren maar indruk maakte het haar niet: nu de Koning ziek was, waren wellicht àndere dienaren om hem, op der geneesheeren verlangen.

Stateira verbrak het zegel en las: de letters schenen 's Konings handschrift.

- De Koning ontbiedt mij, zeide zij.

Een ijverzucht stak op in Sisygambis en verblindde haar geheel; zij zag de wastabletten zelfs niet in.

- Ga, gebood zij, hoog, in smart, dat hàar niet de Koning ontbood.

Slavinnen be-ijverden zich om de kleine Koningin, schoeiden haar, sluierden haar, geurden haar, in ijlige haast. Hare eunuchen be-ijverden zich, riepen hare wacht van Perzische lijfsoldaten, een zestal slechts met hun officier. Zijzelve, twee, zouden haar vergezellen, met drie slavinnen. Op het oogenblik te gaan, aarzelde de kleine Koningin. Zij verlangde naar den Koning maar zij beefde van hevigen angst.

- Grootmoeder! riep zij, zich omkeerende en de armen strekkende. Ik bid u: verzel mij!!

- Neen! zeide Sisygambis. Mij ontbood de Koning niet. Ga!

Zij wees haar weg en wendde zich af. De kleine Koningin aarzelde steeds. In de weifelend verlichte zaal - door het wijde, steenen raam verglimmelde Babylon in de verte, onder de drijvende schaduw der wolken - stond zij, besluiteloos, hulpeloos. Reeds wachtten haar in de galerij de officier en de zes lijfsoldaten. Reeds bereidden zich haar voor te gaan en te volgen de eunuchen en de slavinnen.

Plotseling stortte zij naar het rouwvertrek, waar Drypetis lag over den vloer.

- Zuster!! kreet de kleine Koningin. Drypetis! Zusje! Hoor mij!!

Gestoord, kreunde Drypetis.

- Zusje! riep Stateira. Hoor! De Koning ontbiedt mij, waar hij ziek ligt, in het kleine zomerpaleis, bij de vijvers!

Op den drempel verscheen Drypetis, los hare haren, in verscheurd gewaad.

- Ik moet de Tuinen door! riep Stateira. Ik ben bang! Zusje, mijn zusje, vergezel mij!!

- Gij gaat met uw slavinnen, eunuchen, wachten? vroeg, in gestoorde transe, Drypetis.

- Zij vergezellen mij, be-âamde Stateira. Maar toch ben ik bang! Drypetis, mijn zusje: ik smeek u, ik smeek het u aan uw voetjes: vergezel mij, ik ben bang, ik ben bang!

- Ik sta in rouw, zeide Drypetis en haar gebaar wees heure haren, haar verscheurd gewaad.

- Het is nacht! riep Stateira. Sluier u! Sla om dezen mantel! Schoei u slechts! O mijn lief zusje, aan uw voetjes smeek ik het u!!

Zij was met een snik gevallen aan Drypetis' voeten, omhelsde hare knieën in angst.

- Het zij, gaf Drypetis toe. Schoeit mij, beval zij de slavinnen.

- Haast u! smeekte Stateira. De Koning wacht!!

De slavinnen be-ijverden zich. In bijna weêr transe liet Drypetis zich schoeien, terwijl in zenuwig ongeduld Stateira heen en weêr liep en de handen wrong. De mantel werd Drypetis omgeslagen, zelve sloeg Stateira haar den sluier rondom het hoofd...

- Gaan wij! Gaan wij! haastte Stateira bevende.

Zij gingen. Zij gingen de galerij door, de lange, met de manhoofdige, steenen stieren. Zij traden uit op het terras, waar de schildwachten zich herstelden uit hunne dommelige, speer-leunende houding. Voór duisterden de Tuinen, de Hangende Tuinen van Babylon, onder de vreemde lucht van donkere, drijvende wolken, die verslonden de starren en onder hun druk den adem benamen. Het woei van zwoele wind of het suisde van schimmen en geesten...

Zij gingen. Voór ging de officier, rondom de groep der zes

lijfsoldaten. De eunuchen volgden: lantarenen droegen zij van spiegelsteen en bleeke glinsterglansstreepen liepen elkander na over den kiezelweg. Dichter aan elkander geklemd, gingen Stateira en Drypetis. De drie slavinnen volgden.

- Hoe donker! Wat wind! klaagden zij.

Zij gingen. Het was een lange weg. Zij gingen door het palmenbosch, dat ruischte en bewoog van weeklagen; zij gingen langs de vijvers, donker van nachtweêrspiegeling. Zij haastten zich, bang, dat de Koning ongeduldig zoû worden. Plots struikelde Stateira.

- Ach, ach, ach!! riep zij.

- Verzwiktet gij u, mijn zusje!? erbarmde zich Drypetis.

- Ik weet niet, riep Stateira. Neen, neen, slècht voorteeken zoû dat zijn! Haasten wij ons, haasten wij ons!

- Ach, ach, ach! riep Drypetis. Hefaistion! Hefaistion!! Jong stierf hij reeds! Als de oude Magiër het mij spelde!

- Stil! Stil! kreet Stateira in hevigsten angst, zich klampende aan Drypetis.

Achter haar klaagden en kreunden de drie slavinnen.

De vijvers, zwarte, vierkante vakken, waar het water hel stille glanzen van pik had, waren zij voorbij. Het granaatboomenbosch stond voor hen op als een dichte muur, zoo zwart ook, of het niet over dag in scharlaken glorie stond van duizende bloemen. Daar achter, heél achter, was het kleine zomerpaleis, waar de Koning, ziek, wachtte, als dacht Stateira.

- Haasten wij ons, haasten wij ons! repte Stateira zich en Drypetis achter de nu ijlende, lantaren slingerende eunuchen; de soldaten versnelden de pas.

- Wie daar!? klonk een stem.

- De Koningin van Azië! kondigde luid de officier. Plàats!

Er waren daar vele mannen, scheen het. Waren het de eerste schildwachten van het zomerpaleis? Onduidelijke, driftige woorden werden gewisseld. Plotseling brandden òp toortsen. Tusschen de toortsen, tusschen de mannen, lijnde plotseling een groote vrouw: haar mantel scheen geel of grauw.

- Plàats!! herhaalde woedend de wachtofficier, de vrouw niet herkennende.

Maar de kleine Koningin gaf een kreet van afgrijzen.

- Ròxane!! riep zij, in hevigste ontstelling.

Naast Ròxane, uit de boomschaduw, in het toortsegevlam, verscheen Perdikkas.

- Vooruit!! beval hij met hoog gebaar.

Een plotse verwarring, een strijd. Over de jonge Vrouwen was het of de hemel neêr donderde. De wachtofficier, doorbliksemd, viel neêr; reutelend lag hij, in het zwart diepster schaduw. Overrompeld vielen en vluchtten de lijfsoldaten. Schreeuwend vluchtten de eunuchen, slavinnen.

- Grijpt haar! beval Ròxane.

Ruwe handen van beulstrawanten grepen de beide jonge Vrouwen, verstikten hare kreten. Zwarte wolken schenen zwaar over haar neêr te storten, als barstte de nacht over haar heen.

- Meê! beval Perdikkas. Dooft de toortsen!

- Wij weten den weg niet! riepen de kerels tusschen de zielskreten der tusschen hunne knuisten reeds stikkende Vrouwen.

In donkere ongelooflijkheid sleepten zij mede Alexandros' kleine Koningin en Hefaistions weêuwke.

- Ik haatte je zoodra ik je zag! riep Ròxane, de weg gegooide lantaren van een der eunuchen heffende voor Stateira's door doodsangst vergrijnsde gelaat. Ik haatte je en je zuster haatte ik als jou! Vergezelt zij je? Des te beter! Trotsche dochters der Achaimeniden, wier dorre schoten geen kinderen baren maar wier trots steeds voorrang eischt!

Zij lachte juichende hel.

- Ik zal baren!! riep zij en hare demone-oogen vlammelden in den lantarenschijn. Alexandros' erfgenaam zal *ik* baren!

- Meê! riep Perdikkas. Hierheen!!

- Waarheen? riepen de strompelende beulen in wier knuistklompen de dochters Dareios' reeds stierven.

- Naar de put! Hierheen!! riep Ròxane.

- Daar is geen water om ze te verdrinken! riepen de kerels.

- In de put! beval Perdikkas. Beiden! En dan vol de put, met blâren, met takken...
- Met aarde, vol!! krijschte Ròxane.

In de nacht, wolken stuwende, dat Babylons starren niet zagen, ruischte om het geroep rondom de hevige wind, de zwoele zomerstormwind, medeplichtig, en kraakte in de kruinen der boomen...

XXXIX

In het kleine zomerpaleis bij de vijvers lag Alexandros stervende. De vreemde ziekte, die hem ondermijnde, met de koortsen, die stegen en daalden, stegen en daalden als vurige golven, die hem hieven op vlammen en zinken deden in klamme kilte, was den geneesheeren onbekend. Toen Krateros eenmaal Bagoas dreigde:

- Is de Koning vergiftigd?

antwoordde de eunuch, vast zijn oogen in des boozen Krateros' oogen:

- Zoû dan de giftmenger negen jaren hebben gewacht??

Nu lag Alexandros stervende. Omdat haren en baard hem hinderden, had hij zich knippen en scheren laten. Groote zorgen om staat en leger, om Azië en Macedonië, om de Vrouwen en den kleinen Ochos, doorwoelden hem in zijn heldere uren, als de stormende ijling van koortsen stil lag. Dan zonk, na te vergeefsche uiting, die nog als na-koortsende bezorgdheid, en lag hij mat, bedenkende, dat nutteloos alles was, dat alles niets was, en de wereld te veroveren niet de moeite waard en zag hij voor zich als groote, duistere spinnewebben, als spinnewebben, die groote, duistere spinnen geweven hadden in het Graf van den grooten Kyros... En lag dan moê, te wachten.

In de stad was nu de groote ontroering. Maar het grootst woelde die in de kazernen, binnen en buiten de stad, aan des Eufrates' boord, in het leger. En die ontroering woelde zoowel in der

Macedoniërs harten als in die der Perzen. De eersten bedachten, dat zij Azië nu zouden veroverd hebben om, na des overwinnaars dood, het wederom te moeten veroveren, voor wien...? De laatste bedachten, dat, waar zij altijd door Koningen waren geregeerd geworden, Alexandros hun een groot, rechtvaardig Koning geweest was, dien zij hevig hadden leeren beminnen, en zij angstigden nu voor de toekomst, die verwarring zoû zijn, nieuwe strijd...

Om het paleis, om de Tuinen zwermden de Babyloniërs en de soldaten des legers, tuk op nieuws, de laatste tijding van den zieken Koning, die, als zij wisten, lag in het kleine zomerpaleis bij de vijvers. Tot niet de soldaten zich houden konden. Aan de groote poort, oprijzende massief monumentaal met zijn steenen dorpelwachters, gewiekte kolossen, drongen zij samen, ongewapend, in hunne lederen tunieken, drongen zij de breede trapvluchten op, drongen zij binnen, drongen zij, ruischende als een stormzee, binnen de zalen, zochten, verloren zich over de terrassen, verspreidden zich zoekende door de Tuinen. In vuur blaakte de zomer; zwanen en duiven waren weg gescholen in schroeiend riet en dorrend loover; dood lagen de hagedissen aan den kiezelweg, die verzengde de schoenzolen. De spiralende lucht weêrtrilde zichtbaar als van ziedende atmosfeer. Toen zij achter het granaatboomenbosch, waarvan de roode bloemen zwart vielen in verschroeide verlepping, het kleine zomerpaleis hadden gevonden, snikten zij op, radeloos en wenschten toegang om hun stervenden vorst te zien, hem, die hen geleid had door een epos van overwinningen. Toegang werd hun gegund. Nu traden zij binnen, angstig smartelijk de oogen, dempend den krakenden tred hunner drooge soldatenzolen, dempend de smartelijke stemmen ook, dan zwijgend, ongeloovig nog, zich niets meer herinnerend dan Alexandros' milde of roemvolle daden, dan de bekorende beheersching, die steeds van hem was uitgegaan, als van een betooveraar. Strengheid, onverzetlijkheid, onrechtvaardigheid, tyrannie, zij heugden zich die niet meer. Luchtiger gebouwd dan het groote paleis en dagteekenend uit latere eeuw, was toch nog

van galerijen en zalen uitgebreid dit tuinpaleis, dat uit zag met zijn hooge ramen naar de verre einders der Mezopotamische vlakte.

Als in licht vertrild en versidderd, wemelden ginds de in glans verbleekte palmbosschages met de strepen der nauwlijks zilverblanke kanalen. De soldaten schreden voort. Toen zij naderden het vestibulum van de vertrekken des Konings, woelde even de ontroering op, dadelijk onderdrukt. De Vrienden ontvingen hen, heetten hen zich te bedwingen. Zij traden binnen de wijde slaapzaal. Zij zagen Alexandros. Zij zagen hem vagelijk maar. Hij lag, op een verhevenheid, in schaduw van bronszware gordijnen. Het trof hen dadelijk, dat hij zijn haren had doen knippen, dat de baard niet meer zijn gelaat omkranste. Hij zat op in zijn bedde, door kussens gestut, bleek, vergroot de oogen, in die vergrooting, die de staâge koorts veroorzaakte. Hij groette hen, met nauw weemoedige waardigheid; hij reikte de hand, die zij, de treden opgaand, drukten en kusten. Zij traden neêr; dan snikten zij op, verlieten door verdere opene deur de zaal. Zij gingen in honderdtallen, in duizendtallen voorbij, durende uren; hij wilde, dat zij allen komen zouden; eindeloos scheen dat komen en gaan. Toen de laatsten waren gegaan, viel Alexandros doodmoede, uitgeput in een, of hem slechts zijn allerlaatste krachten hadden kunnen doen richten in waardigheid ten aanzien van het, langs zijn sterfbed voorbij trekkende, leger.

- Goden! riep hij, radeloos. Wie zal na mij hen leiden??

Langzaam, langzaam viel de wazende avond na den blakenden dag. De lucht koelde niet; de nastooming van dien gloed, of de hitte alle sappen had getrokken uit boom en plant, alle vocht zelfs uit vijver en rivier, zwoelde benauwend binnen en buiten. Van uit het bed, in de diepe donkerte der gordijnen, zwaar als bronzen zuilen beeldende hunne plooien nu, zag Alexandros over de dwarste der zaal, door de open steenen ramen in den mist der niet meer te onderscheidene vlakte. Hij meende, dat zijn blik brak.

De Vrienden waren daar. Hij wenkte ze nader.

- Waar, vroeg hij; is Sisygambis, de Moeder en Koningin?

- Zij is verwittigd, zeide hem Perdikkas, die nader trad.

Hooge kandelaberen werden ontstoken: een gloor van lichtschijn breidde.

- Waar is Stateira? vroeg Alexandros. Waar is mijn kleine Koningin van Azië?

- Zij is verwittigd mede, zeide Perdikkas, sidderend.

- Waar zijn de Vrouwen? drong Alexandros: hij zag ze voor zich in vizioen, in peri-schoone, oververfijnde, bloembroze bevalligheid en voornaamheid.

- Hier is Ròxane, wees Perdikkas.

Ròxane trad uit schemer te voorschijn in den lichtglans der luchters.

- Heer! snikte zij. Hier kniel ik naast uw bedde, ik, die draag in mijn schoot uw zoon, want een zoon zal zijn uw kind!!

Zij wachtte begeerig op wat hij zoû zeggen, in aanzicht en gehoor der omringende Vrienden: Krateros, Ptolomaïos, Meleagros, Koinos: er was daar ook Seleukos, er was Antigonos...

Alexandros scheen haar niet te herkennen. Of hij haar niet zàg, overblikten haar zijn weifelende oogen, of hij niet zich haar heugde.

- Perdikkas! stamelde hij, en het was of een haastend denkbeeld hem drong, dat al overheerschte.

Perdikkas naderde. Alexandros schoof zich talmend zijn koningsring van den vinger af.

- Perdikkas, herhaalde hij, reikend den ring. Zie hier... mijn ring. Dat men... na mijn verscheiden...

Zijn stem verhief zich.

- ...mijn lichaam brenge... in Libyë... in den tempel... van Ammon-Râ... Jupiter-Zeus...!!

- Heer! smeekte, begeerig, Perdikkas. Aan wien, na u, de heerschappij??

Alexandros' blik brak. Zijn stem zonk. Hij kreunde in smart, of hij de toekomst zag:

- Aan wie... onder u... het krachtigst... zal blijken!!

Ròxane kon een luiden kerm van teleurstelling nauw onderdrukken. Zij lag met haar zwaren schoot over de trede en snikte

op, wringende de armen, witter nog in luchterschijn.

- ...Bereid mij dàn... grijnsstamelde Alexandros, bijna ironiesch; feesten van rouw... in nooit geziene grootschheid...

Was het de laatste opflakkering van al zijn meê-stervenden hoogmoed?

- Heer! riep naderend Krateros plots, in een opkomend bijgeloof. In naam der grootste goden, zeg mij, zèg mij nog: wannèer... wilt ge, dat wij u de goddelijke eer zullen bewijzen...??

- Wàt?? vroeg Alexandros, zich stervend richtende: er scheen een vreemde lach in zijn stem te trillen.

- Wanneer, o Heer,... ik sméek het u!... zeg het mij... wilt ge, dat wij u, o Zoon van Zeus, de goddelijke eere bewijzen in hoogste wijding, in hoógste wijding! Want heiligschennis, zoo wij dit niet weten, kunnen wij, rampzaligen, bedrijven, onbewust!!!

De Vrienden luisterden angstig uit naar 's Konings antwoord, dat zoû zijn van groot godsdienstig gewicht. Hij was neêr gezonken; uit de diepere schaduw der zuilzwaar plooiende gordijnen klonk, om nu reeds wetenden weemoed, zacht ironiesch, nauw bitter, en of hij met zich en heel de menschheid meêlijdend spotte, dit raadselvolle woord:

- Wanneer gij allen... gelukkig... zult zijn...!

Over de trede stortte Ròxane neêr, in wanhoop om haar wellicht nutteloos zwangeren schoot.

Toen was het héel vreemd. De zware, stoomende mist der avondlijke nazwoelte was buiten, over de vlakte, opgeklaard. De diepe blauwte der wijde hemelen straalde van starren... de palmen lijnden zich uit in duidelijkheid; de kanalestreepen zilverden op: er breidde zich de wijde wijdte... in wijd verklarend verschiet...

XXXX

In het vrouwenvertrek stond Sisygambis. Bagoas had haar juist den dood van Alexandros gemeld.

- Heeft de Koning nooit naar mij gevraagd? riep zij smartelijk.

Naar mij, die hij noemde Moeder en Koningin, van het eerste oogenblik, dat hij mij zag?

- Moeder onzer Vorsten, zeide Bagoas. De Koning vroèg naar u.

- Helaas, gij verwittigdet mij te laat?!

Bagoas had een gebaar van wanhoop: de Vrienden hadden hem weêrhouden; de Macedonische wacht, op bevel van Perdikkas, hem niet door gelaten.

In smart en radeloosheid hief zij de armen.

- Wat is er gebeurd?! riep zij met puilende oogen. Ik ben verlaten van iedereen!! Was de Koningin Stateira bij den Koning?

Bagoas wierp zich over den grond aan Sisygambis' voeten; hij kreunde.

- Waar zijn zij!? riep Sisygambis. Zijn mijn kleindochteren nog steeds in het zomerpaleis!? Waar de Koning de Koningin ontbood? Waar is mijn zoon Oxathres, met mijn neven? Waar is Ochos, mijn kleinzoon? Spreek!

De eunuch kromp van smart aan Sisygambis' voeten.

- Moeder onzer Vorsten, zóo groote verwarring heerscht, dat ik niet weet, wat u te zeggen!

Zij schreeuwde nu hare smarten uit in lange schreeuwen; zij snikte hoog op. Zij wrong hare armen in een bijna vreemde rythmiek. Hare oogen puilden. Toen begon zij, schreeuwende, hare sluiers te scheuren. Zij trok zich de pinnen uit de nog zwarte haren en verwarde snikkende de kronkellokken rondom zich. Toen scheurde zij hare kleederen in lange reten. De, om haar aankruipende, slavinnen verzamelden hare juweelen, die zij zich af deed: ketenen en armbanden; hare vele ringen schoof zij af in der vrouwen reikende palmen; zij ontschoeiden haar, dat zij blootsvoets was, drukten los hare enkelringen. In een barbaarsche schoonheid van smartelijk rouwbedrijf stond zij wringende, schreeuwende, snikkende.

- Alexandros! riep zij. O mijn zoon!!

Rondom snikten en schreeuwden hare vrouwen en scheurden de kleederen en ontspangden de haren.

- Leid mij tot hem! smeekte Sisygambis Bagoas.

Hij richtte zich; hij snikte, wrong zich nu als de vrouwen, scheurde zijn kleed. Hunne kreten vervulden het geheele paleis. Nu liepen alle hofbeambten aan, alle Perzen; blijde zich in deze smart te verzamelen om de oude vorstin, verdrongen zij zich een duizendtal rondom haar heen, liepen dan weêr terug door zalen en galerijen en over terrassen: hun rouwkreten klonken tot in de Tuinen, tot over den Eufrates, tot in de stad...

Onzegbare verwarring woelde overal. De zorgelooze gelijkmoedigheid der Babyloniërs vertroebelde in duizend nog onduidelijke angsten, nu bekend werd de mare van Alexandros' dood. Wie van hem de wereldheerschappij erven zoû, was de verwarrende vraag der onzekerheid. Er was sprake van Barsina's zoon, er was sprake van Ròxane's nog niet geboren kind, en, naast Perdikkas, dook steeds op die uit Macedonië overgekomene, onnoozele halfbroeder des gestorvenen Konings, Arrhidaios, een reus, schoon en forsch als een Ares, maar met idioten lach.

Een plotse chaos van menschen, dingen, meeningen, verwarringen, misverstanden, vreezingen doorwoelde het paleis. De Vrienden, nu Alexandros hen niet meer in liefde en macht over-heerschte, stonden plots in haat tegenover elkander, of zij nimmer vrienden waren geweest: sluimerende eerzuchten waren als met een ruk in hen wakker geworden: een verdwazende, dolle roes joeg voort, of zij de donkere wijnen hadden gedronken, Perdikkas, Krateros, Ptolomaïos, Meleagros vooral, Leonnatos en Antipatros' zonen. De voorname Perzen, door Alexandros steeds in eere rondom zich gehouden, hadden zich reeds bij zijn sterven voelen weg duwen naar onzekeren achtergrond. Het leger, oproerig, tuchteloos plotseling, doorliep nu joelende van vreemd vermengde aandoeningen - smart om des Konings dood, woede op de oneens blijkende Vrienden, blijdschap omdat zij nu meenden zékerlijk naar Macedonië terug te gaan - de stad, zoodat de Babyloniërs hunne huizen sloten. Die nacht brandden geen lichten: der soldaten brutale fakkels doorslierden straten en sloppen en bonsden in spatterende gensters van brand tegen de geslotene deuren der bordeelen.

Daar de Perzische eunuchen, die, in deze regeeringloosheid niet wisten wie te gehoorzamen, de paleisdingen niet meer regelden, raakte alles dadelijk verward. Zoo alleromslachtigste hofstoet, zoo alleringewikkeldst koningsbestaan was alleen van dag op dag, van uur tot uur te regelen geweest door den nauwgezetten drom van welwetende hovelingen, van wie ieder wist wat zijn taak en plicht was van minuut op minuut. Dit jarenlang foutloos wentelend raderwerk was plotseling een onherstelbare verwarring...

XXXXI

Sisygambis, met wie haar omringden, was op de terrassen getreden en daalde, omringd door een menigte eunuchen, vrouwen, hoftrawanten, slaven, door allen, die in haar hun eenige troost en toeverlaat vonden, in de Tuinen, blakende in het onverbiddelijke gloeien des zomers. Maar voor zij, in haar hevige rouwbedrijf, snikkende de vijvers bereikt had en het granaatboomenbosch, waarachter zich verborg het kleine zomerpaleis, zag zij van achter de stammen een stoet te voorschijn komen. Het was het lijk des Konings, dat op een baar naar het groote paleis werd gedragen om gebalsemd te worden. Perdikkas en de Vrienden liepen ter zijde; Ròxane, gesluierd, volgde. Door zoó hevige smart was Sisygambis getroffen, dat zij niet speurde hoe haar kleindochteren daar niet waren.

Het lijk was bedekt met een purperen kleed. Omdat zij Alexandros nòg niet zag, bedreef zij haar uiterste rouw en volgde, keerende met den stoet mede, terug in het paleis, de trappen der terrassen op, de galerijen door, de zalen in, tot het lijk, van de baar genomen, gelegd werd op het bedde in Dareios' vroeger slaapvertrek.

Waar Dareios zich slaaploos gewenteld had, lag nu het lijk van zijn Overwinnaar.

Toen duldden Perdikkas en de Vrienden, dat het purperen kleed gelicht werd.

En zag Sisygambis, dood, wien zij meer dan haar eigen zonen bemind had.

Zij zag hem in den zilveren schemer der gordijnen en manshooge franje liggen op het lage bed en het was of hij sluimerde. Overwonnen door het overweldigde land, overweldigd door Azië, zag Sisygambis Alexandros niet. De trede opgeklommen, kreunende zij, en kermende en wringende eindeloos de armen, zag zij hem in dien, door hooge steenen ramen weêrkaatsten, hier gedempten zomerlichtsval, blakend uit turkooizen lucht, liggen als een jonge knaap, als een jonge held. Geknipt zijn kort, bruin lokkig haar, geschoren zijn blank gelaat, waar het incarnaat bloosde als leefde hij, open de mond, of hij ademde en de oogen, helaas, gesloten in den eeuwigen slaap. Toch, te slapen, meer scheen hij niet. Zoo zag zij hem als zij hem nu negen lange jaren geleden had zien binnen treden met snel jonge pas, de aanbiddelijke Overwinnaar, de Overweldiger met het teedere hart! in hare eigene tent, in het overweldigde kamp bij Issos. Sedert had zij hem met hartstocht als haar zoon aanbeden, hij haar lief gehad en vereerd als zijn eenige moeder. Om die gedachte lachte zij, snikkende zacht, in hare waanzinnige smart, neêr ziende op wie haar knakkende ouderdom nu was ontnomen.

Sedert was hij veranderd - wat wist zij van verwording! - een Pers geworden, een prachtiglijk, Perziesch Despoot gegroeid! Zij had er om gejuicht; zij was er om gelukkig geweest maar nu zij hem door den zaligenden dood als door een wonder herschapen zag in zijne vroegere, Macedonische knapejeugd, nu strijd was uitgestreden, dit leven was uitgeleefd, lachte zij tòch zacht, van liefde, door hare kermende snikken heen, gingen hare wringende armen, hare krimpende vingers uit naar hem, naar zijn beminde, stille, aanbiddelijke hoofd, zonder het meer dan in gedachte aan te roeren en te omhelzen en zag zij, duidelijk, in vizioen, dat zich weefde als in het neêr weêrkaatsende, verre, hooge zomerlicht, een glorie van witten glans, een halo van wit, heilig licht lichten om het liggende lichaam.

Zij staakte haar snikken en wringen in een heilige ontsteltenis.

- Zoon van Zeus!! riep zij en zonk in aanbidding neêr op de trede.

Zij was de eenige, die twijfelloos had geloofd!

Toen, omdat kwamen de Egyptische balsemers, hieven zij haar op en voerden zij haar terug naar het vrouwenvertrek. En zeide zij, dat zij sterven wilde want dat hare smart te groot was.

Nu kwam haar zoon Oxathres, nu kwam Ochos, haar kleinzoon en zij poogden haar te weêrhouden, haar bezwerende. Maar zij zeide, dat zij sterven wilde omdat hare smart te groot was. En zij trad binnen in het rouwvertrek, waar Drypetis gerouwd had om Hefaistion. En Sisygambis legde zich over den steenen vloer in de gedonkerde kamer. En weerde allen af. En weigerde alle voedsel.

Nu wilde zij zoo liggen, in uiterste rouw, en sterven als de Perzen soms sterven in uiterste rouw, meer om stervenswil dan om honger. Zoo had Drypetis niet sterven gekùnd, te jeugdig. Anders was haar de dood gekomen, dien haar een oude Magiër voorspeld had. Maar wie ouder is, heeft krachtiger wil en blijft roerloos liggen over den kouden, kouden, steenen vloer en weigerend àlle voedsel. Het oudere bloed werkt meê, geeft toe aan de sterkere wil. Dagen en nachten lag Sisygambis roerloos. Zij ademde nog slechts die dagen en nachten maar verroeren deed zij zich niet. Voor hare dichte oogen wemelden in gouden glanzen de vizioenen en zag zij de Fravashi's, de bewaarengelen, de goud gewiekte geleid-engelen tot haar komen, tot haar komen, zag zij de eindeloos gouden treden, die geleiden van paradijs naar paradijs, zag zij op de azuren drempels van het allerhoogste Alexandros haar te gemoet treden en haar de stralende handen reiken, zag zij hem in hemelsche praal en glanzen omkleed, zag zij hèm: Iskander!

Rondom haar dagenlange stervenswil was in stad, Tuinen, paleis de onzegbare verwarring, de chaos. In haár alleen was de harmonie, de heilig geregelde wil te sterven en Iskander te bereiken, die daar ginds, handen reikende en haar tredend te moet, haar wachtte...

En terwijl in de galerijen rondom de, door Perdikkas geslotene, kamer, waar Alexandros' gebalsemde lijk te wachten lag, de fel hevige strijd gestreden werd tusschen Perdikkas' en Meleagros' aanhangeren, zoodat het Macedonische bloed spatte op tegen de manhoofdige, gemijterde, Assyrische steenkolossen, stierf ten leste, roerloos, willende en in vervoering van liefde en smart, Sisygambis, zij, die, een gevangene, Alexandros, binnen tredend hare tent voor de eerste maal, dadelijk in eerbiedige liefde gegroet had:

- Moeder en Koningin...

Verantwoording

Het is niet bekend, wanneer Couperus aan *Iskander* is begonnen. De idee voor de roman is waarschijnlijk ontstaan in de laatste maanden van 1918. Op 15 november van dat jaar verscheen in *Het vaderland* het verhaal ‘De gymnosofisten’, waarin Couperus voor het eerst over Alexander de Grote schreef.[1] Een maand later kwam Alexander opnieuw voor in Couperus' wekelijkse feuilleton.[2]

Op 27 april 1919 maakte Couperus melding van de nieuwe roman. Hij schreef toen aan de classicus W.E.J. Kuiper: ‘U zal mij onverbeterlijk vinden maar omdat ik in deze tijden, die de wereld doormaakt en die ik beleef, niet kàn over moderne menschen schrijven, schrijf ik een roman: *Alexander en de Vrouwen*. Het is de roman van Alexander den Groote en zijne psychologische verwording in Azië. Quintus Curtius, Arrianus en Plutarchos zijn de groote bronnen... En zoo een werk troost mij, maar ik geloof wel, dat het vreemd is...’[3]

1 Als bron voor het verhaal noemde Couperus in het feuilleton Strabo's *Geografia*. ‘De gymnosofisten’ was het tweede feuilleton in een serie onder de verzameltitel ‘Antiquiteiten’.

2 ‘Antiquiteiten III. Vitruvius' Tien boeken over de bouwkunst’. Het feuilleton verscheen in *Het vaderland* van 20 oktober 1918.

3 *Couperus en de Oudheid*; *Een opstel van Prof. Dr. W.E.J. Kuiper en enkele brieven van Couperus*. [Ed. J.B.W. Polak.] Amsterdam, 1961. p. 38.
In de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, in de universiteitsbibliotheek Leiden, bevindt zich Couperus' exemplaar van Quintus Curtius' *Historiae Alexandri Magni*: Quinte-Curce: *Oeuvres Complètes*. Avec la traduction Française par Mm Auguste et Alphonse Trognon. Nouvelle edition. Paris, Garnier, z.j. (Sig. 1509 A27.) Van de andere genoemde bronnen (Flavius Arrianus' *Anabasis Alexandri* en Plutarchus' *Vitae*) zijn Couperus' exemplaren (waarschijnlijk eveneens met een Franse vertaling) voorzover wij weten niet bewaard gebleven.

Tijdens het vorderen van de roman las Couperus regelmatig uit het handschrift voor aan vrienden en bekenden. Waarschijnlijk deed hij dit als hij een gedeelte in het net had overgeschreven. Eind mei 1919 schreef hij aan een vriendin, mevrouwj. Böhtlingk: 'Dr. Dee lees ik morgen den slag van Issos voòr. Als ge dan later weêr eens met hem samen wilt komen, zal het mij pleizier doen voor uw aller geduldige ooren verder te gaan met den Alexander-roman.'[4] Enkele dagen later beloofde hij aan de ritmeester der cavalerie A.H.W. (Lex) van Blijenburgh en diens vrouw (Loty) binnenkort het tiende hoofdstuk van het eerste boek voor te lezen: 'Dr. Dee las ik voor tot en met waar wij gebleven zijn: ik zal het zéer waardeeren als ge later weêr eens samen met hem wilt komen luisteren naar de mooie scène van Alexander en de gevangen vorstinnen.'[5] Ook in de zomer ging Couperus door met de voorlezingen, onder anderen aan de archeoloog H.M.R. Leopold.[6] In augustus schreef hij opnieuw aan mevrouw Böhtlingk: 'Welken avond zoudt ge dezen week eens met Loty, Lex (en Dr. Dee) kunnen komen luisteren naar Alexander? [...] Het is zoo stilletjes en vervelend. We missen Frans erg. Ik werk maar...'[7]

Op 10 november 1919 - de roman was nog niet voltooid - sloot Couperus een contract voor de boekuitgave met Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-maatschappij.[8] Hij ontving bij inleve-

4 Brief, gedateerd 24 mei 1919, in de Couperus-collectie van het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag. In de roman wordt de slag van Issos beschreven in hoofdstuk VIII en IX van het eerste boek. 'Dr. Dee' is ons niet bekend.

5 Brief, gedateerd 28 mei 1919, in het Letterkundig Museum.

6 Vgl. Henri van Booven: *Leven en werken van Louis Couperus*. Met een nawoord van F.L. Bastet en een register op titels en personen. Den Haag, 1981 [fotomechanische herdruk van de eerste druk: Velsen, 1933]. p. 237.

7 Brief, gedateerd 23 augustus 1919, in het Letterkundig Museum.
De tragische dood van zijn neef Frans Vlielander Hein (tevens zijn 'secretaris'), in maart 1919, had Couperus sterk aangegrepen (vgl. F.L. Bastet: *Louis Couperus*; *Een biografie*. Amsterdam, 1987. p. 569-571).

8 Een exemplaar van dit contract is in bezit van uitgeverij Nijgh & Van Ditmar te Amsterdam (een tweede exemplaar bevindt zich in de Couperus-collectie van het Letterkundig Museum). Bij dezelfde uitgever verscheen in november 1919 Couperus' vorige roman, *Xerxes of de hoogmoed*.

ring van de kopij een voorschot van ƒ3000,- op een tantième van 20% van de verkoopprijs met een maximum van één gulden per verkocht exemplaar.[9] De roman zoû uit twee boeken bestaan. Couperus verplichtte zich de kopij van het eerste boek, dat in november 1920 zou verschijnen, uiterlijk op 1 juli 1920 in te leveren; de kopij van het tweede boek, dat voorjaar 1921 zou verschijnen, moest uiterlijk in september 1920 worden ingeleverd. Tot voorjaar 1921 mocht geen ander werk van zijn hand verschijnen. De uitgever kreeg uitsluitend het exploitatierecht van de roman, niet het copyright.

Couperus voltooide de kladversie van *Iskander* op 26 december 1919. Begin januari 1920 schreef hij aan Van Blijenburgh: '[...] kon niet tot brieven-schrijven komen. Overstelpt met werk; ik voltooide 2^{den} Kerstdag den Alexander-Roman. Ik ben er gelukkig om, voor zoo ver wij hier omlaag gelukkig kunnen zijn.'[10] Een groot gedeelte van de roman was toen al in het net overgeschreven en verzonden ter publikatie in *Groot Nederland*.

Iskander; *De roman van Alexander den Groote* werd van januari tot augustus 1920 voorgepubliceerd in *Groot Nederland*. In tegenstelling tot de in het contract overeengekomen gespreide uitgave verschenen de twee delen van de boekuitgave tegelijk, in november 1920 bij Nijgh & Van Ditmar te Rotterdam. *Iskander* was Couperus' laatste roman.

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de roman *Iskander* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

A. een volledig kladhandschrift van de hand van Couperus en een onvolledig kopijhandschrift dat gedeeltelijk door Couperus en gedeeltelijk door zijn vrouw is gemaakt. De handschriften bevinden zich in het Letterkundig Museum en Documentatiecen-

9 De winkelprijs van de ingenaaide exemplaren zou uiteindelijk ƒ12,- voor twee delen bedragen, die van de gebonden exemplaren ƒ15,-.

10 Brief, gedateerd 5 januari 1920, in het Letterkundig Museum.

trum te Den Haag (sig. C.383 HI).[11]

Het kladhandschrift bestaat uit twee, apart genummerde, delen. Het eerste deel telt 212 gelinieerde bladen van eenzelfde formaat, die eenzijdig zijn beschreven.[12] Het is als volgt samengesteld: een ongenummerd blad met het opschrift *Alexander en de Vrouwen*, en genummerde bladen van 2-70, een half, ongenummerd blaadje, en genummerde bladen van 71-140, 141,0, 141-210.[13] Het tweede deel telt 225 gelinieerde bladen van eenzelfde formaat, die eenzijdig zijn beschreven.[14] Het is als volgt samengesteld: een ongenummerd blad met het opschrift *Iskander; De Roman van Alexander den Groote; Tweede Boek*, en genummerde bladen van 2-178, 171-227.[15] Het kladhandschrift bevat veel doorhalingen, verbeteringen en toevoegingen. Couperus heeft de eerste versie van de roman zonder veel onderbrekingen op papier gezet. De ductus verschilt weinig en alle bladen zijn in dezelfde paarse inkt beschreven.

Het kopijhandschrift bestaat uit twee, apart genummerde, de-

11 Op de map waarin het kladhandschrift wordt bewaard, staat in de hand van mevrouw Couperus-Baud: 'Manuscript "Iskander" door Louis Couperus, van E. Couperus-Baud aan B. Vlielander Hein. 13 Nov. 1927.

12 Op de achterkant van een aantal bladen staan aanzetten van verschillende hoofdstukken van *Iskander*, aantekeningen voor de roman met verwijzingen naar Plutarchus, titels en aanzetten van de feuilletons 'Van het burggraafje' en 'De geheimzinnige boodschapper' (respectievelijk gepubliceerd in *Het vaderland* van 29 september 1918 en in *De telegraaf* van 8 februari 1920) en de tekst van twee onvoltooide, ongepubliceerd gebleven feuilletons ('De prins van Thule' en 'Het land van Thule'). Verder bevatten enkele bladen aan de voor- of achterkant losse aantekeningen, tekeningen en berekeningen.

13 Op het halve, ongenummerde blaadje staat de introductie van de eunuch Bagoas, die volgt op de tekst van blad 70; blad 141,0 was eerst abusievelijk 140 genummerd.

14 Op de achterkant van enkele bladen staan aanzetten van verschillende hoofdstukken van *Iskander*; op de achterkant van blad 214 staat in de hand van mevrouw Couperus een aanzet: 'Na het groote succes, dal de serie van de Boeken der Kleine Zielen van Louis Couperus, in de meesterlijke vertaling'. Verder bevatten enkele bladen aan de voor- of achterkant losse aantekeningen, tekeningen en berekeningen.

15 Couperus heeft zich bij de nummering van de bladen na 178 vergist en is opnieuw met nummer 171 verdergegaan.

len (de twee boeken waaruit de roman bestaat) van in totaal 514 bladen (respectievelijk 253 en 261 bladen) van eenzelfde formaat, die eenzijdig zijn beschreven.[16] Het handschrift van het eerste boek bestaat uit vier, apart genummerde, delen. Het is als volgt samengesteld: een ongenummerd blad met het opschrift *Iskander; De Roman van Alexander den Groote; Eerste Boek*, en genummerde bladen van 2-24, 24a-76, 1-48, 1-33, 1-95. Het handschrift van het tweede boek bestaat uit twee, apart genummerde, delen. Het is als volgt samengesteld: een ongenummerd blad met het opschrift *Iskander; De roman van Alexander den Groote door Louis Couperus. Tweede Boek*, en genummerde bladen van 2-146, 1-114, 117.[17]

Couperus zelf heeft alle bladen van het kopijhandschrift van het eerste boek overgeschreven en van het tweede boek het grootste gedeelte; de overige bladen van het tweede boek zijn door Elisabeth Couperus-Baud overgeschreven. Het kopijhandschrift bevat vrijwel geen doorhalingen, verbeteringen of toevoegingen.[18] Het is door Couperus en zijn vrouw in paarse inkt geschreven. De ductus is gelijkmatig.

In het kopijhandschrift ontbreken de zwarte vegen of strepen die gewoonlijk op de zetterij ontstonden. Het is misschien (op de redactie van *Groot Nederland*) overgetypt. Het typoscript is niet bewaard gebleven.

De tekst van het kopijhandschrift wijkt inhoudelijk vrijwel niet af van de gepubliceerde versie van *Iskander*. Meestal gaat het om kleine, vooral stilistische, varianten. Het kladhandschrift ver-

16 Op de achterkant van enkele bladen staan losse aantekeningen voor de roman, tekeningen en berekeningen. Verder staat op een aantal bladen een opmerking van Couperus, bestemd voor de redactie van *Groot Nederland*, over het verzenden van de kopij en de drukproeven (zie noot 20).

17 Twee bladen ontbreken (115 en 116). Vanaf blad 68 in het tweede gedeelte van deel twee (hoofdstuk IX) wist Couperus, na het verzenden van de voorafgaande bladzijden naar *Groot Nederland*, de hoofdstuknummers niet meer. In plaats van met een nummer duidde hij de hoofdstukken aan met een kringeltje en met: '? (Nummer)'.

18 Couperus heeft de door zijn vrouw overgeschreven gedeelten gecorrigeerd (overigens zonder deze gedeelten te vergelijken met zijn eigen kladhandschrift), in paarse inkt.

schilt aanzienlijk van de gepubliceerde versie. Couperus heeft de roman bij het overschrijven grondig bewerkt. De opeenvolgende scènes en hoofdstukken uit het kladhandschrift zijn gehandhaafd, maar in het kladhandschrift is het eerste boek een hoofdstuk eerder afgesloten.[19]

B. een voorpublikatie in *Groot Nederland* 18 (1920). Dl. 1 [januari-juni], p. 1-63, 129-177, 249-303, 397-442, 481-530, 637-683; dl. 11 [juli-augustus], p. 1-68, 115-162.

Couperus verzond het kopijhandschrift in gedeelten aan de redactie van het tijdschrift.[20] Vermoedelijk was hij nog bezig de laatste gedeelten van het kladhandschrift over te schrijven toen de eerste afleveringen al in *Groot Nederland* verschenen.

Begin januari 1920 schreef Couperus aan de ritmeester Van Blijenburgh: 'Wil je mij een vriendendienst bewijzen? En mag ik je op kosten jagen?? Abonneer je dan op Groot-Nederland - 8 maanden lang verschijnt *Iskander* in Groot-Nederland, en lees mijn boek er in *op je gemak*, maak militaire opmerkingen en kritiek op de marge van je exemplaar, en je doet mij een *bizonder groote* dienst.

'Als het boek dan in boekvorm verschijnt, reeds ten deele van *dit* najaar, kan ik dan alle militaire ongerechtigheden herzien. Mijn eigen exemplaar van Groot-Nederland kan ik niet missen: daarom "jaag ik je op kosten", waarvoor verontschuldiging!!'[21] Een week later schreef Couperus hem opnieuw: 'Betty heeft me gebromd, omdat ik de indiscretie heb gehad je te zeggen, dat je je abonneeren moest op *Groot-Nederl*!! Ik zie in eens in, dat ze gelijk heeft! O, mijn

19 Het motto van de roman ontbreekt nog in de kladversie ('Et quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt' is in Couperus' exemplaar van de *Historiae Alexandri Magni*, boek VI,2,1 vertaald als: 'et, invincible aux armes des Perses, il fut vaincu par leur vices').

20 Op de achterkant van enkele bladen noteerde Couperus mededelingen voor Cyriel Buysse, zijn mederedacteur van *Groot Nederland*. Op de achterkant van blad 76 van het eerste deel staat: 'Hierbij slot van Januari-gedeelte. Zend mij s.v.p. niet te laat proef, liefst zoo gauw mogelijk'; op de achterkant van het eerste deel hoofdstuk XI blad 1 staat: 'Derde Zending *Iskander*'.

21 Brief, gedateerd 5 januari 1920, in het Letterkundig Museum.

militaire Specialiteit, vergeef een maniaken romancier, die echter zoo gaarne je licht over zijn werk ontstoken zag!!

'Maar abonneer je *niet*; ik zal je wel de exemplaren doen toekomen. En vergeef me: ik was werkelijk wel wat onbescheiden!'[22] Couperus zond Van Blijenburgh waarschijnlijk afleveringen van het tijdschrift, maar ook drukproeven. In februari of maart 1920 vroeg hij hem: 'Mag ik je nog eens lastig vallen en wil je s.v.p. hoofdstuk XXXIII eens lezen in deze proeven? Echter *niets* veranderen in deze proef, anders raakt de zetter in de war: eventueele kritiek op een apart papiertje!

'Is het Commando zoo goed op bl. *33*??'[23] Couperus heeft op aanwijzing van Van Blijenburgh vermoedelijk op enkele plaatsen in de roman veranderingen aangebracht.[24]

C. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Iskander; De roman van Alexander den Groote*. 2 delen. Rotterdam, Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, [november] 1920.

Hoewel er geen correspondentie is overgeleverd tussen Couperus en Nijgh & Van Ditmar over de produktie van *Iskander*, staat het vast dat de tijdschriftpublikatie als kopij voor de boekpublikatie heeft gediend. Een aantal fouten komt zowel in *Groot Nederland* als in de boekuitgave voor. Deze fouten moeten uit *Groot Nederland* zijn overgenomen en door Couperus bij de correctie over het hoofd zijn gezien. Bovendien had Couperus de gewoonte de gedrukte voorpublikaties van zijn werk als kopij naar de uitgever te sturen of de desbetreffende nummers van het tijdschrift door de uitgever te laten aanschaffen.

22 Briefkaart, gedateerd (poststempel) 9 januari 1920, in het Letterkundig Museum.

23 Visitekaartje, ongedateerd, in het Letterkundig Museum. Het ging om de drukproeven van de april-aflevering van *Groot Nederland*. Het commando: 'Schoudert de lansen! Flankgelederen! Links en rechts front, valt aan!!' in hoofdstuk XXXIII [= XXXV] van het eerste boek, was kennelijk correct: het is in de boekuitgave niet gewijzigd (p. 239 in deze editie).

24 Zie voor de veranderingen de lijst met varianten op pagina 536 en 540 (bij 95,2 en 231,12).

Couperus heeft zelf de proeven van de boekuitgave gecorrigeerd, want verschillende wijzigingen in de tekst van de eerste druk ten opzichte van de tijdschriftpublikatie kunnen onmogelijk aan de zetter of de corrector van de drukkerij (of van de uitgeverij) worden toegeschreven. Couperus stond er trouwens altijd op de proeven van de voorpublikatie en van de eerste druk van zijn boeken te corrigeren. Er zijn geen aanwijzingen dat hij voor de eerste druk van *Iskander* van deze gewoonte is afgeweken.

In het handschrift en in *Groot Nederland* was de roman onderverdeeld in genummerde hoofdstukken (Eerste boek I-XXV; Tweede boek I-XXXIX).[25] In de boekuitgave werden de hoofdstuknummers geschrapt en de hoofdstukken gescheiden door een witregel. Dit gebeurde waarschijnlijk op initiatief van de uitgever, om bladzijden te winnen in de twee toch al dikke delen. Het onderscheid tussen een witregel die twee hoofdstukken van elkaar scheidde en een gewone regel wit in de tekst viel weg, en daarmee de hoofdstukindeling. Omdat het niet aannemelijk is dat het weglaten van de hoofdstuknummers in opdracht van Couperus gebeurde (de hoofdstukken en afdelingen in zijn romans, verhalen en feuilletons zijn altijd met behulp van nummers aangegeven), zijn ze in deze uitgave van *Iskander* weer ingevoegd.

In november 1922 verscheen een nieuwe uitgave van *Iskander*, op dunner papier, de beide delen in één band, met op de titelpagina de vermelding: ‘tweede druk’. Deze uitgave is in feite een tweede oplage van de eerste druk, waarvan een klein gedeelte opnieuw is gezet.[26] Couperus heeft zich met deze uitgave niet bemoeid.[27] In

25 Wel ontbreken er veel nummers in het klad- en het nethandschrift (zie ook noot 17). In *Groot Nederland* werden vervolgens meerdere fouten gemaakt in de opeenvolging van de hoofdstuknummers.

26 De titelpagina's van de beide boeken en de laatste pagina van het eerste boek moesten worden aangepast. Het eerste vel van het eerste boek, het eerste vel van het tweede boek en het voorlaatste vel van het eerste boek (vier bladzijden om het laatste katern heengevouwen) zijn opnieuw gezet, regel-voor-regel (met dezelfde letter en dezelfde bladspiegel) naar de eerste druk.

27 In het bestaande zetsel zijn geen zetfouten gecorrigeerd; in de opnieuw gezette bladzijden is wel een aantal nieuwe zetfouten ontstaan.

september 1924, ruim een jaar na de dood van Couperus, verscheen opnieuw een uitgave van de roman, eveneens in één band. Op de titelpagina staat de vermelding: ‘derde druk’. Deze uitgave is een regel-voor-regel herdruk van de ‘tweede’ druk.[28]

De oplage van de eerste druk van *Iskander* was waarschijnlijk 1250 of 1500 exemplaren.[29] Voor het aan Couperus betaalde voorschot van ƒ3000,- kon de uitgever bij het afgesproken honorarium van één gulden per exemplaar 3000 exemplaren verkopen. Dit aantal werd pas bij de derde druk bereikt. Toen de eerste oplage in 1922 uitverkocht raakte, werd van het bestaande zetsel opnieuw een aantal exemplaren (1000?) gedrukt (de ‘tweede’ druk). In de loop van 1924 was deze oplage ook bijna uitverkocht en werd een ‘derde’ druk uitgegeven. Op 1 januari 1928 waren van de drie uitgaven van de roman in totaal pas 2825 exemplaren verkocht.[30]

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Iskander* is de eerste tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen: hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag (sig. 1126 B46-47).

28 In de ‘derde’ druk is een aantal zetfouten uit de eerste druk (en dus ook uit de ‘tweede’ druk) gecorrigeerd, maar er zijn daarentegen weer andere zetfouten ontstaan.

29 De oplage van *Xerxes*, Couperus' vorige roman (1919) bij dezelfde uitgever, was 1500 exemplaren. Tot en met december 1924 werden daarvan slechts 1029 exemplaren verkocht (vgl. de ‘Verantwoording’ in: Louis Couperus: *Xerxes of de hoogmoed*. Volledige Werken Louis Couperus [dl.] 41. Amsterdam/Antwerpen, 1993. p. 224).

30 Tot en met december 1924 werden van *Iskander* 2209 exemplaren verkocht. De verkoopcijfers over 1925 en 1926 waren respectievelijk 2465 en 2664 exemplaren. De afrekeningen van Nijgh & Van Ditmar met mevrouw Couperus, waaraan de cijfers zijn ontleend, zijn in bezit van uitgeverij Nijgh & Van Ditmar te Amsterdam.

Correcties

Omdat het kladhandschrift (H^1) inhoudelijk sterk afwijkt van de gepubliceerde versie van de roman is het niet betrokken in de tekstvergelijking van deze editie, met uitzondering van de gedeelten waarvan het kopijhandschrift door mevrouw Couperus is gemaakt en de gedeelten waarvan het kopijhandschrift ontbreekt. Het kladhandschrift is verder geraadpleegd bij tekstuele problemen in de basistekst die niet met behulp van het kopijhandschrift waren op te lossen.

In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een woord-voor-woord vergelijking van achtereenvolgens het kopijhandschrift (H^2) met de tijdschriftpublikatie (GN) en van de tijdschriftpublikatie met de eerste druk van *Iskander*, en in de hierboven aangegeven gevallen met het kladhandschrift, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde versie gegeven; na de 'Duitse komma' (/) volgt de oorspronkelijke, foutieve lezing van de eerste druk. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij voorkomt in alle genoemde versies. Indien dit niet het geval is, worden ook de lezingen van het kopijhandschrift, van de voorpublikatie, en in voorkomende gevallen van het kladhandschrift, vermeld. Hierbij is de volgorde GN, H^2, H^1 aangehouden, omdat de tijdschriftpublikatie als kopij voor de eerste druk heeft gediend.[31]

9,2	Kamp/kamp (kamp GN, Kamp H^2)
9,20	ìn/in (in GN, ìn H^2)
10,34	liggende/liggende, (liggende, GN, liggende H^2)

31 De lezing 'Aangevoerd had hij zijn leger moeten' (p. 189,16/17) is door ons niet verbeterd: zij komt voor in alle overgeleverde versies (Couperus bedoelde wellicht 'Aanvoeren [...] moeten'); de lezing 'de meer en meer het ravijn opdoemende' (p. 322,17/18) hebben wij om dezelfde reden niet verbeterd (Couperus heeft in het kladhandschrift de bepaling 'het ravijn' later toegevoegd en heeft vermoedelijk het woordje 'uit' vergeten). Ook de zinsnede 'Kleitos, de zoon van Hellanike' (p. 417,14) is door ons niet verbeterd, hoewel zij historisch onjuist is (Kleitos was de broer van Hellanike); de lezing komt echter voor in alle overgeleverde versies.

12,30 woordvoerster/woordvoerdster (woordvoerdster GN, woordvoerster H^2)

13,14 woordvoerster/woordvoerdster (woordvoerdster GN, woordvoerster H^2)

16,34 was...!/was..! (was..! GN, was... H^2)

17,28 weenden/meenden (weenden GN, H^2)

18,1 Noodlot/noodlot (noodlot GN, Noodlot H^2)

18,25 zelve,/zelve (zelve, GN, H^2)

18,33 grauwe/grauw (grauw GN, grauwe H^2)

21,19 intrigues/intrigue (intrigue GN, intrigues H^2)

22,16 aller/alle (alle GN, aller H^2)

26,18 groezelig/groezelige (groezelig GN, H^2)

28,5 leger, het volk/volk, het volk (volk, het volk GN, H^2, leger, het volk H^1)

32,20 zagen/zagen, (zagen, GN, zagen H^2)

32,25/26 Eufrates-doorsnedene/Eufraat-doorsnedene*

33,21 stoeterijen. Met/stoeterij en met (stoeterij en met GN, stoeterijen. Met H^2)

33,27 Baktrië;/Baktrië: (Baktria; GN, Bactria; H^2)

33,27 Dahen/Dahers (Dahers GN, H^2, Dahen H^1)

35,8 trok-aan/trok aan (trok-aan GN, H^2)

35,22 Onbewegelijk/[*alinea*] Onbewegelijk ([*alinea*] Onbewegelijk GN, Onbewegelijk H^2)

36,17 dienvrouwen/dienstvrouwen (dienstvrouwen GN, dienvrouwen H^2)

38,20 van, nauwlijks,/nu, nauwlijks (nu, nauwlijks GN, van, nauwlijks, H^2)

39,5 wachtens/wachtend (wachtend GN, wachtens H^2)

40,26 heen:/heen; (heen; GN, heen: H^2)

45,12	eendrachtig/aandachtig (aandachtig GN, eendrachtig H^2)
46,3	mantel-sleependen/mantelsleep en den (mantelsleep en den GN, mantel-sleependen H^2)
47,29	zegelde/regelde (regelde GN, zegelde H^2)
48,8	hen/hem (hem GN, H^2, hen H^1)
48,18	heirmacht/heirwacht (heirwacht GN, heirmacht H^2)

55,31 meer/meer een (meer een GN, meer H^2)

56,25 Perdikkas;/Perdikkas: (Perdikkas: GN, Perdikkas; H^2)

57,23 Amyntas/Amyntos (Amyntos GN, Amyntas H^2)

58,21 nauw/maar (maar GN, nauw H^2)

58,34 verweekt/verweekt, (verweekt GN, H^2)

61,24 Er/En (En GN, H^2, Er H^1)

63,14 golvingen/golvingen, (golvingen GN, golvingen, H^2)

63,28 hùn/hun (hun GN, hùn H^2)

64,20 jeugdig/vreugdig (vreugdig GN, jeugdig H^2)

64,27 geenszins/geenzins (geenzins GN, geenszins H^2)

65,5 vreemd/wreed (wreed GN, vreemd H^2)

66,28 broeder-vorst/broedervorst (broeder-vorst GN, H^2)

67,16 Atizyes/Antizyes (Antizyes GN, H^2, Atizyes H^1)

67,17 Rheomithres/Rheomitres*

69,4 Alexandros/Alexander*

70,8 Noodlottigheid/noodlottigheid (noodlottigheid GN, Noodlottigheid H^2)

72,18 van.../van.. (van... GN, H^2)

72,20 Sisygambis,/Sisygambis (Sisygambis, GN, H^2)

74,9 Vrouwen:/Vrouwen. (Vrouwen, GN, H^2, Vrouwen: H^1)

81,34 vrouwen/vrouwen, (vrouwen, GN, H^2, vrouwen H^1)[32]

82,8 gevoelde/gevoelden*[33]

32 In het kopijhandschrift stond achter ‘vrouwen,’ de later door Couperus doorgestreepte zinsnede: ‘wat ons Perzië’. Couperus is bij het schrappen vergeten ook de komma achter ‘vrouwen’ door te strepen.

33 Het kladhandschrift heeft een afwijkende lezing.

82,18	Armenië,/Armenië (Armenië GN, Armenië, H^2)
82,25/26	Parmenion. Er waren Hefaistion, Perdikkas en Meleagros; er/Parmenion. Er (Parmenion. Er GN, Parmenion. Er waren Hefaistion, Perdikkas en Meleagros; er H^2)
87,34	edelboortig/edelmoedig (edelmoedig GN, edelboortig H^2)
88,5	zij zoo/zij*
90,18	toen,/toen (toen GN, toen, H^2)

91,2	Alexandros,/Alexandros (Alexandros GN, Alexandros, H^2)
93,26	Filippos,/Filippos (Filippos GN, Filippos, H^2)
93,32	ter/te (te GN, ter H^2)
95,2/3	Libysche/Lybische (Lybische GN, Libysche H^2)
97,2	lafaards!,/lafaards! (lafaards! GN, lafaards!, H^2)
97,9	Barsina,/Barsina (Barsina GN, Barsina, H^2)
99,22	Vrienden,/Vrienden (Vrienden, GN, H^2)
99,24	Sisygambis/Sysigambis (Sisygambis GN, H^2)
101,15	slaven,/slaven (slaven, GN, H^2)
106,17	Hefaistion;/Hefaistion: (Hefaistion: GN, Hefaistion H^2)
107,22	maken.../maken... (maken... GN, H^2)
107,30	Kodomannos/Kodomanos (Kodomanos GN, Kodomannos H^2)
108,20	melden,/melden (melden, GN, H^2)
111,12	hen/hem (hem GN, H^2, hen H^1)
114,28/29	veldheeren,/veldheeren; (veldheeren; GN, veldheeren, H^2)
118,10	Hij/Zij (Zij GN, Hij H^2)
118,26	allen/allen, (allen, GN, allen H^2)
119,33	zien/gezien (gezien GN, zien H^2)
122,30	onderling,/onderling (onderling GN, onderling, H^2)
122,33	Abdalonymos/Abdalonymus (Abdalonymus GN, Abdalonymos H^2)
125,29	leed,/leed (leed GN, leed, H^2)
126,17	zoo/en (en GN, zoo H^2)
128,2	elkander,/elkander (elkander, GN, H^2)

128,4	Hefaistion,/Hefaistion (Hefaistion GN, Hefaistion, H^2)
130,15	zien die/zien dat (zien dat GN, zien die H^2)
131,35	[*alinea*] Hij/Hij (Hij GN, [*alinea*] Hij H^2)
133,12	onverschillig,/onverschillig (onverschillig GN, onverschillig, H^2)
135,35	schuchter,/schuchter (schuchter GN, H^2, schuchter, H^1)
137,2	wij,/wij (wij GN, wij, H^2)
137,34	hij,/hij (hij, GN, H^2)

139,26 winter, aan/winter. Aan (winter. Aan GN, winter, aan H^2)

143,25 ge-oord,/ge-oord (ge-oord GN, ge-oord, H^2)

146,20 Arabië/Azië (Azië GN, Arabië H^2)

149,19 harst/harts*

150,7 omkijkende,/omkijkende (omkijkende GN, omkijkende, H^2)

153,20 voet,/voet (voet GN, voet, H^2)

158,26 lieten/liepen (liepen GN, H^2, lieten H^1)

160,3 had-/had (had - GN, H^2)

161,26 scheen,/scheen (scheen GN, scheen, H^2)

162,13 van waar/voor zoover (voor zoover GN, van waar H^2)

164,23 achter,/achter (achter GN, achter, H^2)

164,28 richting ook/richting (richting GN, richting ook H^2)

165,2 zichtbaar/zichtbaar, (zichtbaar GN, H^2)

165,27 smeekelingen/vluchtelingen (vluchtelingen GN, smeekelingen H^2)

167,14 orgieën/orgiëen (orgiëen GN, orgieën H^2)

169,20 voelende/voelde (voelde GN, voelende H^2)

172,10 zwarte,/zwarte (zwarte GN, zwarte, H^2)

172,12 manenacht,/manenacht (manenacht GN, manenacht, H^2)

173,16 Antigonos,/Antigonos (Antigonos, GN, H^2)

173,25 harst/harts*

174,14 den Vrienden/de Vrienden (den Vrienden GN, H^2)

175,24 Zeus/Zeus, (Zeus, GN, Zeus H^2)

180,3 hij/zij (zij GN, hij H^2)

182,27 vrouw,/vrouw (vrouw GN, vrouw, H^2)

183,29	Zij ook/[*alinea*] Zij ook ([*alinea*] Zij ook GN, Zij ook H^2)
184,1	mij,/mij (mij, GN, H^2)
185,19	gunstige/gunstig (gunstige GN, H^2)
185,31	voorbij voor/voorbij (voorbij GN, voorbij voor H^2)
188,34	om/over (over GN, om H^2)
189,7	wagen,/wagen (wagen GN, wagen, H^2)
192,1	wijd,/wijd (wijd GN, wijd, H^2)

194,28 tegen,/tegen (tegen GN, tegen, H^2)

195,4 alleen/allen (allen GN, H^2, alleen H^1)

196,1 harmonieën/harmoniën (harmoniën GN, harmonieën H^2)

198,11 Tyriotès/Tyriotes*

200,32 dier/der (der GN, dier H^2)

203,15 bloedende/bloedenden (bloedenden GN, H^2, bloedende H^1)

210,5 eindelijk!,/eindelijk!*

215,32 wanneer?,/wanneer? (wanneer? GN, wanneer?, H^2)

215,32 zoû de/zoude (zoude GN, zoû de H^2)

216,2 vorst,/vorst (vorst, GN, H^2)

216,5 lokken,/lokken (lokken, GN, H^2)

217,4 volgden/volgende (volgende GN, volgden H^2)

218,18 rondom,/rondom (rondom, GN, H^2)

219,9 Want zij/Wat zijn (Want zij GN, H^2)

219,25 Menidas/Menedas*

220,1 zijde/zijde, (zijde GN, H^2)

221,27 zag/zag het (zag het GN, zag H^2)

221,30 oogenblik,/oogenblik (oogenblik, GN, H^2)

222,2 liniën/linieën (linieën GN, H^2, liniën H^1)

222,26 gloriën/glorieën (glorieën GN, H^2, gloriën H^1)

222,34 vlakte/vlakten (vlakten GN, vlakte H^2)

223,24 seconden-lang/seconde-lang (seconde lang GN, seconden lang H^2)

223,32 Noodlots/noodlots (noodlots GN, Noodlots H^2)

224,1 ruiterij/ruiters (ruiters GN, ruiterij H^2)

224,10 -donderde/donderde (donderde GN, -donderde H^2)

224,25	bijna/bijna, (bijna, GN, bijna H^2)
225,29	dat,/dat (dat, GN, H^2)
231,20	Polyperkoon/Polyperkioon (Polyperkioon GN, Polyperkoon H^2)
231,31	front-/front - (front - GN, front- H^2)
235,19	der vorstin/de vorstin (de vorstin GN, der vorstin H^2)
237,12	ontzetting!,/ontzetting! (ontzetting!, GN, H^2)
238,6	hals,/hals (hals, GN, H^2)

240,9 schreeuwden/schreeuwen (schreeuwden GN, H^2)

240,27 plakkende,/plakkende*

242,30 zwaard-doorstoken/zwaar doorstoken (zwaar doorstoken GN, H^2, zwaard-doorstoken H^1)

243,8 ongelooflijkheid!,/ongelooflijkheid! (ongelooflijkheid! GN, H^2, ongelooflijkheid!, H^1)

244,13 Hefaistion,/Hefaistion (Hefaistion GN, Hefaistion, H^2)

245,2 overwonnen/overwonnen, (overwonnen, GN, overwonnen H^2)

247,3 Noodlot/noodlot (noodlot GN, Noodlot H^2)

247,14 gemaakt/gemaak (gemaakt GN, H^2)

247,23 gewenscht:/gewenscht. (gewenscht. GN, gewenscht: H^2)

248,20 geweest/gewenscht (gewenscht GN, H^2, geweest H^1)

251,3 huis./huis.. (huis. GN, H^2)

254,27 Alexandros,/Alexandros (Alexandros, GN, H^2)

261,12 zoo vele/vele (zoo vele GN, H^2)

261,26 eindelijk!,/eindelijk!*

262,32 bedwingen/bedwingenen*

264,8 spot!,/spot! (spot! GN, spot!, H^2)

265,19 glimlachend,/glimlachend (glimlachend GN, glimlachend, H^2)

267,33 [*alinea*] De/De (De GN, [*alinea*] De H^2)

268,3 geknoopte/geknopte (geknoopte GN, H^2)

268,24 waakten/waakte (waakten GN, H^2)

268,26 eunuch,/eunuch (eunuch, GN, H^2)

269,7 Bagoas./Bagoas, (Bagoas. GN, H^2)

269,22/23	maanden/maanden, (maanden, GN, maanden H^2)
272,1	Hefaistion/Hefaistion, (Hefaistion, GN, Hefaistion H^2)
272,28	alleen.../alleen.. (alleen... GN, H^2)
272,31	Alexandros,/Alexandros (Alexandros, GN, H^2)
274,15	grootvaders/grootouders (grootouders GN, H^2, grootvaders H^1)
276,27	vreemd geurige/vreemde, geurige (vreemde, geurige GN, vreemd geurige H^2)
277,13	hurkten/rustten (rustten GN, hurkten H^2)

277,23 Dareios/Dareìos (Dareios GN, H^2)

277,29 nemen./nemen, (nemen. GN, H^2)

279,26 alle/allen (alle GN, H^2)

280,32 dan dat/dat dan (dan dat GN, H^2)

283,2 Dahen/Dahers (Dahers GN, Dahen H^2)

285,18 worden!,/worden! (worden! GN, H^2, worden, H^1)

285,29 brons,/brons (brons, GN, H^2)

287,35 drievoet,/drievoet (drievoet GN, drievoet, H^2)

288,22 gongende/gonzende (gonzende GN, gongende H^2)

288,22 beds/bed (beds GN, H^2)

289,28 geweigerd,/geweigerd (geweigerd, GN, H^2)

291,13/14 gevangenschap/gevangschap (gevangenschap GN, H^2)

291,22 onvertrouwbare,/onvertrouwbare (onvertrouwbare GN, onvertrouwbare, H^2)

293,1 drachmen,/drachmen (drachmen GN, drachmen, H^2)

293,6 avonden,/avonden (avonden GN, avonden, H^2)

294,24 Alexandros:/Alexandros. (Alexandros: GN, H^2)

296,5 te/te te (te GN, H^2)

298,20 [*alinea*] Hij/Hij (Hij GN, [*alinea*] Hij H^2)

299,30 der tegels/de tegels (de tegels GN, der tegels H^2)

300,5 gezien:/gezien; (gezien; GN, gezien: H^2)

300,25/26 leeuwekoppen, de -lijven en -pooten/leeuwekoppen, de lijven en pooten (leeuwekoppen, de lijven en pooten GN, leeuwekoppen, de -lijven en -pooten H^2)

306,3	over,/over (over, GN, H^2)
306,4	hadden/hadden, (hadden GN, H^2)
312,18	zich,/zich (zich, GN, H^2)
315,27	Moeder!/Moeder? (Moeder? GN, Moeder! H^2)
316,9	troonden/huwden (huwden GN, troonden H^2)
318,3	stad,/stad (stad GN, stad, H^2)
318,26	koude/stonde (stonde GN, koude H^2)
319,5	dit/dat (dat GN, dit H^2)
319,12	compagnieën/compagniën (compagniën GN, compagnieën H^2)
319,24/25	mannen-en-schildentorens/mannen- en schildentorens*

322,19 daar/hoe daar (hoe daar GN, daar H^2)

322,20/21 overvalleren/overvallenen (overvallenen GN, overvalleren H^2)

324,1 [*alinea*] Reeds/Reeds (Reeds GN, [*alinea*] Reeds H^2)

324,8 ontroerd,/ontroerd (ontroerd, GN, H^2)

324,21 Zijn/Zij (Zijn GN, H^2)

326,26 Perzië!,/Perzië! (Perzië! GN, Perzië!, H^2)

327,21 compagnieën/compagniën (compagnieën GN, H^2)

328,26 vizioenen/vizoenen (vizoenen GN, vizioenen H^2)

330,19 woedend,/woedend (woedend GN, woedend, H^2)

331,6 gestormde/gestroomde (gestroomde GN, gestormde H^2)

331,18 hen/hem (hem GN, hen H^2)

331,19 uit/naar (naar GN, uit H^2)

331,22 wier/wiens*

331,29 wind/wind, (wind, GN, wind H^2)

331,33 betaamde,/betaamde (betaamde, GN, H^2)

332,9 [*alinea*] Binnen/Binnen (Binnen GN, [*alinea*] Binnen H^2)

332,33 arme!,/arme!*

334,10 haven,/haven (haven, GN, H^2)

336,13 paleisbouw,/paleisbouw (paleisbouw, GN, H^2)

336,17/18 demon-oogen/demonoogen (demon-oogen GN, H^2)

336,19 harst/harts*

338,10 ondermijnend/ondermijnd (ondermijnend GN, H^2)

339,22 peri-paleis/peripaleis (peri-paleis GN, H^2)

339,35	-laaiende/-laaiende (- laaiende GN, -laaiende H^2)
340,3	Noodlot/noodlot (noodlot GN, Noodlot H^2)
346,24	uit eén blik/uit, eén blik(uit, eén blik GN, uit eén blik H^2)
346,25	déze/deze (deze GN, déze H^2)
349,6	[*alinea*] Artabazos/Artabazos (Artabazos GN, [*alinea*] Artabazos H^2)
349,18	In trouw!! In trouw!!/In trouw!! In trouw! (In trouw!! In trouw!! GN, H^2)
349,26	kampen/kampen, (kampen GN, H^2)
349,29/30	Dareios,/Dareios (Dareios GN, Dareios, H^2)
350,4	vernaamt!/vernaamt. (vernaamt! GN, H^2)

351,25	echter/achter (achter GN, echter H^2)
351,29	Tolk/dit (dit GN, Tolk H^2)
351,32	hoog/hevig (hevig GN, hoog H^2)
352,33	Konings/Koning (Konings GN, H^2)
355,29	drie/deze (deze GN, drie H^2)
355,32/33	Koningen.../Koningen.. (Koningen... GN, H^2)
356,28	Tyriotès/Tyriotes*
357,11	uit,/uit (uit, GN, H^2)
358,4	rukten hem op/rukten hem (rukten hem GN, rukten hem op H^2)
360,12	wapenen;/wapenen: (wapenen: GN, wapenen; H^2)
362,16	Polystratos,/Polystratos (Polystratos, GN, H^2)
364,26	Lacedaimoniërs/Lacedemoniërs (Lacedemoniërs GN, Lakedemoniërs H^2, Lakedaimoniërs H^1)
369,35	geplant/gegroeid (gegroeid GN, geplant H^2)
371,14	broeders/broeder (broeders GN, H^2)
371,20	Perziesch,/Perziesch (Perziesch, GN, H^2)
372,2/3	gemoed/vermoed (vermoed GN, H^2, gemoed H^1)
374,27	- Het/Het (- Het GN, H^2)
377,15	‘broêrtje’/‘broertje’ (broêrtje GN, ‘broedertje’ H^2)
382,20	het/hij (hij GN, het H^2)
383,20	Wie/Die (Die GN, Wie H^2)
388,8	zijn/zij (zij GN, zijn H^2)
392,16	samenzwoeren/samenzweren (samenzweren GN, samenzwoeren H^2)
394,25	Stateira/Stateria (Stateira GN, H^2)

395,13	Koning;/Koning: (Koning: GN, Koning; H^2)
396,27	kunnen/kennen (kennen GN, kunnen H^2)
399,25	geworden/geworden, (geworden, GN geworden H^2)
400,2	sterke man,/sterke, man (sterke man, GN, H^2)
400,30	Ekbátana/Ekbàtana (Ekbàtana GN, H^2, Ekbatana H^1)
400,31/32	ondervonden:/ondervonden; (ondervonden: GN, H^2, H^1)
401,1/2	muren/huizen (huizen GN, muren H^2, H^1)
401,4/5	verhoogende/verhoogde (verhoogende GN, H^2, H^1)
403,9	tot/toen (toen GN, toch H^2, tot H^1)

404,9 Polydamas./Polydamas (Polydamas GN, Polydamas, H^2)

409,11 verlate/verlatene (verlatene GN, verlate H^2, H^1)

411,5 wanneer?,/wanneer? (wanneer? GN, H^2, wanneer?, H^1)

411,17/18 ruitersilhouetjes:/ruitersilhouetjes; (ruitersilhouetjes; GN, ruitersilhouetjes: H^2)

413,31 gewond!,/gewond! (gewond! GN, gewond!, H^2)

414,4 veldslagen/veldslagen - (veldslagen - GN, veldslagen H^2)

414,9 -sagen/sage (sage GN, H^2, -sagen H^1)

415,6 incarnaat-blozende/incarnaat blozende (incarnaat blozende GN, incarnaat-blozende H^2)

415,31 dier,/dier (dier, GN, H^2)

418,13/14 orgieën/orgiëen (orgieën GN, H^2, H^1)

418,25 willekeur/wilekeur (willekeur GN, H^2, H^1)

420,32 recepten bereide,/recepten, bereide (recepten, bereide GN, recepten bereide, H^2)

423,16 tragediën/tragedieën (tragedieën GN, tragediën H^2)

423,29 tragediën/tragedieën (tragedieën GN, H^2, tragediën H^1)

425,14 lachwekkendheid!,/lachwekkendheid! (lachwekkendheid! GN, lachwekkendheid!, H^2)

425,30 Perzen,/Perzen (Perzen GN, Perzen, H^2)

426,25/26 schuimbekkend,/schuimbekkend (schuimbekkend GN, schuimbekkend, H^2, H^1)

427,32 stilte/stilte, (stilte, GN, stilte H^2, H^1)

428,8 hij,/hij (hij GN, hij, H^2, H^1)

430,6	slecht-demonische/slecht demonische (slecht demonische GN, slecht-demonische H^2, H^1)
432,27	zijn moest/moest (moest GN, zijn moest H^2, H^1)
437,27	kon-:/kon-; (kon-: GN, H^2)
441,23	Kaukasus'/Kaukasus (Kaukasus GN, H^1, Kaukasus' H^2)
441,24	dichtwedstrijden/dichterwedstrijden (dichterwedstrijden GN, H^2, dichtwedstrijden H^1)
441,30	opgebroken/opgetrokken (opgetrokken GN, H^2, opgebroken H^1)
445,14	tapijt,/tapijt (tapijt GN, tapijt, H^2)

445,30 weidde/weidden (weidde GN, H^2)

447,22 telkens/telkens, (telkens, GN, telkens H^2)

450,5 ooit getaand/uitgebrand (uitgebrand GN, H^2, ooit getaand H^1)

454,13 dansende,/dansende (dansende, GN, H^2)

456,15 pijlen,/pijlen (pijlen, GN, H^2)

456,31 Koning... Nu/Koning ...Nu (Koning ...Nu GN, Koning... Nu H^2)

461,2 konden/zouden (zouden GN, konden H^2)

464,5 niets/niet (niet GN, niets H^2)

465,16 langzaam-,/Langzaam-, (Langzaam-, GN, langzaam-, H^2)

467,6 rijks,/rijks (rijks GN, rijks, H^2)

472,2 Alle/Allen (Alle GN, H^2)

475,34 sterke/sterk*

476,29/30 waarzeggers/waarzegger (waarzegger GN, waarzeggers H^2)

478,2 had./had (had. GN, H^2)

480,20 woestijnsteppen/woestijn, steppen (woestijn, steppen GN, woestijnsteppen H^2)

485,1/2 schaduw,/schaduw (schaduw GN, schaduw, H^2)

489,24 [*alinea*] Er/Er (Er GN, [*alinea*] Er H^2)

491,21 duizenden/duizenden, (duizende GN, H^2)

494,18 voeten,/voeten (voeten, GN, H^2)

495,20 hel/wel (wel GN, hel H^2)

496,20 Alexandros'/Alexandros (Alexandros' GN, H^2)

497,26 als/al (al GN, H^2, als H^1)

497,27 die/als (als GN, die H^2, H^1)

499,27 boom/bron (bron GN, H^2, boom H^1)

500,15	Vrienden:/Vrienden; (Vrienden; GN, Vrienden: H^2, Vrienden, H^1)
502,16	mijn/mijn, (mijn GN, H^2, H^1)
503,7	Eufrates,/Eufrates (Eufrates, GN, H^2, H^1)
505,8	dien,/dien (dien GN, dien, H^2)
505,10	kort, bruin/kort bruin, (kort bruin, GN, kort, bruin H^1)

505,12 helaas,/helaas (helaas GN, helaas, H^1)

505,31 duidelijk,/duidelijk (duidelijk GN, duidelijk, H^1)

Varianten

De eerste druk van *Iskander* vertoont ten opzichte van de tijdschriftpublikatie (GN) en het kopijhandschrift (H^2) de hieronder volgende woordvarianten. Van de gedeelten waarvan het kopijhandschrift door mevrouw Couperus is gemaakt en de gedeelten waarvan het kopijhandschrift ontbreekt, worden ook de verschillen tussen het kladhandschrift (H^1), de voorpublikatie en de eerste druk vermeld. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de eerste druk gegeven; na het 'ontstaan-uit-teken' (**<**) volgen de vroegere versies GN en H^2 (en in voorkomende gevallen H^1).[34]

10,22 en < en bij H^2

12,22 hunne < een hunner GN, H^2

13,7 steeds < dicht H^2

13,32 als naakt < naakt H^2

14,2 doms < dwaas H^2

14,18 knapejeugdig < jeugdig GN, H^2

16,9 verschenen < waren verschenen GN, H^2

16,10 ontkomen < ontkomen zijn GN, H^2

17,6 met hunne paarden op < op hunne paarden GN, H^2

18,29 rijen karren < rijen H^2[35]

19,30 geitehuid < zeildoek H^2

20,3 Perziesch gezind < Perziesch H^2

22,24 mond < heiligen mond H^2

34 De onzekere lezingen van de handschriften worden gevolgd door een gecursiveerd vraagteken tussen teksthaken: [*?*].
In de lijst van varianten worden de weer ingevoegde hoofdstuknummers niet vermeld. Vanaf hoofdstuk VII in het kopijhandschrift 'vergriekste' Couperus consequent de namen van personages en plaatsen ('Alexander' werd 'Alexandros', 'Granicus' werd 'Granikos', 'Cyrus' werd 'Kyros' enzovoort); deze veranderingen worden (uiteraard) met in de lijst vermeld.

35 In het kladhandschrift staat: 'rijen van karren'.

22,24 Ik < Die beschuldiging van vadermoord in den zin te hebben, uwe genezing zal zelve haar logenstraffen! En door mij gered, zult gij mij het leven gunnen! Ik GN, H^2

24,12 Die < De H^2

24,14 riep < zei H^2

24,16 het < in het GN, H^2

25,16 reten < repen H^2

25,22 gelukkig < blijde, GN, H^2

26,15 door < voòr H^2

26,16 van zwaar gewapenden < als een hoplithodromos H^2

27,4 teedere, lichte blauw < teedere luchteblauw H^2

28,5 allen < alleen H^2

28,8 blijdschap < bedenking H^2

28,10 blij, jong < blij, blond H^2

28,13 samen < bij elkaâr GN, H^2

28,29 mosgroen, gelig < nog groen-gelig H^2

29,6 die < de H^2

31,16 voor < van H^2

31,31 straten < wegen H^2

32,11 heen en weêr kijkende < uit en neêr kijkende H^2

32,28 zittend < staande H^2

33,28 om < voor H^2

36,15 parelen < kralen H^2

38,15 van < naar H^2

40,7 heen sloot < heen, laag, H^2[36]

40,17/18 een knaapje < fijn knaapje H^2

41,2 zeer beminde < zoete, beminde H^2

36 In *Groot Nederland* staat de zetfout: ‘heen, laag’.

41,3	nu < dan H^2
41,18	wat een < wat H^2
42,13	donderde < barstte H^2
44,21	onderzijn < onder haar H^2
45,16	ontbering < ontberingen H^2
46,15	zenuwige < nerveuze H^2

49,21	van < voor H^2
52,26	rust, < rust, rust H^2
55,22/23	dienvrouwen < dienvrouwen, eunuchen GN, H^2
56,23	overwinnen < kunnen overwinnen H^2
57,19	Ik < En ik GN < En dan, ik H^2
57,19/20	Dareios. Zoo wij ons niet dadelijk van hem meester maken... < Dareios. GN, H^2
58,22	gekweekte < geleerde H^2
58,23	aan < hen H^2
58,25	op < tegenover H^2
59,7/8	Dareios, zoon van Hystaspes < Dareios Hystaspis H^2
60,9	gevolgd < op gevolgd H^2
60,10	waaruit < waarin H^2
61,21/22	stonden en veronbewegelijkten < zouden staan en veronbewegelijken H^2
61,23	alle < hunne GN, H^2
63,2	er < hen H^2
64,19	gegeven < gegeven geworden H^2
66,3	onderlijf, met honderden < onderlijf; zij lagen nu in onoverzienbaarheid met honderden H^2
66,30	paard < paard mede GN, H^2
68,4	haar < hen H^2
68,33	verslagenen < der gehoopte verslagenen H^2
69,11	vertrouwen, hare < vertrouwen en H^2
69,22	voeren < roepen H^2
71,9	zij < dij GN, H^2
71,30	onbekend < ongeweten H^2
72,34	Stateira. < Statyra. De ellendige verrader! GN, H^2

73,5	dat < dit ^{H2}
73,34	voortent < voorzaal ^{H2}
74,24	weeldeglans < weeldegloor ^{H2}
75,8	breed < slank ^{H2}
75,21	wel < maar wel ^{H2}
75,29	ongewone < ongemeene ^{H2}
76,15	denken < hadden denken ^{H2}

76,18 sterke < mooie H^2

77,2/3 prachtkleedij < praalkleedij H^2

77,7 heffende < treffende GN, H^2

80,32 dezer < hunner H^2

80,35 smart < rouw H^2

81,11 moeder < verheven moeder GN, H^2

82,17 verkenners < estafetten GN, H^2

82,19 landvolk < Perzische landvolk GN, H^2

83,5 die der < de GN, H^2

83,18 dat < die H^2

83,19 waarover < over welke H^2

83,29 maar ook beminde < vooral beminde GN, H^2

83,31 beminde < vooral beminde GN, H^2

83,32 beminde < vooral beminde GN, H^2

83,33 had < had: nauwlijks wist hij wie het meest GN, H^2

84,23 behoefde < behoefde nu H^2

85,2 jeugdiger < jonger H^2

85,6 wimpers < oogen H^2

85,33 allen, laat < allen - ik weet niet wie onder u mij de liefste is? - laat GN, H^2

86,3 met < na met H^2

89,36 over < in H^2

91,10 van de gaza, de schatten < van de schatten H^2

93,19 stil in < in H^2

93,35 speurde naar alle zijden < gluurde de flanken der troepen langs GN, H^2

95,2 achterbeenen, ketsen wild achter-uit, en < achterhoeven, toen op de voorhoeven en GN, H^2

97,2	oproerige voerlieden < oproerige gangabas, voerlieden GN, H^2
97,10	bont < vossenbont GN, H^2
97,14	smartkreten < smeekkreten H^2
101,28	Iskander < Alexandros H^2
101,28	Iskander < Alexandros H^2
103,34	terug < weder H^2

106,9	die < de H^2
107,24	na en hij < na: hij H^2
109,3	leger. < leger. Ik heb slechts een brief te schrijven... GN, H^2
114,9-11	die [...] Barsina door de < die zij [...] door de H^2
114,16	breed < slank H^2
117,31	Hartstochtelijk < Bijna hartstochtelijk H^2
118,3	buigende < gebogen GN, H^2
121,8	reikte < strekte H^2
121,26	man Issos ontvluchte < van Issos gevluchte H^2
122,12	zege kwam < zege's kwamen H^2
122,29	hovelingen < hovelingen onderling H^2
122,30	bekend < bekend geworden H^2
124,2	gezeten, < gezeten, hurkend H^2
124,34	dan < als GN, H^2
125,5	mag < waag H^2
125,9	Stateira en Drypetis < Statyra en Xatria heetten zij H^2[37]
126,17/18	gehoudene < gehouwene H^2
127,3	oogen < zich H^2
127,18	terwijl [...] wrongen < en [...] wrongen, die H^2
130,28	damp < woelende damp H^2
130,34	bevolen < vaak bevolen H^2
131,10	folteringen < foltering H^2
131,16	de Zoon < zoon H^2
132,34	nog < nog, in het midden zijner eerzuchten en verlangens H^2
136,10	nu daar < voor haar H^2

37 Couperus heeft in *Groot Nederland* deze namen consequent veranderd; de verandering is (verder) niet in deze lijst opgenomen.

137,14 zij, overwonnen door < zij door H^2

137,33 ambertintig gezichtje < abrikozengezichtje GN, H^2

138,18 en met < en H^2

138,24 om met < en met H^2

139,34/35	maken, tusschen de tenten en de zee wel is waar, maar < maken, niet anders dan tusschen de tenten en de zee maar H^2
140,4	om hem < om H^2
140,30/31	vriend en bevelhebber van den toren < vriend, GN, H^2
140,34	van < om[?] H^2[38]
143,14	nu < maar H^2
143,26	zwaarheupig weg < weg GN, H^2
145,6	speer < speren H^2
148,14	van Perdikkas, Krateros vooral < Hefaistion, Perdikkas, Krateros H^2
148,24	op < langs H^2
149,7	dijk, en den < dijk, den H^2
150,15	toen < hoog H^2
153,15	naar < voor H^2
153,25/26	verwonderde zeer < verwonderde zich H^1
154,10	zeker < wel H^2
154,16	losgeld < tolgeld H^2
155,6	omringen, zouden < omringen zouden, zouden H^2
156,16	woedender < woedende H^2
156,32/157,1	aan gewezen < aan gegeven H^2
158,11	dat er < dat H^2
160,8	aan het < aan den H^2
161,16	die < hij H^2
162,8	schiptorens < torens H^2
164,30	als < als er H^2
165,3	woedde en woelde < woelde en woedde H^2

38 In het kladhandschrift staat: ‘en’.

165,16 de < der H^2

165,21 muurvlakken < muurvakken GN, H^2

166,8 te < te willen H^2

166,26 dezen Koning < ouden koning H^2

167,19 zelf < zelfs GN, H^2

167,21 aandoeningen < aandoening H^2

170,15 diens < zijn H^2

170,34 omliggende < aanliggende H^2

171,15 macht en < macht, om GN, H^2

171,17 Turende < En turende GN, H^2

171,23/24 haar en wie ook < niemand en H^2

172,12 zeer < vaag H^2

173,15/16 veldheeren, die waren Kalas < veldheeren: Kalas H^2

173,29 maar < maar dat H^2

176,7 zijn fijnen geest behagelijk < die zijn fijnen geest behagelijk was H^2

177,33 menschelijk gedacht < menschelijk H^2

178,15 dit < dat H^2

180,6 te spreken alleen < alleen te spreken H^2

181,17 aan < om GN

181,26 zij < zij u H^2

182,19 verzoening < verzoening reeds H^2

182,29/30 uwen, sprak zij deemoedig. Ik [...] Koning, < uwen, zoo gij het wenscht. Ik, [...] Koning, sprak zij deemoedig; H^2

185,14 hen < ze H^2

185,17 kwijnde < zwijmde H^2

188,3 tot < op dat H^2

188,19 stil vloekten < vloekten stil H^2

189,15 blijde < nieuwe H^2

190,3 falanxen in stormden < falanx in stormde H^2

191,24/25 niet Hefaistion < Hefaistion niet H^2

194,35 dwaze < ijdele H^2

195,32 onwetende < welwetende H^2

199,22	der Vrouwen kamp < het vrouwenkamp H^2
199,35	er < er twee GN, H^2
201,17	zede < rite H^2
207,24	dacht < riep H^2
207,29	Zwijgend < Toen H^2
209,27	gevaar < gevaar: zwaar is te behouden wat niet te omvatten is H^2

210,14	bejaard < bejaard, en met de jaren meer wijsgeer en minder soldaat H^2
211,32	En de overwinnaars gevoelden < En gevoelden de overwinnaars H^2
213,1	Koning < Koning terug GN, H^2
214,23	kinderen! < kinderen! Als allemaal! GN, H^2
215,22	moeder < omdat zijne moeder H^2
215,23	toefden < waren H^2
215,25	verloren < reeds verloren H^2
215,31	deze < den H^2
217,5	Daar < Maar H^2
217,14/15	Issos, met hunne veldheeren Ariobarzanes < Issos. Ariobarzanes H^2
217,29-31	schenen [...], af te sluiten, en < schenen af te sluiten, [...] en H^2
221,35	toen < toch H^2
222,14	roem < zich H^2
222,15	zijn < het H^2
222,26	Hellas < Hellas al H^2
224,30	wijzen < tellen GN, H^2
226,33	oogen < groote oogen H^2
227,1	oogen, < oogenen H^2
230,34	hervonden < herwonnen H^2
231,12	escadrons < compagnieën GN, H^2
236,9	zich niet < niet H^2
237,29/30	op de achterpooten loopende immense beren < immense beren op de achterpooten loopende GN, H^2
237,30/31	uit hunne graaiknuisten verloren < hun graaiknuisten ontgleden GN, H^2
241,1	daar < dan H^2

241,5 Overvol < Overal H[2][39]

241,22 verweet < verweet schreeuwende H[2]

245,33 dien < den H[2]

39 In het kladhandschrift staat: ‘Overvol’.

246,16 alle < geheel H^2

246,20 door < van H^2

253,15 als waarmeê < als GN, H^2

255,2 Alexandros < En Alexandros H^2

255,5 Om < En om GN, H^2

255,7 alleen < alleen en GN < alleen en toch H^2

255,7 wiens < als zijne H^2

255,8 niet uit wist < nooit wist uit GN < niet wist uit H^2

255,9 *ontbreekt* < Einde van het Eerste Boek GN, H^2

260,35 haar < zijn GN, H^2

261,1 muur na muur zich verhoogende < zich telkens verhoogende H^2

264,8 álle < àlle die H^2

266,12 geurige zwoelte < geurenzwoelte H^2

266,20 van < om H^2

267,24/25 voor hem op gehouden < voor hem uitgestrekt GN < voor zich uitgestrekt H^2

273,17 knoestende < knoestoude H^2

273,18 hun takken < van takken H^2

273,31 porfieren ruggen < ruggen GN, H^2

274,33 wie < die H^2

275,31 die < zij H^2

276,24/25 fonteinestralen; < fonteinestralen en H^2[40]

277,12 verfladderende < wegfladderende H^2

277,20 moet < zult H^2

280,31 rijk < land H^2

283,25 had < hield H^2

284,3 Ook < Toch H^2

284,28 Zoo < Zoo als GN, H^2

40 In *Groot Nederland* ontbreekt zowel het woordje ‘en’ als de puntkomma.

285,25 legendarische < Assyrischeen H^2

286,7 Babylonische vrouwen < Babylonischen H^2

286,29 Bagoas < Bagofanes H^2

288,9 wekken < te wekken GN, H^2

289,22 zonder zorg < rustig H^2

290,34 om < over GN, H^2

293,25 vierden < vierden hier H^2

294,17 uit < in H^2

299,29 het baksteen < den baksteen H^2

303,30 mijn < onze H^2

305,13 ons < meer H^2

307,14 mij < mij na H^2

307,34 toen < hem H^2

308,13 het < hij H^2

308,15 als het < als hij H^2

308,16 kromde < bromde H^2

308,23 toen [...] galoppeerde < het [...] galoppeerde, H^2

312,1 Hoe < O hoe H^2

313,28 inniglijk < eindelijk H^2

317,24 schietwanden < schutswanden H^2

318,9 een brief < brief H^2

318,17 legerafdeelingen < legerafdeeling H^2

318,29 nooit < nooit meer H^2

318,33 vlijmen < vlijmende messen H^2

319,9 Toch < Toen H^2

319,28 nu na < na H^2

322,9 soldaten, van < soldaten en H^2

322,19 hen < hem H^2

323,31 geen < niet H^2

325,25 Alexandros en < Alexandros: H^2

326,3 om < van GN, H^2

327,29 leêge < verlaten H^2

327,31/32 ergernis < tuchteloosheid H^2

330,6 Wát dacht gij dan? < Waàr dacht gij aan? H^2

330,9 Meng < Breng GN

330,10 mij < mij te GN, H^2

332,18 van < om H^2

333,19 schouders < schouder GN, H^2

336,28 rechttoe < recht-toe toe H^2

337,28 stroomden < stormden H^2

339,24 verwalmden < overwalmden H^2

340,6 ontnuchterd < ontnuchterend H^2

341,31 Dareios < hij H^2

341,34 Alexandros < hem H^2

342,3 om voldoening < voldoening H^2

344,12 muren, om < muren, zeven muren om H^2

344,20 aan < naar H^2

350,31 mond < stem H^2

352,34 vooruit het < vooruit de GN, H^2

355,35 kreet < kreun H^2

357,11 streven < te streven H^2

359,29 bezieldste < verlichtste H^2

362,20 boeren, midden < boeren, met karren en vrouwen en kinderen, ingehaald door het leger en midden H^2

362,25/26 nachtende < avondende H^2

367,29 waren < hadden H^2

368,3 hem hen < hem H^2

372,23 is en bezit wat hij is en won < was en bezit wat hij is en won H^{2}[41]

373,2 hadden < waren H^2

375,2 den < zijn H^2

375,31 mond < lippen GN, H^2

384,21 Maar < En GN, H^2

387,29 voor < van H^2

393,22 vat < zot H^2

399,29 toch < nòg H^2

400,4 zusjes < sierlijke vrouwtjes H^1

401,4 telkens < zich telkens GN, H^2, H^1

41 In het kladhandschrift staat: ‘won en werd wat hij is en bezit’.

402,24 ook, maar < ook, en H^2 < ook maar H^1

402,25 der Wraak < de der Wraak H^1

403,26 dit < dat H^2

407,14 gramme < grauwe H^2, H^1

409,16/17 voelde, tevens, zich < voelde zich tevens H[2]

409,17 gemis van < gemis aan H[2], H[1]

414,8 Iskander was < Alexandros was H[2]

415,21 voor < van H[2]

417,7 tallooze < de tallooze GN, H[2], H[1]

417,12 had gered < gered had H[1]

418,12 van hoogere < na hoogere H[1]

418,33 steeds, onverschillig ruw, < onverschillig steeds ruw H[1]

419,1/2 nu meer en meer de Perzen waren < die meer en meer de Perzen nu trokken H[1][42]

419,13 strenge Perzische < Perzische strenge H[1]

426,16 nu Alexandros < Alexandros nu H[1]

427,18 aan < van H[2], H[1]

428,14 schacht < handvat H[2], H[1]

428,16 voor < en[?] H[1]

429,15 Alexandros zich < zich Alexandros H[1]

429,31 van de < van die H[1]

430,6 waanzin < tragische Waanzin H[1]

430,23 schemerlichte < schemerverlichte H[2]

433,2 haastig was < was H[2], H[1]

434,21 haar dit < dit haar H[1]

435,18 tot < en H[2]

436,26 in < tusschen GN, H[2]

437,27 zeide < zeide zij H[2]

440,6 wezen < voeren H[2]

440,24 goudbeslagen < goudbeslagen, met ivoren schilden, goudbeslagen H[2], H[1]

442,17 voornaamste < voorname H[1]

42 Mevrouw Couperus vergiste zich bij het overschrijven. Zij schreef: ‘die meer en meer de Perzen waren’.

444,15 hij trouw blijve < wij trouw blijven H^2

447,31 stierf [...] wond... < stierf hij [...] wond...? H^2

448,17 Ik heb koorts! < Is het koorts? H^2

449,11 Maar hij eischt < Maar hij ijlt H^2 < Hoor, hij ijlt H^1

449,16	Alexandros < den vorst H^2 < den koning[?] H^1
450,6/7	des Konings bed had gezeten < des Konings bed gezeten H^2 < dezen koning had gezeten H^1
450,24	Aardsche < O, aardsche H^2
450,25	uw < ooit uw H^2
451,11	weg < afwezig H^2
458,22	overzienbare < overzichtbare H^2
459,6	hare < hunne H^2
460,33	hadden zij van zich gewezen < wezen zij van zich H^2
462,1	zijn < zijn eigen H^2
464,28	even < er H^2
464,32	nijgende < zijgende H^2
468,17	niet < al niet H^2
471,7	uit < in H^2
472,28/29	lijkwagen te leggen, die, door het leger omstuwd, het naar Babylon voeren zoû < brandstapel te leggen H^2
472,32	uitvaart < verbranding H^2
473,5	lijkwagen < brandstapel H^2
473,6	ging < stond H^2
473,9	gebalsemde < verasschende H^2
473,11	scheen reeds < scheen H^2
473,11-13	zijn, maar slechts de hoofdstad des rijks, Babylonië minstens, zoû die eer worden toe bedacht. Geheel < zijn, maar slechts de hoofdstad des rijks zoû die eer worden toe bedacht. Geheel GN < Geheel H^2
473,24/25	Babylon, na Hefaistions verassching op allerkostbaarsten brandstapel, had < Babylon had H^2
474,34	die < de GN, H^2

475,16	maar < waard H^2
475,23	machtelooze < matelooze H^2
476,11	gevaren < gekomen H^2
476,25/26	op kleinen afstand gevolgd door zijn wachten < op afstand door zijne wachten gevolgd H^2
476,33	drukken < prangen H^2
482,23	kreet < kreten H^2

483,8 getroonden < gekroonden[?] H^2

487,7 zult < zijt H^2

488,25 Vrouwen en < Vrouwen, de GN, H^2

489,19 het < met het H^2

490,22 tegenhoffelijkheid, < tegenhoffelijkheid en H^2

491,32 Perdikkas < hem H^2

492,30 een donker < een GN, H^2

497,23 van < der H^1

498,21 de schoenzolen < voetzool door schoenzool H^1

499,8/9 binnen de wijde slaapzaal < de wijde slaapzaal binnen H^1

499,16 neêr < terug H^1

500,16 daar ook < ook daar H^1

500,27 in Libyë... in den tempel... van < in den tempel... den tempel... van H^2, H^1

501,25 buiten [...], opgeklaard < geweken [...], was opgeklaard H^1

501,27 zich uit in duidelijkheid; < duidelijker zich uit, H^1

501,28 in < een H^1

502,19 weet, wat < weèt H^1

502,20 uit in < in H^1

502,35 mij tot hem < hem tot mij H^1

503,4 verdrongen < verzamelden H^2, H^1

503,26 rondom zich < rondom hem GN, H^2 H^1

503,32 Die nacht < Des nachts H^2, H^l

504,11 door een menigte < van een drom H^2

504,12 door < van H^2

504,18 gedragen < vervoerd H^2

505,4 franje < franjes H^1

505,10 knaap, als een < knaap, een H[1]

505,12 hij ademde < ademde hij H[1]

505,12 en < en met H[1]

505,22 zij < hij H[1]

505,29 beminde < geliefde H[1]

506,3 twijfelloos had geloofd! < geloofd had. H[1]

506,10	Drypetis < Drypetis, de met het koninginnetje van Azië verdwenene, H[1]
506,11	Sisygambis < zij H[1]
506,12	af. En < af, en zij H[1]
506,15	Perzen soms < Perzen H[1]
506,18	krachtiger < sterkere H[1]
506,20	voedsel. Het < voedsel, dan het jonge weeuwke had vermocht, het H[1]
506,20/21	meê, geeft toe aan de sterkere wil < meê met de sterkere wil H[1]
506,28	stralende handen reiken < handen toe reiken H[1]
506,32/33	de harmonie, de < het eéne, het eénige, de wil, de H[1]
506,35	haar wachtte... < wachtte, wachtte... Iskander!!! H[1]

Afbrekingstekens

In deze uitgave van *Iskander* moeten de volgende afbrekingstekens als een koppelteken gelezen worden:

9,21	ge-
13,20	zonne-
14,27	be-
28,32	Tubal-
32,25	Eufrates-
32,31	Ahura-
38,3	Noord-
40,29	satrape-
44,35	ijzer-
48,35	lampe-
92,25	Noorden-
94,19	Barbaar-
107,29	Ahura-

108,15	voorbij-
115,30	falanx-
116,28	be-
117,12	Koning-
123,22	Ahura-
140,17	werk-
143,28	aquaduct-
152,24	idole-
157,15	lente-
163,3	vlak-
165,24	zonnegoud-
180,8	eeuw-
186,2	der-
192,27	bazilisk-
205,6	zuster-
209,18	vrijheid-
254,12	pracht-
263,9	en-
301,32	eeuwe-
311,5	ge-
328,21	bosch-
331,26	blauw-
332,4	sinopel-

336,17	demon-
359,16	stof-
395,16	weemoed-
405,19	Etymandros-
409,9	koraal-
409,27	Apollo-
414,4	slang-
438,20	zwaard-
469,29	kind-
476,15	ge-
477,30	indigo-
478,8	tulband-
512,7	Alexander-

* Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door ZWO gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen.

Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987. De editieprincipes zijn vastgesteld door Ernst Braches, Jan Fontijn, Karel Reijnders, Marijke Stapert-Eggen en H.T.M. van Vliet.